

JØDEN SÜSS

LION FEUCHTWANGER

JØDEN SÜSS

PAA DANSK

VED

MARIA GARLAND

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXX

OVERSAT FRA TYSK EFTER
„JUD SÜSS“

OTTENDE OPLAG
HERMED IALT TRYKT I 15.000 EKSEMPLARER

PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

FØRSTE BOG

FYRSTERNE

VEJENE laa som et Net af Aarer over Landet, løb paa langs og tværs, forgrenede sig, forsvandt og dukkede op igen. De var yderst forsømte, fulde af Sten og Huller, opkørte, tilgroede og forvandlede til bundløst Morads i Regnvejr, desuden var de overalt forsynede med spærrende Bomme til Opkrævning af Told- og Vejpenge. Mod Syd i Bjergene tabte de sig.

Alt Landets Blod flød gennem disse Aarer. De ujævne, soltørre og støvfylde eller vaade og dyndede Veje var Landets Bevægelser, Liv og Aande og Hjerteslag.

Paa dem færdedes de almindelige Diligencer, klodsede, aabne, uden Rygstød eller Polstring, som oftest sammenflickede, og den store Ekstrapost, firesædet med fem Heste, der kunde tilbagelægge indtil tyve Mil om Dagen. Hoffernes og Gesandternes Ilkurérer jog hen ad dem med forseglede Tasker paa gode Heste, som hyppigt skiftedes, og det Thurn og Taxiske Postvæsen lod sine noget mindre ilsomme Budbærere gennemtrave dem paa alle Aarets Tider. Haandværkssvende, retskafne og ondsindede, kom dragende med Ranselen paa Ryggen. Studenter, den ene mager og blid, den anden kæk og forvoven, og Munke med Hætten trukket godt frem for Ansigtet, trætte og forsvedte i deres Kutter.

Omvandrende jødiske Bissekræmmere veg forsagte til Side for de overdækkede Fragtvogne fra de store Handelshuse. I seks solide, men noget lurvede Kareter kom Kongen af Preussen med Følge efter at have aflagt Besøg ved de sydtyske Hoffer. Et uendeligt, bugtende Tog af Mennesker, Kvæg og Vogne dannede alle Protestanterne, som Fyrstbiskoppen i Salzburg fraadende havde fordrevet fra sine Enemærker. Broget klædte Komedianter og nøg-

terne, verdensfjerne Pietister, og i en pragtfuld Kaleche med Forridere og stort Tjenerskab den magre, hovmodige, venetianske Gesandt ved det sachsiske Hof.

Fordrevne Jøder fra en af Mellemtysklands Rigsstæder, paa uordentlige og i Hast sammenskrabede Køretøjer, var slaaet ind paa Vejen til Frankfurt. Ad Vejene drog Magistre og Adelsmænd, silkeklædte Skøger, indtørrede alvorlige Assessorer fra Rigsretten i Wetzlar og behageligt tilbagelænet i sin Karet den tykke, snu og glade Fyrstbiskop af Würzburg. Til Fods færdedes en pjaltet og forslidt Professor, som paa Grund af opsætsig og kættersk Tale var blevet afskediget fra det bayerske Universitet i Landshut. Med Agenter fra et engelsk Søfartsselskab drog schwabiske Udvandrere, som med Hustruer, Hunde og Børn vilde til Pennsylvanien. Store Flokke af bredskuldrede, fromt brægende Pilgrimme fra Nedrebayern var paa Vej til Rom. Sølv-, Kvæg- og Kornopkøbere fra Krigsintendanten i Wien færdedes overalt med hastige, skarpe og paapasselige Øjne. Afdankede kejserlige Soldater fra Tyrkerkrigen, Taskenspillere og Alkymister, Tiggere og unge, fornemme Herrer med deres Hovmestre paa Rejse fra Flandern til Venedig.

Alt dette drev frem og tilbage, krydsede hinanden, stoppede op, skubbede paa, snublede, slentrede behageligt, bandede over de daarlige Veje, lo, skændte forbitret eller spottede haanligt Dili-gencens Langsomhed, de forasede Heste, det affældige Køretøj.

Alt dette bølgede frem og ebbede tilbage, sludrede, holdt Bøn, horede, var lastefuldt, frygtede, jublede, aandede.

Hertugen lod de prunkende Kalecher holde og steg ud. Han sendte Chatolforvalteren, Sekretæren og Tjenerskabet i Forvejen. Herrernes forundret spørgende Blikke besvarede han kun med et utaalmodigt Prust. Der, hvor Vejen begyndte at stige over den grønne Høj, holdt nu de ventende Vogne. Kammerherrerne og Sekretæren søgte Ly for den ustandseligt faldende Støvregn i en af Kalechernes Indre. Jægeren, Kammertjeneren og Livhusaren talte dæmpet sammen, saftigt, obscønt, spruttende løs, tyssende paa hinanden.

Hertugen, Eberhard Ludvig, en stor, svær Mand paa femoghalvtreds Aar med fyldige Kinder og sanselige Læber, blev alene tilbage. Med Fløjls hatten i Haanden, saa at den fine, varme Regn

faldt som Støv i hans Paryk, traadte han tungt midt i de talløse Vandpytter uden at bekymre sig om, at de oversprøjtede de elegante Kravestøvler og den langskødede, sølvbroderede, kostbare Frakke.

Han gik langsomt, stærkt optaget af sine Tanker, blev ofte staaende, prustende gnavent og nervøst gennem den store, kødfulde Næse.

Han havde været i Wildbad for at give Grevinden Afsked. Var det nu i Orden? Egentlig ikke. Han havde ikke sagt noget, og Grevinden havde ladet, som om hun ikke forstod halvkvædet Vise, men hun maatte dog have mærket det, hun var jo ellers saa kløgtig, hun maatte, maatte dog have forstaaet, hvad han vilde.

Egentlig var det overraskende, at det var forløbet, som det var, uden Skrig og Skraal, det var nu paa tredivte Aar, han levede sammen med hende. Og hvor havde ikke Hertuginde i al den Tid jamret og klaget og udstødt Ramaskrig og tigget og tryglet ham og intrigeret paa alle Maader for at skille ham fra denne Kvinde. Hvad havde hans Geheimeraader ikke fundet paa, Kejseren, Prælaterne, og hele det forbandede Pak i Parlamentet. Og Gesandterne fra Kurbraunschweig og Kassel. Paa tredivte Aar var denne Kvinde forbundet med alt, hvad han og Landet havde oplevet. Hun var jo ham, hun var jo Württemberg. Tænkte man Württemberg, saa tænkte man: Fruen, eller: den Skøge, eller: Grevinden, eller: la Maintenon fra Schwaben. Enhver Tanke, kølig eller hadefuld, enhver Tanke paa Hertugdømmet var en Tanke paa hende.

Kun han, han alene — og han smilede — formaaede at tænke paa hende uden at forbinde hende med Politik eller med Hertugdømmet.

Kun han kunde tænke: Christl, og der var ikke en Tanke paa Soldater eller Penge eller Privilegier eller Stridigheder med Parlamentet eller pantsatte Slotte og Herregaarde, men kun paa hende alene, Kvinden, som smilende strakte sig ham i Møde.

Og nu er det altsaa forbi. Han vil igen forsone sig med Hertuginde, og Stænderne vil juble og skænke ham en pragtfuld Present, og Kejseren vil rokke tilfreds med det slappe Hoved, og den grove, slet klædte Konge af Preussen vil sende ham en Lykønskning, og de europæiske Hoffer vil miste det delikate Skandaleemne, som nu allerede den anden Generation sladrer om. Og han

vil sørge for, at Hertuginde faar endnu en Søn, saa at Landet har to Tronfølgere, og i Himlen og paa Jorden vil der være Velbehag.

Han fnøs heftigt Vejret ud gennem Næsen. En dump Vrede steg op i ham ved at tænke paa den Jubel, hvormed Hertugdømmet, ja hele Tyskland vilde fejre denne Kvindes Forstødelse. Han ligefrem hørte, hvorledes Landet aandede befriet op, han saa de fede Borgerkanaljer i Parlamentet, tilfreds gryntende, bredkæftede, slaaende sig paa Laarene, han saa Hertugindeens stive, nøgterne, korrekte Slægtninge, og deres magre, sure haanske Glæde. Som Gribbe paa et Aadsel vil de alle slaa ned paa Grevinden.

Hele sit Liv har han skærmet hende mod Rakket, nu, hvor han tænker paa at forlade hende, han er femoghalvtreds, vil det samme Rak tyde det som Gammelmandssvaghed. Talløse Reskripter har han udstedt, ifølge hvilke ethvert uærbødigt Ord om Grevinden straffes haardt, han har lagt sig ud med Kejseren, han har jaget sin Ungdomsven og første Minister af Landet for et frækt Ord om hende, han har ligget i Kiv og Strid med sine Raadsherrer, sit Parlament, med hele Landet om Skatter, stadig nye Skatter, om Penge, Penge, Penge til denne Kvinde. Han har beskyttet hende mod Land og Rige, ja, mod hele Verden, beskyttet hende paa tredivte Aar.

Hvilken Storm var ikke gaaet hen over Europa dengang, i Begyndelsen, da han uden mange Omsvøb lod sig vie til Grevinden til venstre Haand og gav hende Pladsen ved Siden af Hertuginde. Det regnede med kejserlige Bønner, Besværgelser og Trusler. Stænderne halsede som gale Hunde. Hertugindeens Familie fra Baden-Durlach var grøn og gul af Vrede og Foragt, man tordnede mod ham fra Prædikestolen, nægtede ham den hellige Nadver, hele Landet var i fraadende Oprør. Godt! han havde bøjet sig, han havde ophævet det morganatiske Ægteskab med Grevinden, havde forsonet sig med Hertuginde. Ganske vist, hvad den gensidige Sympati angik og det deraf følgende ægteskabelige Samleje, — han maatte smile, naar han tænkte paa den smukke Frase, han havde spist Kejseren af med, Grevindeens Broder havde drejet den — den gensidige Sympati altsaa og det deraf følgende ægteskabelige Samleje var en Sag, der ahang af Gud og ham selv, og til hvilken en Rigsfyrste ikke kunde tvinges af nogen. Og der-

efter, paa fornyede skarpe Befalinger fra Kejseren, havde han virkelig sendt Christl langt ud over Landets Grænser og havde ladet sig udbetale en Hoben Penge af sit taknemmelige Parlament, og hele Landet havde jublet. Men saa, — han gottede sig, det var dog den bedste Streg i hans Liv, — saa havde han gennem sine Agenter i Wien faaet opsnuset en gammel, mør Halvidiot af en Greve, som han giftede Christl med og gjorde til sin Landhovmester, og som Fru Landhovmesterinden vendte den forstødte tilbage under det bedragne Württembergs afmægtige Raseri. Selv Kejseren trak blot beklagende paa Skulderen: hvem kunde vel nægte en Rigsfyrste at modtage sin Førstepaladins Frue ved sit Hof? Og hvor havde ikke Christl let, da han købte Herresæderne Höpfigheim og Gomaringen for de Penge, som Parlamentet havde bevilget ham for at skille sig af med hende.

Nu var det blevet roligt. Vel dukkede der af og til et Smædeskrift op mod Grevinden; men hans Forbindelse med hende var nu paa tredivte Aar en Kendsgerning i tysk-europæisk Politik. Stænderne knurrede, men de var dog gaaet med til visse Landsforskrivninger til Grevinden.

Hertuginde residerede snæverhjetet, syrlig og resigneret paa Stuttgart Slot, hendes Paarørende, de tilknappe Markgrever, havde trukket sig tilbage i krænket, hovmodig Tavshed. Man fandt Kendsgerningen uhørt; men det havde man fundet i tredive Aar, man havde vænnet sig til den, man bøjede sig.

Og nu altsaa, egentlig uden nogen bestemt Grund, skulde enhver Forbindelse med denne Kvinde høre op, løses, ikke eksistere mere.

Ja, skulde den? Han havde intet sagt. Hvis han ikke selv vilde, var intet sket.

Hertugen stod paa den dyngvaade Landevej, alene, barhovedet, i den fine, rislende Regn. Han trak den højre Kravehandske af og slog den mekanisk mod sit Laar.

Eller havde der dog været en Grund? Var der en Grund? Nu, da han var i Ludwigsburg, havde den støjende Preusserkonge gjort ham ivrige Forestillinger. Han skulde dog forsone sig med Hertuginde og skaffe sig selv og Landet endnu en Arving, ikke sætte sin Lid til Arveprinsen alene, i Særdeleshed ikke nu, hvor Katolikkerne lurede paa de evangeliske Hertugers Uddøen i Schwaben.

Men det var ikke det. Nej, det var ikke det. Preusseren kunde pakke sig hjem til sit Land og sine sølle Fyrretræer med sin fade Nøgternhed og sin puritanske, moralske Straffeprædiken om Død og Undergang. I ham, Eberhard Ludwig, med hans Femoghalvtreds var der Gud ske Lov endnu baade Saft og Kraft. Var han først død, kunde jo hvem, der gad, slæbe paa Land og Gæld og slaas med det lumpne Pak i Parlamentet. Saa af den Grund give Christl Afsked? Nej, saa maatte han jo være en topmaalt Nar! Han gik pludselig til, fløjtede falskt og heftigt en Melodi fra den sidste Ballet. Hvad var det mere, Preusseren havde anført? Jo, at Grevinden var en større Ulykke for Hertugdømmet end alle Franskmændenes Grænseindfald og de højst besværlige Rigskrige. Alle Trængsler, al Jammer og Forvirring i Württemberg var hun Aarsag til, havde hun anstiftet. Hun udsugede og klemte Landet, saa Gud sig maatte forbarme. Arbejdets Sved flød kun for at fylde hendes Lommer. Ja, det kendte han. Død og Plagel! Hundrede af Smædeskrifter gik jo paa den samme Melodi! Den Sauce til Stegen blev serveret ham hver evige Uge af hans Stænder. Naar der var Tørke eller Haglvejr, var det saa ikke ogsaa hendes Skyld? De burde være glade til, de Kværlanter og fedtede Kræmmer-sjæle, at deres lumpne Femører blev omprægede til Glans og Herlighed. Hun brugte Penge, ja ja, evig og altid, saa mange Penge fandtes der ikke i hele det romerske Rige, som hun brugte. Hun smigrede, tiggede, klynkede, truede, rasede, surmulede eller trodsede sig dem til, det var ofte den rene Jammer og Elendighed, naar han ikke anede, hvor han skulde skaffe flere og stadig flere. Men hvad var bedst: Hertugindens gnieragtige, lurvede Husholdning, hvor ikke en Enøre blev givet unyttigt ud, eller den berusende Glans hos Christl, hvor Slotte og Parker og alle Statskassens Indkomster forsvandt som en gnistrende, straalende Stjerneregn?

Nej, med saadanne Argumenter kunde man ikke gøre ham led ved hende, hvad han ogsaa havde ladet Brandenburgeren vide, og han havde givet den Grobrian en ganske anderledes Laas for sin Kæft, hvis han blot havde haft de Par Tusinde Soldater mere, som hans Stænder aldrig i Evighed vilde tilstaa ham. Nej, alt det havde aldeles intet Indtryk gjort paa ham. Men naar alligevel den ubehøvlede Gnier havde givet Stødet til Grevindens Afskedigelse, saa var det med noget ganske andet, med nogle ganske stilfærdige

Ord, som han sandsynligvis slet ikke havde lagt Vægt paa. De var sammen kørt op til et Udsigtspunkt, Kongen og han, og da Brandenburgeren saa ud over det vigende, bølgende Land, saa de blødt stigende Høje og de grønne frugtbare Dale med Korn og Frugt og Skov og Vin, da havde han sukket hen for sig: „Hvor smukt, hvor smukt! Og saa tænke sig, at en gammel Kvinde hærger det alt-sammen som Meldug og Bladlus.“

Med Melduggen og Bladlusene kunde det være ligegyldigt. Men: en gammel Kvinde. Det traf. Han, Eberhard Ludwig, bundet til en gammel Kvinde? Alle Forbandelser, Trusler og Fornærmelser mod hende var gledet af ham som Vand af en oljet Krop. Men: en gammel Kvinde?

Hertugen erindrede sig visse gamle Historier, der havde været i Omløb. Trods skarpe Forbud havde Sladderer stadig vidst at fortælle, at Grevinden havde forhekset ham med forskellige Trylle-midler. Særlig eet Tilfælde huskede han til de mindste Enkelt-heder. En af Grevindens Kammerjomfruer, selv Navnet huskede han endnu, Lampert hed hun, var løbet til Hofprædikanten, Url-sperger, og havde fortalt ham om de bespottelige, modbydelige Trolddomskunster, som Grevinden anvendte for at knytte Hertugen til sig. Hofprædikanten havde optaget Protokol over hende, ladet hende underskrive den, havde forseglet den og gemt den i sit Chatol. Det var kommet Hertugen for Øre. En Undersøgelses-kommission fradømte Urlsperger hans Embede og lod Lampert piske med Ris og forvise af Landet. Hertugen følte sig dog over-bevist om, at ikke alene Folket, men selve Undersøgelseskommissionen troede paa de ryggesløse Uhumskheder, som var beedigede i Protokollen. Ifølge den skulde Grevinden engang i Genf have klippet een af Hertugindens Chemiser i smaa, firkantede Stykker, dyppet dem i Vismut præpareret med Brændevin og derefter paa en skammelig og fræk Maade have anvendt dem til Pudseklude. I Urach havde hun ladet en sort Kos nyfødte Kalv bringe til sig og havde egenhændigt hugget Hovedet af den, det samme havde hun gjort med tre sorte Duer, og paa en Buk havde hun endogsaa af-skaaret Testiklerne. For slet ikke at tale om andre frække og ob-scøne Handlinger. Ved saadanne Midler, hed det sig, havde hun bragt det saa vidt, at han ikke taalte Synet af sin Gemalinde, medens han ikke formaaede at leve uden Grevinden og straks blev

overfaldet af Angst og Beklemthed, naar hun ikke var i hans Nærhed.

De Æsler! De saft- og kraftløse Bæster med deres dumme Heksefantasier. Behøvedes der maaske Hekseri for at en sund Mand paa den naturligste Maade kunde føle Blodet skylle mod Hjertet eller presse sig mellem Laarene. Blot han tænkte paa Genf, dengang i det lille matblaa Værelse i Gæstgiveriet Cerf d'Or, hvor Christl hvilende paa den brede Seng, yppig og straalende smilede ham i Møde. Dengang behøvede hun, Gud skal vide det, hverken at slagte Kalve eller Duer for at brænde sig ind i hans Blod. Men nu? En gammel Kvinde? Han havde dog Hænder til at føle, Øjne til at se med. Ja, hun var blevet noget korpulent, led ogsaa af Asthma. Men var det Djævelskab og ryggesløse, forheksede Manipulationer, som stadig bandt ham til hende? Hendes store graa Øjne var endnu i deres Mildhed ligesaa betvingende som for tyve Aar siden, hendes nøddebrune Haar var ikke falmet, og i hendes Stemme klang endnu alle Klokker fra den første Dag. Ganske vist, de smaa Ar, som den Gang havde øvet en grænseløs Tilløkkelse paa ham — Bagvaskere paastod, det var Sporene af en geme Sygdom — dem gemte hun nu bag Pudder og Sminke. En gammel Kvinde? Hun havde været saa tungsindig denne Gang, saa elegisk. Hun havde slet ikke let ad ham, ikke lavet nogen Scene, ikke engang Penge havde hun forlangt. Anede hun noget? Men selv om hun var blid som et nyfødt Lam, en gammel Kvinde satte han, Eberhard Ludwig, ikke Pris paa. Saa kunde han jo ligesaa gerne vende tilbage til sin sure Hertuginde og skaffe Landet endnu en Søn og leve i Fred med Gud og Kejseren og Parlamentet og hele Riget. Lux havde hun sagt til ham, Eberhard Lux, og alle Klokkerne havde klinget som paa den første Dag, og hun havde moret sig over Stænderne, som vilde have Jøderne fordrevet fra hendes Landsbyer og Herregaaarde. Hendes Jøder, hvoraf hver eneste en om Hverdagen havde mere Hjerne i sin lille Finger end hele Stænderforsamlingen havde i Hovederne paa Helligdage. Og hvor havde hun ironiseret over Stændernes dumt giftige og uforskammet grove Andragende. Nej, en saa begavet, vittig og livlig Kvinde, ung eller gammel, havde han ikke truffet mere end den ene Gang, hverken fra Tyrkiet til Paris eller fra Sverige til Neapel. Godt at han ikke havde sagt noget afgørende til hende.

Han vinkede; umiddelbart foran ham standsede Vognene. Han lod vende, han vilde alligevel ikke tage til Stuttgart nu, heller ikke til Ludwigsburg; men til Nesselach, det lille bortgemte Jagtslot. Han vilde have Ro, vilde lufte sig. Han sendte en Løber efter Geheimeraad Schütz, med ham vilde han endnu engang i Ro og Mag gennemgaa Sagen. En gammel Kvinde?

Paa Vejen til Nesselach sendte han ogsaa den anden Jæger bort. Den nye, purunge, ungarske Danserinde, som for otte Dage siden var ankommet til Ludwigsburg, skulde uopholdelig begive sig til Jagtslottet. Død og Helvede! Han vilde dog skylle dette preussiske Besøg ud af Kroppen paa sig.

Den hertugelige, württembergske Hoffaktor Isak Simon Landauer havde været i Rotterdam, hvor han for det kurpfalziske Hofs Regning havde ordnet visse Kreditaflærer med det nederlandsk-ostindiske Selskab. I Rotterdam beordrede et Ilbud fra Grevinden ham uopholdelig tilbage til hende i Wildbad. Undervejs havde han truffet en Forretningsven, Josef Süß Oppenheimer, kurpfalzisk Overhof- og Krigsfaktor, samt Kammeragent hos den gejstlige Kurfyrste af Köln. Josef Süß, som havde en Række bevægede og anstrengende Forretninger bag sig, vilde hvile ud ved et eller andet Badested og lod sig let overtale af Isak Landauer til at tage med til Wildbad. De to Herrer kørte i Süß' elegante Privatrejsevogn. „Den koster mindst sine to Hundrede Rigsdaler aarligt, den Vogn,“ konstaterede Isak Landauer med en godmodig let spottende Misbilligelse. Bagpaa Vognen sad Süß' Livtjener og Sekretær Nicklas Pfäffle, forhenværende Notariatsmedhjælper, en bleg, fed, flegmatisk Person, som Süß havde lært at kende i Mannheim paa Advokat Lanz' Bureau under sin Forbindelse med dette. Siden da førte han den meget anvendelige Mand med sig til sin personlige Tjeneste paa alle sine Rejser.

Isak Landauer bar jødisk Dragt, Proptrækkerkrøller, Kalot, Kaftan, et sitrende rødblond, falmet Gedebukkeskæg. Ja, han bar endogsaa Jødetegnet, som et Hundredaar tidligere var blevet indført i Hertugdømmet, et Jagthorn med et S over, trods det at ingen Øvrighed tænkte paa at forlange det af den mægtige og ansete Mand, der stod i høj Gunst baade hos Hertugen og hos Grevinden. Isak Landauer var den behændigste Finansmand i

hele det vestlige Tyskland. Hans Forbindelser strakte sig fra Oppenheimerne i Wien, Kejserens Bankierer, til Kapitalisterne i Provence, fra de rige Handlende paa Levanten til de jødiske Kapitalister i Holland og Hansestæderne, som finansierede den oversøiske Skibsfart. Han sad tilbagelænet i Polsteret, uanseelig og smudsig i en grim, unaturlig Stilling og skjulte kuldskeer sine magre, blodløse Hænder i Kaftanen. Let søvnig af Kørslen, med de smaa Øjne halvt tillukkede, betragtede han med et lille godmodigt, en Smule spottende Smil sin Rejsefælle. Josef Süß, statelig, skægløs, moderne, næsten lapset klædt, sad rank og betragtede med rastløse, skarpe, hastige Øjne hver Detaille i Landskabet, der endnu laa som bag et Slør i den fine Regn.

Isak Landauer kigede oplivet og med velvillig Interesse paa sin Kollega. Den elegant skaarne, hjortebrune Frakke af allerfineste Klæde med Sølvborter, den sirligt og nøjagtigt friserede og pudrede Paryk, de fine læggede Kniplingsmanchetter, som sikkert alene havde kostet sine fyrretyve Gylden. Han havde altid haft en Faible for denne Süß Oppenheimer, i hvis store, rastløse, noget hvælvende Øjne Foretagsomhed og Livsbegær brændte med ubændig Kraft. Det var altsaa den nye Generation. Isak Landauer, havde set uendelig meget. Jødegydernes Huller og de Riges Lystslotte. Snæverhed, Snavs, Forfølgelse, Brand, Død, Undertrykkelse, sidste Afmagt. Og Pragt, Plads, Vilkaarlighed, Hersken og Herlighed. Han kendte som kun ganske faa, tre-fire andre i Riget, Diplomatiets Mekanisme, kunde indtil de mindste Enkeltheder overse hele Krigs- og Fredsapparatet, Menneskeregementet. Hans talløse Forretninger havde skærpet hans Blik for Tingenes Sammenhæng, og han besad en godmodig, spottende Viden om de smaa Latterligheder, der forbinder de Store indbyrdes. Han vidste, at der fandtes kun een Realitet i denne Verden: Penge. Krig og Fred, Liv og Død, Kvinders Ærbarhed, Pavers Magt til at binde og løse, Stændernes Frihedsmod, den augsburgske Konfessions Renhed, Skibene paa Havet, Fyrsternes Herskermagt, den nye Verdens Kristelliggørelse, Kærlighed, Fromhed, Fejghed, Yppighed, Last og Dyd: af Penge opstod alt, til Penge blev alt og alt lod sig udtrykke i Tal.

Isak Landauer vidste det, han sad jo ogsaa ved Kilderne, var med til at lede Strømmen, kunde befrugte eller lade hentørre. Men

han var ikke saa taabelig at gale op om sin Magt, han skjulte den, et lille, sjældent, fornøjet Smil var alt, hvad der vidnede om hans magtfulde Viden. Jo, een Ting til. Maaske havde Rabbinerne og Jødestædernes Lærde Ret, naar de talte om Gud og Talmud og Paradisets Have og Forbandelsens Dal som om Kendsgerninger med nøjagtige Enkeltheder. Personlig havde han ikke megen Tid til den Slags Drøftelser, men var snarere tilbøjelig til at holde med visse Franskmænd, som afviste alt saadant med elegant Haan; heller ikke i det praktiske Liv bekymrede han sig om dem, han spiste, hvad han syntes om, og lod Sabbaten ligne Hverdagen; kun i Dragt og Udseende klamrede han sig egensindigt til Traditionerne. Han hørte til i sin Kaftan som i sin Hud. Saadan traadte han ind i Fyrsternes og i Kejserens Kabinet. Det var det andet, dybere, hemmelige Tegn paa hans Magt. Han forsmaaede Handsker og Paryk. Man havde Brug for ham, og det var hans Triumf, ogsaa i Kaftan og med Proptrækkerkrøller.

Men der var nu denne Josef Süß Oppenheimer, den nye Generation. Der sad han stolt og prunkende og blærede sig med sine Spændesko og sine Kniplingsmanchetter. Den var plump, den nye Generation. Den udsøgte Nydelse ved at holde Magten hemmelig, ved at besidde den, men ikke at vise den, den stille „Smagen for sig selv“ forstod den ikke. Berlokker og Atlaskesbenklæder, en elegant Rejsevogn med Tjener bagpaa og de smaa ydre Tegn paa Besiddelse betød mere for den end at have et Gældsbevis paa Staden Frankfurt eller paa de markgrevelige badenske Domæner i et velforvaret Skrin.

En Generation uden Frihed, uden Smag. Og dog kunde han ganske godt lide Süß, som han sad der med hver Fiber spændt, opsat paa at fortære sin mægtige Del af Kagen. Isak Landauer havde stødt det unge Menneskes Skib fra Land, da det trods alt Besvær ikke kunde komme flot. Nu svømmede Skibet, baaret af Strømmen, og Isak Landauer saa til, rolig og nysgerrig, hvordan og hvorhen.

En Ekstrapost kom dem i Møde. Der sad en svær Mand i den, magelig, med et haardt, kæmpemæssigt Ansigt, ved Siden af ham, rund, dum og fed, sad en Dame. Det saa ud til at være et Ægtepar paa Rejse til en Familiefestlighed. Medens Vognene omstændeligt og under Kuskenes larmende Hilsener, Løjer og Banden passerede

hinanden, vilde Manden indlede en lille gemytlig Rejsesamtale med Süß. Men da han saa Isak Landauer i den jødiske Dragt, lænede han sig ostentativt tilbage og spyttede i en stor Bue. Ogsaa Fruen søgte at præge sit dumme, godmodige Ansigt med Strenghed og Foragt. „Raadsherren Etterlin fra Ravensburg,“ sagde Isak Landauer, der kendte alle Mennesker, med en lille klukkende Latter. „De synes ikke om Jøder, de Ravensburgere. Siden de har haft den Barnemordsproces og martret, brændt og plyndret deres Jøder, hader de os mere end hele det øvrige Schwaben tilsammen. Det er nu tre Hundrede Aar siden. Nutildags anvender man mere humane Metoder, mindre komplicerede, for at bestjæle Jøderne for deres Penge. Men de Mennesker, man har gjort en saadan Uret, er det jo forstaaeligt, man stadig er opbragt paa, selv efter tre Hundrede Aars Forløb. Naa, vi overlever det vel.“

Süß hadede den gamle i dette Øjeblik. De skidne Lokker, den fedtede Kaftan, den gurglende Latter. Han kompromitterede en med sin taabelige, gammeldags, jødiske Opførsel. Han forstod ham ikke, ham der med hans senile Griller. Han havde jo Penge som Græs, en enorm Kredit, Forbindelser med alle Hoffer, Fortrolighed hos alle Fyrster. Og saadan en Mand gik i den snavsede Kaftan og udfordrede Haan og Spyttten, nøjede sig med at dyngte Penge sammen, der hobede sig op i Værdipapirer paa hans Kontor. Hvad var vel Penge, hvis de ikke forvandlede sig til Anseelse, Pragt, Huse, Heste, dejlige Klæder, Kvinder? Følte denne Gamling da ingen Lyst til at spytte paa andre, som man spyttede paa ham, til selv at sparke? Hvortil skaffe sig Magt, naar man ikke viste den? Ravensburger Barnemordsprocessen. Saadan noget Vaas havde han i Tankerne. Tilstøvet, hensmuldret, begravet, som det var. Nu til Dags var det Gud ske Lov bedre, mere dannet og civiliseret. Bar en Jøde sig nu blot klogt ad, kunde han sidde til Højbords med de Store. Havde ikke hans Onkel Wiener Oppenheimeren overfor den romerske Kejser kunnet pukke paa: „at sejrede de kejserlige Vaaben nu over Tyrkerne, saa var det ham, Jøden Oppenheim, der var den egentlige Aarsag til det“. Og det kejserlige Krigskancelli og Feltmarchallen Prins Eugen havde bekræftet det med Tak og Segl. Man skulde blot ikke hænge sig i fjollede Ka priser og løbe rundt i Kaftan og med Proptrækkerkrøller. Saa havde ogsaa Raadsherren Etterlin fra Ravensburg ærbødigt gjort sin Kompliment.

Isak Landauer sad stadig i samme ubekvemme, irriterende, uelegante Stilling. Han læste vel Süß' Tanker paa hans Ansigt; men han tav, lukkede halvt de spejdende Øjne, mumlede for sig selv.

Süß havde virkelig til Hensigt at rekreere sig i Wildbad, at hvile ud. Han havde lige afsluttet to farlige, enerverende Forretninger. Først Indførelsen af Stempelpapir i Kurpfalz. Kurfyrstens Chatol havde ladet sig betale en ubehagelig høj Afgift. Folket havde vægret sig som en bidsk Hund mod den nye Skat; men han havde ikke ladet sig skræmme. Mod Fornærmelser, Trusler, Opløb foran hans Kontorer, Smædeskrifter og Haandgribeligheder havde han Kurfyrstens Haand og Segl. Han havde ikke slaaet en Tøddel af paa sine Fordringer, og det havde ogsaa lønnet sig. Han havde solgt Overenskomsten igen med en Gevinst paa tolv Tusind Gylden. Og selv da havde han ikke undt sig Ro, de tolv Tusind Gylden maatte straks igen i Arbejde. Resolut, hurtig og fattet — man overlod ham kun to Dages Betænkningstid — var han traadt ind i Møntakkorden med Hessen-Darmstadt. Et farligt Foretagende. Hans Broder Baronen, den Døbte, som boede i Darmstadt og kendte Terrænet, havde ikke vovet det; selv Isak Landauer havde rystet paa Hovedet og havde undladt at smile. Rentekamrene i Baden-Durlach, Ansbach, Waldeck, Heschingen og Montfort var forbitrede Konkurrenter og prægede alt det, de kunde overkomme. For at præge endnu slettere Mønter maatte man have fordømt koldt Blod og en haard Pande, haard indtil Fortvivlelse. Süß havde det. Han forstod ogsaa at afvikle denne Forretning i rette Tid og med Profit. Nu kunde hans Efterfølger trækkes med de tusinde Kvaler, han selv var dækket ved Landgrevens Dekret. Med god Gevinst og i Naade var han blevet afskediget fra sin Tjeneste. Nu besad han et smukt Hus i Frankfurt og et andet i Mannheim, begge gældfri, desuden visse Grundejendomme, som ingen vidste noget om, i den østlige Del af det romerske Rige.

Han besad Kapital, Forbindelser, Titel, Kredit, Ry for at være et opfindsomt Hoved og at have en heldig Haand. Nu turde han nok unde sig et Pusterum og nyde Livet i fulde Drag. Han vilde dog vise Verden, hvem den kurpfalziske Overhof- og Krigsfaktor var. Selve den Luksus at han nød et *dolce far niente* virkede jo til Fordel for hans Forretning, anbefalede ham hos de høje Herrer.

Saa fast besluttet han var paa at ofre disse Dage i Wildbad paa sin Rekreation, og saa uenig han var med Isak Landauer om dennes Grundsætninger — hans egen Maade at omgaas med Fyrster og de Store, at smyge sig om dem, var sikkert den mest tidsmæssige, den eneste rigtige, — vilde han dog have anset det for Vanvid ikke at profitere af dette Geni fra den forrige Generation, den omfattende Personkender og sagkyndige Finansmand. Han forhørte sig altsaa rent ud om Grevinden, hendes Udsigter, Forhaabninger, Besværligheder, hendes forretningsmæssige Bonitet.

Saa snart Talen var om Forretninger, rystede Isak Landauer Søvnigheden af sig og fæstede sine kloge, lysvaagne, spejdende Øjne paa sin Ledsager. Det var et Forretningsprincip hos ham, saa vidt muligt at holde sig til Sandheden. Netop ved sin vovede og forbløffende Aabenhjertighed havde han opnaaet de største Gevinster. Han vidste, at Süß ikke kunde lide Grevinden, hendes Pengebegær forekom ham ufyrsteligt, simpelt. Hvorfor skulde han ikke ærgre sin Kollega lidt ved at sætte Forretningens Sikkerhed og Chancer i fuld Belysning. Han analyserede kort, klart og sagligt. En kløgtig Dame, denne Grevinde, med Sans for Realiteter. Enhver Stigning i Hertugens Forelskelse havde hun ladet sig betale med Terræner og Privilegier, indtraadte der afkølede Perioder, maatte han ofre rede Penge og Juveler, naar han smægtende kom tilbage. Og hvad var hendes Indskud i Foretagendet? Et smukt Ansigt, en lille Adelstitel og en lidt problematisk Mødom. Ikke engang Klæder havde hun haft, da hun kom til Hoffet. Og hvad havde hun drevet det til? Grevinde af Würben, Grevinde af Urach, hendes Excellence Landhovmesterinden, Conseilspræsidentinden. Overopsyn med den hertugelige Privatkasse. Atten Tusind Gylden i Apanage. Stamklenodier og Juveler. Alle en rigsumiddelbar Fyrstindes Honorær, Fordele og Privilegier. Anvisninger og Veksler paa Prag, Venedig, Genf, Hamburg. I hendes Chatoller, fortæller mig Sekretær Pfau, ligger tre Hundrede Tusind Gylden. Selv om det kun skulde være to Hundrede Tusind Gylden, er det ogsaa værd at tage med. Riddergodserne Freudenthal og Boihingen, Landsbyerne Stetten og Höpfigheim, Herresæderne Wilzheim, Bremz med Oppenhauseu, Marschalkenzimmern. En klog Kvinde, en elskværdig Kvinde. En Kvinde, der ved, hvad det kommer an paa. Hun fortjente at være Jødinde.

„Hun skal jo være faldet i Unaade,“ mente Süß. „Hun ligger i Strid med sin Broder. I Parlamentet mumler man om, at selv han har tilraadet Hertugen at skille sig af med hende. Kongen af Preussen har ogsaa forsøgt at indvirke paa ham. Hun bliver gammel, stædig og besværlig at behandle. Og fed. Hertugen har nok mistet Smagen for saa meget Fedt i den sidste Tid.“

„Hun ved Besked,“ svarede Isak Landauer. „Hun ved, at Englands Bank er sikrere end en gejl Hertugs Kærlighedseder. Hun er assureret, hun er mere værd end mangan en Rigsfyrste. Tro mig, Reb Josef Süß.“

Süß fortrak Munden. Hvad var det, han sagde: Reb Josef Süß? Hvorfor ikke: Hr. Hoffaktor eller: Kollega eller lignende? Det var svært at omgaas den gamle. Han kompromitterede en. „Hvis Hertugen forlader hende,“ sagde han efter en Pause, „vil hun ikke kunne redde meget. Hun er lige saa meget anset i Hertugdømmet som Pest og Bladlus. Hun har hele Landets Had imod sig.“

„Landets Had!“ gentog Isak Landauer muntert ringeagtende, idet han vuggede sit Hoved og kæmmede det rødblonde, falmede Gedebukkeskæg med sine Fingre, han lo, og Süß følte, han havde Ret. „Hvem har ikke Landets Had imod sig, naar han duer til noget? Den, der er anderledes end andre, bliver hadet af alle. Det styrker kun Kreditten.“

Süß blev irriteret af den andens fredsommelige, overlegne Tone, han trak paa Skulderen: „En gerrig Hore, med ufyrstelige Manerer og saa oven i Købet fed og gammel.“

„Snak, Reb Josef Süß,“ svarede Isak Landauer roligt. „Hore! det er jo bare et Ord. Lad dog de gamle, dydige, adelige Frøknere, som misunder hende, om at bruge det. Selv en Dronning Esther vidste til at begynde med ikke, om hun kun blev Frille hos Ahasverus. Jeg forsikrer Jer, Reb Josef Süß, hun er god for fem Gange Hundred Tusind Gylden. Hun er klog, hun ved, hvad hun vil. Har hun ikke tilladt Jøderne at opholde sig i hendes Landsbyer og paa hendes Godser. Ikke af Sentimentalitet, bevares! Men hun er snu, hun har Færten af, hvem der ogsaa er kløgtig, hvem man kan tale med og handle med, klart og ligetil, saa der kommer noget ud af det. Fem Gange hundredede? Hun er god for fem Gange hundred og halvtreds Tusind!“

Imidlertid kørte Vognen op foran Gæstgivergaarden „Stjernen“ i Wildbad. Stjerneværtten styrtede ud med Huen i Haanden; men da han saa Isak Landauers Kaftan, tilkastede han dem et stor-snudet: „Her er ikke Jødeherberg,“ og vilde trække sig tilbage i Portgangen. Den blege Sekretær steg dog ned fra sit Sæde. „Det er Hoffaktorerne Oppenheimer og Landauer,“ sagde han roligt, halvt over Skulderen, medens han hjalp Herrerne ved Udstigningen. Og straks skyndte Stjerneværtten sig tjenstvillig og dybt bukkende at vise Vej.

Süss' Ansigt fortrak sig dystert ved Værtens Grovheder; men han gik stiltiende ved Siden af Isak Landauer, der morede sig. „Selv for en galoneret Geheimeraadsfrakke kunde han ikke gøre større Skrabud,“ konstaterede han, og han lo og kæmmede med Fingrene sit tjavsede, falmede Skæg.

Grevinden havde ledsaget Hertugen til Vognen. Medens den svære Mand omstændeligt steg ind i Kareten, stod hun der med den elskværdige Sikkerhed, der er over Kvinder, som er vant til Beundring. Hun passiarede legende, venligt, lo og vinkede. Endnu medens hun vendte sig og gik op ad Trinene til det blaa Kabinet, var Holdning og Gang let og elastisk. Først der gav hun efter. Skuldrene sank, Arme og Hænder faldt kraftløse ned, Munden stod halvaaben, Ansigtet slappedes brat og uhyggeligt.

Forbi, det var altsaa forbi. Hun havde manøvreret behændigt, han havde ikke vovet at tale ud. Men det var jo ikke muligt at tage fejl; han var kommet med den Hensigt at skille sig af med hende, og selv om det afgørende Ord var blevet siddende i Halsen paa ham: hans forlegne Høflighed talte tydeligt nok, var hundrede Gange værre end tidligere Vredesudbrud eller fornærmet Tavshed.

Hun sad slap, følte sig saa træt og udmarvet. Den kunstlede, elskværdige Holdning med et Skær af Elegi, medens hendes Hjerte rasede, svor og fraadede, denne „Fatten sig“ havde været saa oprivende. Nu sad hun bedøvet paa det lave, brede Leje, med en frygtelig Følelse af Mathed, næsten Lammelse; Pudder og Sminke skreg i hendes Ansigt, den muntre Glød, hun havde tændt i de store Øjne, slukkedes, den mægtige, broderede Atlaskeskjole hang i døde Folder om hende og under den kunstfærdige, med

smaa Rubiner besatte Sbernia — hun havde kreeret Moden, og selv i Versailles optog man den efter hende — under den kunstfærdige Sbernia tabte selv det muntre, nøddebrune Haar sin sorgløse Friskhed.

Forbi altsaa! Og hvorfor? Preusserkongen, den skabede Hund, havde undergravet hende med sin tomme Sladder om Pligt og Idioti. Hendes Broder, den forbandede, lumske, iskolde Intrigant, havde ophidset. Han behøvede hende ikke mere, hans Stilling hos Hertugen var sikker nok, det var klogere at ryste hende af, før han blev draget ind i hendes Fald. Hun var en Hindring, kostede Hensyn i Politikken mod Kejserhoffet, kostede Penge, mange Penge, som man rigeligere og bekvemmere kunde dirigere i sin egen Kasse, uden at lade dem tage Vejen over hende. Aah, hvor hun gennemskuede Broderen, den nederdrægtige, beregnende Egoist. Føj, føj, føj! Men hun skulde betale ham det. Endnu var hun til, endnu levede hun! Hertugen havde endnu intet sagt, endnu regerede hun, hun, hun i Landet. Men alt det kunde ikke have været Grunde nok for Hertugen. Hun havde været udsat for sværere Storme. Hun havde haft Kejseren, Folket, hele Riget, Stænderne og Konsistorium til Modstandere og havde dog formaaet at aande, at staa sig. Broderen! Preusserkongen. Snak, det var ikke det. Hun saa pludselig den virkelige Grund komme krybende imod sig, følte den slimet omklamre sine Tanker, vidste den og vidste den ikke, vred sig som en Larve paa en Naal, for at den dunkle Følelse ikke skulde blive Vished. Hendes Blik søgte Spejlet, undgik det, og hun sank hjælpeløst endnu mere sammen i sig selv, sad der, den svære Kvinde, en Bunke slapt Kød i de pragtfulde Stoffer.

Og paa din Pande bor
Minerva højt i Ære,
i dine Øjne Zeus
og i dit Haar Cythere.

havde Hofpoeten sunget — for tredive Aar siden. Hun behøvede intet Spejl, hun vidste Grunden. Stønnende bøjede hun sig forover med lukkede Øjne og Haanden presset mod Hjertet. Luft! Luft! Hendes Asthma pinte hende.

Et Øjeblik efter aandede hun op, samlede sig sammen, rasede gennem Huset, gav Befalinger, tog dem tilbage, smældede Kam-

merjomfruen en Ørefigen, sendte Kurérér i alle Retninger. Endnu var hun til. Man skulde faa at mærke, at hun endnu var til. Han havde intet sagt, det havde hun heldigvis forhindret. Hun havde tæmmet sig selv. Det havde næsten været overmenneskeligt at beherske sig saaledes; men hun havde formaaet det. Endnu havde han ikke talt. Aah! Endnu maatte de beholde deres modbydelige Jubel i deres Tarme. Endnu var hun til, og hun skulde vise dem, hvorledes hun var til.

Hun havde paalidelige Forbindelser omkring Hertugen. Eberhard Ludwig var stadig i Nesslerach paa sit Jagtslot. Det var godt, udmærket godt var det. Hun modtog daglig Rapport. Daglig red hendes Kurér fra Nesslerach til Wildbad. Selv Hertugens mindste Foretagender vidste hun. Besked med; hvad han spiste og drak, hvornaar han gik til Sengs, jagede, holdt Taffel, spadserede. Han havde kun Ungarerinden om sig og kun en halv Time om Dagen. Ellers saa han ingen. Ingen af hans Raadsherrer fik Foretræde. Godt! Godt! Han skammede sig vel, fordi han ikke havde haft Mod til at tale ud, vilde vel ikke lade sig udspørge. Regeringsakterne hobede sig op, ventede paa hans Underskrift. Den vanskelige Affære med Baden-Durlach angaaende Omkostningsbidrag til Fæstningen Kehl stod foran et gunstigt Forlig, Markgrevindens Chargé d'Affaires pressede paa; men Hertugen var ikke til at faa i Tale. Overenskomsten med Heilbronn og Esslingen om Neckar-Reguleringen fordrerede ogsaa en hastig Afgørelse, og stadig ingen Hertug, ingen Hertug. Naa, godt! I Stedet lod han sine Hubertusorden-Riddere komme og svirede med dem, bar selv stadig Ordenstegnet, det gyldne Kors med den rubinrøde Emaille, den gyldne Ørn og Jægerhornet med Devisen: „*Amicitiae virtutisque foedus*“. Ogsaa den ungarske Danserinde maatte blive i Nesslerach, den purunge, gudsforgaaende, taabelige, lydefrit skabte Tøs. Godt alt sammen! Han kunde svire med sine Jagtkumpaner, høre med den dumme Tøs, bare ingen Raadsherrer, ingen Ophidsere, ingen Intriganter.

Imidlertid under hun sig ingen Ro. Til hendes Forvaltere og Intendanten udgaar skærpede Ordre om at presse hendes Godser og Herresæder til sidste Draabe. Hun opretter tyve nye højst overflødige Embeder, og hendes Fogeder maa sælge dem fra den ene Dag til den anden og indlevere Købepenge og Kaution til det

grevelige Chatol. Endskønt Brænde, Vin og Frugter var blevet leveret hende, modtog Hertugens Chatol en uhyre Regning paa Udgifter, som Eberhard Ludwigs sidste Besøg havde forvoldt hende. Som en udhungret Hund kaster sig over en Knogle, gnaver hun graadigt paa alle Hertugdømmets Indkomster, og daglig gaar Penge ud af Landet, store Summer, til hendes Bankierer i Genf, Hamburg og Venedig.

Og Hertugen er stadig i Nesselach. Han har ladet de tre store Spand, hvert paa otte Heste, komme fra sine Stalde, med dem giver han med sig selv som Kusk Opvisning i den højere Skole. Ungarerinden hviner, Herrerne fra Hubertus-Ordenen applauderer i ærlig Beundring.

Endelig, ventet med Velsignelser, ønsket med Forbandelser, imødeset med glødende Længsel, kom Isak Landauer til Wildbad. I sin fedtede Kaftan sad han i Grevindens Arbejdskabinet midt imellem Lapislazuli og Prydelser, Spejle og forgyldt Nips. Lige over for ham, prangende, sad Grevinden ved sin Sekretær, imellem dem laa høje Stabler af Dokumenter, Tabeller og Regninger. Han saa igennem, talte efter, Grevinden gav ham uforbeholden Oplysninger, han fandt endnu hist og her Huller, anviste strammere Skruer og Afpresninger. Grevinden sad der med de smukke Arme og den altfor fede Nakke blottet og hørte opmærksom til, gjorde Indvendinger, noterede. Til Slut forlangte hun paa tre af sine Landsbyer et uhyre Laan.

Isak Landauer rystede bebrejdende paa Hovedet.

„Har jeg fortjent det, Ekscellence?“ „Fortjent hvilket?“ „At De holder mig for en topmaalt Nar?“ Hun opfarende: „Hvad mener Han, Jøde? Hvad sigter Han til? Havde Han ikke ladet mig faa Pengene for to Aar siden? Er jeg nu mindre god?“ Jøden varsomt: „Hvortil bruger Deres Ekscellence Pengene? Til at sende ud af Landet. Hvorfor ud af Landet? Dog vel kun, fordi De frygter Eventualiteter. Men er der Eventualiteter at befrygte, saa er Godserne ingen Garanti. Ønsker De, at jeg skal tabe Penge paa Dem?“

Grevinden stirrede hen for sig, hjælpeløs, vendte sig saa mod ham, og hendes Øjne sagde ham, at det drejede sig om meget mere end Penge, hendes Øjne bekendte for ham al hendes Angst, hendes Haab, hendes Tvivl.

„Han er klog, Jøde,“ sagde hun efter en Stund. „Tror Han, jeg tør vove,“ hun standsede — „ikke at laane paa Godserne?“

Han havde gerne sagt hende nogle venlige Ord, men hun var en kløgtig, stolt Kvinde, hun ønskede ikke, trængte ikke til Trøst eller Tilsøring; det vilde næsten være uanstændigt at byde hende noget saadant. Han saa op og ned ad hende, hun var hensynsløs ærlig mod ham, han saa hendes afslappede Ansigt, hendes fede, laskede Legeme, og han fandt ikke andet Svar paa hendes indtrængende, spørgende Blik, end en Skuldertrækning og Tavshed. Saa overgav hun sig fuldstændig. Hun brød ud i en høj, ubehersket Graad, som et lille Barn, begyndte derefter paa en ordinær Maade at skælde ud paa Ministrene, paa Broderen, paa Nevøerne, og alle de andre, alle hendes Kreaturer, der nu lod hende falde uden at røre en Haand for hende. De beskidte Kanaler. Hun havde anbragt dem i deres Stillinger, ad hende var de klatret til Vejrs. Hver Øre, hver Knap i deres Uniform kunde de takke hende for. Tilmed havde de ligefrem en Kontrakt med hende — her i Skuffen havde hun Papiret — om at bistaa hverandre efter bedste Evne saavel i Med- som i Modgang. De infame Slyngler. For slette selv til Helvede og Rakkerkulen. Hver Stodder, hver Djevæl og Keltring overholdt dog saadanne Kontrakter og Aftaler.

Jøden saa stille til, han lod hende fraade og rase ud. Til sidst hostede hun, Ansigtet farvedes rødt, hun snøftede, stønnede, græd stille og sammensunken. „Aa, Jødel“ jamrede hun. „Aa, Jødel“ Knust, rystet, opløst sad hun der, den svære, smukke Kvinde. Sminke og Pudder flød væk, det stolte Stof hang dødt omkring hende.

Isak Landauer kæmmede med Fingrene sit stride Skæg og vuggede med Hovedet. Saa greb han varsomt hendes store, varme Haand, mumlede hen for sig, klappede den.

Rygter, ingen vidste, hvorledes de opstod, om Grevindens nært forestaaende Fald, fór rundt i Landet, her og der, paa alle Hjørner. Ingen vovede et højlydt Ord; men hviskende talte alle om det. Det var som en dyb, hemmelig Aanden op. I enkelte Landsbyer ringede man allerede med Klokker og opsendte

Takkebønner, man talte ikke om Anledningen, men lod det blive ved det altomfattende: for en naadig Styrelse.

Dog skete der ingen Ændring straks, tværtimod. Trykket blev bitrere og haardere. Gamle Embedsmænd blev afsat fra deres Stillinger, fordi nye Ansøgere betalte dem højere. Generalvisitationen rasede mod Kommuner og Privatmennesker med Anklager og Inkquisitioner, fra hvilke man kun kunde fri sig mod høje Løsepenge. Alle Statsemteder, alt Kirkegods, selv Vaisenhus- og Enkekasser blev tvunget til høje, meget usikre, rentefri Laan til Grevindens Chatol, hendes Agenter skaltede mere herskesygt end nogen Sinde før. Og da tilmed en skarp, hertugelig Skrivelse paa ny truede med at straffe al ondsindet Tale om Grevinden haardt, sank alle, selv de lettest bevingede Haab, lammede til Jorden.

Stændernes snævrere Udvalg holdt Møde hver tredje Dag. Herrerne blev modtaget af Kongen af Preussen; de var vidende om Grevindens Strid med sin Broder, de vejrede hendes nære Fald og vilde fremskynde det. Man raadslog om Muligheden af en fornyet Anklage hos Kejseren og Riget, om nye Beklagelser hos Hertugen angaaende visse af Grevinde Gräveniz' Overgreb i den sidste Tid. De elleve Herrer sad sammen, otte Medlemmer af det snævrere Udvalg, de to Konsulenter og Præsidenten. Det buldrede af voldsomme Forhandelser over Grevinden. Med Piske-slag burde det Bæst drives af Landet. Borgmesteren i Weinsberg, Johann Friedrich Bellon, slog i Bordet paa, at naar det kom saa vidt, vilde han tage sine smaa Børn med paa Gaderne og lade dem spytte det liderlige, af Lystenhed koparrede Asen i Ansigtet. Det drønedes af stolte Taler, hvor i Europa fandtes vel et Land med saa mange Friheder, kun Württemberg og England havde tilkæmpet sig saa megen parlamentarisk Sikkerhed! Luften i Stænderforsamlingen var tyk af Borgerstolthed, Sved og Demokrati. Men det blev kun til svagelige Beslutninger, og da Eberhard Ludwиг ikke var til at træffe, og Geheimeraadere kun havde høfligt forhalende Svar, gik altsaa disse Resolutioner i sig selv og var efter tre Ugers Forløb forglemte Akter.

Ogsaa Hertuginde Johanna Elisabetha, som afventende sad paa det øde Stuttgarter Slot, havde hørt om den Unaade, der truede Grevinden. Herrerne fra Parlamentet gik ud og ind hos

hende, Kejseren sendte hende egenhændige Skrivelser med Ekstrakurér, og Kongen af Preussen havde givet sin Opvartning hos hende en ganske særlig højtidelig Form. Hvor spottede man ikke i Grevindens Kredse over den lurvede Konges ceremonielle Visit hos den luvslidte Hertuginde. Hertuginde selv lyttede opmærksom til alle Stemmer, noterede omhyggeligt enhver af Eberhard Ludwigs Svingninger, men hendes Haab steg ikke højt, og hendes Skuffelse var ikke dyb, da det trak i Langdrag med den forønskede Forandring.

Hun havde ventet saa længe. Paa tredivte Aar sad hun nu i det øde Slot, til hvilket Hertugen kun havde overladt hende det nødvendigeste Bohave, sad der fortrædelig, egensindig, sur og ventede. Vel aflagde de fremmede Gesandter hende underdanige Besøg. Men hun vidste, at det kun var kedsommelig Pligt; man udmærkede hende kun, naar man var geraadet i Strid med Hertugen og vilde ærgre ham. Livet var derovre i Ludwigsburg, i Byen, som Eberhard Ludwig havde skabt til Rivalinden, da hun, Hertuginde, sammenbidt havde holdt Stand i Stuttgart uden at reagere paa Ydmygelser eller Trusler. Livet levedes derovre i Ludwigsburg, hvortil Fyrsten havde forlagt sin Residens, og hvorefter han havde tvunget de modstræbende Embedsmænd, Kollegier, Konsistorium og Kirkeraad. Der havde han for hende, Mecklenburgerinden, Maitressen, for denne Person, bygget det prunkende Slot, hvortil han, fra Palæet i Stuttgart, havde ladet alle Klenodier og Pragtmøbler hente.

Johanna Elisabetha erindrede sig Mecklenburgerinden — end ikke i Tankerne nævnedes hun Navnet paa den Forbandede — fra den første Dag.

Hun havde elsket og æret sin Ægtefælle og var stolt af ham som Krigshelt og Kavalier, hun vidste ogsaa, hun ikke var smuk nok til ham og tog ham det ikke ilde op, naar han gantedes med hendes Hoffrøkner. Selv ikke da hun havde født ham en Søn og en Datter, og man antydede overfor hende, at Børnenes Svagelighed stammede fra Hertugens vilde Liv, selv ikke da bar hun Nag til ham. Da Mecklenburgerinden kom til Hoffet — Broderen, den intrigante Kobler, havde bragt hende med, for gennem hende selv at bane sig en Vej — begreb hun ganske vist ikke, hvad særligt der var ved denne Person; men naar Eberhard Ludwig absolut

vilde have hende — hun havde lukket Øjnene til for saa meget, hun undte ham hende. Iøvrigt havde Hertugen til at begynde med slet ikke gjort noget Væsen af hende, det var først senere ved en lille Dilettantkomedie, hvor han var hendes Medspiller, at han kom i Brand. Hun saa endnu denne Person med de frække, nøgne Bryster i det kokette Phylliskostume trænge sig ind paa ham. Siden da var der ikke gaaet en Dag, uden at hun havde følt sig forfulgt af denne Persons Had. Hun havde jo lokket Hertugen til sig med Hekseri, det var jo ganske klart, hun havde ogsaa forsøgt at forgive hende, Hertuginde. At hun den Gang blev saa syg af Chokoladen, det var Mecklenburgerindens Gift, og kun et naadigt Forsyn havde frelst hende. Enhver, der havde Øjne, kunde jo se, at det var en forbandet Heks, en Giftblanderske og Djævelens Frille. Og var hun ikke nedkommet før Tiden med en blaa-sort, behaaret, sammenskrumpet Skifting?

Men hun, Hertuginde, havde ikke ladet sig drive fra sine Rettigheder, hverken af nogen Ugerninger, Krænkelser eller Hekseri. Der var forlængst ikke mere noget saftigt Had tilbage i hende, kun en indtørret, ufrugtbar, misundelig, pedantisk, sløv Venten paa denne Persons Sammenbrud. Saadan sad hun i det store, øde Slot, fortrædelig, tom og sur, og Efterretningerne, der kom til hende, mistede deres Farver og blev grødede, sejge, spindelvævsgraa som hun selv.

Paa denne Tid havde man i Schwaben, snart her, snart der, set den evige Jøde. I Tübingen sagde man, han var kørt gennem Staden i en Privatvogn, andre mente at have set ham paa Landevejen til Fods eller med Posten. Acciseskriveren fra Weinsberg fortalte om en sælsom Fremmed, der havde opgivet et besynderligt Navn og udvist en mærkelig Opførsel, men da han vilde undersøge hans Legitimationer nærmere, havde den Uhyggelige set paa ham med et saa gennemtrængende Helvedesblik, at han i sin Forvirring havde ladet ham passere, og endnu mærkede han det djævelske Blik som Værk i alle sine Lemmer. Overalt blev der hvisket og tisket, Børnene blev advaret mod den Fremmede, og Weil, den By i Omegnen, hvor han sidst var set, gav sine Portvogtere skærpede Instrukser.

Kort Tid efter dukkede han op i Hall. Ved Byporten erklærede

han frækt, at han var Ahasverus, den evige Jøde. Magistraten, som straks blev underrettet, forordnede, at man foreløbig skulde lade ham blive i Forstaden. Det ængsteligt nysgerrige Folk samlede sig om ham. Han saa ud som de fleste jødiske Bissekræmmere, med Kaftan og Proptrækkerkrøller. Han fortalte beredvilligt, gurglende, ofte uforstaaeligt. Foran Korset kastede han sig paa Knæ, hylede og slog sig for Brystet. Forøvrigt handlede han med Smaakram, og man købte meget af ham, Amuletter, Erindringer. Til sidst, da han blev stillet for Magistraten, afsløredes han som Svindler og blev kagstrøget.

Men de, der havde set ham, erklærede, at det var slet ikke den Rigtige. Han havde ikke haft noget mærkværdigt ved sin Dragt; en solid, hollandsk Frakke, som saa mange andre, lidt gammeldags i Snittet; han havde set ud som en højerestaaende Embedsmand eller en velstillet Borger. Kun hans Ansigt, Luften omkring ham og frem for alt hans Øjne: kort sagt, man havde straks mærket, det var den evige Jøde. Saadan fortalte, ganske overensstemmende, de forskellige Mennesker i alle Afkroge af Landet.

Grevinden spurgte Isak Landauer, hvad han mente om Rygterne. Han undslog sig med, at han ikke var alvidende. Han talte ikke gerne om disse Ting, her saa man ikke klart, han var mest tilbøjelig til intet at tro; men hans Skepsis var uden Sikkerhed. Desuden fik den, der gav sig af med saadanne Ting, let med Politi og Kirkeøvrighed at gøre. Grevinden erklærede, at hun fuldt og fast troede paa Magi og sorte Kunster. Som Barn, i Gustrow, havde hun ofte været sammen med gamle Johanne, Hyrdepigen, som Folk havde slaaet ihjel, fordi hun havde fremønsket Uvejr. Hun havde mange Gange aabenlyst, men dog oftest i Smug, naar den Gamle havde jaget hende ud, set paa, hvorledes Johanne blandede Salver og Drikke, og inderst inde følte hun sig overbevist om, at hendes egen Stigen og Magt kun var kommet af, at hun efter den Gamles Død havde taget noget af Bukkeblodet, som denne sidst havde rørt i, og dermed hemmeligt indsmurt sin Navle, sine Skamdele og sine Laar.

Hun underholdt sig gerne, fuld af prikkende, sky Videbegærlighed, med de Alkymister og Astrologer, der kom til Hoffet i Ludwigsburg, og selv om hun i Selskaber spillede Filosof og Fritænker, saa blandede hun dog ofte i Stilhed, spændt og tungt aan-

dende, mangen en Recept til Ungdommens Bevarelse og til at vinde Magt over Mænd med.

At Jøderne kunde takke magiske Midler for deres uhørte Held, deres geniale Indfald paa alle finansielle Omraader, ja, saa dum var hun da ikke, at hun ikke gennemskuede det. Den Slags Midler var gaaet i Arv hos dem lige fra Moses og Profeterne, og fordi Jesus ved at forraade disse Midler til alle Mennesker, havde gjort dem værdiløse, derfor havde de korsfæstet ham. Og naar nu Isak Landauer vendte og drejede sig foran hende og svigtede hende, der havde vist ham saa stor Fortrolighed, i hendes Nød, saa var det lurvet Konkurrenceangst og en frygtelig Uret imod hende. Rygterne om den evige Jøde havde paany befæstet hendes Forsæt om, hvis alt andet glippede, da at tvinge Hertugen tilbage til sig med magiske Midler. Hun trængte voldsomt ind paa Isak Landauer, for at han skulde bringe hende til den evige Jøde; vilde han ikke — han skulde ikke komme med Udflugter, med lidt god Vilje kunde han naturligvis godt — saa skulde han i det mindste skaffe hende en anden Kabbalist, som havde staaet sin Prøve, og som hun kunde tro paa.

Isak Landauer gned smaafrysende sine blodløse Hænder. Grevindens Anmodning og hendes Heftighed var ham meget ubehagelig. Nu ja, han var en tilforladelig Købmand, kunde skaffe alt, hvad man ønskede: Penge, Landejendomme, en Adelstitel, et lille rigsumiddelbart Grevskab, og skulde det være, oversøiske Krydderier, Negre, brune Slavinder, talende Papegøjer. Men hvor i Alverden skulde han tage den evige Jøde eller en solid Kabbalist, som man kunde paaregne Succes med? Naturligvis tænkte han et Øjeblik paa at sende Grevinden en behændig Svindler — men paa den anden Side — hun var en god Kunde og stolede blindt paa ham, han vilde dog ikke tage hende ved Næsen. Han havde altid været paalidelig. Desuden var det ogsaa for risikabelt. Stænderne hadede ham i Forvejen, de slæbte ham sikkert med den største Glæde for en Domstol og, Gud forbyde det, ogsaa paa Baalet. Han tog Afsked med Grevinden, mod Sædvane forstemt og med et modvilligt halvt Løfte.

Han gik til Josef Süß Oppenheimer.

Denne havde imidlertid ærlig anstrengt sig for at være uvirksom, men han besad ikke Evnen til at rekreere sig paa den Maade,

han led under Lediggangen; den rastløse Mand følte sig ubehagelig til Mode, ja syg, naar han ikke udkastede Projekter, forhandlede med store Herrer, satte Ting i Bevægelse og selv var med i Hvirvlen.

Aldrig havde Rastløsheden undt ham Ro. Allerede som Barn havde han sat igennem, at han ikke skulde blive hos sin Bedstefader i Frankfurt, den fromme, stille Reb Salomon, Forbederen i Synagogen. Hans Forældre, Faderen var Direktør for et jødisk Komediantselskab, maatte tage ham med paa deres Turneer. Paa den Maade var han allerede som sekсаarig kommet til Hertughoffet i Wolfenbüttel og havde lært højstaaende Herrer at kende. Hertugen satte Pris paa hans Fader og endnu mere paa hans Moder, den vidunderlig smukke Michaelaë Süss, og Hertuginen havde forgæbet sig i den kønne, lidenskabelige, gammelkloge, kokette Dreng, hvor var han dog ganske anderledes end de hørblonde, flegmatiske Børn ved Wolfenbüttler-Hoffet. Allerede fra den Tid stammede hans længselsfulde Tilbøjelighed til at omgaas store Herrer. Han maatte have Afveksling, der maatte staa mange, mange Mennesker paa hans Vej, han led af Tørst efter Mennesker, havde en utæmmelig Lyst til at fylde sin Hjerne med stadig flere Ansigter, og han glemte ikke et eneste. Den Dag var spildt, paa hvilken han ikke saa mindst fire nye Ansigter, og han var stolt af personlig at kende en Tredjedel af alle tyske Fyrster og Halvdelen af alle Hoffernes Damer.

Han havde næsten ikke været til at holde i Heidelberger-Skolen. Tre Gange i Løbet af fire Aar løb han bort og satte efter Skuespillerne, og selv da hans Fader døde, kunde alle hans Moders Bønner, Taarer, Trusler og Forbandelser ikke tæmme ham. Den smukke, tidligt modne Knægt, som var forkælet af hele Byen og blev betragtet som et Vidunder i Regning, var stolt af sit prinseelige Udseende og fandt paa de galeste Streger. De jødiske Naboer slog Hænderne sammen, de kristne morede sig og lo velvilligt, Moderen blev under Tryglen, Jamren og Skænden kastet frem og tilbage mellem Stolthed og Resignation. Heller ikke i Tübingen, hvor han skulde studere Retspleje, var han at finde i Foredrags-salene, Matematik og Sprog var en Leg for ham, og Jurisprudensens Rabulisteri, som Professorerne møjsommeligt plukkede sammen, havde han i Blodet. Det forekom han langt vigtigere at være

sammen med de adelige Studenter, og behandlede de ham bare een Time som Kavalier og Kammerat, saa var han gerne hele den øvrige Del af Ugen deres Tjener og Bajads. Han indsaa mere og mere, at hans rette Profession var at behandle høje Herrer, at omgaas dem og være deres Vedbend. Hvem forstod vel som han Fyrsternes Luner og Lyster, at tie i rette Øjeblik og i rette Øjeblik at sænke sin Viljes Frø i dem som Spinderen, den Sommerfugl, der lægger sin Sæd i den modnende Frugt. Og hvem kunde som han smyge sig om Kvinder og med varsom men sikker Haand bøje selv de knibskeste. Det brændte i ham: flere Lande, flere Mennesker, flere Kvinder, flere Penge, flere Ansigter, mere Pragt, Bevægelse, Oplevelse, Hvirvel. I Wien, hvor hans Søster levede i et rigt Ægteskab, ødslede og glimrede, følte han sig ikke tilpas, heller ikke paa Kontorerne hos hans Fætre Oppenheimerne, de kejserlige Bankierer og Arméleverandører, ikke i Mannheimer Advokaten Lanz' Kancelli, ikke i Bureauerne hos Broderen, Kabinetsfaktoren i Darmstadt, som nu, da han var blevet Kristen, hed Baron Tauffenberger. Det drev og jog ham. Nye Kvinder, nye Processer, ny Pragt og nye Skikke. Amsterdam, Paris, Venedig, Prag. Hvirvel, Liv.

Trods alle Anstrengelser flød han dog stadig paa grundt Vand og kunde ikke rigtig slippe ud paa Strømmen. Først ved Isak Landauers Hjælp havde han opnaaet alvorlige Forretninger, den kurpfalziske Stempelsag og Darmstadter Møntakkorden; det kække Mod, hvormed han havde grebet disse risikable Affærer an og sluppet dem af Hænde i rette Øjeblik, havde gjort hans Navn fuldvægtigt. Han havde været i sin gode Ret til nu, i Wildbad, at unde sig Pusterum.

Men Hvilens Sødme kendte han ikke. Lediggangen kribblede ham i Huden, og blot for at lege med sine Evner indledede han Masser af smaa Amouretter, Projekter og Forretninger. Hans Livtjener og Sekretær Nicklas Pfäffle, det tykke, utrættelige, blege Menneske, var ustandselig paa Færde for at skaffe ham Nyheder og forhøre sig om de forskellige Badegæsters Adresser, Haandtering og Levnedsløb.

Süss saa meget ung ud, og han var stolt af, at man almindeligvis anslog ham til at være omkring de Tredive, næsten ti Aar yngre, end han virkelig var. Han maatte føle Kvindeøjne paa sin

Ryg, maatte mærke Hoveder vende sig efter ham, naar han red paa Promenaden. Den mathvide Hud, han havde arvet efter Moderen, plejede han med utallige Essenser; han satte Pris paa, at man konstaterede, at hans Næse var græsk. Coiffeuren maatte hver Dag bølge det rige, mørkebrune Haar, for at det ikke skulde miste sin Skønhed under Parykken, ofte undlod han at bære Paryk, skønt det egentlig ikke passede sig for en Mand af hans Stand. Han vaagede nøje over, at hans paafaldende lille Mund med de fyldige, meget røde Læber ikke mistede sin Form ved for megen Smilen, og ængstelig søgte han i Spejlet den glatte, sorgløse Pande, der for ham var Kendetegnet paa en Kavalier. Han vidste, man lagde Mærke til ham og trængte stadig til at faa det bekræftet. En Dame, som han gav Rejsepas efter en enkelt Nat, forblev ham kær for Livet, fordi hun havde kaldt hans mørkebrune, lynende, hastige Øjne under de hvælvede Bryn for flyvende Øjne.

Som Moden og hans Luner stadig forlangte nye Retter, nye Vine, stadig fordrede andet Krystal og Porcelæn paa hans Bord, forlangte han stadig nye Kvinder til sin Seng. Han brugte og forbrugte dem. Hans Hukommelse, et uhyre Museum, hvori alt konserveredes paalideligt, holdt Ansigter, Legemer, Duft og Stilling fast med usvigelig Sikkerhed, nærmere kom de ham ikke. Een eneste havde formaaet at paavirke mere end hans Sanser, havde sænket sig dybere i hans Sind det Aar, hun var sammen med ham i Holland, det Aar stod fremmedartet og meget ensomt i hans Liv; men han havde forkapslet det i sin Erindring, talte aldrig om det, hans Tanker gik sky uden om dette Aar, dette Svundne, som kun sjældent slog sine store Øjne op og stirrede paa ham, ængstende og forvirrende.

Han havde ogsaa saa let ladet sig overtale af Isak Landauer til at rejse med til Wildbad, fordi et Kurophold netop her i de sidste Par Aar var blevet uundgaeligt for enhver, der i det vestlige Tyskland vilde gælde for Kavalier.

Selv fra Frankrig kom der Gæster hertil, her saa man de mest moderne Rejsevogne, hørte man den eleganteste Konversation; man kunde ved Tenuen fra Versailles afslibe de Smaahjørner og Ujævnheder, som selv det mest korrekte tyske Hof ikke ganske formaaede at undgaa. Her var den store Verden forsamlet, her bemærkede man tydeligst de lette Svingninger i Vurderingen af

den Enkelte og af de forskellige Lag, hvem der blev feteret og hvem der gled nedad, det levende Eksempel, man havde for Øje, var hundrede Gange mere instruktivt end selve „*Mercure galant*“.

Kun her i Tyskland kunde man med Sikkerhed fastslaa, hvem der gjaldt for en Kavalier *à la mode*.

Da Süß ikke var hindret af vigtigere Foretagender, gik han ganske op i alle disse elegante Ligeegyldigheder; han tørstede efter Oplevelser og prøvede paa at finde, hvad han søgte, i de andres Tilværelse. Han underholdt sig med Værten og udkastede Projekter om, hvorledes Gæstgivergaarden, som han boede i, kunde gøres mere rentabel, han tog den unge Opvartningspige med sig i Seng, han bestilte for Indehaveren af Spillesalen nye elegante Pharaaborde, ved hvilken Forretning han tjente fire Hundrede Gylden, han var den mest velsete Gæst ved Prinsessen af Kurlands Levé, han fremskaffede ved sin Pfäffles Behændighed Orangeblomster til Datteren af Generalstaternes Gesandt. Naar samme Dame opholdt sig i Badet og konverserede med Kavalererne, turde han tage sig den Frihed at sidde paa Træbrættet, der dækkede Karret og kun lod hendes Hoved frit, ja, man paastod endog, at han turde tage sig ganske andre Friheder. Han sluttede en fordelagtig Kontrakt med en Juvelhandler fra Amsterdam angaaende Slibningen af visse Stene. Ved en Strid med en Grev Tratzberg, en plump, uforskammet bayersk Herre, klarede han sig saa godt, at Bayrerens næste Dag maatte fordufte fra Wildbad. For Gartneren udvirkede han Kredit til nye Parkanlæg ved Badehuset og tjente derved for sin Part et Hundrede og ti Daler. Han holdt Stand ved Spillebordene, efter at alle tyske Herrer ængstelig havde trukket sig tilbage, og tabte som eneste Modspiller smilende og høflig fire Tusinde Gylden til den unge Lord Suffolk. Han tildelte en Modehandler en Ørefigen, fordi denne ved Salget af et nyt Strømpebaand vilde bedrage ham for nogle faa Skilling. Han antichambrerede dagligt hos den sachsiske Minister — det sachsiske Hof søgte et Laan — og stod barhovedet og dybt bukkende, medens Ministeren, med Blikket stift og hovmodigt rettet lige ud, gik forbi ham uden en Hilsen. Han misundte brændende Isak Landauer, som under Gadedrengenes Spot, Folkets Forbandelser og hele Aristokratiets Foragt gik ud og ind hos Grevinden, regnede, flyttede Penge, rystede Lande, befriede Mennesker eller begravede dem under Lænker.

I en saadan Stemning fandt Isak Landauer ham. Han begyndte varsomt at tale om de mærkværdige Kapricer, som Gud — hans Navn være lovet — havde betænkt og straffet de Kristne med. Den gamle Raadsherre fra Heilbronn for Eksempel, maatte altid have sine syv smaa Hunde, og alle af nøjagtig samme Størrelse, om sig. Frøken von Zwanziger havde aflagt højtideligt Løfte om aldrig at sige et Ord paa en Fredag, og Hr. von Hohenegg besad den Ærgerrighed at ville være til Stede ved alle adelige Begravelser i Omegnen, han skyede for denne Sags Skyld ingen Strabadser. Derefter kom han forsigtigt ind paa Talen om den evige Jøde og endte med løseligt at berøre, at Grevinden havde faaet den sælsomme Idé at ville tale med den evige Jøde, eller, hvis det ikke lod sig gøre, saa en Magiker eller Astrolog, dog helst en paalidelig Kabbalist. Derefter tav han og ventede.

Süss havde straks mærket, at den anden havde noget paa Hjerte. Han krøb ind i sig selv, lurede. At Isak Landauer talte om den evige Jøde, kulkastede hans Beregninger. Det var at røre ved noget, som ikke kunde trækkes ind i Forretninger, ikke lod sig omsætte i Tal. Det rørte ved det Forkapslede. Han havde naturligvis ogsaa selv hørt om Rygterne, men hans medfødte Evne til at lukke af for alt, hvad der kunde forstyrre hans Sikkerhed, havde ladet ham glide hurtigt og let hen over alle Anelser og dunkle Fornemmelser. Blot ikke røre ved det Forkapslede. Nu da Landauer uventet talte om det, sneg den ubehagelige Følelse sig uvægerlig ind paa ham. Han saa Isak Landauers Forslag nærme sig som en fjern Bølge, hvis Komme han baade frygtede og ønskede, og da Landauer tav, sad han der i pinefuld, prikkende Spænding.

Den anden gik allerede videre. Dvælende, forventningsfuld, følede sig for, gemt under Tonefaldets Ligegyldighed kom det roligt: „Jeg havde tænkt mig, Reb Süss, maaske Rabbi Gabriel?“

Der var det. Dette Menneske, som sad der foran ham og vuggede snu og selvbehageligt med Hovedet, sigtede altsaa maalbevist paa det, som han i ubehagelig Forudanelse havde afvist, havde rystet af sig, tvang ham til at beskæftige sig med det.

„Jeg mener,“ forsøgte han den anden, Fristeren, den Misundelsesværdige, „jeg mener, den evige Jøde, som de fabler om, det kan jo kun være ham!“

Ja naturligvis, det havde ogsaa Süß haft paa Fornemmelsen, da han hørte om disse Rygter. Men netop det havde han jo villet undgaa at tænke paa, saa at ikke Anelsen skulde blive Visshed. Rabbi Gabriel, hans Onkel Kabbalisten, den Uudgrundelige, hyllet i sælsomme, ængstende Taager, det eneste Menneske, han ikke kunde komme til Klarhed over, som ganske simpelt ved sin Tilværelse afblegede hans farverige Verdensbillede, ødelagde hans Virkelighed, gjorde hans klare, runde Tal tvetydige, viskede dem ud, — han skulde holdes udenfor, langt væk. Det var ikke af det gode, nej og atter nej, det var ikke af det gode at blande ham ind i Forretninger. Han vilde røre ved det Forkapslede. Forvirring vilde opstaa af det, Tryk og Splid. Ting, som unddrog sig enhver Beregning. Nej, nej, Forretningerne var her, og dette andet var der, beskærmet i det Fjerne, og det var godt saadan, og saadan skulde det ogsaa forblive.

„Jeg forlanger det naturligvis ikke for intet, Reb Josef Süß,“ følte den anden sig igen for. „Jeg vil tage Jer med i Affæren med Grevinden.“

Josef Süß havde drejet paa alle sine Beregningers Hjul, han følte sig stærkt fristet. Det arbejdede i ham, skarpt og hurtigt, med uhyre Energi og Præcision. Han vejede sagligt og klart alle et saadant Tilbuds Fordele, gned dem spejlblanke, summerede og regnede. Forbindelse med Grevinden, det var meget, det var mere end et stort Pengetilbud. Som Deltager i denne Forretning kunde han komme Hertugen ind paa Livet, fra ham til Prins Eugen var der kun et Skridt! Han øjnede hundrede Muligheder, svimlende Fjernhed rykkede ham ganske nær. Men det gik ikke, det gik ikke. Alt i Verden kunde man prisgive for en Forretning. Kvinder, Glæder, Liv. Men ikke dette. Trække Rabbi Gabriel ind i en Forretning, sjakre ham bort, nej, nej, det gik ikke. Han troede ikke paa noget, hverken paa godt eller ondt. Men dette var at styrte sig ind i Forhold, hvor alle Beregninger og Vurderinger holdt op, det var at kaste sig ned i en Hvirvelstrøm, hvor Mod var lige saa taabeligt som Svømmefærdighed var forgæves.

Han aandede besværet og hastigt. En Kuldegysen overfaldt ham. Med en afværgende Bevægelse rettede han sig op. Det var som stod et Menneske bag ved ham og saa over hans Skulder, et Menneske med hans eget Ansigt, men gemt i Skumring, taageagtig.

„I skal ikke forlange noget af ham,“ lokede Isak Landauer forsigtigt. „I behøver ikke at gøre ham noget Forslag. Alt hvad jeg ønsker, Reb Josef Süß, er, at I skaffer ham her til Wildbad. I kan jo skikke Jeres unge Menneske, Jeres Pfäffle, han vil sikkert kunne finde ham! Jeg skal associere Jer godt i Forretningerne med Grevinden.“

Süß rystede Beklemtheden af sig og tog sig sammen. Tingene fik igen deres Farve, Omrids, Klarhed og Haandgribelighed, Taageansigtet bag hans Skulder forsvandt. Det var Dumhed at betænke sig. Han var dog ingen sværmerisk, taabelig Dreng. Ja, den Gang, da man ved det kurpfalziske Hof foreslog ham at lade sig døbe, at han den Gang ikke greb til, det skyldtes forstaaelige Hindringer. Han var ganske vist endnu ikke helt klar over, hvorfor han ikke havde gjort som sin Broder og saaledes paa den nemmeste Maade skaffet sig Glans, Position og Baroniskab; men han havde altsaa ikke gjort det den Gang, gjorde det heller ikke nu, aldrig, ikke for nogen Pris i Verden. Og det, denne listige, kloge, erfarne Mand nu ønskede af ham, hvilken Risiko var der vel egentlig ved det? Intet Menneske tænkte dog paa at forlange af ham, at han skulde bortsjakkere Rabbien, den uhyggelige, den truende uhyggelige. Nu havde igen hans Fantasi, hans altfor hurtige, galoperende Fantasi, forvirret hans Begreber. Skaffe den Gamle tilveje. Det var alt, hvad han skulde, intet andet. Og derfor opnaa Forbindelse med Grevinden, med Hertugen og Prins Eugen. Han maatte jo være en Nar, hvis han ikke greb til, fordi det var en Smule, han søgte efter Ordet, en Smule ubehageligt.

Tøvende, i en halvfærdig Sætning, bemærkede han, at selve det at hente Rabbien naturligvis godt kunde lade sig gøre. Straks hagede Isak Landauer sig fast. Men nu fordrede Süß i Forretningen med Grevinden en saa stor Andel, at den anden umuligt kunde bevilge det. Indgaaende, nøje sjakkende, forhandlede de Enkelthederne. Kun Skridt for Skridt, heftigt kæmpende veg Süß tilbage.

Da de endelig var blevet enige om alt, tænkte Süß, levede og aandede han kun for denne Forretning. Rabbi Gabriel sank igen ned i det Forkapslede hos ham, saa snart han havde sendt sin Tjener af Sted efter ham.

Nicklas Pfäffle rejste med Posten. Det blege, fede, tavse Menne-

ske virkede ikke paafaldende. Besindig, kedelig, lidt træt af Udseende, skjulte han bag sit oppustede, blodløse Ansigts melankolske Flegma al sin Driftighed. Havde han engang paataget sig en Opgave, klæbede han til den, harpiksagtig og med Sindsro.

Den Fremmedes Spor trak sig paa Kryds og tværs gennem Schwaben uden noget tydeligt Maal, helt tilfældigt. Tabte sig, dukkede op igen i Schweiz. Det blege, fede Menneske fulgte nøje Drejning efter Drejning, uundgaelig, upaavirket.

Det var en sælsom Rejse den Fremmede foretog sig, og ganske anderledes end Rejser ellers. Han valgte sjældent Hovedvejen, men slog ind paa Sidestier, jo mere ufremkommelig en Vej var, des mere syntes den at tiltale ham. Hvad i Alverden kunde nogen søge i Ørknør af Sten og Is, som Gud havde slaaet med sin Vrede.

De faa Bønder, Jægere og Stenhuggere paa denne Egn var sløve og ordknappe. Steg den Fremmede højere end til deres højest beliggende Fjeldenge, saa sendte de nok et Blik efter ham, men langsomt og udeltagende som deres Kvæg, og langsomt og udeltagende vendte de sig fra ham, naar han var gaaet dem forbi.

Den Fremmede virkede ikke paafaldende, han bar solide Klæder af en ligegyldig Farve, gammeldags i Snittet, omtrent som de for tyve Aar siden kunde have været moderne i Holland. Lille, bred og fyldig, med let rundet Ryg, vandrede han udholdende fremad. Her i Bjergene, hvor ellers aldrig en Fremmed kom, var det let for Nicklas Pfäffle ikke at tabe Sporet af ham. I det tættere befolkede Lavland derimod havde det været betydeligt vanskeligere at forfølge den stilfærdige Vandrer. Det var noget sælsomt, ret uforklarligt, som trods alle ydre manglende Kendetegn angav hans Rejserute. Folk fandt ikke Ord for det, det var for svært at udtrykke, og dog var det ikke til at tage fejl af, og det var altid i den samme sky og hviskende Tone, man talte om det. Hans Vej var kendetegnet af den Virkning, han udøvede. Enhver, der saa ham, aandede besværligere, Latteren forstummede i hans Nærvarelse, der lagde sig som en uhyggelig, tung og beklemmende Ring om ens Hoved.

Den blege, fede, ligevægtige Nicklas Pfäffle, forskede ikke nærmere efter Aarsagen. Det tilfredsstillede ham at være paa rette Spor.

Højt oppe laa tre Bøndergaarde, ved Siden af dem laa et lille Trækapel. Endnu højere oppe græssede Kvæget. Derefter var der intet mere, kun Is og Sten.

Den Fremmede drog langs med Kløften. Under ham, tynd og støjende, hastede Bækken af Sted, man kunde tydeligt se helt derhen, hvor den brød frem i Lyset under Gletscher og Rullesten. Paa den anden Side krøb Bjergfyr opad, sparsom, udholdende, til den kvaltes paa Sten. Hvidt lysende, takkede Tinder, hvis solbeskinnede Sne smertede Øjet, stod skarpe og bizarre mod det flimrende Blaa og afsluttede Højdalen i en forstenet Bue. Den Fremmede gik stadig, omstændeligt, forsigtigt, temmelig ubehjælpssom, men vedholdende. Han vadede over Bjergbække, steg over glatte, vaade Sten og skridende Jord og stod endelig paa et Klippefremspring. Foran ham dannede de isdækkede Klippevægge en spærrende Bue. Under ham strakte en Gletscher sin nøgne, brede, revnede Tunge frem, ved Siden af ham mundede en anden ud, alt endte i Sten og Ødemark. Klippeblokke, vildt strøet omkring, dannede hemmelighedsfulde, stirrende, forrevne Linier. Højt over alt andet lyste, haanligt, solbeskinnet og uopnaaelig, den ædelt svungne, snedækkede Tinde.

Den Fremmede krøb ned paa Hug og saa frem for sig. Han sløttede det massive, blege, skægløse Ansigt i sin Haand. Over den lille Braknæse lyste dystertgraa Øjne, de virkede alt for store i det korte, fyldige Hoved, en sørgmodig Ild ulmede i dem i dump beklemmende, haabløs Tristhed. Panden laa bred og tung, ikke særlig høj, over de meget tykke Bryn. Med Albuen støttet paa Knæet og Ansigtet hvilende i sin Haand sad han der og stirrede frem for sig.

Fandt han her det, som han søgte? Det ene strømmede over i det andet, fra den højere Verden til den lavere, ethvert menneskeligt Ansigt maa have sit Modbillede i et Stykke Jord. Han søgte et Stykke Verden, hvorfra et menneskeligt Ansigt saa ham i Møde, større, forstaaeligere, betydningsfuldere, den Mands Ansigt, som han var knyttet til. Han søgte Strømmen, der bandt den anden og altsaa ham selv, med Stjerner, Ord og Uendelighed.

Han krøb tættere sammen, mumlede hen for sig. Med en mørk, brudt, hæs Stemme halvt sang han Vers af den hemmelige Aabenbaring: Hud, Kød, Knogler, Aarer er kun en Klædning, en Skal

og ikke Mennesket selv. Men den højeste Visdoms Hemmelighed er i Inddelingen af det menneskelige Legeme. Se Huden er som Himmelen, den strækker sig over Legemet og dækker det som et Klædebon. Se, Kødets er som Stoffet i Verden. Se, Knogler og Aarer er Guds rullende Trone, hvorom Profeten synger, at de er Guds virkende Organer. Men alt dette er kun et Ydre, og som det virkelige Menneskes Indre er, saaledes er ogsaa det himmelske Menneskes Indre, og alt er i den lavere Verden som i den højere. Og som paa Firmamentet, der omslutter Jorden, Stjerner og Stjernebilleder forkynnder os det skjulte og dybt hemmelige, saaledes er paa vor Hud Linier og Furer og Tegn, og de er Legemets Stjerner og Stjernebilleder, og de har deres Hemmeligheder, og den Vise læser dem og tyder dem.

Kom og se! Aanden mejsler Ansigtet, og den Indviede genkender det. Naar den højere Verdens Aander og Sjæle dannes, faar de dens Form og Udtryk, og dette afspejles senere i Menneskenes Ansigter. — Han tav. Ikke tænke. Disse Ting vilde ikke tænkes. Man tænkte dem kun fra hinanden. Man maatte se dem eller lade dem hvile.

Var dette det Ansigt, som han søgte? Ødemark, Is og Sten, den haanligt blaa Glans derover, et lille møjsommeligt rislende Vand? Fjeldblokke paa forrevet og revnet Is, dannende afgrunds mørke Linier, var det Ansigtet, han søgte?

Han fordybede sig endnu mere i sig selv. Han dræbte enhver Indskydelse, der var fjernt fra det, han søgte. Tre Furer, skarpe, korte, dybe, næsten lodrette over Næsen, skar sig ind i hans Pande, de dannede det hellige Bogstav, Schin, Begyndelsen af Gudsnavnet, Schaddai.

Skyggen af en mægtig Sky fordunklede Gletscheren. Tinden med sin uendelig sarte, glitrende Snelinie lyste uopnaaalig i mild Haan. En Grib svømmede midt i det flimrende Blaa i rolig Kredsen over Højdalens forstenede, forrevne Takker.

Mennesket, der krøb sammen paa den fremspringende Klippe, uendelig lille i det umaadelige Landskab, samlede alle Linier i sig. Stenenes, Ødemarkens, den forrevne Is. Den sarte, haanlige Lyssitren, Skyen og Fugleflugten, Klippeblokkenes ubændige, dunkle Vilkaarlighed, Anelsen om Mennesker og græssende Kvæg.

Han aandede næppe, stirrede grebet, fattede, forstod.

Endelig rejste han sig udmattet, næsten tumlende efter den anspændte Ubevægelighed. Paa hans Pande løste det furede Tegn sig i dyb, fattet Sørgmodighed. Han steg møjsommeligt, endnu halvt lammet, ned i Dalen.

Dernede fra den første af de tre Gaarde, kom et fedt, blegt Menneske, en Ubekendt, ham i Møde, og saa roligt prøvende paa ham, han havde et Brev i Haanden, vilde tale. Rabbi Gabriel afskar ham Ordet: „Fra Josef Süß,“ sagde han saa selvfølgelig, som om Mennesket og hans Budskab forlængst var anmeldt, som modtog han kun noget ventet. Det forbavsede ikke Nicklas Pfäffle, at den Fremmede kendte ham, han bøjede sig hilsende. „Jeg kommer,“ sagde Rabbi Gabriel.

Grevinden var efter ti Dages rasende Virketrang faldet hen i en dump Afventen. I sørgmodig Lammelse sad hun der mellem Guld og Lapislazuli, fed og træt med de energiske Kinder slap-pede og med hængende Arme. Hun, som ellers bestemte og kontrollerede hver Ubetydelighed, lod sig nu tankeløs massere, smykke og hylle i prunkende Klæder. Ved Nattetid lod hun Kaspara Becherin, der gjaldt for Heks og klog Kone, hente; men det skidne Kvindemenneske, der var forskræmt og fuldkommen forstyrret af Pragten omkring sig, fremstammede kun idiotisk Vrøvl. Og Magikeren og Kabbalisten, som Isak Landauer havde lovet hende, kom stadig ikke.

Efterretningerne fra Jagtslottet i Nesslerach meldte en Tid lang næsten det samme. Hertugen jagede, holdt Taffel, sov hos Ungarerrinden. Men pludselig, fra den ene Dag til den anden, indløb overraskende Meddelelser. Det var lykkedes Geheimeraad Schütz, forbindtlig og utrættelig, at naa frem til Hertugen. Næste Dag indfandt den elegante Prælat Weissensee sig i Nesslerach, den smidige Diplomat fra det parlamentariske Ellevemandsudvalg. Hertugen konfererede to Timer med Schütz, Ungarerrinden blev samme Eftermiddag sendt til Ludwigsburg og om Aftenen modtog Eberhard Ludwig endogsaa Prælaten Ossianer, Hertugindens mest flammende Tilhænger. Da dette sidste Budskab naaede frem, formaaede Grevinden ikke længere at sidde roligt i Wildbad. Ossianer hos Hertugen! Ossianer! Hun rasede. Da hun havde forlangt at blive indlemmet i Kirkebønnen, havde

denne plumpe, nederdrægtige, gemene Fyr tilladt sig at svare, at hun stod jo allerede i den: Frels os fra det Ondel! Og havde bredt smilende og gottende sig svømmet rundt paa hele Tysklands Latter. Hertugen havde ikke vovet at afsætte Württembergs populæreste Mand, men han havde ikke modtaget ham oftere. Og nu var han i Nesslerach, buldrede imod hende med bondegrove Vittigheder. Nej og atter Nej! Afventel! Galskab. Hun vilde kvæles af at se roligt til længere. Ikke engang til en Karosse havde hun Taalmodighed. Hun udslyngede Befalinger i rasende Tempo: Intendant, Sekretær, Kammerpiger og Lakajer skulde følge efter. Selv fór hun, kun ledsaget af en Rideknægt, til Nesslerach, undte sig end ikke Madro, red som en af Satans Dragoner.

Traf Hertugen midt imellem de begejstrede Hubertus-Riddere, for hvem han larmende gav Kunstopvisning som Kusk. Eberhard Ludwig stod hjælpeløst overrasket mellem de forstummede, høflige, dybt hilsende, hemmeligt skadefro Herrer. Høj-rød, forlegen, urolig, snøftende gennem sin kødfulde Næse førte han Grevinden ind i Slottet, befalede Bad, Forfriskninger. Et Satans Kvindemenneske. Et saadant Ridt! Denne Christil! Satans Fruentimmer.

Grevinden tvang ham, endnu i Ridedragt, ophedet af Anstrengelsen, bedækket af et tykt Lag Støv, til en Forklaring. Nu blot ikke ubehersket. Rolig. Holde igen. Fornuftens Laag paa det kogende Hjerte. Klare Øjne paa alt det usikre, et fejlagtigt Blik kan fordærve alt. Gripe dette flagrende, flygtende, uklare, holde det fast i sin Haand igen. Gripe det nu, hvor det er overrasket, hvor det ikke kan smutte bort, nu hvor ingen anden giver sit Besyv med og tilhvisker ham kloge, frække, undvigende Forholdsregler. Rolig, sitrende Nerver. Du stønnende Hjerte, Ro.

Hun talte let og ubekymret, drak smaa Slurke af Limonaden, morede sig over hans Fordringsløshed, over Hubertus-Ridderne, over den lille Danserinde, der havde underholdt ham, han var gavmild med sit Selskab. Saa kom blide Bebrejdelser. Ossiander skulde han ikke have modtaget. Naturligvis forstod hun godt, han kun vilde more sig over den gamle Tølpers grove Vittigheder, men man vilde udlægge det anderledes. Eberhard Ludwig befandt sig i den dybeste Forlegenhed, vendte og drejede sig, prustede og svedte i sin tykke Frakke og formaaede ikke at

frigøre sig for de graa Øjnes Glans. Denne Kvindel Denne Christl! Et saadant Djævlerridt! Kommer hun der en, to, tre, sende og kigger paa al hans mystiske Gøren og Laden.

Saa gik hun lige løs paa det med Hertuginde, Forsoning og den Slags, det var vel kun dumme Rygter. Eller var det maaske ikke? Han, under lydelig Rømmen sig, ja, naturligvis, det var kun Sladder. De spiste og drak fornøjet om Aftenen, alene, uden Hubertus-Riddere. Ingen Schütz, ingen Ossiander. Grevinden fyldte hele Værelset med sin larmende, tankeløse Munterhed, tryllede ganske den befriede Eberhard Ludwig ind i den. Satans! Et saadant Ridt. En saadan Kvinde. Satans Kvindemenneske.

Grevinden sov dybt og længe, veltilpas, uden Drømme. Da hun vaagnede, var Hertugen borte. I al Hemmelighed var han forduftet i det tidlige Morgengry. Hun efter ham, rasende, hidsende Hestene, dog først efter at have varmet Ørerne paa den andægtige, skuldertrækkende, inderst inde grinende Kastellan. I Ludwigsburg var Slottet gabende tomt. Ingen Hertug. Hertugen var væk, taget til Berlin for at besvare Preusserkongens Besøg.

Tøjlesløs, med Ansigtet fortrukket af Raseri, med svirpende Ridepisk mellem de opskræmte Lakajer, fór hun gennem de tomme Sale. Endelig, i det sidste Kabinet, ved Hertugens Arbejdsbord, mellem Busterne af August og Marc Aurel, foran den italienske Mesters Billede, der forestillede hende selv med Hertuginde's Insignier, fandt hun en Mand med de højtstaaende Embedsmænds Paryk, uendelig høflig, dybt bukkende, sødt smilende: Schütz. Andreas Heinrich Schütz, hendes Schütz, hendes Værk, som hun havde ladet adle, som hun havde gjort til Geheime-raad.

I sin pinligt efter Moden syede Uniform med Halvædelstene paa Skoene, hvad først for tre Uger siden var blevet Mode i Paris, stod Diplomaten der og bøjede atter og atter i de dybeste Komplimenter sin mægtige Ørnenæse, skrabede bagud med Foden og forsikrede med flydende Færdighed, snøvlende et forbindtligt, snørklet Fransk, at en Gud havde indgivet Serenissimus en Anelse om hendes Ekscellences Ankomst, Serenissimus havde desværre ikke kunnet vente, men havde lyksaliggjort sin underdanige Tjener med det Hverv at spise sammen med hendes Ekscellence og ved Bordet overbringe hende en Meddelelse. Høj-rød, vildt fnysende, stoppede Grevinden Munden paa ham, han

skulde blot ikke komme med Fiksfakserier, men klart og tydeligt sige hende, hvad der var i Vejen, ellers — og hun gestikulerede heftigt med Ridepisken; men Geheimeraaden forblev uforstyrrelig, høflig og urokkelig, han var ulykkelig over ikke at kunne tjene sin høje Velgørerinde; desværre, han var bundet af de strengeste Ordre.

Endelig, ved Taflet, indsvøbt i Hundreder af Komplimenter rykkede han frem med Hertugens Befaling. Hun havde at forlade Residensen og trække sig tilbage paa sine Godser. Hun slog en høj, klingende Latter op. „Spasmager! Schütz!“ raabte hun. Og stadig rystende af Latter: „Hvad er han dog for en Spasmager?“ Den gamle Diplomat sad stille, forbindtlig, og fulgte med sine skarpe, lyse Øjne Grevinden, der var sprunget op og fór frem og tilbage. Hemmeligt beundrede han, hvor ægte og slet ikke grel hendes Latter lød, hvor godt hun spillede.

Grevinden blev. Aah! det faldt hende ikke ind at forlade Ludwigsburg. Hun havde sanseløse Raserianfald, mishandlede Tjenerskabet, slog Porcelæn i Stykker. Schütz trak paa Skuldrene, han havde udelukkende Ordre til at overbringe hende Hertugens Befaling, glædede sig med mange fint drejede Vendinger over stadig at have Fornøjelsen og Æren af hendes Selskab, men, hun løb jo den Risiko ved at blive, at paadrage sig Allerhøjstsammes Vrede og dybeste Unaade. De indtog Maaltiderne sammen. Den gamle, snu Intrigant, der formaaede at holde sig fast under ethvert Regime, havde ærlig Sympati for Grevinden, for hendes dristige Opkomst, og han nærede sagkyndig Beundring for de komplicerede, dygtige Manipulationer, med hvilke hendes Jøder i Ro og Mag praktiserede hendes røvede Skatte ud af Landet. Den tørre, udbrændte Kavalier havde ikke holdt det for muligt, at han med saa megen Oprigtighed og Tjenstivrighed kunde bringe en ikke mere helt ung, fed Dame sin Opvartning. De førte ved Taflet en aandrig Konversation, krydret med Hundreder af dristige Antydninger, og han afventede i Spænding, hvor langt hun vilde drive sit Oprør mod Eberhard Ludwigs skarpe Befaling.

Hertugen forblev ikke længe i Berlin. Schütz kunde meddele Grevinden, at Hertuginde var blevet anmodet om at indfinde sig paa Slottet Teinach. Stændernes Deputerede var ogsaa beordret dertil, ligeledes Gesandterne fra Baden-Durlach, Kurbrandenburg og Kassel. Hertugen ønskede at forsøge sig med sin

Gemalinde overfor Folk og Rige. Længe, stille stirrede Grevinden paa Geheimeraaden, som alvorligt og opmærksomt betragtede hende. Saa vilde hun springe op med et lille, kvalt Skrig, men faldt besvimet om. Han kom hende til Hjælp, kaldte paa hendes Kammerjomfruer. Om Aftenen lod han sig igen melde hos hende, forhørte sig om hendes Dispositioner. Hun erklærede, fuld af stille Værdighed, at hun vilde trække sig tilbage til sit Slot Freudenthal hos sin Moder, som hun for fem Aar siden havde ladet tage Ophold der. Schütz spurgte, om han ikke turde give hende en Eskorte med, han frygtede for Udbrud af Folkehadet. Med løftet Hoved og sammenknæbne Læber afslog hun hans Tilbud.

Næste Dag forlod hun Ludwigsburg. I seks Karosser. Geheimeraaden stod dybt bukkende ved Slottets Opkørsel, medens hendes Heste satte sig i Bevægelse. Bag de høje Vinduers Portierer lurede grinende de hertugelige Lakajer. Borgerne saa stumme til uden at hilse, at haane hende vovede de ikke, men Gadedrengenes Skraal og Spot fløj efter hendes Karet.

Et helt Vogntog af Møbler og Ting havde hun sendt i Forvejen. Slottet stod som plyndret efter hendes Afrejse. Selv Hertugens kostbare Blækhus manglede, og Busterne af August og Marc Aurel stod meget ensomme foran den italienske Mesters Pragtbillede, der fremstillede Grevinden med de hertugelige Insignier. Schütz havde smilende ladet hende raade.

Af de fire Værelser, som Süß beboede hos Stjerneværten i Wildbad, maatte han afgive de to.

Prins Karl Alexander af Württemberg, kejserlig Feltmarchal og Guvernør i Belgrad, ankom tidligere, end han havde opgivet og havde Brug for Værelserne. For Grevinden nærede Prinsen absolut Afsky; men han var uden Fordom. „En gemen Hore! Ja, lad gaa,“ plejede han at sige, „men en gerrig Hore er den modbydeligste Bryg, Djævelen har rørt sammen.“ Han havde afventet hendes Afrejse for at undgaa Synet af hende. Nu, da hun var draget bort tidligere end forventet, kunde han afkorte sit Würzburger Ophold.

Kurgæsterne i Wildbad besaa nysgerrigt den ankomne Prins' Karosse, Karl Alexander, Sejrherren fra Peterwardein, Prins

Eugens højre Haand, kejserlig Feltmarchal, staaende i høj Gunst i Wien.

Overalt i Tyskland, i Særdeleshed i Schwaben, hang Billeder af ham, især det, hvor han ved Stormen paa Belgrad under den tyrkiske Kugleregner i Spidsen for syv Hundrede øksebevæbnede Mænd stormede Højene. Et oprivende Billede. En Helt. En stor General. Bravo. Evviva. Iøvrigt politisk ganske uden Betydning, en lille Prins af en Sidelinie. Fuldkommen ufarlig. For Resten en galant Herre, storartet Kammerat, god Fyr. Almindelig Velvillie fløj ham i Møde, særligt interesserede Damerne sig for Krigshelten, og Generalstaternes Gesandts unge Datter kastede en lille Laurbærgren ind i Vognen til ham.

Hans Tilsynekomst var ikke netop statelig. En rummelig, solid, temmelig brugt Rejsevogn. Prinsen selv ganske vist meget elegant, det aabne frejdige Ansigt omgivet af det smukke, lange, blonde Haar, nu paa Rejsen bar han ikke Paryk, og den høje, kraftige Skikkelse, imponerende i den fornemme Uniform. Men Følget var usselt. Livhusaren, en Hejduk og Kusken, det var det hele. Kun eet virkede paafaldende luksuøst: paa Bagsædet sad en brunsort, tavs, gravitetisk Fyr, en Mameluk eller saadan noget. Vel sagtens et Bytte, Prinsen havde gjort paa et eller andet Felttog.

Süss og Isak Landauer stod foran Gæstgivergaarden mellem nysgerrigt gloende, hurraskrigende Mennesker, da Prinsen ankom. Süss stirrede misundelig paa den kæmpemæssige, elegante Mand. *Mille tonnerres!* Det var virkelig for en Gangs Skyld en Prins og fornem Herre. Hvad der ellers befandt sig i Wildbad naaede ham jo ikke til Skulderen. Ogsaa den Brunsorte gjorde Indtryk paa ham.

Isak Landauer derimod takserede ringeagtende, men med godmodig Medlidenhed Kareten og Livréerne. „Fattig Djævel, den samme Hr. Feltmarchal. Jeg siger Jer, Reb Josef Süss, han er ikke god for to Tusinde Daler.“

Prinsen var i det bedste Humør. I over tre Aar havde han ikke været i det vestlige Tyskland, men havde levet mellem Hedninger og Halvvilde i sit Guvernement Serbien, kæmpende med Død og Djævelskab. Nu indaandede den modne Mand, femogfyrretyve Aar var han blevet, med Velbehag den hjemlige Luft.

Efter den lange Fart tog han først et Bad, lod derpaa Livhusaren Neuffer gnide sin ene, let halte Fod — en Erindring om Slaget ved Casano — med forfriskende Essenser, sad saa ved Vinduet, fornøjet, passiarende med Kammertjeneren, medens den Sortbrune havde anbragt sig paa Hug paa Gulvet.

Han var blevet drevet omkring til Gavns. Fra sit tolvte Aar havde han været Soldat, havde kæmpet i Tyskland, i Italien, i Nederlandene, i Ungarn og i Serbien. Næst efter Prins Eugen, som han højagtede af ganske Hjerte, var han den første General i Riget. I Venedig og Wien havde han gennemgaaet den højere Kavalerskole, og hans statelige Fremtræden, hans godmodige, noget larmende Humør satte man Pris paa, baade i Dameselskab, ved Drikkebordet og paa Jagten. Hvad en ubetydelig tysk Prins af en Sidelinie overhovedet kunde drive det til, havde han opnaaet. Intim Ven med Prins Eugen, virkelig Geheimeraad, kejserlig Feltmarchal, Øverstbefalende i Belgrad og i Kongeriget Serbien, Hersker over to kejserlige Regimente, Ridder af den gyldne Vlies.

I Belgrad var der altid en Hvirvel af Officerer og Kvinder omkring ham. Han befandt sig vel ved det uordentlige Liv, hvis nødvendigeste Regulering besørgedes af Neuffer, Livhusaren og den Sortbrune, og som forvandlede Borgen i Belgrad til en Feltlejr. Det serbiske Statholderskab kunde han takke sin Ven Prins Eugen for. Dernede havde han gennemført de militære Sikkerhedsforanstaltninger saa godt, at man berømte hans Metoder og anvendte dem som Eksempler ved alle Krigsakademier. Og hvad Forvaltningen angik — Død og Helvede! Her lod han sig ganske vist oftere lede af sin Impuls end af Sagkundskaben, men paa dette farefulde Omraade var han en Mand, selv om han en Gang imellem ramte galt, værdifuldere end et eller andet Pergamentsæsel af en Hofkrisraad i Wien.

Naar den fornøjede, livsbegeistrede Soldat overhovedet plagedes af nogen Bekymring, saa var det altid den samme, nemlig Penge-mangel. Hans Sold var ringe, hans prinselige Apanage latterlig. Og han kunde ikke optræde fedtet. Der sad han som kejserlig Statholder mellem svulmende ungarske Baroner og Sultanens Paschaer, som struttede af alle Dronningen af Sabas Rigdomme. For sin egen Del var han ikke fordringsfuld, han havde jo levet

som den almindeligste Soldat, ædt Skidt, saa Tarmene havde vendt sig i Livet paa ham, sovet paa tilfrosset Dynd og Skarn. Men han kunde ikke anbringe sine Kumpaner ved tomme Borde, ikke lade sine Kvinder gaa i Laser, ikke fylde sin Stald med Øg.

Ved Hoffet i Wien havde man kun et halvt Øre og en beklagende Trækken paa Skulderen for Klager af den Art. Nu, ja, hvis Prinsen ikke vilde, saa fandtes der i Arvelandene Herrer og Rigmænd nok, der tragtede efter den stolte Post som serbisk Statholder og hellere end gerne vilde bekoste alle Repræsentationer af egne Lommer. Wiener Bankiererne havde af og til forstrakt Prinsen med mindre Summer; men nu kom de med Udflugter, var næsten uforskammede.

Alvorlig Deltagelse fandt han egentlig kun hos Fyrstbiskoppen i Würzburg. Han havde kendt den tykke, muntre Herre længe, allerede fra de unge Aar i Venedig, der havde han, Prinsen, den nuværende Fyrstbiskop og Johan Eüsebius, nu Fyrst-abbet i Einsiedeln i Schweiz, sluttet et varmt Venskab. De tre unge Herrer, alle Sidegrene af store Huse, opholdt sig i Venedig for at studere Levemaade og Politik. Den aldrende Republik, som for længst var i Nedadgaaende, fastholdt stadig, lig en Kokotte, der ikke formaar at give Slip, en Verdensmagts Allusioner, havde Gesandtskaber ved alle Hoffer, kastede over Europa og den nye Verden et Net af Intriger, søgte krampagtigt at bevare Skinnet af en magtfuld og levende Politik. Netop fordi Maskinen ikke udførte noget Arbejde, fungerede den saa meget bedre, og hele Europas unge Adel studerede derfor i Republikens Cirkler af Statsmænd det højere Diplomatis Rutine.

De to unge gejstlige, uddannede i Jesuiternes Skole, beundrede sagkyndigt denne fuldendte Mekanisme og kastede sig med glødende Iver over Studiet af den. Den schwabiske Prins derimod stod uforstaaende, smilende, midt i Hvirvlen, hvad han greb efter gled fra ham; saa holdt han sig til Selskabelighedens berusende glansfulde Liv, til Redouterne, Klubberne, Teatrene, Spillesalene og Bordellerne. De unge Jesuiter morede sig kosteligt over hans soldatermæssige naive „Gaaen paa“, de kom til at holde oprigtigt af ham, som af en stor, godmodig, kluntet Hund, og de satte en Ære i at føre dette uraffinerede, elskelige Menne-

ske uskadt gennem det hvirvlende, betænkeligt vilde, venetianske Liv. Med et fint Smil betragtede disse unge Kirkens Diplomater saa megen Harmløshed, saa megen troskyldig, elskværdig, tilidsfuld Given-sig-hen. Saadan noget fandtes altsaa endnu. Der gik en omkring, gjorde Visitter, dansede, spillede, forelskede sig, midt i Kredsen af Statsmænd, og altsammen uden nogen Hensigt, han tænkte absolut slet ikke paa at gøre Karrière. De fattede en ærlig, lidt overlegen Hengivenhed for ham.

Paa denne Basis hvilede Prinsens Venskab med de to unge Jesuiter. De var nu blevet frygtede Prælater, stod midt i alle Spørgsmaal om vigtig Politik. Prinsen selv sad ude ved Østgrænsen af Riget som en tapper og berømt General, betragtet med et velvilligt, lidt maliciøst Smil af de store Herrer, der raadede for Tysklands Skæbne. Men han mærkede intet til disse Smil, han gik den lige Vej, elskværdig og vel til Mode, det eneste, der generede ham, var hans stadige Pengemangel.

I Würzburg, ved Taflet, hvortil ogsaa Fyrstabbeden fra Einsiedeln havde indfundet sig, talte han aabent og ærligt med sine to Venner om sine Trængsler. Ingen Penge, frække Kreditorer, det var en evig Kalamitet. Man havde spist godt og drukket tæt, Kirkefyrsterne luftede sig, Prinsen aabnede Uniformen.

Biskoppen havde det Princip aldrig at give et Svar paa staaende Fod. Han lovede at overveje Sagen. Prælaterne sad i Parken, efter at Prinsen havde trukket sig tilbage, og betragtede fra en skyggefuld Plads Staden og Vinbjergene. Man vilde hjælpe Prinsen naturligvis, det var jo særdeles let at hjælpe ham. Maa-ske kunde man baade hjælpe ham og samtidig tjene den gode Sag. De saa smilende paa hinanden, tænkte begge det samme. De havde saa ofte baade i Venedig, i Wien og nu her i Würzburg, ladet Prinsen overvære katolske Messer og havde frydet sig over hans naive Beundring for Glansen og Røgelsedriften. En Smule Prins fra en Sidelinie med saa meget mellem sig og Tronen, det var ganske vist ikke noget særligt interessant Tilfælde, men alligevel, hvis et Medlem af det stokprotestantiske württembergske Hus blev vundet for Rom, vilde Ordensgeneralen vide at bogføre Resultatet, uden at overvurdere det.

Arbejdet maatte naturligvis ikke gøres plumpt. Nej, nej, kunstfærdigt, med fine Traade. Det maatte gaa som af sig selv. De to

øvede Herrer forstod hinanden med halve Ord; det var jo saa let, Vejen var jo saa ligetil. Man vil først henvise Karl Alexander til et Par protestantiske Steder, til hans Fætter for Eksempel, Hertugen, der var stærkt beslaglagt af Grevinden, eller til Stænderne, der var snæverhjertede og gerrige; man kunde jo for alle Tilfældes Skyld medvirke til, at de stillede sig absolut afvisende. Fyrstbiskoppen havde ved sit Hof en Geheimeraad Fichtel, Specialist i alle schwabiske Spørgsmaal, han kunde sikkert løse Op-gaven. Naar saa Prinsen sidder der i Klemmen, blank, naiv, for-bitret over den evangeliske Lumpenhed, lader man en katolsk Prinsesse dukke op, maaske den rige Regensburgerinde fra Thurn og Taxis, og Kirken modtager den Omvendte med Guld og Røgelse og Gloria.

Rolige og velvillige, med halve, lade Ord, spandt de to Prælater Projektet. Fra den skyggefulde Plads i Haven, hvor de sad og behageligt slubrede Is i sig, betragtede de den skønne Stad og de solbeskinnede Vinbjerger.

Fyrstbiskoppen forstrakte altsaa foreløbig Karl Alexander med en mindre Sum, og Prinsen rettede nu en Anmodning til det württembergske Stænderudvalg om at forhøje hans Apanage eller i det mindste give ham et større Forskud paa den; han haabede dermed at være over det værste de første to, tre Aar. Dokumentet var formuleret af Geheimeraad Fichtel og var saa klogt og om-stændeligt sat op, at Prinsen følte sig saa godt som sikker paa Resultatet.

Og nu sad han altsaa i Wildbad med Udsigt til at faa Penge og befandt sig i det bedste Humør. Et bølgende Landskab, venligt og skovrigt, kigede ind ad Vinduerne til ham. Han følte sig behageligt forfrisket af Badet og af Massagen paa den svage Fod. Efter de serbiske og ungarske Landsbyers Snavs og Forfaldenhed forekom Stedet her ham dobbelt tiltalende og propert. Han var fuld af Forventning om en behagelig Tid. Medens han tilfreds nød Udsigten og lod sig barbære af Neuffer, bragte en Hejduk ham en forbindtlig Indbydelse fra Prinsessen af Kurland til en Kostumefest, et Bondegilde, som Prinsessen vilde afholde den næste Dag. Karl Alexander havde ikke noget Costume, Neuffer raadførte sig med Værten, der mente, at Hof- og Krigsfaktoren Josef Süß Oppenheimer maaske kunde være behjælpelig.

Oppenheimer? Mod Jøden havde Prinsen ikke noget at indvende, selv om Kammertjeneren skar nok saa sure Ansigter, men Oppenheimer hed Wiener Bankiererne, der havde behandlet ham saa sjofelt. Imidlertid havde den tjenstivrige Vært allerede været hos Süß og bragte nu et særdeles passende ungarsk Bondekostume, som Neuffert let kunde forandre, saa det passede Prinsen. Karl Alexander sendte Neuffer til Süß med en Dukat, som Süß gav Neuffer i Drikkepenge. Prinsen vidste ikke ret, om han skulde prygle Jøden eller tage sig en Latter over ham; da han var i godt Humør, bestemte han sig til at tage Sagen muntert.

Ved Festen samlede al Nysgerrighed og Beundring sig om ham. Prinsessen, der var klædt som landlig Værtinde, saa friskere og mere tillokkende ud, end han havde ventet sig af en Dame i hendes Alder, og hun straaled ham mere Velbehag og Tilbøjelighed i Møde end selv Friheden ved en Maskefest tillod det. Han havde aldrig set et saadant Landgilde — den Slags Maskerade var først for et halvt Aars Tid siden blevet moderne ved Hoffet i Dresden. — Bondeklæderne, det grove, landsbyagtige Væsen, som man søgte at vise, hele Aftenens djærve, lidt frivole Luft, tiltalte ham særdeles. Han nød Mændenes Ærbødighed og Kvindernes kokette Byden sig til. Der arrangeredes et lille Optog, hvori man parvis deltog, og en Tübinger Professor og Poet, forklædt som Skærslipper, hilste nu hvert enkelt Par med saftfulde Rim, hvis lystige Grovheder blev modtaget med Jubel og Skraal. Selv den hovmodige, sachsiske Minister maatte surt smilende tage mod sit Læs Møg, kun den unge Lord Suffolk, klædt i et pragtfuldt romersk Kostume, vilde fare op, men han blev hurtigt standset.

Prinsens Dame var Værtinden, Kurlænderinden. Til ham henvendte Rimsmeden sig med større Alvor og kaldte ham under Gæsternes Jubel den württembergske Alexander, den schwabiske Skanderbeg, den tyske Achilles.

Det var Karl Alexander paafaldende, at alle Gæsterne fik deres Sentens med Undtagelse af een eneste. Det var en yngre Kavalier, særdeles godt bygget; han bar som et Par andre en Halvmaske. Det florentinske Gartnerkostume havde han formodentlig aftalt med Damen, hvis kæmpemæssige, baandprydende Straahat svarede til hans Dragt og blev baaret af Generalstater-

nes Gesandts Datter. Det syntes ikke at undre ham, at man udelukkede ham ved Rimsmedens Behandling af Parrene. Han bar den aabenlyse Ringeagt med Holdning, stod beskeden i en Vinduesniche og saa til. Prinsen forhørte sig om ham og fik med et Skuldertræk Svaret: det var Jøden, Frankfurter Faktoren, Josef Süß Oppenheimer!

Aah! Det var jo ham, der boede paa Gæstgivergaarden, ham, der havde laant ham det nydelige Costume, ham med Dukaten. Prinsen havde trykket en Del og var godt oplagt. Man kunde jo egentlig spendere et Par Ord paa Jøden, han stod der saa beskeden og alene. Maaske kunde man ogsaa drille ham lidt, drive Spas med ham. Prinsen gik hen til Süß, mange Blikke fulgte ham: „Ved Han af, Jøde, at jeg nær havde pryglet ham, Han, med sin Dukat?“ Süß tager øjeblikkeligt Masken af, bukker, smiler, ser hastigt op paa Prinsen med en vis indsmigrende Frækhed i Udtrykket: „Saa var man ikke kommet i daarligt Selskab. Husker jeg ret, saa har ogsaa Sultanens Storvesir faaet Prygl af Eders Højhed, ligeledes Marchallen af Frankrig.“ Prinsen lo rungende: „Hør nu Han, Han ved jo at belægge sine Ord, som om Han havde lært det i Versailles.“ Florentinerinden trænger sig pludselig ivrig frem: „Han har ogsaa været i Versailles, Højhed.“ Og Süß selv fortsætter, beskeden, lidt pralende: „Ja, jeg kender den Marchal, som fik Pryglene, han taler om Eders Højhed med den største Respekt. Jeg kender ogsaa Venner af Eders Højhed. Den stolte Prins af Savoyen.“

„Han er i Slægt med Wiener Oppenheimerne?“ spurgte Karl Alexander interesseret. „Kun en Halvfætter,“ svarede Jøden. „Iøvrigt sympatiserer jeg ikke med dem i Wien, de har ikke den rette indre Forstaaelse af høje Herrer, de tænker kun paa deres Tal.“ „Han tiltaler mig, Jøde,“ sagde Prinsen, slog ham paa Skulderen og nikkede til ham, inden han, et Hoved højere end de fleste, traadte tilbage i Ringen af Gæster, der havde samlet sig omkring dem.

Karl Alexander drak, dansede og sagde Damerne dristige Galanterier. Senere sad han ved Spillebordet, kommenterede Gevinst og Tab lidt mere højroestet end Skik og Brug var. Banken blev holdt af den unge Lord Suffolk, stiv, ceremoniel, ordknap, med sparsomme Gebærder. Prinsen vandt, rundt om tabte man.

Tilslidst spillede han alene med Englænderen, hed, noget tung i Hovedet, tabte saa pludselig i faa Træk alt, hvad han havde. Han lo lidt tvungent, tog sig sammen. Rundt om stod en Kreds af interesserede Tilskuere. Man troede, Englænderen vilde tilbyde Kredit, men han sad høflig, korrekt, stum, foran den ophedede, forlegne Prins og ventede. Pludselig stod Süß halvt bag ved Prinsen, smidig, beleven spurgte han sagte, om Hans Højhed vilde unde ham den store Ære? Prinsen tog imod Tilbudet, vandt. Inden han gik sagde han til Jøden, han havde givet Neuffer Ordre til at lade ham faa Foretræde ved Levéen.

Süß stod bukkende, dybt aandende, han kyssede Prinsens Haand.

Isak Landauer arbejdede sammen med Süß paa Grevindens Affærer. Hendes Energi, hendes Stædighed i Kampen om Hertugen omfattede han med megen Sympati, og han bestræbte sig for at afvikle hendes Anliggender saa snedigt og fordelagtigt som muligt. Med en Beregning, der aftvang Süß forbløffet Højagtelse, vidste han at drage de skarpeste Modstandere af Grevinden ind i dette store Laaneforetagende, saa netop hendes Fjender blev økonomisk interesserede i Bevarelsen af de grevelige Godser. Men trods den store Beundring, Süß nærede for Landauers Geni, indskrænkede han dog saa meget som muligt sit Samvær med ham. Han syntes, den gamle kompromitterede ham overfor Prinsen. Denne lo kosteligt over Kaftanen og Tindingelokkerne, spurgte endogsaa Süß, om han ikke skulde sende Neuffer til hans Ven, saa han endelig engang kunde faa sin Paryk kæmmet.

Landauer paa sin Side rystede smilende paa Hovedet: „I kan jo dog ellers regne, Reb Josef Süß. Hvad vil I dog stikke Tid og Penge i det sølle Skrog for, han er jo ikke engang god for to Tusinde Daler?“

Süß vilde have været i Forlegenhed for et Svar. Ganske vist saa han i Prinsen Idealet af aristokratisk Holdning. Den Selvfølgelighed og Sikkerhed, hvormed han optraadte, det larmende, herskende i al Godmodighed, den fyrstelige „gøren sig gældende“ trods Manglen paa Midler, imponerede ham. Men det var alligevel ingen Forklaring. Andre havde jo ogsaa virket baade tiltalende og imponerende paa ham, men af den Grund stak man

dog ikke Penge i en saa usikker Person. Hvad der bandt ham til Prinsen var noget andet, noget dybere. Süß var ingen Spiller i Almindelighed; men han var fast overbevist om, at Held var en Egenskab. Den, der ikke besad denne hemmelige Viden, denne Evne til i rette Øjeblik, ubetrageligt, urokkeligt, at fornemme: dette Foretagende, dette Tærningkast, dette Menneske bringer Lykke, han gjorde bedst i at holde sin Haand borte fra alle Forretninger, at give Afkald paa enhver Svingen sig op i Livet. Ubedragelige Anelser bandt ham til Karl Alexander. Prinsen var hans Skib. Maaske saa det lidt aftaklet ud i Øjeblikket, lidt forsømt, ikke særlig indbydende, kloge Finansmænd som Isak Landauer gjorde Ret i at rynke paa Næsen af det; men han, Süß, vidste, at det var hans Skib, og han betroede sig til dette uanselige Skib uden Betingelser og med alt, hvad han var og hvad han havde.

Karl Alexander behandlede ham med større Fortrolighed end ellers høje Herrer plejede, for derpaa saa meget mere brutalt at le ham ud, alt eftersom hans Humør stod. Ingen Morgen udeblev Süß ved Levéen. Engang, da Neuffer uden videre lod ham gaa ind, forsvandt et Pigebarn forskrækket under Tæppet. Feltmarchallen raabte prustende og leende, medens den Brunsorte overhældte ham med en Balje Vand, at hun dog ikke behøvede at genere sig for den Omskaarne. Forlegen og lykkelig dukkede saa den unge Opvartningspige, som Süß ogsaa havde sovet hos, frem i Puderne.

Süß modtog Feltmarchallens Fortrolighed som en Gave og log sig aldrig fortrædige af hans vekslende Sindsstemninger. Hvis Prinsen efter at have tilsagt ham til Middag lod ham vide gennem Neuffer, at i Dag vilde han ikke have Luften forpestet af hebraisk Stank, saa indfandt han sig alligevel om Aftenen med smilende, beredvillig Tjenstivrighed. Aldrig havde noget Menneske fængslet ham saadan som Karl Alexander; han studerede enhver af hans mindste Bevægelser med stille Opmærksomhed, hans Fortrolighed lyksaliggjorde ham, hans Brutalitet imponerede ham, alt, hvad Prinsen sagde og gjorde, tjente kun til at knytte Jøden fastere til ham.

Imidlertid vendte Nicklas Pfäffle tilbage og meldte, at Rabbi Gabriel vilde komme.

Da Grevinden nu var borte, havde Süß ikke mere Brug for Kabbalisten i Forretningsøjemed. Forbindelsen med hende, Del-

tagelse i Isak Landauers Forehavende, var tilvejebragt. Süß, for Øjeblikket det lykkeligste Menneske, glemte ganske Grunden til, at han havde ladet Rabbien kalde, det forekom ham nu, at han kun havde haft det ene Ønske at se ind i hans Øjne og lytte til hans Stemme. Han forekom sig selv ædel og højhjertet, fordi han vovede at røre ved det Forkapslede, og han havde udvisket enhver Erindring om, at det var af ganske andre Grunde, han havde ladet den uhyggelige, den ubehagelige kalde.

Men da Rabbi Gabriel stod foran ham, var hans smukke elegant fjedrende Sikkerhed pludselig og uforklarligt forsvunden. Han tænkte blot: „At han dog stadig klæder sig saa gammeldags!“ Over ham sænkede sig den sky, dumpe Følelse, der var uundgaaelig som Luften, man indaandede, overalt hvor Rabbi Gabriel viste sig.

„Du har sendt Bud efter mig paa Grund af Pigebarnet?“ begyndte den gnavne, knirkende Stemme. Den anden vilde svare, heftigt, vilde værge sig, han havde forberedt flere gode, smukke Talemaader, men den uendelig haabløse Sørgmodighed, der udgik fra de graa Øjne, lammede ham, vandt sig om ham som en Snøre. „Eller er det ikke for Pigebarnets Skyld?“ Og trods det, at Stemmen nu klang træt og ikke løftede sig, skar den som Haan, og Süß med sin gode Holdning og sine prægtige Klæder virkede paafaldende lille og trykket foran den tæthbyggede, uanseelige Mand, som man vilde antage for en højerestaaende Embedsmand eller en god Borger.

Han forstod dog ellers at tale saa sikkert og overbevisende. Hvor behændigt hoppede ellers Ordene fra hans Læber, sprang hen til hans Modstander, klatrede op ad ham, smøg sig ind i hver Aabning og om hvert svagt Sted. Hvorfor lød dog hans Tale nu saa mat og usikker, saa han forstummede midt i en Sætning uden at være naaet til Ende? Det var jo sandt, han indrømmede det, han havde lovet at tage Barnet til sig, blot var det ikke heldigt, hvis han gjorde det nu; hverken for ham selv eller for Barnet. Han havde de Tusinde Ting at varetage, blev jaget hid og did. Hos Rabbi Gabriel var Naemi dog ganske anderledes beskyttet, og selv om han, Süß, interesserede sig for Kultur og aandelige Spørgsmaal, saa havde en Verdensmands Betragtninger dog mindre Værdi for Pigebarnet end de Ting, Onkelen forstod bedre

end han. Han plukkede disse Argumenter sammen, hastigt, flygtigt og uden Kraft. Tav stille. Saa de dystert graa Øjne foran sig, det vægtige, blodløse Ansigt med den lille Næse, den brede, tunge Pande, lodret delt af tre Furer, skarpe, dybe, korte, og han saa, disse Furer dannede det hellige Skrifttegn Schin, Begyndelsen til Gudsnavnet, Schaddai.

Rabbi Gabriel gjorde sig ikke det Besvær at svare paa den andens Indvendinger, han saa kun paa ham, roligt, med triste, stenhaarde, vidende Øjne, og tav. Og under denne Tavshed sprang pludselig det Forkapslede op, smerteligt, og Aaret laa blottet, hint sælsomme og ubegribelige Stykke Liv, det Aar i den lille hollandske By, som Süß med Vilje, men ogsaa med hemmelig Stolt-hed skjulte for sig og hele Verden som noget Forstyrrende, noget Upassende.

Han saa Kvindens hvide, lukkede Ansigt, fuldt af Hengivenhed og dog saa ufatteligt fremmed, han saa det rørende, slappede Legeme, saa den Døde, som var slukket, var brændt ud, næsten endnu før den nye Flamme var tændt. Han saa Barnet, saa sig selv i en salig og dog samtidig rædselsfuld trykkende Raadvildhed. Han saa Onkelen, den ubehagelige, uhyggelige, der pludselig var der som noget selvfølgeligt og som ligesaa selvfølgeligt traadte tilbage i Mørke med Barnet, kun nu og da med Aars Mellemrum dukkende frem i Dagen.

„Barnet er nu fjorten Aar,“ sagde endelig Rabbi Gabriel. „Det har dannet sig et Billede af sin Far efter mine Ord, det er ikke godt, naar Virkeligheden og mine Ord skilles af saa dyb en Kløft. Jeg er som Hedningeprofeten Bileam,“ fortsatte Kabbalisten med et trist Smil, „jeg burde forbande, naar jeg taler om dig, og jeg tvinges til at velsigne! Jeg vil nu bringe hende med, saa at hun kan se dig,“ sluttede han.

En afgrundsdyb Skræk greb Süß. Barnet! Der sad dette urokkelige Menneske foran ham og sagde ganske roligt: Jeg lægger dit Liv om. Jeg sætter midt i din Tilværelse, fyldt af Glans og Kvinder og Hvirvel dit Barn, din Datter Naemi. Jeg løfter dit Liv af dets Hængsler, jeg river det Forkapslede op.

„Jeg bliver her endnu en Tid,“ sagde Kabbalisten, „for at betragte dig paa nært Hold. Hvornaar jeg bringer hende, hvorhen, hvorledes, skal jeg sige dig i rette Tid.“

Da Rabbi Gabriel var gaaet, sad den anden tilbage i Vrede og Forvirring. Ikke engang som lille Dreng var han blevet i den Grad dadlet og gjort dum. Men han skulde sige ham Besked, han skulde nok finde de rette Ord, han skulde sige ham sin Mening, den gamle Troldkarl med sin lurvede, umoderne Frakke.

Dog inderst inde vidste han, at næste Gang vilde han sidde akkurat lige saa dum og lille som i Dag.

Foran Grevinden, paa Slottet Freudenthal, stod hendes Moder, en uhyre Fedtkolos, som kun med største Besvær formaaede at bevæge sig. Med haarde, gerrige Øjne i et jordslaaet Bondeansigt under isgraa Haar ledede den ældgamle Kvinde Overopsynet med Slot og Gods, Tjenerskab og Bønder, blodsugende, skrabende Penge sammen, havesyg og umættelig.

Opløst rasede og jamrede Grevinden: „Forbi, Moder, det er forbi. Jaget væk. Forvist fra Hoffet. Han kysser den gamle, indskrumpne Gaas i Stuttgart, og hele Verden ser paa det. Han vil have et Barn med hende. Jaget væk. Efter tredive Aars Forløb jaget væk som en Hore, der ikke engang duer til Sengen.“

„Ælt ham, Datter,“ raabte den gamle med en dyb, rallende, hæs Stemme. „Lad ham bløde. Har det kostet ham Penge, da han var hed, saa lad det koste ham endnu mere nu, da han er blevet kold. Ælt ham! Læg ham under Tromlen, til han har givet den sidste Hvid fra sig.“ „Og Friedrich har raadet ham til det!“ Grevinden var oprørt, Friederich Wilhelm var hendes Broder. „Giv ham det igen, Moder! Vis ham, hvilket Uhyre han er! Slaa ham! Duk ham!“

„Jeg vil lade ham komme, jeg skal tale med ham, jeg skal sige ham min Mening,“ lovede den gamle. „Men det er ikke det vigtigste,“ sluttede hun og stod der, bugnende af Fedt, kæpemæssig som en asiatisk Afgud, med det jordfarvede Ansigt under det isgraa Haar spændt af Hovmod. „Du har sendt Vogne fulde af Sager hertil. Det er godt, Datter. Send mere. Send ud af Landet. At have noget, det er det, det kommer an paa. At besidde. Have Penge, have Gods. Det andet er ikke vigtigt.“

Grevinden ventede, hun fortæredes af Utaalmodighed. Isak Landauer kom, aflagde Beretning, bragte Papirer. Alt pekuniært forløb godt, udmærket. Hun spurgte efter Kabbalisten. Jo, han

var nu paa Vej til Wildbad. Men han var svær at dirigere. Hendes Ekscellence maatte have Taalmodighed, om to eller tre Uger vilde hun have ham her i Freudenthal.

Knap var Landauer borte, før Efterretningen kom om det hertugelige Pars Møde i Teinach. Det var gaaet festligt og højtideligt til som ved et Bryllup. Den luvslidte Johanna Elisabetha havde spenderet nye og kostbare Dragter paa sig og sine Hofdamer — dette Raritetskabinet af Fugleskræmsler, haanede Grevinden. De af Hoffernes Gesandter, som havde gjort sig fortjent til det hos Hertuginden, havde været til Stede, ligeledes hele Kabinettet og Grevindens Broder. Hendes Broder! Den glatte, giftspyende Keltring havde endog holdt Tale ved Festtafet. Ogsaa Parlamentets snævrere Udvalg havde været indbudt. Hofkapellet spillede:

„Nu Fjenden er fordrevet,
vi takker Gud, som hjalp i Nød!“

og hendes Broder stod der, barhovedet og from, og Schütz bøjede grebet sin Ørnenæse. Den første Aften blev der opført en Ballet: Odysseus' Hjemkomst. Aah, hvor maatte de alle have gottet sig, da den onde Circe styrtede sig i Ildbjerget, og hvor maatte de gamle, sejge Hofsnørper have tørret de sure, rindende Øjne, hvor Penelope sad ved Spinderokken. Men de kunde vente, de kunde vente længe, inden hun var til Sinds at styrte sig i noget Ildbjerg. Saa trak det hertugelige Par sig tilbage, og det italienske Orkester spillede foran Sovegemakkets Dør, medens Hertugen favnede sin Gemalinde. God Appetit, Lux. Smager det? Pas paa, du ikke bliver spiddet paa Knoglerne. Næste Dag var der Fyrværkeri. Hvislende Raketter skrev Hertugindens Initialer med Flammeskrift paa Himmelen. Folket med Vommen fuld af gratis hertugelige Pølser og Blæren fuld af gratis hertugelig Vin, snøftede rørt og brølede: Leve Hertuginden!

Da Grevinden havde modtaget denne Meddelelse, lukkede hun sig inde og skrev; Brevet sendte hun med en Kurér til Stuttgart. Det var stilet til Hertugens Kammertjener, indeholdt en Anvisning paa tre Hundrede Gylden og et Løfte om otte Hundrede til, saafremt han skaffede hende lidt af Hertugens Blod.

Dette Brev var overilet og taabeligt, og allerede faa Timer

efter at det var afsendt, fortrød Grevinden det. Den Slags havde hun aldrig før givet skriftligt fra sig. For første Gang havde hun ikke ladet sin sanseløse Vrede rase ud, inden hun handlede. Det var ogsaa Isak Landauers Skyld, med hans forbandet nølende Kabbalist.

Da Eberhard Ludwigs Kammertjener havde modtaget Brevet, gav han sig til at regne efter. Før Festen i Teinach havde han sandsynligvis opfyldt Grevindens Ønske. Nu derimod var det jo afgjort, at alt Haab var ude for hende. Hos hende kunde man altsaa hente sig otte Hundrede Gylden, maaske et Par Hundrede til og ellers intet. Hertugen derimod vilde gerne have Fred for Grevinden, han vilde sikkert vise sig taknemmelig for et Paaskud til at jage hende ud af Landet. Det var altsaa klart, hvor Fordelen laa. Følgelig gik Kammertjeneren til Stændernes Præsident, lod sig af ham udbetale tusind Gylden for sin Tapperhed og overgav Brevet til Hertugen.

Eberhard Ludwig, den store, tykblodede Mand stod der, et Øjeblik fuldstændig stivnet af det ufattelige, sendte saa heftigt Tjeneren bort, snappede efter Vejret, trampede fnysende frem og tilbage. Hans Blod gærede i dumpt Raseri. Han var altsaa bedraget. Han, han, Hertugen, var blevet bedraget i tredive Aar af en forbandet Heks og Troldkvind. De andre, Borgerkanaljerne, de evigt utilfredse Kræmmersjæle i Parlamentet, det skaldede Præsteslæng i Konsistorium, den lurvede Preusserkonge, den altid krænkede, citronsure Johanna Elisabetha, de havde haft Ret, i tredive Aar havde de haft Ret. I tredive Aar — mod ham, Hertugen.

Død og Plage! Han har haft Kvinder af alle Slags, blonde, sorte, kastaniebrune. Har forgabet sig i smaa, spidse Bryster og i mægtige, svømmende, i kolossale Hofter og i drengeagtigt slanke, i lange, fine gyldentbrune Ben og i fyldige, bløde, rosenfarvede. Han har haft trætte, slappe, dorske Kvinder og andre, der rase henteden den sidste Draabe Marv ud af Knoglerne. Talløse Kvinder har forgabet sig i ham, herlige, yppige, ombejlede. Men han er jo ogsaa for Djævelen en Kraftkarl. Har de ikke klynget sig til ham med Hjerte og Skød og hver Blodsdraabe, og stønnet befriede under hans Favntag. Og der havde været dem imellem, der var bedre end Christl. Men han har ikke ladet sig fange

af nogen. Han har haft dem, har let af dem og været færdig med dem.

At netop Christl var gaaet ham saadan i Blodet, denne dumpe Følelse af at være fanget, den trykkende Beklemthed og Fornemelse af ikke at kunne komme løs, det var naturligvis heller ikke gaaet til med ærlige Midler. Og han havde ikke mærket det, havde været fyldt af Giften, og den forrykte Besathed. Ho, ho! Den Hore, den trefold forbandede Hore. Linierne fra Urlspergers Protokol krøb ind paa ham, forvandlede sig til vrængende, vederstyggelige Billeder. Den sorte Ko med det afhuggede Hoved, Bukken med de afskaarne Testikler. Hun havde vel lavet sig en Dukke af ham — en Teraf — for at hekse hans Hjerte og levende Blod ind i den; og Satan selv, den nihalede, maatte vide, hvilke forbandede og skidne Gerninger hun havde bedrevet med den.

Men nu var han kommet hende paa Sporet. Nu var det forbi med al Trolddom og Hekseri. Han skal dog vise hende, at han har svedt den sidste Draabe af hendes Helvedesgift og Djævledrik ud.

Han skrev, forseglede, tilkaldte Raadsherrer, Officerer. En hastig, hemmelighedsfuld, vigtig Faren ud og ind begyndte.

Allerede tidligt den næste Morgen dukkede et Detachement Husarer op i Landsbyen Freudenthal. Soldaterne rykkede frem foran Slottet, besatte alle Udgange. Den øverstbefalende, Oberst Streithorst, gik, fulgt af sin Adjudant, forbi den skrækdirrende Kastellan, ind i Slotshallen. Her traadte Hushovmesteren ham i Møde, ved alle Døre hviskede og tiskede ophidsede, ængstelig nysgerrige Tjenestefolk. Hendes Ekscellence var ikke at faa i Tale, erklærede Hushovmesteren hastigt, Ekscellencen var endnu ikke staaet op. Saa vilde han vente nogle Minutter, svarede Officeren roligt og satte sig. Hushovmesteren blev indtrængende, overilede sig: Fru Grevinden befandt sig ikke vel, hun beklagede meget overhovedet ikke at kunne modtage nogen. Hvis Hr. Obersten havde Ordre fra hans Durchlauchtighed, behagede han at overgive dem til Sekretæren. Obersten, stadig kølig og korrekt, det gjorde ham ondt, men han havde Befaling til under alle Omstændigheder at tale med Fru Grevinden personlig.

Pludselig viste Grevindens Moder sig. Som en Kolos stod hun

i Døren, der førte ind til Datterens Værelser. Obersten saluterede, gentog behersket og sagligt sit Hverv. Hovmodigt tilraadede den gamle ham med sin dybe, rallende, hæse Stemme at pakke sig, han vidste jo lige saa godt som hans Herre, at hendes Datter var rigsumiddelbar Grevinde, kun underkastet hans kejserlige Majestæt.

Officeren trak paa Skulderen, han var ingen Jurist, Befalingen, han havde faaet, lød som meddelt, nu gav han Grevinden en halv Time til hendes Paaklædning, derefter agtede han at sprænge Dørene. Truende og mægtig plantede den Gamle sig foran ham: det var Brud paa Landefreden, og man vilde besvære sig hos det schwabiske Rigsridderskab, hans Herre vilde komme til at bøde haardt for det, og han selv vilde blive forsmædelig kasseret. Der var nu kun seksogtyve Minutter tilbage, svarede Obersten.

Imedens fór Grevinden rundt i sine Værelser i rasende Hast, brændte Papirer, samlede sammen, forseglede, overgav til sin Sekretær. Da Obersten trængte ind til hende, laa hun i Sengen i en pragtfuld Natdragt, hun satte sig op, helt igennem krænket Uskyld og spurgte med svag Stemme, hvad man vilde hende. Hr. von Streithorst undskyldte sig, men han havde strenge Ordre, fra Hertugen selv, til at bringe hendes Ekscellence bort under Bevogtning. Rædselsslagne Hvin af Kammerjomfruene, hadfyldte, rallende Ukvemsord af den gamle, Besvimelse af Grevinden. Officeren urokkelig. Da hun atter kom til sig selv, medens den gamle fraadende kaldte Officeren en Morder, erklærede hun med brudt, svag Stemme, som om hun var en lille Pige, at hun jo var i hans Vold, hun vidste, han kunde føre hende bort inden Rigsridderskabet formaaede at yde væbnet Modstand; hun følte sig meget alvorlig syg, dette Overfald havde taget frygteligt paa hende, og hvis han blev ved sit Forsæt om at tage hende med sig i denne Tilstand, saa vilde det blive hendes Død. Hun talte kun med Besvær og under megen Aandenød, rundt omkring hende jamrede Kammerjomfruene! Der hengik flere Timer, inden Obersten havde hende i Vognen, omgivet af Ryttere, og kunde drage af Sted i den regnfulde Dag. Moderen og to Kammerpiger ledsagede hende. Hvor hun kom frem, stod hendes Bønder og gloede dumt. Men Freudenthaler Jøderne havde forsamlet sig

i deres Bedesal, de var i stor Angst for Liv og Gods, de bad for deres Beskytterinde.

Grevinden blev foreløbig bragt til Urach, hvor hun som Standsperson blev behandlet med den største Respekt; kun var det forbudt hende at forlade Slottets Omraade. Hun optraadte hovmodigt, chikanerede enten Tjenerskabet paa det groveste eller forbløffede det ved uhyre Drikkepenge. Hertugens Kommis-sær nægtede hun enhver Oplysning, hun behøvede som regerende Rigsgrevinde ikke at staa andre end Kejseren til Regnskab. Da tilmed det schwabiske Rigsridderskab blandede sig i Sagen og klagede over sine krænkede Rettigheder ved Arrestationen af Grevinden paa det rigsfrie Riddergods Freudenthal, triumferede hun, og hendes Advokat indgav i Wien Klage i et Sprog, som endnu aldrig var ført mod det württembergske Hus. Overalt i Riget udsprede hendes Agenter Rygter om, hvor stor Usikkerheden med Hensyn til Lov og Ret i Hertugdømmet var, naar ikke engang adelige Personers Frihed blev respekteret. Isak Landauer betroede, med en Rysten paa Hovedet, Gesandten for Generalstaterne, at under disse Omstændigheder var det en mislig Sag at lade Kapital blive staaende i Württemberg. Hans Ord blev kolporteret rundt om paa de store Pengemænds Kontorer og havde farlige Virkninger.

I det hertugelige Kabinet fulgte Geheimeraad Schütz opmærksomt og beundrende alle Grevindens Skaktræk. Han lod hende længe drive sit Spil, slog sig saa sammen med hendes Broder og bremsede hende pludseligt og virkningsfuldt. Man begyndte med Ridderskabet. Den selvraadige Hertug hadede denne Korporation og laa ustandseligt i Fejde med den. Han saa rødt bare man nævnede Navnet og havde i blindt Raseri egenhændigt strøget de Linier i Salmen: O, hellig Aand, drag hos os ind, — hvor det hed: „Lad os din Salvings Kraft fornemme, og styrk os til dit Ridderskab“. Men denne Gang maatte han gaa i sig selv og give efter. Var Ridderskabet selve Djævelen, saa var Grevinden Satans Bedstemor. Han anerkendte altsaa Riddernes Klage, undskyldte sig høfligt og under de bedste Former, var endog villig til anden Op-rejsning, frem for alt var han beredt til at give efter i Strids-spørgsmaalet om Ophævelse af Vintold for Ridderne. Da der ved fortsat Modstand kun var Ære, ved Eftergiveness derimod

henved halvfjerdsindstyve Tusinde Gylden at opnaa, trak Ridderskabet sin Protest tilbage. Dermed var ogsaa Wiener Klagen affærdiget.

Vinden var taget af Grevindens Sejl. Overalt flovede hendes Tilhængere af, Schütz benyttede ufortøvet denne Stilstand til een Gang for alle at gøre Ende paa Sagen. Grevinden blev bragt til Fæstningen Hohen-Urach og overgivet til strengere Forvaring, ingen af hendes Venner fik Adgang til hende. De Dæmninger, man hidtil havde opkastet mod Folkehadet, blev fjernet. Overalt dukkede Smædeskrifter og fornærmelige Karrikaturer op, i Kannstadt blev endog en Dukke med Grevindens Træk under Pøbelens Skraal og Jubel først bragt til Horehuset, derefter hals-hugget og tilsidst smidt i Rakkerkulen.

Imidlertid opsøgte Grevindens Moder sin ældste Søn. Den ellers saa aaleglatte, iskolde, hovmodige Minister sad der foran den skældende og smældende Gamle som en Skoledreng. Han gav til Undskyldning, at Søsterens Overmod og politiske Ærgerrighed med Tiden vilde have styrtet dem alle i Ulykke, derfor havde han set sig nødsaget til at gribe ind. Nu, da hun politisk set var sat ud af Spillet, vilde han gøre sit bedste for at redde, hvad reddes kunde, og han tænkte absolut ikke paa at angribe hendes Formue.

Den Overenskomst, man forelagde Grevinden, var da ogsaa særdeles gunstig. Det viste sig nu, hvor fint Isak Landauer havde spundet sine Garn. Hele Verden var interesseret i at redde Grevindens i Württemberg beroende Formue. Den kejserlige Gesandt, hendes Broder, Kammergodsets Advokat, alle, der havde et Ord med at sige, virkede i den Retning. Ganske vist maatte hun afstaa sine Godser Breuz, Gochsheim, Stetten og Freudenthal og bekvemme sig til at give Tilsagn om ikke yderligere at stille noget som helst Krav eller Fordringer paa det fyrstelige Hus, ligeledes til ikke mere at betræde Hertugdømmet; men Isak Landauer havde formaaet at afpresse endnu en sidste uhyre Sum til hende, hvis Størrelse selv hendes Jøder kun vovede at nævne hviskende, desuden blev Nydelsesretten af mange Jordejendomme tilstaaet hende paa Livstid. Hun var een af det romerske Riges mest formuende Damer, da hun forlod Hertugdømmet.

En stærk militær Eskorte ledsagede hende ud af Landet,

langs Vejen, hun kom, havde det skraalende, snavskastende Folk taget Opstilling. Foran hende, bagved hende, i endeløse Rækker slæbte fuldtpakkede Vogne Klæder, Møbler og Kunstgenstande.

Først da det sidste Stykke var bragt over Grænsen, fulgte den gamle efter, alene i sin Vogn, jordslaaet, kolossal, ubevægelig.

Hos Prælaten i Hirsau, Philipp Heinrich Weissensee, Konsistorialraad og Medlem af det snævrere parlamentariske Udvalg, var der indtruffet en Gæst, Geheimeraad Fichtel fra Fyrstbiskoppens Hof i Würzburg.

De to Herrer havde i Aarevis været Venner, Protestanten, den elegante Verdensmand, og Fyrstbiskoppens uanseelige Diplomat med det lille kloge Ansigt. Begge var passionerede Marionetspillere, uigennemskuelige for deres Omgivelser. For hinanden afslørede de nu deres Kunsters Mekanik, frydende sig med Kendermine over Maskineriets utallige, fine Traade af württembergsk-protestantisk Parlamentspolitik og Hoffets katolske Diplomati. Saavel Jesuitereleven som den protestantiske Prælat elskede Politik for dens egen Skyld, Maalet var dem temmelig ligegyldigt, men de lagde Vægt paa at naa det med Kunstfærdighed.

I Hertugdømmet satte man stor Pris paa Weissensee; de fleste fandt ham dog ubehagelig. Hans rolige Elskværdighed og hans vidtomfattende Dannelse gav ham en let skeptisk Overlegenhed, rejste en usynlig Mur mellem ham og de talløse Gæster, der fyldte hans store, tiltalende Værelser. Han var en udmærket Matematiker, var en nær Ven af de to bedste Teologer i det vestlige Tyskland, den stille, alvorlige, virkelig fromme Johann Albrecht Bengel og den retlinede, karakterfaste Georg Bernhard Bilfinger. Hans kritiske Gennemgang af det nye Testamente, som ganske vist kun forelaa færdig for en mindre Dels Vedkommende, var berømt langt ud over Württembergs Grænser, hans Ord vejede tungt i Vægtskaalen i Stændernes Udvalg.

Men man savnede i hans mange forskelligartede Foretagender den indre Varme. Ganske vist fyldte han alt, hvad han gav sig af med, helt ud i de yderste Kroge, med Virksomhed og sagkyndig Bestræbelse; men enten det nu var det nye Testamente eller et Referat i Landsstændernes Forsamling eller Plantningen af en ny Sort i hans Frugthave, saa behandlede han det altsammen

som Legeværk, der gaves intet, som trængte igennem hans Nerver ind til hans Hjerte.

I de store Sale med de mægtige, hvide Gardiner, gik slank og ukunstlet hans Datter, Magdalene Sibylle, omkring. Nitten Aar, høj, med et brunligt, næsten ynglingeagtig kækt Ansigt, store blaa, forventningsfulde Øjne, meget mærkelige og forvirrende under det dunkle Haar. Moderen var død tidligt og til Faderens uforstyrrelige, lunkne Venlighed fandt hun ikke Vej. Omgangen med Beata Sturmin, Datter af Parlamentskonsulenten i Stuttgart, og med Swedenborgs Skrifter, havde drevet den Ensomme ind i pietistiske Cirkler.

Thi de hemmelige Sammenkomster, Bibelmøderne, blomstrede frodigt i Landet. Paa Trods af Forbud og Straf dukkede Troende og Vakte op overalt i Hertugdømmet, drevet af Tidens Nød. Nu fandtes der ikke i det lille Hirsau et helligere Menneſke end Magdalene Sibylles Veninde og aandelige Førerske, den blinde Beata Sturmin, som kæmpede med Gud i Drømme, gned hans Ører med Løfter, som han maatte tage Hensyn til og afnødte ham Orakelsvar ved tilfældige paa maa og faa opslaaede Skriftsteder. Men der boede i den stille By en vis Magister Jakob Polykarp Schober, et godmodigt, forlæst, enfoldigt Menneſke, som fredeligt drev Tiden hen og elskede lange eftertænksomme Spadsereture. Han afholdt i Hirsau et Bibelmøde, hvori ogsaa Magdalene Sibylle deltog. Høj og smuk, med de forventningsfulde blaa Øjne under det mørke Haar lysende i det ynglingeagtigt kække Ansigt, sad hun der mellem alle de fromme, fattige, fortrykte, blege, forhutlede Bibelvenner, hun søgte, gennem tilfældig Slaaen op i Skriften, Orakelsvar, hun stred med Gud i Bønnen, for at han skulde skænke hendes Fader Naaden og Vækkelsen.

Den würzburgske Geheimeraad var hende imod helt ind i hendes Sjæls Inderste, og hun græmmede sig over at se sin Fader i dette hedenske, verdslige Selskab.

Katolikken havde bragt noget nymodens Stads, som Kannibalerne havde opfundet, med sig, Kaffe hed det; af det tilberedte man en sort, stærkt lugtende Saft. Magdalene Sibylle saa med store afskyfyldte Øjne, at Faderen ogsaa nød denne Djævledrik, og hun bønfaaldt inderligt Gud om at bevare Faderen for at blive forgiftet af den.

Der sad nu de to Mænd ved denne ækle Drik eller ved Vin og talte i det uendelige om lutter værdiløse Ting, der angik Riget, eller den forrykte Kirkebabylonisme, eller Politik, Penge, Forfatning, Titler, Militarisme eller Processer. I Stedet for at tale om Guds Aasyn og hans Herlighed, som det sømmede sig for Kristi Tjenere.

Talen faldt naturligvis ogsaa paa Prins Karl Alexander, der fornylig havde været Fyrstbiskoppens Gæst. Weissensee kendte ogsaa Prinsen. En charmant Person. Hans Ry strakte sig lige fra det yderste Donau til Neckar. Et ædelt Skud paa Württembergs Cedertræ. Geheimeraaden talte om Prinsens finansielle Besværligheder, han skulde nok endogsaa have indsendt et Andragende til Stænderne, saa vidt han vidste, om Forhøjelse af Apanagen. Jo, Weissensee havde læst Andragendet, Stilen var forekommet ham ret bekendt. I hvert Fald var Skrivelsen ikke opstaaet i Prinsens Kancelli; nu, bagefter slog det ham, at han i visse Vendinger havde genkendt sin højtærede Vens Udtryksmaade, sluttede han smilende.

De to Herrer havde det behageligt sammen i den lune Aften. Men, siden Talen var faldet paa denne Affære, faldt Spørgsmaal og Svar med længere Mellemrum, mere afvejet, og bag det rolige Ydre lurede Paapasselighed! Som Situationen nu var, mente Weissensee forsigtigt frittende, vilde det være ret forsvarligt at tilstaa den fortjenstfulde Prins den lille Sum.

Det vilde naturligvis rent menneskeligt glæde Biskoppen særdeles, svarede Geheimeraad Fichtel langsomt, og man kunde i hans lille, kloge Ansigt læse, hvor forsigtigt han valgte sine Ord, saa de intet sagde, men betød alt. Biskoppen var jo overordentlig venskabelig stemt mod Prinsen. Men den biskoppelige Stol som saadan havde ingen — hans ærede Ven maatte forstaa ham rigtigt — havde absolut ingen Interesse af, om Stænderne hjalp Prinsen eller ej. De biskoppelige Pengekasser var velforsynede, og naar hans Eminence havde overladt de württembergske Herrer Forretten, saa var det kun en høflig Gestus, ellers intet. Geheimeraaden tav, slubrede sin Kaffe i sig.

Weissensee betragtede ham opmærksomt. „Hvis jeg forstaaer Dem ret, min Kære, er det Biskoppen temmelig ligegyldigt, om vi bevilger Pengene eller ej?“

Herrernes Øjne mødtes, forsigtigt, venskabeligt. Saa sagde Katolikken: „Hvis jeg sad i Udvalget, vilde jeg stemme imod Bevillingen. Netop nu, efter Sammenbrudet med Grevinden, gælder det først og fremmest: ingen Koncessioner til det fyrstelige Hus.“

Og Diplomaterne smilede til hinanden med tynde, smalle Læber, høfligt, forstaaende, fulde af Anerkendelse.

Da Prinsens Ansøgning kom til Behandling i Stænderudvalget, var man nærmest tilbøjelig til at bevilge den. Efter Grevindens Fald befandt de Elleve sig i det bedste Humør, følte Trang til at være rundhaandede. Referatet var overladt den plumpe, buldrende Borgmester fra Brackenheim, Johann Friederich Jäger. Han anførte, at Prins Karl Alexander var en stor Herre og Feltmarchal, der spredte Rygtet om Württembergs Glorie over hele Jorden og udbredte Respekt for schwabisk Courage hos Morer, Tyrker og andre Hedninger; desuden havde Hertugen jo nu afskaffet den koparrede Skidenso, saa man kunde altsaa vise sig nobel og spendere de Par Tusinde Gylden.

Omtrent saadan var ogsaa Stemningen hos de øvrige. Da rejste Weissensee sig og med sin tynde, høflige, smidige Stemme henkastede han flygtigt, at de velædle Herrer Kollegers Højmod og noble Fremtræden jo var overordentlig prisværdig, og at han for sin Part naturligvis gerne undte den fortjenstfulde Helt Pengene. Kun var det et Spørgsmaal, om det var anbefalelsesværdigt at komme det hertugelige Hus i Møde netop nu. Hertugen havde endelig brudt med Grevinden. Godt! Men var det til syvende og sidst andet end hans uafviselige Pligt og Skyldighed. Hvis man nu takkede for det ved usædvanlig Imødekommenhed, saa stempede man paa en vis Maade Selvfølgeligheden som en Naade og sanktionerede saaledes bagefter den Halsstarrighed, Hertugen havde udvist i tredive Aar. Han for sin Part stemte altsaa for et Afslag, uden at det paa nogen Maade skulde betyde nogen Hadskhed mod den sympatiske Prins.

Medlemmerne af Udvalget rokkede paa de tunge Hoveder, vaklede, var allerede overbeviste. Weissensee havde grebet til der, hvor de var svagest. Ja, det var naturligvis det eneste rigtige, viste Hertugen: ikke en Tøddel giver vi efter. Vore Privilegier har vi ikke blot paa Papiret, vi bruger dem ogsaa. Ja, saadan skulde det være.

Ansøgningen fra hans Højhed, Prins Karl Alexander, kejserlig Feltmarchal, blev afslaaet.

Rabbi Gabriel levede stille og tilbagetrukket under sit Ophold i Wildbad. Henimod Aften plejede han at foretage Spadsereture i Byens Omegn. Det var faldet ind med Regn. Han gik i den fugtige, lune Luft med tunge Skridt og let rundet Ryg og stirrede lige ud, uden at se paa nogen. Skønt han virkede saa lidt paa-faldende, tav Mennesker dog, hvor han kom frem, saa op, følte sig trufne. Man hviskede bag ham, Snakken om den evige Jøde dukkede op igen. Tre Gange gennemforskede de stedlige Myndigheder den afvisende, vrantne Rejsendes Papirer; de var i Orden. Han var legaliseret af Myndighederne som Mynheer Gabriel Oppenheimer van Straaten, han havde det store Pas, der anmodede alle Myndigheder om at være ham behjælpelig paa bedste Maade.

Prins Karl Alexander havde naturligvis ogsaa hørt om den sælsomme Badegæst, der stod i Forbindelse med hans Livjøde, Josef Süß. Prinsen blev efterhaanden mere og mere utaalmodig, fordi han maatte vente saa evindeligt længe paa Pengene fra Stænderne, og han begyndte at kede sig. I Venedig og ogsaa senere havde han som saa mange andre høje Herrer givet sig af med Stjernetydning og anden Magi, især beskæftigede hans Ven, Fyrst-abbeden af Einsiedeln, sig stærkt med saadanne Ting. Nylig i Würzburg havde han netop fortalt om en Magiker, som han holdt ved sit Hof, og til hvem han nærede stor Tillid. Prinsen forlangte nu rent ud af Süß, at han skulde hente Kabbalisten og fremstille ham for sig. Süß vendte og drejede sig, han vidste Rabbi Gabriel aldrig vilde gaa med til en saadan Stille sig til Skue. Til sidst fandt han dog en Udvej. Naar Rabbi Gabriel var hos ham, vilde han sende Bud efter Prinsen. Hvis Prinsen saa vilde komme til ham, Süß, vilde et Møde med Rabbien jo falde ganske af sig selv. Karl Alexander erklærede leende, at han gik ind paa dette Arrangement.

Kabbalisten sagde til Süß: „Jeg bringer altsaa Pigebarnet til Schwaben. I Nærheden af Hirsau har jeg fundet et lille Landsted, ganske afsides beliggende. Køb det Hus. Det ligger midt i Skoven, langt fra Mennesker. Intet ondt kan naa hende der.“

Süß nikkede stum. „Det vilde ogsaa være godt,“ fortsatte

Rabbi Gabriel med sin vrantne Stemme, „hvis du saa at komme bort fra hele din Levemaade her og alle dine Forretninger. Hvis du fordyber dig i Stilhed, vil du se, at hele dit larmende Maskineri kun er et hvirvlende Intet. Aah, det er Narreværk at tale indtrængende til dig,“ sluttede han opbragt. Han saa Süss' Ansigt, han saa Kød og Blod og Knogler, men intet Lys, og han var harmfyldt over dette dybe hemmelighedsfulde, der bandt ham til dette Menneske og tvang ham til atter og atter at lide Nederlag. Hvor maatte meget Vand løbe i Stranden, før der sprang Liv af denne Sten.

Netop da han vilde gaa, blev Døren revet op, forbi dybt bukkende Tjenere traadte Prinsen ind, let hinkende, larmende: „Aah, Han har Besøg, Süss!“ og kastede sig ind i en Lænestol. Rabbi Gabriel bøjede sig dog hverken særlig dybt eller hastigt, og betragtede saa ligevægtig og opmærksomt Prinsen, medens Süss stod ærbødigt hilsende. Udsat for Kabbalistens rolige, dystertgraa Øjne tabte Prinsen sin højrøstede Sikkerhed, en pinlig Tavshed lagde sig over de tre, indtil Süss brød den: „Det er Hans Højhed, Onkel, Prinsen af Württemberg, min høje Velynder.“ Da Rabbi Gabriel stadig tav, sagde Prinsen med en ikke helt fri Latter: „Han er vel den hemmelighedsfulde Fremmede, som alle taler om her. Han er Alkymist, Han kan lave Guld, ikke sandt?“

„Nej,“ svarede Rabbi Gabriel roligt. „Jeg kan ikke lave Guld.“

Prinsen havde trukket den ene Handske af og slog den mod sit Ben. Fra det massive, skægløse Ansigt foran ham stirrede altfor store, graa Øjne ham i Møde med en dump, trist Glans. Han havde forestillet sig Magikeren helt anderledes. Han erindrede sig den kildrende Følelse, hvormed han havde overværet visse andre magiske Seancer. Dette var jo saa trykkende, som veg Luftens langsomt ud af Værelset.

„Jeg har stor Interesse for alkymistiske Eksperimenter,“ sagde han efter en Stund. „Hvis I vil komme til Belgrad og være hos mig,“ — han anvendte nu det mere høflige I — „jeg er ikke rig, Jeres Nevø ved det sikkert bedre end jeg; men en anstændig Aarpenge vil det dog være muligt at tilvejebringe.“

„Jeg er ikke Guldsmager,“ gentog Kabbalisten. Igen denne Tavshed, denne triste, dumpe, som lammende fyldte Værelset,

lagde sig over Menneskene og deres Sikkerhed og fortrængte deres Sorgløshed.

Pludselig, med en brat Bevægelse, som sprængte han med Magt Lænker, rev Prinsen sin venstre Haand i Vejret og holdt den hen for Kabbalistens Øjne.

„Det, i det mindste, kan I ikke afslaa mig, Magus,“ larmede han med en tvungen Latter. „Sig mig, hvad I læser i den?“

Det var en mærkelig Haand. Medens den ovenpaa var lang, smal, behaaret og forekom knoglet var den indeni kødfuld, tyk og kort.

Rabbi Gabriel havde ikke kunnet undgaa at kaste et Blik i Haanden. Med en heftig, forskrækket Bevægelse, som han knap gjorde Forsøg paa at skjule, veg han et Skridt tilbage. Beklemthed, endnu tristere, endnu mere trykkende, sænkede sig som en Taage. „Tal dog,“ ivrede Prinsen. „Jeg beder Eder, forskaan mig!“ svarede Kabbalisten endnu næppe fattet.

„Hvis I har noget ondt at profetere mig, tror I saa, jeg daaner som en blodfattig Jomfru. Jeg har været med i Hundreder af Slag. Døden er fløjet mig forbi i kun en Fingerbreddes Afstand.“ Han forsøgte at le. „Tror I ikke, jeg kan taale at høre, at en gammel Jøde spaar mig Ulykke?“ Og han fortsatte, da den anden stadig tav. „Kryb ikke ind i Stivsind som en Skildpadde i sit Skjold. Herut med Sproget, min Kalchas, min Daniell!“ „Jeg beder Eder, forskaan mig!“ sagde Kabbalisten igen. Han hævede ikke Stemmen, men hans Øjne hvilede som tilfrosne Søer paa Prinsen, saa han et Øjeblik ikke fandt Ord. Skarpe, dybe, korte, stod tre Furer i Rabbiens brede Pande, de lignede et fremmed, uhyggeligt Skrifte tegn. Da faldt Prinsens Blik paa Süß, som spændt og ængstelig var veget tilbage, han stejlede formelig over at staa der saa latterlig og lille foran den gamle, og idet han endnu en Gang strakte Haanden frem for Rabbiens Øjne, skreg han bydende: „Tali!“

Den vrantne, hverdagsagtige Tone, hvori Rabbi Gabriel svarede, virkede endnu uhyggeligere midt i Prinsens Ophidselse, end alle store Gestus og magiske Besværgelser kunde have gjort. „Jeg ser et første og et andet. Det første siger jeg Eder ikke. Det andet er en Fyrstekrone.“

Prinsen lo forbløffet. „Mille tonneres! I generer Jer ikke, Hr.

Magus. Bare Guld og Purpur. Ikke saa overfladisk som ellers Chiromanter og Astrologer: stor Glans og Ære og den Slags. Men klart og ligetil: en Fyrstekrone. Død og Helvede. Saa kan min Fætter glæde sig.“

Rabbi Gabriel svarede ham ikke. „Jeg rejser i Aften,“ vendte han sig til Süß, „og det bliver, som jeg har sagt dig.“ Han bøjede sig for Prinsen, gik.

„Han er ikke særlig høflig, Hans Onkel!“ henkastede Karl Alexander og forsøgte at le sin Forlegenhed bort. „I maa undskylde ham, Højhed,“ skyndte Jøden sig at svare, ogsaa han prøvede paa at blive Herre over sin Ophidselse. „Han er en gammel gnaven Særling. Men selv om hans Manerer er dadelværdige —“ nu var han helt sig selv igen — „saa var det, han havde at sige jo saa meget glædeligere.“

„Ja,“ sagde Prinsen eftertænksomt og fulgte med Kaarden Gulvmønstrets Linier, „men det, som han ikke vilde sige.“

„Han har sine Griller,“ beroligede Süß ham. „Hvad han anser for rigtigt og for en stor Ulykke, det ler en af os af, der ser paa Livet, som det virkelig er. En Fyrstekrone er en Realitet. Det uheldige, som han ikke vilde tale om, er sikkert kun Drømmerier og Hjernespinde for en af os.“

„En Fyrstekrone,“ lo Prinsen. „Hans Onkel er betænkelig langsynet. Saa maa Døden først ordentlig rydde op i Rækkerne, inden Turen kommer til mig. Foreløbig lever baade min Fætter og hans voksne Søn, og ingen af dem tænker paa at kvittere Tilværelsen. Tværtimod har han jo sluttet Fred med sin Hertuginde, han vil snarere sætte endnu flere, levedygtige Børn i Verden.“ Prinsen rejste sig. „Naa, Jøde,“ han strakte sig, „vil Han give mig en Hypothek paa den württembergske Trone?“ Og han slog ham højt leende paa Skulderen. Süß mødte fuld af Ærefrygt Prinsens Øjne. „Jeg staar til Eders Højheds Disposition med alt, hvad jeg ejer og har. Med alt, hvad jeg ejer og har,“ gentog han. Prinsen holdt op med at le, han saa paa Finansmanden, der indtog en endnu mere alvorlig og ærbødig Holdning end ellers. „Nok med den Spas,“ sagde Karl Alexander pludseligt, rettende sig, som om han kastede noget fremmed og ubehageligt af sig. „Den lille So har bedt mig om et Par tyrkiske Sko med smaa, blaa Stene,“ nu havde han sin gamle Tone. „Skaf Han dem til mig,

Jøde, men det bedste, Han kan faa.“ Og idet han let hinkende forlod Værelset, tilføjede han: „Snyd mig nu ikke for mere end tre Dukater.“ Og han lo rungende.

Rabbi Gabriel forlod Wildbad med den sædvanlige Post. Inden han kom, havde man underholdt sig livligt i Postvognen. Nu sad alle stumme, al Gemytlighed var borte, og Rabbi Gabriels Side-mand flyttede sig uvilkaarligt lidt væk fra ham.

Postvognen havde knap sat sig i Bevægelse, før man mødte et elegant Rejseselskab. Det var Fyrst Anselm Franz af Thurn og Taxis, Regensburgeren, som med et stort, glansfuldt Følge var paa Vej til det lille Skovslot Eremitage, som han havde lejet. Fyrsten, en fin, gammel Herre med et langt, aristokratisk, smalt Hoved, der havde noget myndeagtigt over sig, Enkemand, var ledsaget af sin eneste Datter, Marie Auguste. Prinsessen, der var fejret langt ud over Landets Grænser for sin Skønhed, gengivet paa utallige Billeder og Pasteller, sad ved Siden af sin Fader med den paatagne Ligegyldighed hos en smuk Kvinde, som ved, at mange Blikke følger enhver af hendes Bevægelser. Med dristig Nysgerrighed betragtede hun den overfyldte Postvogn, og hendes let spottende, lidt hovmodigt elskværdige Smil veg ikke for Kab-balistens Blik. Faderen havde paa sin stilfærdige Maade antydnet overfor hende, at hun i Wildbad vilde komme til at træffe vigtige og, som han haabede, behagelige Bestemmelser. Altsaa sad hun der i den elegante Vogn, beredt til hellere at sige Ja end Nej til enhver Oplevelse; ung, lad og dog livsbegærlig. Under det pragt-fulde, sorte Haar lyste Ansigtet lille, sirligt, salamanderagtigt, af Farve som gammelt, ædelt Marmor, med en fin Oval, mandelfor-medede Øjne, klar, lys Pande, spinkel, vibrerende Næse, lille, svul-mende, spottende Mund.

Damerne i Wildbad var forbitrede over den nye Gæst. Prin-sessen af Kurland, og Datteren af Generalstaternes Gesandt, som begge følte sig stillet i Skygge, fortrak hovmodigt Munden og fandt Regensburgerinden mandfolkegal og koket. Marie Auguste selv gik rundt mellem sine talløse Beundrere, knejsende med det lille, sirlige Hoved og med et fint, vanskeligt tydet Smil om den smukke Mund.

Den første Aften, hun deltog i et Selskab, var en heldig Aften

for Josef Süß. I bemærkelsesværdig Modsætning til de andre Herrer gjorde han ikke det ringeste Forsøg paa at blive forestillet for de fyrstelige Regensburgere. Medens den unge Lord Suffolk næsten gjorde sig latterlig med sin stirrende, maabende, forbløfede Betagelse, holdt Süß sig til de nu forsmaaede Damer, som han stadig havde gjort sin Opvartning, og hos hvem han i Aften stod i dobbelt høj Gunst. Kun sjældent og naar hans Damer ikke bemærkede det, fløj hans store, brune Øjne over til Prinsessen, men saa lyste ogsaa hans usædvanligt hvide Ansigt af en saa grænseløs hengiven Beundring, at Marie Auguste af og til med ugenert Nysgerrighed betragtede ham. I øvrigt gled hun med et lille, æggende Smil, sirlig, let spottende, gennem Aftenens Hyldest.

Den, der ellers var det straalende Midtpunkt ved disse Fester, og den, man havde spændt hendes Forventninger paa, Karl Alexander, Prins af Württemberg, kejserlig Feltmarchal, Helten fra Belgrad og Peterwardein og utallige andre Slag, havde mærkeligt nok ikke indfundet sig. Forbitret sad han alene i sit Værelse hos Stjernevæerten, paa Bordet stod et ensomt Lys. Han var i Slaabrok, og havde den saarede, gigtlidende Fod, der i Dag pinte ham særligt, omvundet med Tørklæder, foran ham stod Flasker og Karafler. Frem af Mørket dukkede af og til Neuffer, Kammer-tjeneren, for at fylde Glasset, og i en Krog var den Sortbrune krøbet sammen paa Hug. Prinsen drak, bandede. Alle Landes Eder, alle Feltlejrens uhumske Forbandelser svovlede ud af ham. Om Eftermiddagen, med den sædvanlige Brevpost, havde han modtaget en Skrivelse fra det parlamentariske Udvalg, som kort og godt og uden Omsvøb afslog hans Anmodning om et Laan.

Karl Alexander skummede. Han vidste, han var populær i Hertugdømmet, hans Billede hang i utallige Hjem, Folket skreg Leve, naar det saa ham. Og nu sendte disse Kanaljer i Parlamentet, disse nederdrægtige Snotnæser og skidt vigtige Snøbler ham en saadan skidden Smøre.

Saadan sad han, drak og bandede. Rev saa Tørklæderne, som Neuffer havde viklet om den syge Fod, af, og stolprede op og ned. En Fyrstekrone. Der har denne gamle Jødetosse spaaet ham en Krone. Charlatan! En nydelig Krone. En sølle Pjalt og Tigger var han, siden den Bande vovede at smide et saa beskidt Brev i Hovedet paa ham. Han larmede saa ubehersket og voldsomt, at den

fra Festen hjemvendende Süß midt om Natten forskrækket forhørte sig hos Kammertjeneren om, hvad der var i Vejen. Men Neuffer, som ikke kunde lide Jøden, gav ingen Besked.

Næste Dag, ved Middagstid, efter forgæves at have forespurgt to Gange, gjorde Süß Prinsen sin Opvartning. Varsomt traadte han ind i Værelset, han bar nye Strømper af et særligt Mønster, som han vilde vise Prinsen, hans Højhed havde altid Interesse for moderne Ting. Han vilde ogsaa fortælle om Gaarsdagens Fest. Men i et saa slet Lune havde han endnu aldrig truffet Karl Alexander. Nøgen og mægtig stod han der, Neuffer og den Sortbrune overhældte ham med store Baljer Vand og frotterede ham. Han smed Stænderudvalgets Brev hen til Süß, og medens denne hastigt gennemsaa det, buldrede han løs, prustende og larmende: „En nydelig Magus, Hans Onkel! Med ham har Han spillet mig et kønt Puds. Den ser godt ud, min Krone!“

Süß var ærlig forbitret over Stændernes grove Afslag og beredte sig til i velvalgte Ord at forsikre Prinsen om sin haanlige Foragt for den Slags Tølperagtigheder og om sin offervillige Hengivenhed. Men Prinsen, irriteret af alt og alle, ogsaa af Süß, som han stod der, elegant, med det gemene Brev i sin Haand, befalede pludselig: „Neuffer! Otmann! Døb Jøden! Han skal lære at svømmel!“ Og Kammertjeneren og den Sortbrune sendte i samme Nu en Styrtse af Vaskevand mod Süß, bjæffende for Prinsens Hund ind paa ham, forskrækket og hurtigst muligt retirede han, med Benklæderne og de nye Strømper drivvaade og med ødelagte Sko. Bag ham gjaldede Prinsens og Tjenernes skraldende Latter.

Süß tog sig det dog ikke særlig nær. Store Herrer havde nu engang den Slags Luner, det var der ikke noget at gøre ved. De havde Ret til det, man maatte finde sig i det. Og medens han skiftede Klæder, besluttede han at fremstille sig ligesaa høflig næste Gang, ja, om muligt endnu mere underdanig, formodentlig blev han saa bedre modtaget.

Samme Dag indtraf Geheimeraad Fichtel fra Würzburg. Den uanseelige Mand med det lille, kloge Ansigt opsøgte straks Prinsen. Jo, ved Würzburger-Hoffet vidste man allerede Besked med Stændernes uhørte og utrolige Uforskammethed. Fyrstbiskoppen var dybt forbitret og fuld af Foragt over den jammerlige og frække

Paaholdenhed og over den Krænkelse, som denne dumdristige Pøbel havde vovet at byde en saa stor og vidtberømt Feltherre. Men hans Herre havde i sin store Visdom fundet en anden Udvej til at afhjælpe Prinsens Nød, den vilde desuden ærgre de arrogante Plebejere og tjene dem til Eksempel.

Inden han forklarede sig nærmere, udbad han sig naadig Tiladelse til at tilberede den Kaffedrik, som han var vant til. Da han derpaa, ved Siden af den statelige Prins syntes han dobbelt uanseelig, sad foran den hede, sorte Bryg, forelagde han klart og sagligt Ægteskabsprojektet med Datteren af Thurn og Taxis, den skønneste Prinsesse i det romerske Rige og uhyre rig. Tilmed vilde de uforskammede og rebelske Stænder ærgre sig gule og grønne, hvis Prinsen blev katolsk. Fyrstbiskoppen var, naturligvis, parat til at hjælpe Prinsen, ogsaa i det Tilfælde, at han afslod det paatænkte Ægteskab. Personlig ansaa han dog den foreslaaede Løsning for den bedste, og han undte af ganske Hjerte hans Højhed de mange Penge, den skønne Kvinde og Stænderne den megen gule og grønne Ærgrelse. Geheimeraaden drak i behagelig, smaa Slurke sin Kaffe.

Da Karl Alexander var blevet alene, travede han op og ned, Hovedet var endnu lidt tungt af Nattens ensomme Pokulere, han aandede dybt, for med Haanden gennem det tykke, blonde Haar. De Ræve. Se blot til de Ræve! Til Katolik vil de gøre ham. Han lo. Hvilken Spas. Død og Helvede. En brillant Idé. Langt de fleste højerestaaende Officerer var katolske, Katolikkerne var de bedste Soldater. Selv stod han siden Venedigtiden ret frit i Religions-spørgsmaal, de katolske Messer havde altid tiltalt ham, for Soldater var Katolicismen med dens Røgelseduft og Rosenkrans og dens Helgenbilleder egentlig det mest passende. Kunde han saa tilmed gøre sine Venner i Würzburg og Wien en Glæde med det, saa meget desto bedre. Sig selv skadede han i hvert Fald ikke. En smuk, rig Prinsesse. Færdig med al den idiotiske Lamentering og Plagen sig for de usle Dalere. Og saa det Puds, det herlige, ekscellente Puds, han vilde spille de opsætsige Stænder. Død og Plage!

Han vil i hvert Fald se lidt nærmere paa Regensburgerinden.

Da Süß viste sig den næste Dag, var Karl Alexander i det bedste Humør og raabte leende: „Naa, Jøde, er du blevet tør, er

Daaben bekommet dig godt?" „Ja," svarede Süß, „hvis Eders Højhed har moret sig over Spasen."

„Hvis jeg nu forlangte tredive Tusinde Gylden, vilde du saa give mig dem?" „Er det en Befaling?" „For at du kunde klemme til om Struben, saa jeg svedte Blod, hvad? Ho, Ho. Jeg ved en, der giver mig Pengene uden at forlange en Hvid i Rente." „Eders Højhed vælger sig en anden Pengemand?" spurgte Süß forskrækket. „Nej," lo Prinsen venskabeligt. „Jeg har mere Brug for dig nu end nogen Sinde. Jeg bliver her i det mindste to Uger til. Men jeg vil væk fra dette Hul af en Gæstgivergaard. Lej Villa Monbijou til mig. Indret den med Møbler og Livréer, saa man selv ikke i Versailles kan mukke over det. Jeg udnævner Ham til min Hoffaktor og Chatolforvalter."

Süß kyssede Prinsens Haand og takkede overstrømmende.

Karl Alexander sendte den Sortbrune til Slottet Eremitage for at forhøre, hvornaar han turde gøre sin Opvartning. Trods den korte Afstand kørte han dertil i sin solide Karet, der trods sin nye Lakering dog saa temmelig gammeldags ud, Neuffer og Kusken derimod straaledede i nye Livréer, som Süß havde fremskaffet.

Paa Eremitage blev Feltmarchallen modtaget med den største Opmærksomhed. Foruden Fyrsten og Marie Auguste var ogsaa den øverste Thurn og Taxiske Intendant og Geheimeraad Fichtel til Stede. Franz Anselm af Thurn og Taxis var en gammel, erfaren, meget skeptisk Herre, velvillig, munter, nysgerrig, med omstændelige, særdeles gode Manéerer. Han elskede Selskabelighed, mediterede gerne og troede i øvrigt paa ingen og intet. Man havde mange fælles Bekendte, ved Wienerhoffet, i Würzburg, i Armeen, blandt den internationale Adel. Fyrsten kom med smaa, ondskabsfulde Bemærkninger. Karl Alexander talte meget og livligt, bifaldt, tog i Forsvar. Fyrsten bøjede høfligt det fine, lange Myn-dehoved og hørte opmærksomt paa ham. Karl Alexander tiltalte ham. Ganske vist var han noget plump og forivrede sig, hvad man ikke skal, han havde heller ikke meget Omdømme. Men han havde Temperamentet og, *mon Dieu*, han var Feltmarchal, var en Helt, man forlangte Sejre af ham, ikke Forstand.

Marie Auguste talte til at begynde med kun lidt. Hun sad der, særdeles fyrstelig, i sin duegraa Fløjelsdragt og holdt med de smaa, buttede, velplejede Hænder artigt og lidt skabagtigt, som

Etiketten bød, i de øverste Folder af den omfangsrige Kjole. De blottede, meget hvide Arme rundede sig blødt med fine Haandle, venetianske Kniplinger faldt ned over Albuerne, med den matte Glans af gammelt, ædelt Marmor lyste Bryst og Nakke, under Kniplinger løftede den slanke Hals sig. Lille og sirligt, salamanderagtigt, lyste det pastelfine Ansigt under det glansfulde, sorte Haar. Med uforstilt, interesseret Nysgerrighed betragtede hun med levende, vaagne Øjne Prinsen, som ved Siden af den slanke Fader tog sig uhyre bred og mandig ud.

Efterhaanden tog hun mere Del i Samtalen, fortalte om en Opera, hun havde hørt i Wien, den havde tiltalt hende særdeles.

Der blev budt isafkølede Drikke, den lille Würzburger-Geheimeraad fik Kaffe.

Den smukke, mørke Prinsesse faldt absolut i den blonde Württembergers Smag. *Mille tonneres!* Naar hun præsiderede ved et Bal paa Belgrader-Slottet, vilde de gøre store Øjne, Tyrkere og Ungarere og hele det vilde Folk dernede. Det var en Guvernørfrue, der kunde lade sig se baade i Wien og ellers overalt. Oven i Købet bragte hun Dukater med, der vilde virke fornyende paa Belgrader-Slottet. En Ræv var han, Würzburgeren, men ogsaa en Ven, en storartet Fyr, der forskaffede ham en saadan Lækkerbidsken. Og hun var ikke bare repræsentativ. En Gavtyv var hun, det saa han straks, de Øjne, den Mund, hun var sikkert ikke kedelig i en Seng. Han straaled over hele Ansigtet og maatte tage sig i Vare for ikke at smække med Tungen. En Prinsesse var hun, lige fra den lille, smagfulde Agraf i det pragtfulde, mørke Haar, til Atlaskesskoen, der af og til kigede frem under Fløjelskjolen, en Prinsesse var hun, og dog en dejlig lille Kvinde. Det var noget andet end den sure Durlacherinde, hans Fætter Hertugens Frue. Her behøvede hverken Kejser eller Rige at anstrenge sig for, at man skulde faa Lyst til at forskaffe hende Børn. Og hvor kløgtigt hun brugte Munden, den lille Satan, som hun lod Tungen løbe, og som hun drillede ham og smuttede med Øjnene. De vilde tage sig godt ud sammen, han og hun. Eberhard Ludwig vilde maabe. Han, Karl Alexander, behøver ikke at anskaffe sig en kostbar Hore. Hans legitime Hustru vilde være baade skønnere og mere tillokkende end den dyreste vælske Maitresse, og hun vil tilmed fylde hans Pengepung, ikke tømme den.

Og Parlamentet! De forbandede Kanaljer! Han maatte trække Vejret dybt af svulmende Tilfredshed. De vilde ærgre sig en Sygdom til, saa alene af den Grund.

Han saa paa Marie Auguste, Fyrsten talte netop med de to andre Herrer, han saa paa hende med gejl, vurderende, voldsomt Øjne, som Soldaten, der uden mange Omstændigheder kaster en Kvinde paa sin Seng, og Prinsessen dukkede ned i dette Blik med et lille, vanskeligt tydet Smil.

Da Karl Alexander gik, var han fast besluttet paa at blive Katolik.

Josef Süß havde indrettet Slottet Monbijou med store Bekostninger, frem for alt var han stolt af det lille Galleri og den tilstødende gule Salon. Den havde ganske vist Nicklas Pfäffle opsnuset, tyk og flegmatisk havde han sat hæsblæsende Fart i Købmænd og Haandværkere fra hele Omegnen. Men nu straaled ogsaa Feltmarchallens nye Residens med den største Pragt, og Prinsen slog tilfreds Süß paa Skulderen: „Han er en Heksemester, Süß; men hvor meget har han nu snydt mig for paa Handelen!“ Den Brunsorte tog sig fortræffeligt ud i denne Ramme, og selv Neuffer, der havde et Horn i Siden paa Jøden og ved utallige smaa Intriger søgte at forstyrre Nicklas Pfäffles Ligevægt, maatte indrømme, at han ikke kunde have gjort det bedre.

Ogsaa Geheimeraad Fichtel, som Karl Alexander foreviste sin nye Bolig, inden han gav sin første Fête i den, var fuld af Lovtaler. I sit stille Sind fandt han den dog for overlæst, parvenuagtig, og han overtalte Prinsen til at fjerne et og andet. Sin Herre, Fyrstbiskoppen, meddelte han, at Prinsen havde ladet sig installere af en Hebræer, altsaa var det ikke noget Under, at det hele virkede noget østerlandsk, og at hans lille Wildbader-Slot smagte mere af Jerusalem end af Versailles. Lignende Fornemmelser havde ogsaa den gamle Fyrst Anselm Franz ved Karl Alexanders Fest. Fyrsten, der lagde Vægt paa et godt Udseende, var ganske vist irriteret af, at han havde iført sig en bleggul Frakke, der ikke stod særlig godt til Monbijou's bleggule Festsal. Karl Alexanders Invitation lød paa en lille dramatisk Opera: Zerbinettas Hævn, da han vidste, at Marie Auguste satte Pris paa Komædie, Musik og Ballet. Süß havde gennem sin Moder, der

levede i Frankfurt, og endnu havde Forbindelse med Teaterverdenen, hurtigst muligt maattet skrabe en mindre Trup sammen.

Selskabet var lille og udsøgt. Prinsen havde først tænkt paa at udelukke Süß, men hans Godmodighed havde dog ikke formaaet at holde Stand mod Jødens hungrige, hengivne Hundeøjne, og til Neuffers store Ærgrelse var Süß ogsaa mødt. Iført en hjortebrun, sølvbroderet Frakke, beleven og lykkelig, gled han ud og ind mellem Gæsterne. Som om hele Festen var til Ære for ham, fnøs Neuffer.

Marie Auguste tog sig straalende ud i vinrødt Atlask og Brokade. Det Thurn og Taxiske Hus' Ordensbaand slyngede sig stolt om hendes Bryst. Paa Skulderen bar hun en Stjerne af Diamanter, en Gave fra Kejseren. Hun talte kun lidt, men baade Prinsessen af Kurland, og Datteren af Generalstaternes Gesandt troede i alle Hjørner ustandseligt at høre hendes barnlige, lidt lade Stemme. De svor paa ikke mere at optræde i Selskab sammen med Regensburgerinden, i det hele taget agtede de at forlade Wildbad en af de nærmeste Dage. Ganske uafhængig af hinanden fattede de denne Beslutning, og Süß forsikrede begge Damerne med de samme Ord om sin Utrøstelighed.

Man diskuterede den nyeste Efterretning, der var kommet fra Stuttgart. Hertuginen troede at være svanger. Jordemødre og Læger bestyrkede hende i Troen, og Konsistorium var allerede i Færd med at anordne særlige Bønner for hende. Nysgerrige betragtede Hvidtjørnen i Einsiedel, som Eberhard Langskæg, en af Hertugens Forfædre, selv havde plantet efter en Valfart til Palæstina, den skød nu pludseligt og uventet nye Skud. Et lykkeligt Tegn.

Geheimeraad Fichtel opvartede med et Par drøje, frivole Vitigheder om den stakkels Eberhard Ludwig og hans af Kejseren befalede lidt syrlige, ægteskabelige Glæder. Derpaa fulgte en intimere Sammenligning mellem Hertuginen og den afsatte Grevinde. Herrerne, der havde samlet sig i et Hjørne med Geheimeraden som Midtpunkt, morede sig kosteligt, og Fyrstens Ansigt var fuldt af smaa lystne, smilende Rynker. Damerne lod forespørge om Anledningen til den megen Munterhed. Süß var Mellemmand. Undertrykt Lystighed. Man drillede Jøden med den palæstinske Hvidtjørns Skud. Lattarekspllosion. Selv det lille, van-

skeligt tydede Smil paa Marie Augustes Pastelansigt opløstes i en høj, hjertelig Latter.

Karl Alexander haanede leende Süß. „En fin Magus, din Onkel. Arveprinsen lykkelig gift, den gamle Hertug mødende op med en ny Arving. Der har du taget mig kønt ved Næsen med din Trylleonkel.“

Marie Auguste havde aldrig set en rigtig Jøde paa saa nært Hold. Med Gysen forhørte hun sig, nysgerrig: „Slagter han Børn?“ „Kun ganske sjældent,“ trøstede Geheimeraad Fichtel hende, „for det meste foretrækker han højstaaende Herrer.“ Prinsessen mediterede med anstrengt Mine over, om mon de Jøder, der korsfæstede Kristus, havde set saadan ud. Han her havde i hvert Fald ikke været imellem dem, forsikrede Geheimeraden.

Med klog Taktik trængte Süß sig saa lidt som muligt frem i hendes Nærhed, han nøjede sig med, i ærbødig Afstand, at lade sine brændende, noget hvælvede Øjne udtrykke den underdanigste Beundring.

Efter Operaen lod Prinsessen ham forestille for sig. Hans uforbeholdne Betagelse smigrede hende. „Tænk, han er ganske som et Menneske,“ sagde hun forundret til sin Fader. Karl Alexander vandt endog i hendes Øjne ved sin nette og galante Hof- og Liv-jøde! Selv midt i Beruselsen ved det første Kys, medens han endnu var opfyldt af hendes yppige, lille Munds Varme, lo hun, glattende sin Dragt: „Hvad *mon cher* dog har for en morsom Hof-jøde.“ De forlod det lille Kabinet og vendte tilbage til Fest-salen.

Prinsen havde i øvrigt en underlig, uklar Følelse af, at dette heftige, sagkyndige Kys ikke var hendes første.

I Parlamentets Ellevemandsudvalg var man i slet Humør. Hertugindens Svangerskab havde vist sig at være en Fejltagelse, og nu kom oven i Købet Meddelelsen om Karl Alexanders forestaaende Formæling med den katolske Prinsesse og hans Omvendelse — Tilbagevendelse havde Jesuiterne været frække nok til at kalde det — til den romerske Kirke. Skulde man være ganske ærlig, maatte man tilstaa, at man ikke var ganske uden Skyld i denne Skiften Religion af Württembergs populæreste Mand.

Prælaten Weissensee havde straks ved de første Rygter om

Prinsens selskabelige Omgang med Regensburgerne faaet Øje paa Tøjlerne, som Würzburger-Hoffet og hans Ven Fichtel kørte Württembergeren i. Han var fuld af smilende Anerkendelse over den fine Strategi, men med den legende, blodfattige Interesse, hvormed han drev Politik, gik Prinsens Frafald ham ikke særligt til Hjerte. Han forudsaa naturligvis, at man vilde se skævt til ham i Stændernes Udvalg og lægge Hovedskylden for, at Laanet blev tilbagevist, paa ham, men han vidste ogsaa, at man, om end modstræbende, vilde lade sig besnakke af hans Overlegenhed, han havde et fortræffeligt Forsvar parat. I øvrigt var han ærligt overbevist om, at Prinsens Omvendelse ikke vilde faa nogen større Betydning. Selv om Haabet om Hertugindens Svangerskab var bristet, stod der dog saa meget mellem Prinsen og Tronen. Han spurgte alvorligt sig selv, om en saa ringe Mulighed stod i Forhold til den megen Umage, Jesuiterne ofrede paa Prinsen. Ganske vist, Hertugdømmet og dets Parlament hvilede paa Kendsgerninger, dets Politik spændte ikke vidt, hvorimod den katolske Kirke, og han sukkede misundelig, var noget urgammelt, urokkeligt! Jesuiterne havde det godt, de kunde drive Politik paa langt Sigt, for senere Generationer.

I Ellevemandsudvalget skældte og larmede man til at begynde med kraftigt over Prinsen. Endelig gjorde Præsidenten, Johann Heinrich Sturm, en alvorlig, rettænkende og rolig Mand, Ende paa det formaalsløse Skænderi og udbad sig positive Forslag. Den plumpe Borgmester fra Brackenheim erklærede rent ud, at Weissensee egentlig var Skyld i det hele, og at det var hans forbandede Pligt at sætte det, der var gaaet af Led, i Lave igen.

Weissensee svarede let og smilende, at han ikke kunde se, der var gaaet saa meget af Led. Naar Prinsen saaledes paa staaende Fod kunde skifte Religion, havde den rette Tro vel næppe tabt meget i ham. Selve Omvendelsen havde for Jesuiterne kun Værdi som Propaganda. Feltmarchallen selv kunde man kun gratulere, fordi han nu var befriet for sin Pungenød og ikke mere behøvede at ulejlige Stænderne. Andre praktiske Følger var der vel ingen i denne højtærede Forsamling, der kunde faa Øje paa.

Men den plumpe Brackenheimer blev ved sit: selv om Hertugparret, Gud være lovet, endnu var i fuld Vigør og ikke berøvet Haabet om flere Efterkommere, og selv om Arveprinsen

var sund og rask, saa maatte man dog nu, hvor Rom drev Politik paa saa langt Sigt, i rette Tid sikre sig ved Modtræk.

Ja naturligvis, hvorfor ikke, mente Weissensee, man kunde jo for Eksempel i al Hemmelighed og uden noget som helst bindende Tilsagn se at komme til en Forstaaelse med Prinsens Broder, Friedrich Heinrich. Kun for alle Tilfælde, rent pro forma. Fra denne fromme og medgørlige Mands Side truede ingen Fare, hverken for den evangeliske Tro eller for Stændernes Frihed.

Trykket Stemning, Tavshed, beklemt Tænken sig om mellem de Elleve. Smagte det ikke en lille Smule af Højforræderi? Ganske vist, kun pro forma, for alle Tilfælde. Uden bindende Tilsagn, men alligevel.

Præsidenten, Sturm, den retlinede, ærlige Mand, sit Fædreland varmt hengiven, erklærede, at han hadede den Slags jesuitiske Midler. Det vilde gøre ham ondt, hvis de ikke var til at undgaa; men kun i yderste Nødstilfælde. Kun da, kun da.

Den smidige Weissensee udviklede yderligere, stilfærdig, uforstyrrelig, sit Forslag. Belgrad var jo saa langt borte, det drejede sig jo ogsaa kun om noget rent teoretisk, om at sikre sig mod Eventualiteter. Selvfølgelig turde man ikke give noget skriftligt fra sig. Og Corpus evangelicorum havde man jo paa sin Side.

Hjernerne arbejdede, tungt, modvilligt. Blot den allerringeste Mulighed for en katolsk Hertug virkede oprørende, ikke til at bære, gjorde én syg. En katolsk Fyrste kunde man kun forestille sig som en Despot, en Tyran. Og saa tilmed denne med Tilknytning til Hoffet i Wien, der var en Fjende af al Religionsfrihed, af enhver parlamentarisk Selvstændighed. Ak ja, den gyldne Frihed. De Elleve, som sad der og raadede og afgjorde, var jo selve denne Frihed. De følte sig personligt truet af den katolske Prins.

Man besluttede, at Weissensee skulde forhandle med Feltmarshallens Broder, den blide, protestantiske, ufarlige Prins Friedrich Heinrich; men ganske privat og absolut uden bindende Tilsagn og i aller, aller største Hemmelighed.

I Domkirken i Regensburg klang Klokkerne, duftede Røgelsen for den glimrende Forsamling ved Karl Alexanders Formæ-

ling. Kejseren havde sendt en Stedfortræder, den pavelige Nuntius Passionei havde indfundet sig med en Haandskrivelse fra den hellige Fader, Fyrstbiskoppen af Würzburg var til Stede, de fornemste Repræsentanter for den kejserlige Armé, mellem dem Karl Alexanders fortroligste Ven, General Franz Josef Remchingen, Jesuiterdisciplen; hans tykke, røde, raa Ansigt lyste vinopdunstet under den hvide Paryk.

Et skønnere Brudepar fandtes ikke i det romerske Rige. Prinsen selv rank som et Cedertræ, prunkende med Feltmarchallens Stav, med Ordenen af den gyldne Vlies. Marie Augustes lille, sirlige Ansigt lyste som gammelt, ædelt Marmor over Atlask og Brokade, om Brystet prangede det Thurn og Taxiske Ordensbaand, paa Skulderen bar hun Kejserens Stjerne af mat Guld, paa den blottede Hals laa det pavelige Ordenskors. Knejsende under Brudekronen, et Vidunder af Juvelérkunst, hvis enkelte Dele Süß havde opsnuset rundt omkring i Europa, bar hun sit unge, vanskeligt tydede Smil ind i Domen.

Hun var ganske upaavirket af den højtidelige Festlighed, fandt den næsten lidt komisk. Med lad Nysgerrighed mønstrede hendes vaagne Øjne Gæsterne, og medens Biskoppen priste hende, fordi hun havde ført den store Tyrkerbetvinger, Slagmarkernes Løve, tilbage til den romersk-katolske Kirke, tænkte hun paa, at Geheimeraad Fichtel under hele Banketten sikkert kun vilde glæde sig til sin Kaffe, og hvor komisk det var, at Jøden nu stod højtidelig her i Domkirken. Han var for Resten ganske tiltalende og morsom og slet ikke varulvagtig, som hun oprindelig havde tænkt sig Jøder. Egentlig var hans Kniplingsmanchetter betydeligt mere à la Mode end hendes Mands. Hvor komisk, nu havde hun altsaa en Mand. Og nu stod sikkert Jøden og stirrede med sine store, flyvende Øjne i det hvide Ansigt paa hendes Nakke under Brudesløret.

De højtidelsesfulde Kerter lyste, Orgelet bruste, Røgelseduften bølgede, og salige Drengestemmer svævede mod Himmelen.

Allerede den næste Dag, medens Sølvtrumpeter kaldte til Banketten, besteg de nyformælede Yachten, en Gave fra Fyrsten, der skulde føre dem ned ad Donau. De rejste med stort Hoffølge, Jægere, Tjenere, Hejdukker, Kammerpiger. I Forstavnen sad

Otman, den Sortbrune, paa Hug med Benene over Kors og stirrede med ældgamle, bundløse Dyreøjne frem over Floden.

Paa Bredden stod Fyrsten, Würzburger Biskoppen og Geheimeraad Fichtel. Lidt tilbage, midtvejs mellem Herrerne og Tjenerskabet stod Josef Süß. En let Vind viftede, Luften var behagelig og oplivende, man var i den bedste Stemning. Skæmtende Bemærkninger fløj frem og tilbage mellem Bredden og Yachten, medens Ankeret blev halet op. Marie Auguste var iført en lys, smuk Rejsedragt, hun skyggede over Øjnene, stirrede paa den svindende Havn. Fyrsten og Geheimeraaden havde allerede vendt sig om, det sidste hun saa, var det snu, tilfredse Jesuiteransigt og den elegante Jøde, hans Holdning udtrykte grænseløs Hengivenhed.

„Jeg havde aldrig troet,“ smilede hun til Karl Alexander, „at nogen kunde være saa elegant klædt og dog saa ydmyg, som din gode Jøde.“ „Min gode Jøde,“ lo Prinsen højt. „Stæder og Landsbyer kunde man købe sig for det, han har snydt os for.“ Og da hun stirrede forundret paa ham, forklarede han sagkyndigt: „Han er i sin gode Ret, han er jo Jøde. Men han er uhyre anvendelig,“ tilføjede han anerkendende, „han skaffer alt, Juveler, Møbler, Landsbyer, Mennesker, saagar Alkymi og sort Kunst.“

Leende fortalte han hende Historien med Rabbi Gabriel. „Der snød han mig ordentligt, den gode Jøde. En Krone. Der er endnu hele to, før der kan være Tale om mig. Arveprinsen er kærnesund, han var paa Jagt, da han skrev sit Gratulationsbrev til mig. Og Hertugen, selv om hans Hertuginde er aldrig saa sur, kan hun dog, hvis det passer den Onde selv, faa Børn som Kaniner.“ Han lo rungende og kærtegnede hendes Haand, medens Skibet for en mild Vind gled frem mellem muntre Bredder, vuggende paa blaagrønne Bølger.

I Forstavnen sad den Sortbrune, ubevægelig, og stirrede mod Øst. Prinsessen tænkte paa Afskedsøjeblikket, hun saa endnu for sig den snu, veltilfredse Jesuit og den servile, elegante Jøde.

Endnu før de naaede den serbiske Grænse, blev de indhentet af en Stafet fra Süß. „Han har nok Hastværk, din Jøde,“ lo Marie Auguste. „Hvad er det nu, han har saa travlt med at sælge?“

Karl Alexander rev Depechen op og læste. Arveprinsen var død, ganske pludseligt, medens Hoffet i Stuttgart holdt stort Bal.

Han rakte Prinsessen Papiret. Blodet skød op i hans Tindinger, han hørte en knirkende vranten Stemme, saa gennem sit dansende Blod over dystergraa uendelig sorgfulde Øjne tre korte, dybe Furer, truende, uhyggelige, de lignede et fremmed, hemmelighedsfuldt Skrifttegn.

ANDEN BOG

FOLKET

TOOGHALVFJERDSINDSTYVE Købstæder talte Hertugdømmet Württemberg — og fire Hundrede Landsbyer. Kornet voksede, Frugt og Vin modnedes. En smuk og ædel Have i det romerske Rige kaldte man Hertugdømmet. Borgerer og Bønder var godmodige og omgængelige, villige og opvakte. Taalmodigt fandt de sig i deres Fyrsters Regeren. Havde de en god Fyrste, jublede de over ham, var han slet, saa var det Himlens Vilje, Herrens Tugt. Ti Guldstykker skattede enhver Württemberger, Mand, Kvinde og Barn, til den hertugelige Rentekasse.

Dog, enten nu Hertugen var god eller slet, Solen skinnede, Himlen gav Væde, Hveden voksede, Frugt og Vin modnedes, vel-signet laa Landet.

Men Traade strammedes fra alle Sider hen over det. Graadige Hænder greb efter det, griske Øjne stirrede paa det; et Spind lagde sig over Landet.

I Paris sad Ludvig den Femtende og hans Ministre. Et Stykke af Württemberg, Grevskabet Mömpelgard, laa midt i hans Besiddelser, han ventede kun paa en gunstig Lejlighed til at opsluge det. I Berlin sad Grevinden; ved at spille under Dække med Rigsridderskabet søgte hun stadig her og der en sidste Mulighed for Udpresning. I Frankfurt og Heidelberg lurede Isak Landauer og Josef Süß paa at sætte Tommelskruer paa Hertugdømmet. Pavens Statssekretær knyttede fine Traade mellem Rom og Fyrstbiskoppen i Würzburg i Haab om at se Landet underkastet Mitraen. De kejserlige Raadsherrer i Wien pønsede paa nye hemmelige Overenskomster med Arveprinsen, Katoliken, Kejserens Feltmarschal. Fra Regensburg skelede den gamle Fyrst Turn og Taxis til

det, og i Belgrad lagde Karl Alexander og hans Ven General Remchingen store Planer.

Saadan sad de i Kreds, — ventende, skulende mistroisk til hinanden, kastende deres store, stumme Skygger over Landet.

Men Solen skinnede, Himlen gav Væde, Hveden voksede, Frugt og Vin modnedes. Velsignet laa Landet.

En af de første Novemberdage døde, ligesaa pludselig som han for det meste havde besluttet, levet og virket, Eberhard Ludwig, af Guds Naade Hertug til Württemberg og Teck, hans romerske, kejserlige Majestæts, det hellige romerske Riges og den gloriøse schwabiske Kreds' Generalfeltmarschal, Øverstbefalende over tre Regimenter til Hest og til Fods.

Han laa nu paa den mægtige Katafalk, med Ansigtet blaaliggult efter Slagtilfældet, iført Paradeuniform med mange Ordre, blandt hvilke den danske Elefantorden og den preussiske sorte Ørn traadte prunkende frem. Mange Lys brændte. Ved Hoved- og Fodende holdt to Løjtnanter Æresvagt.

Falmet og sur krøb Hertuginde Johanna Elisabetha sammen i det store, tyste Rum. Hendes Triumf havde varet saa kort; og at den Mand, der var tilkæmpet med saa sejr en Venten, med saa blodig Sved, nu efter faa Maaneders Forløb laa her, død og blaa og kvalt, det havde denne Person, Mecklenburgerinden, Heksen, ønsket ned over ham. Men det var hende, der sad her, hende, Johanna Elisabetha, og ikke den anden. Hvem der for Fremtiden skulde herske i Württemberg var hende saa ligegyldigt. Sandsynligvis Katoliken og hans hovmodige, letfærdigt pyntede Frue. Hun følte sig saa udmarvet, det interesserede hende ikke. Hun havde nu kun een Gerning her i Livet: at koge sin sejr Hævnbryg færdig. Endnu sad denne Persons Familie rundt om ved Hertugdømmets Ædetrug, endnu straaledede denne Person i Rigdom og Pragt, endnu sugede hun gennem Hundreder af smaa Kanaler, gennem Forvalterne af sine Jordejendomme, gennem sine forbandede Jøder, Landets Saft til sig. Nu, da Eberhard Ludwig var død, havde hun ikke mere nogen Beskytter, nu gjaldt ikke mere noget Hensyn. Hertuginde vil nu paany rejse Klage mod hende hos den nye Hertug, hos Kejseren og Riget. Denne Person havde stræbt hende efter Livet. Hun havde hekset Død baade over Arveprin-

sen og over Hertugen. Hertuginde vil ikke straks bruge alle Vaaben; men hun vil ikke unde sig et Øjeblik Ro, hun vil ikke skrike, men hendes klagende Stemme skal ikke tie, før hun, den anden, er afsløret og staar i Pjalter, i al sin Skam.

Saadan sad hun ved den stolte Katafalk, graa og kummerlig, og drejede den arme Rest af sit Liv mellem sine Hænder, og Drivhusenes tunge Blomster duftede bedøvende, de store Lys osede, og Løjtnanterne stod med dragne Kaarder og holdt Æresvagt.

Da Herolderne forkyndte Hertugens Død, blottede Borgerne deres Hoveder, dybt grebne. Nu, da han var borte, saa de kun hans Statelighed, hans Nedladenhed, hans Soldaterpligtfølelse, hans Pragt og Elegance, og de var tilbøjelige til ene og alene at tilskrive Grevinden og hendes Hekseri hele Skylden for al Elenigheden under hans Regering. Ikke alene de Penge, hun havde presset Landet for, lagde man hende til Last, — man ønskede ogsaa alle Ulykker og Forbandelser ned over hende, fordi Fyrstehusets gamle grundmurede Anseelse i Tyskland var rokket gennem hende, og fordi man ofte havde maattet lade en gunstig Lejlighed til at opnaa nye Rettigheder og Fortrin gaa fra sig. For ikke at fortørne det kejserlige Hof havde man nemlig altid været tvunget til at agere umaadelig forsigtig og tilbageholden; desuden havde det oftest skortet paa Penge i det rette Øjeblik. Mindet om Grevinden sank dybere og dybere i Snavset, og Hertugen steg lysende højere og højere; Kvinderne tørrede deres Øjne: hvor var han dog prægtig, hvor talte han dog venligt med enhver, en saa god Herre, en saa statelig Herre.

Og Kuréererne spredtes, til Fods, til Hest, til Vogns. En til Frankfurt; da rokkede Isak Landauer med Hovedet og gned de kuldske Hænder: „Ej, ej, saa er Reb Josef Süß optaget af store og vigtige Forretninger“. En til Berlin; det greb om Grevindens Hjerte, hun sank besvimet om paa Gulvets Mosaik. En til Würzburg; da smilede den tykke, lystige Fyrstbiskop og lod Geheimeraad Fichtel kalde, og en til Belgrad; da aandede Karl Alexander befriet op, nu var han Hertug, nu var det ham, og han saa sig føre Krig helt ind i Frankrig, og han saa sine Hænder dreje paa Jordklodens Hjul.

Men samtidig, og bag det alt sammen, saa han to dystertgraa Øjne, hørte han en vranten, knirkende Stemme: „Jeg ser et første

og et andet. Det første siger jeg Eder ikke.“ Og han betragtede eftertænksomt sin Haand: en mærkelig Haand, indeni var den fyldig, fed og kort, mens den ovenpaa var lang, smal, behaaret og knoglet.

Nøgen og smilende stod Marie Auguste foran Spejlet. Der stod hun ofte. De mandelformede Øjne under den klare, glatte Pande betragtede det slanke Legeme, der var blødt og smidigt og havde en Lød som gammelt, ædelt Marmor. Hun strakte sig vellystig, bøjede det lille sirlige Hoved tilbage; Smilet om de meget røde Læber straaledede. Det var dejligt at skulle rejse til Stuttgart som Hertuginde, i en gylden Vogn, hyldet af Folket. Det havde ogsaa været dejligt her i Belgrad, tronende over de vilde, begærende, tilbedende, barbariske Mennesker; men det vilde ikke blive mindre vidunderligt at mærke Tilbedelse bølge om sig som Røgelsesduft baade ved Kejserens Hof og ved de andre tyske Hoffer. Hun vil bære Hertugkronen uden Paryk, det er ganske vist ikke Mode, men hun vil gøre det alligevel, og Kronen vil sidde smal og høj og meget stolt paa det blanke sorte Haar. Den smukke, nøgne Kvinde løftede med en halvt hieratisk, halvt obscøn Bevægelse begge Arme, saa det sorte Krus i Armhulerne blev synligt; hun foldede Hænderne om Nakken; hedt aandende, lykkeligt smilende, hævede hun sig paa Taaspidserne og gled næsten dansende gennem Værelset.

Mange Herrer vilde samles ved hendes Hof, tyske, italienske, franske, ikke halvvilde som her, man vilde jo være nær ved Versailles. Og mange, der halvt frækt, halvt beundrende havde stirret paa Prinsessen, hvor vilde de nu stirre paa Hertuginde. Og saa Livjøden vil staa der yderst i Kredsen om hende, den grænseløst galante Jøde. Hun smilede igen fornøjet. Aah, det var godt at være smuk, godt at være rig, godt at være Hertuginde. Hvor var det dejligt, at der fandtes Mænd og smukke Klæder og Kroner og Lys og Fester. Hvor var Verden vidunderlig, hvor var det herligt at leve.

Paa Slottet Winnenthal, kun fire Timer fra Stuttgart, faldt Karl Alexanders Broder, den blide Prins Heinrich Friedrich, i den dybeste Forvirring, da han erfarede Fætterens Død. Han levede stille paa det smukke lille Slot, læste og musicerede. For et Par Aar siden havde han taget sin Elskerinde til sig, et stiltfær-

dig mørkeblondt Væsen, Datter af en mindre Landadelsmand; hun havde bløde Bevægelser, smukke, inderlig tilfredse Øjne og var lidt svagt begavet. Da Prælaten Weissensee havde forelagt Prinsen Projektet om at skaffe ham Tronen i Stedet for den katolske Broder, havde den sværmeriske Mand grebet til med begge Hænder. Men den kloge Prælat maatte snart erkende, at Prinsen med sin ustadige, svævende Opfattelse betragtede Politik som Fantasier og fortabte sig i farverige Taagebilleder. Nej, med denne Prætendent kunde man ikke udrette noget mod den energiske, handledygtige Karl Alexander. Efter Arveprinsens Død, da Talen om at blive Efterfølger fra at være ørkesløse Drømme kunde have forvandlet sig til Virkelighed, indtraf der fra Belgrad — Himmelen maatte vide, hvorfra Feltmarchallen havde faaet Nys om Underfundighederne — en utvetydig Skrivelse til Prinsen, hvori Karl Alexander indstændigt formanede Broderen til at afholde sig fra alle Rænker og foragtelig Lumpenhed. Forskrækket trak den sagtmodige Prins sig øjeblikkelig tilbage, ja, han skyede endog i sin Angst enhver Omgang med Weissensee. Nu, da ogsaa Hertugen var død, dukkede alle de brogede, fantastiske Drømmerier op igen. Svedende, med sitrende Lemmer, i højeste Grad ophidset, gik den svagelige Mand omkring i den graa Morgen og spekulerede paa, hvorledes alting kunde have været, hvis han blot havde haft en lille Smule mere Initiativ; han forestillede sig, hvorledes han tog Magten i Besiddelse, skrev til Kejseren, valgte Ministre, afskedigede, sluttede Overenskomster med Frankrig, holdt flammende Taler til Folket. Dybt sukkende vendte han til sidst tilbage til Soveværelset; han havde først ikke villet vække sin kære Veninde; sagte og forsigtig klædte han sig af, lagde sig bekymret over sin Svaghed ved hendes Side, famlede hen over hendes store varme Bryster, til hun slog sine smukke, dumme Øjne op, trøstede sig med hendes unge Legeme og sov endelig, sukkende, eftertænk-som og beroliget ind.

I kriblende Ophidselse gik Prælaten Weissensee efter at have modtaget Dødsbudskabet op og ned i sine store Værelser med de hvide Gardiner. Hvilket Utal af Problemer, Komplikationer, Konflikter! En katolsk Fyrste i det stokprotestantiske Land, det var en ny, ukendt, ikke hidtil forekommet Konstellation i det vestlige Tyskland. For sit eget Vedkommende havde han indstillet sig i

rette Tid; der forelaa mange Muligheder; men han vilde ikke blive forbigaaet ved en eneste af dem. Ingen Steder havde han udleveret sig, overalt havde han forstaaet at knytte sine Traade. Han vandrede op og ned, konciperede Planer, forkastede dem, nød saare vel til Mode Spændingen og Stoltheden ved at være den store Intrigetifter og Projektmager.

Hans Datter derimod, Magdalene Sibylle, sad rystet af det skete; de blaa Øjne i det brunlige kække Ansigt skiftede fra Lys til Mørke. En Katolik, en Hedning paa Tronen. Nu brød Jammer og usigelig Nød ind over Landet. Hjælp, Herre Zebaoth, saa Landet maa staa fast mod de Fristelser, Afgudsdyrkeren vil lokke det med, mod de Trusler, med hvilke han vil forsøge at tvinge det bort fra den rette Tro. Den hedenske Fyrste kom jo omstraalet af Glans og Herlighed, han havde vundet store Slag, stod i Gunst hos Kejseren, hans Gemalinde ter sig hoffærdig og frivol. Hjælp, Herre Zebaoth, saa Folket forbliver tro i al den Nød og Fristelse.

Og hendes Fader, hendes Fader stod forrest i Kampen, hans Pligt var det at være Skjold for det betrængte Evangelium. Ak, hun vilde saavist ikke synde mod det fjerde Bud, men hun var i stor Angst for ham; besad han nu ogsaa den rette Fasthed overfor Gud og Mennesker? Hun tyede som altid i Nød til Gud, slog sin Bibel op og bad til ham om et Orakelsvar; men hun fandt kun Ordet: „Enhver af de rene Fugle tør I æde; men disse er, hvad I ikke tør æde af dem: Ørnen og Strudsen og Høgen og Pelikanen.“ Hun grundede længe over dette, men hun kunde trods al Færdighed i at tyde Orakelsvar ingen Sammenhæng finde mellem Landets Nød, hendes Sorg og Angst for Faderens rette faste Tro og Strudsen og Pelikanen, som Israeliterne ikke maatte æde. Hun besluttede at forelægge sin Veninde, Beata Sturmin, den blinde Hellige, Orakelsvaret. Dog betragtede hun med kummerfuld Eftertænkksomhed i det yngligeagtige kække Ansigt Faderen, der slet ikke saa bekymret ud; tværtimod, det fine, levende Ansigt arbejdede overordentlig livligt; i velbehagelig Spænding gik han ustandseligt frem og tilbage.

Allerede en halv Time før Mødet skulde begynde, havde de elleve Herrer af det parlamentariske Udvalg indfundet sig i Stæn-

dernes Forsamlingshus. Der stod intet af Vigtighed paa Dagsordenen, men alting var saa uklart, man sad rent ud i det dybeste Mørke; saa vilde man i det mindste kunne røre ved sin Sidemand og trøste sig ved hans Stemme. Ak! at man dengang havde afslaaet Prinsen Laanet. Ak! at man havde spillet under Dække med Broderen. Nu sad man nydeligt i det, i Nød og Elendighed. Prinsen maatte jo være en Helgen, hvis han ikke, nu da han havde Magten, lod dem undgælde for det, og han var absolut ingen Helgen: En Soldat, en Feltmarchal, vant til blind og stum Subordination.

Man havde bragt i Erfaring, at han i Belgrad aldeles ikke havde behandlet sine Raadsherrer lemfældigt, at han tværtimod Gang paa Gang var geraadet i vildeste Strid med dem, at han bandede og rasede bestialsk, ikke taalte nogen Modsigelse og smed, hvad der faldt ham i Hænderne, i Hovedet paa dem. Kort sagt, at han var en Despot saa godt som nogen hedensk Cæsar. Jo, jo, man vilde sikkert faa sine Helvedes Kvaler med denne Leviathan.

Man var nemlig ikke til Sinds at opgive saa meget som en Tøddel af sin Frihed og sine Rettigheder. Aah! denne søde Magt. De Elleve slikkede med Fryd denne herlige Honningsaft. Resten af Parlamentet var kun til for at bekræfte, hvad de havde besluttet. De selv, de Elleve, tronede højt over alle andre, de holdt Møder for lukkede Døre, de handlede og sjakrede indbyrdes og bandt Hænderne paa Hertugen og hans Ministre. Sødt og vidunderligt var det at vide sig saa vigtig og at eje saa megen Magt. Saa skal heller ingen uden videre røre ved denne Magt. Bred og imponerende vil man staa Side om Side og skærme Landet mod Tyranni og katolsk Undertrykkelse; thi man ved sig jo sikkert beskyttet; man har jo den stærke, ubrydelige Lovparagraf, ifølge hvilken Hertugen skal sværge paa at varetage deres og den protestantiske Kirkes Rettigheder. I denne Paragraf kan Rom med al sin snu Fortolkningskunst ikke fjerne saa meget som et Bogstav. Denne Laas kan selv den snedigste Jesuit ikke gennemfile. Lad ham blot bide og slaa om sig, den hedenske Tyran, han vil kun opnaa at splintre sine Tænder paa dette Jern. O, klare Lov! O, velsignede Religionsreversal! O, gode og kloge Forfatning og Tübingen-Overenskomst! O, vise, gavnlige, prisværdige, gammeldags

Forudseenhed, der havde opfundet en saadan Mundkurv til bidske Hertuger.

Præcis Klokken ti aabnede Præsidenten, Johann Heinrich Sturm, Mødet. Men endnu før man var begyndt paa Dagsordenen, fremtraadte for de forbløffede Herrer Filipp Jacob Neuffer, Udvalgets Konsulent, og fremlagde Dokumenter, ifølge hvilke Karl Alexander besteg den württembergske Trone som legitim Arving og indtil sin Ankomst til Hertugdømmet overdrog Regeringsraaderne von Forstner og Neuffer som midlertidige Ministre Ledelsen af alle Statsanliggender. Høflig og smilende meddelte Regeringsraaden yderligere de ilde berørte Herrer, at det var Hertugen bekendt, at man i Parlamentet nærede visse Bekymringer angaaende Religionen og den parlamentariske Frihed. Han var derfor lykkelig over det Hverv, Hans Durchlaughtighed havde paalagt ham, nemlig straks at overrække Herrerne beroligende Forsikringer og Bekræftelser. Hertugen havde allerede som Prins haft Føling med enkelte Medlemmer af det snævrere Udvalg og havde derved haft Lejlighed til at erfare deres Mening angaaende det dengang mulige, nu virkelig indtrufne Tilfælde, og Herrerne havde anset disse Forsikringer for absolut ønskværdige til Fremme af den fornødne Fortrolighed mellem Hertugen og Stænderne.

Stumme og forvirrede paahørte ni af de Elleve denne Tale. Selv den rolige, fattede Præsident Sturm formaaede kun med Møje at fremstamme nogle enkelte Sætninger, i hvilke han anerkendte Raadsherrens, nu altsaa Conseilspræsidentens, Fuldmagt, takkede for de overrakte Papirer og erklærede, at man i Ro vilde gennemgaa dem.

Ministrene gik og efterlod Herrerne bestyrte, raadløse, mistroiske, dybt oprørte. Der fandtes altsaa nogen mellem dem, der konspirerede paa egen Haand. Weissensee's og Konsulenten Neuffers Sidemænd rykkede uvilkaarligt lidt bort fra dem.

Imidlertid fremstillede den anden Neuffer, den nye Minister, sig i Krigskommissariatet, forlangte ifølge hertugelig Fuldmagt et Detachment Soldater, fik det ogsaa, efter at man havde forespurgt i Stænderudvalget. Trængte saa — endnu laa den gamle Hertug ikke i sin Grav — ind i Ministerraadet, fængslede i Karl Alexanders Navn alle Hovedmændene for Grevindens Parti og anbragte de tænderskærende, med Himmel og Helvede truende og

protesterende Herrer paa Hohentwiel. Fængslede Friedrich Wilhelm, Grevindens Broder, Overhofmarchal og Ministerpræsident, der iskold havde ryddet sin Søster ud af Politik for selv at sidde saa meget fastere. Fængslede begge hans Sønner, Overstaldmesteren og Konferensministeren, desuden deres smaa Spyslikkere, Kirkeraadsdirektør Pfeil og Geheimereferendar Pfau, Regeringsraaderne Wollmann og Scheid og de talrige underordnede Embedsmænd, der hørte til Partiet.

Hvor havde de været opblæste og storsnudede og saa vigtige, at de knap havde gidet besvare en høflig Hilsen. Nu sad de i Cellernes dybe Mørke, uden at en Sjæl bekymrede sig om dem.

Derefter gjorde Neuffer Hertuginde sin Opvartning og meddelte den triumferende, knejsende Dame det skete. Ved Herolder og Opslag lod han bekendtgøre, at Karl Alexander havde overtaget Regeringen, at han snarest vilde indtræffe fra Belgrad, at han allerede havde taget sine Forholdsregler mod utro Embedsmænd, der havde undertrykt Folket til egen Fordel, og at han straks havde givet sit fyrstelige, sande Troskabsord paa at respektere alle Friheder, i Særdeleshed saadanne vedrørende Religionen.

Folket jublede. Det var en Fyrste. Han slog til uden Personsanseelse, ganske som paa Billedet, hvor han stormede Belgrad. Hid med Sløjfer og hid med Guirlander, saa man kan smykke hans Billede. En Hersker er han og en Helt. Med ham vil man være vel faren.

I Nærheden af Hirsau løste et smalt Hjulspor sig fra Landevejen. Fra Hjulsporet førte en lille Gangsti ind i Skoven, tabte sig der og hørte til sidst op foran en meget høj, stærk Plankeindhegning. Mægtige Træer spærrede for nysgerrige Blikke. Af Egnens Beboere havde kun en Gartner og en gammel Daglejer, der gik Ærinder, Adgang til Indhegningen. Begge var vrantne og ordknappe og lod sig ikke udfritte. Man vidste kun, at en Hollænder havde købt det lille, forfaldne Hus af den tidligere Besidders Arvinger. Hos Øvrigheden var han anmeldt som Mynheer Gabriel Oppenheimer van Straaten, han havde Generalstaternes store Pas. Købet var foretaget i behørig Form, alle Politis og Rentekammerfordringer blev efterkommet med pinlig Samvittighedsfuldhed. Hollænderen boede der med en ganske ung Pige,

hendes Kammerjomfru og en Tjener. Man fortalte en mærkelig Historie om en Landstryger, der havde forsøgt at begaa Indbrud i det ensomme Hus, men som var blevet paagrebet og overmandet. Hollænderen havde intet som helst gjort ham, havde blot Natten over indespærret den raa, haanlige Fyr i et Værelse fuldt af Bøger. Skælvende og forvirret var Landstrygeren næste Dag trasket gennem Skoven og havde forladt Egnen for stedse.

Rygter om, at Hollænderen var den evige Jøde, dukkede frem og forsvandt igen. Han levede ganske afsondret, foretog ensomme Spadsereture, sædvanligvis i Skoven, man fik ham kun sjældent at se. Tilsidst vænnede man sig til ham.

Nu var der jo engang den Plankeindhegning og de mægtige Træer, og bag ved dem boede Hollænderen, og hvis han virkelig bedrev forbudte Ting, saa gjorde han det i hvert Fald meget stilfærdigt og uden at fornærme nogen.

Men nu levede der i Hirsau hin Jacob Polykarp Schober, der havde afholdt det Bibelmøde, hvori Magdalene Sibylle tog Del. Det unge, lidt fedladne, pluskæbede Menneske, der stilfærdigt drev Tiden hen og elskede lange, eftertænksomme Spadsereture, forvildede, sig paa en saadan Tur, hvor han halvt uvilkaarligt fulgte efter en Fugl, der lokkede ham fra Træ til Træ, hen til Indhegningen. Han klavrede over den uden nøjere Eftertanke og uden større Besvær, gik gennem Parken med de høje Træer og stod pludselig ved Randen af en Lysning og saa midt imellem Tulipaner og terrasseformigt stigende Bede med omhyggeligt drevne, ham ubekendte, Blomster — Hollænderens Hus. Der laa det, sælsomt, som en blændende hvid Terning i det stærke Sollys. Foran Huset var opslaaet et primitivt Solsejl, og derunder laa, drømmende udstrakt, en ung Pige, fremmedartet klædt, med et mathvidt Ansigt under blaasort Haar.

Magisteren stod stille og stirrede med runde, ydmyge Øjne; saa sneg han sig bort paa Taaspidserne. Men fra den Dag gled Billedet af den unge Pige under Solsejlet, foran det hvide Hus med Tulipanerne, ind i hans Forestillinger om det himmelske Jerusalem.

Rabbi Gabriel tilstod den unge Pige fuldkommen Frihed. Naemi blomstrede blidt og stille uden mange Ønsker. Om sig

havde hun den gamle, tavse Tjener og den hollandske Kammerpige Jantje, der allerede i mange Aar godmodig og hengiven, sludrende og omsorgsfuld havde forestaaet den lille Husholdning.

Undertiden kunde hun vel længes efter andre Mennesker; men naar Onkelen holdt hende borte fra dem, var det vel bedst saaledes. Desuden, de Mennesker, man læste om og drømte om, var meget bedre end de rigtige, de levende.

Hun fortabte sig lykkelig i de Bøger, Onkelen læste med hende, mest hebraiske, ogsaa Kabbalaens mærkelige og hemmelighedsfulde. Hun tænkte dem ikke, hun saa dem. Det kabbalistiske Træ og det himmelske Menneske var for hende haandgribelig Virkelighed. Hun saa Gudsnavnets Skrifteegn slynge sig i hellig Dans med brogede, viftende Vimpler. Figurerne med de mange Lemmer, der var Sindbillede paa den hellige Videnskab, rakte og strakte sig, Tretakkerne steg, Firetakkerne sank, og den femtakkede Stjerne sprang fra Spids til Spids. Men Syv- og Nitakkerne stak truende efter hende eller slyngede sig kærligt til hende, og det altsammen svang sig i mangeartet, yndefuld Dans.

Onkelen lærte hende: Enhver Sætning, ethvert Ord, ethvert Bogstav i Skriften har sin hemmelige Betydning, den aabenbarer sig for dig, naar du sammenligner Ordenes og Bogstavernes Antal de forskellige Steder, naar du adskiller dem og føjer dem sammen igen paa en ny Maade. Se, her er Papir med en lille Smule Sværte paa, og det er mere levende end et levende Menneske, det er en talende Mund for Tid og Evighed. Er dette ikke Underet over alle Undere?

For mange Tusinde Aar siden følte og tænkte een denne Sætning. Den Mund, der udtalte den første Gang, er død; den Hjerne er død, der først tænkte den. Men hans Haand skrev den ned, og mens han skrev, strømmede Gud over i Skrifteegnene, og du tænker og føler dem nu efter mange Tusinde Aars Forløb. Gud er i det skrevne. Bogstaverne lever, forbinder sig med hverandre og bliver til Klang. Hvad een skriver, løser sig fra ham, lever sit eget Liv, taler til alle andre, og den, der ydmygt helliger sig det, fornemmer Gud i alt det skrevne.

Saaledes lærte Rabbi Gabriel hende. Naemi lyttede til og anstrengte sig for at forstaa ham. Men de hellige Fortællinger skjulte sig kun et Øjeblik i den fjerne, mystiske Utilnærmelighed,

som Onkelen aftvang dem; saa vendte de tilbage og blev i den unge Piges Sind til brogede, elskelige Fabler og Eventyr.

Hun læste i Højsangen: „Min Elskede hæver sin Røst og siger: Stat op min Hyrdinde, min Skønne, stat op og gak frem. Se, Vinteren er forbi, Smaablomsterne dækker Jorden, Sangens Tid er inde, og Turtelduens Stemme toner i vort Land. Stat op min Hyrdinde og gak frem. Du min Due i Klippens Revne i Fjeldvæggens Skjul, lad mig skue din Skikkelse, lad mig høre din Stemme, thi din Stemme er sød, og din Skikkelse er fuld af Ynde.“

Hun sad der, spinkel og sart, og fulgte med opmærksomme Øjne de store, klodsede, hebraiske Bogstaver. Ansigtet, der var lysende hvidt ligesom Faderens, løftede sig paa den slanke stolte Hals; hun støttede Hovedet i sine Hænder. Armene rundede sig blødt over de fine Haandled.

Rabbi Gabriel forklarede hende, at hvad hun der havde læst, betød Verdens Skabelse. Blomsterne var Jordens Stamfædre, og de Ynglinge, der lærte Skriftens Hemmelighed, bevirkede med deres Stemmer, at Jorden bevaredes, og at Stamfædrene aabenbarede sig. Han udlagde det for hende med megen Skarpsindighed. Til sidst fordybede han sig i sig selv og forstummede. Hun hørte andægtig troende paa ham. Men næppe tav han, før Blomsterne igen blev til Blomster, og hun hørte den spinkle, søde Melodi: Se, Vinteren er forbi, Regnen er forbi og er drevet bort, Smaablomster dækker Jorden, Sangens Tid er inde, og Turtelduens Stemme toner i vort Land. Hun lukker Øjnene og lytter til den lokkende Stemme, vover næppe at aande; nu, straks, om et Øjeblik vil han træde frem mellem Træerne, Hyrden, der taler de skønne Ord, klingende som Sølv. — Men ingen kommer.

De Hellige og Fromme i Bibelen betød sikkert ogsaa det, Onkelen lærte hende; men saa snart Naemi var alene, opfattede hun dem paa sin egen Maade. Saa var hun selv Tamar, der elskede Amnon, hun var Rachel, der flygtede med Jacob, hun var Rebekka ved Brønden; og Mirjam, der dansede Sejrsdansen over de af Herren druknede Ægyptere, var hun ogsaa.

Men hun var ikke Jael, der drev en Nagle gennem Sisserahs Tinding, ikke Deborah, der dømte i Israel. Hun befolkede Bibels Fortællinger med de faa Mennesker, hun havde om sig. Hagar fik den sludrende Jantjes Træk, Profeterne havde Onkelens

dystertgraa, triste Øjne og hans lille flade Næse, og de talte med hans knarvorne, vrantne Stemme.

Heltene derimod gav hun Faderens Holdning, hans Ansigt, hans Øjne, de store, hvælvede, flyvende Øjne, og hans Stemme, den indsmigrende, overtalende Stemme. Aah! Faderen! Den lyssende, straalende! Ak! at han kom saa sjældent. At kaste sig om hans Hals, det var selve Livet; alt andet var bare Forventningen om at se ham igen. Alle Heltene i den hellige Skrift saa hun i hans Billede. Samson, der slog Filistrene, bar hans olivengrønne Frakke og høje klirrende Ridestøvler, pragtfuld og frygtindgydende skred han hastigt frem. David, der sejrede over Goliath, knejsede i den røde, smukt svajede Frakke, som Faderen havde baaret forrige Gang, han besøgte hende, den løftede Arm med Slingen kastede fornemt de fint læggede Manchetter tilbage. Og ak! det saa hun ogsaa med en hemmelig lysten Rædsel, Absalons Haar, der slyngede sig om Træets Grene, det var Faderens smukke, lokkede, kastanjebrune Haar. Og naar David klagede: O, Absalon, min Søn! saa var det med Onkelens knarvorne, triste Stemme, og det var Faderens ildfulde, tilbødte Øjne, han lukkede.

Pompøs drog den nye Hertug op ad Donau paa Yachten, som Svigerfaderen havde skænket ham. I Forstavnen krøb den Sortbrune urørlig sammen, med uudgrundelige Øjne. General Remchingen sad bred og mægtig ved Hertugindeus Side, hans Ansigt lyste højrødt og vinopdunstet under den hvide Paryk; yderst galant, snøvlende med østrigsk Dialekt, kurtiserede han livligt den skønne Dame. Soldaten straaledede, opfyldt af Hundreder af dristige Planer. En af Hertugens første Handlinger havde været at udnævne Vennen til Præsident for Krigsraadet og Øverstkommanderende i Württemberg.

Glimrende Modtagelse i Wien. Majestæterne yderst naadige. Højmesse. Banket paa Slottet. Opera. Den gamle Fyrst Thurn og Taxis havde indfundet sig for at modtage Svigersønnen; ligeledes havde de to gejstlige Venner fundet det rigtigst personlig at overbringe deres Lykønskninger i Wien.

Da Yachten lagde til, stod Fyrstbiskoppen af Würzburg, ledsaget af sine to Geheimeraader Raab og Fichtel, og Fyrst-

abbeden af Einsiedeln paa Kajen; de kyssede hjerteligt og glædestraalende Hertugen og kærtegnende smiskende Marie Augustes Haand.

Efter Operaen — Majestæterne og Hertuginde havde trukket sig tilbage — sidder Karl Alexander, Fyrst Thurn og Taxis og de to Prælater endnu sammen. Gylden Tokayer lyser oljet i Glassene, Hertugen havde vænnet sig til den i Belgrad og skyllede den ned i store Drag, medens Jesuiterne nød den i smaa Slurke. Luften er tung af Kerter og Vin. Overfor disse Venner og Fortrolige aabner Karl Alexander sit Hjerte. Ah! han har ikke i Sinde at forsumpe som en lille Dusinfyrste i sit Land, det er ikke hans Ærgerrighed at vaage over, at hans Undersaatter dyrker Vin, væver Linned, tørrer deres snottede Unger og holder Skjortelassen ren. Regere kan hans Raadsherrer, selv vil han herske. Han har ikke for ingenting ligget saa længe i Feltlejr. Han er Soldat. En Soldaterhertug. Han har nu saa længe maattet kæmpe og sejre for et ganske vist venskabeligt Hus, hvor meget lettere vilde det saa ikke være at kæmpe og sejre for sig selv. Ludvig den Fjortende havde gjort Erobringer, det lille Venedig har slugt en god Del af Grækenland, fra Sverige har Karl den Tolvtes Fanner vajet gennem det halve Europa, i Potsdam rustet man sig i Haab om at udvide sine Grænser. Han føler, at han er Mand for at gøre sin lille Stat større, maaske, om Gud vil, virkelig stor. Saadan som den nu er, lader han den i hvert Fald ikke forblive. Nu støder man sig jo bare grøn og gul paa alle de Hjørner og Kanter baade udvendig og indvendig og kan hverken strække Arme eller Ben. Saa stor Strateg er han, at han kan se, at hans lille Land ifølge sin Beliggenhed er Kernen til noget større. Desuden, Tiden er gunstig for en Krig med Frankrig. Det kommer kun an paa, at Fremstødet foretages fra de württembergske Besiddelser paa den anden Side af Rhinen, fra Grevskabet Mömpelgard, der ligger midt i det Franske; militærisk set er det jo en fortræffelig Basis. Saa er der de Bagateller midt i Hertugdømmet og ved Grænserne, Rigsstæderne Reutlingen, Ulm, Heilbronn, Gmund og Weil; han begriber ikke, at hans Forgængere ganske roligt har ladet dette Uvæsen florere. Han vil sørge for, at alt det dér ikke kommer til at ligge ham som Sten i Maven, men som behagelig, letfordøjelig Kost.

„I er meget dristig, *mon cher!*“ smilede den gamle Fyrst Thurn og Taxis, det fine Myndeansigt bøjede sig over den gyldne Tokayer. Svigersonnens temperamentsfulde Projekter tiltalte ham. Han betragtede dem ganske vist som den rene Utopi, han troede ikke paa, at blot saa meget som en Tøddel af dem lod sig gennemføre, men, *mon Dieu*, Hertugen var Soldat, man forlangte ikke politisk Indsigt af ham. Det var virkelig baade tiltalende og forfriskende at høre ham udtale sig saa soldatermæssigt. To Maaneder Regent, saa havde Ilden nok lagt sig.

De to Kirkefyrster lyttede opmærksomt til Karl Alexanders store Ord. De havde været meget virksomme for hans Omvendelse til Katolicismen; for det første, fordi man bør lede enhver vildfarende Sjæl tilbage paa den rette Vej, for det andet, fordi det var en glimrende Propaganda at vinde Württembergeren for Sagen; men hovedsagelig havde de dog gjort det, fordi det morede dem. Større politiske Planer havde de virkelig ikke haft med det. Nu, da Gud havde føjet alt saa lykkeligt og givet den Nyvundne et saa mægtigt Relief, kunde man jo nok gotte sig over de mange Komplimenter for viis Forudseenhed og stikke dem i egen Lomme. Først og fremmest gjaldt det om til det yderste at udnytte den uventede Chance. En saadan Glød som den, Hertugen udviste, var altid anvendelig; paa den kunde mangan Suppe holdes varm.

Forsigtig begyndte den tykke Würzburger Fyrstbiskop: Broder Hertug havde store Planer, til hvilke enhver kristelig-katolsk Fyrste maatte ønske ham alt godt. Men han forglemt, at Gud havde udset ham til at regere i et rebelsk og ganske forstokket Babylon. Disse fordømte Evangelikere havde gnavet paa de tyske Fyrsters af Gud skænkede Rettigheder, saa at disse nu desværre hang skammeligt i Laser. Hertugen riposterede: Württembergeren som saadan var ikke slet, han var en loyal Undersaat og sin Fyrste tro. Det var kun denne nederdrægtige Bande af et Parlament, dette obsternasige Kompagni af lurvede Æsler, der i sin Tid havde vægret sig ved at forhøje hans Apanage, disse stortalende, højforræderiske Bæster, der havde konspireret med hans Broder. Men han havde bremset dem med sit *Qui vive?* Han havde ikke ladet sig snyde for sin Trone, og nu, da Magten var hans, skulde han vide at betale dem det tilbage og korrekse dem, saa

de skulde svede Blod ved det. Han vilde ikke kaldes en Fyrste og en Soldat, hvis han ikke satte Foden paa deres frække Nakker.

Abbeden smilede: saa ligetil var det nu ikke. Broder Hertug havde jo for det første afgivet Forhaandsforsikringer angaaende Religionen og desuden andre Reversalier. Det var Papir, Papir, Papir, skreg Hertugen, hed og ophidset af Vinen. Ganske vist, mente Jesuiten fredsommeligt, men det var dog foreløbig bindende. Ogsaa Bibelen var jo til syvende og sidst kun Papir, og dog hvilede Rom og hele Verden paa den.

Smidig faldt Würzburgeren ind: Karl Alexanders Kraft og Klogskab, hans Venners Hjælp og List, hans Soldater og hans gode Sag vilde dog til sidst tilintetgøre dette Papir. Hertugdømmets Overgang til Katolicismen, — Basis og Hjørnepiller for alle Planer — var vanskelig, men ikke umulig. Man erindre blot den kloge og vellykkede Katolicering af Pfalz-Neuburg. Først og fremmest: kun katolske Officerer og Soldater. Saa kan Stænderne intet stille op. Derefter alle Hofcharger lidt efter lidt besat med Katoliker og til sidst alle Embeder i Landet. Protestanter afskediges uden Hensyn; alle! Ej, hvor skyndte de gode Sjæle sig dengang i Pfalz tilbage til den rette Tro. Hvor blev ved denne simple Manøvre mange frelst fra den evige Forbandelse. Først og fremmest alle Embedsmænd med Familie, de frygtede mest for deres Eksistens. Hvor blev de hurtigt overbevist om den eneste saliggørende Lære, hvor var de villige til at afsværge det protestantiske Kætteri. Ej, ej, hvor de aandeløst styrtede sig i Kirkens Skød, de gode, smukke Sjæle.

Man lo og drak. Mange Udveje aabnede sig. Fyrstbiskoppen lovede at lade sin grundkløgtige Geheimeraad Fichtel udarbejde Anvisninger, specielt tilrettelagt for Württemberg. Man skiltes oprømte, fulde af Forhaabninger.

Næste Dag mødtes tre kejserlige Raadsherrer hos Hertugen for at drøfte den franske Krig, i hvilken Kejseren ret uoverlagt var gledet ind. Karl Alexander, der altid havde staaet som den bedende, besværlige, forgældede General overfor de kejserlige Ministre, blærede sig nu ordentlig, følte sig i sin Magt. Med en flot, ligegyldig Gestus tilstod han dem de tolv Tusind Mand Hjælpetropper, som Ministrene ængsteligt bad ham om. Til Gengæld forpligtede Kejseren sig ved den hemmelige Overenskomst

i dunkle Vendinger og beheftet med mange Klausuler til Beskyttelse og Forstærkning af Hertugens Suverænitet mod eventuelle Overgreb af Stænderne.

Ved Hertugens Afrejse fra Wien kyssede den romerske Maje-stæt ham i Hoffets og Folkets Paasyn paa begge Kinder.

Da Josef Süß erfarede Eberhard Ludwigs Død, stod han et Øjeblik aandeløs, den stærkt røde Mund aabnede sig halvt, den venstre Haand løftede sig afværgende; alt Blodet strømmede til hans Hjerte. Ved Maalet! Han var ved Maalet. Pludselig var han løftet derop. Han havde ønsket det saa hedt, havde knejset saa stolt baade overfor sig selv og overfor andre, som stod han der forlængst; men inderst inde havde Tvivlen dog pint og naget ham. Og nu, pludselig var han der; det var som en Hovedgevinst mellem hundrede Tusinde Lodder. Saa havde hans Indskydelse dog været rigtig. Stolt og genial kunde han træde frem for Isak Landauer, der havde smilet ad ham og gnedet sine kuldskære Hænder og rystet paa Hovedet over hans Tro paa den sølle Prins.

Aah! Utallige glimrende Sale aabnede sig for hans Blik. Han rettede sig med et Ryk. Nu skal han sidde ved prunkende Tafler med denne Verdens Store som deres Ligemand, de, der nylig sparkede til ham, vil nu bøje Ryg for ham. De, der lod ham anti-chambre, maa nu vente foran hans Dør, til han giver dem Foretræde. Og Kvinder, hvide, pragtfulde, fornemme, der naadigt taalte hans Kærlighed, vil nu tiggende byde ham de stolte Legemer. Med Aagerrenter vil han betale de Spark tilbage, han har maattet tage imod. Han vil staa fornem og utilnærmelig og hellige sig sin *dignité*, han skal dog vise de store Herrer, at en Jøde formaar at bære sit Hoved mindst ti Gange højere end alle andre.

Han solgte sine Huse i Heidelberg og Mannheim, udstedte en hoven Bekendtgørelse: hvem der i det Pfalziske maatte have Fordringer paa ham, kunde præsentere dem. Samtidig købte han underhaanden en forarmet Adelsfamilies Palæ i Seegasse i Stuttgart, lod det prægtigt restaurere, supplerede sit Tjenerskab, sin Garderobe, sin Stald og traf omfattende Forberelser til at drage Hertugen fyrsteligt og højtideligt i Møde.

Midt i alle disse Anstalter indfandt Isak Landauer sig. Uanseelig, lidt snusket, med en utiltalende kantet Holdning sad den store Finansmand i en Lænestol og gned de magre, blodløse Hænder. Med sine Proptrækkerkrøller, sin Kaftan, sit hele forsømte Jødeudseende virkede han yderst irriterende paa Süß. Han havde aabenbart — Süß konstaterede det skuffet og ærgerlig — hverken Beundring eller Misundelse tilovers for ham.

„I har haft Held med Jer, Reb Josef Süß,“ sagde han godmodig, let spottende og rystede paa Hovedet. „Det havde jo ogsaa kunnet gaa skævt, saa havde I mistet alle Jeres Penge paa den sølle Djævel.“

„Nu er han i hvert Fald ingen sølle Djævel,“ svarede Süß aggressiv. „Netop, det er jo det, jeg siger,“ indvilligede den anden beredvillig. Fortrolig og myndig fortsatte han: „Hvad er det for Postyr og Brask og Bram, I laver? Lad Jer dog sige af en gammel Forretningsmand, at det er upraktisk; det er blot til Skade for Jer. Hvorfor puster I Jer op og stiller Jer midt i Solen? Det er ikke klogt af en Jøde at stille sig der, hvor alle lægger Mærke til ham. Tro en gammel Forretningsmand: en Jøde gør bedst i at stille sig i Skyggen.“ Han lo en lille gurglende Latter: „Et Gældsbevis paa Kistebunden er bedre end Guldstikkeri paa Frakken.“ Godmodig, lidt spottende, fingererede han ved Broderierne paa Süß' Frakke, medens denne, fyldt af Væmmelse, søgte at unddrage sig den Gamle.

„Saadan er de Unge,“ tænkte Isak Landauer, da han havde forladt Süß. „De synker, synker helt ned til Gojim. De trænger til Glans, Larm og broderede Frakker. De trænger til andres Anerkendelse. Den fine, hemmelige Triumf i Kaftan og Proptrækkerkrøller har de ikke Anelse om, de Overfladesjæle.“

Süß var fuld af Haan: Hvor var han fejj, den Gamle, altid gemme sig. Hvortil da Magt, naar man ikke viste den? Disse dumme, ængstelige Fordomme. Bare ikke henlede de Kristnes Opmærksomhed paa sig. Bare dukke sig i Mørket. Nej, midt i Lyset vil han stille sig og stirre alle lige ind i Ansigtet.

Under Udfoldelse af megen Pragt rejste han til Frankfurt for at besøge sin Moder og vise sig for hende i al sin Glans. Den smukke, gamle Dame, fra hvem han havde arvet det usædvanlig hvide Ansigt og de flyvende, hvælvede Øjne, henlevede i behage-

lig Velstand en noget ensformig Tilværelse. Ak, hvor ganske anderledes havde hendes Dage tidligere været fyldt af Oplevelser, da hun, Skuespillerinden Michaela, jog igennem Tyskland, og alle Veje var fyldt af Mænd, Eventyr, Attraa, Triumfer, Bekymringer og Hvirvel. Nu var det forbundet med store Anstrengelser blot udadtil at give Dagene et Skær af Oplevelsernes Farverigdom. Hun maatte puste enhver Bagatel op for at bevare Skinnet af vigtig Optagethed, hun fyldte Timerne med Skønhedspleje, førte en omfangsrig, forceret Korrespondance og gik fuldstændig op i sine talløse Bekendtes Forehavender. Süß blærede sig velbehageligt for hende. Begeistret, blændet af hans Pragt, lyttede hun med store, opspilede Øjne og slugte med Velbehag hans larmende, overdrevne Pralerier, hendes grænseløse Beundring drev ham stadig videre.

Pludselig dukkede Rabbi Gabriel op og afbrød hans farverige Ordstrøm. Süß havde lige med et lystent, triumferende Smil fortalt Moderen om alle de Kvinder, der fyldte hans Værelser, og Michaela havde begærlig lyttet til hvert Ord. Nu knuste den Gamles brede, haarde vrantne Ansigt alle de lyse, brogede Visioner som en uhyre Blok. — Han vidste, begyndte Rabbien, at den nye Hertug allerede havde forladt Wien og snart kunde ventes; Süß var naturligvis paa Vej til ham. Han talte saa spottende koldt, at alt det tilkæmpede pludselig syntes tvivlsomt og ligegyldigt. Saa spurgte han flygtigt, hvornaar Süß endelig vilde holde sit Ord og komme til Hirsau, Barnet trængte til at se ham. Da Süß vred og vendte sig for at slippe uden om Spørgsmaalet, gentog han det ikke, men de tre Furer i Panden blev skarpere og dybere. Han saa fra Moder til Søn, fra Søn til Moder. Gik snart.

Michaela havde været rastløs, flagrende, ængstelig, forvirret som en hjerneløs Fugl, medens han var der. Süß havde aldrig før set Moderen sammen med Rabbi Gabriel. Selv maatte han ogsaa møjsommelig samle sin i alle Hjørner spredte Stolthed og fornemme Herlighed sammen. Kun langsomt og usikkert genfandt han sin forrige Positur og begyndte forsigtig at gøre sig lystig over den Gamle. Men Moderen gik ikke ind paa Spøgen, og hans Sortie var ikke helt saa straalende og tilfredsstillende som hans Tilsynekomst.

Hurtigt drog han til Regensburg. Larmende, i muntreste

Stemning, modtog Hertugen ham. Remchingen kastede sig over ham med grove Vittigheder. Han kunde ikke lide Jøder; denne her med det overhøflige, smidige Væsen var ham dobbelt utiltalende. Ogsaa den gamle Thurn og Taxis forholdt sig reserveret, han havde endnu ikke tilgivet Jøden, at han dengang i Monbijou fik Virkningen af sin bleggule Frakke ødelagt af en andens lysegule Salon.

Hertuginde derimod modtog ham elskværdigt smilende, fuld af Velvilje. Sirligt hævede den slanke Hals med det lille, spotkende Hoved sig over den mægtige, omfangsrige mørkeblaa Fløjlsrobe, i hvilken hendes lillebitte Hund fuldstændig forsvandt. Naadig rakte hun Jøden sin lille fyldige, velplejede Haand til Kys, medens hun med den anden, artig og pretiøs som Etiketten fordrøede det, holdt i de øverste Folder af den tunge Kjole. Ej, hvad var det for dunkle og forrykte Tanker, hun fik, da han kyssede hendes Haand! Han havde stadig disse Øjne, fulde af utæmmelig, beredvillig Hengivenhed. Og hvor var han klædt efter Moden, lige til de mindste Enkeltheder. Det var morsomt at have en saadan Jøde om sig, der saa ud som den galanteste Kavalér fra Versailles og forstod at skjule sit jødiske Hjerte, der dog sikkert var fuldt af alskens Ondskab og giftigt Kryb, under en saa elegant, hjortebrun Frakke.

Senere, paa Tomandshaand, forhørte Hertugen sig hos ham om Stemningen i Landet. Han spurgte ligesom tilfældigt, lidt fra oven nedad, men Süß gennemskuede øjeblikkelig, hemmeligt morende sig over saa primitive Metoder, Hertugens Usikkerhed og forstod, hvor megen Vægt denne lagde paa hans Mening. Øjeblikkelig indstillede han sig paa Forretning, paa Saglighed, Koncentration, omhyggelig Vurdering. Sad der, den kloge Finansmand, med spændte Nerver, med hver Sikkerhedsforanstaltning klar, drejede paa alle sine Kalkylers Hjul, fordelte hurtigt og præcis Grunde og Modgrunde, gned dem spejlblanke, regnede, talte sammen, vurderede. Lokkede mere ud af Hertugen end denne af ham.

Tre Ting forstod han, at Hertugen fremfor alt vilde høre: at Folket, utilfreds som det var, af ham ventede sig Frølse fra al Nød, at han var den største tyske Feltherre, hvem Landet som en Selvfølgelighed skyldte Midler til en statelig Krigsmagt, og at

Parlamentet var en Bande lumpne, egenraadige, trodsige, rebelske Stympere. Klogt tilrettelagde Süss sine Svar, saa at de alle tjente til at bekræfte disse Grundsætninger.

Pludselig slog Hertugen ham paa Skulderen: „Saa snød Han mig alligevel ikke med sin Magus, Han, Pokkers Karl af en Jødel!“ Süss for sammen, uforberedt, svarede mod Sædvane ufrit, tvungent, at han jo ogsaa havde spenderet adskilligt paa de kabbalistiske Beregninger, intet Under derfor, at de slog til. Hertugen fortsatte lurende, heller ikke hans Lune var helt ægte: men Rabbien havde jo ogsaa forudsagt en Ende med Forskrækkelse. Hvis virkelig Beregningerne var saa solide, hvorfor knyttede Süss saa sig selv og sine Penge til hans, Hertugens, Skæbne? Og Süss efter en Stund: hvad Rabbien ansaa for godt eller ondt, det laa paa et helt andet Gebet, og mindre grubliserende Mennesker som Hans Durchlaughtighed og han selv behøvede ikke at klø sig bag Ørene over den Slags subtile, metafysiske Ting.

Han tav pludselig, trak Vejret besværligt, bøjede Hovedet lidt til Siden. Det var som om et Menneske bag ved ham saa over hans Skulder, et Menneske med hans eget Ansigt, men hyllet i Dæmring, taageagtig. Ogsaa Hertugen tav. Tingene omkring ham mistede deres Farve, Jøden saa pludselig gusten ud. Han saa sig selv træde en underlig uvirkelig Dans, foran ham skred den Uhyggelige, Magikeren Rabbi Gabriel, holdende hans ene Haand, den anden holdt Süss.

Jøden kaldte ham tilbage til Virkeligheden, slog ned paa et andet Tema. Hertugen havde talt foragteligt og bittert om sin Broder Prins Heinrich Friedrich og hans Intriger med Stænderne. Her greb Süss til; forsigtig, gørende sig lystig over den fredssommelige, ufarlige Sammensvorne, endte han med at omtale Prinsens Elskerinde, den blide, blonde, ubegavede Skabning. Hertugen morede sig, hørte interesseret, spottende til. Det stakels Væsen fik vel næppe sin Hunger stillet af den stilfærdige Heinrich, mente han, det var en mager Steg uden Sauce. Han lo voldsomt, i hans Øjne kom et ondt, overvejende Glimt; han forlangte, at Jøden skulde skildre Pigebarnet. Süss beskrev hende varsomt, med Fagkundskab. Datter af en ubetydelig Landadelsmand, blid, velvoksen, fyldig, blond, talte om hendes varme, indestængte Ungdom. Hertugen lurede begærlig, tilfreds, hans

Overvejelse var aabenbart modnet. „Han er en Kender, Jøde,“ lo han. „Han forstaar sig paa Kristenkød, Han, Filurl!“

Da Süß igen var alene, smilte han triumferende, tilfreds med sig selv. Vejen, han vilde gaa, laa klar. Smigre Hertugen uden Betænkelighed, uden Frygt for Overdrivelse. Skaffe Hertugen Penge og dermed Kvinder, Soldater, Gloire. Ikke selv tjene overdaadigt paa det, men skaffe saa meget, at man blev rig, selv om kun en ringe Del blev hængende ved En. Ikke tage det ringeste Hensyn til Stænderne, men aabent og klart tage Parti imod dem, behandle dem *en canaille*. Eneste Maal: at fylde de hertugelige Pengekasser.

Han havde taget Karl Alexander fra den rigtige Side, havde ogsaa gjort klogt i at købe Palæet i Stuttgart. Da han forlod Regensburg forud for Hertugen, var han hertugelig württembergske Geheimefinansraad. Til Bestallingen var vedføjet et Dekret fra Hertuginde, der udnævnte ham til sin Chatolforvalter.

Stuttgart havde truffet uhyre Forberedelser til Modtagelsen af den nye Fyrste. Tre Æresporte prangede med stolte latinske Indskrifter og mange allegoriske Figurer; overalt Guirlander og vajende Faner. Gaderne fyldt af Mennesker, frostrøde, ophedede af den friske, klare Decemberluft. Skraalende Udraabere falbød Hertugens Billede, det berømte Billede, hvor han i Spidsen for syv Hundrede øksebevæbnede Mænd midt under Kugleregnen stormede Fæstningen Belgrad. Süß har ladet det trykke i mange Tusinde Eksemplarer, Hertugen og Folket til Glæde, sig selv til Gevinst, og nu slaas Borgere og Bønder om den billige, patriotiske, hjertevarmende Vægprydelse. Hele Byen var som dypet i Musik, Salutskud, Skraal og Larm. Endelig kom det to Mile lange Festtog: Embedsmænd, Officerer, Soldater til Fods og til Hest, Løbere, Pager og med seksten Hestes Forspand Hertugens gule Karosse.

Saaledes holdt han sit Indtog gennem de sneglitrende Gader under en straalende blaa Decemberhimmel. Tusinder af brogede Faner smeldede i den oplivende, klare Luft.

Med aabne Hjerter og Munde stirrede Stuttgarterne baade paa deres imposante Suveræn, som sad der med bydende Øjne i det mægtige Ansigt og Pelskappen tilbageslaaet over det brede,

stjerneprydede Bryst, og paa deres vidunderlig smukke Hertuginde, som helt indhyllet i hvidt Pelsværk, med Diadem om det lille sirlige Hoved, rolig, nysgerrig og nedladent smilende betragtede dem.

Hvor spottede hun indvendig over de gode Schwabere, der tiljublede hende, hvor fandt hun mange Latterligheder hos Tübingen-Universitetets Ordfører, den tykke, forlegne, svedende Professor, der med schwabisk Dialekt arbejdede sig gennem de svulstige Vers, med hvilke han bød det fyrstelige Par Velkommen. Tilsyneladende alvorlig og opmærksom hørte hun paa ham, da han talte om Nationerne, som Hertugen med sit Scepter var kaldet til at vogte, da han patetisk forkyndte, at Karl Alexanders Navn indesluttede alt, hvad man vidste om Karl den Store og om andre Karl'er, hvad man roste hos den græske Alexander, hvad Guds Folk priste hos Samson, hvad Herkules besad; til han endte med at sammenligne Hertugen med den romerske Cæsar. Selv ikke dengang forraadte hun, hvor hun morede sig, da Professoren priste Prinsen, fordi han ligesom Prinsen af Itaka søgte efter en Mentor. Hun spurgte sig selv, hvem denne Mentor vel var; mon den kloge, forsigtige Geheimeraad Fichtel med sin sorte Kaffe eller den galante, rævesnu, elegante Jøde?

Denne stod beskeden i dybeste Ærbødighed helt tilbage i et Hjørne sammen med Tjenerskabet. Han havde holdt det for klogt at komme til Stuttgart stilfærdigt og uden at vække større Opsigt, var vel flyttet ind i sit statelige Hus, men virkede til at begynde med ikke særlig paafaldende.

Af hans Livtjener, den stille, flegmatiske Nicklas Pfäffle blev man ikke klogere, han lod sig kun forlyde med, at det ret og slet var en fornem Herre af den nye Hertugs Hofstat. Først lidt efter lidt kom man under Vejr med, at Geheimefinansraaden, skønt han saa ud og opførte sig som enhver anden højtstaaende Herre, var en ganske almindelig udøbt Jøde. Nu var det egentlig Jøder forbudt at opholde sig i Hertugdømmet, Herrerne i Parlamentet saa ogsaa skævt til ham og havde helst praktiseret den nye Finansraad ud af Landet; men man vilde dog ikke for en saa ringe Sags Skyld straks yppe Kiv med den nye Hertug. Folket begloede nysgerrig og mistroisk Jøden, men man sagde

sig selv, at i Betragtning af Statskassens indviklede Finansforhold og de Jøders Snuhed, der forvaltede Grevindens Pengeaffærer, maatte man billigvis ogsaa tilstaa Hertugen en Hofjøde. I øvrigt maatte man indrømme, at den nye Jøde foreløbig opførte sig stilsfærdigt og upaaklageligt, og nu ved den store Arvehyldest holdt han sig trods sin høje Titel og fornemme Uniform beskedent tilbage.

Men tre Dage senere ved Modtagelsen af Stænderne var han en ganske anden. Stolt, kold, skarp stod han mellem Ministrene og betragtede afvisende, fremmed Stændernes Vrimmel. Den lille Gruppe, Kabinettet, hvoriblandt Jøden, stod i brogede, prunkende Uniformer hovmodigt adskilt fra Parlamentsmedlemmernes store, dunkle Masse. Fjorten Prælater talte Kammeret og halvfjerdsindstve Deputerede fra Stæder og Amter. Kun ganske faa, som f. Eks. den fine, kloge Weissensee og den forslidte Konsulent Veit Ludwig Neuffer, syntes uberørt af Situationen, de fleste var forlegne, bekymrede, ilde tilpas og stod der svedende, trodsige og usikre foran Ministrenes kolde, hoffærdige Gruppe. I denne befandt sig ogsaa Conseilspræsidenten, Forstner, og den tvetydige, smidige Neuffer, som begge allerede i den gamle Hertugs Levelid havde været Karl Alexanders sikre Støtter og havde forpurret Parlamentets Planer med Prins Heinrich Friedrich. Desuden var der Andreas Heinrich von Schütz med den mægtige Ørnenæse, han, der forstod at klare sig under ethvert Regime. Af disse tre ventede Stænderne sig ikke noget godt, heller ikke af Jøden, hvis Nærværelse ved den højtidelige Modtagelse egentlig var en Anmasselse. Hvor prangende og indbildsk stod han ikke der! Ved Gud! Det var en Udfordring mod det prisværdige Parlament. Men han kunde vente, man fandt vel Udvej til at lære ham andet.

Der var kun een eneste af Ministrene, som Stænderne havde Tillid til, og at Hertugen havde ønsket ham i Kabinettet, kunde kvitte baade med Neuffer og med Jøden. Det var Filosofen og Fysikeren Georg Bernhard Bilfinger. Karl Alexander havde lært den tillidindgydende Mand med det store, aabne, energiske Ansigt at kende, da denne skulde kontrollere visse af Feltherrens Beregninger og Fæstningsudkast. Trods sin store Mistro til al Filosofi kunde han dog ikke modstaa den Fristelse at anbringe

den paalidelige Matematiker og Fæstningsbygger i sit Kabinet i Stedet for en Jurist.

De to Grupper, Ministrenes lille og Parlamentsmedlemmernes store, stod der overfor hinanden som to fjendtlige Dyr, det ene stort, plumpt, mørkt og hjælpeløst; det andet lille, skinnende, livligt, farligt. Men trods den stærkt understregede ydre Distance spandtes der dog Traade fra den ene Gruppe til den anden. Traade løb fra Parlamentsmedlemmet Neuffer til hans Broder, Ministeren; fra den alvorlige, solide, patriotiske Stænderpræsident Sturm til den alvorlige, solide, patriotiske Geheimeraad Bilfinger; ogsaa fra den nervøse, fine, nysgerrige Diplomat Weissensee var allerede Traade paa Vej til den mærkelige, tvetydige, glatte, elegante, nye Finansraad, Jøden, den hebraiske Ekscellence.

Forsamlingen ventede meget længe, næsten en Time over den fastsatte Tid. Og stadig ingen Hyldningsmarch, stadig ingen Præsenterkommando fra Garden i Forsalen. Stadig forblev Dørene, der førte ind til Hertugens Privatgemakker, lukkede. Svedende i den overophedede Sal, knurrende, dystre, søgte Folkets Repræsentanter Hvile snart paa det ene Ben, snart paa det andet; ogsaa Ministrene begyndte at blive urolige. At Hertugen straks fra første Øjeblik behandlede Parlamentet saa ringeagtende, kom uventet. Var det Beregning, Lune, Tilfældighed eller Forglemmelse?

Kun een vidste Besked: Jøden. Han nød med et forstaaende Smil den sælsomme Triumf, Karl Alexander havde udspekuleret. Stænderne havde intrigeret med hans Broder. Godt! Saa kunde samme Stænder vente sig Benene ind i Maven, mens han forlystede sig med Broderens Veninde, den blide, blonde, fredelige Skabning.

Geheimeraaden Andreas Heinrich von Schütz oplæste Forfatningen, som Hertugen maatte aflægge Ed paa. Tilføjet var ogsaa de Bekræftelser, som Karl Alexander allerede som Prins havde afgivet, og som Neuffer umiddelbart efter Eberhard Ludwigs Bortgang havde overrakt Herrerne af Parlamentet. Alting var fastsat uendelig omstændeligt, forsigtigt og detailleret. Med lav, enstonig Stemme, let snøvlede paa fransk Manér gennem den mægtige Ørnenæse, forelæste Herr von Schütz det endeløse Dokument.

Salen var overhed, en Vinterflue summede. Fra de mange Mennesker i deres tunge Klæder udgik Dunster, Pusten og Snøften. Opbragt og ærgerlig saa Karl Alexander paa alle de sløve Hverdagsansigter, som anstrengte sig for at se patetiske ud. Opbragt og ærgerlig hørte han paa Oplæsningen af det stive, højtidelige Dokument, i hvilket hvert Ord for ham betød Forpligtelser, fræk, anmassende rebelsk Tvang. Og det snølede stadig videre i en Uendelighed. Han maatte lægge Baand paa sig for ikke pludselig at fare op, for ikke irriteret at gabe højt. Han kom fra en Omfavnelse; han fornåm endnu i alle Porer det mørkeblonde Væsens varme, bløde Hud, hørte endnu hendes utrøstelige, stille strømmende Graad, som havde vædet hans Ansigt, Arme og Bryst. Han var fyldt af et skarpt, raat Grin.

Det vakte meget Anstød hos Herrerne af Parlamentet, da han med belagt, hæs Stemme — en Eftervirkning af Nydelsen, han kom fra — astmatisk, oprørende ligegyldig, med Tankerne øjensynlig ganske andre Steder, gentog den højtidelige Edsformular: „Jeg konfirmerer og bekræfter ved mit fyrstelige sande Ord med modent Overlæg og af et frivilligt Hjerte.“ Det lød, som om han sagde til sin Kammertjener, at Barbervandet var ikke tilstrækkelig varmt.

Nedtrykte og bekymrede fjernede de Deputerede sig. Havde han endda beskæmmet dem ligesom den afdøde Fyrst Eberhard Ludwig eller overfaldet dem med svinske Raaheder og Raseri; det havde man meget lettere kunnet hamle op med end med denne formløse, foragtelige, forbløffende nonchalante Manér. Der havde han ladet dem vente, som en Flok besværlige, lumpne Tiggere! Og hvor ligegyldig havde han ikke, med alle Tegn paa Kedsomhed, aflagt Ed paa Forfatningen!

O skønne Frihed, man vil komme til at kæmpe haardt for dig. O, Dynastiers søde Magt, hvor megen Ærgrelse og Fortrædelighed vil man ikke opleve for at bevare dig.

Da de Deputerede var borte, strakte Karl Alexander sig og smed sig fornøjet i en Lænestol. De havde faaet, hvad der tilkom dem. Hvor de luskede af med Halen mellem Benene. Han snøftede oprømt, yderst tilfreds med sig selv. En god Begyndelse. En heldig Dag. Først givet den sagtmødige Heinrich Friedrich en Huskekage, derefter sat det frække, gerrige, svedende Pak

paa Porten, halvkvalt af de Ærgrelser, det havde været nødt til at sluge.

Han lod ogsaa Ministrene trække sig tilbage. Ved Afskeden med dem smiskede han til Süß: „Har noget at trøste, noget blondt, klynkende. Han har Smag, den Hykler, mere Smag end jeg havde tiltroet ham.“ Med en rungende Latter slog han den smigrede Süß paa Skulderen.

„Jeg vil selv regere,“ sagde han til en Stuttgarter-Deputation. „Jeg vil selv høre mit Folk og hjælpe det!“ En Syndflod af Bøn-skrifter strømmer ind; med egen Haand aabnede han dem. „Jeg vil hjælpe dig og mig!“ sagde han til en Ansøger. Han lod kundgøre i hele Landet, at ingen Møje eller Anstrengelse skulde afholde ham fra at gennemføre, hvad der tjente til Hertugdømmets sande Opkomst og Blomstring, at han vilde drage Omsorg for, at der i alle Forhold blev handlet efter den berømte gamle württembergske Tro og Redelighed uden Intriger, Forviklinger eller Bagveje. Hvem der i denne Henseende maatte have noget at beklage sig over angaaende Embedsmænd eller andre Anliggender, opfordres til omhyggeligt at nedskrive det og lade det komme ham, Hertugen, personlig i Hænde.

Tre Søndage efter hinanden blev denne den nye Herskers Vilje oplæst fra alle Landets Prædikestole. Et trykt Eksempplar var opslaaet paa Raadhuset i hvert Kirkesogn. Folket jublede: det var en Fyrste, han lod sig ikke regere af sine Ministre, han regerede selv. Som Sne i Maj fordunstede de grevelige Tilhængere. Forsvandt, blev udvist af Landet, puttet i Arrest. „Han holder Klapjagt paa dem, der holdt Klapjagt paa os!“ smiskede Bønderne. Den sure Enkehertuginde blomstrede op ved de grevelige Tilhængeres Fald. Og Karl Alexanders Billede, det, hvor han med sine Øksemænd stormede Belgrad, fandt rivende Afsætning; især da et Reskript forbød Supplikanter at knæle for Hertugen, thi kun Gud tilkom en saadan Æresbevisning. Süß maatte lade et nyt kæmpemæssigt Oplag trykke, og der fandtes ikke det Borger- eller Bondehem i Württemberg, hvor ikke dette Billede hang paa den bedste Plads. Herrerne fra Parlamentet saa til med sure Miner.

Processen mod den tidligere Hofmarchal Gräveniz og hans

Søster befordrede Hertugen med alt muligt Eftertryk, men uden noget egentligt Resultat. Vel var den engang almægtige anbragt paa Fæstningen Hohentwiel; men vilde man ikke beskyldes for Tvang og Uretfærdighed, maatte man gaa langsomt og forsigtigt til Værks. Hvad Grevinden angik, saa var hun jo ikke i Landet; desuden understøttede de evangeliske Hoffer hende mod den katolske Hertug, og Isak Landauers lette, behændige Haand løste stadig alle Traade, af hvilke de plumpere, württembergske Raadsherrer vilde knytte et Net for hende. Vel blev en specielt forordnet Kriminalret nedsat imod hende, og Hertugdømmets ypperste Jurist, den for sin strenge Retfærdighedsfølelse i hele Tyskland ansete Tübinger-Professor Moritz David Harpprecht, rejste pinlig Anklage imod hende for Bigami, dobbelt, gentaget, gennem mange Aar fortsat Ægteskabsbrud, for tre Mordforsøg mod Eberhard Ludwigs Gemalinde, for Majestætsforbrydelse, Fosterfordrivelse, Falsk, Bedrageri og Underslæb. Hun blev da ogsaa af denne Ret idømt Dødsstraf. En særlig württembergske Agent, en Baron Zech, blev sendt til Wien for at udvirke Bekræftelse og Eksekution af Dommen; han ofrede mange Penge paa at vinde de kejserlige Raadsherrer, henved et Hundrede og treogfyrretyve Tusind Gylden. Men om det nu var, fordi Isak Landauer gav mere ud, eller ganske simpelt fordi han var mere behændig, — Historien trak i Langdrag og endte til sidst i en omstændelig, kompliceret Penge- og Forligshandel.

Hertugen fandt snart saavel denne Affære som i det hele taget Regeringen gennem Kabinettet kedsommelig og ubehagelig. Han havde udstedt smukke Manifeste, tilkæmpet sig sit Folks Kærlighed, og hans Raadsherrer, den buldrende General Remchingen, den smidige Diplomat Schütz og den store Finansmand Süß, forsikrede ham daglig, at nu var alle Misligheder fjernet og Württembergs gyldne Tid inde; thi hvor i Tyskland fandtes vel en saa pligtopfyldende Fyrste? Stolt overfor Gud, overfor Mennesker og overfor sig selv, svulmende overbevist om med Rette at have fortjent den Titel, en Tübinger-Universitets-Adresse havde givet ham: „Troeste Hyrde og Menneskehedens Fryd“, overlod Hertugen Opfyldelsen af alle Løfter til sine Raadsherrer og drog, glædende sig til Soldaterlivet, ærgerrig efter ny Gloire, til Armeen.

Süss holdt Konference med Geheimeraad Bilfinger og Professor Harpprecht om Processen mod Grevinden og hendes Broder. Herrerne sad i Süss' pragtoverlæssede Arbejdsværelse. Jøden slank og elegant, de to Württembergere brede og massive. Processen gik ikke godt. Wien havde tydeligt ladet forstaa, at man burde løslade den tidligere Overhofmarchal fra Fæstningen og antage hans Forligsforslag; han var parat til at afstaa sine württembergske Godser mod en ringe Godtgørelse. Heller ikke den skarpe Fremgangsmaade mod Grevinden billigede man i Wien, man henviste til Muligheden af en finansiell Udligning. Dette Kompromis fandt de to Württembergere særdeles magert og ikke værdigt den hertugelige *dignité*.

Süss derimod mente, at det haandgribeligste Resultat var det, der lod sig udtrykke i et mangechifret Tal, og at en saa nøgternt tænkende Dame som Grevinden vanskeligt kunde straffes haardere end med en høj Pengebøde. Den finansielle Regulering skulde man roligt overlade ham, han skulde vide at gennemføre den til Hertugens fulde Tilfredshed. De to alvorlige, retsindede Mænd fandt denne Anskuelse frivol og jødisk, desuden vidste de, at Süss stod i Forretningsforbindelse med Grevinden, de stolede ikke rigtig paa ham. Paa den anden Side var den württembergske Agent vendt tilbage fra Wien uden Resultat; der blev saaledes ingen anden Mulighed tilovers end Forlig, hvilket Jøden jo virkelig forstod sig bedre paa end nogen anden, og Hertugen stolede jo blindt paa hans lykkelige og behændige Haand. Modvilligt gik de altsaa ind paa, at Süss førte de videre Forhandlinger.

Da dette Tema var udtømt, udbad Süss sig endnu nogle Deductioner af de to Jurister angaaende visse omstridte Stænderrettigheder. Dette var en Sag, der greb Württembergerne lige om Hjertet, Harpprecht, den besindige, rolige, overvejende Jurist, vant til at dreje Tingene, at betragte dem fra alle Sider, og Bilfinger, den højtansete Filosof Wolfs fortroligste Ven, kendt over hele Europa for sin Professorvirksomhed i Petersburg, alvorligt beskuende Tingene fra et ophøjet Synspunkt, begge oprigtige Patrioter, begge ligevægtige, saglige Mænd. Det drejede sig om visse Skatteudkast og Monopolforslag, som Süss havde udarbejdet, og som uden Tvivl var i Strid med Aanden i Forfatningen;

men dennes Ordlyd var uklar; var man lidt spidsfindig og plagedes man ikke af Skrupler, kunde man i hvert Fald let finde en Breche. Harpprecht, sekunderet af Billfinger, talte sig varm, og Süß hørte opmærksomt og høflig til. Men pludselig mødte den Lærde Finansmandens Øjne, disse store, hvælvede, begærlige, kloge, samvittighedsløse Rovdyrøjne. Set dem havde han ofte, og dog var det, som saa han dem først rigtig nu. Hvad var vel Frihed, Forfatning, Samvittighed, Folket i disse Øjne; tilfældige Jobberier, som Jøden kunde svinge sig i Vejret paa, benytte til at bestige og ryste det Træ, han klamrede sig til, Hertugen.

Den Lærde forstod, at denne Mand i Forfatningen og dens Repræsentanter ikke saa andet end Konkurrence, at han hadede dem med Konkurrentens hensynsløse Had. I Jødens kloge, lurende, begærlige Øjne, ikke forædlede af nogen Idé, blev disse store Ting til dumme, ligegyldige og latterlige Drengefantasier. Den Lærde fandt sig selv taabelig, fordi han talte til denne Kræmmersjæl om Aanden i Loven, om dens smukke, ophøjede Væsen. Det var som at tale til en hul, kulørt Maske. Den anden fandt jo sikkert ikke andet i hans Ord, end hvad han kunde anvende til sine malproppe, egenkærlige Projekter.

Harpprecht brød temmelig pludseligt af, den noget langsomme Billfinger havde ogsaa mærket, hvad der hæmmede Vennen. De to Würtembergere trak sig tilbage, kølige, forstemte, fulgt til Dørs af den uanfægtet respektfulde og høflige Süß.

I Porten mødte de Isak Landauer med Kaftan og Proptrækkerkrøller. Süß havde bedt ham komme, for at de i Fællesskab kunde ordne Grevindens Finansanliggender.

De to Mænd forstod hinanden uden saa meget som blot at antyde, hvor de vilde hen. Det hele gik ud paa at formulere et Forlig, der at se til var i Hertugens Favør men i Virkeligheden faldt ud til Grevindens Fordel. Under livlig Sjakren rykkede de frem mod hinanden, hver havde sine specielle Interesser at varetage, idet hver især havde Fordringer baade paa Hertugen og paa Grevinden. Til sidst havde Süß opstillet en Gevinst til Hertugen paa tre Hundrede og treogtyve Tusind Gylden, men faktisk skulde Hertugen betale Grevinden et Hundrede og otteoghalvtredsindstyve Tusind Gylden. Ved Overdragelsen af denne

Sum til Grevinden fradrog Süß ganske vist tredive Tusind Gyl-
den for foregivet Laan og Forskud, og Hertugen debiterede han
fem Tusind Gylden for sin Ulejlighed i denne Sag.

Saaledes endte Grevindens Kærlighedshandel, der i saa man-
ge Aar havde oprørt og forarget Hertugdømmet, med en ansee-
lig Gevinst til Geheimeraaden Josef Süß Oppenheim.

Grevinden førte stadig i Berlin en glansfuld, urolig Tilvæ-
relse. Den sure Enkehertuginde havde hele sit Liv skrantet, hen-
des Svaghed tog mere og mere til, og Lægerne undrede sig over,
at hun stadig levede. Selv stirrede hun med et tomt, graat, til-
støvet Had mod Berlin, mod denne Person, Fjenden, og hun døde
først tre Uger efter Grevinden.

Karl Alexander tilsaa Fæstningerne, Skansearbejderne, laa
i Feltlejr, red, kørte omkring, befalede, var umaadelig virksom.
Fejrede et hjerteligt Gensyn med den gamle, skarpsindige, noget
stive og tørre øverstbefalende, Prins Eugen.

For den franske Overmagt trak den forsigtige Prins sig til-
bage og lagde sig i fast Lejr ved Heilbronn. Franskmændene var
atter i Hertugdømmet, brandskattede, forlangte Leveringer; men
Forstærkning fra Rigsarméen, Karl Alexanders specielle Værk,
tvang dem tilbage over Rhinen. Med glødende Iver fremskyndede
Hertugen nu de militære Grænsesikringer. Fæstningerne blev
udvidede, Skanser anlagt; ustandseligt havde han Konferencer
med Bilfinger. Et meget fremsynet Projekt af virkelig strategisk
Genialitet blev alvorligt og dygtigt paabegyndt. Fra Rottweil til
Rothenburg vilde man paa forskellige Steder eskarpere Bjergene,
her og der opkaste smaa Skanser, saa var en Overskridelse af
dette Stykke Grænse praktisk talt umulig. I Schwarzwald vilde
man trække Linier af Forskansninger fra Schiltach til Obern-
dorf ved Neckar og omkring Heuberg. Til Besættelse af disse
Befæstninger fordredes kun fem Batailloner og ti—tolv Eska-
droner. Med disse forholdsvis beskedne Midler skabte man et
schwabisk Thermopylæ, som en hvilken som helst Xerxes for-
gæves maatte rende Panden imod.

Til at begynde med havde Stænderne ikke haft noget at ind-
vende mod Karl Alexanders Planer. Hertugdømmet havde i Eber-
hard Ludwigs Regeringstid lidt saa meget under Franskmænde-

nes Indhug, Brandskatninger, Plyndringer, Rov, Mord og Vold, at det nok skulde vide at vurdere sin nuværende Fyrstes stærke, sagkyndige, soldatermæssige Beskyttelse. Men da Franskmændene var kastet tilbage over Rhinen og den umiddelbare Fare forsvundet, begyndte de at blive umedgørlige.

De irriterede Hertugen med omstændelige, pedantiske Beklagelser. Hvert Øjeblik stillede en Deputation hos ham for at nedlægge Indsigelse mod hans Forholdsregler om Udskrivning og Krigsudrustning, ærgrede ham med deres tykke, udtryksløse, smaaborgerlige Ansigter, deres afstumpede, klodsede Selvbevidsthed. Besværlighed overalt. Troppernes Rekruttering foregik langsomt og nølende. Heste, Materiel og Proviant afleveredes kun vrangvilligt og aldrig i den beordrede Mængde. Krigsbeskatningen var næppe til at drive ind, Arbejdet truede med at gaa i Staa, Kasserne var udtømte.

Den af Naturen mistroiske Hertug begyndte at mistænke sine Ministre for hemmeligt at holde med Stænderne. Han lod sin Jøde kalde til Lejren.

Denne havde spændt beluret hver lille Detaile, selv den ringeste, i den württembergske Politik, havde vejjet og vurderet og havde længe med Begærlighed afventet dette Øjeblik. Paa sin skarpe, klare, aarvaagne Maade havde han sat sig bestemte Maal; hvert Skridt, hver Tomme af den Vej, han vilde gaa, var minutiøst beregnet, hans Terræn laa udbredt foran ham som et med matematisk Præcision udført Landkort.

Prangende, beslutsom drog han til Lejren, hvor han ufortøvet blev modtaget af Hertugen. Det var Nat; store Kerter brændte; i et Hjørne sad den Sortbrune krøbet sammen. Hertugen og Bilfinger var fordybede i geometriske Tabeller. Straks buldrede Hertugen løs om sine Fortrædeligheder og Ærgrelser, overfor disse to lagde han ikke Baand paa sig. Hans Mistro til Ministrene, især til Neuffer og Forstner, var vokset. Det var dem, der havde overtalt ham, endnu medens han var Prins, til at udstede hine Reversalier og højtidelige Dokumenter til Stænderne, for at der ved Tronbestigelsen ikke skulde findes Jordbund for nogen Art af Intriger med Prins Heinrich Friedrich. Nu indbildte han sig, at Udstedelsen og Undertegnelsen af disse Dokumenter ikke havde været nødvendig, men at de to Raadsherrer havde narret

ham til det. De havde naturligvis handlet i god Forstaaelse med de opsætsige, lumske Stænder; og ved Renskrivningen havde de udeladt eller bortpraktiseret et Ark; Renskrivningen lød i hvert Fald anderledes end den Konzept, han havde set.

Forskrækket og harmfuld hørte Bilfinger paa disse forvirrede og grundløse Beskyldninger, som Hertugen forbitret slog om sig med. Han betvang sig dog og søgte med saglige Grunde at overbevise Hertugen om, at denne ikke havde underskrevet andet, end hvad Forfatningen i alle Tilfælde havde forlangt af ham, og hvad alle hans Forgængere lige siden Tübinger-Overenskomsten havde maattet aflægge Ed paa, at altsaa den forlangte Signatur kun havde været en smuk Gestus, men med den daværende Stemning i Landet hensigtsmæssig, ja ubetinget nødvendig. Hertugen tav til sidst overfor hans indtrængende Forestillinger men følte sig dog ikke overbevist. Süß indskrænkede sig til at være lutter Øre, hans Ansigt med det megetsigende Smil lyste hvidt og roligt i Kerternes flakkende Skær og stak meget af mod Hertugens og hans Fæstningsbyggers, der begge var røde og ophidsede.

Pludselig henvendte Karl Alexander sig til ham: „Naa, og Han, Jøde?“ Süß trak paa Skulderen, mente, det var dog paafaldende, at Hertugens klare, kloge Befalinger blev udført saa slet og mangelfuldt. Det var meget vel tænkeligt, at Geheimeraadernerne havde hemmelig Forstaaelse med opsætsige Parlamentsmedlemmer, men ganske bortset herfra havde de dog efter saa slette Resultater vist sig at være uduelige, difficile Chikanører! Hvad han da foreslog, spurgte Hertugen. Ja, efter hans Erfaringer ved de østrigske Krigsleverancer, svarede Süß, maatte man paalægge enhver passiv Resistance betydelige Pengebøder; dermed kom man længst. Borger saavel som Bonde hang ved deres Mammon, de ofrede hellere deres Liv end deres Penge.

Hertugen vilde tænke over det, Süß skulde udarbejde Specialforslag. Det havde han allerede gjort, erklærede Jøden og fremlagde et Bundt Akter og Beregninger. Bilfinger forsøgte paany at rokke Hertugens Mistanke, han foreslog mildere, fredeligere Forholdsregler. Med et fortrædeligt Blik afbrød Karl Alexander ham og begyndte at tale om de geometriske Tabeller, han havde liggende foran sig.

Allerede næste Dag gav han Remchingen Ordre til at udføre Süß' Forslag i strengeste Praksis. De to Mænd arbejdede nu sammen, Generalen, den haarde Næve, og Jøden, den skarpe Hjerne. Remchingen haanede Süß med plumpe, sjofle Vittigheder. Süß hadede og foragtede ham men lod sig dog ikke lokke til nogen Modstand; han besvarede Soldatens Sjofelhed og Spot med et koldt, ligegyldigt, forbindtligt Smil. Afnødte ved sin utrolige Saglighed, Spidsfindighed, sine stadig nye Kneb og Tricks Generalen en knurrende, spottende, modvillig Beundring. Tilfælles havde de to Mænd kun den Ærgerrighed at takkes Hertugen, at skaffe ham Penge og Soldater, tilfælles havde de ogsaa den dybe, selvfølgelige Overbevisning om, at Folket tilhørte Fyrsten som hans Hund og hans Heste, og at det var en forbryderisk Frækhed, hvis de vovede at sætte sig op imod ham.

Som ved et Trylleslag var det der nu altsammen, alt det, man tidligere hverken med det onde eller med det gode havde kunnet fremskaffe. Naar Hvervetrommen før under megen Larm fik stablet et Par Tusinde Frivillige med meget forkrøblet Pak imellem paa Benene, saa struttede Kasernerne nu af Rekrutter. Remonte-Hestene trængtes i Staldene, Depoterne var stoppede med Uniformer, Kasserne bugnede af Penge og Veksler, Lader og Magasiner truede med at sprænges af det indbragte Korn, den oplagrede Proviant. Overalt Forstærkning og Reserver. Karl Alexander triumferede; opblæst lovpriste han i høje Toner sin Geheimefinansraads Geni og Dygtighed.

Men over Folket lagde sig en blytung, kvælende Fornemmelse. Ganske vist havde Tvangsindkaldelse før fundet Sted, men kun for Dagdrivere, Vagabonder eller unge Lømler, der ikke gad arbejde, og som faldt deres Hjemstavn til Byrde. Nu gjaldt denne Rekrutering hele Landets ugifte Ungdom. Enhver, der vilde købe sig fri, maatte betale en uhyre Sum. Gifte Mænd dannede en Undtagelse, men enhver, der vilde indgaa Ægteskab før sit femogtyvende Aar, maatte bøde med en Femtedel af sine Midler. Alle Heste blev mønstret, og de duelige rekvireret. Regeringen betalte med Anvisninger paa langt Sigt. Handel og Vandel blev belastet med tunge Rigsomkostninger. Skatter blev inddrevet med Haardhed.

Ej, hvor forsvandt nu Kranse og Baand af Hertugens Billeder!

Landets bedste Ungdom trak bandende i Uniformen. Mødre, Hustruer og Kærester græd og jamrede og skejede ud i Mændenes Fraværelse. Som Følge af Ægteskabsforbudet før det femogtyvende Aar mangedobledes Antallet af uægte Børn. Fosterfordrivelse og Barnemord tog til. Markerne forsømt af Mangel paa Arbejdere og Heste. Dyrtid truede, Levnedsmidler og Varer forsvandt. Folket oprørtes, svor og bandede højlydt. Skarpe Befalinger forbød under Trusel om Legems- og Dødsstraf enhver respektløs Ytring om de hertugelige Forordninger, enhver Larm og Urolighed. Forskellige særlig dristige og misfornøjede blev ogsaa belagt med Arrest, og Proces indledet imod dem. Saa forstummede den hørbare Indignation, men Eder og Forbandelser brød knurrende ud, saa snart man vidste sig sikker mod Lyttere. Sløvt stirrede Kvinderne mod Vest, hvor deres Sønner og Kærester var forsvundet, revet bort, tænderskærende presset ind i de idiotiske, forbandede Uniformer. Bønderne sukkede over deres vanrøgtede Marker og over deres fede, blanke, kønne Heste; nu blev de til afrakkede Skindmære af at slæbe paa de forbandede Kanoner.

Paa Süß gjorde denne Stemning ikke det fjerneste Indtryk. I Kurpfalz, hvor han indførte Stempelafgift, havde han maattet vænne sig til baade Opløb foran sit Hus, Forhaanelser og Smædeskrifter; det prellede af paa ham som Vand paa en Gaas. Hvem kunde vel naa ham, den mægtige Mand, Fyrstens intimeste Raadgiver? Ingen forstod som han med underdanig, ydmyg Mine at tage imod den hidsige Soldaterherskers tordnende Vredesudbrud eller efter at være jaget bort at præsentere sig en Time senere, som om intet var sket. Hertugens Embedsmænd havde Ordre til i alle Pengeanliggender ubetinget at rette sig efter Hoffaktorens Anvisninger, ligesom ingen Finansforordninger fandt Sted uden hans Vidende og Vilje. Og hvad var ikke fast knyttet til Penge? Den, der styrede Finanserne, styrede Landet.

Veltilpas, med opspilede Næsebor, indsnusede Süß den magtfuldte Luft, i hvilken han levede. Siden hans vellykkede Forholdsregler med Hensyn til Hærens Bestaaen, var han den egentlige Hersker i Hertugdømmet. Han var steget højt, var nær ved Tinden; det rislede ned ad Ryggen, naar han saa, hvor man dernede kriblede og krablede og anstrengte sig for at klatre op. Mange

Gange, naar hans Forværelse var fuldt af ventende, ængstelige bønfoldende, gik han alene op og ned i sit Arbejdskabinet med et Smil om den stærkt røde Mund i det hvide Ansigt. Nu og da lyttede han til den Hvisken, som næppe hørlig trængte ind til ham, aandede dybt, spændte Brystet og sendte saa hele Skaren bort uden at modtage en eneste. O, det var sødt, sødt og herligt, at eje Magt over Mennesker. Det var ikke uden en vis behagelig, kildrende Gysen, han bemærkede det tilslørede, afmægtige Had, der servilt hilste ham og spyttede, naar han vendte Ryggen til. Folkets Had er godt, havde Isak Landauer sagt. Had betyder Magt, Had betyder Kredit.

En Vittighed, der løb rundt, kom ham for Øre; den lille, mæskede, griseøjede Konditor Benz, der sammen med andre Smaaborgere plejede at politisere i Værtshuset „Den blaa Buk“, var Ophavsmanden til den: „Under den forrige Hertug regerede en Hore, under den nuværende er det en Jøde.“ Süß lod Konditoren hente. Den lille, mæskede, svedende Mand med de fejge, undvigende Øjne nægtede alt. Süß sammenkaldte saa hele sin Husstand, og foran det grinende, hinanden puffende Tjenerskab, der vidste, hvem der havde forfattet Mundheldet, maatte den korthalsede, stakaandede Konditor sværge paa Ære og Samvittighed og ved sin Frelser, at han aldrig havde tilladt sig et respektløst Ord om Hans Ekscellence. Efter at have kysset den smilende Süß paa Haanden og trukket sig baglæns tilbage, fik han saa Lov til at løbe. Men Süß beklagede sig fromt til Hertugen over, at han ved sin tro Tjeneste kom i Miskredit hos Folket.

Hans hele Husførelse var fyrstelig. Som Indendørsarkitekt havde han hidkaldt en Sicilianer, Mester Ubaldo Raineri, der især var bekendt og paa Mode for sine Arbejder for den franske Højadel. Alle Gemakker var overfyldte af pragtfulde Tæpper og Gobeliner, snørklede udskaarne Møbler, Stukkatur, Lapislazuli, Guld, Vaser og Buster. Ved Siden af Homer, Solon og Aristoteles havde Arkitekten — var det en Tilfældighed eller Haan? — anbragt BUSTERNE af Moses og Salomon. Spisesalens Loft gengav i mange figurrige Fresker Merkurs Triumf, og i Sovegemakkets Loft forlystede Leda sig slap og med tilslørede Øjne med Svanen. Om Sengen, et Pragtstykke, som stod prunkende, mægtigt og ublufærdigt, omgivet af talrige Spejle, sludrede Smaaborgerne smovsende og

grinende paa Værkstederne; unge Piger hviskede og tiskede med kildret Nysgerrighed om den. Süß var stolt over at være den første i det vesdlige Tyskland, der indførte den af Paris kultiverede eksotiske Mode kinesiske Figurer og smaa ringlende Pagoder dannede en mærkelig Modsætning til Moses og Salomon, Homer, Solon og Aristoteles. Men Damernes største Overraskelse og Fryd var dog Papegøjen Akiba, der sad i et forgyldt Bur og skrattede „*Bon jour, Madame*“ og „Hvorledes har Eders Højhed behaget at sove“ og „*Ma vie pour mon souverain*“. Hans Taffel var mere udsøgt end nogen andens i Landet; han spiste kun paa Guld og Sølv, og det var ufatteligt, hvorfra han skaffede alle de forskellige Kødsorter, Muslinger og Frugter, som man aldrig før havde set i Schwaben, hver Maaned bragte nye Overraskelser til hans Bord. Skulende betragtede Konditor Benz alle de mange Kager og søde Postej, rene Kunstværker af Is og Frugter, som Süß' vælske Konditor sirligt og stadig paa ny Façon fremstillede.

Jødens vinrøde, sølvknappede Livréer var snart kendt overalt. Han holdt Sekretær, Bibliotekar, Løber, Hejdukke, Kok og Kældermester. Gennem Tjenernes Rækker skred fed, bleg og flegmatisk med udtryksløst Ansigt Nicklas Pfäffle, saa alt, ordnede alt, supplerede alt. Süß' Kammertjener havde et besværligt Arbejde. *Mercure galant* maatte han kunne paa sine fem Fingre. Geheimefinansraaden lagde Vægt paa at kaldes den eleganteste Herre i hele Hertugdømmet. Hans Garderobe blev fornyet hver anden, tredje Uge. Han havde en vild Forkærlighed for Smykker. Solitæren paa hans Haand var berømt, Skospænder og Handsker var efter den vekslende Mode besat med Stene.

I hans Boudoir saavel som i hans pragtfulde Sovegemak stod gennemsigtige Smykkeskrin opstillet. Gennem hans Forbindelser med Amsterdam og med visse italienske Juvelerer fornyedes stadig det pragtfulde Indhold. Af dette plejede han at udsøge Foræringer til sine forskellige Damebekendtskaber dels af Højadelen, dels af Folket. Man haanede og rasede forbitret over det, spottede ham aabenlyst, fordi han brugte den Slags Midler; men han lo bare, han vidste, at denne Metode kunde bryde enhver Modstand. Med Herrerne derimod plejede han at drive sin Yndlingsport af bortsjakke Juveler, hvilket foregik under livlig Prut-

ten og Falbyden. Det var en herlig Fornemmelse at lade de mange smaa Kostbarheder risle gennem Hænderne, at bytte en lille Sten med en Hob Guld og atter en Hob Guld med en lille Sten, at mærke, at saa megen Magt laa der i den lille Sten.

Hans Stald var ikke stor, men til Gengæld udsøgt. Han handlede gerne om Heste med store Herrer, helt ind i Holland. Han købte, solgte, byttede. Hertugindens tre smukke Arabere havde han fremskaffet. Til eget Brug holdt han ogsaa en Araberskimmel, Hoppen Assjadah: den østerlandske. Levantineren Daniele Foa havde solgt ham den, den stammede fra Kalifens Stalde. Egentlig brød han sig ikke særlig om Hoppen, men han plejede den godt; han vidste, hvor fyrstelig han tog sig ud paa det spinkle, nervøse, sirlige Dyr. Selv Buldrebasen Remchingen maatte indrømme Süß: at til Hest saa han næsten ud som en af deres egne. —

Det var langt vanskeligere at opnaa en Audiens hos Süß end hos Hertugen. Det kostede mange Breve, megen Løben frem og tilbage og mange Ærgrelser, før man endelig fik fastslaaet et Tidspunkt, og selv da kunde han uden videre sende den Ventende bort.

Han var Hertugens Bankier og Indehaver af Titlen Geheimefinansraad. Ellers intet. Hans Underskrift stod aldrig paa noget politisk Dokument. Forfatningen forbød Jøder enhver Statsansættelse, og Süß var klog nok til foreløbig at slaa sig til Taals med at besidde Magten uden at eje dens Titler. Han vidste, at ingen anden, det være sig Ministre eller Hertugen, der for det meste opholdt sig ved Armeen, regerede Hertugdømmet. Det gjorde han og han alene. Ham var det, fremmede Standspersoner opvartede. Til de smaa Cirkler, han samlede hos sig — klogeligt afholdt han sig foreløbig fra større Fester — indfandt man sig langt hellere end til Ministrenes Assembléer. Der var allerede ved at danne sig et Parti, som aabenlyst sluttede sig til ham, lagde Vægt paa at ledsage ham, naar han red ud, udbasunerede hans Geni og Dygtighed, hans Fortjenester mod Hertugen og Folket, omgav ham som en Hofstat. Tübinger-Juristen, Regeringsraad Johann Theodor von Scheffler, en udmærket Kender af Statsretten, var en af de første, der aabent bekendte sig til ham. Raadsherrerne Bühler og Metz fra det hertugelige Kammer fulgte

efter foruden endnu et Par Raadsherrer. Domænepræsident von Lamprechts sendte endog sine to unge Sønner i Süss' Tjeneste som Pager, for at de hos ham kunde lære Hofskik og Manérer. Den hebraiske Garde kaldte man denne Hofstat, efter Kammerdirektør Georgii, som havde døbt den saadan, Süss tilgav ham det aldrig, man gjorde sig lystig med mange platte Vittigheder over Jøderiet. Men det skulde snart vise sig, at de var paa den rigtige Side. Det fremgik nemlig stadig klarere, at Huset i Seegasse var Hertugdømmets egentlige Residens. Nu dukkede ogsaa Geheimeraad von Schütz' mægtige Ørnenæse op i Süss' Saloner, den dystre, forgræmmede Ständerkonsulent Neuffer indaandede den jødiske Atmosfære som en bitter Bekræftelse paa menneskelig Nederdrægtighed, og den kloge, nysgerrige Weissenzee indsnusede den med Tilfredshed.

Kvinderne, der gik forbi Palæet i Seegasse, skelede nyfident, kildrede ind i Forhallen med de mægtige Dørfløje, hvor den imponerende Lakaj i det vinrøde, sølvknappede Livré ragede op. Naar Süss — straalende at se — red gennem Gaderne paa sin smukke Araberskimmel, fulgtes han af utallige begærlige Kvindeøjne. Man fortalte hviskende hinanden lystne, uhyggelige, rystende Historier om, hvordan han fraadsede i Kvindekød, rasede, brændte sig ind i deres Blod med forheksede Midler, forskrev dem til Djævelen. Hertugen satte mere Pris paa sin Jødes Smag end paa nogen andens af sine Fortrolige, og Süss maatte under alle mulige Foregivender ustandselig sende nye Kvinder til den Umættelige i Lejren. Gjorde Remchingen sig lystig over den Om-skaarnes Orgier eller mediterede han over det ufattelige i, at et anstændigt Kristenmenneske vilde krybe i Hebræerens Seng, han maatte dog vel benytte sig af den sorteste Magi, saa lo Hertugen drønende og erklærede, at et smukt Ansigt og et Par kraftige Laar vel var den bedste Magi. Han betroede ogsaa Süss at udvælge Operaens og Ballettens Damer, og ofte maatte han leende konstatere, at Jøden var en Lækkermund, der havde smagt først paa mange delikate Retter. Et langt Tog af Kvinder, unge og modne, blonde og sorte, schwabiske og vælske, lunkne og glødende, drog gennem Sovegemakket med de mange Spejle og Loftsmaleriets yppige Leda. Men paa dette Punkt var Jøden, der ellers optraadte ret pralende, stum; han forraadte aldrig en ene-

ste af sine Erobringer, hverken de vanskelige, som han følte sig stolt af, eller de talløse lettere vundne. Mellem alle de larmende, opblæste Kavalerer var han den eneste, der tav, og hverken Karl Alexanders joviale Paatrængenhed, Weissensees forbindtlig smigrende Nysgerrighed, eller Remchingens grove, spottende Stiklerier formaaede at fralukke ham blot saa meget som en Antydning. Naar alligevel saa mange saftige, usædvanlige, sikkert ikke opdigtede Detailler fra Jødens Seng blev diskuteret ved Hoffet, udleveret til Grin og Spot i Krostuer og mellem Soldaterne, saa skyldtes det de Kvinder, der, stolte af at være foretrukket af den ombejlede Mand, havde tilhvisket Veninderne Hemmeligheden under Taarer, Latter og mange højtidelige Løfter om Tavshed.

Da Jødens Palæ var færdigt, indfandt Hertuginde sig paa hans indtrængende underdanige Indbydelse ledsaget af Remchingen for at inspicere Huset.

Knejsende bar hun det lille sirlige Hoved af Lød som gammelt, ædelt Marmor gennem de pragtfulde Sale, lod de smukke, mandelformede Salamanderøjne glide hen over de kinesiske Rariteter, lo ad Papegøjen Akiba, der skreg „*ma vie pour mon souverain*“, og knipsede med de smaa velplejede Fingre til Miniaturpagoderne. Af Süß lod hun sig skænke en mærkeligt formet, dog ikke særlig værdifuld, Giftring, skred saa gennem de vinrøde dybt bukkende Lakajers Rækker, til Staldene, hvor hun rakte Hoppen Assjadah et Stykke Sukker, nød tilfreds Jødens grænseløse Hengivenhed. Andre havde smaa Morer eller maaske en Sortbrun, nogle saagar en Kineser, men en Jøde med Hus og Papegøje og en saa dejlig Skimmel, *santa madre di Loretto*, det kunde ikke engang Versailles opvise.

I Karossen, omgivet af det maabende, barhovede Folk, sagde hun ned over Nakken paa Süß, der i dybeste Ærbødighed bøjede sig over hendes Haand: „Altsammen udmærket, Jøde, altsammen smukt, men det Værelse, hvor de smaa Kristenbørn bliver slagtet, har Han dog ikke vist mig.“ Og hun lo en lille klingende, munter Latter og kørte bort.

Süß stod barhovedet foran sit Hus, og Folket gloede paa ham og puffede til hinanden; han mærkede det ikke, de hvælvende, flyvende, talende Øjne stirrede efter hendes Karosse, de meget røde Læber skilte sig i det hvide Ansigt.

Med det fremadskridende Foraar forlod Rabbi Gabriel pludselig, som han havde for Skik, det lille hvide Hus med Blomsterterrasserne. Han rejste beskedent, uden Tjener. Hans store, tunge Ansigt dukkede op snart her snart der, han udviste aldrig Travlhed, havde ingen Steder særlige Forretninger. Men han dvælede heller ingen Steder, drog blot stadig videre og, saa uregelmæssig end hans Fart syntes, forsvandt han som efter en foreskrevet Plan, i Bjergene. To Dage sad han i et Bondehus ved en Bro over en Flod og saa paa de drivende Træstammer, saa dem hobe sig op, krydse hinanden, blive liggende eller haste videre i den svulmende Flod. Hørte om Nætterne paa den endeløse Brægen af Kvæget, der blev drevet til Sæters. Drog op gennem det lange Pas, der førte til Syden. Derfra kom Vinden, det havde regnet, Luften var fugtig og tung, Bjergene lyste dunkelblaaligt. Han steg ud af den tungt knirkende Vogn og gik i Forvejen. Over den vaade, solglitrende Vej slæbte en Snegl sit Hus; omhyggeligt veg han i sidste Øjeblik udenom; et Kvarter senere blev den knust af hans Vogn.

Vadende i dyb Sne passerede han Passets Højdepunkt. En varmere, mildere Luftning ombølgede ham. Velsignet laa det rigt blomstrende Land udbredt for ham. Han kom til en vidt udstrakt Sø. Dvælede længe ved dens Bred, ubevægelig, urørlig som en solbeskinnet Stenstøtte. Tæt stod Orangetræerne med det rige, dunkelgrønne Løv, længere borte steg lette, sølvgraa Oliventræer op ad Søens Skrænter.

Imidlertid drog Süß til Hirsau. Efter at Onkelen havde bragt Pigebarnet til Landet og efter hans ordløse, haanlige Manen, havde Süß ikke formaaet at stænge det Forkapslede helt. Et Pust fra det krøb over hans Papirer, naar han regnede, snoede sig gennem hans Nætter, aandede paa hans Nakke, naar han glimrende og hadet red gennem Gaderne paa sin hvide Hoppe Ass-jadah, som mærkede det, blev urolig, stejlede, vrinskede. Det kunde ske, at han, den saglige, kølige Regnemester, der nøgternt og skarpt saa Tingene og deres Grænser og kaldte dem ved deres rette Navn, at han pludselig midt i det klare Dagslys forskrækket kunde fare sammen, og hastigt aandende, afværgende, løfte Skuldrene; et Ansigt bag ved ham stirrede over hans Skulder, men taaget, tusmørkeagtigt, og det var hans eget Ansigt.

Forlængst havde han følt sig drevet til at besøge det hvide Hus i Hirsau med de brogede, muntre Blomsterbede. Hvad der stadig afholdt ham, var, uden at han tilstod det overfor sig selv, Rabbi Gabriels Nærværelse, det ubehagelige, knugende, bedøvende, der udgik fra hans uundgaaelige, trætte, fordrende, dystre Øjne.

Han tilstod heller ikke for sig selv, at det var den Gamles Fraværelse, der nu pludselig saa hastigt lod ham beslutte sig til Besøget. Han rejste til Naemi kun ledsaget af Nicklas Pfäffle, han rejste og følte sig saa let og fri som aldrig før. Han rejste til sit Barn, og han var allerede hos sit Barn, og alle hans Tal og Politik og Magt og Forfængelighed laa lammet og støvet tilbage. Han saa den unge Ager, nød dens friske Duft, og han henfaldt ikke til Beregninger over, hvad denne Mark vilde indbringe, eller hvorledes man snildest kunde presse nye Skatter af denne Sæds Omsætning; han saa kun det unge Kornes skære Farve og indaandede de krydrede Luftninger, den milde Vind sendte over Markerne. Og han glædede sig over Skovens høje, smukke Træer uden at tænke paa Forstetatsens Gevinst, ja, han glædede sig over Mosset og, drengcagtigt kaad, over de vævre Egern, som finansielt set aldeles ingen Interesse har. Da han saa en ung Bondekarl med Armen om sin Piges Hofter, nikkede han til dem; kun ganske fjernt dukkede Tanken om den raffinerede Beskatning af unge Ægteskaber op. Han var paa Vej til sit Barn, og hans Hjerte var allerede hos Barnet. Aah, hvornaar vilde han faa Øje paa Husets blændende hvide lille Terning, paa Blomsterrasserne foran det og Barnet inde i det.

Dér, der fra Landevejen gaar Hjulsporet. Han forlader Vognen og slaar ind paa Fodstien, haster frem, naar Plankeindhegningen, aabner den gamle Dør, forbi de høje Træer, forbi Blomsterbedene, og nu, sitrende, henrevet, bedøvet af Lykke hænger Barnet om hans Hals.

Taler ikke. Taler en lang, lang Stund ikke. Hænger om ham, opløst, klamrer sig til ham, drikker ham ind med sine store, lykkefyldte Øjne. Süß staar der, og alt det spændte, iagttagende, lurende glider af ham. Befriet lader han sig drive med Timernes blidt rislende Strøm. Hvor hans Datter er skøn. Fuldendt er hun. Der findes ikke et Træk hos hende, ikke den mindste Bevægelse,

ikke et Haar, ikke en Sitren i hendes Stemme, som han vilde ønske var anderledes. Dejligere end alle Kvinder er hans Datter, sart og ren, blændende ren som en spinkel Flamme, selv ham gløder hun ren. Han deler hendes fortrolige Glæde over den gamle, sludrende, inderlig hengivne Jantje, han, for hvem Vækster og Dyr kun var stumme, jordbundne Ting, lærer at forstaa de enkelte Blomster, som kunde de tale; hun indblæser Tingene sin sarte Aande, og han sporer hendes Tilstedeværelse i Tingene.

Var Rabbien til Stede, følte han sig næsten sky overfor Pige-barnet, han stod som en Væg imellem dem. Nu vovede Ønsker og Maal for hende at røre paa sig; hidtil havde de tiet som forkuede Hunde.

Hvorfor gemmer han egentlig sit Barn for Menneskene? En Dronning af Saba, en Dronning Esther skal hun blive. Straalende skal hun træde frem for Verden. Fyrster skal kæmpe om hende, skal tigge hos ham om hende. Prinser fra fantastiske Riger skal komme og lægge Guld og Røgelse og alle Edoms Skatte for hendes Barnefødder.

Men saa stod han i Biblioteket med Naemi. Der hang mange Billeder af magiske Figurer og astronomiske Tabeller, og pludselig forekom det ham, at den Gamles Øjne var et eller andet Sted i Værelset, at de stirrede paa ham, dystre, truende, lammende, bedøvende. Og de gyldne Drømmespind, han havde kastet om sit Barn, syntes ham pludselig slimede og ækle.

Da talte Naemi. Med sin spinkle, barnlige Stemme talte hun om det kabbalistiske Træ, det himmelske Menneske, de hellige Bogstavtegn i Gudsnavnet. De dunkle, alvorlige Øjne lyste store og fromme i det hvide Ansigt, og den tunge, lammende Luft forsvandt. Süß haanede ikke muntert Kabbalaens Tegn, som han plejede ved sit Skrivebord, hvor han førte de højst realistiske Tal fra sine Hovedbøger i Marken; heller ikke vægrede han sig med dump, bunden Trods som i Rabbi Gabriels kvælende Nærværelse. Og saa talte hun oplivet om Menneskene i den hellige Skrift. Hendes hengivne, tilbedende Øjne hang ved Faderen, og med dristige Skridt traadte David med et stolt Blik og med sin Slynge ind i Gemakket, Samson stormede frem, til højre og venstre faldt Filistrene, fyldt af hellig Vrede jog Judas Makkabæus Hedningene ud af Templet. Og alle var Faderen. De flød sammen og

blev til et med ham, laante af ham deres Kraft og Skønhed, deres stormende Ildhu. Men pludselig standsede hun, dystert, grebet; hun saa Absalon hænge i Grenene i det rige Haar. Hun for sammen med store, bange Øjne og greb Faderens Haand, trykkede den ind til sig, den var varm og levende, trykkede den meget fast. Han besvarede Trykket, men anede ikke, hvad der bevægede hende.

Tre Dage levede han saaledes, befriet for sin Hverdags Tryk og Hvirvel. Men pludselig den tredje Dag, da han var alene i Værelset med Nicklas Pfäffle, som stod der foran ham med et fedt ubevægeligt Ansigt, kom han til at tænke paa Omverdenen, paa det, han havde forladt. Han saa Akter taarne sig op, ventende paa hans Underskrift, saa det hastende Liv, og det hastede af Sted uden ham. Embedsmænd, Forretningsfolk, alle hidsede, jog, klatrede, prøvede at naa op, hvor han stod, var i Hælene paa ham, og han havde ikke en Haand med i Spillet, han sad her langt borte uden at bekymre sig om noget som helst. Hvad kunde ikke være gledet fra ham imens, hvad kunde ikke have vendt sig imod ham. Ubegribeligt, at han sad her saa roligt, ubegribeligt, at han ikke havde tænkt paa dette i disse Dage. Blomsterne sank tilbage i deres Stumhed, han fornemte ikke mere Tingenes Duft og Liv, den hellige Videnskabs Tegn og Figurer blev til enfoldig Snak. Rentabilitetsberegninger, hertugelige Reskripter, Stænderintriger, komplicerede Forretninger, Liv, Magt ventede paa ham. Kun halvt nærværende saa han paa sit Barn, der uendelig hengiven laa i hans Arme. Han rev sig løs, og allerede laa Barnet, det hvide Hus, de muntre, brogede Blomsterterrasser uvirkeligt bag ham, og Kapslen lukkede sig.

Da han rask gik gennem Skoven med Nicklas Pfäffle for at naa Kørevejen, saa han pludselig under et Træ i Randen af en Lysning en ung Pige med et brunligt, kægt Ansigt og store, meget blaa Øjne, der stod sælsomt til det dunkle Haar. Med Hænderne foldet om Nakken stirrede hun op gennem Løvet; men hendes Holdning udtrykte ikke Hvile, den var anstrengt, krampagtig. Han gik lige hen imod hende, hun var smuk, lignede slet ikke Landets unge Piger, paa det unge, kækkede Ansigt stod mærkelige, ikke dagligdags schwabiske Tanker at læse. Først da han paa den bløde Skovbund var ganske nær ved hende, saa hun ham,

sprang op, stirrede skrækslagen paa ham med vidt opspilede Pupiller og skreg vildt: „Djævelen! Djævelen gaar gennem Skoven!“ saa løb hun bort. Den forbavsede Süß fik Forklaringen af den ligevægtige, alvidende Nicklas Pfäffle: Magdalene Sibylle Weisensee, Prælatens Datter, Pietist.

I Vognen blev Süß enig med sig selv om, at det var mest praktisk, nu da han dog var paa Vej, personlig at ordne visse Forretninger med visse Frankfurter-Pengemænd. Men det var kun et Paaskud, hvormed han narrede sig selv. Nødvendig var hans personlige Nærværelse i Frankfurt ikke for disse Forretninger. Men hvad der var nødvendigt, og hvad han higede mod efter det sælsomme usikre frem og tilbage i Huset med Blomsterterrasserne, det var Bekræftelse af sig selv, sin Magt, sin Fremgang, det var Genklang, det var Forsikringer. Han sendte Bud efter sin Sekretær og sit Tjenerskab. Drog storagtig og prangende til Frankfurt.

Undrende og ophidsede stak Frankfurter-Jøderne de rystende Hoveder sammen, smældede beundrende med Tungen, løftede ivrigt gestikulerende Armene. Ej, ej, Josef Süß Oppenheimer! Ej, den württembergske Hoffaktor og Geheimefinansraad! Ej, hvor havde han bragt det vidt. Hans Fader havde været Skuespiller, hans Moder, Sangerinden, smuk og elegant, sandt nok, sandt nok, men en letsindig Person, ingen Ære for Jødedommen, hans Bedstefader Reb Selmele — velsignet være hans retfærdige Mindel — en brav Mand, Kantor, en from og agtet Mand, men dog en beskeden, fattig Mand. Og nu Josef Süß, saa højt staaende, saa glimrende, saa mægtig, langt højere paa Straa end hans Broder, Darmstadteren, den Døbte, der har ladet sig døbe for at blive Baron. Skønt han er Jøde, river dog Gojim Hattene af for ham og bukker til Jorden, og bare han fløjter, kommer baade Raadsherrer og Ministre rendende, som om han var Hertugen selv.

Süß slikkede begærlig Beundringen i sig. Han skænkede en ligefrem rystende stor Pengegave til Synagogens Fornødenheder og de Fattige. Menighedsforstanderen kom og Rabbineren, Rabbi Jakob Josua Falk, en lille, alvorlig, eftertænksom Mand med sammenskrumpen Hud, tykke Aarer og dybtliggende Øjne, de takkede varmt, og Rabbineren gav ham Velsignelser med paa Vejen.

Han besøgte ogsaa sin Moder, og den smukke, gamle, taabelige Dame bredte sin Beundring som et Tæppe for hans Fødder. Han badede i denne grænseløse, smigrende Bekræftelse, der skyllede hen over ham; som fra Hundreder af blændende Spejle kastedes alt det, som han hidtil havde opnaaet, brusende og straalende tilbage paa ham, sine hemmeligste Drømme fandt han frem fra gemte Kroge og udbredte dem for denne velvillige Tilhørerske, der saligt smilende kærtegnede hans Haand. Fast besluttet, befriet for enhver Eftervirkning fra det hvide Hus, fyldt til Randen med dristige, uhørte Planer, vendte han tilbage til Stuttgart.

Krigen var forbi. Karl Alexander drog hjem til sin Hovedstad. Han var i slet Lune. Det første Maal var ganske vist naaet, han havde værnet sit Land mod Overfald og Plyndring. Ligeledes var alle Operationer lykkedes kunstfærdigt og metodisk, alle taktiske Spørgsmaal var løst til Fuldkommenhed; han havde vist, han var en Faktor, at man maatte regne med ham baade som Feltherre og som Hersker over en anseelig Armé. Men egentlig var det dog ret magre Resultater og uendelig langt fra den Gloire, han havde drømt om. Fuld af Fortrædelighed sad han i sin Vogn. Gigten i den halte Fod var taget til, hans Astma pinte ham.

En Diligence kom ham i Møde, veg respektfuld til Side for den hertugelige Karet og holdt stille. Mellem de i Ydmyghed opløste Ansigter genkendte Karl Alexander et, der vrangent og ubevægeligt hilste. Bredt og blegt med en flad Næse under en mægtig Pande, graa, triste Øjne.

Han fór forskrækket sammen; det var som om han hørte den knarvorne Stemme: „Det første siger jeg Eder ikke.“ En uhyggelig Følelsesløshed gled ned over ham. Han saa pludselig sig selv, skridende i en tyst, skyggeagtig Dans, Rabbien foran ham holdt hans højre, Süß bagved ham holdt hans venstre Haand. Og gik ikke der, helt foran, forbundet med ham gennem mange Hænder, den tykke, lystige Friedrich Karl, Schönborneren, Würzburger-Biskoppen. Hvor saa han uhyggelig lystig ud. Og alt var trist, taaget og farveløst.

Endnu mere forstemt kørte han videre.

I Stuttgart brød Ubehageligheder ud fra alle Sider. Hertug-

inden havde taget særdeles venligt imod ham; men om Natten, hvilende i hans Arm, havde hun paa sin legende, let spottende Maade spurgt ham, hvilket skønt Bytte han egentlig bragte hende fra Versailles; som hans Trolovede havde hun altid tænkt sig, han vilde rive Parykken af denne franske Ludvig og bringe hende den som Sejrstrofæ. Det havde naturligvis været ganske harmløst Drilleri, men det græmmede ham dybt.

Saa kom det parlamentariske Udvalg anstigende med sin ked-sommelige, smaalige, enerverende Kritiseren og Reklameren. Forlangte allerede ved den anden Audiens meget indtrængende og ganske utilsløret Afrustning efter fuldbyrdet Fredsslutning. Hertugen blev blaa i Hovedet af Vrede, var ved at kvæles. Kun med største Møje tvang han sig til at høre Deputationen til Ende, til ikke at gaa løs paa den med knyttede Næver, lade den arrestere, lade den krumslutte i Bolt og Jern. I højeste Grad opbragt og unaadig, bandende og skældende under Hosten og Aandenød jøg han til sidst de forskræmte og forfærdede Udsendinge bort. Lod Süß kalde.

Denne gik som altid omkring med et fuldt færdigt Projekt i Lommen. Karl Alexander modtog ham i Slaabrok, lige kommet fra Badet, Neuffer gned hans halte Fod, den Sortbrune løb frem og tilbage med Haandklæder, Kamme og Børster. Smilende, forbindtlig forelagde Süß den fine, giftige Plan. I et saa vigtigt Anliggende burde Hans Durchlaughtighed ikke lade sig nøje med at forhandle med de elleve Herrer af det parlamentariske Udvalg, de burde suppleres med andre Herrer af Parlamentet.

Hvad vel derved vilde være vundet, spurgte Hertugen og stirrede ufravendt paa Jødens smilende, udtryksfulde Mund.

Jo, det var jo en Selvfølge, at man ved en Supplering kun tilkaldte saadanne Deputerede, hvis tro og loyale Sindelag mod Hertugen havde staaet sin Prøve.

Karl Alexanders Øjne hang ved Jødens Mund, han tænkte sig godt om, vendte og drejede Süß' Ord. Begreb pludselig, at Oppositionen paa denne Maade uden Spor af Besvær kunde udskilles af Parlamentet og Stænderudvalget forvandles til en Samling afmægtige Nikkedukker. Sprang op med et Sæt, der fik Neuffer, som masserede den syge Fod, til at tumle om. „Han er et Geni, Süß!“ jublede han og stolprede rundt i Værelset, den

ene Fod var bar, han straaede. Den Sortbrune, der havde trukket sig tilbage i sin Krog, fulgte med langsomme, undrende Øjne alle sin Herres Bevægelser. Saa pludselig med et Ryk blev Karl Alexander staaende, spurgte tvivlende og betænkelig, hvorledes det vilde være muligt at faa fat paa de paalidelige Deputerede. Beskeden, stolt, smilende bad Süß Hertugen overlade alt til ham, fandtes der blot saa meget som en eneste Oprører imellem de Udvalgte, maatte Hertugen med Spe og Spot jage ham over Grænsen.

Endnu samme Aften konfererede Süß med Weissensee og meddelte ham, at Hertugen ansaa det for nødvendigt i saa vigtig en Sag at forstærke Udvalget. Hvem af de Deputerede havde vel efter Prælatens Mening Forstaaelsen af de store Problemer og Sans for Karl Alexanders europæiske Betydning, saa de med Fordel kunde udvælges som en Gevinst for Fyrsten og dermed for hele Folket?

Den anden var paa sin Post, priste vidtløftigt Hertugens samvittighedsfulde Betænkksomhed, og nævnede endelig forsigtig, tøvende to-tre Navne, brød saa af og begyndte forbindtligt at tale om noget andet, uvigtigt. Süß stemte høfligt i, berørte saa i Samtalens Løb flygtigt, henkastet, at Præsidenten for Hofkirke-raadet forekom Hertugen gammel og udslidt; hvorledes var det med Weissensee, havde han tænkt at tilbringe hele sit Liv i Hirsau? en Raadgiver med hans diplomatiske Blik, med hans Lærdom og Erfaring vilde jo være en Lykke for Stuttgart. Begærlig, uendelig tillokket greb Prælaten til, smilende lidt skamfuld over sin egen Svaghed og Forræderiet, nævnede med et Suk, da Süß igen begyndte at tale om Udvalget, de ønskede Navne og forraadte — i de ikke nævnte — Forfatningen og dens Tilhængere. Ak ja, det var ikke let at begaa sig i denne besværlige Verden.

Et nyt Parlamentsmøde blev berammet. Ifølge Weissensees Liste blev alle Medlemmer af Oppositionen — stærke Protester til Trods — udeladt. Hertugelige Kommissærer med stærk Militæreskorte dukkede op i de enkelte Byer og Amter og redigerede magthaverisk Befolkningens Ønsker, Fuldmagter og vigtige Hverv til de Deputerede.

Under saadanne Auspicier forsamledes Parlamentet, der for Decennier skulde træffe afgørende Bestemmelse i det vigtigste

Spørgsmaal i schwabisk Politik: Bekostningen af en anseelig staaende Hær. Samlingen af dette „Rumpparlament“ fandt ikke Sted i Stuttgart; Hertugen havde forordnet, at den af Hensyn til bekvemmere Forbindelse med ham skulde afholdes paa Slotet i Ludwigsburg i hans umiddelbare Nærhed. Den lille By vrimlede af Soldater, Møderne afholdtes under stærk Militærbevogtning, hvis fornemste Opgave det var at arrestere enhver, der maatte vove blot en Antydning af Opposition. Hertugen viste sig efter en nonchalant Aabningstale overhovedet ikke mere; han afholdt Parader og krigeriske Øvelser i Omegnen, medens hans Ministre, lade og naadige, gav vage, hovmodige Svar paa de Deputeredes frygtssomme Spørgsmaal.

Paa denne Maade gik Hertugens uhyre Militærfordringer igennem, dertil kom Fordobling af Aarsskatten og en Tredjedels Afgift af al Landets Afgrøde. Denne Skattepligt skulde have Gyl-dighed, saalænge de ugunstige Tider varede, og saalænge Landet formaade at bære den. Skarpere vovede de ellers saa forsigtige og nøjeregnende Herrer, omgivet af Soldaternes Musketter, ikke at præcisere denne saa vigtige Klausul, og da de paa et uofficielt Møde beskedent fremsatte Spørgsmaalet om, hvem der skulde afgive Betænkning angaaende Landets Tilstand og Ydeevne, blev de af Süß og Remchingen saa groft og brutalt fejlet af, at de møre og forfjamskede frafaldt en nøjere Fastsættelse af dette det allervigtigste Punkt. Aldrig, saa længe Landet havde haft en Forfatning, havde en württembergsk Hertug opnaaet saadanne Indrømmelser af Parlamentet som Karl Alexander og hans Jøde.

To Uger efter Parlamentets Forsamling blev Prælaten fra Hirsau, Filipp Heinrich Weissensee, Præsident for Hofkirkeraadet i Stuttgart.

Kort Tid efter Süß' Sejr over Parlamentet døde Hertugens Broder, Prins Heinrich Friedrich, paa Familieslottet Winnenthal. Siden Karl Alexander havde taget hans Elskede og derpaa bredtgrinende, hoverende sendt den fortvivlede, i Taarer opløste Kvinde tilbage til ham, fortæredes den svagelige Mand af grelle, afmægtige Hævnfantasier. Han indledede forsigtigt og temmelig formaalsløst nye Forbindelser med Parlamentet. Men Herrerne

ansaa ham ikke for den rette Mand og forholdt sig reserverede. Han stirrede ofte forpint paa det blide, dunkelblonde Væsen, hvis hele Tilværelse var blevet til en eneste fortvivlet Bøn om Overbærenhed. Engang lagde han de kraftigt svedende Hænder om hendes smukke, sunde, svulmende Hals og klemte langsomt, kvælende til, holdt forskrækket inde og kærtegnede hende: „Du kan jo ikke gøre for det, du kan jo ikke gøre for det.“ Han udmalede vilde, fantastiske Hævnskener: hvorledes han dræbte den Elskede, kastede hendes Lig foran sig paa Hesten og jog igennem Landet, hidsende hele Folket til Oprør; eller hvorledes han fangede Broderen og tvang ham til at kysse den Elskedes Fødder for derpaa at dræbe dem begge, hendes Begravelse skulde blive en Kejserinde værdig, medens Broderen kastedes i en Rakkerkule som en Hund. Selv tronede han som en teatralisk Hævngud højt over det hele. Udføre noget af det var han dog ikke i Stand til; han kunde kun fortæres af det og lægge sig til at dø.

Saasnart Karl Alexander erfarede Broderens Død, sendte han Ministeren Forstner og Krigsraaden Dilldey til Slottet Winnenthal for at forsegle den Afdødes Efterladenskaber og i Særdeleshed beslaglægge hans Brevsamling.

Han havde netop under Rumpparlamentets Samling hørt om nye Underfundigheder mellem Broderen og Parlamentet, og han brændte efter at have Beviser, sort paa hvidt i sin Haand mod visse Medlemmer af Oppositionen. Hvor skulde han klemme dem, hvor skulde han dyppe dem i deres eget Fedt, knuse Hydraens Hoveder.

Paa det stille Slot forefandt hans Udsendinge kun nogle faa bestyrte Tjenestefolk, der listede omkring, og ved Prinsens Lig forskræmt og apatisk det blonde Væsen. Hertugen bragte de kun ligegyldige Skriverier.

Han skummede af Raseri, han var sikker paa, at det parlamentariske Udvalg, de Elleve, havde haft Intriger i Gang med den Døde for at tiltuske ham Regeringen. Han rasede mod de to Udsendinge, som kun havde bragt ham værdiløse Papirer. Skaffet dem bort, havde de, brændt de fældende Beviser. Med Vilje ødelagt, umuliggjort, fordærvet den glimrende Lejlighed til at afsløre Falskspilleriet.

Süss pustede til Ilden, ophidsede ham. En saa gunstig Lejlig-

hed til at styrte de Forhadte, kom ikke saa snart igen. Han slog ned paa den gamle, meningsløse Mistanke hos Hertugen. Hvorledes, var det ikke de samme Mænd, der dengang havde afpresset Hertugen disse Reversalier, disse ulyksalige Religionsforsikringer, som efter Renskrivningen i Stuttgart tog sig helt anderledes ud end paa Koncepten i Belgrad? De, der havde flyttet om paa Arkene, og indsmuglet et helt nyt i det endelige Dokument? Han bragte Mistroen til skummende at gaa over sine Bredder hos den i alt, hvad der angik Diplomati, fuldkommen barnlige Soldat. Disse Herrer havde vist stor Øvelse i at lade Skriverier forsvinde. Var den nuværende resultatløse Forsken efter de jo sikkert for Haanden værende Dokumenter angaaende Højforræderiet egentlig ikke den klareste Bekræftelse af deres forrige Taktik, det bedste Bevis paa deres Forstaaelse med det oprørske Parlament?

Karl Alexander var træt — og Süß priste hans kloge Beslutning — af at regere sammen med dette tvetydige Kabinet, som bestod af, om ikke Højforrædere, saa dog i bedste Fald tungnemme Chikanører, Pedanter, altid kompromisberedte, vrangvillige Bangebukse. Ministrene Forstner, Neuffer, Negen-dank og Hardenberg fik Afsked i Unaade. Kun Bilfinger blev. Den højt over Württemberg staaende, rolige, lærde Mand vovede Süß ikke at røre ved, desuden generede han ikke særligt, han beskæftigede sig mest med sine Studier og holdt sig i Politik, omend betænkeligt truende, i Baggrunden; og endelig satte Karl Alexander saa stor Pris paa Samtalerne med den i Fæstningsbygning saa kyndige Mand, at Süß alligevel ikke vilde have kunnet udrette stort.

Men hvem der gled med i det store Skred, var Kammerdirektør Georgii, ham, der havde lanceret Udtrykket den hebraiske Garde. For sent havde den for sin Stilling og det daglige Brød bekymrede Mand angret sin Spøg, for sent havde han tilbydende sig selv søgt at nærme sig Süß. Hvor nød Jøden sin Triumf, da han bemærkede disse ubehændige Forsøg. Han legede med den plumpe, klodsede Mand, behandlede ham med en saa udsøgt Elskværdighed, at han aandede op i den Tro, at Süß enten ikke havde hørt Haansordet eller havde glemt det; forskrækkede ham saa pludselig ved en eller anden Hentydning, en uklar Trusel,

indtil han endelig selv meddelte Kammerdirektøren hans Fald. Han havde indbudt ham til Taffel. Man sad i en snæver Kreds under Salens figurrige Loftsmaleri af Merkurs Triumf, havde lige af Sølv og gyldne Fade og Tallerkener nydt raffineret krydrede Retter, af kostbare Bægre drukket fremmede, stærke Vine. Nu pustede man ud, fordøjede. Pludselig sagde Jøden forbindtligt smilende til Kammerdirektøren, at han beklagede meget, at Serenissimus slet ikke forstod at skatte dennes erfarne Tjeneste; men Hertugen satte absolut ikke mere Pris paa den gamle Garde, og til den nye hørte Kammerdirektøren nu engang ikke. Den svære Mand saa bestyrtet paa ham, stammede et eller andet, stirrede fortabt frem for sig med rystende Hoved og vaklede kort efter bort. Han var et stakkels retlinet, indskrænket Menneske, bundet af Snæverhed og Konvention, han havde syv Børn og ingen Penge. Nu var han altsaa i Unaade, forsmædeligt jaget bort af sin Stilling. Han gik hjem og hængte sig.

Store Forskydninger tog Fart mellem Embedsmændene. Hidtil havde mange brave, gemytlige, langsomme, godmodige Schwabere siddet i de høje Stillinger, nu rykkede smidige, hurtige Folk ind, mange Udlændinge, ferme, veltalende, hjemme i alle mulige komplicerede Affærer, alle Süss' Favoritter: Scheffer, Thill, Lantz, Bühler, Mez, Hallwachs. Paa alle afgørende Punkter var de anbragt, alle Tilgange til Hertugen holdt de besat. For sit eget Vedkommende afslog Süss stadig ethvert Embede, han besad kun Titlerne Geheimeraad og Overfinansdirektør samt Chatolforvalter for Hendes Durchlaughtighed Hertuginde; men han var, og alle Hoffer vidste det, den sande Regent i Landet; selv uden Signetring holdt han Hertugdømmet i sin Haand.

Befriet aandede Landet op og strakte sig i glad Forventning. Krigen var forbi, nu vilde de komme tilbage igen, alle Sønnerne. Mændene og Kæresterne. Tilværelsen vil igen glide rolig og fredelig, ikke rykvis med Huller og Mangler alle Vegne og stadig nye Chikanerier. Man vil faa dem tilbage, de stærke Ynglinge, hvis Næver man har savnet saa haardt ved Arbejdet, man vil faa Mændene hjem til Hus og Seng. Ogsaa Hestene vil man nu faa, de kære, kraftige Dyr, maaske lidt afrakkede; men man skal nok faa dem fede og glatte igen. Markerne vil man pløje som før og Vinhaverne

vil man ikke lade skøtte sig selv mere, heller ikke lade Hus og Hjem gro til og forfalde. Smaaborgerne i Byerne vil igen faa deres gode Udkomme som før Krigen, med Materiale til deres Haandteringer, rigelige Madvarer og Vin. Man skal ikke mere stirre paa fuldpakkede Vogne og sukke over alt det, Soldaterne brugte, man skal selv faa Lov at beholde alle Frembringelser. Alle Blikke er rettet mod Vest, hvorfra Tropperne skal komme, Mændene, Hestene, Teltene, Vognene, Gødning og Saft. Alle Blikke rettedes mod Vest, som naar man i Tørke stirrer efter optrækkende Skyer.

Saa meget bitrere var Skuffelsen, da Ständerforsamlingen resignerede og Hæren alligevel ikke blev opløst. I Ilden og paa Møgbunkerne med Hertugens Billede, med Belgrad og Økse-mændene. Fortvivlelse brød ud, Komplotter stiftedes, endnu mere truende end før Krigens Udbrud, men ogsaa hurtigere og mere energisk slaaet ned. Alle Undersaatter fik Indkvartering, Kaserne manglede, hver anden Familie fik en Soldat, over hele Landet var de anbragt hos Borgere og Bønder; Spioner færdedes overalt, mukkede nogen, fik de dobbelt Byrde. Var Parlamentets Herrer hurtigt faldet til Føje for Hertugens Tropper, saa gik det dobbelt hurtigt med Menigmand, der forskrækkedes af Garnisonerne, af de fremmede katolske Officerer og deres Brutalitet.

I Hertugdømmet saa Freden værre ud end Krigen; havde Karl Alexander før brugt Penge til sit Militær, saa maatte han nu have baade til Tropperne og til sit Hof, der Dag for Dag blev mere yppigt og straalende. Süß, ja, det var et Under, det var Hekseri, skaffede Pengene. Det var, som besad han en Tryllekvist, der bragte alt for Dagen. Under Krigen havde han blot anbragt sine Tømmelskruer paa Hertugdømmet, nu drejede han til, langsomt, med rædselsfuld Ro og Færdighed. Men det martrede Land skreg ikke; holdt nede af Soldaternes kvælende Tryk udgød det blødende sin sidste Saft, rallede, sukkede, udaandede, forgik. Skat paa alt, Stempler paa alt, selv paa Støvler og Sko. Giftige Vittigheder fløj rundt: nu skulde ogsaa Mennesker stemples, i den flade Haand eller paa Fodsaalerne, værsgod, fire Skilling Parret.

Ogsaa under Eberhard Ludwig og hans Gräveniz var Embeder og Stillinger blevet bortsjakret; men Süß gjorde Syste-

met mere raffineret. Han oprettede en særlig Myndighed, Gratial-kammeret, til at overvaage, at enhver ledig Stilling blev bortauktioneret til den Højestbydende og til at fremskaffe nye Embeder og Titler til samme Brug. Enhver Stilling maatte købes, lige fra Ekspeditionsraad og ned til Sognefoged, ja helt ned til Bademester og Rakkerknægt. Hverken gammel Tradition eller nok saa stor Duelighed gav Landets egne Børn Ret til et Embede; hvem der ikke havde Penge maatte se til at slaa sig igennem paa anden Maade eller fortrække til Udlandet. Behændige, snu Forretningsfolk fra alle Verdens Hjørner indtog de hertugelige Embeder. Men hvor var Sagkundskab, Fremsynethed at finde hos Embedsmænd, der havde betalt deres Stillinger dyrt, som ingen anden Adkomst havde end denne Betaling, og som kun satte sig det ene Maal: ved Aager at forrente den anlagte Kapital?

Den frugtbareste kommercielle Opfindelse, en Perse, der aldrig svigtede, forblev dog Justitsvæsenet. Süß' Metode var af rent ud genial Simpelhed. Retsplejen var anlagt paa handelsmæssig Rentabilitet; for Penge kunde man købe Retten og faa stadfæstet alt, hvad man ønskede med Brev og Segl, manglede man de nødvendige Midler, nyttede ikke selv den soleklareste Ret.

Med megen Dygtighed udnyttede Süß det Reskript, med hvilket Karl Alexander havde tiltraadt sin Regering. De grävenizske Tilhængere var deri stævnet for Retten, Landskommissioner blevet nedsat til at straffe Underslæb og Bestikkelse. Folket havde jublet over det, Themis' ophøjede Aasyn lyste ud af det, digtede Hofpoeten. Men Süß forandrede med et Par mesterlige Strøg det skønne Ansigt til et pluskæbet, frækt blinkende Fjæs: Gud Mammons. Et Fiskalat blev oprettet til Varetagelse af de hertugelige Ordre. Spioner rejste rundt i Landet, bød sig frivillig til og opsporede saadanne formuende og rige Mennesker, der stod uden Beskyttelse og ikke var beslægtet med Herrer fra Hoffet eller Parlamentet. Saa indledede man en Proces imod dem for uretmæssig Erhvervelse af deres Formue og tampede saa længe løs med Trusler, Afpresning og falske Vidner, at selv den standhaftigste blev mør og for at befri sig for yderligere Undersøgelse betalte den afkrævede Sum. Selv mod forlængst afdøde blev der indledet Proces, naar blot de havde efterladt sig Formuer.

Seks og en halv Tønde Guld lykkedes det denne Justitsforvaltning i Løbet af et Aar at presse ind til de hertugelige Pengekasser. En og en kvart Tønde deraf beregnede Süß' Kasserere ham for Udgifter og Provision, desuden beholdt Süß over en halv Tønde, som han angav at have lagt ud for leverede Pretiosa.

Endskønt Süß stadig ikke beklædte noget officielt Statsembede, vidste man forlængst, at der ikke regeredes fra Slottet, heller ikke fra Residensen i Ludwigsburg, heller ikke fra Parlamentet. Alle disse forbandede, underfundige Reskripter, der saa saa harmløse, ja næsten velvillige ud og bag efter hang En kvælende om Halsen som Møllesten, udgik fra Palæet i Seegasse. Nu knyttede man Næverne foran dette Hus under knurrende Forbandelser og spyttede foragteligt, en særlig dristig klæbede endog en Pasquil paa det, men hemmeligt ved Nattetide, spejdende til alle Sider, thi Jøden havde sin Livgarde og sine Spioner ude overalt, og hvem der forsaa sig imod ham, kunde pludselig finde sig i Kasematternes evige Nat paa Hohenasperg.

I „Den blaa Buk“ politiserede hviskende Smaaaborgerne, imellem dem sad ogsaa Konditor Benz; nu skulde han nok vogte sig, han skulde ikke brænde sig en Gang til; for Resten var det meget simpelt, nu behøvede man kun at sige: „Se, under den forrige Hertug regerede en Skøge,“ og straks tilføjede enhver for sig selv: „Under den nuværende er det en Jøde.“ Og man knurrede, og Ansigterne fortrak sig af Raseri og Afmagt, og Konditor Benz' smaa Griseøjne lyste ondskabsfuldt i det fedtskinrende Fjæs.

Landet gispede og vred sig under det kvælende Tryk. Kornet voksede, Vinen trivedes, Industrierne sled med nye Frembringelser. Hertugen tyngede paa alt med sit Hof og sine Soldater, Landet bar ham. De Hundreder af Byer og Landsbyer sukede og blødte under Aaget. Hertugen udsugede dem gennem sin Jøde, og Landet slæbte baade paa ham og paa Jøden.

Demoiselle Magdalene Sibylle Weissensee var forblevet i Hirsau, da hendes Fader flyttede til Stuttgart. Siden hun havde set Djævelen i Skoven, kunde hun ikke mere frigøre sig for hans Ansigt. Hun følte sig kaldet til at kæmpe med ham, til at bringe

ham til Gud. Længsel blandet med kildrende Gru drev hende stadig tilbage til Skoven, men hun mødte ikke Djævelen endnu en Gang.

Sælsomt var det, at hun slet ikke formaaede at omtale dette Møde til Brødrene og Søstrene i Bibelkollegiet; selv ikke til Beata Sturmin, den blinde Hellige, hendes Føreske, betroede hun sin Hemmelighed. Det var forbeholdt hende selv, det var hendes Opgave, hendes Kald, at kæmpe med Djævelen. I hendes Erindring blev hans Øjne endnu mere daarende, fyrige og forlangende, blev hans Mund endnu rødere, begærligere, farligere i det hvide Ansigt. Lucifer var smuk, det var hans største Magt og Tilløkkelse. At tage ham ved Haanden uden at slippe, at føre ham til Gud, det maatte være en Triumf saa stor, at man næsten forgik, man maatte lukke Øjnene, saa vidunderligt var det at udmale sig denne Sejr.

Ogsaa Magisteren, Jakob Polykarp Schober, havde sin Hemmelighed. Selv Brødrene og Søstrene i Bibelforsamlingen, ganske enkle Mennesker, der ikke var skarpe Iagttagere, lagde Mærke til den hellige Glans, der straaled ud af det unge Menneskes lidt pluskæbede Ansigt, naar man sang de fromme Salmer om det hellige Jerusalem. Han saa da for sig det hvide Hus med Blomsterterrasserne, den unge Pige drømmende udstrakt under Træet, fremmedartet klædt, med det mathvide Ansigt omgivet af blaa-sort Haar. Han var et Par Gange til, sky og hjerteangst, krøbet over Plankeværket, havde ogsaa endnu en Gang set den unge Pige, men det var paa en ækel, kold Efteraarsdag, hun bar en mørk Dragt, og hendes Billede blegnede for hint første, sælsomme, straalende, solbeskinnede Indtryk. Nogen Tid senere foranledigede Brødremenigheden, at han søgte Stillingen som hertugelig Bibliotekar, men det strandede paa, at han ikke havde de Penge, Gratialkammeret forlangte for den. I Grunden var han glad for det, nu kunde han forblive i Hirsau og fortsætte sine Spadsereture og Drømmerierne om det hvide Hus. Men i Bibelforsamlingen opstod der mellem ham og Magdalene Sibylle en mærkelig indre Sympati. Brødrene og Søstrene sukkede ydmyge og taknemlige og takkede Gud for de svære Tider, der bevirkede saa megen aandelig Vækkelse, og for den frygtelige Jøde, som Herren tugtede Hertugdømmet med. Og Magisteren saa den him-

melske Pige, og Magdalene Sibylle saa Lucifer, og deres Drømme vævede sig ind i deres enfoldige Sange, omslyngende alt og alle og opfyldte det lave, nøgne, nøgterne Rum.

Den skimlede Ridehoppe, Assjadah eller den Østerlandske, vænnede sig hurtigt til den milde, schwabiske Luft, men den kunde ikke lide Schwaberne, hverken deres Hænder eller deres uslebne, vrantne, uelegante Façon. Den var født i Yemen og indgaaet til Kalifens Stalde som en Tributudredning; derfra blev den solgt til Levantineren Daniele Foa, som igen havde solgt den til sin Forretningsven, Josef Süß. Süß plejede Dyret omhyggeligt, thi det var hans Ejendom, og han tog sig godt ud paa den. Men han var ikke indtaget i den. Han vidste dengang ikke, at i alt levende var noget af ham selv, han havde nok en fjern og ubehagelig Anelse om det, naar Rabbi Gabriel talte med ham, og det hviskede sødt i hans Blod, naar han var sammen med Naemi. Men naar disse korte Stunder var forbi, sank det dybt ned i hans Sind, og han vidste det ikke.

Hoppen Assjadah vidste det. Den kendte sin Herres Fodtrin, hans Haand, hans Schenkler, hans særegne Lugt. Den tænkte, medens den let og sirligt travede af Sted med ham: han kan ikke lide mig, men han er behagelig at bære paa, man mærker ham slet ikke. Han løfter og sænker sig ganske som mit Aandedræt og mine Muskler. Naar de andre ser paa mig, føler jeg mig fremmed, jeg hører ikke til hos dem, men han er et Stykke af mig selv. Blot jeg mærker hans store Øjne paa mig, faar jeg Lyst til at galopere i flyvende Fart. Naar hans Haand klapper mig, bliver jeg rolig og sikker og fuld af Kraft. Jeg hører hjemme hos ham; jeg er i mit eget Land, naar jeg er hos ham. Den knejsede stolt og vrinskede triumferende til de maabende Borgere: Til Side. Han kommer. Han!

Süß stillede nu aabenlyst sin Magt til Skue og koketterede pralende med sit Mesterskab i Hofsåder og Selskabelighed. Kun en eneste af Kavalerernes Fornøjelser hadede han oprigtigt: den saa yndede Klapjagt. Det forekom ham usigelig taabeligt og modbydeligt at drive Dyrene sammen i Flok for derpaa at skyde løs paa de værgeløse, forvildede Stakler. Bare han saa alle Kadværne taarne sig op, vendte det sig i ham; og hvor meget han end

frygtede Hoffets grove Spot, kunde han dog ikke overvinde sig til at spise af de nedslagtede Dyr. Slagtningen af Okser, Kalve, Faar og Svin overlod man jo dog til Slagtere; det var et hæderligt, nyttigt Erhverv, men man tragtede da ikke efter det for sin Fornøjelses Skyld og regnede ikke dets Udøvere for Kavalerer. Jøden kunde absolut ikke begribe, at Slagtningen af en Kalv var en smaaborgerlig Métier, men af sammendrevne Hjorte en ridderlig Fornøjelse.

Ellers lagde han megen Vægt paa at være Midtpunktet i alle Hoffets Arrangementer. Ingen Fremmed af Stand kom til Stuttgart uden at gøre den almægtige Gunstling sin Opvartning. Han udvidede sit Tjenerskab i den Grad, at alle de vinrøde Livréer næsten dannede et lille Kompagni. Ministrene og de højere Embedsmænd holdt han nede i forkuet Underdanighed. De frygtede næsten mere for ham end for Hertugen; bare han fløjtede, kom de i fuldt Firspring. Ved blot den fjerneste Antydning af Modvilje truede han med Fængsling, Gennempiskning, Galge og Rakkerkule.

Süss hvirvlede af Sted, og det hvirvlede omkring ham af Forretninger, Politik, fyrstelig Selskabelighed, Kvinder. Gav han Befaling til Audiens, vægrede ikke en eneste sig. Han kunde, hvis han vilde, være af en saa indtagende Elskværdighed, at alle Skranker faldt. Hertugen var ogsaa fuldkommen i hans Magt. Karl Alexander følte sig hemmelighedsfuldt knyttet til denne Mand, der først af alle havde troet paa hans Fremtid og tillidsfuldt anlagt hele sit Liv paa denne usikre Basis. Denne Mand, der som ved Trylleri ryddede alle Hindringer af Vejen, og i hvis Net baade han selv og hans Raadsherrer sprællede. Fuld af ærlig Beundring, tilsat et Stænk af rislende Gru, saa han, hvorledes denne Jøde af intet fremtryllede alt, hvad man begærede af ham: Penge, Kvinder, Soldater. Han fulgte blindt ethvert af sin Finansdirektørs mindste Vink.

Süss nærrede fra sin tidligste Ungdom en grænseløs Tillid til sig selv. Alligevel kunde han nu i enkelte Øjeblikke overfaldes af en lammende, krampagtig Forbavselse over den Opgave, han havde paataget sig, og den legende Lethed, hvormed han løste den. Vel havde andre af hans Stammes store Pengemænd fattet mægtige Beslutninger for at kunne holde Magtens fyldte Skaal i deres Hænder; men de havde beskedent holdt sig i Skyggen eller

var blevet Kristne ligesom hans Broder. Kun han, Jøden, stod ganske alene for hele Europas Øjne paa sin farlige Tinde, smilende, elegant og selvfølgelig, og end ikke det skarpeste Blik kunde opdage den letteste Trækning, der forraadte Usikkerhed.

For at kunne føre sit Hus paa saa fyrstelig Vis og for at have Hertugen ganske i sin Magt behøvede han Penge, Penge i fantastisk Mængde, altid strømmende og altid til hans Disposition. Hos Wiener-Oppenheimerne, de kejserlige Bankierer, hans Familie, havde han lært at operere med uhyre Tal. Nu gik Administrationen af det samlede Hertugdømme gennem hans Hænder, Hundreder af Byers og Landsbyers Formuer stod til hans Raadighed. Med sin feberagtige Driftighed kastede han dem snart herhen, snart derhen, satte dem i rasende, rullende Omløb.

Han stod i Forbindelse med saa godt som alle Europas Pengemænd; gennem hans talløse, for det meste jødiske, Straamænd ledtes de schwabiske Penge ind i de mest komplicerede Kanaler, plantede Plantager i Nederlandsk Indien, købte Heste i Berberiet, jagede Elefanter og sorte Slaver paa de afrikanske Kyster. Hans Grundsætning, hans eftertragtede Maal, var fantastisk svimlende Omsætning. Ikke større Fortjeneste paa den enkelte Del, men en Kæmpegevinst ved, at han tjente, omend kun en lille Brøkdel, paa alt. Derfor stræbte han efter at have en Finger med i alle Tysklands Pengesager, han kontrollerede Industri og Handel i alle Hjørner og Kroge af Europa, og en anseelig Del af den samlede tyske Formue flød igennem hans Pengekasser.

Hans private Indkomster var mere end rigelige. Hvem der vilde opnaa noget ved det württembergske Hof, overvældede ham med Dusører og Gaver. Gjort opmærksom paa dette Forhold af Remchingen lo Hertugen blot fornøjet: „Lad dog den Kujon profitere. Hver Profit, han noterer, indbringer jo alligevel mig det dobbelte.“ Han førte en vidt udstrakt Handel med ædle Heste; men fremfor alt voksede hans Omsætning af ædle Stene. Han havde altid elsket Juveler fanatisk, men i lange Tider var en Portugiser kommet ham paa tværs ved alle virkelig store Forretninger, en vis Dom Bartelemy Pancorbo, et langt, stilfærdigt, skummelt Menneske, der overalt, hvor sjældne, ædle Smykker sporedes, dukkede op som hidkaldt ved magiske Midler med sit indfaldne Dødningehoved og sin forældede, slet siddende, vide, portugisiske Hofdragt. Ved det

kurpfalziske Hof besad han store Titler og Værdigheder, og gennem sine diplomatiske Forbindelser beherskede han Amsterdam'er-Markedet og dermed hele Tysklands Juvelhandel. Nu benyttede Süß sig af sin politiske Indflydelse til at sætte den forhadte Konkurrent ud af Spillet. Han førte Kampen lidenskabelig og heftig; iskold, sejt, lurende veg den magre, skumle Portugiser og kun Skridt for Skridt. Helt at rydde ham af Vejen var ikke muligt, hans Skygge faldt stadig Gang paa Gang over Süß' Affærer! men det var dog kommet saa vidt, at man nu først tilbød Jøden de bedste og sjældneste Stene og at visse ganske særligt ud søgte Kostbarheder kun var at opnaa gennem ham.

Var dette nu en Handel for Morskabs Skyld, der ved Siden af store Fortjenester ogsaa indbragte betydelige Tab, saa vidste Süß at sikre sig andre Kilder, der bød ham stadige og rigelige Tilløb. Han forstod saaledes Gang paa Gang, naar den hertugelige Kasse skulde foretage en større Udbetaling, Lønninger til Embedsmænd eller Tropperne, at sørge for, at der ingen Kontanter fore fandtes. Saa skød han til af sine egne Kasser og beholdt som Vederlag en Groschen af hver Gylden. Borgere og Bønder saa i denne let gennemskuelige Finansoperation Aarsagen til al deres Ulykke, og ingen Mangel var saa stor, ingen Armod trykkede saa haardt som denne ene manglende Jødegroschen.

Mønten havde han ogsaa forpagtet; men han foragtede at tjene paa undervægtige Penge. En saa plump og ufin Manøvre havde han maattet anvende, dengang han endnu var ringe og ukendt, ved Darmstädter-Møntakkorden, da han ikke saa nogen anden Udvej. Nu var det fornemmere at profitere af de fuldvægtige Penges forøgede Omsætning. Derfor var de Mønter, han lod præge, de bedste af alle tyske Skillemønter, de mest efterspurgte og gangbare. Det kribled da ogsaa i ham efter at lukke Munden paa sine Fjender med sine Mønters Soliditet; han vidste, at her kunde hans Modstandere først hage sig fast, her kunde han selv snuble ved det mindste Fejltrin; blev han derimod befundet reel paa dette Punkt, vilde Tilliden til ham stige kolossalt. Spændt ventede han paa et Angreb, søgte endog at fremskynde det. Den plumpe Remchingen kunde da heller ikke, bestyrket af andre, forklare sig Jødens tiltagende Rigdom paa anden Maade end ved, at han lod præge Svindelpenge; han ophidsede Hertugen saa

længe, at denne til sidst forordnede en Undersøgelse. Beskeden, stolt, smilende forelagde nu Süß sine Agenters Breve, hans Mønstykker faldt endog for tunge ud, der var for ringe Fortjeneste paa dem, og han soled sig i sin Uangribelighed.

Han var Deltager i utallige andre Akkorder og Forpagtninger. Overalt havde han Varedepoter og Udsalgssteder; et fyrsteligt Dekret befriede ham for Told og Accise; desuden tvang fyrstelige Embedsmænd og Land- og Byfogder Undersaatterne til at yde Hoveritjenester og Hoverikørsel til hans private Fortjeneste. Han fik Privilegium paa Lotterier og lokkede gennem Spillekasinoer og Lykkehjul Penge ud af alle Lommer.

Saaledes spændte han et vidt forgrenet Net af Foretagsomhed ud over Landet, badende sig i sin Magt. Af og til fik han vel en Fornemmelse af, at det slet ikke var fra ham, hele den straalende Hvirvel udgik; en Kuldegysen overfaldt ham, han løftede Skuldrene som til Modværge; en uhyggelig Lammelse gled ned over ham, Tingene falmende, visnede: Han saa sig selv skride i en tyst, skyggeagtig Kvadrille, Rabbi Gabriel holdt hans højre, Hertugen hans venstre Haand. De bugtede sig ud og ind, dansede deres Pas, bukkede. Gik ikke ogsaa der forrest i Kæden, forbundet med ham gennem mange Hænder, Isak Landauer? Hvor saa han uhyggelig latterlig ud med sin Kaftan og sine Proptrækkerkrøller i den tavse, alvorlige, skyggeagtige Slingren sig ud og ind.

Men det triste, taageagtige Syn varede kun et Øjeblik, saa blegnede det for Lyset om ham, opløste sig, svandt bort. Tilbage blev Guldets, som man kunde veje og tælle, og Kvindekroppe, som man kunde gribe, kærtegne, beføle, erobre. Det blev, og Glans og Magt og Hvirvel og Liv.

Gennem Süß' prunkende Sale gled stilfærdigt Isak Landauer i sin Kaftan. Paa Ærmet bar han, meget iøjnefaldende, det württembergske Jødetegn, et S med et Horn under. De pragtfulde Spejle gengav Billedet af ham mellem gyldne Møbler og Lapislazuli: det kloge benede Hoved med Proptrækkerkrøllerne og det sitrende, falmende, rødblonde Skæg. Finansdirektøren foreviste ham sit Hus. Manden i Kaftanen besaa Vaserne, Gobelinerne og de ringlende Pagoder, tittede med et opirrende, spottende Smil op paa Merkurs Triumf, klappede med sin indtørrede, kolde Haand Ridehoppens Assjadah, gik forbi de to Pager, Sønner af Domæne-

præsidenten Lamprechts, der stod opstillet ved Indgangen til Privatgemakkerne. Hans Fingre befølte prøvende Møblernes kostbare Stoffer, hvis Priser han nævnede med forbløffende Sagkundskab. Hovedrystende bemærkede han foran Busterne af Moses, Homer, Salomon og Aristoteles: „Saadan har Moses, vor Lærer, aldrig i sine Levedage set ud.“ Fra Buret skreg Papegøjen: „Hvorledes har Eders Højhed behaget at sove?“

Süss havde længe ventet Isak Landauer. Han havde forberedt sit Hus for dette Besøg omhyggeligere end for mangen en Fyrste. Han lurede paa en Bevægelse af Overraskelse, af forbavset Anerkendelse; at imponere Manden i Kaftanen, netop ham, var hans Maal, det fyldte ham med pinefuldt, æggende Begær. Men Isak Landauer vuggede kun med Hovedet, gned de kuldske Hænder og smilede: „Hvortil, Reb Josef Süss?“

Nysgerrig gik Sophie Fischer, en Datter af Kammerfiskal Fischer, gennem Kabinettet; hun havde nu allerede i to Uger opholdt sig i Finansdirektørens Hus som hans erklærede Maitresse, en høj, statelig Kvinde, hvid, yppig, rød-blond, meget smuk, lidt ordinær. Da Süss fór op imod hende paa Grund af Forstyrrelsen, gav hun et skødesløst Svar, betragtede med sammenkneben Mund Isak Landauer og fjernede sig.

„Hvortil, Reb Josef Süss?“ gentog Landauer. „Hvortil straks tredive Tjenere? Kan I spise bedre, sove bedre, naar I har tredive i Stedet for tre? Jeg kan forstaa, I holder jer Kvindemennesket, jeg forstaa, I ønsker et smukt Værelse til at spise i, en god, bred Seng. Men hvortil en Papegøje? Hvad skal en Jøde med en Papegøje?“

Süss tav, fyldt helt op til Haarrødderne af en fortærende Forbitrelse. Dette var ikke Enfoldighed, det var Haan, klar gennemskuelig Haan. Hvad ikke nogen Minister fordristede sig til, det vovede dette Menneske i Kaftan med den simpleste Selvfølgelighed: at haane ham, gøre sig lystig over ham, lige op i hans Ansigt. Og han var afmægtig over for dette Menneske, som han havde Brug for, kunde kun tie til alt. Det var umuligt at gøre Forretninger uden Isak Landauer. Aah, kunde man dog blot skubbe denne kompromitterende Fyr til Side! Men man maatte være glad til, at han overhovedet indlod sig med en. Foreløbig var der ingen Vej uden om ham.

Man talte om de forskellige Affærer, der laa for, belurede hinanden, sjakrede frem og tilbage. Egentlig var Süß overalt den førende, men han maatte tale meget mere end den anden og forekom sig trods alt Praleriet som den angrebne Part. I Isak Landauers Øjne holdt ingen nok saa kunstfærdig Hvidtning Stand. Han gennemskuede den øjeblikkelig. Med en uoverbevist Rysten paa Hovedet skød han hele det straalende Blændværk til Side og tog med sine kuldske Hænder om Hjertet i alle Süß' Foretagender: Tallene. Jo mere Süß prøvede at puste sig op, des mere fyldtes han af Irritation og Ubegag. Han tilstod det ikke overfor sig selv, men den anden havde ham i Line; Manden i Kaftanen lod ham danse.

Efter at have tilendebragt og signeret alle Aftaler, kom Isak Landauer ikke denne Gang ind paa sit Yndlingstema: Ravensburger Barnemordsprocessen, men derimod paa en anden af Württembergs Jødeforfølgelser. Omstændeligt udmalende alle Enkeltheder sluttede han endelig sin Fortælling: „Gnavende Orme har de kaldt os. Nu, ja, gnaver de maaske ikke selv? Hvad der lever, gnaver. Den ene gnaver paa den anden. Nu er det Hans Tur, Reb Josef Süß, gnav, gnav, gnav, gnav, saa længe I faar Lov til det!“ Og han lo sin lille gurglende Latter.

Da Manden i Kaftanen endelig forlod sin utaalmodige Tilhører, gik han gennem Forværelset, der straks fyldtes af de Ventes spottende og forbitrede Hvisken. Uden for Porten mødte han nye Besøgende: Præsidenten for Kirkeraadet, Weissensee og hans Datter. Da Magdalene Sibylle saa Landauer, antog hun ham for Süß, netop saadan, med smusket Kaftan og Proptrækkerkrøller, havde hun efter tilfældige Jødebilleder udmalet sig Belzebubs modbydelige Udsending.

Da Prælaten Weissensee som nysudnævnt Præsident for Kirkeraadet aflagde Süß en Takkevisit, havde denne i Samtalens Løb særdeles høfligt, let henkastet, ladet falde en Bemærkning om, at han havde hørt, Hr. Præsidenten havde en saa *aimable* Demoiselle Datter. Det var ikke ønskværdigt, at Blomsten af de schwabiske Damer florerede langt fra Residensen; Ludwigsburg og Stuttgart var ikke rige nok til at undvære en Dame af saa sjælden Art, som man havde skildret ham Demoiselle Weissensee. Præsidenten takkede forbindtligt og glædede sig over Hans Ekscellences ærefulde Interesse. Senere var det lykkedes ham, lettere end han havde

tænkt, at formaa sin Datter til at ledsage ham til Stuttgart for at gøre Süß sin Opvartning: Hun saa i Faderens Opfordring en Kaldelse og Skæbne. Hvorledes skulde hun ellers kunne udføre sin Mission, hvor skulde hun ellers igen kunne møde Djævelen om ikke hos hans smaa Udsendinge, Hertugen og Jøden? Altsaa rejste hun, vaagen og beredt, med sin Fader til Residensen.

Da hun erfarede, at Isak Landauer ikke var den rigtige Jøde, sporede hun en let Skuffelse og sad i spændt Forventning. De blev indladt før de andre. Ved sin Faders Arm skred hun forbi de buk-kende Lakajer ind i Kabinettet, saa Süß, genkendte i ham Djævelen, vaklede, sank besvimet om. Da hun atter kom til sig selv, naaede en mørk, fløjelsblød Stemme hendes Øre: „Jeg føler mig uendelig *desolé*, at denne Accident skulde tilstøde Demoiselle, just som hun første Gang træder over min Tærskel.“

Hendes Fader svarede et eller andet. En Lugteflaske blev holdt hen under hendes Næse. Aah! nu blot ikke aabne Øjnene, ikke tvinges til at tale med ham, ikke se ham ind i Øjnene igen. Da hun endelig, enten hun vilde eller ej, maatte besinde sig til at leve op igen, saa hun Belzebubs jagende, hede, hvælvede Øjne glide ned over hendes Bryst og hendes Hofter, hun skammede sig vildt, men hemmelig pirret.

Süß havde nøje betragtet Pigebarnet i hendes Afmagt, han saa, hun var smuk, ubrugt, fuld af Sødme.

Hendes Besvimelse, det uhyre Indtryk, der aabenbart udgik fra ham til hende, var ham efter det ubehagelige Samvær med Isak Landauer en sand Lise og en storartet Bekræftelse paa hans Magt. Hvor svagt hun aandede. Hvor var det blege Ansigt kækt og dristigt tegnet, hvor æggende virkede ikke de tætte mørke Bryn.

Medens Lakajerne løb efter Essenser og Læge, overvejede han, om han turde aabne hendes Korset; med Weissensee, den gamle, servile Hofsnog, behøvede man ikke at gøre mange Omstændigheder. Da slog hun Øjnene op, disse dybtblaa Øjne, der stod i sælsom Modstrid til det mørke Haar. Han rettede sig straks; med Blik og Tonefald og blid Berøring gled han beroligende, hengiven, galant og ærbødig omkring hende, ødslede alle sine prøvede Kunster paa hende. Hendes Forsøg paa at fremstamme en Forklaring, hendes forvirrede Øjne, som baade truende og magtstjaalet hvilede paa ham, beroligede han med sin belevne Konversation. Han

stillede Portechaise, Vogn og Læge til hendes Disposition. Forsøgte ikke med et Ord at tilbageholde Weissensee, der tog Afsked. Ledsagede selv Magdalene Sibylle, omhyggeligt støttende hende, forbi de ærbødigt hilsende Audienssøgende ned til Vognen. Da de gik igennem Forhallen, mødte de Sophie Fischer. Lad og yppig gik den blonde Kvinde forbi dem, hun skævede nysgerrig og hadefuldt efter Magdalene Sibylle.

Foran Palæet i Seegasse stimlede Folk sammen. Det var sen Aften, Vindstødene jog Regn og Sne gennem Gaderne, saa de vaade Klæder piskede om Lemmerne. De stod tæt presset sammen og holdt ud trods Vejret for at se Vogn efter Vogn, oplyst og larmende, køre frem og aflevere Gæster til Maskeraden hos Süß. Portfløjene stod paa vid Gab, brændende Begfakler lyste ved Indgangen, alle Vinduer straaled, den mægtige Huissier i det vinrøde Livré dirigerede sin Stab, tre Lakajer til at aabne Vogndørene paa Kareterne, som hastigt kørte frem.

Dette er ikke et af de mange offentlige Baller, som Süß vil tjene paa, og hvor han ved Lister lader føre Kontrol med, hvem der mangler af Hoffet, Embedsmænd eller Folket. Har han ved sine pragtfulde Fester paatvunget Residensstaden Stuttgart et mere berusende Karneval end nogen Sinde før og tvunget den til paa een Aften til Fordel for ham at bruge og misbruge flere Penge end ellers i mange Uger, saa skulde dette intime Maskebal udelukkende tjene til Privatudstilling af hans Herlighed og Glans. Kun de fornemste Herrer og de skønneste Damer af Hertugens Omgivelser var indbudt til Festen. Bagved Süß' Livhusarer og Stadens Ordenshaandhævere var Folket ved at strække Halsen af Led for at faa et Glimt af de Udstigendes Kostumer at se. Nu ankom Ministre, Generaler og Hoffets Herrer.

Der var Geheimeraad Schütz, meget slank i sin spanske Grandekappe; hans Ørnenæse saa endnu mægtigere ud over den brusende Halskrave. Og der var den svære, blussende Remchingen, allerede i Vognen sveder han i sin tykke, pelsbesatte Bojarvams. Hans Humør bliver endnu slettere, da han i Porten møder Hr. von Riolles, en af disse omstrejfende Kavalierer, der føler sig hjemme ved alle Hoffer og slæber det internationale Højaristokratis Sladder rundt i Europa. Et Par Kvinder fniser højlydt, og

selv Politisoldaterne maa trække paa Smilebaandet ved at se den lille, magre, sprælske Herre, der forestiller en Kineser, men uden at give Afkald paa Allongeparykken. Det virker ogsaa utrolig pudsigt at se den dværgagtige Kavalier med det lastefulde, gammelmandsagtige Drengsansigt trippe ind ved Siden af den mægtige Remchingen. Generalen klirrer imponerende; men han ved, at Hertuginde i Aften — enten det nu er af Lyst til Afveksling, eller det er for at drille ham — vil foretrække den vrøvlende, sladderende Franskmand for ham; ganske som hun har gjort det i den sidste Tid.

Ständerkonsulenten Neuffer søger til Fods at trænge igennem Folkemængden. Han er iført en skarlagensfarvet, ubestemmelig Dragt og ser skummel ud; Knurren og Skældsord lyder efter ham; han er det eneste Parlamentsmedlem foruden Weissensee, der er indbudt til Festen. Han indhentes af den gamle Fyrst Thurn og Taxis' fornemme Karosse. Fyrsten er i Gaar vendt tilbage fra et Besøg i Regensburg, det magre, elegante Myndehoved knejser fornemt over den vinrøde Dragt, han bærer, som gjenuesisk Adelsmand. Han glæder sig meget til at vise sig første Gang i dette Kostume, der lader ham synes særlig slank. Men han har aabenbart Uheld med denne fordømte Jøde. Blev hans citrongule Frakke dengang paa Slottet Monbijou ødelagt af den lysegule Salon, saa har dette hebraiske Bestie denne Gang puttet alle sine Domestikker i vinrød Livré, saa at man maa antage Fyrsten for en Lakaj, i hvert Fald er hans vinrøde Kostume berøvet enhver Effekt. Ved Siden af den forargede Fyrste vralter den lille, tykke, uanseelige Geheimeraad Fichtel, som er paa et to Dages Ophold i Stuttgart med Brevskaber fra Biskoppen i Würzburg; han ser ud som en vandrende Kugle, i Pludderbukser og tyrkisk Frakke. Det snu Ansigt lyser fornøjet under den røde Fez, jovialt vinker han med den lille, fede Haand til Folket, der hviskende gør hinanden opmærksom paa Katolikkerne.

En skrøbelig, skummel Karosse kørte frem med en enlig Tjener bagpaa i en ældgammel, forlængst umoderne Dragt; en lang, tynd Herre med et blaalt, magert Ansigt steg ud og gik mærkeligt lydløst forbi det stirrende Folk ind gennem Portalen; det var den kurpfalziske Geheimeraad Dom Bartelemi Pancorbo. Hertugen selv havde formaaet den modvillige Süß til at indbyde Juvel-

handleren, som nu opholdt sig i Stuttgart for længere Tid. Dom Bartelemi Pancorbo saa ud som altid med det indfaldne Dødnin-gehoved stikkende frem af den folderige, slet siddende, forældede Hofdragt. Han behøvede ikke noget andet Kostume.

Punktlig, til fastsat Tid, kørte den hertugelige Karosse frem. Karl Alexander, der i Dag kun haltede ganske let, steg ud som antik Helt, mægtig og imposant. Marie Auguste var Gudinden Minerva; den slanke Buste tog sig endnu spinklere ud over det mægtige paafugleblaa Fiskebensskørt, det smukke Salamanderhoved knejsede; hun bar denne Gang en Paryk og en lille sirlig Guldhjelm, om Brystet spændte sig et ganske let, gyldent Harnisk. Hun fulgtes af to Pager, den ene bar Skjoldet, den anden bar Uglen.

Fanfarerne skulde netop smælde løs for at hilse Hertugparret, Süß stod allerede ved Døren til Modtagelsessalen, hvor man tog Opstilling efter Rang, da Hertugen tøvede i Vestibulen. Han havde ved sin Kirkeraadspræsidents Side opdaget en høj ung Pige med en smuk Skikkelse, klædt som florentinsk Gartnerske; da hun vilde sætte den mægtige, baandprydende Hat til Rette og et Øjeblik tog Masken af, saa han et drengeagtigt, kækt, brunligt Ansigt med stærkt blaa Øjne, der stod i sælsom Modstrid til de tætte, mørke Bryn. Han følte sig grebet, som han ikke havde været i Aarevis ved Synet af en Kvinde, en stor Svaghed overfaldt ham. Hertuginen kigede muntert fra Hertugen til Pige-barnet, som straks havde taget Masken paa igen. „Jeg tror, *mon cher*, vi skal gaa ind,“ sagde hun smilende. Der kom ogsaa Süß, slank og elegant i et saracensk Kostume, for at tage imod dem. „Hvem er den Dame?“ spurgte Karl Alexander. „Jeg supponerer, Demoiselle Magdalene Sibylle Weissensee,“ svarede Süß, „Demoiselle er Datter af Kirkeraadspræsidenten.“ Saa traadte Herskaberne ind i Salen, alle bukkede og sank i Knæ, Fanfarerne smældede.

Da Hertuginen satte Pris paa Komædie, begyndte Süß Festen med en lille italiensk Opera: „Don Juan mod sin Vilje“. Den nye Sangerinde, Graciella Vitali, en Neapolitanerinde, optraadte ved denne Lejlighed for første Gang; det var en lille, væver, en Smule fed Person, med et gulligt, smukt, noget plumpt Ansigt og meget livlige Øjne.

Süss ventede sig meget af det Indtryk, hun vilde gøre paa Hertugen, det var netop Karl Alexanders Smag; han havde da ogsaa med dette for Øje stillet Sangerinden store Muligheder i Udsigt; da hun derfor efter Forestillingen blev præsenteret for Hertugen, anstrengte hun sig til det yderste og bød sig til for alles Øjne baade med Blik og Lader, kun ventende paa det Øjeblik, da han vilde trække sig tilbage med hende til et afsides Kabinet. Men Karl Alexander viste hende kun en forbigaaende, adspredt Interesse, han sagde noget lignende som: „Senere, senere!“ Han havde øjensynligt kun Tanke for en anden. Neapolitanerinden havde den største Møje med at bevare den straalende, tilbydende Mine, og da hun kom til at tale med Süss, næsten sprang hun løs paa ham.

Under Komedien havde Magdalene Sibylle saa godt som ikke taget sin Maske af; bag ved den og under den store Straahat gemte hun det nervøse, skælvende Ansigt. Hun har ladet sig overtale af Faderen til at tage med derhen, men nu svigter Kræfterne hende; hun kan ikke staa sig mod Djævelen. Var hun blot aldrig traadt ind i denne Sal. Hun er ganske oprevet og tilintetgjort af sit Forehavende. Havde hun blot aldrig mødt Djævelen. Det var forfængeligt, formasteligt af hende at tro, at hendes arme Hænder kunde drage ham op til Gud. Siden det gik op for hende, at det var Jøden, der var Djævelen, har hun følt det, som om en Rotte gnavede inde i hendes Bryst. Hvor har hun raabt til Gud! Men Gud var tavs. Bøgerne om Ydmyghed, Erkendelse og Glemsel er kun Papir. Hun stirrer ud i Luften, hun vil fortabe sig i Gud; men Luften er tom, der viser sig intet Aasyn, alting er slapt og koldt og dumt og dødt. I Swedenborg staar der kun Ord, de klinger ikke, de griber hende ikke, og hun løber til Beata Sturmin, den blinde Hellige; men hun kan intet sige hende. Den Hellige er en stakkels, syg, gammel Jomfru med en underlig syrlig Luft omkring sig.

Hun har ikke truffet Jøden, siden den Gang hun besvimed hos ham. Han har flere Gange ladet spørge til hendes Befindende, han har sendt hende Blomster og har ogsaa en enkelt Gang besøgt Faderen; men hun har undgaaet ham. Kun een eneste Gang siden da har hun set ham; det var paa Slotspladsen, han tog sig straalende ud paa sin skimlede Hoppe Assjadah. Forbandelse, Had og

Raseri for mod Rytterens slanke Ryg, men det prellede altsammen af paa den, Lucifer vendte sig ikke om. Hun saa efter ham, mere afmægtig end Folket omkring hende, der slyngede Forbandelser efter ham; det havde i det mindste Ord. Paa hende skrumpede Hjerte, Tunge og Skuldre sammen i afmægtig Hjælpeløshed.

Hun havde vaklet længe, inden hun bestemte sig til at deltage i Festen. Nu var Aftenen een stor Skuffelse. Süß bekymrede sig aldeles ikke om hende, han havde knap henvendt et Par kølige, høflige Ord til hende, da han hilste paa hende. Hun kunde jo ikke vide, at dette var klog Beregning fra hans Side, hun saa kun, at Lucifer ikke havde Øje for hende. Nu fjernede hun sin Maske fra det bevægede, oprørte, sitrende Ansigt. Lucifer havde ikke Øje for hende, det traf hende som et forsmædeligt Nederlag.

Men der var en anden, der nu gensaa det brunlige, kække, bevægede Ansigt: Hertugen, han nød det med Kendermine, betragtede længe de dybblaa, levende Øjne, der virkede saa sælsomt til det mørke Haar. Død og Pine! Og det var en af hans Under-saatter, saadan noget kunde man altsaa finde, noget ganske særligt udsøgt. Karl Alexander havde aldrig tænkt sig, at der voksede en saa yndig Blomst i det Weissenseeske Hus. Han var gaaet til Festen med et vagt, ubestemt Begær efter noget nyt. Arbejdet laa bag ham, han følte sig frisk og udhvilet. Dette her var noget andet, noget nyt. Nu havde Soireen et Maal. Den vælske Sangerinde, som Süß havde anbefalet ham i høje Toner, skærpede kun hans Appetit paa den kække, unge, mærkelige Schwaberinde.

Straks efter Operaen begynder Tallet. Souperen er udsøgt og uhyre omfangsrig. Man lægger Maskerne, de blussende Ansigter ser dobbelt henrivende ud i de fremmedartede Kostumer. Retterne er stærkt krydrede, de ledsages af kraftige, udsøgte Vine og Skaaltaler. Et Vidunder af en Postej serveres, den indeholder en Børnekvartet, Paris og de tre Gudinder springer ud af den, men ingen af Gudinderne faar Æblet, Paris overrækker det til Hertuginde. Geheimeraad Fichtel, der ser ud som en Kugle i sit tyrkiske Kostume, udbringer en Toast i vittige Alexandrinere, spækket med fine, onskabsfulde Spydigheder om Stænderudvalget, og de katolske Officerer hylder larmende Hertugen.

Gnomer danser ind, tømmer Juvelmontrerne for deres Indhold og overrækker sirligt Damerne de glitrende Smykker, som Süß

har bestemt for dem. Dom Bartelemi ser stærkt interesseret til, hvorledes Sten efter Sten, Kæde efter Kæde, Spænde efter Spænde bliver fordelt. Det lange, tynde Menneske, der sidder med den ene Skulder kuriøst trukket i Vejret og det indfaldne, blaarøde Ansigt paa den magre Hals stikkende frem af den højtidelige Krave paa den gammeldags Portugiserdragt, lader uophørligt sine smalle, paapasselige Øjne under de posede Laag vandre rundt. Dybt inde i deres Huler ligger de og lurar som i et Dødningehoved. Den kurpfalziske Geheimeraad og Kommerce-Generaldirektør for Tobaksmonopolet lod Damerne vise sig hver enkelt Foræring og vurderede den sagkyndigt. Med det dybeste Ubehag hørte Süß paa denne hule, langsomme Stemme, der saa ofte havde underbudt hans egne Tilbud og hindret ham i saa mange Handeler, havde dukket og holdt ham nede saa længe. Fuld af Modvilje og frysende Ubehag betragtede han den Lidenskab, med hvilken Dom Bartelemi lod de flimrende Sten glide gennem sine lange, magre, blaarøde Hænder. De skelede til hinanden som to byttegriske Rovfugle, den ene gammel, plukket, grænseløs erfaren, den anden lille, ung, legende, dristig.

„Fine Stene, gode Stene,“ sagde Dom Bartelemi, „men ingenting mod Solitæren. Tillader I mig at se paa jeres Solitær?“ spurgte han Süß. Han tog om Ringen med sine tynde Fingre, der lignede Edderkoppeben, og betragtede den forelsket. „Hvad forlanger I for den Sten, Hr. Finansdirektør?“ spurgte han saa højlydt, at alle Gæsterne interesseret lyttede til. „Jeg sælger den ikke,“ svarede Süß. „Jeg byder jer det pfalziske Tobaksmonopol for den,“ fortsatte Portugiseren indtrængende. „Jeg sælger den ikke,“ gentog Jøden heftigt. Tøvende rakte Dom Bartelemi Ringen tilbage, og Hertuginde lo: „Nu sætter min Jøde det pfalziske Tobaksmonopol paa sin Finger.“

Nu sendte den vælske Konditor Desserten ind. Det var et straalende Kunstværk, og Konditor Benz vilde sikkert ikke have lukket et Øje en hel Uge af Misundelse, hvis han havde set det. Af Kage og frosset Creme var dannet forskellige Fæstninger, som Karl Alexander havde erobret; en ganske særlig beundringsværdig Del forestillede en Kopi af Merkurs Triumf, Spisesalens Loftsmaleri.

Efter Tafler, medens Ballet begynder, sidder Hertugparret sam-

men med de mest foretrukne af Gæsterne i Vinterhaven. Marie Auguste underholder sig med Hr. von Riollés, der med sin vide Kimono og det magre, livlige, lystne Ansigt ser ud som en Abe, her mellem alle Planterne. Dom Bartelemi gaar rundt og banker og kradser paa Stuk, Marmor og Lapislazuli med smaa Ophold foran Smykkemontrerne. Geheimeraad Fichtel sidder med sin Kaffe og fører en underfundig, diplomatisk Samtale med sin Ven Weissensee. Remchingen lader sin Misfornøjelse med Hertugin-den gaa ud over den beherskede, høflige Süß, som han overøser med plumpe, sjofle Vittigheder.

Lidt afsides sidder Hertugen og Magdalene Sibylle. Han har drukket tæt; straks efter Taflet har han givet Süß et Vink om at overlade ham hans Sovegemak og det tilstødende Kabinet og paa en eller anden Maade faa Magdalene Sibylle derind. Det stak lidt i Süß, da han hørte det, han saa hende for sig i Skoven, da hun første Gang bemærkede ham og flygtede, og da hun anden Gang sank om i hans Arbejdsværelse og laa der afmægtig, bleg og ung. Egentlig tilhørte Magdalene Sibylle ham ganske alene; man behøvede ikke at have skarpe Øjne for at se, at Pigebarnet var besat af een eneste Længsel efter ham, og nu, da Karl Alexander talte om hende, følte han et glødende Begær efter hende. Men han var saa vant til, at Forretninger og Hertugen gik fremfor alt, og først derefter kom Kvinder og Lyst og Sentiments, at han straks med sit sædvanlige grænseløst hengivne Blik forsikrede Hertugen om sin Glæde over at faa Lejlighed til at tjene Hans Højhed. Han gjorde blot underdanigst Hans Durchlaucht opmærksom paa, at Demoiselle saavidt han vidste hørte til de Hellige, hun var ogsaa ret vanskelig at behandle og faldt let i Afmagt; desuden var dette Fad efter hans Skøn endnu ikke aabnet. „Har Han prøvet det?“ lo Hertugen gjaldende, „har Han prøvet det?“ Det var netop, hvad han havde Smag for i Aften, og at Damen var Pietist, gjorde kun Sagen dobbelt pikant. Han nikkede jovial og naadig til Weissensee, der konverserede i Nærheden med Fichtel og Schütz.

Da han nu sad sammen med Magdalene Sibylle i Vinterhaven, indledede han med at gøre lidt Nar af hendes Pietisteri. Ganske vist var han selv jo Katolik, en ganske almindelig Kætter, men hans Hofkirke raad og først og fremmest hendes Hr. Fader, som

jo dog maatte anses for kompetent, sympatiserede slet ikke med de sværmeriske Ideer; han havde ogsaa selv Dagen før maattet undertegne et Reskript, som under Trusler om alvorlig Straf forbød en vis Fru von Molk at afholde sekteriske Sammenkomster i Fremtiden. Han havde set Beata Sturmin, den blinde Hellige, hele Menighedens Overhoved, og han havde sagt til sig selv, at saa meget var i hvert Fald sikkert, at Omgangen med Engle ikke virkede forskønnende paa en Kvinde. Nu, da han havde lært hende, Magdalene Sibylle, at kende, mente han dog, at der var meget, der talte for at søge Omgang med Gud og Englene. Om hun ikke vilde give ham lidt Undervisning.

Magdalene Sibylle hørte forpint paa hans platte Vittigheder; hun var bange for Karl Alexander, for hans ophedede Ansigt og for hans graadige Øjne. Hans Frivoliteter berørte hende ikke, hun følte sig forladt af Gud, ellers havde hun vel ikke taalt den Slags Bespottelser, saa var hun modig faret op og havde slynget sin glødende Foragt og Vrede i Ansigtet selv paa ham. Nu følte hun kun Modbydelighed for ham. Hun var saa træt og bedrøvet, og Gud skjulte sig for hende, Gud værdigede hende intet Svar, Gud forkastede hende.

Saa hørte hun igen Karl Alexanders ubehagelige, larmende Stemme. Hun skulde blot ikke tro, at han slet ikke forstod sig paa disse Ting. I Venedig havde han givet sig meget af med at fremmane Aander, og selv om han ikke havde læst noget som helst af Swedenborg, saa kendte han dog ogsaa her i Tyskland en Magus, der kunde se ind i Fremtiden, og som stod i overraskende god Relation med selve Vorherre. Men det var rent ud sagt en gammel Jøde; han satte mere Pris paa Magdalene Sibylle, og hvis han i Fremtiden skulde komme til at behøve en Oplysning fra højere Magter, saa regnede han med at turde henvende sig til hende. Dermed tog han uden videre Masken af hende, og hans graadige, voldtagede Øjne trængte raat ind paa hende.

Der var forfærdelig varmt i Vinterhaven, de fremmedartede Træer og Planter bevægede sig ligesom Mennesker i de flakkende Kerters Skin, Musikken ophidsede hende, og hendes Hoved smertede voldsomt. Hertugens Øjne og Tale sled i hende som et skærende, skarpt Instrument. Hun saa, hvorledes Ordene forlod hans yppige, lystne, truende Mund og sprang hen paa hende, stak og

pinte hende og saarede hendes inderste Sjæl. Det var, som om hun var spændt paa en Pinebænk, hun vil springe op, vil gøre noget vanvittigt, frygteligt; — i sidste Øjeblik bliver hun frelst af en af Hertugindens Pager, der meddeler hende, at hun tør gøre Hendes Durchlaucht sin Opvartning.

Marie Auguste sad i en større Kreds. Hun var omgivet af Süß, Hr. von Riollés og Geheimeraad Schütz; endvidere den unge blonde Aktuarus Götz, som var iført et Hyrdekostume; han tilhørte en af de mest ansete Familier, var dum, men ganske indtagende ved sin friske Ungdom; hans Moder, Geheimeraadinde Götz og hans Søster Elisabeth Salomea sad ogsaa i Kredsen. Det var næsten latterligt, som de to Damer, Moder og Datter, lignede hinanden, de saa ud som Søstre, begge var ganske lyse, slanke og smukke med lange, spinkle Lemmer, en Rigdom af blondt Haar og med store, sværmeriske, dumme Øjne. De sad der, hørblonde og elskværdige, i lidt umoderne Hyrdindekostumer og tilbad Hertuginde med deres lyse, naive Stemmer og deres smukke, dumme Øjne.

Den statelige Sophie Fischer, Süß' skønne, yppige Maitresse, vendte netop tilbage til Vinterhaven, og Marie Auguste kunde ikke lade være at drille sin Jøde en lille Smule med hende. Han havde nemlig udvirket, aabenbart som en Erkendtlighed for Datteren, at Faderen, Kammerfiskal Fischer, var blevet udnævnt til Ekspeditionsraad.

Süß stod mandig, rank og elegant i sit saracenske Kostume foran Damerne; smidig, uden Spor af Forlegenhed gav han hende Spotten tilbage: Jomfru Fischer havde ganske vist været en udmærket og meget velkommen Dame for hans Hus, men efter at Hans Durchlaughtighed havde behaget at tildele hendes Fader en saa anset Stilling, kunde han vel ikke forsvare at tage mod hendes Opofrelse mere; en Datter af en saa højtstillet Embedsmand, det passede sig dog ikke. Han lo og erklærede frækt overlegen, at han altsaa i Morgen vilde tillade hende at trække sig tilbage fra hans Hus. Det lille Selskab var højst forbavset over den kyniske, elegante Haan, hvormed han belønnede og afskedigede sin Elskerinde. Hertuginde morede sig, og Hr. von Schütz viste aabenlyst sin Beundring for denne Verdensmandsfaçon. Den unge, dumme Aktuarus Götz vidste ikke rigtig, hvad han skulde, han

lagde stor Vægt paa korrekt ydre Form, skulde han udfordre Süss eller give ham Ret? Han endte sine Overvejelser med at sidde stum og se martialske ud. De smukke Damer Götz derimod, baade Moder og Datter, var himmelfaldne over den fuldendte Elegance, hvormed denne Kavalier afsluttede en Amour; opfyldt af Beundring og øm Interesse stirrede de betaget op paa ham.

Magdalene Sibylle traadte nu ind i Kredsen. Hertuginde havde lagt Mærke til, hvormeget Hertugen beskæftigede sig med hende; den unge Pige med det brunlige, blege Ansigt og de mærkelige blaa Øjne til det mørke Haar interesserede hende; hun var nysgerrig efter paa nærmere Hold at erfare, hvilken særlig Tiltrækning der var ved hende. Velvillig rakte hun den unge Pige sin Haand til Kys og betragtede hende indgaaende og ugenert. Magdalene Sibylle kastede et lille sky Sideblik hen til Süss; han havde gjort en dyb Reverens, da hun kom, nu indtog han en alvorlig, korrekt Holdning. Det var en sand Befrielse ikke mere at maatte høre paa Hertugen, hun følte ogsaa den Velvilje, der strømmede imod hende fra Hertuginde; men Süss' Udtryk af ligegyldig Korrekthed forvirrede hende paany, hun sad stum, medens de andre let og ugenert konverserede videre, og pludselig udløste Frygt, Spænding, Skuffelse, Harme og Forventning sig i en ubehersket Hulken, der tvang hende ned paa Knæ foran Hertuginde. Man betragtede hende forbavset og med forborgne Smil. Hertuginde lille, fyldige, nydelige Haand klappede beroligende den unge Piges store, kolde Hænder. Süss benyttede sig derimod snildt af Øjeblikket; han sagde, at han vilde sørge for at skaffe hende Ro, og førte den dybt forlegne, rystende Magdalene Sibylle ud. Kineseren Riolles smiskede, Spanieren Schütz lo højt, og Fantasihyrden Aktuarius Götz maatte igen gribe til den Udvej at se krigerisk ud. Hertuginde passerede rolig videre, medens hun holdt Øje med sin Gemal, hun konstaterede tilfreds, at han blinkede til Süss, da den unge Pige blev ført tæt forbi ham.

Det Værelse, som Jøden førte Magdalene Sibylle ind i, virkede forfriskende køligt, naar man kom fra de af Lys og Vin og Mennesker overophedede Sale. Det var Kabinettet foran Sovegemakket, gennem en Portière saa man Pragtsengen med de forgyldte Amorer. Fra de andre Værelser havde man sat en hel Del forskellige Ting derind, som stod i Vejen ved Festen. Kostbart, skrøbeligt

Porcellæn, kinesiske Rariteter, ogsaa Buret med Papegøjen Akiba. Larmen fra Festsalene trængte kun ganske svagt herind; efter de overfyldte Sale virkede det lille Værelse med sin Stilhed, sin friske Luft og sin kølige Ensomhed vidunderlig beroligende.

Magdalene Sibylle sad paa en lav Divan, hun aandede roligere, den krampagtige Spænding havde løst sig. Hun var smuk, som hun sad der, varm og blussende af den megen Forvirring og Op-hidselse, og Süß, der beleven og hjælpsom stod foran hende, følte et stærkt Begær efter hende. Det traf sig særdeles uheldigt, at den anden netop skulde komme nu, sandsynligvis forstod han slet ikke at vurdere, hvilken Lækkerbidsken der tilfaldt ham. Hun løftede langsomt Hovedet og saa paa ham med sine store, talende Øjne. Süß fandt det mest passende at besvare hendes Blik med det Udtryk af grænseløs Hengivelse, hvori han var en Mester, maaske tilsat en Anelse af Faderlighed. Arme Lucifer! tænkte Magdalene Sibylle. Han er et stakkels vildført, ulykkeligt Menneske. Det nytter ikke at kæmpe vildt og heftigt med ham. Jeg vil ganske stille tage hans Haand og tale blidt saa længe med ham, at han finder tilbage til Gud. Hvor kunde jeg dog tvivle om, at jeg havde Kraft nok til at udføre min Mission. Han venter jo kun paa, at nogen skal komme og forsone ham med Gud.

Saa hørte hun Jødens fløjelsbløde, kærtegnende Stemme: „Jeg er utrøstelig, Demoiselle, over, at De altid overfaldes af en Accident i min Nærværelse. Første Gang jeg havde den Lykke at se Dem, var i Skoven ved Hirsau, da flygtede De for mig, og da De gjorde mig den Ære at besøge mig sammen med Deres Hr. Fader, befandt De Dem ikke vel i mit Hus. Nu i Aften, hvor jeg troede efter beskeden Evne at have gjort alt for at glæde mine Gæster, ser jeg med den smerteligste Beklagelse, at det igen er mislykkedes for mig. Er virkelig selve Synet af mig saa *desagréable* og frastødende, Demoiselle? Eller er det hele kun fatale Tilfældigheder?“ Han bøjede sig dybt ned over den rødmenende Magdalene Sibylle.

„Simuler nu blot ikke længere, Hr. Finansdirektør,“ sagde hun pludselig med et tappert Tilløb og saa op paa ham med store, fromme, indtrængende Øjne. „Jeg ved meget godt, at De er Lucifer, Belials Søn, og De ved jo ogsaa, at jeg er sendt til Dem for at kæmpe med Dem og føre Dem tilbage til Gud.“

Süss havde stor Øvelse i at omgaas Kvinder, han var vant til Overraskelser, han lod sig aldrig bringe ud af Fatning og blev aldrig perpleks; men dette kom ham fuldkommen uventet, han vidste for første Gang ikke, hvad han skulde svare. Lykkeligvis syntes Magdalene Sibylle slet ikke at vente noget Svar, hun trak Vejret dybt og gik videre. Hun forstod jo meget godt, at han frygtede for, at Gud vilde støde ham tilbage; og det var jo ogsaa en uhyre Beslutning at ville aflade fra en tusindaarig Trods. Men havde man først opgivet al Trods og Forstokkethed, saa var det, som om Sjælen blev befriet for en modbydelig Skorpe og badede i milde lunkne, lægende Vande. I sin indtrængende Ivrighed strakte hun sin Haand ud imod ham.

Med sin vidunderlige Evne til at indstille sig havde Süss straks fundet sig til Rette paa det pietistiske Omraade; han greb hendes Haand og begyndte et hastigt forberedt Svar, og de var begge godt paa Vej til at forstaa hinanden, da Hertugen pludselig stod i Værelset. Magdalene Sibylle stirrede skrækslagen med opspilede Øjne, der raabte om Hjælp, paa Süss, hun aandede heftigt; men Jøden sagde kun nogle forbindtlige Ord om, at han maatte tilbage til sine Gæster, og pludselig var hun alene med Hertugen, Papegøjen skreg: *Ma vie pour mon souverain*, og i Værelset ved Siden af stod den anmassende, pralende Seng midt i et straalende Lys-hav. Karl Alexander sagde et eller andet spøgefuldt, ligegyldigt, med et underlig hæst, tykt Mæle. Hun saa hans røde, let svedende Ansigt, hans Øjne, der pludselig blev skrækindjagende sorte, og hun mærkede den drukne, ophidsede Dunst, der udgik fra ham. Møjsommeligt gik hun et Par Skridt hen imod Døren, fremstammede en Undskyldning, vilde tilbage til Süss, til Gæsterne; men Døren var laaset. Karl Alexander lo gurglende og spændte omstændeligt det kostbare, antike Brystpanser af; han tav, kun hendes heftige Aandedræt hørtes. Saa kom han hen imod hende med rædselsfuld Venlighed og greb hendes Haand. Hun veg tilbage, opægget tog han fastere om hende; hun værgede for sig, kæmpede men uden Udsigt til at kunne staa sig mod den svære ophidsede Mand. Løsrevne Toner fra Musiken trængte ind i Værelset, hun skreg vildt, Papegøjen skrattede hæst og fløjtede afsindigt mod Burets Tremmer.

Maskeballet derude antog stadig friere og friere Former. Fra

alle Kroge og Hjørner hørt halvkvalede Skrig og Hvin ledsaget af Latter og Skraal.

Da Süß nu kom tilbage fra Kabinettet, styrtede han sig med en vis hidsig Forbitrelse ind i Vrimlen. Han svarede undvigende, da Hertuginde med en lille lysten Latter spurgte efter Magdalene Sibylle, og begyndte at kurtisere de to Damer Götz, baade Moder og Datter, som Hertugen ogsaa interesserede sig for, med en saa voldsom Paagaahenhed, at Aktuaren Götz stum og raadvild trak sig tilbage i en Krog og satte sig til at drikke; Süß havde aldeles ikke reageret over for hans truende Mine. De to Damer besvarede henrykt og fjollet begejstret Jødens kyniske Galanterier. Den lille, fedladne, fordærvede, neapolitanske Sangerinde havde slaaet sig paa den gamle Fyrst Thurn og Taxis.

Hun lod som om hun ikke vidste, hvem han var, men at det ene og alene var hans elegante, distingverede Udseende og Væsen, der fik hende til at smigre ham og kærtegnende at stryge sig op ad ham. Da den gamle Fyrste saa, at han dog virkede, trods sin vinrøde Dragt, der lignede Domestiklivréerne, levede han op, hans Ærgrelse fortog sig fuldstændig, navnlig da han bemærkede, at Remchingen anstrengte sig meget for at takkes Sangerinden, som dog ganske ignorerede den stærkt drukne General, der slugte hende med fortinnede Øjne, for helt og holdent at hellige sig den fine, gamle, rige Fyrste. Men fra sit Hjørne stirrede Aktuaren Götz betaget paa Neapolitanerinden med Øjne, der endnu var mere slørede af Sværmeri end af Beruselse; og medens hun holdt Generalen paa Afstand og lokkede Fyrsten til sig, fik hun alligevel Lejlighed til med eet eneste, men uendelig veltalende Blik, for altid at fange den unge, dumme, blonde, friske Hyrde i sine Garn.

Weissensee, Konsulenten Neuffer og Würzburger-Geheimraaden Fichtel havde sammen med Schütz og Hr. von Riollens siddet ved Spillebordene, nu drak Würzburgeren sin Kaffe, Weissensee og Neuffer nød den fyldige, dunkelrøde Sekt, som man i hele det vestlige Tyskland kun fandt hos Süß; man talte ivrigt om Politik. Weissensee var ikke helt saa nærværende, som han plejede at være. Han vendte og drejede ustandselig det kloge, magre Hoved og spurgte snart den ene, snart den anden, om man ikke havde set hans Datter; men der var ingen, der havde set Magdalene Sibylle. Hans lange, fine Hænder blev fugtige af Sved,

og hans skeptiske Øjne fór raadløse omkring. Da han pludselig fik Øje paa Süß, undskyldte han sig hos Herrerne og flagrede i sin vide, venetianske Silkekappe usædvanlig hastigt hen til ham for at forhøre sig om Datteren. Süß svarede ubekymret, at Demoiselle havde Hovedsmerter, hun havde derfor trukket sig tilbage til et roligt, køligt Værelse. Kirkeraadspræsidenten var bragt ud af Fatning, han vilde straks opsøge hende. Süß mente dog, det vilde være bedst at lade Demoiselle hvile, tilmed da Serenissimus, saavidt han da vidste, højstegen tog sig af hende; samtidig betragtede han Weissensee med et uforstyrreligt, kynisk-forbindtligt Smil. Weissensee begyndte at sitre, han maatte sætte sig. Efter en lille Pause bemærkede den stadig smilende Süß, at Hertugen havde ytret sig usædvanlig naadigt om den nye Kirkeraadspræsident, Rangstigning og Orden vilde sikkert ikke lade vente længe paa sig. Weissensee nikkede et Par Gange paa en mærkelig, fraværende, oldingeagtig Maade og stirrede med et fortrukket Smil ind i Festtummelen; pludselig begyndte han med hæs, usikker Stemme og uden at se paa Süß at fortælle om sit rummelige Hus i Hirsau. Han beskrev malende den tiltalende Landejendom med Vinbjerger, Høstgilder og behagelig Orden baade ude og inde; talte om sit Arbejde med det nye Testamente, om den Fred og Ro, der herskede langt fra den brusende Verdens Larm, man hørte den næppe; og midt i alt dette var hans Datter gaaet stille og alvorlig omkring, fyldt af det altsammen. Midt i denne Enetale, som han holdt mere for sig selv end for Süß, forstummede han lige saa pludseligt, som han var begyndt. Han faldt hen i Tanker, den elegante venetianske Kappe hang slap, ulegemligt om ham, den saa ud som store sammenfoldede Flagermusevinger. Foran ham stod Jøden og betragtede det hjælpeløse, sammensunkne Menne-ske, der saa fuldstændig udleverede sig; med kølig, nøgtern Stemme spottede han: „Jeg havde slet ikke tænkt mig, at De kunde være saa sentimental.“ „Aah, sig ikke det, sig ikke det,“ svarede Weissensee og tog sig sammen. „Jeg er ikke nogen Desertør i Livet, Ekscellence. Jeg er aldrig veget for et Adventure, aldrig i mine Dage. Nysgerrighed var det Principium, efter hvilket jeg indrettede min Eksistens.“ Han forsøgte at le sin sædvanlige, let-færdige Latter. „Det maa være en meget rastløs Stjerne, jeg er født under. Den lader mig aldrig i Ro; den har jaget mig over

Lande og Have og ladet mig kige alle Guds og Satans Skabninger i Kortene. Aah ja, hvilke Souvenirs!“

Men medens han anstrengte sig for at genopfriske disse Souvenirs, skete det, at han syntes, han saa Jødens hvide, smilende Ansigt, med de hvælvede, brune Øjne og de yppige Læber forandre sig, det fortrak sig. Det skete, at han pludselig ganske nøje forstod, at faa Skridt fra ham, bagved en aflaaet Dør, kæmpede hans Datter en fortvivlet Kamp og slog hjælpeløs om sig med svigtende Kræfter! Han saa hende for sig, saa, hvorledes Blodet veg fra det brunlige, kække Ansigt, hvorledes de blaa Øjne under det mørke Haar stirrede glasagtige og fordrejede, og medens han sagde dette, hørte han Süß' knivskarpe, saglige Stemme: „Som Tingene ligger i Aften, tør jeg med al Sikkerhed stille Dem en Orden og Rangstigning i Udsigt.“

Det mærkværdige var kun, at han aldes ikke hadede denne Mand, der stod der foran ham med det frække, forbindtlige Smil. Han legede blot med Ønsket om, at den anden maatte komme til at sidde lige saa sønderrevet og knust, som han selv nu gjorde, og at han, Weissensee, saa maatte staa smilende og uberørt foran ham.

Weissensee opførte sig nu ganske som ellers, kun at alt, hvad han sagde og gjorde, var beklemmende uvirkeligt, marionetagtigt. Han bukkede sig høflig og venlig, vekslede et Par skæmtende Ord med Hertuginde, talte sagte og diplomatisk med Geheimeraad Fichtel og besvarede en udsøgt pointeret, sjofel Vittighed af Hr. von Riollens med en anden, der var endnu mere obscøn og elegant pointeret. Men alle Stemmerne klang sælsomt mekanisk og klaprende, og Menneskene lignede store, kunstige Dukker, og alting var som af Voks. Ogsaa Hertugen, der nu igen var til Stede i Salen, stor og bred med trætte, slappe, hængende Lemmer, og mere haltende, end han plejede, ogsaa han, syntes Weissensee, saa ud som en stor Voksdukke, indhyllet i Røg og Taage.

Men alligevel lykkedes det ham ved Synet af Hertugen at faa Haabet til at stige. Han jog sine Taagesyner paa Flugt og fornægtede sin Viden, det maatte ikke være sandt. Med en hastig, flagrende Bevægelse samlede han Venetianerkappen om sig og traadte hen til Hertugen; hele Manden var et eneste indtrængende, tiggende Spørgsmaal, om det maaske alligevel ikke var sket. Men Hertugen

saa ham ikke, vilde aabenbart ikke se ham; trods det, at Weissen-see stod ganske nær ved ham, stirrede han lige frem for sig og gik forbi ham med en mærkelig, sky og ubehagelig Rømmen sig.

Weissensee følte sig pludselig saa forfærdelig gammel og træt. Han opsøgte en stille Krog og kom til at sidde ved et Bord, hvor den ensomme Aktuarius Gøtz sad og drak. Denne følte sig meget bæret af Hr. Kirkeraadspræsidentens Selskab, han rejste sig meget ceremonielt, skønt stærkt paavirket af Vin, og gjorde umaadelig mange omstændelige Reverenser. Saa sad de to Mænd, den fine, gamle, bedrøvede, sønderknuste og den unge, plumpe, sværmeriske, skuffede og tav ganske stille, stirrede ind i den ophidsede Festtummel og drak.

Karl Alexander gik stolt og tilfredsstillet gennem Salen. Af og til fløj et lille, forlegent og trodsigt Smil over hans Ansigt og fik ham til at ligne en Dreng, der har gjort gale Streger og bryster sig med dem for at skjule sin Skamfuldhed. Men netop derfor opførte han sig saadan, at enhver maatte kunne se, at han kom fra en Omfavelse. Han vinkede til Hertuginde, som spørgende saa paa ham, med en talende Gestus, der uden Besvær kunde tydes som en stolt Tilstaaelse. Han gik forbi Faraobordene, hvor Spillerne, glødende af Iver og hemmeligt rasende over Afbrydelsen, ærbødigt rejste sig; han forsikrede dem, at han i Aften amuserede sig aldeles udmærket, virkelig aldeles ypperligt. Han hældte tørstig to store Glas Tokayer i sig og blev meget beskænket. Saa opsøgte han sin Svigerfader, der nu ganske helligede sig Neapolitanerinden, hvilket Karl Alexander naadig og velvillig udtalte sin Anerkendelse om. Han faldt flere Gange den gamle Fyrste om Halsen og forsikrede kærligt, at det glædede ham usigeligt, at Fyrsten følte sig saa ung. Forfængelig og sentimental pralede han med sin Ungdom i Italien, sin lombardiske Kampagne, sine venetianske Adventures. Cassano maatte han ganske vist betale med den halte Fod, men det var ikke for høj en Pris. Og Venedig, ja, Venedig! Drive om med Maske for Ansigtet, Dueller, Kvinder, spidsfindig Politik, Alkymister og Aandemanere, Laguner og Paladser og over det hele de Ti's hemmelighedsfulde Haand. Han maa tænke paa det alt sammen nu ved at se paa Graciella Vitali, saadan en Hvirvelvind, hun er, saadan en duftende, brusende, vælsk Parfume, og han betragter indgaaende Neapolitanerinden og vurderer hende sagkyn-

dig. Han gratulerer den Gamle til den lækre Høne, som han er i Begreb med at plukke. *Suum cuique! Suum cuique!* laller Karl Alexander og klapper anerkendende Sangerindens myge, gullige, nøgne Arm.

Süss undviger Hertugen. Han er forbitret og misundelig, han ved, at Karl Alexander nu vil skildre ham Episoden med Magdalene Sibylle paa sin sædvanlige, klodsede, omstændelige Maade, med alle Detailler, og han er ikke i Humør til at høre om disse Glæder, hvis første fine Duft det egentlig havde tilkommet ham selv at nyde. For at befri sig for sine Tanker lod han sig ganske opsluge af den brusende, bølgende Fest. Det var jo til Ære for ham, for at fejre hans Tilværelse, hans Fødselsdag, at alle disse Lys og pragtfulde Sale straaede, for hans Skyld havde de skønne Damer og de fornemme Herrer indfundet sig. Han er steget højt, aldrig har en Jøde i hele Tysklands Historie indtaget en saa frem-skudt og ærefuld Position. Og dog vil han komme til at stige endnu højere, hans Adelsansøgning er paa Vej til Kejserhoffet i Wien. Karl Alexander, der Dag for Dag kommer i dybere Gæld til ham, maa sætte hans Ønske om at blive nobileret igennem. Han er ikke en Nar som Isak Landauer, han løber ikke om i Kaf-tan og med Proptrækkerkrøller; det falder ham heller ikke ind at benytte sig af det billige Middel, som hans Broder anvendte: at skifte Tro for at opnaa Titel og Rang. Kun ved sit Geni, ved sit Held og sit Geni vil han naa helt op til Toppen. I rette Tid har han sat sin Lid til Hertugen, da denne endnu var ringe og ube-tydelig, det vil altsaa lykkes ham at klatre de sidste Par Trin, der endnu mangler. Han vil forblive Jøde, og trods det — og netop det skal være den store Triumf — vil han blive ophøjet i Adels-standen, blive Landhovmester og indtage den rette Plads i Hertug-dømmet under Iagttagelse af alle Formaliteter for hele Verdens Øjne.

Man dansede. Man fyldte Hjerte, Øje og Øre med den brogede, muntre Larm. Hans Drømme svang sig paa Violinernes Himmel-fart, Paukerne drønedes hans Magt ud over Salene, Kvindernes Skønhed og Herrernes fornemme Pragt — alt var en Hyldest til ham. Han stirrer ind i sin straalende Fest, drømmer om sin Hof-færdighed med den røde Mund halvt aaben og et sært, fortrukket Smil i det hvide Ansigt. Men pludselig glider en usynlig Haand

hen over det og vifter det mætte, tilfredse, nydende Udtryk bort. De skønne, straalende Farver blegner, den klingende, brusende Fest forstummer; han ser vel Musikanterne spille, men han hører dem ikke mere. Han ser sig selv midt i en anden, taageagtig, latterlig, rædselsfuld, beklemmende Dans. Foran ham skrider Onkelen, Rabbi Gabriel, med hans ene Haand i sin, hans anden Haand har Hertugen omklamret, han halter stærkere end ellers paa sin syge Fod. Og helt foran, forbundet med ham gennem mange Hænder, gaar Isak Landauer; hovedrystende, indskrumpet, i sin latterlige, flagrende Kaftan, glider han gravitetisk ud og ind i Dansens Rytme.

Da han løsriver sig fra Synet, staar Dom Bartelemi Pancorbo foran ham i sin forældede Portugiserdragt, de vagtsomme Øjne i det magre Dødningehoved lurer paa ham, langsomt naar den dystre, makabre Stemme hans Øre: „Hvorledes, Hr. Finansdirektør, naar jeg lægger Brændevinsskatten for en Maaned til Tobaksmonopolet, lader I saa Solitæren gaa?“

Og Festen brusede videre. Til den anden Del af Aftenen havde Nicklas Pfäffle, der ligevægtig, upaavirket og præcis ledede Ballets komplicerede Mekanisme, udtænkt en Overraskelse. Loftet med Maleriet af Merkurs Triumf aabnede sig, og Cupido kom til Syne paa en flyvende Maskine. Han svævede hen over Gæsterne og strøede Roser paa dem, hyldede i sirlige Alexandrinere Hertugparret og gratulerede Süss til Fødselsdagen. Det var en overordentlig ferm lille Gud, han fremsagde sine Vers nydeligt, og selv om hans Sprog var lidt rigelig schwabisk, saa var det efter Remchingens højlydte Mening altid bedre, end om han havde talt Yiddisch. Dansen begyndte igen. Det lykkes nu endelig Karl Alexander, der er temmelig drukken, at bemægtige sig Süss, som han haler med til et af-sides Hjørne, fast besluttet paa at fortælle en Kender om den Nydelse, han har haft. Han snuser, pruster og snøfter, han er virkelig meget beskænket, det antike Kostume sidder ikke helt rigtigt: varm, vindunstende, rødhovedet, bred og svær laller han og ler og slaar den ærbødige og resignerede Süss paa Laarene. „En delikat Bid!“ smasker han og smækker med Tungen. „Det gjorde Han rigtigt i, Jøde, at indbyde hende til mig. Det skal heller ikke mankere paa den rette Dusør. En tysk Fyrste viser sig ikke fedtet. En delikat Bid!“ Han skildrede Magdalene Sibylle, udmaalede med sine

røde, plumpe Hænder hver Enkelthed ved hendes Legeme, Laarene, Brystet. „Et lille vildt Føl! Slaar bagud og stejler og bider og gløder, og er iskold, naar hun alligevel maa falde til Føje.“ Han pegede paa den lille, gullige, gesvindte Neapolitanerinde, som midt i alt sit Halløj med den gamle Fyrste fik Tid til at sende Øjne til ham, gaminagtig og lastefuld med Tungen spillende i Mundvigene. „Det der er en Hvirvelvind, en tiltalende Parfume, maa den bekomme Hans Durchlauchtighed Hr. Svigerpapa godt.“ Han klukkede foragteligt. „Men den anden, min Hjerterdame, Guds Død! Det er ikke nogen vælsk Stoddertøs, hun smiser ikke og knækker ikke sammen i Armene paa en.“ Han lænede sig sværmerisk og sentimental tilbage. „Min er som en Skovsø,“ sagde han med en ubestemt, roende Haandbevægelse. „Som en Skovsø,“ gentog han lallende, sank lidt forover og lukkede Øjnene.

Süss var rasende, han prøvede forsigtigt paa at fjerne sig, men straks tog Karl Alexander fat igen, fortalte vigtig og omstændeligt. „Hun har Øjne, det Asen, Øjne siger jeg dig! Ved du, hvad jeg maatte tænke paa? Det gætter du aldrig. Det gætter du aldrig i Livet.“ Han begyndte at le, først stille, saa rallende, hikkende, voldsomt, til sidst rystede han af Latter. „Din Magus maatte jeg tænke paa, din Trylleonkel — jeg siger dig, hun har Øjne, det Bæst! — Din Magus — det første siger jeg Eder ikke —“ Pludselig fór han rasende op: „Siger han mig ikke, den Helvedes Hund, den forbandede, listige Karl. Lad ham beholde det i sig, lad det blive siddende i Halsen paa ham og kvæle ham, den Troldkarl, den forbandede Jødeslyngel!“

Süss veg ligbleg, forskrækket tilbage, han aandede tungt og strakte Haanden afværgende, besværgende ud. Karl Alexander rejste sig med Møje op, han prøvede drukken og forbitret paa at indtage en stolt Feltherreholdning, saadan som paa Billedet med de syv Hundrede Øksemænd ved Belgrad, han ræbede, hikkede og brølede: „Mig kan han profetere, hvad han har Lyst til. Jeg frygter ikke for noget *Attempto!* Jeg vover det! Jeg er Karl Alexander, af Guds Naade Hertug til Württemberg og Teck. Jeg staar over Skæbnen. Den tyske Achilles. Af Guds Naade!“ Han stod ret op og ned og lignede sit eget Monument.

Men han sank meget hurtigt ned i sin Stol igen; smilede plud-

selig uden nogen Overgang. „Som en Skovsø,“ lallede han; snusede, snorkede, rallede, ræbede og faldt i Søvn.

Og Festen rasede videre — som en Fole, der uden Rytter og Tøjler farer af Sted. Dens Larm trængte ud over Staden, over Landet, der sov, stønnede, vaandede sig, kastede sig frem og tilbage, fór op af Søvn, mumlede, knurrede, og atter sov ind for at vaagne og slæbe videre.

TREDJE BOG

J Ø D E R N E

I Byerne paa Middelhavets og det atlantiske Oceans Kyster sad Jøderne som store og mægtige Handelsherrer. De forvaltede Udvekslingen af Varer mellem Orient og Occident, langede fra Haand til Haand over Havet. De var blandt de første, der udrustede Skibe til Vestindien, de organiserede Handelen mellem Syd- og Mellemamerika og drog ogsaa Brasilien ind i Ringen. De grundlagde Sukkerindustrien i den vestlige Verdensdel og skabte Fundamentet til New Yorks Udvikling.

I Tyskland derimod førte de en trang og kummerlig Tilværelse. I det fjortende Aarhundrede var over halvfjerde Hundrede Jødemenigheder blevet myrdet, druknet, brændt, martret, kvalt eller levende begravet. De overlevende var for det meste flygtet til Polen. Siden da optraadte de kun faatalligt i det romerske Rige. For hver seks Hundrede Tyskere fandtes een Jøde. Under Folkets og Øvrighedens raffinerede Plagerier levede de sammentrængt, kummerligt, trist, underkastet enhvers Forgødtbefindende. Haandværk og Udøvelsen af frie Kald var dem forbudt. Myndighedernes strenge Forskrifter henviste dem til lyssky, indviklet Sjakren og Aagren, begrænsede deres Indkøb af Levnedsmidler, forbød dem at klippe deres Skæg og forordnede en nedværdigende, latterlig Paaklædning for dem. De blev trængt sammen paa snæver Plads, og Portene til deres Ghetto blev hver Aften omhyggelig laaset, man bevogtede Ind- og Udgange. Der levede de, sammenstuvende, formerede sig; men man undte dem ikke af den Grund mere Bevægelsesfrihed; da de ikke maatte bygge i Bred- den, maatte de prøve at skaffe sig Plads ved at bygge i Højden, Lag paa Lag taarnede sig op. Deres Gyder og Stræder blev stadig

mere og mere trange, skumle og krogede; ikke et Træ, ikke et Græsstraa, ikke en Blomst fandtes der i dem, blottet for Sol og Luft laa de der, den ene i Vejen for den anden, i tykt, sygdomsavlende Snavs. De var afskaaret fra den frugtbare Jord, fra den blaa Himmel og de grønne Marker. Vinden stoppede op i deres snørklede, stinkende Gyder. De høje sammentrængte Huse spærrede for Synet af de drivende Skyer. Mændene sneg sig duknakket af Sted, deres smukke Kvinder falmede tidligt; af ti Børn, som de fødte, døde de syv. Det var som et stillestaaende Brakvand, afspærret fra det strømmende Liv derude, fra Sproget, Kunsten og Aanden hos de andre.

De trange Boligforhold tvang dem til at leve i ubehagelig Fortrolighed; enhver kendte den andens Hemmelighed. Sladderagtige, hindrede i deres mindste Bevægelser, gned og gnubbede de op ad hinanden, mistroisk betragtede hinanden som Fjender; thi den mindste Fejl eller Uforsigtighed hos den Enkelte kunde blive til ubodelig Ulykke for alle de andre.

Men den sikre, vejrende Fornemmelse, de besad overfor alt nyt, for Morgendagen, lod dem hurtigt spore den ydre Forskydning, der foregik rundt om i Verden: Fødsel og Værdighed erstattet af Penge. De havde selv erfaret det, mod Usikkerhed, Uretfærdighed eller Fare gaves der kun eet Skjold, paa svigtende, gyngende Grund var der kun een sikker Plet: Penge. For Jøden med Penge spærrede Vægterne ikke Ghettoens Porte. Jøden med Penge stank ikke mere, og Myndighederne forlangte ikke mere, at han skulde bære en latterlig, spids Hat. Fyrsterne og de fornemme Herrer havde Brug for ham, de kunde hverken føre Krig eller regere uden ham. Grevinde Gräveniz og de schwabiske Hertuger tillod Isak Landauer og Josef Süß at vokse sig stærke og mægtige, de brandenburgske Kurfyrsters Naadessol skinnede paa Lipmann Gomperz og Salomon Elias, og ved selve Kejserens Hof gik Oppenheimerne ud og ind.

Men den uhyre Masse af underkuede og retsløse og de enkelte mægtige, — Levantens og de store Kyststæders stolte Jøder, der beherskede Europas og den nye Verdens Handelsveje og i deres Kontorer raadede over Krig og Fred mellem Landene — den tyske Ghetto's snavsede, forkomne, usle, latterlige Beboere, de jødiske Livlæger og Ministre, der levede i Glans og Herlighed hos Ka-

lifen, hos Shahen af Persien og hos Sultanen af Marokko, de polske Jødestæders lusede, snavsede og foragtede Pøbel, Kejserens og Fyrsternes Bankierer, ombejlede og forhadte i deres Kabinetter, og Landevejens elendige Bissekræmmerjøde, jaget af Hunde, pint af Gadedrenge og Politi og tvunget ind i latterlig, modbydelig Fornedrelse: alle havde de en sikker, hemmelig Viden tilfælles. Mange stod det ikke helt klart, kun faa havde udtalt det, en Del havde vægret sig ved den utvetydige Erkendelse; men det laa dem alle i Blodet, inderst inde bar de alle den dybe, hemmelige, sikre Bevidsthed om Magtens Ubestandighed, Meningsløshed og Mangel paa Værdi. De havde nu saa længe levet underkuede og ringeagtede, latterlig splittet i Atomer mellem alle Jordens Folkeslag. De vidste, at Magt at udøve og Magt at taale var ikke det virkelige, det vigtigste. Sank ikke den ene efter den anden af Magtens Kolosser splintret i Grus, medens de selv, de magtløse, havde formaaet at paatrykke Verden deres Ansigt?

Denne Lære om Magtens Forfængelighed og Ubetydelighed kendte alle Jøder, de store og mægtige saavel som de smaa og ubetydelige, de sorgløse og de betyngede, de nærværende og de i det Fjerne. Ikke sagt med tydelige Ord, ikke givet i haandgribelege Beviser; men den laa i Blodet og i deres Følelsesliv. Det var denne hemmelige Viden, der pludselig lod hint gaadefulde, milde, overlegne Smil spille om deres Læber, dette Smil, der tirrede deres Fjender dobbelt, fordi de tydede det som respektløs Frækhed, og fordi alle deres Rædsler og Torturer prellede af paa det. Det var denne hemmelige Viden, der omfattede alle Jøder og smeltede dem sammen til en Enhed, kun denne, ellers intet; og denne hemmelige Viden var Bogens Lære.

Bogen, ja, deres Bog. De havde ingen Stat, der forenede dem, intet Land, ingen Jord, ingen fælles Levevis. Men naar de alligevel var eet, mere eet end noget andet Folk paa Jorden, saa var det Bogen, der bandt dem uløseligt sammen. Brune, hvide, sorte og gule Jøder, store og smaa, prunkende og pjaltede, gudløse og gudfrygtige, drømmende krøbet sammen i deres stille Stuer eller magtfuldt skridende frem i Glans og Herlighed; alle bar de Bogens Lære prentet i deres Indre. „Mangfoldig er Verden; men den er Forfængelighed og Jagen efter Vind; men een alene er Israels Gud, den Værende, den Uransagelige, Jahve.“

Mange Gange var vel selve Tilværelsen ved at kvæle Ordet i deres Indre, men det levede sit stille Liv, det aabenbarede sig for dem i tavse Stunder, hvor de blev sig selv; naar Livet var paa sit Højdepunkt, var Ordet der, og naar de skulde dø, var det der, og det gik fra den ene til den anden. De snørede det i Bederemme om Hjerter og om Pande, de heftede det paa deres Døre, de indledede deres Dag og de afsluttede den med det, det var det første, de lærte Barnet, og det var i den Døendes sidste Rallen. Af Ordet hentede de Kraft til at bære de Kvaler, Livet paalagde dem. Hemmeligt smilede de over Edoms Magt og over hans Raseri og hans vanvittige Gøren og Laden.

Alt dette forgik; hvad der blev, var ene Ordet.

De havde slæbt Bogen med sig gennem to Tusinde Aar. Den var deres Folk, Stat, Hjemstavn, Arvelod og Besiddelse. De havde overbragt den til alle Folkeslag, og alle Folkeslag bekendte sig til den. Men de alene var de retmæssige Besiddere, Fortolkere og Forvaltere. Seks Hundrede og syvogfyrretyve Tusind tre Hundrede og nitten Bogstaver havde Bogen. Hvert eneste Bogstav var talt og vejjet, prøvet og anerkendt. Hvert Bogstav var betalt med Liv. Tusinder havde ladet sig martre til Døde for hvert Bogstav. Nu var Bogen helt deres egen. Og naar de samledes i deres Bedehuse paa deres store Højtidstid, raabte de, bekendte de af deres Hjerters Dyb, de stolte herskende, saavel som de smaa, undertrykte, knægtede: „Intet har vi tilbage, intet uden Bogen.“

Karl Alexander sendte Magdalene Sibylle prægtige Gaver, flanderske og venetianske Gobeliner, gyldne Parfume-flasker fra Spanien med persisk Rosenoile, en arabisk Ridehest, et Perlesmykke. Han var ikke nogen Gnier, lod sig ikke lumpe, og han betragtede Magdalene Sibylle som sin erklærede Maitresse. Meget formel indfandt Kammertjeneren Neuffer sig hver Dag, sendt af Hertugen, for at spørge til Demoiselles Befindende.

Magdalene Sibylle lod det altsammen ske under iskold Tavshed. Hun gik omkring som en Død med det ynglingeagtigt kække Ansigt forstenet, Læberne sammenpressede og med underlig stive Arme. Hun forlod ikke Huset, tog sig ikke af noget som helst, spiste alene, sagde God Morgen og God Nat, ellers intet. Hun havde ikke talt med noget Menneske, heller ikke med Faderen,

om, hvad der var foregaaet med Hertugen; der kunde gaa flere Dage, hvor hun ikke saa Faderen.

Weissensee vovede ikke at gøre det ringeste Forsøg paa at vække hende af denne forstenede Tilstand. Han var blevet adlet og havde nu en Konferensministers Rang; men han følte sig elendig og utilpas; han mærkede sine Kollegers Mistillid i det snævrere Stænderudvalg; han vilde tale ud med Harpprecht, Juristen, og med Bilfinger, der var et redeligt, ærligt Menneske og hans Ven, men han vovede det ikke.

Magdalene Sibylle sad i Timevis og stirrede frem for sig. Hun var revet bort fra sig selv, trampet ned, flaaet i Stykker, lagt øde. Var det virkelig hendes Arme? Naar hun stak sig, var det saa virkelig hendes Blod? Det frygteligste for hende var, at hun slet ikke nærede Had til Hertugen. Hun lugtede endnu i Erindringen Karl Alexanders Vindunst og Sved og saa noget rødt, modbydeligt komme sig i Møde, det var hans Hænder og Ansigt. Undertiden, naar hun tænkte paa det, steg en lunken, ækel Følelse op i hende. Hvad der senere var sket, huskede hun ikke mere saa nøje. Hun vidste kun, at hun absolut ikke hadede Hertugen. Han var bare et stort Dyr, en Hest eller en Tyr, et mægtig stort varmt Dyr, der var spærret inde i sig selv. Mange Gange kunde man i et saadant Dyrs Øjne se, hvor fremmed og uopnaaelig fjernt det var een, og mange Gange følte man sig det ganske nær. Men man kunde ikke hade det; aldrig.

Det var det, der var det grufulde, og som gjorde hende selv og hendes Verden til en dum og latterlig Ruinhob: at den anden var et Dyr, som man absolut ikke kunde hade. Saa var hun vel ogsaa saadan et Dyr, og alle hendes Drømme om Salighed og Gud og altforglemmende Gaaen op i ham var dumt, barnligt, enfoldigt Hjernesvind og taabelig Snak. Man var et Dyr, var man, og ingen Blomst.

Hun gik til Beata Sturmin og hørte paa den aldrende, hellige, blinde Piges fromme og tilfredse Talemaader, hun havde Møje med ikke at le højt af hende. Hvad vidste hun vel? Hun var jo blind. Hun havde jo ikke Anelse om de Meningsløsheder, hun prækede. Der har du levet stille og drømmende og kysk og beflittet dig paa din Salighed og ikke nær et een uren Tanke, og saa kommer et Dyr, et rødt, vindunstende, prustende Dyr og tram-

per dig ned og raser sit Snavs og sin Modbydelighed ind i dig. Forklar det dog! Tyd det dog for mig!

Hertugen indbød Weissensee og hans Datter til sig. Weissensee omtalte det spagfærdigt til Magdalene Sibylle. Hun svarede ikke og kom ikke. Hertugen indbød dem endnu en Gang. Magdalene Sibylle hørte stadig ikke. Saa lod Hertugen gennem Neuffer meddele Consistorialpræsidenten sin Utaalmodighed og sin Fortrædelighed. Weissensee vovede ikke at tale til hende om det; men han gik til Beata Sturmin og fremkom med visse Antydninger, som hun i sin Naivitet ikke forstod. Hun bad dog Magdalene Sibylle komme til sig og fortalte hende, at Hertugen aabenbart, efter hvad hendes Fader sagde, havde fundet Velbehag i hende; hun skulde dog gaa til ham og prøve paa at tale med ham og prøve at rokke ham i hans Forstokkethed. Maaske havde Gud selv udvalgt hende, ligesom han udvalgte Ester til Ahasverus. Magdalene Sibylle lo haanligt og ubehersket. Den Blinde vendte blidt og uden Forstaaelse sine udslukte Øjne imod hende.

Men Magdalene Sibylle gik. Hun gik til Dyret med en Slags død Nysgerrighed. Alting forekom hende saa latterligt og fordrejet. Alle styrtede rundt og indbildte sig selv, at dette eller hint var af yderste Vigtighed, og i Virkeligheden var alting fuldstændig blottet for Forstand og ligesaa meningsløst som Oldenborrens Kryben og Kravlen i en Æske, hvor en Dreng har puttet den ned.

Hun sad hos Karl Alexander, sagde: „God Dag, Durchlauchtighed,“ og førte sin Chokoladekop til Munden. Han talte venligt, muntert og velvilligt til hende, som til et lille Barn. Hun gav mekaniske, ligegyldige Svar. Alt, hvad hun sagde og gjorde, forekom hende fremmed, som om det slet ikke var hende. Han anstrengte sig endnu mere. Hun sad og tænkte, at han dog snarere var en stor, klodset Hest end en Tyr, og afventede med stille, modvillig Nysgerrighed, om han vilde tage hende. Da der slet ikke var noget at stille op med hende, blev Karl Alexander vred. En Jomfru skulde være dydsiret og bagefter føle sig krænket, naturligvis, saadan var det over hele Verden. Men til syvende og sidst betød det vel ogsaa noget at være hans, Hertugen af Württembergs, Hjerterdame. Saa kostbar som hun her havde ingen gjort sig, et saa køligt afvisende Væsen havde han endnu ikke mødt. Han blev heftig. Hun saa blot paa ham, ikke med Bebrejdelse, heller ikke

med Højhed; men der var en saa afgrundsdyb, ætsende Haan i hendes Blik, at han blev ubehagelig til Mode; han følte sig som en lille irettesat Fanejunker. Han blev igen venlig og kælen. Hun tav. Til sidst tog han hende. Hun lod det koldt ske uden at vægre sig; det skænkede ham ingen Nydelse. Da han ledsagede hende ned ad Trapperne til hendes Vogn, forsvandt Grinet paa Lakajernes Ansigter; hun lignede jo en Død eller en Vanvittig.

Hun tillod ham fremdeles uden at vægre sig, at han betragtede hende som sin erklærede Maitresse. Hun kom, naar han befalede det; viste sig offentlig med ham. Folket glædede sig over, at dets Fyrste havde en saa anstændig, proper og smuk Elskerinde, som tilmed havde Ry for Hellighed og oven i Købet var en indfødt. Den Kendsgerning, at Karl Alexander foruden sin smukke Hertuginde havde en saa nydelig schwabisk Maitresse, forsonede ganske vist ikke Folket med hans Jøde, men det gjorde mangt og meget godt igen, der havde været skadeligt for hans Popularitet. Borgerne blottede Hovederne for Magdalene Sibylle, og mange raabte Hurra, naar de saa hende. Denne Stemning kom ogsaa Weissensee tilgode, hans Anseelse steg, tilmed i Parlamentet. Selv om ogsaa en og anden mellem de Elleve af det snævrere Udvalg skumlede, saa havde de dog alle, paa to-tre nær, gerne været i hans Sted, og de misundte ham hjerteligt hans Lykke. Neuffer betragtede ham endog som en Slags Stedfortræder for Hertugens Svigerfader og saa op til ham med dyster Ærefrygt.

Langsomt, efter Ugers Forløb, levede Magdalene Sibylles Følelsesliv op igen. Som et Menneske, der har lidt af Forfrysning, føler Smerte ved atter at mærke Blodet kredse, følte hun smerteligt Had og Lidenskab brusende stige op i sig; vildt skummende fyldte det alle Porer. Karl Alexander forblev stadig det fremmede, ligegyldige, med Undren betragtede Dyr, som hun taalte; men alle hendes Tanker og Drifter drejede sig om en anden, kredsede om denne anden. Hertugen, hvad vidste han! hvad forstod han! Han var hendes Ulykke. Men hun hadede ham lige saa lidt, som man hader Æbleskallen, man glider i paa Gaden. Den anden derimod, han vidste Besked, han var ansvarlig, han vidste alting bedre end Hertugen, han saa klarere, vejede, beregnede nøjagtigt, han var værd at hade, for han var i Sandhed den Onde selv og alt hvad ondt var. Hendes første Indskydelse dengang i Skoven ved Hirsau

havde været rigtig, det havde været en naadig Advarsel, der gysende fik hende til at fare sammen, første Gang hun saa ham. Han vidste jo godt, den frække, aaleglatte, hensynsløse, iskolde Djævel, som han var, vidste lige saa godt som hun selv, at et eneste ærligt, varmt Ord af ham havde været nok til at lade hende synke frelst i hans Arme, saa at alle hendes barnlige, hemmelighedsfulde, taagede Gud- og Djævlefantasier havde opløst sig i en hed, lykkelig, menneskelig Følelse. Blot han havde haft Kraft til at vedkende sig sin egen Betagelse og ikke havde prisgivet sin sande Kærlighed for et Smil og en Slump Penge eller en Titel af Hertugen. For han elskede hende, saadan saa et Menneske ikke paa en, saadan bøjede han sig ikke, talte han ikke, hvis hans Følelse ikke var ægte. Naar et Menneske hidset af sin Drift forlangte Soldater, mishandlede sine Undersaatter og voldtog Kvinder, saa var det det dyriske i ham, han var ansvarsløs. Men den anden, der bortsjakrede sin sande Følelse, føj! i ham var det jødiske og det djævelske.

Hun vidste ikke, hvor blandet og paavirket af tusind andre Ting den Følelse var, hvormed Süß tænkte paa hende. Maaske havde han virkelig for en Brøkdæl af et Sekund ærligt og helt følt for hende; men han var altfor splittet og spredt, altfor meget en Øjeblikkets Mand til at kunne fastholde en saadan Følelse, selv om han gerne havde villet det. Og at sætte selve Grundtonen i sit Liv, sin Forbindelse med Hertugen, paa Spil for en Kvindes Skyld; den blotte Tanke derom vilde have forekommet ham absurd.

Engang mødte hun ham. Hjertet tog til at banke; hvad vilde han gøre? Hvis han nu vovede at tale til hende! Men han talte ikke, han bukkede blot dybt med et stille, alvorligt Blik; og hun hadede ham dobbelt.

Hertuginde havde fra den første Aften interesseret sig for Magdalene Sibylle. Den høje, unge Pige med det ynglingeagtigt kække Ansigt tiltalte hende, hun prøvede at komme hende nærmere. Hun mærkede godt, at Hertugen var Magdalene Sibylle ligegyldig, og at han ikke forstod hende; men at Pgebarnet kold og lidende lod ham gøre, som han vilde, det forstod hun nu slet ikke og kigede derfor dobbelt nysgerrig paa den unge Kvinde med den mærkelige Modsætning mellem det mørke Haar og de blaa Øjne. Magdalene Sibylle følte den Velvilje, der strømmede imod

hende fra Marie Auguste, hun tog rolig, ret upaavirket imod den. Som drevet af en indre Trang klyngede og smigrede Hertuginde sig stadig nærmere til hende, hun teede sig som en yngre Søster, lagde fortroligt Armen om den andens Liv. Hun, der ellers elskede at lade sin selvsikre, ironiske Tunge spille over alle Kvinder, viste nu ganske aabenlyst sin Forkærlighed for sin Mands skønne Hjerterdame.

Hun gjorde sig ganske lille, indtog smukke Stillinge, spidsede Munden. Aah, hun var saa barnlig og dum. Magdalene Sibylle maatte forklare hende saa meget; hun var jo saa klog, hun havde jo beskæftiget sig med saa dybsindige Ting som Gud og det tusindaarige Rige og det filadelfiske Broderskab; det var vidunderligt at have en saa klog Veninde. Selv var hun nok gudfrygtig, hun gik i Kirke, og hun skriftede, men egentlig vidste hun ikke andet om Gud, end hvad der stod i Katekismen, og hun havde jo kun virkelig Forstand paa selskabelige Regler og Modespørgsmaal. Forøvrigt, Magdalene Sibylle skulde have kortere og videre Ærmer, det vilde fremhæve de smukke, brune Arme. Frisuren var hun heller ikke helt tilfreds med. Hun lagde sin lille, fyldige Haand paa Magdalene Sibylles store, varme og lø skælmsk, gaminagtig: „Kære, bemærkede De egentlig i Gaar, da Lord Suffolks Jabot havde forskubbet sig, at han var ganske lodden paa Brystet. Han har lige saa meget Haar som Hertugen.“

Marie Auguste var for Tiden skønnere end nogen Sinde. Haaret lignede blank, sort Silke, Ansigtet med de mandelformede Øjne og den yndige Pande lyste mat som en kostbar Pastel. Hendes Gang var en harmonisk, dybt tilfreds Svæven. Hendes Dag gled lykkeligt hen, hun havde kun det ene Ønske, stadig at leve videre paa samme Maade. I sin Nærhed havde hun Remchingen, der var saa mandig og dyster, og som hun saa morsomt kunde ærgre lidt, selv om hun var en Smule bange for ham; engang havde han i ramme Alvor slaaet efter hende. Og hun havde den unge, ordknappe Lord Suffolk, som paa Trods af, at hans Forpligtelser skreg efter ham i hans eget Land, ødte sit Liv med ufravendt at stirre alvorlig paa hende; maaske vilde hun bønføre ham en Dag. Hvorfor skulde hun ikke være naadig mod en ung Mand, der gav saa seriøse Beviser paa sin Hengivenhed? Eller ogsaa vilde hun behandle ham saa slet, at han — og det vilde maaske dog være

det interessanteste — vilde skyde sig. Saa havde hun jo ogsaa Hr. von Riolles, der var henrivende hæsleg, og som med sin høje, pibende Stemme sagde de mest ondsksfulde Vittigheder, fremfor alt om plumpe Damer. Og længere borte, i det Fjerne, havde hun sin Jøde, som hun var meget stolt af, og som med den dybeste Ærbødighed forstod at sige hende de mest upassende Komplimenter.

Hun æggede Mændene. Og hun tog paa Jagt, holdt Fester, saa paa Komedie, spillede selv Komedie, kørte ud, rejste til Badesteder og til Regensburg og Wien. Hun var meget lykkelig.

Magdalene Sibylle saa paa hende som paa en lille, legende Kattekillling. Hvem der kunde danse saa let hen over alting og ikke lade sig saare af noget, og hvem der kunde smile glad og lykkelig og befriet for alle Byrder.

Da Sæden begyndte at komme frem, da Marker, Enge og Blomsterbede fik Farve og Ansigt, voksede der store Skrifttegn op af Hertugdømmets Jord. Det var som en hemmelig Aftale. I Udkanten af Byerne og overalt paa Landet havde Bønderne saaet Bogstaver i deres Marker, Haver og Enge af Kornblomst-, Valmue- og Kløverfrø, nogle Steder ogsaa af ædlere Blomsterfrø, og nu skød det frem af den sorte Jord. Med klodsede, ubehjælpsomme Bogstaver og nydelige, sirlige skreg det rødt med Valmuer, blaat med Kornblomster, gult med Løvetand, men ogsaa hvidt med Liljer og meget kunstfærdigt: „Süss Skidenjøde.“ Eller ogsaa: „Josef Süss Skidenjøde og Ødelægger.“

Her og der greb Øvrigheden ind, men mod Sædvane lemfældigt, uden Strenghed. Man grinede, Hertugen lo, og Marie Auguste kørte alene af den Grund uden for Byen for at betragte et særlig kunstfærdigt udført Arrangement og more sig over det. Hun beskrev det udførligt for Magdalene Sibylle, som under et eller andet Paaskud ikke var taget med.

I Skoven ved Hirsau, paa den store Eng nær ved Plankeindhegningen om Huset med Blomsterterrasserne, havde en Bonde ogsaa saaet Indskriften. Det var et ungt Menneske, der var Medlem af samme Brodermenighed som Magister Jakob Polykarp Schober. Der havde sænket sig en underlig Lammelse og Sløvhed over Menigheden, efter at Magdalene Sibylle havde forladt den.

Ganske vist var det stiltfærdige, ydmyge og beskedne Mennesker, der samledes i den; men de havde dog været meget stolte af at have Prælatens Datter imellem sig; nu, da hun var borte, gik det ret trist og sørgmodigt til i den lille Kreds.

Der kom ogsaa saa mærkelige Rygter fra Residensen om Magdalene Sibylle, og selv om det laa de fromme Sjæle fjernt at tænke noget ondt om deres fordums Søster, saa bidrog disse Rygter i hvert Fald til at nære Had og Afsky mod Hertugen, denne Hero-des, og mod hans Drabant, Jøden, der aabenbart var den skindbarlige Satan selv. Ud fra saadan kristelig Afsky havde den unge Bonde pænt og samvittighedsfuldt skrevet med Blomster paa Skovengen: „Josef Süß Skidenjøde og Satanas.“

For Magister Jakob Polykarp Schober selv var Magdalene Sibylles Bortgang en uhyre Skuffelse, et Lys var slukket for ham. Trods sin egen Ydmyghed og Ringhed havde han dog mellem sig og hende ment at spore en hemmelig Forstaaelse, der hævede ham højt op over alle de andre. Hun anede sikkert hans store, salige Hemmelighed, og saa gik det fede, pluskæbede Menneske stiltfærdig og højtidelig ved Siden af hende. Det havde været saa dejligt at gaa der med sin Viden om hendes Anelse, og det var sikkert ingen syndig Stolthed, at han paa en vis Maade følte sin egen Værdifuldhed bekræftet. Han elskede Ensomhed med Gud, men han tog sig dog Magdalene Sibylles Fraværelse meget nær; nu først gjorde det ham virkelig ondt, at hans Ansøgning om den hertugelige Bibliotekarstilling var strandet paa Gratialkammerets Pengefordring, og nu først begyndte han ved Siden af den almindelige Afsky for Süß at nære et højst personligt, forbitret Had til ham, et Had, hvis Ukristelighed han ofte sønderknust bebrejdede sig selv. Men han formaaede ikke at frigøre sig for det, og naar han gik sine eftertænksomme Spadsereture i Skoven, standsede han ofte foran Engen med Blomsterindskriften og kigede tilfreds paa Bogstaverne: „Josef Süß Skidenjøde og Satanas.“

Engang, da han igen følte sig drevet derhen, fandt han endnu en Gæst ved Blomsterne. Hjertet stod stille i ham, det var det mat-hvide, blaasorte Pigebarn, Prinsessen fra det himmelske Jerusalem. Hun laa udstrakt paa Jorden, opløst i Graad; en fyldig kvindelrig Person med et godmodigt Udseende forsøgte raadvild og forstyrret at berolige hende.

Paa den blødhjertede Magister snørede Indvoldene sig sammen af Medlidenhed. Der var ikke Tale om andet: at gribe ind her var kun simpel, kristelig Næstekærlighed. Ikke desto mindre tog det lang Tid, før han overvandt sin Skyhed for den fremmedartede Aabenbaring, men samtidig frygtede han for, at Prinsessen skulde komme sig af sin Svaghedstilstand, inden han fattede Mod til at tiltale hende.

Det lykkedes ham dog til sidst; snublende over en Trærod nærmede han sig, dybt bukkende med Hatten i Haanden, og ytrede under gentagne Reverenser: „Demoiselle, Demoiselle!“ Den fyldige Person drejede sig forskrækket imod ham, og Prinsessen vendte langsomt sit Hoved og saa paa ham med Øjne, der var langt borte og ingenting saa. Han besad ikke megen Kombinationsevne, men han forstod, at Damens Ildebefindende hang sammen med Blomsterskriften; lykkelig over sin Opdagelse sagde han hurtigt, høfligt og med det mest ømt hengivne Tonefald af Verden: „Er han ogsaa traadt Dem for nær, Demoiselle, den slette Jøde? Ja, han er vel i Sandhed en Ødelægger og en stinkende Satanas.“

Men hans venligt mente Tiltale havde en frygtelig Virkning. Den spinkle Dame sprang op med flammende Øjne og raabte med uventet Styrke: „Bagvasker, nedrige, giftige, krybende Bagvasker!“ Magisteren hoppede bestyrtet og ubehjælpsomt et Skridt tilbage, medens Damen med en sød, bebrejdende Stemme og under strømmende Taarer fortsatte: „Blomster! at misbruge uskyldige Blomster til saadan giftig Nederdrægtighed.“

Magister Jakob Polykarp Schober geraadede i stor Usikkerhed og Nød, da han saa den yndige fra det himmelske Jerusalem græde saa fortabt. Han stammede hjælpeløs: „Men det var jo slet ikke sagt i nogen ond Mening, Demoiselle. Hans Gerninger beviser det jo, Demoiselle. Det er jo kendt over hele Landet, Demoiselle.“ Han gjorde igen forskellige Reverenser, medens den søde, blaasorte stille stirrede frem for sig og udgød Strømme af Taarer. Den fyldige Person forsøgte at trøste hende og at trække hende med sig; støttende hende lykkedes det endelig at faa hende fjernet fra de usalige Blomster.

Men Magisteren kunde ikke uden videre lade Beskyldningen om, at han var en giftig Bagvasker, sidde paa sig. Han traskede krænket ved Siden af dem, stadig forsvarende sig med, at det jo

var kendt over hele Landet, og at han ikke havde sagt det i nogen ond Mening; indtil Pigebarnet med store, vilde Øjne i det dødblege Ansigt ivrede: „Satanas! Han! Han Satanas! Hvid og rød er han, udvalgt blandt Myriader. Hans Hoved er fineste Guld, hans Lokker ere krusede, sorte som Ravnene. Hans Kinder ere som duftende Blomsterbede, Taarne af vellugtende Urter, hans Læber ere som flydende Myrrha. Hans Hænder ere Guldringe, besatte med Chrysolither, hans Bug er skinnende Elfenben belagt med Safirer.“ Henrevet Begejstring og hellig Overbevisning lo om hendes Læber og straaled paa den klare Pande, medens hun talte.

Da Jakob Polykarp Schober hørte Bibelversene, følte han sig straks mere fattet og veltilpas. Nu kunde han ogsaa bedre forklare sig hendes oprevne Tilstand. Hun var naturligvis en af de mange, som Jøden havde forført med sine Trolldomskunster. Der gaves jo saa mange Slags Kærlighedsdrikke og sorte Midler, som kunde forvirre det rene Sind og drive det i Djævelens Vold. Mod Mandragorarodens Kraft kunde end ikke et fuldkommen kysk Hjerte værge sig, og han vilde heller ikke have kunnet svare for sig selv. Jøden var hidsig efter Kvinder, saa meget var sikkert, selv om de Historier, der fortæltes om Magdalene Sibylle, at han prøvede paa at forlokke hende med Heksekunster, naturligvis ikke var sande. Prinsessen her fra det himmelske Jerusalem var naturligvis et af hans Ofre. Hvor ren og ufordærvet hun i Virkeligheden var, fremgik jo af, at hun, selv nu, midt i sin Forblændelse og sit dybe Fald, citerede Bibelen. De hellige Ord flød søde og elskelige fra hendes Læber. Sikkert havde Belzebub nærmet sig hende i hellig, engleagtig Forklædning, da han forlokkede hende.

Den pluskæbede Magister følte sig som baaret af himmelske Vinger, medens han anstillede disse Betragtninger. Siden Magdalene Sibylles Bortgang var hans Liv dog blevet ret øde og indholdsløst, og nu skænkede Herren ham i sin Naade den Opgave at frelse den fine, yndige Prinsesse fra den graadige, lækkersultne Satans Kløer. Han begyndte forsigtigt og vidtløftigt at tale om den Glæde, der er i Himlen over en Synders Omvendelse, gik saa over til den angrende Magdalene og endte ved de fine og snedige Snarer, som selv ikke den Reneste og Bedste kunde føle sig sikker for; thi Fjenden, Satanas og Forføreren —

Men han fór endnu engang forskrækket tilbage ved den unge

Piges heftige Vredesudbrud; glødende af Harmen skreg hun: „Min Fader er ikke nogen Satan og Forfører,“ medens den fyldige Person fortvivlet og indtrængende søgte at dæmpe hende ned. „Det er den sorteste, nedrigste, afskyeligste Bagvaskelse.“

Magisterens venlige, pluskæbede Ansigt blev ganske graat og intetsigende. Jøden hendes Fader! Mosebunden under ham hævede og sænkede sig. Træerne faldt ned over ham, stak ham, begravede ham. Jøden hendes Fader! Hans hele Verden, Gud, Djævel og Aabenbaring stod paa Hovedet.

Da hans Forstand og Tænkeevne langsomt vendte tilbage, sagde han til sig selv, at naar Jøden havde saadan en Datter, var vel mange af de Rygter, der gik i Svang om ham, kun Sladder og ondskabsfuldt Opspind. Verden var ond, og Menneskenes Tunger forgiftede Pile; mangen en blev opstillet som en Herodes eller Barrabas og var dog ikke stort andet end et ganske almindeligt Menneske. Men alligevel, den Kendsgerning stod fast, at man havde nægtet ham, der var kristelig og ydmyg, Bibliotekarstillingen, blot fordi han manglede Penge til Gratialkammeret; og denne Institution var sikkert et af Jødens Paafund. Og selv om Jomfruen her gik ren og uskyldig omkring, saa var der dog saa talløst mange andre af Jødens Gerninger, der var slette og ugudelige og oprørende at se paa.

Den unge Pige havde straks mærket Magisterens Forvirring. „Aah,“ raabte hun, „nu bliver De forskrækket, fordi De hører, at han er min Fader. Frygt blot ikke; han er højt hævet over at røre blot saa meget som en Finger mod sine usle Bagvaskere.“

Men det lod Jakob Polykarp Schober sig alligevel ikke byde. Vel var han ydmyg og ringe, sagde han, men Frygt for Mennesker kendte han ikke, og selv om Jøden, Demoiselles Hr. Fader, var en rasende Nebukadnezar, der uden videre kunde lade ham kaste i en Flammeovn, saa vilde han dog altid give Gud al Ære.

Under dette var de naaet til Plankeindhegningen, og den fyldige Person erklærede, at han nu maatte gaa. Hun førte ham lidt til Side og besvor ham i hjælpeløse, snublende Ord med en fremmedartet Akcent om dog ikke at tro Pigebarnet. Naturligvis var hun ikke Finansdirektørens Datter, det var blot noget, hun forestillede sig; og han skulde for Himmelenes Skyld ikke omtale Sagen til noget Menneske. Magisteren, der ellers fattede temmelig langsomt, og hvem det bevægede Optrin havde gjort ganske kon-

fus, indsaa nu, at hele Herligheden var paa Vej til at undslippe ham om faa Minutter; han fremsatte derfor uventet et slet ikke ydmygt Forslag. Han erklærede, at han skyldte sin kristelige Ære fuldstændig at oplyse Demoiselle om, at han ikke var en skurkagtig Bagvasker; han maatte derfor ubetinget endnu engang tale udførligt med hende. Kun hvis dette blev ham indrømmet, vilde han forpligte sig til at holde ren Mund. Under disse Omstændigheder gav den Fyldige nølende sit Samtykke, aftalte en senere Dag med Magisteren og forsvandt med Prinsessen, der atter klagede: „At misbruge Blomster til saadan Giftighed, arme, uskyldige Blomster.“

Fra den Dag følte Jakob Polykarp Schober sig som en vigtig og hædret Person. Gud havde udset ham til at gøre store, betydningsfulde Gerninger. Det var jo klart, at Prinsessen alligevel var Datter af den hebraiske Ekscellence, og at alt, hvad det fyldige Kvindemenneske havde sagt, var Snak; aah, han var klog, ham førte man ikke saa let bag Lyset. Nu hvilede det paa ham at redde Jomfruens Sjæl, ja, det vilde maaske endog lykkes ham ad denne Vej at naa frem til Jøden og tale til hans Samvittighed; det var jo dog ingenlunde afgjort, at en Jøde overhovedet ikke besad nogen Samvittighed. Hvis saa den Herre Zebaot vilde lægge den rette Kraft i hans Ord, kunde maaske hele Hertugdømmet gennem ham frelses fra Jødens usalige Despoti.

Den pluskæbede Magister gik omkring i lykkelig, opløftet Forventning, det lyste om ham. Han lod sig ikke rokke i sin faste Tillid, ikke engang da han erfarede, at Bibliotekarstillingen var blevet besat med en fuldstændig Uværdig, der med Undtagelse af sine Dalere ikke bragte nogen som helst velegnede Egenskaber med. Naaden var nu synligt over ham, Ordene flød salvesesfuldt fra ham, ja, det hændte endog, at de føjede sig til Rim. Saaledes digtede han straks efter at have modtaget Budskabet om den besatte Bibliotekarstilling en aandelig Sang, som han kaldte „Næringssorger og Gudstillid“, og som begyndte med Verset:

Saalænge Krager end sig svinger
Og Spurve imod Himlens Borg,
Saalænge Sult ej dem betvinger,
Saalænge er jeg uden Sorg.
Naar de ej Næring maa undvære,
Hvorfor saa jeg, en af Guds Kære?

Han skrev ogsaa en anden, der hed „Jesus, den bedste Regnemester“ og som bekendte:

Min Jesus kan addere,
Og han kan multiplicere
Selv der, hvor lutter Nuller staar.

Begge Sange blev ydmygt beundret i Bibelkollegiet. Brødrene og Søstrene lærte dem udenad og sang dem i alle Livets Tilskikkelser; naar de var i stor Nød, og naar de havde gjort en god Forretning; naar de skulde dø, og naar de fik Børn. For Jakob Polykarp Schober var det midt i hans Ydmyghed en stor Tilfredsstillelse, og det trøstede ham i Tabet af Magdalene Sibylle.

Jantje, den fede Kammerpige, fortalte skyldbetyngtet Rabbi Gabriel om det ulykkelige Møde. Han tav og vinkede hende bort.

Da hun var gaaet, blev Udtrykket i det haarde, vrantne Ansigt endnu mere dystert, og de tre lodrette Furer mellem Brynene traadte endnu stærkere frem. Forhindre alle Spørgsmaal! Barnet maatte fremfor alt ikke spørge. Hjælp, Himmel og alle kærlige Engle, saa Barnet ikke spørger! Lyve for hende kunde han ikke. Sønderslaa Faderens lyse, herlige Billede for hende, selv om han kunde forsvare det overfor sin Samvittighed, det vilde jo kun betyde, at han mistede alt. Nej, hellere forvandlede han sine Blomsterterrasser til Møddinger.

Og Serafim og Ofanim beskyttede den vrantne, bedrøvede Mand. Naemi spurgte ikke. Vel saa han hendes Mund aabne sig og Øjnene blive sorgfuldt mørke; men hun tav. Vilde Spørgsmaal ikke være det samme som Tvivl? Nej, hendes Fader stod højt hævet i Glans og Herlighed, Hedningenes og Filistrenes Bagvaskelse tilsmuskede end ikke hans Skosaaler. De kantede Bogstaver i de hebraiske Skrifter stablede sig op til hans Ære og Berømmelse. Han var Samson, der slog Filistrene, han var Salomon, den viseste blandt Mennesker, han var, og det gled oftere og oftere ind i hendes Drømme, han var Josef, den milde, kloge Josef, som Farao satte over alt Folket, og som paalagde det Skatter for kommende Hungersnød; men Folket var taabeligt og indsaa ikke hans Visdom. Aah, om han dog kom, om han dog endelig kom! Aah, at kaste sig om hans Hals og forgaa af Lykke og føle det tykke, unge Menneskes Snak om ham svinde bort, forbrænde til Aske af Ilden i hans herlige, livfulde Øjne.

Rabbi Gabriel læste i Kabbalisten Mester Isak Luria Aschkianasis Skrift: „Det kan forekomme, at et Menneskelegeme huser ikke blot een Sjæl, som gennemgaar Jordelivet paany, men at paa samme Tid to eller endog flere Sjæle forbinder sig med dette Legeme til en ny Vandring. Hensigten med en saadan Sjælenes Forening er at støtte hinanden gensidig i den Synds Soning, for hvis Skyld de maa begynde den nye Vandring.“

Med Ansigtet hvilende i sin Haand sad han dybt eftertænsom. Han tvang de Billeder frem, som han havde gennemforsket paa sine Vandringer. Han fulgte Linjerne i det mægtige Bjerglandskab, i Stenene og i Ødemarkens forrevne Is; saa den sarte, haanlige Glans om Klippetinden, Skyernes Skygger, Fugletrækket, Klippeblokkenes ubændige, dunkle Vilkaarlighed; i hans Sind levede Anelsen om Mennesker og græssende Kvæg. Han søgte Ansigtets Modbillede, det Ansigt, han var bundet til.

Værelset om ham og Bøgerne foran ham sank hen i Taage; han fordybede sig i hint Ansigt, gennemgik det Træk for Træk. Han saa de hvælvede Øjne, den smukke, svulmende Mund, det rige, kastanjebrune Haar. Han fandt Hud og Kød og Haar; ellers intet.

Saa rystede han Tankerne af sig og sad slap, træt, førladen, tungt aandende; han knurrede som et altfor tungt belæst Dyr, der ikke formaar at gaa op ad Skrænten.

Ved Heilbronn, venligt omsluttet af Vinbjerger, laa Slottet Stettenfels. Det beboedes af Jesuiterdisciplen Grev Johann Albrecht Fugger, en ivrig Katolik, Ven af Würzburger-Fyrstbiskoppen. Slottet tilhørte det schwabiske Rigsridderskab; det var ligesom Godset Gruppenbach, Landsbyen nedenfor Slottet, overdraget ham som württembergsk Len. Allerede under Eberhard Ludwig havde den foretagsomme Greve Gang paa Gang ansøgt om Tilladelse til at afholde privat katolsk Gudstjeneste, men stadig forgæves. Nu under den katolske Hertug lod han uden videre Kapucinermunke tage Opholdt hos sig og begyndte vidtløftigt at bygge Kloster og Kirke paa sit Bjerg. Han fandt Støtte hos Fyrstbiskoppen af Würzburg, Kollektorer til ham indgik rundt om ved de katolske Hoffer, han var en varm Kirkens Forkæmper paa en fremskudt Plads, særdeles synlig. Aabent Brud med Loven, Storm i Parlamentet, truende Opfordringer til Kabinettet om at bremse det

frække Uvæsen. Hertugen fuld af Ærgrelse med bagbundne Hænder. I de afgivne Religionsreversalier havde han jo udtrykkelig resigneret paa at blande sig i alle saadanne Spørgsmaal; Kirke-regeringen havde han overdraget Ministeriet; sine biskoppelige Rettigheder over de evangeliske Kristne, personlig Deltagelse i alle Ting vedrørende Konsistorium havde han for altid frasagt sig. Højtideligt havde han givet sit Ord paa, at katolske Kirker aldrig skulde oprettes, og at katolsk Gudstjeneste ene og alene skulde omfatte hans private Andagt.

Tilfældet laa klart. Harpprecht, Juristen, ledede Referatet i Kabinettet, suppleret af Bilfinger. De to ærlige, retlinede Mænd var inderst inde særdeles glade over, at denne Sag var unddraget Hertugens Competence. Med det dybeste Mishag saa de Landet forfalde mere og mere og alle Embeder besat ved Bestikkelse og Korruption. Naar de begge blev paa deres Poster, var det kun for ikke at se dem besat af Süß' Haandlangere. Her var endelig et Tilfælde, hvor hverken Hertug eller Jøde kunde tale med; nu kunde man vise de evangeliske Medbrødre, at selv om Landet udadtil virkede stærkt reduceret, saa holdt det sig i Samvittigheds- og Religionsspørgsmaal fuldkommen pletfrit. Paa Trods af de tøvende, betænkelige Herrer Schütz og Scheffer gennemtrumfede Harpprecht og Bilfinger, at der blev sendt en Undersøgelseskommision, en Lensvisitation, til Greven paa Godset Gruppenbach. I Spidsen stod Publicisten, Regeringsraad Johann Jakob Moser, der i den sidste Tid paany i Ord og Gerning og Skrift havde vist sig som en ukuelig Protestant. Han fik vidtrækkende Fuldmagt. Greven modtog ham haanlig og trodsig, absolut ikke villig til blot den ringeste Underkastelse. Han lod Regeringskommissionen staa udenfor Slottet i Vejr og Vind, hilste hovmodig og ringeagtende. Da Herrerne gjorde ham opmærksom paa Klosteret og Kirken, hvor man allerede arbejdede paa Taarnet, og forespurgte om, hvorledes han paa Trods af Lovens Forbud og gentagne ministerielle Advarsler kunde oprette katolske Bygninger paa Hertugdømmets Grund, mønstrede den lille, bevægelige, magre Herre forbitret og hovmodig Kommissionen og svarede udfordrende skødesløs, at det var hans nye Avlsbygninger. Nærmere Besigtigelse frabad han sig. Da Kapucinermunkene dukkede op to og to, erklærede han med den samme udfordrende Haan, at det var

hans nye Livré, og at han haabede, at den Mode snart vilde slaa igennem hele Landet over. Kommissionen forlod Heilbronn med uforrettet Sag. Den sendte saa et Retsbud til Greven med en grov Skrivelse, indeholdende en streng Befaling til at nedrive Kloster og Kirke og begynde paa det inden tre Dage. Greven kastede egenhændig Budet ud og hidsede Hundene paa ham ned ad Bjergtet.

Da dukkede den statelige Moser op med et Detachment Soldater, lod Kirke og Kloster sløjfe og drog først bort, da Greven, hæs af arrig Skælden, havde betalt saavel Arbejdet ved Nedrivningen som den militære Eksekution til sidste Hvid. Under Grundstenen fandt man et Dokument, ifølge hvilket Klosteret Stettenfels skulde indvies til Udbredelse af den alene saliggørende katolske Tro og til Omvendelse af det forkætrede württembergske Land.

Stor Jubel i Landet og i Parlamentet. I det snævrere Udvalg buldrede den store, grove Borgmester Johann Friedrich von Brockenheim: „Saadan skal de have det, de forkætrede Hunde, naar man bare for Alvor vil, kan man tvinge dem til at æde deres eget Skidt.“ I „Den blaa Buk“ fik Konditor Benz sig endnu et Krus Vin og grinede: „Der er alligevel Ting, som hverken en Hore eller en Jøde kan snakke med om.“ Harpprecht og Bilfinger var opfyldt af uendelig Glæde. Pietisternes Bibelforsamling opsendte stille, ydmyge Takkebønner til Herren. Beata Sturmin, den blinde Hellige, havde forudsagt det. Hun havde sat Fingeren paa Skriftstedet: „Forbandet være den, der gør sig Afgudsbilleder af ud-skaaret Træ eller af Stene og opstiller dem i sit Løn-kammer. Han er en Skændsel for Herren.“ Den fromme Bibelforsamling i Hirsau sang straks tre Gange efter hinanden Magister Jakob Polykarp Schobers aandelige Sang: Jesus, den bedste Regnemester.

Men langt ud over de schwabiske Grænser, i hele det tyske Rige, vakte den stettenfels'ske Affære den største Opsigt. Würzburger-Fyrstbiskoppen beklagede sig officielt hos Hertugen gennem Raadsherrerne Fichtel og Raab. Hertugen, der mente, at man med Vilje havde villet nedsætte og mistænkeliggøre ham hos hans Trosfæller, blev dybt forbitret; men den kloge Würzburgerbiskop drev ham alligevel ikke videre. Han vidste, at Karl Alexander var stærkt optaget af andre Ting, og han sparede derfor en kraftig Aktion til et senere, mere belejligt Tidspunkt.

Karl Alexander havde virkelig begge Hænder fulde af lutter smaa irriterende Anliggender. Süß tænkte nu alvorligt paa at lade sig adle. Hans Stilling var befæstet nok; han ønskede nu foruden at besidde Magten ogsaa at eje dens Titler og Værdighed; han mente Tiden inde til at realisere sin Plan: fuldtud at overtage Embedet som württembergsk Landhovmester. Havde han ladet sig døbe, havde det været muligt fra den ene Dag til den anden; men det var hans Ærgærrighed, paa Trods af sin Jødedom, at komme til at beklæde dette, det højeste Embede i Hertugdømmet for Øjnene af Kejser og Rige. Hertugen havde ogsaa, efter at Süß ved sin Fest havde ført ham sammen med Magdalene Sibylle, gennem sin Gesandt i Wien, Geheimeraad Keller, understøttet Hof-faktorens Andragende, han havde forlangt et Adelsdiplom til ham og tilbudt et Tusind Dukater for det. Men ikke alene det württembergiske Parlament. Ogsaa Süß' Kolleger blandt Ministrene intrigerede ved Hoffet i Wien, og Sagen gik i Staa. For at spore Hertugen og vise sin Uundværlighed indstillede Süß sin ivrige Om-sorg for ham og udbad sig, under Paaskud af nødvendige personlige Forretninger, Orlov til en Udenlandsrejse. Øjeblikkelig klap-pede Rekrutteringen sammen, Penge til Hæren gik ikke ind, Kvinderne blev besværligere, tusind smaa Misforstaaelser, som den smidige Finansdirektør hidtil havde holdt fjernt fra Hertugen, viste ham nu pludselig deres utiltalende Ansigt. Dækningen af hans uhyre, personlige Pengeforbrug, kunstigt skruet i Vejret af Süß, voldte ham ogsaa utrolige Vanskeligheder. Dertil irriteredes Karl Alexander af Magdalene Sibylles vedvarende Ligegyldighed; ogsaa de to Damer Gøtz, saavel Moder som Datter, klogt og umærkeligt paavirket af Süß i det Fjerne, frembød uventet Modstand. Remchingen var kedelig, Bilfinger vilde han ikke være sammen med, fordi han ærgrede sig over hans Holdning i Stettenfelsersagen, Franskmanden Riolles var ham for abeagtig, for kløgtig og spidsfindig. Han sukkede efter sin Jøde. Havde han været til Stede, havde Stettenfelsersagen ogsaa faaet en anden Løsning; det var en Skandale, at hans Ministre ikke tilfredsstillende kunde ordne en saadan kirkelig Historie uden Jødens Hjælp.

Da Süß vendte tilbage, blev han modtaget med aabne Arme. Han havde været i Holland og i England. Havde ladet sig fejre i Frankfurt, havde haanet Broderen i Darmstadt, Baron, der var

døbt; han skulde vide at opnaa det samme uden saa foragtelige Midler. Desuden havde han i Holland lært en portugisisk Dame at kende, en Madame de Castro, yngre, rød-blond, statelig, fin, adelig, hovmodig af Udseende og Holdning, Enke efter den portugisiske Gesandt i Generalstaterne, meget velhavende. Han vilde gifte sig med hende. Hun afslog det ikke, men Forudsætningen var, at han blev adlet. I alle Tilfælde vilde hun dog i den nærmeste Fremtid besøge ham i Stuttgart. Marie Auguste lo stormende, da hun hørte om Projektet. Hertugen følte sig ikke tiltalt af sin Hofjødes planlagte Giftermaal, han buldrede løs, at han jo tillod ham at holde Maitresser. „Den Jøde slikker jo alligevel af alle mine Fade,“ brummede han. Men Süß afstod trods al smilende Ærbødighed ikke fra sin Plan, og han udvirkede hos den modstræbende Hertug en ny Skrivelse til Wien angaaende sin Nobilitering. Karl Alexander skrev egenhændig og meget indtrængende. Han understregede, hvorledes han med sin Hofjøde alene kunde udrette uendelig meget mere end med alle sine øvrige Raadsherrer og Embedsmænd tilsammen, hvorledes Jødens Geni og fortræffelige Duelighed gjorde ham anvendelig i saa at sige alle Tilfælde, og at han, Hertugen, som den eneste for hans *dignité* passende Reconnaissance, ligefrem var ham et Adelsdiplom skyldig. Efter denne Skrivelse betragtede Süß Sagen saa godt som afgjort.

Han red gennem Gaderne paa sin skimlede Hoppe Assjadah. Han saa ti Aar yngre ud, end han var, og i hele Schwaben fandtes ikke nogen fornemmere Kavalier. Smidig og rank, ikke særlig høj, sad han paa sin Hest. De stærkt røde Læber gled let fra hinanden i det hvide Ansigt, det rige, kastanjebrune Haar trængte koket frem under den brede Hat, og under den smukke Pande hvælvede de flyvende Øjne sig. Ridepysken blinkede af ædle Stene. Kvindernes Øjne hang ved ham: Han er kommet tilbage! Damerne Gøtz, der tittede ud af Vinduet, himlede op, medens han fuld af Ærefrygt hilste op til dem: „Han er kommet tilbage!“ „Han er kommet tilbage,“ knurrede Folket; men det syntes om ham. Og Dom Bartelemi Pancorbo saa paa Haanden der besvarede hans Hilsen, den mægtige, straalende Solitær. Den er kommet tilbage! smilede de tynde, blaalige Læber, og over den ceremonielle Pibekrave paa den forældede portugisiske Hofdragt skelede begærligt de smalle, urolige Øjne efter Rytteren.

Hoppen Assjadah knejsede med Hovedet, den vrinskede højt og triumferende til Borgerne, der spidsede Øren, til de misundelige Kavalerer og til de lystent æggede Kvinder: Han er kommet tilbage!

Det hertugelige Pars Ophold i Ludwigsburg sluttede med en Festforestilling. Hertuginde spillede selv med, ligeledes den unge Gøtz, der imidlertid var blevet Ekspeditionsraad, og desuden Geheimefinansraad Süß. Alt, hvad der var svært og mindre taknemligt, var overtaget af den hertugelige Trups Sangere og Skuespillere.

Théâtre paré. Parolen lød paa Allongeparykker for Herrerne og nøgne Skuldre for Damerne. Allerede paa fjerde Række dækkede en hel Skov af mægtige optaarnede Parykker for Scenen, saa at man kun af og til saa et Glimt af den over en nøgen Dame-skulder.

Hertuginde er paa Scenen. Hun er meget smuk i den spanske Dragt, den gyldne Pil fremhæver det sorte Haar over Profilen, der lyser som gammelt, ædelt Marmor. Da Remchingen ser hende, udstøder han en mærkværdig, knurrende Lyd ligesom et Dyr, Hertugen har Møje med at beherske sig, saa at han ikke smækker med Tungen, den unge Lord Suffolk bliver ganske bleg ved Synet af hende.

Stykket, man spiller, er af en stor, gammel, spansk Mester. Det er gaaet igennem mange Hænder; italienske Komedianter har haft det med paa deres Vandringer og omdannet det, man har indlagt Arier og Balletter. Sidst har Tübinger-Hofpoeten haft fat i det, han har samvittighedsfuldt skrevet det hele om i dadelfri Alexandrinere. Men den lille, gullige Neapolitanerinde, som ganske naturligt havde faaet den sværeste Rolle tildelt, havde absolut ønsket at spille og synge sine Hovedscener paa Italiensk. Saa trak den schwabiske Poet sig krænkert tilbage. Süß, Tusindkunstneren, havde dog straks fremskaffet en Digter og Instruktør af Moderens Bekendtskab, og nu blev nogle Scener spillet paa Tysk og andre paa Italiensk, hvilket fra første Øjeblik sørgede for Afveksling og udelukkede, at man kedede sig. Desuden var det virkelig en spændende og animerende Komedie. En Helt, en elegant Kavalier og temperamentfuld Elsker, befandt sig paa Scenen. Hans

Métier var Krig og Kærlighed. Men han havde den Egenskab, at enhver Kvinde, som han een Gang havde ejet, blev ham en Vederstyggelighed.

„Den Skønhed, som os lokker,
er Haab, der sødt bevæger.
Den Skønhed, vi har nydt,
er Tristheds beske Bæger,“

deklamerede han, og Allongeparykkerne samtykkede med eftertænksomme Nik. Helten paa Scenen handlede stadig efter sin Maksime, hans Udskejelser blev vildere og vildere, i hver ny Scene bortførte han, stak Elskere ihjel eller svigtede Kvinder. Kun Hertuginde, der var meget ædel, var ham ikke til Vilje, hun gav ham grundigt det glatte Lag, som det sømmede sig en saa ophøjet Dame. Marie Auguste spillede det meget stolt; men Hr. von Rioldes, den af Tilskuerne, der var mest lydhør for den Slags, mærkede, at hun hemmeligt morede sig over den opstyltede, snerpede Knibskhed, som hun maatte give til Bedste. Knap var hun ude af Scenen, før hun leende puffede Ekspeditionsraad Götz i Siden: „Ham fejede jeg fint af, ikke sandt?“ Ekspeditionsraaden bukkede flere Gange dybt og respektfuldt. Egentlig var han allerede død; han var nemlig en af Heltens Medbejlere og var straks ved Stykkets Begyndelse blevet dræbt, hvad der aldeles ikke havde været nogen let Sag for Komedianten, der skulde besørge det. Ekspeditionsraad Götz var nemlig ikke til Sinds uden videre at lade sig stikke ned, han viste alle sine Fægtekunster og forsvarede sig, som det sig hør og bør for en ung, schwabisk Herre af fornem Familie. Han havde da ogsaa nær saaret Komedianten alvorligt og maatte næsten med Magt — ellers havde Stykket aldrig faaet Ende — slæbes ud af Scenen.

Komedien fortsattes. Helten havde absolut ikke Held med sig hos Hertuginde. Han beslutter da at bortføre hende. Den lille, gullige Neapolitanerinde, som han havde forladt ude i de vilde Bjerge, var imidlertid faldet i Hænderne paa nogle omstreffende Maurere, hun var dog atter blevet befriet, og nu skulde Helten, ifølge en særlig kunstfærdig Forvikling hos Digteren, ikke genkende hende i Mørket, men bortføre hende i Stedet for Hertuginde. Han bringer hende atter ud i Bjergene, hvor han opdager

sin Fejltagelse; skummende af Raseri vil han nu sælge den Ulykkelige til Maurerne. Men den lille, gullige Neapolitanerinde, der er sunket ned foran ham, klamrer sig til ham og anraaber ham om Skaansel. Dette var Stykkets smukkeste Scene; den store, spanske Mester havde lagt al sin Styrke i den, og den besad endnu, trods de mange Forvrængninger, den var undergaaet paa sin lange Vandring, Rester af fordums Skønhed. Neapolitanerinden knælede altsaa foran den sminkede, hovmodige Komediant, midt mellem Oljelamper og tre primitivt udskaarne Sætstykker, der skulde forestille de vilde Bjerge, og klagede sin Nød: „Du svor at ville blive min Ægtefælle. Nu, da det kun er dig fortrædeligt, løser jeg dig gerne fra din Ed. Indespær mig for altid i et Kloster; eller gør mig, naar jeg dog skal være Slavinde, til din ringeste Tjenestekvinde. Aldrig vil jeg ønske andet end Lykke over dig. Naar du er i Krig, vil jeg berede din Mad for dig i dit Telt og rense dine Klæder. Eller før mig til din Elskede, giv mig til hende som Tjenestekvinde. Naar jeg da reder hendes Haar, og du ser derpaa, vil jeg ikke klage, ikke rykke hende i Haaret; og taler du ømme Ord til hende, kærlige og elskovsfulde, som du før talte til mig, saa vil jeg presse mine Læber sammen, og ganske stille vil jeg bære denne den tungeste af alle Kvindeskæbner: at være dens Slavinde, som den Elskede elsker. Sælg mig blot ikke! Sælg mig ikke til Maurerne!“ Hun var slet ikke mere den lille, gullige, fede, fordærvede Neapolitanerinde, Versene løftede hende, hun blev til en stakkels prisgivet, misbrugt og hjælpeløs Skabning. Der blev ganske stille i Salen, man hørte en Draabe fra en Oljelampe falde paa Scenegulvet og Kerternes stille Sang i deres Holdere paa Væggene.

De blonde, sarte, fine Damer Götz var meget bevægede, Datteren hulkede endog højt; dog tog hun sig i Agt for at græde rigtigt, for saa havde hun faaet rød Næse, og det klædte hende ikke. Men Madame de Castro, Portugiserinden, som Süß vilde gifte sig med, og som havde gjort Alvor af sit Løfte og var kommet til Stuttgart, var en praktisk Dame; hun søgte i alt, hvad hun saa og hørte og oplevede, at drage Nytteregler til eget Brug; nu tænkte hun igen praktisk og ræsonnerede: „Ja, saadan er Mændene. De lover alt mellem Himmel og Jord, før man tilhører dem, og efter den første Nat bliver de brutale. Hvis jeg gifter mig med ham,

vil jeg i hvert Tilfælde sætte min Formue fast, og hvad han skal betale mig, vil jeg beregne saa rigeligt, at jeg i alle Tilfælde bliver holdt skadesløs. I det hele taget vil jeg grundigt overveje for og imod.“

„Man maa have Kandar paa Kvinderne,“ filosoferede Hertugen, „det er det eneste rigtige. Men han deroppe er nu alligevel for slem; jeg vilde lade ham kagstryge. Den lille Vælske er ganske god. Hun har altid virket tiltalende paa mig. Mærkværdigt, at jeg endnu ikke har ladet hende kommandere i Seng, det er Magdalene Sibylles Skyld. Jeg er dog et Fæ, at jeg for den enes Skyld ganske glemmer at kige paa alle de andre. Men jeg skal indhente det forsømte endnu i Nat.“

Remchingen slugte Skuespillerinden med store Øjne. Han havde haft hende, men da han belønnede hende elendigt, fordi han var gerrig, gjorde hun sig kostbar. „Jeg kommer til at lade endnu et Par Dukater springe,“ sukkede han. „Men jeg vil holde mig skadesløs hos Jøden, han skal tage mig med i den nye Støvleleverance. Det er jo egentlig den forbandede Jøde, der er Skyld i det alt sammen; han forvænner Kvindfolk, saa de ikke uden videre Vrøvl lystre, men forlanger ublu Betaling for det, der jo ikke koster dem det mindste.“ Bagest i Salen i et Hjørne stod den Sortbrune. Han saa hen over alle Parykkerne og stod endog paa Tærne for ikke at gaa Glip af noget. Hans store Dyreøjne hang ved den knælende, fortvivlede Kvinde, og han kunde ikke undertrykke nogle hæse, gurgende Strubelyde, da Skuespillerinden endte: „Min søde Herre! Min Lykke! Min Himmel! Endnu er Anger en fortjenstfuld Handling, ej en Forbrydelse. Og skulde du ikke angre, da vilde Himmel, Maane og Stjerner, Mennesker og Dyr, Bjerger, Skove, Træer og alle Elementer rejse sig imod dig og nægte dig sin Tjeneste, oprørte over saadan Niddingsdaad. Hør mig Señor Gomez Arias! Se, jeg knæler for dig i min Elenighed! Sælg mig ikke til Maurerne i Benamegi.“

Det sidste sang hun med en lille, stille, rørende Stemme. Remchingen og et Par andre bragte hendes Bevægelse i en eller anden vag Forbindelse med sig selv; ingen anede, at Skuespillerinden hele Tiden, medens hun talte, tænkte paa den kejtede, lysblonde Ekspeditionsraad Götz.

Saa optraadte Süß. Han var Maurerfyrsten, til hvem den

skurkagtige Spanier solgte Neapolitanerinden. „Naturligvis,“ sagde Remchingen til sin Sidemand, „hvor der er noget at købe, skal Jøden nok være til Stede.“ Men Süß opførte sig ædelt og ridderligt. Trods det, at han elskede hende hedt, rørte han dog ikke den Kvinde, han havde købt som Slavinde; thi, som han sagde:

„Slet er den Kærlighed,
som ej ved indre Værd
men kun ved Tvang opnaar
det, som blev dens Begær.“

Tilmed saa han pragtfuld ud, oversaaet, som han var, fra øverst til nederst med Ædelstene, og med de mauriske Silkebenklæder, der ganske vist var garneret med flanderske Kniplinger.

Den Sortbrune glædede sig meget over, at Muselmanden paa Scenen opførte sig saa nobelt. Hertugen lo: „I Virkeligheden vilde min Jøde ikke lave saa mange Fiksfakserier.“ Men Dom Bartelemini Pancorbo tænkte: „Der deklamerer og smovser han om alt det, han vil give hende. Hvis jeg var hende, saa forlangte jeg Solitæren; men saa vilde han knibe ud.“ Han rakte og strakte den indtørrede Hals med det blaarøde, magre Hoved og skelede fra sine dybe Øjenhuler efter Stenen.

Det Schertlinske Væveri i Urach havde beskæftiget en vis Kaspar Dieterle, et fyrretyveaarigt Menneske med et opdunstat Ansigt, vandblaa Øjne og rødligt Hvalrosoverskæg; han manglede Baghovede. Da Væveriet overgik til Interessentskabet Foa-Oppenheimer, havde man beholdt Manden som Vævemester. Han optraadte underdanig og stilfærdig, men skældte og smældte hemmeligt saa meget mere over det jødiske Svineri, som han udtrykte sig. Ofte anstiftede han smaa Mytterier og medens han selv var servil, gjorde han de andre opsætsige. Dertil var han raa og gemen mod dem, som han havde under sig. Til sidst, da man blev klar over hans tvetydige Holdning, blev han afskediget.

Han kunde ikke beslutte sig til at søge Arbejde uden for Landets Grænser og forsumpede mere og mere. Han opretholdt Livet som ussel Bissekræmmer og ved af og til at indsmugle forbudte, ustemplede Varer; flere Gange sad han fængslet og blev ogsaa en Gang kagstrøget.

Han havde taget en femtenaarig, forældreløs Niece til sig, som sammen med en gammel Hund trak Bissekræmmerkærren og ellers hjalp til. Hun var lille og bred, forsømt, sky, fræk, lurende, egensindig og tyvagtig og samtidig paa en vis primitiv Maade koket. Han behandlede hende slet og pryglede hende ofte, saa hun blodig blev liggende uden at kunne røre sig. Men da Øvrigheden skred ind og vilde tage Barnet, klamrede hun sig til ham, benægtede alle Mishandlinger og var ikke til at rive fra ham. Sagen var, at han fuldtud betragtede det pjuskede, forsømte, lille Væsen som sin Kone. Hun følte sig knyttet til ham og holdt paa en vis Maade af ham; hans Raahed og hans frynsede Hvalrosoverskæg var for hende Tegn paa den højeste Mandighed, hun holdt af ham, baade naar han var kærlig mod hende, og naar han slog hende. For ham blev hun efterhaanden mere og mere uundværlig, han indskrænkede sig til at skraale ved Markeder, til at skændes med gerrige Kunder og saadanne, som ikke købte noget, og til at drikke; det hvilede til sidst helt paa hende at underholde dem begge.

Da hun mærkede, hvor nødvendig hun var for ham, og fik Fornemmelsen af sin Magt over ham, begyndte hun at blive genstridig og at haane ham. Fremfor alt pirrede det hende, naar han var drukken, at drive et ret farligt Spil med ham. Oftere og oftere forekom det, at han pryglede hende, til hun bevidstløs blev liggende. Et Par Gange løb hun bort; men hun kom alligevel altid tilbage til ham; til syvende og sidst var han jo det eneste Menneske, som hun havde en Smule Magt over, og som hang ved hende.

Paa den Maade traskede det sælsomme Par omkring paa Landevejene, stjal, falbød de usle Varer og slumpede sig mere end elendigt gennem Tilværelsen. Kaspar Dieterle kunde bande aldeles forfærdeligt, værre end nogen anden i hele Landet. Det imponerede Pigebarnet uhyre og forekom hende særlig kraftfuldt og mandigt. Det bedste var dog, naar han bandede over Jøderne. Saa vældede Kaskader af Gift og Uhumskheder frem under det rødlige Hvalrosskæg, og det blakkede Ansigt dunstede op i tykke Pølser under de vandblaa Øjne; hun hørte begejstret til. Mange Gange, naar han var i godt Humør og vilde belønne hende, efterabede han en Jøde for hende. Han gik krumbøjet, snakkede Yid-

disch og forsøgte under Pigebarnets hvinende Jubel at lave Prop-trækkerkrøller af Overskægget og hænge det op om Ørerne. En sand Festdag var det, naar han paa Markeder stødte sammen med Jøder. Paa det hertugelige Gebet blev Jøderne ganske vist, omend modvilligt, taget under Beskyttelse af Politiet under Süß' Indflydelse; men i de frie Stæder kunde han uden videre pine de Hjælpelese og spille dem alle de nederdrægtige Puds, som hans arme Hjerne bare var i Stand til at udpønske.

Nu havde de ventet sig særlig meget af Paaskemarkedet i Esslingen. Der var imidlertid dukket en Jøde op, Jecheskel Seligmann Freudenthal, som havde nydt visse Friheder under Grevinde Gräveniz; han blev nu stiltiende taalt i Freudenthal, en af Grevindens tidligere Besiddelser. Jøden handlede med Foa-Oppenheimerske Varer, og da han havde et langt større Udvalg end Dieterle, blev han en uovervindelig Konkurrent. Jecheskel Seligmann Freudenthal var en ældre, indtørret, krumbøjet, hæsli Mand. Kaspar Dieterle fandt tusinde Grunde til at spotte ham; han besmurfte Bænken i hans Markedsbod med Svinefedt, som saa blev siddende paa Jødens Kaftan, han hidsede Børnene paa ham, han lod ham hoppe og tvang ham til at skraale Hep-Hep, og han havde stadig Latteren paa sin Side. Jøden fandt sig fredsommelig i det alt sammen; han var hæsli og udmattet og havde, naar han dukkede frem mellem sine Varer, et fjollet Grin om Munden. Folk morede sig ganske vist over Kaspar Dieterles Ondskabsfuldheder og grinede af Jøden; men de købte alligevel hos ham, da hans Varer trods Stempelafgift var bedre, mere forskellige og billigere end den andens sølle Kram. Kaspar Dieterle blev besat af et dumpt, afsindigt Had til Jecheskel Seligmann, og han besluttede at gennemptrygle ham samme Nat; men han havde ikke Penge nok til at betale Natteherberge hos Jødeværten, hvor den anden boede, og maatte forlade Byen, før Portene blev lukket.

Parret overnattede i Udkanten af en Skov. De var begge forbitrede og i det slettest mulige Humør; tilmed begyndte det at regne, de frøs og var sultne. Han havde lovet at købe en Koral-kæde til hende paa Esslinger-Markedet, og hun havde ogsaa sparet lidt sammen til den af sine fattige Indtægter; men han havde taget Pengene fra hende og købt Brændevin for dem. Nu forlangte hun, at han i det mindste ogsaa skulde give hende lidt af den.

Han haanede hende bare og skældte ud; det var jo hendes Skyld, lusede Horetøs, at de ikke havde solgt mere. Hun gav ham rapt tilbage; hun vilde melde ham til Politiet, han havde voldtaget hende og havde baade røvet og stjaalet, han kunde være sikker paa, at Galgen var ham vis. Han slog hende, hun skreg og skældte, Hunden gav ogsaa Hals, han slog voldsommere, saa bed hun ham. Da hun trods alle Prygl kun bed fastere til, gav han hende til sidst et ordentligt Slag i Panden med Snapseflasken. Hun faldt om og blev liggende. Det var saa ofte sket, at han rolig lod hende ligge. Han harkede tilfreds, slikkede Flaskeskaarene, hyllede sig i nogle Klude og sov straks som en Sten, vildt snorkende. Men Regnen vækkede ham snart igen. Han kaldte paa hende, hun skulde lægge sig hos ham, give ham noget over sig, varme ham. Da hun ikke svarede, slog han bandende ud efter hende, og da hun stadig ikke rørte sig, stod han tænderklaprende op og sparkede til hende; fik derpaa omstændeligt, efter mange forgæves Forsøg tændt den lille osende Lygte og stirrede paa hende. Der laa hun med store, aabne, glasagtige Øjne, stiv og vaad; Underkæben var faldet ned.

Han stod lang Tid, frysende, forstumlet, uden en Tanke, alene med den Døde og den sagte tudende Hund, Vinden havde straks slukket Lygten, det var mørkt og bitterlig koldt. Fra Træet, som han lænede sig til, dryppede det ustandseligt ned paa ham, Draaberne rendte ned ad det stakkels, platte Baghovede og videre ned ad Nakken; ogsaa fra det rødlige Hvalrosværk dryppede det regelmæssigt. Det vilde slet ikke gaa op for ham, hvordan og hvorfor Babette, det eneste Væsen, som han brød sig om, nu var død. Til sidst begyndte han at græde, væmmeligt, uhyggeligt; Hunden tudede, han løftede Foden for at sparke den, men lod være.

Efter en Stunds Forløb lagde han sig paa Knæ ved Siden af Liget og tog med Besvær Klæderne af den stive, hæsle, snavsede Krop, som han gav sig til at flænge i fra øverst til nederst. Han brugte Flaskeskaarene til det, skønt han lettere kunde have gjort det med en Kniv. Midt i Regnen læssede han saa det nøgne, lemlæstede Legeme paa Kærren, dækkede det godt med Klude og stablede alt sit Kram oven paa det; begav sig saa ledsaget af Hunden til Byen. Han ankom tidligt om Morgenens, netop som Byportene aabnedes. Til Vagten fortalte han, at han havde en

uafgjort Forretning med Jøden Seligmann. Han fik Lov til at passere.

Kærren trak han hen til Herberget, hvor Jøden Jecheskel Seligmann Freudenthal boede. Alt skete med en sælsom, maaltbevidst Selvfølgelighed. Han stillede den ind i Herbergets Gaard, solgte for Spotpris selv det aller nødvendigeste. Drak. Af og til løb han ud og saa til Kærren, indtil han endelig, kun med nogle Svin som Tilskuere, fik Liget smidt hen paa Møddingen og nødtørftig dækket til. Det regnede stadig, og han satte sig igen ind i Skænkestuen. Drak. Pludselig trak han Pigebarnets Klæder frem og begyndte tøvende og forvirret at snakke om, at man jo nok havde hørt, at han og Babette havde været i Klammeri med Jøden Seligmann i Gaar. Jøden havde dog alligevel lovet Tøsen en Koralkæde. Hun vilde derfor tilbage til ham, men han, Kaspar, havde forbudt hende det, havde pryglet hende. Saa om Natten var hun alligevel pludselig væk; maaske havde Jøden givet hende noget ind. Et Menneske maatte dog af og til sove, ikke? Og saa kunde man jo ikke passe paa et andet Menneske, vel? Og nu havde han fundet dette Bundt Klæder ude imellem Jødens Varer, det var Babettes. Saa rendte Tøsen vel nøgen omkring, bare med Koralkæden paa. Ja, og nu var det Jødernes Paaskefest.

Lumsk klynkende fortalte Kaspar Dieterle denne Historie, medens han drak sine sidste Par Ører op. Han gentog det atter og atter og fik stadig flere og flere Tilhørere. Pirrede og rystede stirrede de forvirret paa hans brændevinsstinkende Mund med de sorte, raadne Tandstumper og det rødlig, frynsede Overskæg, hvorunder den gyselige Tildragelse krøb frem.

Og saa fandt man Babettes lemlæstede Lig paa Møddingen, Svinene aad allerede af det. Flagermuseagtigt, udstyret med grufulde Enkeltheder, fløj Rygtet om Ugerningen gennem Staden. Folk stimlede sammen, alt Arbejde baade ude og inde hørte op, Byportene blev lukket og Byraadet sammenkaldt. Rædsel over Rædsel. Et uskyldigt Kristenbarn frygteligt martret af Jøderne, Blodet tappet af det til Paaskekager, det lemlæstede Lig kastet for Svinene! Saa vidt var det altsaa kommet med den württembergske Hertugs Jøderegimente, at et saa afskyeligt Mord kunde finde Sted i den frie Rigsstad Esslingen til Skam og Skændsel for hele Schwaben.

Hele Byen var i kogende Ophidselse. I fyrretyve, nej, i nøjagtig treogfyrretyve Aar havde man ikke oplevet en saa grufuld Kriminal-sag i det romerske Rige, ja, man kendte egentlig kun saadan noget fra Bøgerne. Siden Ravensburger-Barnemordet var der ikke passeret noget lignende paa denne Kant af Landet. O, hvor havde Forfædrene handlet klogt i at udvise Jøderne fra Esslingens Omraade. Siden Lægen Salomo von Hechingens Dage havde man ikke tilladt nogen af den Race at forpøste Stadens rene Luft med sin forgiftede Aande. Stolt og stærk kunde man svare, dengang Kejseren forlangte Jødeskat, at i et Par Aarhundreder havde Staden ikke huset en Jøde indenfor sine Mure. Nu havde Hertugen, den Kætter, den Herodes, aabnet Landet for disse Uslinge og Mordere, der lurede paa de uskyldige Kristenbørn og tappede Blodet af dem. Mødrene advarede indtrængende Børnene; der blev stadig fortalt flere og flere rædelsvækkende Enkeltheder; hvad der var hændet det fremmede Barn i Dag, kunde jo hænde ens eget i Morgen. I lang Tid vil de forskrækkede Unger flygte for hver en Fremmed og drømme græsseligt om Blod og Knive og store Skæg.

Imidlertid gik Jøden Jecheskel Seligmann Freudenthal stilfærdig omkring i Forstaden og besørgede sine Forretninger. Han blev arresteret, netop som han ydmyg men standhaftig vilde inddrive Penge hos en forsømmelig Debitor; han havde ikke den ringeste Anelse om, hvad man beskyldte ham for, og bedyrede i eet væk, at han Dagen før hverken havde svaret Kaspar Dieterle eller nogen anden uhøfligt, han havde overhovedet ikke sagt et Ord. Det var nemlig et yndet Middel overfor jødiske Konkurrenter, ved Ord og Handling at hidse dem til Forsvar og saa at lade dem indespærre, idet man beskyldte dem for frækt at have forhaanet Kristne for deres Tros Skyld. Men hans Bødler slog ham i Ansigtet, greb fat i ham og lænkede ham. Udenfor blev den indtørrede, rystende, skrækslagne Mand modtaget af en rasende Folkemængde, han saa Hundreder af løftede Arme og skrigende Munde, Snavs og Sten fløj ham i Møde, han blev revet om, sparket og traadt, man rev ham i Haaret og Skægget og spyttede paa ham. Han forsøgte stadig at forklare sig; fjollet smaaleende midt under Mishandlerne bedyrede han ikke at have brugt Ukvemsord, overhovedet ikke at have sagt noget som helst. En skraa-

lende Kvinde, der ustandseligt stak ham i Lysken med en Ten, slyngede skrigende Beskyldningen i Ansigtet paa ham; da han opfattede den, mistede han Bevidstheden; afmægtig blev han bragt til Fængslet.

Men mellem Herrerne i Byraadet herskede stor, grum, haanlig Glæde. Det var Hertugen og Jødetilhængerne, der var Skyld i den frygtelige Misgerning. Hvor skulde de faa det stukket i Næsen, hvor skulde man lade dem høre for det. Endelig kunde man give Hertugen og hans Jøde en Huskekage. Havde man maaske ikke til Stadighed Kævl og Vrøvl med dem? Medens de hertugelige Vildsvin og Hjorte ødelagde Markerne for én, beklagede den frække Kætter sig over, at Borgerne i Esslingen drev Krybskytteri, — ja, hvorledes skulde de ellers klare sig — og straffede dem med høje Bøder. Kværulerede han ikke stadig over, at Gaderne i Esslingen blev daarligere holdt end Aftalen var. Vent blot, I hovmodige Herrer! Hvad var vel et Hul i Stenbroen mod et saa frygteligt Mord? Neckar-Reguleringen var det heller ikke muligt at blive enig med ham om; og Esslingen-Hospitalets Indkomster! Havde han maaske ikke allerede pantsat dem? Og saa hans Jøde, Süß, denne frække Slyngel og Forbryder. Der havde nu Esslingen rent pro forma, og naturligvis kun for at opnaa visse Lettelser, ophævet Beskyttelsesoverenskomsten med Hertugen. Lader saa ikke denne Skidenjøde, som om det var Alvor, som om, der aldeles ikke eksisterede nogen Beskyttelsesoverenskomst mere, og behandler Esslingen ganske som andre Fremmede: chikanerer paa det groveste dens Handel og Vandel. Hver eneste af Raadsherrerne har han hindret i at tjene flere Tusinde Daler. Men vent kun, Hr. Jøde! Nu skal du faa det tilbage! Man skal vide at hævne sig paa den beskidte, forrykte Trosfælle. Han skal blive snøret i spanske Støvler, Blodet skal springe frem under hans Negle, og man skal knibe ham med gloende Tænger. Nogle af Raadsherrerne, der bor ved Byens Torv, glæder sig allerede til, at Morderen højtidelig skal brændes der, og lover Venner og Bekendte Vinduespladser. Kun Skade, at man maa lade det forblive ved en enkelt Henrettelse; man burde baade kunne hænge og radbrække, halshugge og brænde ham.

Kaspar Dieterle sad stadig hos Krovæerten. Nu behøvede han ikke at sælge noget for at kunne drikke; der stod og sad ustand-

selig en tæt Menneskemasse omkring ham, som pirret og rystet hørte paa hans Jamren. Han, der før blev betragtet som Landevejsrøver og Pjalt, var nu Midtpunktet for alles Interesse. Enkelthederne, som han diskede op med, blev stadig mere og mere brogede, han var nu selv fuldt og fast overbevist om, at de træske Jøder havde slagtet hans eneste Lam. Grunden skulde efter hans Udsagn være den, at Barnet var født Julenat; og alle stirrede grublende og betaget paa ham, som han sad der med de vandblaa Øjne hemmelighedsfuldt opspærrede; for det var jo bevist, det stod i mange Bøger, at hvem der var født Julenat, var særlig udsat for at blive dræbt af Jøderne.

Kvinderne havde særlig Medlidenhed med den saa haardt prøvede Mand; var han ikke en levende Paamindelse om, at de skulde vogte deres Børn endnu omhyggeligere. De stak Godbidder til ham af Skinke og Steg, Bagværk og Fedtnudler. Hans opdunstede Kinder begyndte at faa Farve, det rødlige Hvalrosoverskæg saa mindre frynset ud; kun hans sorte, raadne Tandstumper forblev, som de var. En Bagerenke overvejede alvorligt, om hun skulde gifte sig med den stakkels, forladte Mand, der var saa haardt ramt af Jøderne.

Livlægen, Doktor Wendelin Breyer, undersøgte Hertugen. Han var et langt, magert Menneske, uhyre tjenstvillig, ængstelig og elskværdig, med store undskyldende Bevægelser og en hul, anstrengt Stemme, der lød, som om den kom fra et uendeligt Dyb. Han smilede ofte, lidt ængsteligt, bad utallige Gange om Undskyldning og søgte at belyse sine Meddelelser med smaa, forlegne, ubehjælpsomme Spøgefuldheder. Hertugen var en vanskelig Patient. Doktor Burkhard Seeger havde han pryglet halvt ihjel med sin flade Kaarde; han havde ogsaa for Skik at kaste Medicinflasker i Hovedet paa sine Læger.

„Naa, altsaa?“ kommanderede Hertugen. Doktor Wendelin Breyer søgte med nogle flagrende Bevægelser at praktisere sig udenfor Hertugens Rækkevidde.

„En *Goutte militaire!*“ klynkede han, let brægende med sin anstrengte Stemme. Da Hertugen dystert tav, skyndte han sig at fortsætte: „Eders Durchlaughtighed behøver ikke at gøre sig melankolske Tanker derover. En saadan *Goutte militaire* har intet

som helst med den slemme franske Syge at gøre; thi medens denne Sygdom stammer fra en i den kvindelige Skede præeksterende Gift, som vel selve Djævelen har manet derind, saa er Eders Durchlaughtigheds Indisposition kun forbigaaende; den er nærmest at betragte som en let Snue i den Allerhøjestes Urinblære. Med Guds Hjælp vil Eders Durchlaughtighed være befriet for den i Løbet af tre Maaneder. Jeg tillader mig ogsaa at gøre opmærksom paa, at omtalte lille Indisposition er og har været almindelig hos alle Kristenhedens store Hærførere. Ifølge Kronikken har ogsaa de store antikke Generaler Alexander og Julius Cæsar lidt af den.“

Hertugen gav dyster Tegn til Lægen om at fjerne sig, han trak sig tilbage under mange, store, undskyldende Bevægelser.

Da Lægen var borte, fnøs Karl Alexander af Vrede og splintrede med Marchalstaven en lille Porcelænsfigur i tusinde Stykker. I sine unge Dage havde han to Gange lidt af denne smudsige Sygdom uden at ane, hvor han havde faaet den; denne Gang vidste han det. Det skidne Kvindemenneske. Saa sirlig og lækker, som hun saa ud paa Scenen, saa flink som hun smuttede med Øjnene og spillede med Tungen, saa appetitlig som hele Fruentimmeret var. En Hvirvelvind, en behagelig Parfume. Og saa havde hun alligevel Gift og Djævelskab i sig. Den Mær, den forbandede Mær! Men hun skulde blive kagstrøget, med Pisk skulde hun blive jaget ud af Landet.

Han nøjedes dog med at lade hende køre en Trillebør Gødning gennem Byen, saadan som man gjorde med Kvindemennesker, der var grebet i Utugt. Iført en grov Kittel blev den lille, fedladne, gullige Neapolitanerinde drevet gennem Gaderne; hun slæbte haardt paa sin Ladning Møg, de levende Øjne for raadløse og forjagede hid og did, en stor Seddel med Paaskriften: „Skøge“ var anbragt om Halsen paa hende.

De gode Borgermænd smækkede behageligt med Tungen, det skulde man bare have vidst lidt før. Den Most havde sikkert været velsmagende, før den blev muggen, af den havde man gerne nydt et Bæger. Kvinderne derimod spyttede paa hende og overdængede hende med Affald. Saadan blev hun syg og pengeløs jaget ud af Staden.

Foruden Hertugen led ogsaa General Remchingen og den Sortbrune af den beklagelige Sygdom.

Hertugen og Remchingen sad sammen og bandede over Kvinder. Süß fik ogsaa en forbitret Overhaling, han havde jo ogsaa moret sig med Neapolitanerinden, sandsynligvis først af dem alle, og han var sluppet helskindet fra det. Satan maatte vide, med hvilke hemmelige jødiske Kunster.

Den blonde Ekspeditionsraad Götz var stedt i dybeste Raadvildhed; han var nemlig den eneste, der kendte Sagens rette Sammenhæng. Sygdommen havde han faaet af Kelnerinden i „Den blaa Buk“ og havde saa overført den paa Neapolitanerinden, som han i sit Hjertes Uskyld betragtede som sin Elskede og Herskerinde. Under andre Forhold vilde han have anset det for sin Pligt at prøve paa at gøre alting godt igen, ja, han vilde maaske have giftet sig med den lille Vælske. Nu derimod, da man i Hofkredse, respektfuldt leende, hviskede om Hertugens lille galante Sygdomstilfælde og han langsomt forstod og indsaa, at han selv, den ydmygste og ærbødigste Undersaat, havde forskaffet sin Suverænen den modbydelige, generende Historie; nu brød hans Verden sammen. At han trods sin Loyalitet kunde bibringe sin Fyrste en saa forsmædelig Tort, at det var muligt uden Skyld at være Skyld i noget saa frygteligt, tyngede ham til Jorden. Han besluttede først at skyde sig; men senere kom han til den Opfattelse, at Neapolitanerinden jo egentlig var den eneste Skyldige; hun alene havde bragt ham i den skrækkelige Situation overfor hans af Gud kaarede Hersker. Han kendte sig selv fri for al Skyld, væltede den over paa Sangerinden og saa med grum Tilfredsstillelse paa, at hun slæbte af Sted med sin Møgbør.

Nu elskede imidlertid Sangerinden virkelig det lysblonde, ubehjælpssomme Menneske. Hun forraadte ham ikke, skønt hun maaske kunde have reddet sig selv ved det. Medens hun i Skam og Skændsel blev ført gennem Gaderne, tænkte hun kun paa ham. Hun bevægede Læberne, saa at Folket troede, hun bad, men hun hviskede blot tonløst og uden nogen egentlig Mening de Vers, som hun havde sunget i Skuespillet: Min Herre og min Himmell! Se til mig i min Nød! Sælg mig blot ej til Moren! I fjerne Benamegil! Hun fablede om gamle Eventyr, om Prinsen, der hæver Tigger-sken op til sig og gør hende til sin Prinsesse. Nu vilde han komme, om et lille Øjeblik vilde han træde frem, og alt dette forfærdelige vilde kun være et Mareridt, en gyselig Drøm. Først da

hun var bragt over Grænsen uden at have hørt det mindste Ord fra ham, brød hun fuldstændig sammen.

Rygtet om Hertugens Sygdom begyndte at sive ud. I Bibelselskabet hviskede man, at det var Herrens Straf, og man mindedes Nebukadnezar, som til sit Livs usalige Ende maatte æde Græs som en Okse. I Hofkredsen derimod aftvang denne kavalermaessige Sygdom kun endnu større Respekt for Hertugen. Tübinger-Hofpoeten overrakte Hertugen et Digt, der fortalte, at man i Amors Rige undertiden maatte betale Sejren med Vunder, som dog ikke var mindre ærefulde end dem, man fik paa Slagmarken. Amor skød mange Gange med forgiftede Pile. Og da han ikke havde tilgivet Neapolitanerinden, at hun dengang i Komedien havde nægtet at sige hans Alexandrinere, forsømte han ikke at sammenligne hende med alt Slags Kryb og Utøj og antydede, at han aldeles ikke havde ventet sig andet af denne vælske Fremmede, der foragtede de tyske Muser. Han endte med at erklære, at den, der kunde overvinde Tyrkere og Franskmænd, ogsaa kunde overvinde denne lille Molest, og at Schwabens Alexander snart igen vilde være Schwabens Paris.

Hertuginde saa i sin Gemals Sygdom Skæbnens Vink og Vilje. Stadig havde hun i sin Nærhed den unge Lord Suffolk med det røde, betagne, grænseløst forelskede Ansigt. Han havde gjort sig umulig ved sit Hof og paa sit Gods ved sin Fraværelse, han tilbød hende haardnakket, stum og fortvivlet; det var nu kun et Spørgsmaal om Dage, naar han vilde gøre Ende paa det hele. At hendes Ægtefælle nu var forhindret i at komme til hende, var det ikke et Vink? Hun forbarmede sig smilende over det arme, trofaste, udholdende Menneske og morede sig kosteligt.

Men den unge Englænder var aabenbart en Ulykkesfugl, født under en uheldig Stjerne. Karl Alexander var almindeligvis ikke skinsyg, det faldt ham slet ikke ind, at man kunde finde paa at narre ham, ham! Om det nu var, fordi han var blevet mistroisk under sin Sygdom, eller om andre havde pirret hans Mistanke, kort sagt, han trængte uventet ind i Hertuginde's Gemak; det var med Nød og næppe, den unge Lord kunde redde sig, mangelfuldt paaklædt og uden at bevare Værdigheden. Hertugen lavede et Helvedes Spektakel, sønder slog Spejle og Parfumeflasker, flaaede kostbart Linned med sin Kaarde og kaldte Marie Auguste de ge-

meneste Ting; ja, han slog hende endog i det lille, sirlige, salamanderagtige Ansigt med Lød som gammelt, ædelt Marmor.

Hertuginde fortalte det grædende og oprørt til Magdalene Sibylle og bedyrede teatralisk sin Uskyldighed, men snart stjal et lille, muntret Smil sig frem om den smukke Mund; hun gengav gavtyveagtigt Hertugens larmende Ophidselse; morede sig over de mærkværdige, ukendte Skældsord og søgte at oversætte dem paa Fransk og paa Italiensk. Til sidst erklærede hun med et lille Smil, at det dog egentlig var mærkeligt; hvis for Eksempel Riolles eller Remchingen skulde komme til hende, vilde hun være sikker paa, at de end ikke den fireogtyvende Gang vilde blive overrasket; men den stakkels, kluntede Dreng gik det naturligvis galt, straks den første Gang, endnu før han rigtig var færdig, og uden at han egentlig vidste, hvordan han skulde bære sig ad.

Da det ikke sømmede sig, at Suverænen duellerede med Lorden, skulde Remchingen, hvad enten nu Englænderen var skyldig eller ej, slaas med ham. Remchingen brummede noget for sig selv om, at egentlig havde han jo al god Grund til det. Imidlertid udviste han ikke nogen særlig Iver, da det begyndte at blive Alvor. Tilsidst rejste Englænderen sin Vej, absolut ikke hemmeligt, men omstændeligt, i Ro og Mag, kun tvivlende paa Gud. Hans enkle, klare Verdensopfattelse var slaaet i Stykker, han var uenig med sig selv og med alle Mennesker. Den korte Nydelse havde rystet ham dybt, han kunde ikke rigtigt huske noget af det hele; det eneste, han havde bevaret i sin Hukommelse, var et af Hertugindeens lidt iturevne Strømpebaand, for hvis Skyld det egentlig ikke havde lønnet sig at sætte Liv, Rygte og Stilling i Fædrelandet paa Spil.

Karl Alexander havde en Mængde Indicier, men ikke noget absolut haandgribeligt Bevis paa Marie Augustes Utroskab. Under andre Omstændigheder var han vel snart faldet til Ro, men nu gjorde Mismodet over den hindrende Sygdom ham irritabel og trættekær. Marie Auguste, der snart blev træt af den stadige Mistænksomhed og Kontrol, spillede først Genoveva, men tog saa ordentlig til Genmæle; hun mødte sin Ægtefælles Grovheder med bidende Ironi og irriterende Ro og truede til sidst med at ville vende tilbage til sin Fader. Hvilket Hertugen uforskammet besvarede med at erklære, at paa den Dag vilde han lade alle Klokker

ringe, skyde med Kanoner og traktere sine Undersaatter med Vin og Steg.

Den gamle, fine Fyrst Thurn og Taxis var meget utilfreds med Stridighederne. Altsaa, hans Datter havde moret sig lidt med en engelsk Herre. Godt! Hvorfor skulde man ikke more sig med en Englænder? De konverserede slet og saa ud som Trædukker; men de var friskere, sundere og frem for alt mere diskrete end andre Udlændinge. Hvis han var Kvinde, vilde han ogsaa vælge sig en Englænder. Det behøvede man dog ikke at larme saa forfærdeligt for. Men naturligvis, hans kære Hr. Svigersøn var en Feltherre og som saadan vant til at optræde med Brask og Bram. Sukkende skrev han dette til sin Ven, Fyrstbiskoppen af Würzburg og bad ham om hurtigst muligt at bilægge denne barnagtige Strid.

Den kloge, tykke, snu Herre kom denne Opfordring meget tilpas. Han havde ikke glemt den Stettenfelsske Affære; Kirkens Nederlag irriterede ham meget, han havde Grev Fugger ved sit Hof og ventede kun paa passende Lejlighed til uden at vække Opsigt at begive sig til Stuttgart for personlig at virke for, at Landet lettere og hurtigere blev vundet for Rom. Altsaa gjorde Eminencen sig ikke kostbar, men holdt snart sammen med Geheimeraadernerne Fichtel og Raab i talrige, statelige Vogne et behageligt, muntert Indtog i Stuttgart. Forhørte sig med et lille Smil om Hertugens Sygdom, erfarede med Glæde, at den var saa godt som overstaaet, men raadede dog Hertugen venskabeligt til foreløbig hellere at holde sig til Geheimeraad Fichtels Kaffe end til Tokayer. Klappede fortroligt den dukkeagtige, surmulende Hertugindes lille, hvide, fyldige Haand. Havde snart begge Ægtefællerne saa langt, at de oprigtigt glædede sig til efter Hertugens fuldstændige Helbredelse at kunne skænke Landet, sig selv og Kirken en Arving.

Fyrstbiskoppen ønskede indtrængende at faa den brillante Geheimefinansraad og Husjøde at se paa lidt nærmere Hold. Karl Alexander gjorde det ikke gerne. Han frygtede meget for, at man skulde lokke hans uundværlige Jøde bort fra ham. Men i Længden kunde han dog ikke nægte at opfylde Vennens harmløse Ønske. Süß indfandt sig altsaa hos Fyrstbiskoppen, kyssede med den godt indøvede grænseløse Underdanighed Eminencens Ring, komplimenterede elegant det store Verdensorakel, den hemmelige

Kejser, Hertet og Lederen i al Politik. Men den würzburgske Eminence var ikke saa let at fange. De to Ræve snusede anerkennende til hinanden, men under gensidig Mistro. Munter, harmløs, velvillig og ukunstlet passiarede den snu, korpulente Mand med den snu, slanke, og den ene kom ikke den anden nærmere.

Med utrættelig Iver arbejdede Fyrstbiskoppen og hans to Raadsherrer paa at fremme deres Projekter. Uafsladelig søgte de at spore Hertugen og Remchingen. Ustandselig afholdtes aabne eller hemmelige Konferencer med Weissensee og de forskellige Ordensgejstlige, som paa Trods af Forfatningen, hemmeligt forbandede, havde vundet Fodfæste navnlig i Staden Weil, men ellers overalt i Hertugdømmet. Da Fyrstbiskoppen fornøjet forlod Hertugdømmet, havde han rigeligt holdt sig skadesløs for Stettenfels-Historien, havde opnaaet store Fremskridt for sine Planer og lagt Grunden til endnu større. Slotskapellet i Ludwigsburg blev nu indrettet til katolsk Gudstjeneste, den katolske Gejstlighed ved Hoffet blev organiseret, og Ordensbrødre officielt indkaldt i Landet. Katolske Feltpræster læste offentligt Messe og foretog Barne-daab. Endvidere var et katolsk Militærreglement udarbejdet til de mindste Detailler; en overordentlig fin og durkdreven Fortolkning af Religionsreversalierne, der gjorde de parlamentariske Friheder illusoriske, var forberedt. Forberedt var ogsaa den katolske Religions absolutte Ligestilling med den lutherske. Saadan Konfessionslighed i Kurpfalz vilde for tredive Aar siden have ført til Undertrykkelse af Protestantismen.

Paa flydende, elegant Latin refererede Geheimeraad Fichtel med from Glæde til Remchingens Broder, Kammerherre ved det pavelige Hof i Rom, alt, hvad Fyrstbiskoppen havde opnaaet ved sin Visit i Stuttgart. Han kom derved til at tale om Anledningen til Rejsen, Hertugens Sygdom, og sluttede: „Der ser du, højtærede Herre og Broder, at det guddommelige Forsyn ofte betjener sig af sælsomme Midler for at fremme den alene saliggørende Kirke og udbrede den rette Tro.“

Süss var opfyldt af en nagende Uro. Hans Optagelse i Adelsstanden var mere omstændelig og trak længere ud, end han havde ventet. Kejseren skyldte store Summer til Oppenheimerne i Wien. Immanuel Oppenheimer pressede paa, Kejseren kunde ikke betale. Det var derfor ikke saa mærkeligt, at Kancelliet i Wien kom

med Udflugter, inden det adlede en Oppenheimer. Tilmed intrigerede det württembergske Parlaments Agent imod ham. Madame de Castro forholdt sig stadig kølig, og Süß kunde ikke formaa den kloge, beregnende Kvinde til at bestemme sig.

Würzburger Fyrstbiskoppens Projekter ødelagde ogsaa Süß' gode Humør. Han havde godt mærket, at det ikke var lykkedes ham at vinde Eminencens Fortrolighed, og at man ikke ønskede at delagiggøre ham i den mægtige Plan, som skulde blive den egentlige Hovedhjørnesteen i al schwabisk Politik under det følgende Decennium. Ganske vist lod man ham se et og andet Udkast, der fandt ogsaa Møder Sted hos ham; men Remchingen lo uforkammet ad hans Forslag; og det var ikke svært at se, at de katolske Herrer havde i Sinde at anvende Weissensee som deres mest fortrolige Mand. Süß følte sig heller ikke saa sagkyndig paa dette Gebet, ikke saa sikker i Sadlen som ellers. Han blandede sig ikke gerne i Kirkens Sager, de Spørgsmaal, som man der fandt saa uhyre vigtige, forekom ham barnagtige og uværdige for voksne Mænd. Men hans klare, saglige Forstand sagde ham, at der laa højst realistiske Ting bagved: Tilsidesættelse af Forfatning og Parlament og Militærautokrati for Hertugen; han forstod blot ikke, hvorfor man, ogsaa mellem indviede Politikere, saa pinligt holdt sig til vidtløftige, naragtige og svævende Antydninger. Hans egne Midler og Veje var langt mere retlinede, hurtige og umiddelbare; han kunde ikke finde sig i Jesuitternes blødsødne, langsomme, søvndyssende Metoder. Han bemærkede til sin store Forundring, at Herrerne, selv i den allersnærvreste Kreds, omhyggeligt undgik at nævne Tingen ved dens rette Navn; ja, at de endog paa Tomandshaand mildt og fromt anvendte alle mulige ydmyge og moralske Omskrivninger, og at de saa sig misbilligende omkring, naar han eller Remchingen klart og tydeligt sagde deres Mening.

Jøden havde en Fornemmelse af, at man tvivlede paa ham; han trængte til at føle sin Magt bekræftet.

Han opnaaede hos Karl Alexander, at denne anmodede ham om personlig at overbringe Magdalene Sibylle en særlig kostbar Foræring i hans, Hertugens, Navn. Han lod sig melde Dagen før hos Demoiselle; ankom i stort Optog med Pager, Løbere og megen Pragt. Magdalene Sibylle vilde have fornærmet Hertugen,

hvis hun kort havde afvist den saaledes anmeldte. Hun modtog ham.

Magdalene Sibylle boede nu i et lille Slot udenfor Byen. Gyldne Amoriner lod flagrende Baand svæve ned fra Loftet, paa de kostbare Gobeliner red fornemme Jagtselskaber, glimrende Spejle gengav de pragtfulde Gemakker, som var fyldt med alle en fornem Dames Fornødenheder. To Vogne, en Slæde, Portechaiser og Rideheste stod til hendes Raadighed. I Forhallen spredte en Paafugl af Guld og Sølv, Rigdommens Symbol, sin pragtfulde Hale, oversaaet af værdifulde Stene. Overflødigt Tjenerskab gabede fornemt kedende sig i Korridorerne. Karl Alexander var særdeles gavmild mod sin Hjerterdame; selve Kongen af Polen kunde ikke omgive sin Maitresse med større Glans og Herlighed.

Magdalene Sibylle gik rundt i al denne Pragt med iskold Ro. Hun kørte ud, modtog Gæster, lo og konverserede, men det var, som om hun bar en forstenet Maske. Al Pragten hang og stod livløs omkring hende; det lille Slot var som et Mausoleum over en pompøst bisat Død.

Med stiv Høflighed modtog hun Süß, hun var iført en mægtig, violetbrun Brokadesdragt med lange, snævre Ærmer og ganske lille Udskæring. De brunlige Kinder og de blaa Øjne udtrykte idel afmaalt Værdighed, omtrent som om hun modtog en Udsending fra Baden-Durlach, med hvis Hof hun stod paa en spændt Fod; det sorte Haar var ceremonielt gemt under Parykken. Süß forsøgte til at begynde med at betvinge hendes Kulde ved overdreven munter Elskværdighed og grænseløst Galanteri. Hun gav kun knappe, foragtelige Svar og var ikke til at lokke ud af sin Iskuldes Panser. Saa forsøgte han paa en anden Façon, hidsede hende til Angreb, takkede hende overstrømmende, fordi hun havde bestemt sig til at modtage ham. Hun svarede, at hun havde gjort det efter Hertugens Ordre. Tav et Øjeblik, men kunde dog ikke lade være at tilføje, at naar hun havde maattet finde sig i saa meget andet, kunde hun ogsaa bære dette.

Nu var Süß der, hvor han vilde. Finde sig i! Bære! At være Hertugen af Württembergs Elskerinde, hvilken Ulykke! Hele den schwabiske Adels Døtre havde ikke noget højere Ønske. At herske over et Pragtslot og Hundreder af Lakajer, at afholde Jagter

og Assembleer, naar det passede hende, ja, stakkels Demoiselle, hun havde det virkelig ondt.

Saa kastede Magdalene Sibylle Masken. Han ønskede altsaa Strid, han troede aabenbart, at hun allerede havde glemt alt, havde levet sig ind i dette; han vilde maaske fortsætte der, hvor han slap, før han, djævelske Sjakrejøde, som han var, solgte hende til Hertugen. Hun rejste sig heftigt; den lille, moderne, asiatiske Hund, en Gave fra Hertugen, faldt ublidt paa Gulvet og gav sig til at bjæffe; med funkende Øjne sagde hun ham sin Mening. Han skulde blot ikke simulere. Han vidste jo godt, hvad det drejede sig om; hvad han havde gjort hende. „Det er jo Dem, der er Skyld i det altsammen!“ raabte hun. Blodet steg op i de brune Kinder, de fine Dun i hendes ynglingeagtigt kække Ansigt fik Liv.

Süss saa paa hendes faste, glatte Hals. Struben hævede og sænkede sig. Nu havde han hende, hvor han vilde. Hun skulde ikke undervurdere sig selv, mente han med sin smidige, kærtegnende, opirrende Stemme. Da Hertugen fik hende at se, var hans Blod straks kommet i Kog, dertil havde hans Hjælp ikke været nødvendig. Men sæt nu det Tilfælde, at han virkelig havde været Aarsagen, — og han saa dristigt smilende op og ned ad hende, som om han havde handlet i Forstaaelse med hende —, hvad ondt havde han saa gjort hende? For hun ønskede vel ikke, at de skulde holde sig til Borgermoralens Ordbog, men tale som Verdensmennesker. Altsaa, alvorligt talt, hvad ondt havde han gjort hende?

Hun aandede heftigt, gjorde hurtigere Bevægelser, end den stolte, højtidelige Dragt egentlig tillod, hendes medfødte Heftighed brød igennem. Hvad han havde gjort hende? Han, hykleriske, modbydelige Jøde! Forvandlet alt, hvad hun sagde og gjorde, til Falskhed og sminket Løgn! Kvalt Guds levende Aande i hendel! „Naar Skriftens Ord,“ raabte hun, „naar de hellige Ord ikke mere havde Farve og Mening, saa var det hans Skyld. De har dræbt og bleget dem, De!“

Aah, men det var jo slet ikke det, hun vilde sige ham. Hvorfor løj hun dog? Hvorfor kastede hun ham ikke hele hans Sjakren med sine Følelser og hans ynkelige Nederdrægtighed i Ansigtet. Hvorfor, i Guds Navn, løj hun dog?

Han havde allerede mærket Uærligheden i hendes Ord. Hun

skulde ikke tale saadan, sagde han, til ham skulde hun ikke tale saadan. Det var jo kun Udflugter og Selvbedrag. Bibelforsamlingen i Hirsau, Guds Aande og Ansigt og Taagesyner, det var jo altsammen kun sminket Maskerade og godt for Svæklinge og Mænd uden Kraft og Saft, for Værkbrudne og for hæslige, gamle Jomfruer. Han saa op og ned ad hende med sine frække, paa-trængende, kritiserende Øjne. „Naar man er skabt som De, Demoiselle,“ raabte han, „og naar man har Deres Øjne og, selv om De skjuler det, Deres Haar, behøver man ikke Gud. Vær dog ærlig! Lyv dog ikke for Dem selv! Helligheden var jo kun et Paa-skud, medens De ventede.“

Hun forsvarede sig, hun slog igen. „De har stjaalet alt, hvad jeg ejede, fra mig,“ sagde hun, „men det skal ikke lykkes Dem med Deres djævelske Kunster at besudle det for mig nu bagefter. Bliv kun ved! Bliv kun ved med Deres usle Gudsbespottelse og Frivolitet. Det skal dog ikke lykkes Dem med Deres Snak at gøre min Gud til en mandfolkegal Kvindes Fantasier.“ Hun mindedes atter de indholdsrige Timer med Swedenborgs Lære og Brødre-menighedens fromme Enfoldighed. Synerne fra dengang steg atter farverige frem; hun tvang sig tilbage til den blinde Helliges troende Atmosfære, hun tvang det Forgangne til atter at stige frem; for et Minut var hun igen som før, ukunstlet og uden Tvivl, for et Minut var Gud levende for hende. „Selv om han forkaster mig,“ raabte hun, og Süß undrede sig over den fromme Klang i hendes Stemme, „Gud lever! Gud lever!“ gentog hun, og han var i Sandhed atter opstaaet for hende. Men ak, kun for et Minut. Jøden tav, han nød hendes glødende Iver. Saa viskede han det hele ud. „Hvis det virkelig forholder sig saadan,“ sagde han let, „hvorfor flygtede De saa for mig dengang i Skoven ved Hirsau? Hvorfor hjalp Deres Gud Dem saa ikke mod Hertugen? Jeg tror ikke paa meget, men det ene tror jeg paa: at man ikke kan faa Magt over en Kvinde, der er opfyldt af Gud. Selv om Beata Sturmin var smuk, saa vilde dog ingen vove at træde hende for nær, hverken Generaler eller Hertuger. Men hvis hun var smuk,“ han smilede, „saa havde hun ikke Gud.“ Medens hendes Ansigt slukkedes, og medens hun stirrede efter sin flygtende Gud, traadte han helt hen til hende og sagde det, som hun mest af alt havde frygtet. Men han sagde det ikke triumferende, han sagde det stilfær-

digt med sin mest kærtegnende Stemme: „Jeg skal sige Dem noget, Magdalene Sibylle. Jeg skal fortælle Dem, hvorfor De flygtede for mig dengang i Skoven. Fordi De elskede mig. Og alt, hvad De siden da har gjort og følt, Had og Fortvivlelse, Hævn, Stivsind og Klage, det er altsammen sket af den Grund. Og jeg skal sige Dem en Ting til: Heller ikke for mig er der gaaet en eneste Dag, hvor jeg ikke har set og følt Deres Ansigt.“

Magdalene Sibylle havde troet, at hun skulde forgaa, hvis han nogen Sinde talte saadan til hende. Nu klædte han hende af, saa hun stod nøgen, nu kaldte han alle hendes ophøjede Følelser, hendes hellige Iver efter at drage Djævelen op til Gud, altsammen kaldte han ved dets rette, lille, latterlige Navn. Det var jo ogsaa saa ligetil: Hun var jo en lille, dum, schwabisk Landsbypige, som forgabede sig i den første den bedste Kavalier, der krydsede hendes Vej, og hendes Opvækkelse og Gudsdyrkelse var jo ikke andet end ganske almindelig, indestængt Gejlhed. Men mærkeligt nok forgik hun aldeles ikke, da han sagde det til hende; hun rejste sig mod ham, og pludselig kunde hun tale. I ligefremme, ukunstlede, vrede Ord svarede hun ham. Ja, hun havde maaske forklædt og maskeret sin Følelse; men han havde gjort det nedrigste, smudsigste, mest jødeækle, som noget Menneske kunde gøre, han havde bortsjakret sin Følelse.

Af hendes Ord sugede han kun den Honning, som hans Forfængelighed begærede, han saa kun med stolt Tilfredsstillelse, hvor fuldstændig han opfyldte hende, og han vilde atter vække Evnen til at tro hos hende for at tage sig endnu stoltere ud i hendes Øjne. Med øvet Sofistik, han havde jo forlængst forberedt sig, fremlagde han straks det Argument, der skulde fælde hende og fange hende ind. Indsmigrende og behændig forsikrede han, at hun gjorde ham Uret. Han vidste godt, at han dengang let kunde have erobret hendes Følelse, saa at hun villigt havde skænket sig til ham. Men han satte ikke Pris paa billige Midler. Det havde forekommet ham for letkøbt med sin Magt og sin Glans at gøre Indtryk paa den lille schwabiske Landsbypige. Derfor havde det været som et Vink for ham, da Hertugen begærede hende. Nu havde hun smagt Magtens Sødme, nu var de Ligemænd, og han kæmpede med ærlige Vaaben. Hemmeligt glædede han sig over at have vendt Sagen saa let og elegant til sin Fordel.

Inderst inde vidste Magdalene Sibylle godt, at det var Fraser og galante Udflugter. Men hun lyttede saa gerne til hans Ord; hun havde kæmpet saa længe, hun lod sig gerne narre. Og han berusede sig i sine Ord, anstrengte sig endnu mere. Han saa ikke, eller paabød sig selv ikke at se, den dybe Uoverensstemmelse, der var mellem den ligefremme, naturlige, netop ved sin Simpelhed smukke Landsbypige og den ceremonielle, overelegante, prunkende Hofdragt, som hun bar. Han saa ikke mere, at idet hun skjulte det dunkle Haar under Parykken, var noget af hendes eget Væsen gaaet tabt, at den brunviolette Brokade gjorde den levende, aandende Kvinde til en omfangsrig, indsnøret Dukke og hindrede hendes slanke Lemmers Leg, at hendes uskyldige, utæmmede Øjnes Ild, der nu var afmaalt og behersket, trak hende ned og fik hende til at ligne alle andre.

Han sagde: „Naar man er skabt saadan som De, naar man har det Kast med Hovedet, som De har, er man ikke født til at synge gudelige Sange i Bibelselskabet i Hirsau.“ Han stod bag ved sin Stol, med Albuerne paa Rygstødet, bøjede sig frem imod hende og talte til hende med dæmpet, indtrængende, enstonig Stemme, medens de hede, hvælvede Øjne hvilede paa hende: „Har De nu ikke prøvet, hvad det vil sige at have Magt? Forsøg nu at vende tilbage til Deres Bibelselskab. Læg Pærer til Tørre i Deres Fritid, strik Strømper! Forsøg det dog! Det kan De ikke mere,“ sluttede han triumferende. „For nu har De smagt det, der er Deres Bestemmelse.“

Hun havde rejst sig op; heftigt aandende løftede hun afværgende Haanden. Den lille Hund var ængstelig tyet hen i en Krog. Modstræbende, mistroisk, men nu, da han tav, begærlig efter at høre mere, stod hun oprørt i det ene Hjørne af det lille med Prydgenstande overfyldte Gemak, hvor hendes mægtige Pragtkostume indtog en forsvarlig Plads. Slank, smidig traadte han helt hen til hende. Hans Skridt hørtes ikke paa det bløde Tæppe. „Lad dog Deres naive Drømme fare, Magdalene Sibylle! De hørte til i Skoven ved Hirsau. Nu er Slottet i Ludwigsburg en Virkelighed. Se dog paa den! Grib dog fast om den! Det er en tiltalende, smuk Virkelighed. Jeg er stolt af, at jeg har vist Dem den.“

Han var nu saa nær ved hende, at hun flygtende maatte trykke sig helt ind i Hjørnet. „Magdalene Sibylle,“ bedyrede han, og han

troede det næsten selv, medens han talte; han saa i hvert Fald, at hun, der lige fra Begyndelsen helst havde villet lade sig overbevise, var udyrket Ager for saadan Sæd. „Magdalene Sibylle, Gud skal vide, at jeg ikke overlod Dem til Hertugen paa lumpen Berregning. Jeg gjorde det for Deres Skyld. For at hjælpe Dem paa Vej. Vi to, Magdalene Sibylle, De og jeg, vi vandrer nemlig paa den samme Vej. Den hedder Magt.“

Og medens hun, forjagende den sidste Rest af Mistro, ængstelig og beundrende saa paa ham som paa en Linedanser, spillede han sig selv for hende. At imponere Moderen, der paa Forhaand troede paa ham, aah, det var let, det var ingen Kunst. Men at vinde hende her, den mistroiske, modstræbende, det lokkede ham, og lykkedes det, var det en Triumf, den attraaede, nødvendige Bekræftelse. Ligesom en stor Skuespiller paa en oplyst Scene, irriteret af et køligt, modvilligt Publikum, stadig yder mere og mere for at vinde de genstridige, hidsede han sig ogsaa mere og mere op, svælgende i sit eget Væsen, uforsigtigt prissigende hemmelige Ønsker, Synspunkter og Bedømmelser, som han havde gjort bedst i at skjule. Han gik frem og tilbage, berust af sin egen Tale, gned og gned paa det Spejl, hvori han saa sig selv; en forfængelig Skuespiller, der spiller sig selv.

Stum, oprørt hørte hun paa ham: „Endelig staar vi som Lige-mænd, Magdalene Sibylle, De og jeg, hver med Haanden paa Magtens Løftestang. Det er ikke Hertugen, der har Ret til Dem. Hvem er han egentlig, denne Hertug?“ Den ophidsede Mand aabenbarede en saa dyb Ringeagt, som han ellers ikke engang tilstod overfor sig selv, og hvis Afsløring han senere, da han var faldet til Ro, fortrød. „Denne Hertug! Tror, at han kan styre Landet med et Eksercitsreglement. Han har ingen Anelse om den virkelige Sammenhæng. Intet Øje, ingen Hjerne, knap nok et Hjerte. Maaler Nydelsen efter Kvindernes Antal eller Drikkevarernes Mængde. Holder sin Remchingens modbydelige Skraal for dionysisk Lyst. Det er et Tilfælde, et Held, at han har faaet Øje paa Dem. Han ser jo ikke, fatter jo ikke Deres Charme. Mig tilkommer Retten til Dem; mig! Jeg har bragt Dem herhen, hvor De nu staar, jeg har set Dem fra den første Dag; jeg kender Dem. Jeg er selv som ringe, foragtet Jøde klatret opad Trin for Trin, Skridt for Skridt, saa at jeg nu staar overfor disse schwabiske Tølpere ligesom

min Ridehoppe, Assjadah, overfor deres tykke Plovheste. Og Dem har jeg sat højere end alle de andre, brave, kønne, huslige schwabiske Frøkener. Nu staar jeg foran Dem som Deres Ligemand. Nu kræver og forlanger jeg Dem. Var De uvidende og forvirret gledet ned i min Seng, som De kom fra Skoven i Hirsau, havde Sejren været mig for let, Bedrag. Nu da De har Erfaring og ved, hvem jeg er, og hvem De selv er, nu skal De træffe en Afgørelse. Nu skal De sige til mig: Jeg tilhører dig; jeg kommer.“

Hun stod der, stum, i den dybeste Forvirring. Men han, der var klog nok til ikke at forjage det Indtryk, han havde gjort, slog pludselig om fra sin Ophidselse og anvendte en kølig Konversationstone. Og inden hun rigtig havde fundet sig selv igen, havde han dybt bukkende, med et formelt Kys paa hendes Haand, forladt den oprevne, splittede Kvinde.

Let og munter vendte han med sit Følge tilbage til Byen. Han havde faaet den Bekræftelse, han ønskede. Han følte sig højt og sikkert hævet over dem, der vilde svigte ham. Det skulde en af dem prøve paa at gøre ham efter, den grove Remchingen eller den tykke Fyrstbiskop. Aa, nej, han var den stærkeste.

Og Hoppen Assjadah følte ham lettere paa sin Ryg, lettere nu, da han red tilbage, end da han red ud. Det var en Lyst at bære ham, og den vrinskede højlydt hans Pris.

Barnemordet i Esslingen vakte vidt og bredt i Riget den største Opsigt og Rædsel. Der blev stadig fortalt flere og flere frygtelige Enkeltheder om, hvordan Jøden havde martret Pigebarnet og tappet Blodet af hende og bagt det ind i sit Paaskebrød for derved at tiltvinge sig Magt over alle de Kristne, som han havde noget at gøre med. Alle de gamle Historier levede op igen. Legenden om den hellige Simon Martyr fra Trier, Barnet, som Jøderne paa samme Maade havde slagtet, og om Drengen Ludwig Etterlein i Ravensburg. Billedet af det døde Pigebarn blev stadig mere og mere straalende; hvor havde hun dog været en sød og engleagtig lille Jomfru!

I Kroerne sang vagabonderende Musikanter om Skændselsgerningen, og Flyveblade genfortalte den i ophidsede Vers og bloddryppende Træsnit.

Folket begyndte at mumle om, at de haandgribeligt vilde hævne sig paa Jøderne. Man rottede sig sammen udenfor deres Ghetto's Porte. Hvem der vovede at vise sig, blev modtaget med Stenkast, Snavs og sjofle Skældsord. Handelen ophørte; den kristne Skyldner betragtede haanligt sin jødiske Kreditor, rykkede ham i Skæget og spyttede paa ham. Domstolene trak Processerne i Langdrag eller nægtede at føre dem. Paa det bayerske Omraade, i Nærheden af Rosenheim paa den store Handelsvej, som fra Wien førte vestpaa, havde en Kornaagrer, som Jøderne havde forhindret i at gøre Forretninger, slaet sig sammen med en forløben Skriver og organiseret en Bande, der laa i Baghold for jødiske Handelsmænd og plyndrede deres Transporter. Den kurfyrstelige Regering saa blot uvirksom og tilfreds til. Først efter gentagne schwabiske Protester og indtrængende Henstillinger fra Kancelliet i Wien blev der gjort Ende paa Uvæsenet.

Ogsaa ved Hofferne og i Kabinetterne fulgte man Esslinger-Begivenhederne med den største Interesse. Man saa, hvor svagt og mangelfuldt Indiciebeviset var, man gottede sig over den primitive Maade, hvorpaa man anvendte det døde Barn for at komme den württembergske Hertug og hans Finansdirektør til Livs. Skadefro fandt man netop denne Naivitet overordentlig vellykket. Bevisets Hovedpunkt var og blev den heldige Spekulation i Folkets Overtro, at hvem der var født Julenat, var særlig efterstræbt af Jøderne, og at det myrdede Barn netop var født Julenat.

Men over Jøderne samlede sig tunge, blyfarvede Skyer, der hindrede Aandedrættet. Angst krøb de sammen i deres Kroge og Smuthuller og stirrede paa det usynlige, der nærmede sig. Ak! Ak! Hver Gang en af dem blev ramt af en saa lumsk og dum Beskyldning, blev de i Tusindvis myrdet, brændt og hængt og i Tusindvis jaget over hele Jorden. Rædselsslagne krøb de sammen i deres Afkroge; der lagde sig en grufuld Stilhed over dem, mordsvanger, uundgaelig, navnløs, ikke til at gribe; det var, som om Luften veg bort fra deres Gyder, saa at de forgæves snappede efter Vejret. Den første Uge var den frygteligste. Denne Venten, denne lamslaaende, uudholdelige Uvished: hvem, hvor, hvorledes? De mest ansete af dem skyndte sig til Myndighederne. Ellers, naar man havde Brug for dem, smigrede man dem; nu fik de ikke Foretræde. Aah, denne Trækken paa Skulderen i Forværelserne, denne

Skadefryd i Øjne og Hjerter over deres Angst, denne lurende Haan, denne Given til Pris, denne Dragen Haanden bort fra de Værgeløse. Aah, disse Myndigheder, der lod sig betale i dyre Domme for deres Beskyttelsesbreve og ikke havde Tid til at interessere sig for deres Jøders Fare og store Nød. Aah, disse to dumme og ligegyldige Soldater ved Ghettoens Port, hvorledes skulde de kunne beskytte mod en Horde paa Tusinder af Røvere og Morderer! Aah, man ser tydeligt, hvorledes Embedsmænd og Raadsherrer lukker Øjne og Ører og lægger Hænderne paa Ryggen, saa at Pakket uhindret kan overfalde de Forsvarsløse. Aah, denne grufulde Nød! Aah, du arme Israel! Aah, alle Jakobs værgeløse, sønderrevne Telte!

Hjertelammende, med sorte Vinger og Gribbenæb, fløj Efterretningen gennem alle jødiske Menigheder, fra Polen til Elsass, fra Mantua til Amsterdam. Der sidder een fanget i det Schwabiske, i Esslingen, den onde By, Udrugningsstedet for Ondskab og Nederdrægtighed. Gojim siger, at han har slagtet et af deres Børn. Edom ruster sig og vil falde over os, i Dag, i Morgen, hvem ved? Lyt, Israel!

Mændene blev graablege og glemte deres Forretninger; med raadville, forskrækkede, halvgale Øjne flygtede deres skønne, smykkebehængte Kvinder ind i Krogene og stirrede tillidsfuldt paa Mændene, parat til blindt at følge deres mindste Vink. Alle Jøder i hele det romerske Rige og langt ud over Grænserne holdt Vejret. De forsamlede sig i deres Bedesale, slog sig for Brystet, bekendte deres Synder, fastede om Mandagen og om Torsdagen og atter igen om Mandagen fra Aften til Aften. De spiste ikke, drak ikke, rørte ikke nogen Kvinde. De stod tæt sammenpressede i deres daarligt udluftede Bedesale, iført deres Bedekaaber og deres Ligdragter, og vuggede fanatisk med Kroppen. De skreg til Gud, til Adonai Elohim, skreg med skingrende, fortvivlede Stemmer, der mindede om de skingre, mistonende Væderhorn, som de blæste i ved Nytaarsfesten. De opremsede deres Synder, de raabte: „Ikke for vor Skyld, Herre; vær os ikke naadig for vor Skyld! Men for Patriarkernes Gerningers Skyld!“ De opremsede de uendelige Navnelister paa Forfædrene, der var døde, fordi de havde holdt det guddommelige Navn helligt, de Martrede hos Syrerne, Torturens Ofre hos Romerne, de Slagtede, Kvalte, Banlyste hos

de Kristne, Martyrerne fra de polske Menigheder til Menighederne i Trier, Speyer og Worms. De stod indhyldet i deres hvide Liglagner, med Aske strøet paa Hovedet; de stod hele Dagen, til alle Lemmer sitrede, i udmattet Ekstase; de sjakrede med Gud og stønnede til ham, naar Dagen gryede; og naar Dagen hældede, stod de der endnu og raabte med deres hæslige, forskregne Stemmer: „Betænk Pagten med Abraham og Isaks Offer!“ Men ad Hundreder Omveje mundede alle Bønner altid ud i Bekendelsens vildt skingrende Kor: „Een alene er Adonai Elohim, een alene er Israels Gud, den Værende, den Uransagelige, Jahve!“ Usynlige for Mændene, adskilt fra dem ved et Gitter, sad Kvinderne. Forskræmte, bange, med store Øjne, som Fugle paa en Pind i Bur, plaprede de fromt og stille og taabeligt Andagtsbøgernes Indhold, som med rabbinske Bogstaver i et Miskmask af Tysk og Hebraisk fortalte de bibelske Historier og andre fromme Legender.

I alle Templer og Bedesale fra Mantua til Amsterdam, fra Polen til Elsass stod Mændene saaledes, fastede, bad. I samme Time, naar Dagen gryede, og naar Dagen hældede, stod den ganske Jødemenighed vendt imod Øst, mod Zion, med Bederemme om Pande og Hjerte, hyllet i Liglagner, stod og bekendte: „Intet har vi tilbage, intet uden Bogen,“ stod og raabte: „Een alene er Israels Gud, den Værende, den Uransagelige, Jahve.“

Men da Rædselens første, frygtelige Dage var forbi, viste det sig, at Rigsstaden Esslingen trak Processen mod Jecheskel Seligmann Freudenthal i Langdrag. Om det nu var af politiske Grunde, eller fordi man maaske ved Lejlighed i et konkret Tilfælde vilde spille Processen ud mod det hertugelige Kabinet, eller af pure Lyst til yderligere at pine Jøden, eller fordi man haabede at kunne tilvejebringe endnu kraftigere Indicier. Maaned gik efter Maaned, og Jøden sad stadig i Fængsel, hans Sag var ikke naaet ud over de første Forhandlinger og den første Grad af Tortur.

Men da Jøderne, som gennem Aartusinder var vant til enhver Art af Forfølgelse, levede op efter den første, lammende Angst, løb de, rendte de, borede de i enhver Krog Smuthuller til at gemme sig i, naar Rædselen brød løs. De lod deres Beskyttelsesbreve besegle og bekræfte, lejede bevæbnet Mandskab og Bysvende til deres Forsvar. Paa alle Veje løb deres Kurérer for at organisere den fælles Modstand; ved alle Hoffer, i alle Raadstuer arbejdede

deres Agenter paa at bevæge de venligtsindede til at tage Forholdsregler. Store Dele af deres Kapital blev i Veksler og Kreditbreve sendt til Udlandet for at være i Sikkerhed.

Men over alt, hvad de tænkte og gjorde, laa den blyfarvede Sky. Den truende Rædsel ødelagde deres Søvn, forvandlede deres Mad til fade, smagløse Brokker, gjorde deres Vin doven, stjal deres Krydderiers Duft, lammede deres heftige, ivrige, kærlighedsfulde Disputter om Talmud, saa at de forstummede midt i et Ord og grublende stirrede frem for sig, vejrende Blod. Ja, den blyfarvede Sky trak endog hen over deres stolte, triumferende Sabbatsdage, som ellers endog deres mest forarmede Tiggere fejrede kongeligt, drømmende om det svunde Riges Herlighed og om den kommende Messias.

Man havde truffet alle Sikkerhedsforanstaltninger, men de var som Straa, som Grangrenene og Palmebladene paa deres Hytter ved Løvsalsfesten, Skyen var der, og intet hjalp mod Skyen. Baade naar de udførte Hverdagens Gerning, og naar de fejrede Helligdagene, sprang den kvælende Angst imod dem fra hver en Krog.

Rabbineren i Frankfurt, Rabbi Jakob Josua Falk, sad bøjet over Skriften. Og uden at han egentlig vilde det, oprullede hans magre, rynkede Hænder hint Kapitel i femte Mose Bog, denne den frygteligste Forbandelse, som nogen menneskelig Hjerne har udtænkt. Den Forbandelse, som enhver Jøde angst plejer at springe over, som Forbederen ved den aarlige Oplæsning af Skriften sky og hastigt og med halv Stemme glider hen over for ikke at nedkalde den. Men den gamle Rabbis Øjne blev hængende ved de truende, klodsede Bogstaver, og han læste: Adonai vil mod dig udsende Forbandelsen, Forstyrrelsen og Truslen i alt det, din Haand rækker over, alt det, som du gør. En Kvinde skal du trolove dig med, og en anden Mand skal lægge sig hos hende; et Hus skal du bygge og ikke bo deri. Herren vil give dig hen, slagen for din Fjendes Aasyn; paa een Vej skal du gaa ud mod ham, og paa syv Veje skal du fly for ham. Han skal blive til Hoved og du skal blive til Hale. Og han skal trænge dig i alle dine Porte, og du skal æde dit Livs Frugt, Kødet af dine Sønner og af dine Døtre, som Adonai har givet dig, i Belejring og i Trang, hvormed din Fjende skal trænge dig. Den ømtaalige og forkælede

Kvinde hos dig, der ikke har prøvet paa at sætte sin Fodsaal til Jorden af Forkælethed og Ømtaalighed, hendes Øje vil være ondt mod Manden i hendes Favn og mod hendes Søn og mod hendes Datter. Og mod hendes Efterbyrd, som gaar frem mellem hendes Fødder, og mod de Børn, som hun føder; thi hun vil spise dem i Mangel paa alt, i Løndom, i den Trængsel, og i den Ængstelse, hvormed din Fjende skal ængste dig i dine Porte. Og Adonai vil sprede dig i alle Folkeslagene; og blandt disse skal du ikke finde Ro, og der skal ikke være Hvile for din Fodsaal. Og Adonai skal give dig der et bævende Hjerte og Øjnenes Hensvinden og Sjælens Vansmægten. Og du skal ræddes Nat og Dag og ikke være sikker paa dit Liv. Om Morgenens skal du sige: Gid det var Aften! og om Aftenen skal du sige: Gid det var Morgen, — formedelst dit Hjertes Rædsel, hvormed du ræddes, og formedelst dine Øjnes Syn, som du skal se.

Saadan læste den gamle Mand, og hans Hjerte var fuldt af Rædsel og Frygt, og han slog sin Bedekaabe op over Hovedet for ikke mere at se de store, truende Bogstaver, og han græd og stønnede.

Hans Hustru, der ikke vovede at forstyrre ham, naar han læste, stod forskrækket ved Døren og hørte, hvorledes han stønnede, og hun sitrede, og hendes gamle Hjerte slog af Angst helt op i den udtørrede Hals. Dog vovede hun ikke at forstyrre ham.

Men Graaden strømmede ud af Rabbi Jakob Josua Falks indtørrede, trætte, bedagede Øjne, og hans Bedekaabe var fuldstændig vaad af Taarer.

Kirkeraadsdirektør Filipp Heinrich Weissensee, nu von Weissensee, havde forandret sig meget siden den Nat, da Magdalene Sibylle blev taget af Hertugen. Ganske vist fandtes der ikke i Riget, og i Særdeleshed paa det schwabiske Omraade, den politiske Affære, som han ikke havde stukket sin lystent snusende Næse i eller rørt ved med sine tynde, spillende Fingre. Men hans Ivrigheid havde faaet noget tilfældigt, mærkelig livløst, mekanisk, over sig. Det kunde forekomme, at den behændige, veltalende Verdensmand brød af midt i en Samtale og gav sig til at tale om noget helt andet. Eller at han holdt inde midt i et Ord, rystede paa Hovedet, mumlede og blev fuldkommen tavs. Det kunde og-

saa ske, at den pinligt moderne klædte Kavalier optraadte uden Strømpebaand eller begik en anden ubegribelig Toilettefejl. Meget besynderlig var hans Optræden overfor Damerne. Han talte og bevægede sig imellem dem med den største Ridderlighed; men pludselig kunde han yderst forbindtligt sige dem et eller andet saa utrolig frivolt, at selv General Remchingen studsede over det. Man vilde ogsaa vide, at han nu, hvad man aldrig havde bemærket tidligere, havde indladt sig paa forskellige galante Eventyr. Mærkeligt nok foretrak han saadanne Damer, der efter den almindelige Mening først havde staaet i intim Forbindelse med Süß.

Süß interesserede ham i det hele taget endnu mere end før, hvad der virkede paafaldende. I Hertugens nærmeste Omgivelser vidste man jo, at Jødens Magt ikke mere var saa absolut som for blot nogle Maaneder tilbage. Desuden havde Weissensee med den betroede Stilling, han indtog, som Leder af det katolske Projekt ikke behøvet at vise sig saa logrende og indsmigrende mod Finansdirektøren. Men han forsømte ikke nogen Lejlighed til at tale med ham, røre ved ham, ja, han opførte sig saa fortroligt, at den mistænksomme Süß troede, han vilde udspionere ham, styrtede ham; han var derfor yderst forsigtig i sit Samvær med ham. Saa pludselig, ganske uformodet, kunde Kirkeaadtsdirektøren med upassende Spot hentyde til Süß' Jødedom, hvad han hidtil omhyggeligt havde undgaaet. Han kunde for Eksempel spørge ham om visse hebraiske Ords Betydning, og til Trods for, at Süß meget afvisende betonedede, at han virkelig forlængst havde glemt den Smule Hebraisk, han havde kunnet, gentog han flere Gange disse Spørgsmaal, endog i større Selskaber.

En Aften bad han pludselig meget indtrængende sine to gamle Venner, Harpprecht og Bilfinger, komme hurtigst muligt i Anledning af en meget vigtig Sag. Herrerne indfandt sig ogsaa straks og spurgte bekymret, parat til at hjælpe, hvad det var. Men der var ikke noget. Weissensee kom med en letgennemskuelig, tom Udflugt. De to forbløffede Herrer saa først paa hinanden, derefter paa ham, forstod saa hans Nød og blev. Der sad nu de tre gamle Skolekammerater, alle vidtberejste, begavede Naturer, alle tre fyldt af Tidens Viden, med agtede Navne og stærk Position. Der sad de og drak, og de to brede, velnærede Herrer ytrede kun Enstavelsesord, medens den slanke, elegante Weissensee ustand-

selig sagde aandelige Ligegyldigheder og næsten ængstelig vaa-gede over, at der ikke opstod nogen Pause. Ganske umotiveret spurgte saa Bilfinger ham, hvor langt han var kommet med sin Bibelkommentar. Andreas Adam Hochstetter, Christian Eberhard Weissmann og Johan Reinhard Hedingers Bøger om samme Emne maatte jo dog siges kun at være gode, middelmaadige Arbejder; man savnede derfor i høj Grad det Værk, som Vennen arbejdede paa. Weissensee svarede med et blegt, flygtigt Smil og med en intetsigende Haandbevægelse, at det maaske havde været bedst, hvis han hele sit Liv var blevet i Hirsau og havde helliget sig dette Arbejde. „Ja,“ sagde Harpprecht, og egentlig var det slet ikke noget Svar, „det er en smudsig Tid, alle Veje er sølede, og det er forbandet svært at holde sig ren.“

Weissensees politiske Stilling blev stadig mere og mere tve-tydig. Han forenede det uforenelige. Han sad i Parlamentets Ellevemands-Udvalg, hvor han formulerede Demokraternes Beklagelser over Hertugens Despoti, og var netop denne Hertugs illegitime Svigerfader og Fortrolige. Han konfererede med Süß, med Jesuiterne, med Generalerne og forfattede højtravende Apologier for Konstitutionen og den evangeliske Frihed. Han havde sine Gryder paa alle Gløder, sine Snarer i alle Skove. Den tidligere Weissensee vilde have følt sig lykkelig over at deltage i saa mange Komplotter, Intriger, hemmelige Selskaber og komplicerede Maskinerier. Kirkeraadsdirektøren havde vel ogsaa nu et Øje og en Finger med i ethvert Foretagende; men til alles store Forbavselse trak han sig pludselig tilbage midt i den vildeste Hvirvel og erklærede, at han maatte hvile; slog sig saa ned i sit øde Hus i Hirsau og tog fat paa sin Bibelkommentar.

Men han kom ingen Vegne med den. Fortrædelig betragtede han de tykke Udtog af Weissmann, Heding og Hochstetter, der omstændeligt og udførligt havde pløjet den samme Ager. Ak nej! Studenterne maa endnu i lang Tid tygge paa denne sejge Visdom. Der vil hengaa en god Stund, før han faar fyldt denne Kæmpekrop med Liv og Hjerteslag.

Nej, det gik ikke fremad med Arbejdet. Vel lyste Lampen til langt ud paa Natten over hans Bøger; men han saa ikke Bogstaverne, ikke de krusede græske, ikke de solide, tyske, ikke de klodsede hebraiske. Han saa en, der ikke var der: brune, dunede

ynglingeagtigt kække Kinder, blaa, stærke Øjne, der dannede en mærkelig Modsætning til det mørke Haar. Han saa hende i Lampelysets stille Kreds, indesluttet, med barnligt vigtig-optaget Ansigt. Om Dagen sjokkede han igennem Værelserne — hvor var de store og tomme — sjokkede rundt i Tøfler, uden Paryk, negligerede sin Paaklædning, snusede i Krogene, strøg med den fine, tørre Haand ømt over et Bordtæppe, en Sofaarm, fraværende, med et fortrukket Smil.

Saa lod han Magister Jakob Polykarp Schober kalde. Magisteren blev alvorligt forskrækket. Kirkeaadsdirektøren vilde naturligvis kræve ham til Regnskab for hans Tro, beskyldte ham for at være sekterisk, slæbe ham for Domstolene, indespærre ham, jage ham ud i Verden som en Fredløs. Den pluskæbede Mand svedte Angstens Sved, hans fromme Barneøjne blev meget runde og ængstelige, han løb frem og tilbage med smaa, korte Skridt, med kort, besværligt Aandedræt. Men han blev meget hurtigt Herre over sin Skræk. Hvis Gud har udvalgt ham til Martyr, saa vil han ogsaa taknemmelig bære sin Skæbne. Saaledes traadte han, omend synligt svedende saa dog modig og mandig, frem for Prælaten og begyndte straks stridslysten at tale om de tre Mænd i Ildovnen. Weissensee, der straks blev meget overrasket, afbrød ham dog snart og erklærede forbindtlig, at han absolut ikke havde bedt ham komme i sin Egenskab af Embedsmand; han havde blot ønsket endnu en Gang at se og tale med sin Datters gamle Ven.

Den betydeligt lettede Magister talte enfoldigt, hjerteligt og ærbødigt om Magdalene Sibylle, og om hvorledes hele Kredsen savnede denne fromme, ædle og sjældne Søster. Weissensee lyttede begærligt til, og Magisteren bebrejdede sig i sit Indre, at han havde kunnet anse den elskværdige Herre for en Tyran og en Holofernes, og tæde mere og mere op. Kirkeaadsdirektøren følte sig øjensynlig tiltalt af den velgørende, simple Snak; han kom oftere sammen med Magisteren, ja, de foretog endog fælles Spadsereture i Skoven. Tilsidst begyndte Schober tøvende at fortælle om sine Vers; han reciterede sit Poem: „Næringssorger og Guds-tillid,“ ogsaa det andet om „Jesus, den bedste Regnemester.“

Da Weissensee venligt hørte paa ham og endogsaa antydede noget om Trykning, vandt den højtstaaende og lærde Herres Nældenhed det unge Menneske ganske og uden Forbehold. Det gik

saa vidt, at han, hvis Hjerte længe havde været bristefærdigt, betroede Kirkeraadsdirektøren sin Hemmelighed om Prinsessen fra det himmelske Jerusalem og hendes Fader, den arge Jøde.

Det interesserede levende Weissensee. Al hans Træthed og Ustadighed var som blæst bort. I Dagevis strejfede han gennem Skoven sammen med den bærede og straalende Magister. Stod foran Plankeindhegningen, lod ham Gang paa Gang gentage hver Enkelthed. Forskede efter den gamle, Hollænderen, Mynheer Gabriel Oppenheimer van Straaten. Kombinerede. Fik ganske vist ikke Naemi at se, men dannede sig dog af alle Mosaikstumperne et temmelig virkelighedstro Billede.

Ogsaa nu brændte hans Lampe til langt ud paa Natten. Men Prælaten sjøkkede ikke længere omkring med usikre, oldingagtige Skridt; spændstig og ung gik han omkring i sine store, hvide Værelser, hans livlige Drømme fyldte dem med Mennesker og fremtidige Begivenheder. Et hemmelighedsfuldt, kildret Smil spillede om den fine, levende Mund, og mange Gange gestikulerede han hen for sig, illustrerende sine Drømme: „*Voyons donc*, min Hr. Geheimefinansraad!“ eller: „Ej, ej, hvem havde vel tænkt sig det, Ekscellence?“

Ja, hvem havde vel tænkt sig det! Man var en gammel Ræv, man havde vejret og snuset til Livet og Menneskene fra alle Sider og Kanter. Man bildte sig ind, at man forstod sig paa Menneskeansigter. Og maatte saa endnu engang erkende, at der paa dette store Verdensteater fandtes endnu mere Sminke og Forklædning, end selv den mest overbeviste Tvivler kunde forudsætte. Hvem havde anet det? I sit tomme, natligtstille Værelse kaldte han Jødens Ansigt frem for sig. Han lukkede Øjnene og udspejdede det Træk for Træk, den lystne, blodrøde Mund, de hvide, kolde, elegante Kinder, den ubarmhjertige, energiske Hage, de lurende, hurtige, flyvende Øjne, den glatte, nøgterne Pande. Hvem havde vel bag dette iskolde, isklare Forretnings- og Magtmenneske anet en saa sentimental Idyl som den i Skoven ved Hirsau! Ej, ej, Hr. Finansdirektør! Saadan som De stod foran mig hin slemme Aften i Deres Palæ! En saa vaagen, giftig, mondæn Mine, som De havde. Ej, ej, min Hr. Hebræer, jeg skulde vel have taget mig en Smule mere sammen. Jeg var vel en Smule vrøvlet og snakkesalig og opførte mig vel ikke helt *à la mode* den Aften. Jeg saa

vel meget elendig og tilintetgjort ud, som jeg sad der paa min Stol, medens De rank og slank og stilfuld stod foran mig, og jeg følte Marven smuldre i mine Knogler. Naa ja, jeg er blot nysgerrig efter at se, hvorledes Deres Ekscellence vilde tage sig ud i en lignende Situation.

Kirkeraadsdirektør Filip Heinrich von Weissensee standsede sin Vandring frem og tilbage i Værelset. Lampen brændte stille i det store Rum, en Natsværmer surrede, de mange Bøger rundt omkring stirrede tyst og fredfyldt ned paa ham, gennem det aabne Vindue sendte den stærkt duftende, natlige Skov sin krydrede Aande. Var det Hævn, han tænkte paa? Var det Hævnplaner? *Fi donc*, han besudlede sig ikke med saa tarvelige, borgerlige Fornemmelser. Han var kun — ja, hvad var han? Nysgerrig, der var det, efter at se, hvorledes Jøden vilde tage sig ud. Om han ogsaa pludselig vilde blive saa slap og gammel; hvad han i det hele taget vilde gøre. Aah jo, det vilde være i høj Grad seværdigt, meget lærerigt, meget interessantere, end hvad der ellers plejede at staa i Romanerne eller blev opført paa Scenerne.

„*Voyons donc*, Ekscellence! *Eh voilà*, min Hr. Geheimeraad!“ sagde den fine, elegante Prælat hen for sig og smilede hemmelig kildret. Saa tog han atter, meget oplivet, fat paa sin Bibelkommentar; hans Øjne gled spottende og ringeagtende hen over de vakre Arbejder af Hochstetter, Weissmann og Hedinger, de brave, omstændelige, lærde Mænd; hastigt og muntert skred Værket frem under hans Hænder.

Imidlertid havde Fyrsten af Würzburgs Udsendinge sejt og stilfærdigt fortsat Arbejdet i Stuttgart. Nye Mænd var traadt frem i fuld Belysning, det var mest militære Personer, der ikke bekymrede sig om Süß; selv om de udadtil lod, som om de var enige med ham, skjulte de dog ikke deres Foragt for Jøden. Der var General, Overborggreve von Röder, en plump og udannet Mand, og Kommandanten paa Asperg, Oberstløjtnant von Bouwighausen, desuden en Samling larmende og pyntede Officerer, der nu til Stadighed omgav Hertugen som et levende Hegn; der var de to Oberster Tornacka og Laubsky og Ritmester Buckow. En anden Officer, som Süß fandt særlig modbydelig, var Major von Röder, en Fætter til Børggreven, Kommandant for Stuttgarts

beredne Borgergarde, en knirkende Mand med lav Pande, haard Mund og røde Labber, dobbelt uformelige i Handsker. Men mest hadede og afskyede dog Jøden denne Dom Bartelemi Pancorbo, den kurpfalziske Geheimeraad, Juvelhandleren, der nu atter var rykket frem i Lyset, som altid med sin højre Skulder kuriøst trukket i Vejret, og som altid iført en strengt ceremoniel, gammeldags Hofdragt; den mægtige Pibekrave omsluttede det magre Hoved med det indfaldne Ansigt og Ørnenæsen over det farvede Over-skæg; under de posede Laag stirrede de aflange, sammenknebnede Øjne paa Süss.

Alle disse, og dertil de andre, gamle Fjender, Remchingen og Kammertjeneren Neuffer, var nu inddraget i det katolske Projekt. Saa klart og vidtrækkende end Süss overskuede det hele, langt klarere end de grove, hovmodige, uvidende Officerer, saa han sig dog holdt udenfor alle Planer. Vigtige Ting erfarede han rent tilfældigt eller slet ikke; kun hvis man absolut havde Brug for hans finanstekniske Raad, meddelte man ham uvilligt, overlegent, rent tilfældigt et og andet. Ja, engang, da han forsigtigt prøvede paa at spørge sig frem, fejede Hertugen ham groft af; den Slags Spionage skulde han blot een Gang for alle holde sig fra. Naar Tidens Fylde kom, vilde man, maaske! fortælle ham det.

Karl Alexander, som var blevet helbredet fuldstændig og langt hurtigere, end han havde ventet, var ivrig beskæftiget og i særdeles godt Humør. Dertil kom, at Forsoningen med Marie Auguste, Würzburgerens Værk, havde haft de forønskede Følger, Hertugin den var svanger. Landet modtog misfornøjet dette Budskab. Hvis Hertugen var død barnløs, saa var den protestantiske Linie atter kommet til Magten; som det nu var, saa man sig udleveret til Rom og Jesuitterne i uoverskuelig Fremtid. De forordnede Bønnegudstjenester var slet besøgt; kun de, der absolut maatte, kom til dem.

Hertugens Glæde var klodset og ubehøvlet. Han underholdt alle og enhver om den ventede Arving med et bredt Smil i det kødfulde, sangvinske Ansigt, sagde grove Vittigheder og omgav Marie Auguste med plump Hensynsfuldhed. Hende kom dette Svangerskab absolut ikke tilpas. Hun frygtede for at miste sin gode Figur, hun frygtede ogsaa for, at Barnet skulde blive en Hindring for hende, hun nærrede Angst og Afsky for selve Fødslen.

Desuden betragtede hun Moderskab i det hele taget som noget generende, plebejisk, der ikke passede sig for en aristokratisk Dame.

Hun tænkte ogsaa paa at fjerne Svangerskabet og kom med nogle forskellige Antydninger af den Art til Doktor Wendelin Breyer. Men Lægen forstod hende ikke, eller vilde ikke forstaa hende. Med omfangsrige, undskyldende Bevægelser talte han med sin hule, anstrengte Stemme om Moderskabets Lykke. Sukkende opgav Marie Auguste Tanken.

Derimod lyttede hun begærlig med en behagelig rislende Skrækfølelse til Süß, der tilfældig fortalte hende om Lilith, Dæmonernes Dronning. Denne langhaarede, bevingede Kvinde, Adams første Hustru, havde en Strid med sin Ægtefælle; thi han var hende ikke i den kødelige Omgang med hende saaledes til Vilje, som hun ønskede det. Da nævnede hun under sorte Kunster det forbudte Gudsnavn og fløj til Ægypten, Landet for al ond Trolddom. Siden da, hadende Eva og ethvert sundt Ægteskab, truer hun Barselkvinden og det nyfødte Barn med Forbandelser og stor Skade. Men i Ægypten blev hun indhentet af de tre Engle, som Gud havde sendt efter hende, Senoi, Sansenoi og Semangelof. Først vilde de drukne hende; men de frigav hende dog, efter at hun med Dæmonernes Ed havde svoret paa aldrig at skade nogen Barselkvinde eller noget Diebarn, der beskyttes af de tre Engles Navne. Derfor beskytter de jødiske Kvinder deres Barselsenge med Amuletter, der indeholder de tre Engles Navne.

Med en behagelig lille Kuldegysning spurgte Hertuginen fortroligt Jøden, om han ikke kunde skaffe hende en saadan Amulet. Naturligvis kunde han det, forsikrede han ivrigt, hengiven. Hun fortalte det saa ved Lejlighed til sin Skriftefader, Pater Florian. Han advarede hende heftigt og indtrængende; men hun besluttede alligevel at modtage Amuletten. Bedst at sikre sig, og efter Anvendelsen kunde hun jo skrifte det.

I øvrigt betragtede hun sit Svangerskab paa den lette, spottende Maade, der var ejendommelig for hende. Hun bar sig ad som et Menneske, der iført de letteste Sommerklæder overfaldes af et Uvejr og derfor maa afføre sig disse og trække i grove Bondeklæder, og som saa morer sig kosteligt over Forklædningen.

Saadan sad hun Juleaften, sirlig og skrøbelig, klædt i hvide,

spindelvævsfine Kniplinger, hvorover det lille sarte Ansigt med Lød som gammelt, ædelt Marmor, indrammet af det straalende sorte Haar, skalkagtigt tittede frem. Omkring hende befandt sig den lille Kreds af Fortrolige, der var indbudt paa Højtidsaftenen. Hertugen havde villet udelukke Süß. Men mellem Hertuginde og Süß herskede der, siden han havde fortalt hende Historien om Amuletten og Lilith, en ganske særlig, hemmelig og ordløs Forstaaelse; hun vilde heller ikke denne Aften undvære sin amusante, galante Hofjøde. Han følte det netop under denne Tids Isolering som en Oprejsning at blive indbudt. I oprigtig Taknemmelighed forærede han Hertuginde en meget smuk Kamé, i hvilken et Svøbelsesbarn var udskåret, og en sirlig kinesisk Rangle af Porcellæn og Elfenben; yderst omhyggeligt udskaarne smaa Mænd med lange Haarpiske og bevægelige Hoveder klatrede op ad Skaffet, og ganske bittesmaa Pagoder ringlede og raslede. Og med et hemmelighedsfuldt, tilbedende Smil overrakte han hende som den tredje Gave et lille gyldent Etui; hun vidste, at det gemte Amuletten.

Men de andre, der var misfornøjede over, at Süß stadig stod i saa høj Gunst, betragtede ham netop paa denne Aften som en Snyltegæst og overfaldt ham med plumpe, ondartede Vittigheder. Hertugen, der lagde Mærke til en Ytring, Remchingen kom med, formanede Marie Auguste til ikke at forse sig paa Jøden, for at ikke Württemberg skulde risikere at faa en krumnæset Hertug. Marie Auguste smilede kun. Hemmeligt kærtegnede hun det lille Etui; hemmeligt, ubemærket af de andre, tog hun Amuletten ud og betragtede den: en Pergamentstrimmel, beskrevet med røde, klodsede, hebraiske Bogstaver; imellem dem slyngede sig takkede og foruroligende, krusede Figurer, og primitive Fugle var komisk og truende anbragt her og der.

Süß hørte derimod opmærksom og rolig forbindtlig paa alle de grove Stiklerier og Attaker. Lidt senere vendte han sig til Hertugen og Weissensee; han havde engang lagt Mærke til, at Hertugen og Kirkeaadsdirektøren havde diskuteret om, hvorvidt den protestantiske Tekst: „og i Mennesker en Velbehagelighed“ eller den katolske: „til den gode Viljes Mennesker“ var den rigtige. Det glædede ham nu, som en lille Julegave at kunne overrække et Bidrag til Løsningen af dette Problem. Lidt forbløffede

saa Herrerne paa ham, ogsaa de øvrige Tilstedeværende tav og lyttede skeptisk og spottende, medens Süß høflig og ligevægtig fortsatte: Efter Professor Baruch d'Espinose, som den højsalige pfalziske Kurfyrste havde ladet kalde til sit Universitet i Heidelberg, havde hans Trosfæller ogsaa indgaaende beskæftiget sig med det videnskabelige Studium af det Nye Testamente. Han havde nu i Anledning af det omtalte Tekststed skrevet til en Forretningsven i Amsterdam og havde modtaget følgende Oplysning: I den græske Tekst hed det „eudokias“, hvilket Vulgata og Katolikkerne rigtigt oversatte med „*bonae voluntatis*, gode Viljes“. Men Erasmus havde trykt sin Bibel efter et Manuskript, i hvilket der fejlagtigt stod „eudokia“ uden s, og dette havde Luther oversat som „en Velbehagelighed“. Erasmus havde sikkert ikke begaaet den Fejl, hvis han havde haft bedre Tid; men han var optaget af Ærgerrighed efter at komme Kardinal Ximenes i Forkøbet med sin Bibeltrykning. Derfor var, med al Respekt for Hr. Kirkeaaidsdirektørens Lærdom, det lutherske Juleevangelium ikke ganske rigtigt paa dette Sted, og Hans Durchlauchtighed havde den rigtige Tekst.

Süß fremsatte denne Erklæring beskeden, høflig og saglig. Hvad han sagde, var saa indlysende, at endog en og anden af Officererne forstod det; og Marie Auguste glædede sig over sin Jødes Dygtighed. Men alle de andre ærgrede sig over, at Jøden paa en Juleaften saa sagkyndig plukkede Evangeliet fra hinanden, og Remchingen buldrede, at nu sjakrede Jøderne ikke blot med Veksler og Juveler, men ogsaa med Guds Ord. Weissensee udbredte sig om Kvindens Stilling i det Gamle og i det Nye Testamente. Dette var et Tema, som den sidste Tids smertelige Oplevelser og Erkendelser havde faaet ham til at hage sig fast i ogsaa i sin Bibelkommentar. I det Nye Testamente: Madonna. I det Gamle: Salomons tusinde Friller. Han talte let, elegant, smidig, forbindtlig, som det var hans Natur. Men der klang noget saa dulgt og fjendtligt igennem hans Ord, at Magdalene Sibylle forskrækket blegnede, og hendes Haand blev ganske kold.

Hun sad smuk og statelig ved Siden af den gratiøse, lunefulde Marie Auguste. Hertuginde holdt hendes Haand, klappede den; det tiltalte hende at kærtregne den unge Piges store Haand med sine smaa, velplejede, fyldige Hænder.

Magdalene Sibylle kæmpede paany lidelsesfuldt om Süss. Hun havde ikke noget Overblik over den politiske Konstellation; men hun saa, at han stod meget ensom, hun saa kun lutter Fjender omkring ham; han syntes hende en slank, smidig Panter mellem plumpe, tjavsede Bjørne. Og hun anede den sælsomme, snærende Forbindelse, der var mellem ham og Hertugen og imellem ham og hendes Fader.

Süss sagde let henkastet, at hverken Damerne i det Gamle eller i det Nye Testamente var efter hans Smag. De første var ham for heroiske og de sidste for sentimentale. Og hans Øjne gled med smigrende Veltalenhed fra Hertuginde, hvis nysgerigt attraaende Velvilje overrislede ham behageligt, til Magdalene Sibylle, der var ham en velkommen Bekræftelse; fra den rød-blonde, pompøse Madame de Castro, den kloge, beregnende Kvinde, der, skønt mærkbart køligere, dog ikke helt havde opgivet Ægteskabsplanerne, til de søde Damer Götz, som begge, baade Moder og Datter, stadig nægtede Hertugen deres Gunst.

Remchingen dvælede standhaftig ved det Gamle Testamente. I sin brægende Wienerdialekt, som han, skønt født i Augsburg, havde lagt sig til, fordi han ansaa den for aristokratisk, mente han, at efter det Sammensurium, man stundom hørte, maatte den hellige Skrift paa Originalsproget lyde som en ækel, modbydelig Kvækken og Gurglen. „Tror De, Deres Ekscellence,“ spurgte Süss høfligt, „at Vor Herre i Paradiset talte wiensk med Adam, eller tror De, at han talte hebraisk?“ Hertuginde lo og morede sig over sin Jødes gode Snakketøj og over Remchingens Afklapsning; stjaalent kærtegnede hun Etuiet med Amuletten og lod i en Pause den lille Rangles fine, sprøde Klokke klinge. Men Borggreve Röder ansaa det for nødvendigt at sekundere Remchingen. Han vendte sig mod Hertuginde; det var godt, mente han, at Hendes Durchlauchtighed ikke var saa vidt endnu; de Børn, der blev født i denne Nat, havde saavist ikke Grund til at le. Og saa var man endelig der, hvor man længe havde ønsket sig at være, og man talte indgaaende, omstændeligt og vigtig-optaget, medens Süss haardnakket tav, om Barnemordet i Esslingen. I Særdeleshed følte Officererne sig overbevist af det Argument, at Barnet var født Julenat. Kun Hr. Riolles, der var Fritænker, erklærede, at naar Jøderne virkelig særlig efterstræbte de Børn, der var født

Julenat, saa skulde Jesus af Nazareth ganske simpelt have valgt en anden Nat til sin Fødsel, saa var han blevet sparet for Korset og alle andre for Kristendommen.

Imidlertid havde Geheimeraad Pancorbo bedt Hertuginde om at maatte betragte Süß' Gaver lidt nærmere. Med sine indtørrede, blaarøde, af Gigtknuder misdannede Fingre befølte han dem og førte dem tæt op til sine stirrende, aflange, dybtliggende Øjne; saa udtalte han sig sagkyndig og indgaaende om det værdiløse Materiale i Kaméen og Ranglen, den Slags var det Skik og Brug mellem Juvelhandlere at skænke som Tilgift paa Handelen. Som Mod-sætning henviste han igen lumsk til den uhyre Værdi, Solitæren, som Süß selv bar, havde, og fra de dybe Huler skelede atter de smalle, knivskarpe Øjne begærligt lurende paa Stenen. Men Marie Auguste forsvarede sin Jøde. Det var langt fra alt, hvad han havde foræret hende, sagde hun med sin lade, glidende, lidt spottende Stemme, og hun fremviste Amulletten og fortalte Historien om Lilith, Dæmonernes Dronning. Man lyttede med en sky, kildrende Undren og betragtede de primitve, truende Fugle og de klodsede, uhyggelige Bogstaver paa Pergamentet; indtil Karl Alexander med en høj, meget larmende Latter udløste Spændingen. Godmodig og højroset drillede han Marie Auguste med, at hun sikkert vilde ende som Jødinde, men saa kunde hun da være glad for, at hun ikke først behøvede at lade sig omskære.

Efter Taflet kaldte han Süß afsides, slog ham paa Skulderen, var meget naadig. Det med den katolske og den protestantiske Tekst; at han havde kunnet skaffe en saa ligetil og indlysende Forklaring, det havde været særdeles fornøjeligt, og han var dog en Allerhelvedes Karl. Pludselig spurgte han den smigrede Süß om Magikeren; kunde man ikke faa ham at se igen? Han vidste for Resten godt, hvad det var, han ikke havde villet rykke ud med den Gang. Ubehagelig til Mode veg Süß uden om Spørgsmaalet. Karl Alexander var ikke paastaaelig, han sagde, at det jo var sandt, Magikeren var jo ikke saa let at komme nær, han var en besværlig Onkel. Men een Ting maatte Süß skaffe ham: et Horoskop fra Magikeren om, hvad han havde at vente sig af godt og ondt i Fremtiden fra Kvindernes Side. Efter Historien med Neapolitanerinden, efter alt det besværlige med Hertuginde og nu med Damerne Götz' fjollede Snerpethed vilde han vide noget om

det Spørgsmaal. Han fandt det kun ret og rimeligt, at Süß lod Kabbalisten stille hans Horoskop. Eftersom han havde skaffet Amuletten til Hertuginde, kunde han jo nok gøre ham den Tjeneste; og eftersom han havde fremskaffet noget saa besværligt som den Bibelforklaring, maatte dette her vel være en let Sag for ham. Süß kunde ikke godt afslaa, han tøvede, gav saa efter.

Man skiltes snart. De katolske Gæster vilde ogsaa til Morgenmesse i Slotskapellet. Weissensee bad Süß om at maatte ledsage ham.

Herrerne sendte Vognene i Forvejen og spadserede. Natten var mild med en stærk, forfriskende Vind. Weissensee kom tilbage til sit Tema, hvor sælsomt det var, at de østerlandske Historier nu havde vundet Indpas over hele Jorden. Han talte om den tyske Skov, hvor kuriøst det vilde være, hvis man pludselig vilde anbringe saadan en østerlandsk Bygning i den. Paa hans Egn, i Skoven ved Hirsau, havde en Hollænder haft denne mærkelige Tanke. Under denne Samtale var man naaet til Jødens Hus i Seegasse, og Kirkeaaadsdirektøren tog særlig omstændelig og forbindtlig Afsked. Saasart hans Bibelkommentar, i hvilken Süß' elskværdige Oplysning skulde finde en særlig Plads, var færdig, skulde han have den Ære først at overrække Hr. Finansdirektøren et Eksempplar.

Süß gik igennem den svagt oplyste Vestibule. Det klang i hans Ører: „O, du herlige, o, du salige, naadebringende Juletid!“ Sagte kom Kammertjeneren ilende og spurgte, om han straks skulde klæde Hans Ekscellence af. Süß rystede paa Hovedet. Han kunde ikke sove. Var Søndenvinden gaaet ham i Blodet? Det, den gamle Ræv havde sagt om Hirsau, klang jo meget harmløst, og Onkelens Hus var jo egentlig heller ikke østerlandsk; men var der alligevel ikke en dulgt Mening i Weissensees Ord? Han satte sig til sine Akter. Men Tallene betragtede han ikke med den kolde Saglighed som ellers. Slyngrankerne paa det hvide Hus med deres Blomster hængte sig fast ved dem. Han kastede Pennefjeren fra sig, gik op og ned i splittede, urolige Tanker, medens Klokkerne rundt om kaldte til Froprædiken.

Isak Landauer sad i en grim, ubekvem Stilling i en af Süß' pragtfulde Lænestole. Han var færdig med at tale om Forret-

ninger, og Süß, der var irriteret over den andens forsømte Udseende, ventede nervøs paa hans Opbrud. Men Isak Landauer gjorde ingen Anstalter til at gaa, han strøg sit rødblonde, falmende Skæg og sagde: „Ja, Processen mod Reb Jecheskel Seligmann finder altsaa Sted om fire Uger. Ubehageligt, Reb Josef Süß. Det maa i Særdeleshed være ubehageligt for Jer. Der har I Jeres Lakajer, Jeres Kinesere, Jeres guldbroderede Frakke og Jeres Papegøje. Men Esslingerne spytter bare efter Jer og tager Livet af Reb Jecheskel Seligmann Freudenthal.“ Da den anden tav, fortsatte han: „Naar jeg har talt til Jer om Ravensburg Barnemordet, saa har I lavet et Ansigt ligesaa hovmodigt som en Goj og har sagt: Gamle Historier. Nu ser I selv, hvordan det er med Jeres gamle Historier, nu har I hele Ulykken inde paa Livet af Jer.“

Men Josef Süß tav haardnakket. Da de første Efterretninger var indtruffet om Esslingernes Forholdsregler, havde han naturligvis straks forstaaet, at de var rettet mod ham, kun mod ham. Han vilde bruse op, men tvang sig til at sove paa sin Vrede, til grundigt endnu en Gang at overveje for og imod. Tog han Parti for Jecheskel Seligmann, saa risikerede han sit Adelsskab og Ægteskabet med Portugiserinden, fremkaldte tusinde opslidende Kampe med Parlamentet og maatte som Kompensation prisgive mangfoldige Fordele til Esslingerne. Han kendte ikke Jøden Jecheskel Seligmann. Hvis Esslingerne blot for at ærgre ham vilde kompromittere deres Justits med en aabenlys Uretfærdighed, saa maatte det blive deres Sag. Han vilde ikke blande sig i det. Forholde sig strengt neutral. Være tavs som en Mur.

I Overensstemmelse dermed handlede han. Indskrænkede sig til at træffe virksomme Beskyttelsesforholdsregler for de Jøder, som han havde givet Tilladelse til at opholde sig i Hertugdømmet, og for deres lidt tvivlsomme Rettigheder. Lod sig i øvrigt hverken af Stiklerier eller Haan rokke i sin Passivitet.

Han svarede heller ikke paa Isak Landauers Udtalelser, hvormeget de end ærgrede ham. Men den anden fortsatte halsstarrig: „Jeg har sammen med et Par andre opkøbt alle Fordringer paa Byen Esslingen. Fastholder den sin Proces, møder jeg op otte Dage før med mine Obligationer. Giver den efter, giver jeg ogsaa efter. Klemmer den til, klemmer jeg ogsaa til.

Men man kan aldrig vide," sluttede han bekymret og gned sine kuldskære Hænder. „Gojim er besat af al mulig Ondskab og Dumhed. Naar det gælder en Jøde, vil de hellere se Blod end Penge. Og I, Reb Josef Süß?" spurgte han endelig ligeud, da det ellers ikke var muligt at presse et Ord ud af den anden. Süß, der var forberedt paa dette, svarede afvisende: „Jeg kender ikke Jøden Seligmann. Paa mit Omraade skal jeg vide at beskytte mig."

Isak Landauer blev oprørt: „Kender ikke! Skal vide at beskytte Jer! Hvad skal det sigel! Sidder der med sine Lakajer, sin guldbroderede Frakke, sine Kinesere og kender ikke! Skal vide at beskytte sig! Lad Jer sige af en gammel Forretningsmand: Hvad er alt Skramlet værd, hvem tror paa alt Jeres Skrammel, hvem lader sig imponere af det, naar I ikke kan beskytte Reb Jecheskel Seligmann Freudenthal?" Og han svingede opbragt sine Hænder foran den andens Ansigt, hans Kaftan flagrede vredt. „Papegøjer, Gobeliner, Stenhoveder. Hvad er Stenhoveder godt for?" haanede han giftigt. „Profeten Moses og Kong Salomon har aldrig i deres Levedage set ud som Jeres hvide Stenhoveder! Og de har heller ikke altid lukket Øjnene. Saa havde de ikke bragt det saa vidt!" Han stirrede hidsigt frem for sig, oprørt af den andens rolige Tavshed.

„En god Jøde vil tage sig i Agt for at gøre Forretninger med Jer i Fremtiden," sagde han pludselig lurende med et ondskabsfuldt, stirrende Blik og spillede sin sidste Trumf ud. Men Süß trak kun paa Skulderen: „Jeg lader mig intet afpresse," og vendte sig fra ham med et fjendtligt, hovmodigt Ansigt. For Isak Landauer var der ikke andet end at gaa, og han fjernede sig smaaskældende, heftigt kæmmende det sitrende Skæg med sine Fingre.

Et Par Uger senere, Processen i Esslingen skulde nu snart finde Sted, stod ti jødiske Mænd i Süß' Forværelse. Som Anfører havde de Jakob Josua Falk, den lille, visne Rabbiner fra Frankfurt med de indsunkne Øjne, og sammen med ham Forstanderen og de tre mest ansete Bestyrelsesmedlemmer i hans Menighed; en Deputation fra Jøderne i Fürth var sammensat paa lignende Maade. De var mødtes i Freudenthal, hvor der fra Grevinde Gräveniz' Tid befandt sig en lille Menighed, havde opsøgt

Jecheskel Seligmanns Hustru; men hun var sløv og uimodtagelig for al Trøst. De var saa under Folkets truende Holdning rejst til Stuttgart og var taget ind hos den uvillige Jødevært. De havde bedt under stort og omstændeligt Ordensreglement, om Morgen tidligt, om Eftermiddagen og om Aftenen; ti Mænd dannede nemlig en Menighed, i hvilken alle Finesser i Bønneforordningen kunde iagttages. De havde højtideligt staaet foran Pergamentrullen med den hellige Skrift, som de havde slæbt med sig, de havde kysset den i ydmyg Ophidselse, indhyllede i deres Bedekaaber, med Bederemme om Hjerter og Hjerne og Ansigtet vendt mod Østen, mod Zion. Saadan havde de bedt med Hænder, Læber og alle Knogler i stor, sitrende Nød og Andagt. Og nu stod de trætte og oprevne med Proptrækkerkrøller og i tunge Kaftaner, med den spidse Jødehat paa Hovedet og Mærket paa Ærmet, i Süß' Forværelse mellem Buster, Stuk, Gobeliner, Guld og Lapislazuli. De svedte og vekslede kun nu og da hviskende et Par hæse, gurglende Ord. Et Ur slog Timeslaget og spillede en lille, sølvrislende Melodi, og de ventede paa, at Finansraaden vilde indlade dem.

Men paa denne Dag fastede i Tyskland alle Jøder, der var over tretten Aar gamle; omkring firsindstyve Tusinde.

Süß havde helst ikke modtaget Deputationen. De Mennesker var jo taabelige. De maatte dog kunne sige sig selv, at hvis han havde kunnet gribe ind, havde han gjort det af sig selv. Paa denne Maade kunde de jo kun kompromittere ham. Parlamentet henviste stadig mere og mere energisk til de forlængst ikke mere respekterede, men formelt stadig gyldige, Love om Jøders Ophold i Hertugdømmet, hvilket kun var tilladt i specielle Tilfælde og behæftet med mange Klausuler. Hos Hertugen havde han ikke kunnet opnaa andet end en Erklæring om, at med Hensyn til Finansdirektøren og de Jøder, han havde tilladt Ophold, lod han ikke Hænderne binde paa sig; i øvrigt maatte det forblive ved de gamle Forskrifter. Stænderforsamlingen havde saa, med snild Udnyttelse af Esslingertilfældet, fornylig eftertrykkelig offentliggjort de gamle, strenge Forskrifter. Mærkeligt nok var det Weissensee, som stod i Spidsen for denne Agitation i Parlamentet. Vilde han skjule sin katolske Intrige bag Kampen mod Jøderne?

I hvert Fald var under disse Omstændigheder den jødiske Deputation overflødig, for ikke at sige skadelig. Paa den anden Side var det de mest ansete Mænd blandt Tysklands Jøder, der ønskede at tale med ham; han blev vel nødt til at modtage dem. Havde han kunnet opfylde deres Bøn, vilde det have smigret ham at være den Stormægtige, som de anraabte om Beskyttelse. Nu modtog han dem kun modvilligt, fast besluttet paa at affærdige dem med et Svar, der blot holdt dem hen.

De ti Jøder traadte kejtet ind, klumpede sig sammen, rømmede sig omstændeligt; de fyldte næsten det lille Kabinet. Slank, elegant, afmaalt stod Süß overfor de ubehjælpsomme, tungt pustende Mennesker, der vuggede uroligt med Kroppen.

Rabbineren fra Frankfurt, Jacob Josua Falk, begyndte: „Vi har slaaet os sammen, alle vi Jøder, og har forsøgt at virke med Penge og med Gaver; men det har ikke villet bære Frugt. Folket er meget ophidset. Raadsforsamlingen i Esslingen vil pine sine Jøder; det er vel ogsaa tildels for at ærgre Jer, fordi I har saa stor Magt hos deres Hertug. Niddingernes Ondskab er stor, Edoms Lumskhed rejser sig mægtig imod Israel. Den sluger Penge, men den bliver ikke blidere.“

Da Süß ikke svarede, men afventende tav, tog Rabbineren fra Fürth, en velnæret, bekymret, meget haarrig Mand, Ordet: „Der findes ingen anden Hjælp, Reb Josef Süß, end hos Jer. Reb Jecheskel Seligmann Freudenthal hører under Württemberg. Vi beder Jer om, at I forlanger hans Udlevering til Hertugen, saa at hans Sag kan blive behandlet efter württembergsk Lov og Ret. Der findes ingen anden Hjælp,“ sluttede han indtrængende opfordrende, gurglende og rykkede nærmere mod Süß. Denne stod lænet til sit Skrivebord, høflig, elegant, uberørt. „Jøden Jecheskel Seligmann,“ svarede han rent saglig, „har ingen ordentlig Opholdstilladelse fra mig, han staar ikke i mine Lister; det er tvivlsomt, om han hører under Württemberg. Byen Esslingen vil opponere hos Hans kejserlige Majestæt i Wien, Stænderne vil blande sig i det. Det er ikke opportunt, at jeg forlanger hans Udlevering.“

„Ikke opportunt!“ svarede Rabbineren fra Fürth heftigt. Men den lille, visne, milde Rabbiner fra Frankfurt faldt ham i Talen: „I har gjort meget for os. Derfor haabede vi, at I ogsaa

vilde hjælpe os denne Gang, saa at ikke dette uskyldige Blod skal udgydes.“ Men den tykke, hidsige Rabbiner fra Fürth lod sig ikke berolige. „Ikke opportunt!“ ivrede han. „At redde et Menneskeliv, en Jøde, der ikke har gjort andet, end at han er Jøde, ikke opportunt!“

„I ser stadig kun een Ting, Rabbi vor Lærer,“ svarede Süß, og han forblev høflig og rolig og gav ham hans Titel. „Jeg maa se videre, maa se Sammenhængen, maa se Fremtiden. Jeg sætter det Tilfælde, at jeg kunde redde Reb Jecheskel Seligmann, saa maatte jeg betale denne Redning med Koncessioner til Esslingen, til Kejseren. Jeg kan ikke tillade mig en saadan Blødhjertethed. I har Jert simple, klare Princip: der er en Jøde, han skal ikke dø. Jeg tør ikke handle saa ligetil, jeg maa regne, tælle, vurdere. I har blot Jeres jødiske Sorger, jeg har tusinde andre.“

Med sin milde, skælvende Stemme svarede Jakob Josua Falk, Rabbineren fra Frankfurt: „Hvormange i Israel vilde ikke give Rub og Stub og mere end det for at forhindre, at dette uskyldige Blod udgydes. I kan hindre det blot med et Pennestrøg. Luk ikke Jert Hjerte til, Reb Josef Süß!“ Og den korpulente Rabbiner fra Fürth tilføjede: „Vil I lade samtlige Jøder i Stikken, fordi I er bange for et Par tomme Talemaader, som de kunde komme med i Parlamentet?“

Süß stod stadig lænet til Skrivebordet, slank, høflig, elegant, og hans Ro var en Dæmning mod de andres Ophidselse, som snøftende og urolig fyldte det lille Kabinet. Hans hvælvede, brune Øjne gav den dristige, heftige Rabbiner et hastigt, vredt, hovmodigt Blik; men han tøjlede sig straks og svarede roligt: „Jeg har gjort tilstrækkeligt for Tysklands Jøder til, at enhver kan se, at det skorter mig ikke paa god Vilje. Hvis jeg var gaaet over til Kristendommen, hvis jeg havde fornægtet Jøderne, saa havde jeg i Dag været den mægtigste Mand i Riget næst efter Kejseren. Men jeg har ikke været feig, jeg er gaaet i Brechen for Jøderne; jeg har ikke raabt det ud; men jeg har heller aldrig fornægtet, at jeg er Jøde.“

„Saa bekend Jer nu til det! Nu, nu!“ gurglede Rabbineren fra Fürth opfarende, indtrængende og stak det store, behaarede Hoved frem.

Endnu køligere end før svarede Süß: „I kan dog ellers baade

veje og maale. Saa maal dog! Vej dog! Se ud over Øjeblikket. Kræve Reb Jecheskel Seligmann Freudenthal udleveret. Jeg vejer i den højre Haand hans Død, i den venstre de Fortrædeligheder, Beskæmmelser, Farer og Komplikationer, der vil ramme mig, hvis jeg frelser ham.“ Han tav og betragtede rolig de ti opmærksomme, oprørte Ansigter, der spændt stirrede paa ham, og han sluttede let henkastet: „Jeg vil ikke bestemme mig i Dag. Men det er meget muligt, at jeg ikke, hvis jeg vejer paa den Maade, vil risikere en Storm for en Bagatel.“

Mændene fór op. Forbitret fægtede de i Luften med Hænderne, aabnede Munden til smaa Udraab: Ak! ak! Opbragte, tumlende, halve Sætninger. Og over dem, gurglende, truende, Rabbineren fra Fürth, hvis ubøjelige, vrede Stemme raabte: „Bagatel! Et Menneske som I selv, en Jøde, en Broder bliver martret, skal henrettes kvalfuldt og forsmædeligt for intet, for absolut intet. Mit Hjerte staar stille, naar jeg tænker paa, at jeg skal se uvirksom til. Og I trækker paa Skulderen: Bagatel!“ Fnysende af Vrede trængte det korpulente Menneske sig frem.

Men den lille Rabbiner fra Frankfurt skød ham tilbage. Med sin ældgamle, milde Stemme sagde han: „Vi vil ikke tvinge Jer, Reb Josef Süß, vi vil kun bede Jer. Gud har aabenlyst ophøjet Jer, som endnu aldrig en Jøde i Tyskland er blevet ophøjet. Han har gjort Jeres Fyrstes Hjerte til Voks i Jeres Haand. Forhærd nu ikke Jeres eget Hjerte i Jeres Brødres Nød!“

De andre var blevet ganske stille, medens den gamle Mand sagde dette med sin svage Stemme. Ogsaa Rabbineren fra Fürth tav. Efter et Øjebliks Tavshed sagde Süß, og hans Røst klang ikke saa sikker som ellers: Han havde jo paa ingen Maade afslaaet at gribe ind. Men var det ham efter moden Overvejelse umuligt at intervenere, saa skulde de ikke betragte det som ond Vilje hos ham, men forstaa hans Grunde.

Dermed gik de, og han ledsagede dem høfligt gennem Forværelset.

Da han var ene, ærgrede han sig. Han var blevet varmere, end det var hans Hensigt. Han havde sagt dem en Del af sine virkelige Grunde. Hvorfor egentlig, og hvortil? Han skulde have forholdt sig høfligere, køligere, saadan som han havde været det Hundreder af Gange ved vigtigere og besværligere Under-

handler. Her havde jo egentlig hvert eneste Ord været givet paa Forhaand. Han burde have lovet mere og svaret mindre bindende. De var jo dog utilgængelige for finere Argumenter. De stirrede haardnakket og som forheksede paa det ene: de vilde redde deres lumpne Jecheskel Seligmann.

Mere og mere fortrædelig gik han frem og tilbage i sit Kabinet. At de dog slet intet forstod! Havde han ikke i Frankfurt skænket dem uhyre Summer! Befordrede han ikke, hvor han kunde, deres Handel! Skaffede Lettelser baade her og der? Naar der i Dag, paa Trods af Landets Love, opholdt sig flere Hundrede Jøder i Hertugdømmet, saa var han alene Aarsagen til det. Hvor havde de hædret ham dengang i Frankfurt og klappet i Hænderne for ham. Og nu gjaldt alt det slet ikke mere, og de vilde ikke se hans Fortjenester, fordi han ikke kunde føje dem i det ene Tilfælde. De Utaknemlige! De forstod ikke og vilde aldrig lære at forstaa, hvilket Offer han egentlig bragte ved at bekende sig til dem. Man skulde virkelig, ved Gud, ved Gud, blot for at lære dem det, man skulde lade sig døbe.

Alligevel, det vilde have været en behagelig Følelse ogsaa denne Gang at have kunnet præsentere dem sin Almagt. Det traf sig uheldigt, at han ikke uden videre kunde rive Jøden ud af Esslingernes Hænder. Ganske sikkert vilde han i Fremtiden virke noget mindre imponerende paa alle Jøderne. Den Tanke nagede ham.

Han besluttede energisk ikke at tænke paa det mere. Styrkede sig ud i Arbejde. Omgav sig med en ny Hvirvel af Kvinder. Men hans Nætter var ikke gode. Han drømte, at foran ham skred hele Henrettelsestoget med Jøden Jecheskel Seligmann Freudenthal. Han selv kom susende bagefter paa sin Skimmelhoppe Assjadah og vilde standse Toget. Men hvor langsomt end Menneskene der lige foran ham slæbte sig af Sted, og hvor meget han end sporede sin raske Hest, var det ham dog umuligt at indhente dem. Han raabte og vinkede med Benaadningsdokumentet. Men det blæste stærkt, og Menneskene foran ham gik og gik. Pludselig var Dom Bartelemi Pancorbo der. Med sit magre, indfaldne Ansigt og den ene Skulder trukket i Vejret stod han der med sin store, gammeldags Pibekrave og sagde, at hvis Süß vilde give ham Solitæren paa sin Finger, skulde han faa Toget til at

standse. Süß, der svedte af Bekymring, indvilligede. Men da han vilde trække Ringen af Fingeren, sad den som groet fast, og Dom Bartelemi sagde: ja, saa maatte han jo hugge Haanden af.

Derover vaagnede Süß, uhyggelig til Mode og med Hovedpine. Selv om han nu var nok saa træt, var han bange for Søvn; thi Reb Jecheskel Seligmann Freudenthal, der ikke besværede hans af Arbejde og Kvinder overfyldte Dage, sneg sig ind i hans korte, triste Nætter.

Foran den forskrækkede Süß, der angst saa tilbage i sig selv, sad Rabbi Gabriel vranten, krøbet sammen. Sad der fed-laden og forgræmmet med tre skarpe, lodrette Furer i Panden og fortalte med knappe, gammeldags, mangetydige, truende Ord.

Der var altsaa fløjet Rygter til Barnet, onde, ætsende Rygter om Süß. Barnet havde intet sagt, men det var revet ud af sin Tro og var bedrøvet. Süß, forskrækket, ængstelig: Hvad han da kunde gøre? Og Rabbi Gabriel, vranten, forbitret: Her nyttede hverken Ord eller Udflugter. Han maatte komme til Barnet. Lade det læse i hans Ansigt. Maaske, tilføjede han haanligt, fandt Barnet mere end han, Rabbien. Maaske fandt det mere i Süß' Ansigt end Kød, Hud og Knogler.

Da Süß blev alene, følte han sig højt løftet og dybt nedstyrtet. Ubarmhjertigt gennemrystet kastet hid og did. Og alligevel havde han inderst inde lige fra Begyndelsen truffet sin Beslutning. Alligevel forekom det ham inderst inde, at Rabbien farlige og haanlige Fordring var et Tegn og et stort Lys, og at han længe havde ønsket, den maatte blive stillet ham.

Komme til Barnet, vise Barnet et Ansigt, der lyste af et rent Indre. Han var hærdet mod alt og holdt sig i Almindelighed til det, man kunde tage og føle paa; men at denne Tvang blev paalagt ham netop i dette Øjeblik, det maatte selv den største Tvivler betragte som Vink og Tegn. Han var ikke nogen lumpen Karl, absolut ikke, han kunde vise sig til hver en Tid og til hvem som helst, og hvis der virkelig fandtes en Gud, der prøvede og førte Bøger og trak Veksler, saa kunde han være rolig og behøvede ikke at nære Angst for Saldo og Tratter. Og dog, hvis han nu skulde vise sig for Barnet? Saadan et Barn

har mærkelige Øjne, det ser altid kun Blomster og blaa Himmel, det har ingen Anelse om menneskelige Komplikationer, og det ser maaske Pletter og Snavs der, hvor en anden finder Hjerte og Hænder nogenlunde rene. Og naar allerede Rygter er fløjet til hende, og naar hun paa Forhaand er fuld af Angst og Bæven, da er det sikkert raadeligst endnu engang at rense sig grundigt, inden man træder frem for hende.

Han gaar frem og tilbage med sænket Hoved. De nydelsessyge Læber glider let hen over hinanden. Aah, han er, for Fanden, ikke den Mand, der bringer Ofre. Men alligevel, i dette Tilfælde! at bringe et Offer i dette Tilfælde, det vilde være en vellystigt kildrende Smerte. Og man kunde træde frem for Barnet skinnende ren, og selv de Øjne, der kun var vant til Blomster og blaa Himmel, kunde ikke finde det mindste lille Støvgran paa en.

Men hvor meget vilde ikke gaa tabt, hvis han bragte Ofret? Det var meningsløst, det var, politisk set, det rene Vanvid at redde Jecheskel Seligmann kun for at forjage nogle forvirrede Tanker hos Barnet. Ægteskabet med Portugiserinden gik tabt, Optagelsen i Adelsstanden gik tabt, og et stort Stykke Bund og Grund under ham gik tabt. Nej, nej! Og selv om det maaske var Skæbnens Vink, vil han dog ikke være saa eftergivende; han vil vel ikke for et barnligt Lunes Skyld uden videre kaste saa meget blodigt tilkæmpet bort.

Paa Bunden vidste han dog godt, at han vilde gøre det. Han vidste det, i samme Øjeblik han saa Rabbi Gabriel. Medens han jamrede sig og sentimentalt beklagede sig over det Offer, man fordrede af ham, aandede han inderst inde befriet op. Og han havde det allerstørste Besvær med at undertrykke visse taagede Forestillinger, som stadig vilde trænge sig frem, saa at de ikke blev altfor haandgribelige Billeder: Hvorledes han dog nu stadig vil kunne imponere Jødedommen; hvorledes han overalt i Europa vil blive rost og hyldet som den første blandt alle Jøder i det romerske Rige; hvorledes han vil fuldbyrde det enestaaende og utænkelige: som Jøde og alene at fravryste en hel kristen By et Menneske, der var hjemfaldet til dens Straf.

Næste Dag gik han til Hertugen. Han brugte færre Omsvøb end ellers, var mindre underdanig, fordrede mere indtrængende.

Han understregede, at det ikke anstod sig Hertugens Værdighed, at han saadan uden videre overlod sin Jøde til Esslingerne; ogsaa hans egen, Süß', Autoritet led under de uforskammede Esslingers uophørlige, haanlige Stiklerier.

Karl Alexander for barsk op imod ham. Han skulde forskaane ham for hans fjollede Jødehistorier; han havde Ubehageligheder nok med Parlamentet for dem, han var udskreget i hele Riget som Jødetilhænger, og nu skulde han holde sin frække Kæft. Men Süß holdt mod Sædvane fast ved sit Emne, gav absolut ikke efter; han hobede Argumenterne sammen, skønt Hertugen paany raabte op imod ham. Han forlangte i det mindste, at Johann Daniel Harpprecht, Landets fornemste Jurist, skulde afgive en Betænkning over Esslinger-Domstolens Competence, hvis da ellers han selv, Süß, skulde fortsætte sit møjsommelige og farefulde Arbejde for Hertugen; thi skulde nu fremdeles hans Autoritet svækkes gennem Esslingernes Optræden, saa maatte han underdanigst anmode om Ophævelse af sin Virksomhed. Fnyssende og højtrød brølede Hertugen, at han skulde pakke sig.

Süß fjernede sig tilfreds og smilende. Han vidste, at det kun var en Frase; i Morgen vilde Hertugen lade, som om intet var sket. Karl Alexander kunde ikke undvære ham, han maatte bøje sig for hans Vilje, maatte gaa ind paa hans Forlangende. Han meddelte altsaa næste Dag Rabbi Gabriel, at han saa godt som havde udvirket Jecheskel Seligmanns Befrielse, brystede sig, pralede af den uhyre Byrde, han dermed paalagde sig. Medens han brovtende og vidtløftig udbredte sig om dette til Rabbi Gabriel, buldrede Hertugen opbragt ind i Kabinettet i fuld Uniform, lige kommet fra Parade, behængt med Stjerner og Baand. Var det tilfældigt, at han her traf sammen med Magikeren? Havde han hørt om hans Nærværelse og vilde gøre som dengang i Wildbad? I hvert Fald var han der nu og fyldte Værelset med Larm og Pragt og Støj. Ej, ej, hvor han gjorde sig kostbar, raabte han med kunstlet Lystighed til Rabbien. Eller maaske han i det hele taget nægtede at stille Horoskop for Uomskaarne? Süß mæglede, beroligede. Det var angaaende det Horoskop om Kvinderne; han havde jo flere Gange indtrængende skrevet til Onkelen om det. Han havde ganske vist kun skrevet een Gang og følt sig for med svage Antydninger; men Rabbi Gabriel vid-

ste, hvad det drejede sig om. Han tav. Saa den paaatrængende Hertug ind i Ansigtet, der langsomt formørkedes, og tav. Til sidst tog Karl Alexander fat igen og spurgte, stadig med forloren overlegen Spøgefuldhed, om maaske hans Fruentimmerhistorier hang sammen med den fatale Udgang, som Magikeren ved deres forrige Møde havde forudsagt eller rettere forudfortiet. Hertugen ventede ikke noget Svar paa dette Spørgsmaal, og Süß formodede ogsaa, at Onkelen vilde vige udenom. Men Rabbi Gabriel, hvis stenhaarde Øjne stadig hvilede paa Hertugen, svarede pludselig, uvillig, knurrende, men dog utvetydigt: Ja. Karl Alexander, der ikke var forberedt paa en saa klar Besked, greb sig til Hjertet og aandede besværligt. Tavsheden rugede tung og beklemmende over Værelset. Til sidst sagde Karl Alexander, stadig med et mat Forsøg paa at skæmte: Se, sel nu havde han jo faaet Svar, saa brød han af og talte om noget andet. Til Süß henkastede han let: Jo, Grunden til hans Komme var den, at han nu havde udbedt sig en Betænkning af Harpprecht angaaende denne lumpne Esslinger-Jøde; med ham havde man da faaet sit Kors at slæbe paa. Forlangte saa sin Vogn og fjernede sig misfornøjet efter at have sagt en daarlig Vittighed om Moses' Buste.

Da Hertugen var gaaet, blærede Süß sig ordentlig. Nu havde han altsaa Jøden Jecheskel Seligmann Freudenthal lykkelig udfriet af Edoms Hænder. Hvad der aldrig før var lykkedes i det romerske Rige, det havde han, Süß, nu opnaaet. Om Onkelen stadig betragtede hans Liv og hans store Anstrengelser som Forfængelighed og Jagen efter Vind?

Kun modvilligt svarede Rabbien den opblæste Mand: Süß' Liv var ikke noget Liv. Det var kun Sprællemandskunster, der hjalp ham til at flygte for sig selv og sin egen Tomhed.

Krænket og næsten barnligt surmulende tav Süß først. Ogsaa Rabbien tav. Omhyggeligt undveg Süß hans Blik, begyndte saa, idet han vandrede frem og tilbage, at samle alle sine spredte Argumenter sammen fra alle Verdens Hjørner. Aah, havde han maaske ikke netop nu fattet en ædelmodig Beslutning og gennemført den med saa usigelige Ofre? Hans rige, frugtbare Liv tomme Sprællemandskunster? Og det sagde han ham Ansigt til Ansigt med den fromme Gerning, han lige havde udøvet! Gav

ikke en saadan Gerning af ene Mening nok til et helt Liv? Og hvis nu denne Gerning, denne Sejr, kun var een Perle i en lang Kæde? Hvis hele hans Liv fra dette Øjeblik kun var at betragte som Opofrelse, en Anstrengelse for at virkeliggøre en from, overjordisk Idé?

Han standsede paa sin Vandring og hagede sig straks fast i denne Tanke. Det tiltalte ham, Øjeblikkets Mand, den store Komediant overfor sig selv, sentimental at betragte sit eget Liv fra dette Synspunkt. Det henrev ham at udlægge sine tomt hvirvlende Dage som et stort og fromt Menneskes Tilværelse. Hans Liv meningsløst, ja endog foragteligt? Ikke mere værd, end at man kunde skyde det til Side med en ligegyldig Haandbevægelse? Det oprørte hans Forfængelighed. Med en stærk Viljeanspændelse frigjorde han sig for den lammende Følelse, som Rabbi Gabriels Nærværelse tyngede ham med. Han tvang sig selv til at tro paa en dyb, skæbnesvanger, from Mening med sit Liv, til i sin Ophøjelse at se en Lære og en Lignelse. Ivrig gik han frem og tilbage; hviskende og hemmelighedsfuld søgte han med sin øvede Stemme at overbevise sin tavse Tilhører. Med hele sin flydende Advokatveltalenhed, der steg og sank som Ebbe og Flod, med samme indtrængende Iver, hvormed han kæmpede for at gennemføre en stor Statsaktion, afbrændte han foran Rabbien et straalende Fyrværkeri af from Forfængelighed.

Hvis han kun havde tænkt paa at gøre Karriere, hvorfor var han saa blevet ved med at være Jøde? Hvorfor havde han saa ikke ladet sig døbe ligesom sin Broder? Nej, Onkelen gjorde ham stor Uret, hvis han ansaa hans Liv for saa ringe og foragteligt. Det var absolut ikke kun af Lyst til Guld eller Magt, at han stod her paa en saa udsat, misundt og farlig Plads.

Han klamrede sig til denne Idé, den smigrede ham, han suggererede sig til at tro paa den for at kunne suggerere den anden. Han hviskede den til Kabbalisten som en stor Hemmelighed, han spillede, næsten mere for sig selv end for den anden, Skæbne, Overbevisning, Mission. Hvorledes? Hvis han nu var udsendt for at hævne Israel paa Edom? Det kan dog ikke være den rene Tilfældighed, at han staar ligesom Josef, hvem Farao ophøjede. Naar han nu er løftet saa lysende højt, at de, der ellers spytter

og sparker til Israel og børster deres Ærme, naar de har strejft en Jøde, maa krumme Ryg for ham og slikke hans Støv: er det ikke Hævn? I Dag ligger han, Jøden, over Landet og suger dets Blod og mæsker sig i dets Marv. Og naar en af hans er i Nød, holder han sin Haand over ham, og Edom sniger sig bort med Halen mellem Benene som en gennempryglet Hund. Er det ikke Indhold og Mening og Rygrad for et helt Liv?

Men Rabbi Gabriel tav, og medens Süß betragtede den dystre Mand, følte han, hvorledes hans bevingede Ord mere og mere lammedes; til sidst sank de ganske til Jorden. Han forstummede og stod der som en Skoledreng, der ikke rigtig har lært sit Pensum og nu ikke ved, hvorledes han skal klare sig igennem, og hans Ord var som overgemt, ildelugtende Sminke, der hastigt tørrer ind og skaller af.

Kabbalisten svarede ikke paa Süß' lange, ildfulde, følsomme Tale. Han rejste sig og sagde: „Inden du viser dig for Barnet, saa rejs til din Moder i Frankfurt.“

Dermed gik han. Süß følte et dumpt Raseri. Nu havde han bragt Ofret, nu havde han tilkæmpet sig Daaden. Hvad forlangte den Gamle endnu af ham? Hvad mere skulde han gøre? Hvorfor havde han kun en hovmodig, ringeagtende Tavshed tilovers for hans Daad? Og hvad var det med Frankfurt? Ja, naturligvis, han vil rejse til Frankfurt til sin Moder. I Frankfurt vil man bedre have Forstaaelsen af, hvad han har gjort. Hans Moder vil høre andægtig paa ham. Og Frankfurterjøderne, den lille, kloge Rabbi Jakob Josua Falk og Forstanderen, ja alle; hvor skal han lade sig bære af deres Hvisken, Velsignelser, Ros og Beundring. Tier Rabbi Gabriel, saa vil ti Tusinde andre tale saa meget højere og aflægge Vidnesbyrd om ham og hans Daad.

I Professor Johann Daniel Harpprechts Bibliotek stod Husets Herre bøjet over Retsafhandlinger og Dokumenter og smilede forstaaende, godmodigt afværgende til sin Ven, Geheimeraad Bilfinger. I det rummelige, solidt møblerede Værelse dannede Solen en skraa Lysøjle af Myriader af Støvgran. De to ansete Mænd havde alvorligt diskuteret de württembergske Anliggender, i Særdeleshed Stænderudvalgets omstændelige og med stor Iver fremsatte Anmodning, forfattet af Weissensee, om under ingen

Omstændigheder at blande sig i den Esslingske Jødeaffære. „Ser Han, Hr. Broder,“ sagde Harpprecht og lagde Haanden paa Vennens solide Skulder, „det vilde ogsaa lette en Sten fra mit Hjerte, hvis jeg kunde lade Jøden Jecheskel blive siddende i Klemmen og paa den Maade lange Süss en ordentlig Lussing ud; jeg kunde ogsaa unde Weissensee den Triumf. Og naar jeg tænker paa, hvad vi maa betale i Kompensation for at faa denne Stinkjøde udleveret, og hvilke Emolumenter og velfortjente Fordringer vi kommer til at slaa i Esslinger-Kræmmernes begærlige Gab, og at vi ikke har andet ud af det, end at vi i hele Riget bliver bespottet og udlet som Jødetilhængere; ja, Hr. Broder, jeg behøver vel næppe at sige Ham, at den bitre Galde stiger op i mig, naar jeg tænker paa det. Men Hertugen har forlangt et juridisk Judicium af mig, ikke et politisk. Og selv om det ærgrer mig nok saa meget, og selv om jeg nok saa gerne vilde slaa alle Kompendier og Kommentarer i Jødens uforskammede Fjæs, saa hører Jecheskel dog til hos os, og skal Lov og Ret gælde, saa kommer alle de smaa Formaliteter, som man med Lovtrækkeri kan føre in contrarium, ikke i Betragtning. Som Jurist maa jeg kende for Ret: Jecheskel skal udleveres til de hertugelige Domstole.“

Bilfinger bøjede den svære Nakke. Han havde jo vidst det, de havde jo alle vidst det, Hertugen havde sikkert ogsaa vidst det, og i samme Øjeblik han forlangte en Betænkning af Harpprecht, havde Sagen jo egentlig været afgjort. Men det havde dog været skønt, om Harpprecht havde dømt anderledes. Hertugen havde sandsynligvis alligevel forlangt Udleveringen, men Jøden havde faaet en alvorlig Forskrækkelse. „Saa staar han altsaa sikkert deroppe og ler,“ brummede han, „og ser paa, hvordan vi maa sprælle for at gøre ham tilpas.“

Men han gjorde ikke noget yderligere Forsøg, han vidste, at Juristen hellere vilde hugge Fingrene af sig end afgive en Kendelse, der afveg blot et Haarsbred fra Retten. Han tog Afsked med sin Ven, dystre og uden Haab, men med et fast, ærligt Haandtryk.

Da Harpprecht var blevet alene, følte han sig ikke oplagt til straks at sætte sig til Arbejdet igen. Han fyldte sit Glas paany, betragtede den skraa Lyssøjle af dansende Støvfnug. Tænkte.

Han var vant til at betragte Tingene højt oppe fra. Han satte Tilfældet paa Plads. Han saa ud over Hertugdømmets Grænser. Han saa den lille Handelsjødes Sag som en Bølge i de europæiske Tildragelsers Flod.

Thi den lille, martrede Bissekræmmerjøde, vilkaarligt anklaget for Mord, og Süß, den almægtige, misundte Finansdirektør, gyngede paa samme Bølge. Hvor mærkeligt disse to Menneskers Skæbner slyngede sig ind i hinanden. Stod Süß ikke højt og glansfuldt, havde Esslingerne sikkert ladet den stakkels Djævel løbe. Stod Süß ikke højt og glansfuldt, kunde han ikke frelse den stakkels Djævel. Hvad var det, der bandt Finansdirektøren til Bissekræmmeren? Det fælles Blod? Vrøvl! Den fælles Tro? Snak! De to havde kun eet eneste tilfælles: det, at man hadede saavel den store Jøde som den lille.

Eftertænksom bladede Harpprecht i Kronikkerne og de historiske Dokumenter af Gabelkhover, Magnus Hessenthaler, Johann Ulrich Pregizer, i Forordningerne, Reskripterne, Stændernes Beslutninger, som laa stablet op foran ham. Deri stod optegnet, hvorledes man hidtil havde forholdt sig mod Jøderne i Landet, det var de schwabiske Hertugers og Stænders Lovgivning angaaende Jøderne, det var de schwabiske Jøders Historie og Ret.

Lige fra den graa Oldtid havde de opholdt sig der. Gang paa Gang var de blevet anklaget for Mord, Brøndforgiftning, Hostiebeskæmmelse og fremfor alt for deres ulidelige, folkefordærvende Aager. Gang paa Gang havde man slaaet dem ihjel og erklæret deres Fordringer for ugyldige. Men stadig havde man hentet dem tilbage. Man skulde overalt i Riget tage deres Gods, stod der i en kejserlig Befaling, og desuden dræbe dem, med Undtagelse af et ringe Antal, der skulde skaanes, for at man kunde bevare Mindet om dem. Et andet Sted, i en Udtalelse af Konsistorium, hed det, at næstefter Djævelen havde de Kristne ingen større Fjender end Jøderne. I en Overenskomst mellem den tyske Konge og Grev Ulrich den Højteundrede var der truffet Forholdsregler angaaende de mangfoldige Klager over Jøderne, der med deres sædvanlige Haardhed paa en usømmelig og utaalelig Maade plagede saavel gejstlige som verdslige Rigsundersaatte med deres Aager og ogsaa i andre Tilfælde opførte sig saa raat og uordentligt, at Uenighed, Krig og Stridigheder

opstod deraf. Og i Grev Eberhard Langskægs Testamente blev Jøderne beskyldt for at være Gud den Almægtige, Naturen og den kristelige Ordning forhadte og modbydelige, de var gnavende Orme, fordærvelige og utaalelige for den gemene, fattige Mand og Undersaat, og de blev, Gud den Almægtige til Ære og det almene Bedste til Gavn, haardt og skarpt forvist fra Landet.

Men naar man dømte saaledes, hvorfor gav man dem saa Gang paa Gang Adgang, ja indkaldte dem til og med til Hertugdømmet? Hvorfor beskyttede Eberhard den Stridbare og Grev Ulrich dem? Naar Eberhard Langskæg og Hertugerne Ulrich, Christoph og Ludwig drev dem ud af Landet, hvorfor indkaldte Friedrich den Første og Eberhard Ludwig dem saa igen? Det var altfor letkøbt at kalde dem et forbandet, af Gud forkastet Folk. Hvorfor kunde man saa ikke forholde sig lige saa ligegyldig overfor dem som overfor alle andre Fremmede, de indvandrede franske Emigranter for Eksempel? Hvorfor var de frastødende og tiltalende, modbydelige og tiltrækkende paa een Gang?

Johann Daniel Harpprecht løftede sit Hoved fra Papirerne. I den skraa Lyssøjle af dansende Støvsnug dannede Hertugens og Jødens Skikkelser sig, uadskillelige, den ene gaadefuldt glide over i den anden. Begge var en Ulykke. Mod Hertugen gaves der et Bolværk i Forfatningen; men det var gennemhullet og gavnede ikke. Mod Jøderne gaves der Lovparagraffer og Reskripter; men de nyttede ikke. Gnavende Orme blev de kaldt i Betænkninger og Forbud. Landet forfaldt. Armod, Elendighed, Forbitrelse, Ødelæggelse og Fortvivlelse drog ind. De gnavende Orme sad i Landet og aad dets Marv. Gnavede. Blev fede. Øverst oppe, flettet ind i hinanden, sad Hertugen og Jøden og blærede sig i fræk, mæsket Nøgenhed, farvespillende, frodige.

For den faste, retlinede, saglige Mand klumpede Tankerne sig sammen. Her var det saa svært at finde fast Grund under Fødderne. Jøderne og alt, hvad der var forbundet med dem, var foruroligende og gaadefuldt. At fordrive dem nyttede ikke; man kaldte dem jo dog altid tilbage; ja, selv det primitive Middel at slaa dem ihjel, bragte heller ingen Løsning. Den irriterende Gaade fandtes alligevel bagefter; og saa dukkede de pludselig op paany fra en Kant, hvor man mindst havde ventet dem.

Du ser en Bissekræmmerjøde gaa rundt, vaklende, hæslig, snavset, lurende, duknakket, listig, krum paa Legeme og Sjæl, du ækles ved Synet af ham, vogter dig for at strejfe hans skidne Kaftan; men saa, pludselig, slaar en ældgammel, visere Verden sit Øje op i hans Ansigt og betragter dig mildt og forvirrende, og den lusede Skidenjøde, der for nylig var for ussel til, at du med din gode Støvle vilde sparke ham ned i Sølet, løfter sig som en Sky, svæver højt over dig, smilende, uopnaaelig langt borte.

Det var modbydeligt og ubehageligt at tænke paa, at saadan en smusket Kræmmerjøde var opstaaet af Abrahams Sæd. Det var ærgerligt og foruroligende, at en Verdensfilosof som Benediktus d'Espinoza tilhørte den forbandede Stamme. Det var, som havde Naturen med denne Stamme ønsket at demonstrere Eks-empler paa, hvor højt et Menneske formaar at hæve sig imod Skyerne, og hvor dybt det kan synke i Snavset.

Gnavende Orme, gnavende skadelige Orme. Professor Johann Daniel Harpprecht tvang sig tilbage til sine Dokumenter; men se der! Den fornuftige, rolige Mand saa Syner som en Sværmer. Bogstaverne blev jo til krybende Orme, som ækelt strakte sig, fugtige, slimede, klæbrige, med Hertugens og Süß' Hoveder. Gnavende Orme, gnavende Orme. Han fortrak Munden, spyttede. Reddede sine Tanker over paa det Omraade, hvor Syner og Sindsbevægelser lettest kunde tøjles, hans specielle Omraade, det statsøkonomiske. Det, der holdt Liv i Jøderne, var den statsøkonomiske Nødvendighed. Verden forvandlede sig. Tidligere blev en Mands Værdi bestemt af Stand og Fødsel, nu bestemtes den af Penge. Da man gjorde de foragtede og forhadte til Pengenes monopoliserede Forvaltere, tilkastede man dem selv det Reb, som de nu klatrede opad. Nu var Pengenes Maskineri det pulserende Blod i Staten og Samfundet, og Jøderne var dette komplicerede Maskineris vigtigste Hjul, dets Midtpunkt og Drivkraft. Fjernede man det, saa brød Staten og Samfundet sammen. Hertugen, Tegnet og Symbolet paa den gamle Ordning, Standen og Fødselen, og Jøden, Tegnet og Symbolet paa den nye Ordning, Pengene, rakte hinanden Haanden, var indbyrdes forbundet, tyngede samdrægtig paa Folket, udsugede dets Marv, den ene for den anden.

Gnavende Orme, gnavende Orme. Sukkende vendte Harp-

precht tilbage til sit Arbejde. Under hans faste Vilje forvandlede det ækle, væltende Kryb sig til klare, tørre Bogstaver, og sagligt, omhyggeligt, samvittighedsfuldt og omstændeligt skrev han sin Beretning.

Efter haardnakkethed Købslaaen og mod fede Kompensationer udleverede Esslingerne Jøden Jecheskel Seligmann til de hertugelige Domstole, udadtil højrøstet skændende, indadtil himmelglade. Den württembergske Ret løslod ham allerede efter faa Dages Forløb. Brudt og rastløs, vildfaren og forstyrret af Skrækken, Dødsangsten og Torturen vendte Jecheskel tilbage til Freudenthal; lige til sine Dages Ende sønderknust helt ind i Knoglerne af de udstaaede Lidelser. Ofte blev han overfaldet af nervøse Trækninger, der gennemrystede ham, sled ham i Skuldrene og fik hans Arme til latterligt at slingre hid og did og hans Ansigt til at forvride sig; til andre Tider klynkede han, peb sagte, dyrisk. Andre Jøder sørgede for ham og skaffede ham ud af Landet, til Amsterdam.

Inden han forlod Tyskland, skrev han til Finansdirektøren og spurgte, om han turde indfinde sig hos ham for at takke ham. Süß overvejede, vaklede. Det vilde have været en stor Triumf at præsentere Byttet, som han havde fravristet Esslingerne, for Stuttgarterne; men paa den anden Side saa dette Bytte dog lidt for sølle og afkrakket ud. Stuttgarterne vilde sikkert, om end ikke højlydt skælde ud, saa dog i det mindste komme med grove Vitigheder; og han vovede ikke at irritere Hertugen, der var rasende over hele Sagen, yderligere ved at fremvise Jecheskel. Hovmodig afstod han altsaa fra personlig at modtage den Befriedes Tak. Indrømmede dog ikke, som det i den sidste Tid var blevet hans Vane, de virkelige Grunde for sig selv, men kroede sig selvglad over, at enhver nu kunde se, at han ikke havde gjort det for Takkens Skyld, men af rene og ædle Motiver.

Desto kraftigere mæskede han sin Forfængelighed i Frankfurt. Ej, hvor Jøderne trængtes i Ghettoens smalle Stræder for at faa ham at se, gurglede Beundring, tryglede alle Guds Velsignelser ned over ham, løftede deres Børn i Vejret, for at de med deres smukke, fremmedartede, mandelformede Øjne kunde opfange det salige, lykkebringende Syn af ham. Han skred som paa et Tæppe af grænseløs Beundring og gode Ønsker. Ej, hvilken Hjælper og

from Guds Mand har Herren, lovet være hans Navn, dog ikke sendt Israel i dets Nød. Og han stod i Synagogen, blev opfordret til at forelæse af Skriften, og medens den Summen, der fyldte det store Rum, holdt inde, og de fra den vildeste Rædsel befriede Menneskers gribende Tavshed næsten truede med at sprænge Murene, lod den lille, visne Rabbiner med sin sitrende Stemme de gamle, milde, skønne Velsignelser risle ned over ham som lunkent, vellugtende Vand fra en ædel Skaal.

Kun een udbredte ikke sin Beundring saa blødt og villigt for ham, som han havde ventet det: hans Moder. Hun, der ellers var hans ydmygste, blindt hengivne Tilhængerske, forekom ham denne Gang ufri, ængstelig, trykket. Vel fandt hun stadig nye Lovord for, hvor stor og herlig og slank og rig og elegant og klog og dybsindig og mægtig han var, hvor rigt begavet han var med alle Verdens Goder, med Penge og et godt Hjertelag og en smuk Skikkelse og Ædelmodighed og Kvinder. Men hun gik ikke saa helt og fuldt op i ham som ellers. De store, taabelige Øjne i det skønne, hvide Ansigt gled pludselig som i dybeste Angst forskrækket væk fra ham, og hendes Hænder, der kærtegnende gled hen over hendes kloge, elegante, mægtige Søn, sank pludselig, uden nogen Grund, ned i hendes Skød. Den smukke, muntre, snakkesalige, letbevægelige, gamle Dame havde mod Sædvane noget rastløst, nervøst forskrækket, spændt over sig.

Medens de sad der og talte med hinanden og følte Luften tung og trykkende imellem sig, traadte Rabbi Gabriel ind. Michaelæ for op med et lille Skrig og løftede bedende, let afværgende Hænderne.

„Har du givet ham dem?“ spurgte Kabbalisten. Michaelæ blegnede, spærrede Øjnene op og traadte et Skridt tilbage. „Giv ham dem nu!“ sagde Rabbien uden at hæve Stemmen, men saadan, at al Modstand forstummede. Med slappe Lemmer, vaandende sig som under et Pres, gik Michaelæ.

„Hvad skal det betyde?“ spurgte Süß overrasket og harmfuld. „Hvorfor piner I hende? Hvad er det, I vil hende?“

„Du har sagt mig,“ svarede Rabbien, „hvad du agter at retfærdiggøre dig med overfor Barnet. Jeg tager din Retfærdiggørelse i min Haand og viser dig, hvorledes den egentlig ser ud.“

Med slæbende Skridt, som om hun blev trukket frem, vendte

Michaelle tilbage. Hun bar et Bundt beskrevne Papirer, Breve saa det ud til at være; lagde dem sky foran den forbavtede Süß. „Skal jeg blive?“ spurgte hun møjsommeligt, og hendes Stemme var ganske svag og fuld af Frygt. „Gaa kun!“ svarede Rabbien, næsten venligt.

Tøvende greb Süß, efter at hun hastigt havde fjernet sig, Papirerne, holdt dem ubeslutsom i sin Haand, begyndte endelig at læse. Galante Breve, lidt gammeldags, ligegyldige Ting. Han undrede sig, forstod ingenting. Hvad betød det egentlig? Fandt om-sider Sammenhæng, drog hastige Slutninger, og saa pludselig op fra Papirerne som truffet af Lynet, saa efter Rabbien. Han var der ikke. Süß var alene i Værelset. Han sprang op, gik, slæbte sig frem og tilbage. Øjnene lyste, formørkedes atter, lyste atter. Jagende Skyer, Solstrejf og Nat gled over hans Ansigt. Flagrende, mærkelige Armbevægelser, tumlende Fødder som hos en Drukken. Lallende Ordstumper og endelig, medens hele hans Legeme rankede sig, en klar Sætning. Og atter sank han sammen, slap, stammende, sønderknust i alle Ledemod. Han var som en Skuespiller, der lærer en Rolle, som løfter ham mod Stjernerne og slynger ham ned i Afgrundens Dyb. Til han falder sammen som en Sæk og sidder og graver dybt i sit Indre, stivnet paa Ansigt og Lemmer. En lang, evighedslang Stund sad han som død.

Saaledes greb det altsaa ind i hinanden. Saaledes blev pludselig alle disse dystre, mørke Kroge fuldt belyst. Man havde jo bedraget ham; den forbandede Heksemester, Rabbien, og hans Moder havde jo gement, nedrigt, infamt bedraget ham ved at skjule og hemmeligholde dette i saa lang Tid. Det var et nedrigt Rænkespil og en ægte jødisk, ondartet Skurkestreg saa længe at tvinge ham til dette slette, lave, gemene, latterlige og foragtelige Fællesskab. Han havde dog heldigvis, Gud være lovet, i Kraft af sit Geni og sit medfødte adelige Blod ikke ladet sig undertrykke. Hans ypperlige Aandsevner havde dannet et straalende Blomsterflor trods al gemen Forhindring og Tvang. Men hvor mange op-rørende Ydmygelser, der forgiftede Blodet, hvor mange krumme Omveje havde han kunnet spare sig, hvis man ikke forbryderisk havde ladet ham forblive i denne falske og pøbelagtige Stand og Tro.

Men hvorledes nu? Blot Ro. Blot ingen Opbrusning. Besindigt

gennemtænke og overveje alt. Laa hans Vej nu virkelig saa ligetil og belyst for ham?

Det var altsaa ikke den lille Kantor og Komediant, Issaschar Süß, der var hans Fader. Det var muligt, klart og uomstødeligt at føre Bevis for, at Baron og Feltmarchal Georg Eberhard von Heydersdorff var hans virkelige Fader. Han var ikke af ringe Sæd. Hans Opførsel, hans Manerer, hans Temperament var ikke kunstlet og tillært. Hans kavalmæssige Tilbøjeligheder, hans Opkomst, hans adelige, herremandsagtige Væsen var en Selvfølge, der naturnødvendigt brød alle Skranker, thi det laa ham altsammen i Blodet, var hans inderste Natur. Han var af Fødsel Kristen og Kavalier.

Bastard? Naa ja, det var de dygtigste og bedste, der opstod af saa vilde, utøjlede Lidenskabers Favntag, hvor ikke en nøgtern, afsvalede, praktisk Overvejelse havde stillet sig mellem Blomst og Frugt. Om ikke paa selve Tronen saa dog paa dens øverste Trin sad rundt omkring i Europa Bastarder. Det tjente hans Fader til Ære, at han ikke havde ladet sin Søn føde af en eller anden sur Aristokratdatter, men af den skønne Jødinde.

Heydersdorff var altsaa hans Fader, Georg Eberhard von Heydersdorff. Et smukt Navn. Et vildt Navn. Et blodigt, sønderrevet, usaligt Navn. Han havde set Billeder af denne Mand. I tapper Skamløshed havde hans Moder ladet hans Billede blive hængende i sit Værelse, ogsaa da han vanæret var forjaget i yderste Nød. Hvor ofte havde han ikke som Dreng staaet foran Billedet af den prunkende General, hvis Navn næsten var det første, Moderen havde lært ham; og det omstændelige Navn Georg Eberhard von Heydersdorff havde ogsaa været det første, den tidligmodne Dreng havde kunnet udtale fejlfrit; Moderen havde puttet et Stykke Sukker i Munden paa ham, da det første Gang lykkedes for ham. Aah, fra ham havde han altsaa det kastanjebrune Haar, fra ham den herremandsagtige, slanke Holdning, og det var hans røde, stolte Uniform, der foresvævede ham og stadig lokkede ham videre paa den Vej, han saa eventyrligt var naaet frem ad.

Georg Eberhard Heydersdorff: en Skæbne, der stejlt førte op til Triumfers Tinde og endnu stejlere styrtede ned igen. Feltmarchalløjtnanten, der havde udmærket sig i Tyrkerkrigene, Kommandør af Tysk-Ridderordenen i Heilbronn, Kommandant i Hei-

delberg under den franske Krig. Misundelse og Nid slæbte ham efter Fæstningens Fald for en Krigsret. Han havde fejgt og overilet overgivet den; han burde have holdt den til Ludwig af Badens Ankomst. Dødsdom. Kejseren benaadede ham. Men hvorledes! Drengen havde set Billeder af Benaadningens Forkyndelse. Ganske tydeligt ser han endnu Flyvebladenes Enkeltheder. Langs hele højre Neckarbred har den avindsyge Markgreve opstillet Tropperne. Hvor stiv han holder sig paa sit tørre Øg. Det var altsaa hans Fader, som blev ført langs Fronten af hele den kejserlige Armé. En endeløs Front. Soldaterne slynger sig gennem hele Bladet i stadig nye Rækker. Og hans Fader sidder sammenkrøbet i Rakkerkærren, forsmædeligt udstødt af Tysk-Ridderordenen, berøvet alle Ærestegn, og Heilbronner-Skarpretteren og hans Knægte leder ham.

Han har ogsaa set andre Stik og Træsnit og Flyveblade. Men de staar mindre klart i Erindringen. Paa et af dem kan han dog endnu ganske tydeligt se, hvorledes der er en, som bryder en Sabel itu. Det er aabenbart der, hvor Dødsdommen og dens Ændring til Landflygtighed bliver oplæst for Feltmarchallen, foran det Regiment, der bærer hans Navn. Som troløs Skurk udvises han af Østrig og Schwaben. Bøddelen river Kaarden fra Delinkventens Side, slaar ham tre Gange paa Munden med den og knækker den. Højt jamrende bliver den Landsforviste i en Baad ført over Neckar.

Hvad yderligere skete, forblev Rygter. Han skulde være flygtet til Kapucinerne i Neckarsulm og være død som Kapuciner-munk i Hildesheim. Hans Moder vidste vel bedre Besked. I hvert Fald havde Navnet ikke mere nogen slet Klang. Misundelse og Uretfærdighed havde vel fældet Dommen. Folket betragter nu Soldaten Heydersdorff som en Helt og Munken Heydersdorff som en Martyr.

En saadan Mand er altsaa hans Fader. Et forvovent Navn. En forvoven Skæbne. Kabbalisten maatte kunne tyde mangt og meget i hans egen Skæbne ved at betragte Faderens urolige Stjerne. Fandtes der ikke indtil de mindste Enkeltheder hemmelige Relationer? Faderen Kapuciner, og han selv spundet ind i Karl Alexanders katolske Projekt. Faderen Soldat: er det saa et Under, at hemmelig Magi forbinder Hertugen, Soldaten og ham selv?

Væk med alle Drømmerier! Gripe till! Hvad nu? Hvad vil nu ske? Hvad skal han nu gøre?

Han vil træde frem for Hertugen med Papirerne og forlange sin kristelige Fødsel anerkendt og legaliseret. Maaske vil han selv rejse til Wien. Han vil uden Møje kunne trumfe sin Optagelse i Adelsstanden igennem, vil saa under Jagttagelse af alle Former blive udnævnt til Landhovmester og til Konseilspræsident. Dette vil altsaa ske. Ja, og saa bagefter? Er han saa noget andet, end han er nu? Det vil blive lettere for ham at faa Haand i Hanke med det katolske Projekt. Fyrstbiskoppen af Würzburg vil ikke længere skjule sine Planer for ham, de haanlige Gavflabe mellem Officererne vil forstumme. Han vil foruden faktisk at eje Magten ogsaa vinde dens Navn og ydre Tegn. Ja, og saa?

Er han saa mere, end han er nu? Han er mindre. Der findes jo nu i Riget en hel Skok af den Slags Diplomater, som han da vil blive een af. Det singulære, enestaaende, særegne, som nu omgiver ham, vil forsvinde. Nu er han den jødiske Minister. Det er noget. Man ler, man haaner; men under denne Latter skjuler Overraskelse og Beundring sig. At en Aristokrat bliver Minister, hvad mærkeligt er der i det? Men en Jøde, der ganske alene klatrer saa højt op, det er vel dog mere end en Skok Aristokrater. Skal han kaste det bort? Hvorfor? Hvortil? Til syvende og sidst havde han jo tidligere kunnet lade sig døbe. Havde maaske endog opnaaet mere, end hvis han nu aabenbarede sig som født Kristen. At være en Kristen, det vilde sige at være en mellem mange, men der fandtes kun een Jøde for hver seks Hundrede Kristne. At være Jøde, det betød at være foragtet, forfulgt og nedværdiget, men det betød ogsaa at være en Enkelt, altid at have alles Øjne rettet paa sig, altid at være tvunget til at holde sig spændt og parat, med alle Sanser vaagne og paa Post.

Hvorfor viste Rabbien ham disse Dokumenter nu, hvor han forlængst stod i den anden Halvdel af sin Levetid? Undte man ham ikke den Triumf, som han havde vundet i Jecheskel Seligmann-Sagen? Vilde man træsk snyde ham for hans bedste Arvelod? Snedig og foragtelig fralure ham hans mest værdifulde Eje?

Den store Finansmand saa sig indviklet i et Foretagende, hvor man ikke kom videre med Tal og Kalkulationer, og hvor ogsaa hans kloge Forstaaelse af Mennesker svigtede. Hvad Fanden vilde

denne Rabbi opnaa med nu at fremlægge Papirerne for ham? Hvis han, Süß, nu optraadte som Kristen, hvad vandt Rabbi Gabriel saa med det? Han kunde ikke frigøre sig for sit Forretningsprincip: at et Menneske med enhver Handling vil vinde noget, bedrage Modparten.

Hvis de polske Jøder lod sig døbe, blev de ophøjet i Adelsstanden, selv den mest lusede Skidenjøde. Hvorfor gjorde de det saa ikke? Hvorfor forsmaaede disse snu Forretningsmennesker en saa letkøbt Gevinst? Lod sig hellere dræbe. Fromhed? Tro? Overbevisning? Skulde der dog være noget i disse Ord? Og var det tænkeligt, at saadan en skiden, polsk Jøde besad det, der skjulte sig bag disse dybe og klangfulde Ord? Var det tænkeligt, at en saa lavtstaaende Person i sin primitive Følelse var visere, bedre forberedt paa et dunkelt Hinsides end han selv i al sin mangeartede Klogskab? Han følte sig usikker som et Barn og uden Raad og Hjælp.

I Dag var han den mest fremragende blandt alle tyske Jøder. Man løftede Børnene i Vejret, hvor han kom frem, og nedbad bevæget, med mange indtrængende Gebærder, Himmelen Velsignelse over ham. Han tænkte paa, hvordan han havde staaet i Synagogen, midt i den gribende Tavshed mellem de ellers saa højt talende, urolige Mennesker, hvordan Rabbinerens milde, sitrende Velsignelser havde rislet ned over ham, og en lunken, sød, slap Følelse bemægtigede sig ham. Det kostede Beslutning, man maatte bide Tænderne sammen for at give Afkald paa alt dette. Hvis han havde tiltvunget sig en Sejr, var det velgørende med en flot Parade at kaste den i Modstanderens haanligt fortrukne Ansigt; det var velgørende at prale med den overfor Kvinderne, overfor Magdalene Sibylle; men den største Triumf var dog at præsentere den for Isak Landauer, i Jødegaden, for Moderen. Her kunde man behageligt, uden Frygt for ondsksfulde Ord og Blikke, tygge paa sin Sejr, nyde den til sidste Draabe og samtidig have Vished for, at i Grunden glædede de andre sig med en. Her var man hjemme, her kunde man give Mine, Gestus og Ord frit Spillerum. Her var man i gode Hænder og i Fred.

Hans Moder. Hun havde altsaa — hvorledes sagde man? — begaaet et Fejltrin. Sælsomt, at hun ikke derved bliver blot en Anelse anderledes for ham. Den som han hidtil havde anset for

sin Fader, den blide, høflige, hurtige, elskværdige, imødekommende Sanger og Komediant, skulde han vel nu foragte. Mærkeligt, at han ikke kunde spore nogen anden Følelse for ham end Ømhed. Hvor maa denne Mand have elsket hans Moder højt, at han aldrig lod hende lide for Bastarden. Han havde aldrig hørt ham sige et stygt Ord til hende. Og hvor havde ogsaa denne Mand hele sit Liv været øm og forstaaende og faderlig imod ham. Det vilde ikke lykkes ham i Tankerne at kalde ham andet end Fader.

Og de ædle Følelser i Jecheskel Seligmann-Sagen, Ofret, det var altsaa altsammen Selvbedrag, Svindel? Noget, han havde foregøjet sig selv? Han strittede heftigt imod. Den højstemte Følelse, der betog ham, da han havde fravristet sig selv denne Gerning, denne salige Fornemmelse af opløst og befriet at strømme hen: det skulde altsammen kun have været Løgn og Forfængelighed? Og det med Edom, Hævnen mod Edom, det var kun Snak, smukke Talemaader til at tage Rabbien ved Næsen med? Men det havde dog løftet ham, ud over egne Grænser, havde løftet ham op over sig selv. Han havde dog troet paa det, havde vidst, at det var sandt. Og Barnet? Havde man ikke vist ham Papirerne, saa var han traadt frem for Barnet med Løgneren, havde selv troet paa den og havde ved sin Tro ogsaa forført Barnet til at tro paa denne Løgn. Nej, nej, det var ikke muligt. Det, han dengang havde følt, at han var Juda Stammes Repræsentant, Beskytter og Hævner mod Edom, det var ærligt og uforfalsket. Det var hans Livs Mening og Indhold. Han var sin Moders Søn, ikke sin Faders.

Men at han kun følte sig tilpas i Magt og Herlighed? Det var med Rette, det var Blodets Arv, at Tingene smøg sig ind til ham! At Magt, Guld og Glans tilfaldt ham som af sig selv, passede ham som en Dragt, der omhyggeligt var forarbejdet til ham, det var den Arvelod, som med Rette tilkom ham efter Faderen. Derfor følte Hertugen sig draget til ham og lagde tillidsfuldt sit Hjerte i hans Haand. Han var sin Faders Søn. Det var Ret og Pligt at træde frem fra de Foragtedes og Fornedredes Rækker, at staa rank midt i Lyset, at lægge Haanden paa sit Navn, sin Arv, sin Stilling.

Hans Tanker forvirredes. Hvad skulde han gøre? Til hvem skulde han bekende sig? Magten drog med gyldne Traade; men Tilløkkelsen ved at staa mellem de Foragtede var lige saa stærk

som uforklarlig. Vidunderligt var det at aflægge enhver Rustning; men at prange i det gyldne Panser var en frydefuld Fristelse.

Han saa pludselig sig selv midt i den Drøm, der stundom sænkede sig over ham. Saa sig skride i denne spøgelsesagtige Dans; Hertugen holdt hans ene Haand, Rabbien den anden. Gik ikke hans Fader, Feltmarchallen, der foran med afrevne Epauletter, klirrende Takten med den brudte Kaarde, vinkende med Doku-menterne om hans Afstamning? Men Munken der langt tilbage, Kapucineren, det er jo ogsaa hans Fader! Sælsomt, at man ikke rigtig kan skelne, om det er den brudte Kaarde eller en Rosenkrans, der hænger om Livet paa ham. Men den, der latterlig hopper rundt i Kaftan, der helt foran, og bøjer sig for ham med sit straaagtige Skæg, det er Isak Landauer. Nej, det er ikke Isak Landauer, det er Jecheskel Seligmann. Han kommer for at takke ham, og han gør latterlige Komplimenter og knækker dybt sammen og kysser hans Frakke, og det ser komisk og beklemmende ud, naar han Gang paa Gang smiler med det af Marterkvalerne mishandlede Ansigt og saa igen knækker dybt sammen og slæber Kaftanen over Gulvet.

Med Magt løsriver Süß sig af sin betagne Tusmørketilstand. Han vil nu se sin Moder. Han vil ikke bestemme sig nu; han naar dog ikke videre her med Tal og Kalkulationer. Og han har faaet nok af disse Tanker, han vil have Fred for disse dumme Drømme, og han vil nu se sin Moders Ansigt.

Men da han naar til Værelsets Dørtærskel, træder Rabbi Gabriel ham i Møde. Det brede Ansigt synes mindre forstenet end ellers, de tre Folder over den flade Næse er ikke saa dybe som ellers; selv hans Mismod synes at være slappere, mildere, menne-skeligere.

„Vil du angive mig?“ spørger han haanligt. „Det kan kun gavne din Karriere, hvis du angiver mig til en Kirkedomstol, fordi jeg saa længe har tilbageholdt en født Kristen i en falsk Tro.“

Og da Süß heftigt træder et Skridt frem: „Eller vil du gaa i Rette med din Moder? Bebrejde hende, at hun tav saa længe overfor dig? Takke hende for, at hun gav dig en saa fuldendt Kavalier til Fader?“

En vild, rasende Vrede stiger op i Süß. Hvor vover denne Mand uden videre at antage, at han nu vil smutte ind i en be-

kvem Kristendom? Hvor staar han haanlig der og stirrer ned paa en, som fra en Klippetinde, med sine dystertgraa Øjne; han ligner en Hovmester, der griber sin dumme Elev i en jammerlig banal Udflugt. Vil han nu maaske bestride hans jødiske Fødsel, hans Offer, erklære hans store Følelse for Løgn og Skam, snyde ham for hans bedste Arvelod?

Hans Ophidselse mod Rabbien var, midt i sin dumpe Uklarhed, ægte. For første Gang følte han, at han uden Lovtrækkeri havde Ret imod ham, for første Gang blev han haanet af ham uden Grund. Pludselig var den lammende Beklemthed, der ellers udgik fra Rabbien, borte, og pludselig sprang Beslutningen, der saa længe havde skjult sig i Mørket uden Skikkelse, klar og sikker frem i Lyset; stod der, selvfølgelig og uomstødelig.

Med fri, sikker Stemme sagde han: „Jeg rejser til Hirsau. Til Naemi.“

Den overraskede droges nærmere til Süß. Med lysere Ansigt, halvt tvivlende, med næsten godmodig Spøg: „Som Edoms Hævner?“

Men Süß forblev rolig. Uden Pirrelighed, tilforladelig og fast sagde han: „Hun vil se mig. Jeg rejser til hende.“

Rabbi Gabriel tog hans Haand. Saa ind i hans Ansigt. Saa Urenhed, Usandhed, Grums. Saa derunder noget andet. Saa under Hud og Kød og Knogler for første Gang Lys.

„Lad det være saadan!“ sagde han, og hans Stemme havde allerede den samme misfornøjede Klang som ellers. „Kom med til Barnet.“

FJERDE BOG

HERTUGEN

VED Tiberiassøen vandrede Kabbalaens Mester, Rabbi Isak Luria, med sin Yndlingsdiscipel, Chajjim Vital Calabrese. De to Mænd drak af Mirjamkilden og roede ud paa Søen. Mesteren talte om sin Lære. Aanderne svævede over Vandene, Baaden laa stille. Det var et Under, at den ikke sank; thi tung af Millioners Liv var Rabbien og hans Ord.

Mændene vendte tilbage til Mirjams Kilde. Drak atter af den. Da ændrede Kilden pludselig sit Løb. Den dannede en Bue i Luft, to lodrette Straaler og en Tværstraale oven over. Ind i Buen traadte Rabbien som den tredje lodrette Straale. Saaledes dannedes af ham og Kilden Bogstavet Schin, Begyndelsen til det mest op-højede Gudsnavn, Schaddai. Og Bogstavet voksede og voksede og spændte over Søen og spændte over hele Verden. Da Disciplen Chajjim Vital vaagnede af sin Forvirring, flød Kilden som før; men Rabbi Isak Luria fandtes ikke mere.

Men dette Mellemlid i det allerhelligste Bogstav var det eneste, som han havde nedskrevet af sin Lære. Thi hans Læres Ord faldt fra hans Læber og var som Sne. Den ligger der; den er hvid og lysende og kølig; men holde den kan man ikke. Saaledes faldt hans Lære fra hans Mund, og man kunde ikke holde den. Rabbien skrev den ikke ned og tillod heller ikke, at nogen anden skrev den ned. Fordi det skrevne Ord er forandret og det talte Ords Død. Saaledes er Skriften heller ikke Guds Ord, men Maske og Forvrængning; den er som Ved sammenlignet med det levende Træ. Først i den Indviedes Mund opstaar den og lever.

Men da Rabbien var forsvundet, kunde Disciplen ikke afholde sig fra at nedskrive hans Lære paa Papiret med Skriftens sladder-vorne, løgnagtige Tegn. Og han skrev Bogen om Livets Træ; og han skrev Bogen om Sjælens Forvandlinger.

Ak, hvor viis havde Mesteren dog været, som ikke havde besudlet sin Erkendelse ved Skrift, som ikke havde forvrænget sin Lære med Bogstavernes onde Trolddom. I sine Syner havde han skuet Profeten Elias; Simon ben Jochai havde vandret gennem hans Nætter. Englenes Sprog og Træernes, Ildens og Stenenes Tale var aabenbaret for ham. De Dødes Sjæle i Gravene kunde han se, og de Levendes Sjæle, naar de paa Sabbatsaftenerne svingede sig til Paradis; han kunde ogsaa paa Menneskenes Pander læse deres Sjæle, drage dem til sig, tale med dem og bagefter sende dem tilbage til deres Besiddere. Kabbalaen havde udvidet sig for ham, han saa gennem Tingenes Legemer, han saa Krop, Aand og Sjæl forenet i eet. Luft, Vand og Jord var opfyldt af Stemmer og Syner, han saa Guds Virke i Verden, Englene kom til ham og samtalede med ham. Han vidste, at der fandtes Hemmeligheder overalt, men for ham slog Hemmeligheden sit Øje op og smøg sig ind til ham som en lydig Hund. Der blomstrede Under paa hans Vej. Kabbalaens Træ gik helt igennem ham, dets Rødder laa dybt i Jordens Indre, dets Top i Himlen viftede Kølighed over Guds Aasyn.

Men ak, hvor forvandlede denne Visdom sig i Disciplens Bøger. I vild Forvirring spirede Naragtighed og Erkendelse op af dem. Falske Messiasser og Profeter skød frem af Bogstaverne, Trolddomskunster og Forvirring, Henrykkelse og Undere, Skørlevned og Magttummel og Selvforglemmelse i Gud flød ud over Verden fra dem. Simon ben Jochais graablege Ansigt stirrede ud af disse Bogstaver, og i hans sølverne Skægs Krat laa, beskyttet og bortrykket, Myriader af Fromme og Hellige, og ud af disse Bøgers Tegn skød prunkende, nøgne og frække Liliths Bryster, og ved dem hang, svimle og lallende og sanseløse Lystens og Magtens Børn.

Og dette er nogle Sætninger af Rabbi Isak Luria Aschkinasis hemmelige Lære:

„Det kan ske, at i et Menneskelegeme ikke blot een Sjæl igen maa gennemleve en ny Vandring, men at paa samme Tid to, ja flere Sjæle forener sig med dette Legeme til en ny Jordvandring.

Maaske er den ene Gift, den anden Balsam; maaske tilhørte den ene Sjæl et Dyr og den anden en Præst og nidkær Tjener. Nu er de forvist til eet Sted, tilhører eet Legeme som højre og venstre Haand. De gennemtrænger hinanden, bider sig fast i hinanden, besvangrer hinanden, flyder ind i hinanden som Vand. Men som altid, enten de knuser eller opbygger hinanden, er en saadan Forening stedse en indbyrdes Sjælenes Hjælp til at sone den Synd, for hvis Skyld de maa gennemlide den nye Vandring.“

Dette er nogle Sætninger af Rabbi Isak Lurias hemmelige Lære, Kabbalisternes Ørn, som var født i Jerusalem, som spægede sig i syv Aar i Ensomhed ved Nilens Bredder, som bar sin Visdom til Galilæa og gjorde Undere mellem Menneskene, som aldrig vanhelligede sin Lære ved Skrift og Papir, og som hemmelighedsfuldt forsvandt paa Tiberiassøen i det otteogtredivte Aar af sit Liv.

Fyrstbiskoppen af Würzburg foretog en yderst tiltalende Rejse gennem det velsignede Land. Med Velbehag indaandede den tykke Herre, bekvemt tilbagelænet i den godt fjedrende Vogns bløde Polstre, den milde Duft af de første Frugtblomster; alting svømmede i ung Sol, dunet og blødt lyste det vaargrønt fra Marker, Træer og Buske. Biskoppen var paa Vej til Stuttgart til Arveprinsens Daab. Han var i det allerbedste Humør. Det smukke Land! Det rige, velsignede Land! Det var nu sikret Rom og Kirken.

Friedrich Karl von Schönborn, Fyrstbiskop af Würzburg og Bamberg, Kirkens første Diplomat, fejret af Katolikkerne som det store Verdensorakel, den tyske Ulysses, af Protestanterne smædet og forhaanet som en lumsk Slange, en Haman og Herodes, var en jovial, velnæret Herre. Som fuldendt Verdensmand, der i lige høj Grad følte sig hjemme ved Hoffet i Wien som ved Pavens Hof, vidtberejst og livlig, besad han en altomfattende, godmodig Menneskeforagt, og han saa i en velvillig Absolutisme, en munter Katolicisme Verdens Frelse.

Massen var sløv, dum og formørket, det var Guds Vilje, det havde Gud indrettet saadan; Livsklogskaben fordrede, at man fandt sig med det. Det var smerteligt, at der fandtes saa megen Elendighed i Verden; vist saa, man maatte beklage det. Men det var tilstrækkeligt at sukke over det nu og da; altid at nære Be-

kymring for det eller dystert sammenbidt at pønse paa at ændre en saadan Naturordning, det var Daarers og forvirrede Sværmeres Sag. Selv havde han tilbragt sine bedste Aar i Italien og havde lært sine diplomatiske Kunster i Venedig; han elskede Sydens lyse Luft, som han genfandt i sit Würzburg.

Katolicismen stak ham dybt i Blodet, hans Mad og Drikke, hans Maade at staa og gaa paa var katolsk. Han betragtede Kirken saadan, som han med alle Sanser havde indsuget den i Italien. Vatikanets Samlinger var en Del af den, det venetianske Diplomati var en Del af den, ja, selv Albanerbjergene var en Del af den. Alt, hvad der var smukt og godt i Verden, og det var, Gud være lovet, overordentlig meget, Messer og Kirker, Vin og Kunstværker og Statskup og en smuk Prædiken og en velskabt Kvinde, alt, hvad der var lyst og muntert i Verden, var romersk og katolsk. Men det, der var dystert og ophovnet og taaget og spindelvævsfarvet, det var protestantisk, sachsisk og brandenburgsk. Han hadede ikke Protestantismen, for han hadede ikke noget som helst i Verden. Men den var ham inderlig modbydelig. Denne graa, nøgterne Liturgi, denne blege, indviklede, kvalme Teologi, det var daarlig Luft, var Pøbelvisdom, ren og skær Snak. Hvis Apostlene selv pludselig vendte tilbage, vilde de ikke forstaa noget som helst af det, de saakaldte Teologer nu stredes om. Man kunde jo ikke aande i denne dumpe, graa Verden. Men, Gloria in Excelsis! fra disse friske, schwabiske Enge lettede nu Taagen; han, Friedrich Karl, havde ydet sin gode Del til at skaffe Landet den lyse, katolske Luft, der klædte det saa meget bedre. Og nu var han undervejs for at døbe den nye Hertug i den rette Tro. Ej ja, vist var det en godt indrettet Verden. Vist var det en Lyst at leve. Og han indaandede tilfreds den milde Luft og spøjte med sine kloge Raadsherrer og skænkede Børnene ved Vejen Smaamønter og kiggede med Velbehag paa den nydelige Opvartningspige i Værts- huset. Og hans tunge Krop vuggede tilfreds, og hans fede, kloge Ansigt udstraalede Munterhed over alle hans Omgivelser.

Men over Landet steg han som en blodigrød, ulykkebebudende Fuldmaane. Ak, den Sejr, som man havde tilkæmpet sig i Stetten- felder-Sagen, havde kun været et kortvarigt Lyspunkt. Nu viste det sig, at Landet var omringet, at Nettets Masker var knyttet fra alle Sider. Hvad nyttede alle Klausuler og omsorgsfulde Reversa-

lier mod Würzburger-Raadsherrernes djævelsk snedige Fortolkningskunster! Og selv om man stod sig mod dem og omhyggeligt gendrev dem Punkt for Punkt, havde Würzburgerne dog Militæret og den hertugelige Armés Bajonetter bag sig. Havde Jøden taget Krop og Penge, saa kom nu Katolikkerne og aad Sjælene. Katolicisme, det betød at prisgive sig selv, at prisgive al menneskelig og politisk Frihed. Det betød Militærenevælde, betød Slappelse af al borgerlig Dyd og Dygtighed, betød en stor, sløv Masse af Undertrykte og over dem en lille Hob tøjlesløse Hofsnoge med uindskrænket Magt. Katolicisme betød Belzebubs Herredømme, betød Overdaadighed, Skamløshed, Tyranni, Skørlevned og Fylderi. Landet vred sig som en Orm. Men det var en mat, haabløs Kamp. Jøden havde gjort et godt Forarbejde, derfor havde Katolikken let Spil. Resignerede og sløve, forskræmte af Embedsmændenes brutale Optræden og de katolske Officerers Spark, sad Borgerne i Kroerne og havde kun en hjælpeløs, haanlig, afmægtig Latter tilovers for Würzburgerens nylige Ankomst. Ja, der har man det jo! Der ser man jo! Men mere blev det ikke til med deres Vrede, og de sad nu alle ligesom den griseøjede Konditor Benz, giftige og nedtrykte.

Geheimeraaderne Harpprecht og Bilfinger modsatte sig kraftigt og vægtigt Hertugens Planer. Men selv om de paa det administrative Omraade opnaaede en Del, saa betød det alligevel intet. De saa meget vel, at Faren truede fra en helt anden Side, den laa nemlig i Hærens Katolicering; og den kunde ikke standses. Würzburger-Geheimeraaderne Fichtel og Raab betragtede da ogsaa stille, fornøjet og med Kenderblik Württembergernes Bestræbelser, ja, de overlod dem endog af og til med høflig Velvilje et lille For-spring. Det var ganske fornøjeligt at se paa, hvordan de to tunge, retskafne Protestanter djærvt strittede imod, medens de selv roligt lod Tiden modne deres Planer. Lige saa sikkert som at Maj følger efter April, lige saa sikkert maatte deres Planer lykkes.

Katolikkerne led kun eet alvorligt Nederlag. Parlamentets Ellevemandsudvalg benyttede et let Sygdomstilfælde hos Weissen-see til at sætte en paalidelig Protestant og Demokrat i den tvedy-dige Mands Sted, det var Regeringsraad Moser, Publicisten, der saa iøjnefaldende havde udmærket sig i den stettenfelsske Sag. Der sad nu de Elleve, rasede, larmede, bandede. Mandig og alvor-

lig forsvarede Præsident Sturm Landets Interesser, Borgmestrene fra Brackenheim og Weinsberg skældte grovkornet og ubehersket, Moser var højstemt patetisk; men Konsulenten Neuffer var dystert og havde Verdensforagt i Mundvigene. Nej, Neuffer sad ikke mere paa Tronens Trin. Han havde indset, at Magten ikke fór brusende og altomstyrtende frem med Lyn og Torden og Straaleglans, som han havde forestillet sig det; ak nej, den var sammensat af lutter smaa Kneb, den kæmpede med lutter lurvede Tricks og billige Midler, kort sagt, det stod ikke bedre til med den end med Friheden. Det stank her som der fra Tusinder Smaahuller, altsammen var ækelt Lapperi, Magt eller Frihed, Absolutisme eller Demokrati, det hele var kun en prangende Kappe, der dækkede over smaalige, modbydelige, indskrænkede Lyster og Følelser. Saa var det vel alligevel bedre at holde sig paa den Side, man ved Fødselen var landet paa. Altsaa vendte han dystert og fuld af Menneskeforagt Hoffets Sag Ryggen og stillede igen sin indædte, gravitetiske Fanatisme i Folkets, Parlamentets og Protestanternes Tjeneste.

Men enten man nu opponerede alvorligt, sagligt og vægtigt som Sturm eller med dystert Ivrighed som Neuffer eller med grov Skælden som Borgmestrene Jäger og Bellon, lige meget hjalp det. Paa Parlamentets utallige, omstændelige Reklamationer, Beklagelser, Petitesser og underdanige Henstillinger gav det hertugelige Kancelli korte, hovmodige Svar eller undlod aldeles at svare. Derimod hørte man om Hertugens truende og voldsomme Udtalelser, han vilde lade en Bataillon Grenaderer marchere op foran Parlamentsbygningen og behandle Kujonerne derinde, saadan som en anden Hertug af Württemberg tidligere havde gjort. Til andre Tider erklærede han, at han nu snart vilde søndertræde denne ondartede og oprørske Hydras Hoved.

Würzburgeren havde altsaa al god Grund til at være i det bedste Humør, da han nu drog ind i Stuttgart. Den schwabiske Arveprins' Daab under saa gunstige Auspicier var en Triumf for den katolske Sag langt ud over Württembergs Grænser. Den foregik da ogsaa med megen Højtidelighed og under en festlig Tilstrømning af katolske Fyrster og Herrer. Paven lod i denne Anledning et særligt Sendebud smykke Hertuginde med Malteserordenens Ridderkors. Kun to Damer foruden hende besad denne Orden, Dronningen af Spanien og Fyrstinde Ucella i Rom.

Gratiøs laa Marie Auguste i sin mægtige Pragtseng, det fine Pastelansigt var næsten gennemsigtigt. Süß' Amulet med de primitive, truende Fugle og de klodsede, uhyggelige Bogstaver var, trods hendes Skriftefaders Forbud, stukket ind under hendes Hovedpude; hun smilede skælmisk, naar hun tænkte paa, hvorledes han vilde rase, hvis han vidste det. Hun var saa fast overbevist om, at kun Amulletten havde reddet hende. Forløsningsen havde været meget langvarig og smertefuld. Nu, efter at Fødselen var overstaaet, frygtede hun meget for, at den skulde have vansiret hende, og de to Medicinere, Doktor Wendelin Breyer og Doktor Georg Burkhard Seeger, maatte Gang paa Gang forsikre hende, at ingen som helst Ar eller søvglinsende Furer vilde komme til at mispryde Hendes Durchlauchtigheds Legeme. Men hun hørte dog mindre paa Lægerne end paa den gamle Barbara Holz, der var uhyre kyndig og autoritativt bekræftede deres beroligende Udsagn.

Iøvrigt fandt Marie Auguste Situationen højst komisk. Hun kigede nysgerrig og amuseret paa det lille Menneskebarn, som hun havde bragt til Verden. Hun havde altsaa, nej, se bare, skænket Landet en Arveprins; nysgerrig betragtede hun sig selv i Spejlet med den mægtige Ramme af drevet Guld; nu var hun da i Ordets sandeste Forstand Landsmoder. Kuriøst var det, meget kuriøst. Karl Alexander vidste ikke rigtig, hvad han skulde sige; han overøste hende temmelig planløst med Gaver, der vidnede mere om Giverens gode Vilje end om hans gode Smag. Senere, da hun maatte tage imod Besøg, lod hun sine smeltende Øjne glide hen over Remchingen og over Riolles og gottede sig over de kejtede Herrer, der var meget fremmede over for Børn og søgte at aftvinge sig selv beundrende Fraser om den Spæde.

Og Fyrstbiskoppen af Würzburg døbte Arveprinsen af Württemberg og Teck, Arvegreven af Mömpelgard, Arvegreven af Urach, Arveherren til Heidenheim og Forbach o. s. v. o. s. v., med Navnet Karl Eugen.

Og Salutskuddene bragede. Klokkerne klang. Galataffel. Fyrværkeri. Man blev belønnet med Steg for en Lykønskning, med Vin for et „Guds Velsignelse“. Og hvor meget Folket end bandede over den katolske Arveprins, saa var dog allerede tidligt om Eftermiddagen hver Mundfuld Steg forsvundet og hver Draabe Vin presset ud af de utallige, uhyre Fade.

Süss holdt sig under disse Festligheder meget i Baggrunden. Tidligere havde han paa enhver Maade nærmet sig Biskoppen og Würzburger-Herrerne, nu saa det næsten ud, som om han undgik dem med Vilje. Det katolske Projekt, der nu hovedsagelig var Centrum for den schwabiske Politik, laa ganske i Würzburger-Diplomaternes og i Militærets Hænder. Havde Herrerne forberedt sig paa kun med største Møje og under alle mulige Spidsfindigheder og Paaskud at udelukke Finansdirektøren, saa bemærkede de nu, med Forundring, at han omhyggeligt undveg alt, hvad der stod i Forbindelse med dette Spørgsmaal. De forstod det ikke, troede, at det var en Finte; de formodede, at Jøden intrigerede direkte hos Hertugen. Men heller ikke til Karl Alexander kom Süss oftere, end han blev tilkaldt. Hertugen var unaadig, fordi han under hele Rigets Spot havde maattet føje Süss i den pinlige Esslinger-Affære; han viste ham ved enhver Lejlighed et fortrædeligt, afvisende, irriteret Ansigt; men Süss forblev, ganske mod Sædvane, tilbageholdende og rolig og gjorde intet for at genvinde Fyrstens gamle Fortrolighed.

Han holdt sig strengt til Forvaltningen af Finanserne. Tidligere havde han, da jo dog til sidst alt paa en eller anden Maade stod i Forbindelse med Penge, i sin Egenskab af Finansdirektør kontrolleret hvert eneste, selv det mindste, Hjul i Regeringsapparatet; nu tilbageviste han næsten alt, hvad man forelagde ham, som ikke tilhørende hans Omraade. Regeringens Mænd betragtede ham med Mistro, snusede efter hans hemmelige, farlige Motiver, følte sig ubehageligt til Mode, idet de antog, at denne tilsyneladende Uvirksomhed kun var Forberedelsen til et stort Kup.

At Hertugen ikke saa pinligt som tidligere kom til at mærke Jødens Tilbageholdenhed ved hæmmet Tilstrømning af Penge, skyldtes den kurpfalziske Raadsherre Dom Bartelemi Pancorbo, som nu tilhørte Hertugens stadige Omgivelser. Med vild Iver styrtede den magre Mand med det blaarøde, indtørrede Ansigt sig over alt, hvad Süss slap ud af Hænderne, hagede sig truende fast, som for al Evighed, paa enhver Plads, som den anden forlod, slugte begærlig, hvad den anden udspyede. Den besværlige, komplicerede og meget forgrenede Finansiering af det katolske Projekt besørgede han næsten ganske alene; dermed gled Overledelsen af Statens Anliggender over paa hans Hænder. Ja, han trængte

endog ind paa Jødens specielle Omraade. Der var nu for Eksempel Sagen med Tobaksmonopolet. Tilskyndet af Süß havde et jødisk Selskab efter mangfoldige mislykkede Forsøg grundet en Tobaksfabrik i Ludwigsburg. Selskabet arbejdede med stor Kapital og paa langt Sigt, oprettede Filialer i Stuttgart, Tübingen, Göppingen og Brackenheim, ja, helt ud over Landets Grænser. Dom Bartelemi Pancorbo, Indehaver af det kurpfalziske Tobaksmonopol og Sagkyndig paa dette Omraade, beklagede sig til Hertugen over, at den Afgift, som disse Jøder maatte erlægge, var altfor lav, han bød mere. Süß veg uden Kamp, ved det første Angreb, holdt med store Opofrelser det jødiske Selskab skadesløst og overlod den velindrettede Fabrik til den overraskede, grinende Portugiser.

Den Selskabelighed, der tidligere havde hvirvlet saa vildt om ham, lod han ogsaa efterhaanden flove af. Det kunde nu ske, at han indledede et Eventyr og opgav det uden at have naaet Maalet, træt og ligeglad. Mellem de talløse Kvinder, der havde hvilet i hans Seng, og som han havde forladt, til Dels ogsaa glemt, fandtes nogle, der istemte den Spot, man tildængede ham med; nogle bevarede Oplevelsen som noget pirrende, forbudt, kosteligt, omtrent som et Smykke, man — desværre — kun tør pynte sig med foran Spejlet i et velaflaaset Kammer, og de tav, naar man talte om ham; nogle stod ved hans Vej, naar han red forbi, og smilede med store Øjne, blev staaende, til han var forsvundet, og de bar ikke Nag til ham, fordi han saa hurtigt havde kastet dem bort; de takkede ham daglig for Oplevelsens korte Timer og bevarede hans Ord, som han havde sagt til hvem ved hvor mange og forlængst glemt, som deres dyrebareste Besiddelse.

Ved den Tid begyndte Josef Süß at interessere sig for sin Tjener og Sekretær, Nicklas Pfäffle. Han havde altid behandlet det fede, ligevægtige, langsomme og utrættelige Menneske godt, som man nu engang behandler et saa usædvanligt anvendeligt og paalideligt Menneske. Men at dette Menneske foruden sin Anvendelighed og Paalidelighed ogsaa besad andre Egenskaber, at han havde Følelser og Oplevelser, der ikke havde Tilknytning til hans Herre, var noget, som Süß nu for første Gang gjorde sig det Besvær at iagttage. Det vilde ganske vist have forekommet ham ugørligt, ja ganske umuligt, at ytre blot et eneste Ord ud-

over det saglige og nødvendige til det blege, fede Menneske; men hans Tone var anderledes, hans Øjne hvilede anderledes paa ham, og hans Holdning var som det ene Menneskes overfor det andet.

Ogsaa Hoppen Assjadah mærkede, at dens Herre, som den bar, var blevet en anden. Maaske red han nu ikke mere omgivet af en saadan Straaleglans som før, maaske følte man rundt om i Folket, at hans Haand ikke mere var den eneste paa Regeringens Vægtstang; men Hoppen Assjadah mærkede, at den nu betød mere for ham end hans Dragt og hans Smykker og Bohave, at han nu saa dens Øjne, og at han nu mærkede, at det samme Liv flød i ham og i den selv.

Kort efter Affæren med Tobaksmonopolet, medens man i Stuttgart og Ludwigsburg feberagtigt arbejdede paa Udførelsen af det katolske Projekt, intrigerede med de andre katolske Hoffer og Herrer, sluttede Militæroverenskomster, søgte at stille Parlamentet i et daarligt Lys hos Kejseren og Riget, prøvede paa at formilde de protestantiske Hoffer, medens Pancorbo, spejdende efter nye Pengekilder, trængte stadig længere ind paa Jødens Omraade, trak den gaadefulde Mand sig pludselig tilbage fra alle Forretninger, tog Permission, betroede Varetagelsen af det vigtigste til Nicklas Pfäffle og forlod med ubekendt Maal og uden nogen Led-sagelse Hovedstaden.

Han rejste til Hirsau. Paa denne usædvanlig ensomme Fart forekom han sig selv uhyre ædelmodig og ophøjet. At tænke sig, at han med et eneste Ord, med en eneste Afsløring kunde vinde Hertugen helt for sig, anbringe sig midt i det katolske Projekt, trænge de lumske, triumferende, grinende Medbejlere ud i Periferien. At tænke sig, at han ganske simpelt aabnede Hænderne og lod det møjsommeligt tilkæmpede, enestaaende, af hele Verden misundeligt betragtede Maal falde til Jorden som Grus. Hvor var han ædel, hvor var han hinsides Godt og Ondt, hvor var han offerglad. Han lagde Alvor, Verdensfjernhed, præstelig Højtidelighed over sit Ansigt, befalede sit smidige, elegante Legeme at føre sig langsomt og værdigt, sine flyvende, rastløse Øjne at virke dybt eftertænksomme.

Medens han ellers til sine Besøg valgte et Tidspunkt, hvor han troede Kabbalisten langt borte, saa ønskede han nu hans Nærværelse. Barnets længselsfulde Hengivenhed forekom ham at være

en selvfølgelig, næsten pligtskyldig Gave, skænket ham til Gengæld af Skæbnen. Skønt Faderens Ansigt, Stemme og Holdning allerede ved hans sidste Besøg fik Magisterens Mistæneliggørelser til at synes dobbelt tomme og meningsløse, følte Naemi sig dog let forvirret af hans nye Udtryk. Hun saa Faderen som Samson, der slog Filistrene, som David, der dræbte Goliath; men hans nye Ansigt passede ikke rigtig til det, og selv om det kun var flygtigt, saa viste sig dog Gang paa Gang for hende det pirrende, beklemmende Syn af Absalon, hvis rige Haar var filtret ind i Træets Grene, og hans Træk var Faderens Træk.

Süss var meget krænkede over, at Kabbalisten ikke viste ham den Agtelse og Værdsættelse, som han dog nu vitterlig havde Krav paa. En Gang sagde Rabbi Gabriel til ham: „Du har indset, at du maa søge Vejen; det er altid noget. Men du har endnu ikke fundet den.“

I Stilheden i det hvide Hus med Blomsterterrasserne tog Süss sin Faders Skæbne i sin Haand, betragtede den, vendte og drejede den. Under Timernes Ensformighed overfaldt de gamle Anfægtelser den rastløse Mand. Hvis han nu bekendte sig til sin faderlige Afstamning, hvem turde saa dadle ham for det? Han havde jo til Overflod vist, at han kunde være ydmyg. Havde han ikke efter en saadan Prøve Ret til at dukke op af Ydmygheden til den Glans, der med Rette tilkom ham? Hvis han nu overskar de Baand, der stadig paany vilde drage ham ned til de Foragtede, saasnart han blot var steget et Trin op? Hvis han stryger Mængdens Smuds og Afsky og Foragt, der klæber ved ham, som ved en Jøde, af sig? Hvis han tager sit smukke Barn ved Haanden, smutter ud af Forklædningen ligesom den arabiske Kalif, og straalende, saa de glemmer at grine, træder frem for sine frække Modstandere, ikke blot i Genialitet deres Overmand, men Kristen og Adelsmand af Fødsel?

Hovmodigt rankede Tulipanerne sig i hans Drømme, Huset laa som en solbeskinnet Terning. De magiske Figurers sælsomme Former, de klodsede hebraiske Bogstaver kastede flygtige Skygger over hans Overvejelser, skematisk stod det himmelske Menneske, det kabbalistiske Træ blomstrede.

Hans Fader. Levet i Brus, sunket ned i Skændsel, død i et Kloster. Nu, ja, ham havde Lykken forladt; Livet havde stødt ham

fra sig, han havde ikke Held. Hvad andet blev der tilbage for ham end at jage efter sin Sjæl? Den der ikke havde Held, maatte skjule sig godt og skue indad. For ham selv, Süß, saa Tingene anderledes ud. Han havde Held. Livet smøg sig ind til ham, smigrede ham, bøjede sig for ham, underdanig og tæmmet.

Han saa op. Foran ham stod Onkelen. Havde han opdaget ham? Den Hykler, den Spion, der jagede efter enhver Tanke, som han haanligt kunde holde hen foran en. Ak nej, han vil ikke mere kunne leve saa ubekymret som før. Hvis han gjorde, hvad der dog kun var naturligt og hans gode Ret, hvis han bekendte sig til Kristendommen, vilde han dog altid føle denne latterlige, slet klædte Mands iskolde Foragt i sin Nakke. Aah, at kunne leve som før! Tage Dagen, som den kommer! Hvortil disse dumme og overflødige Grublerier? Hvis han dog blot kunde udrydde den af Blodet, denne giftigsøde, raadne Fristelse, der rugede over ham i det hvide Hus og lokkede med et Hinsides, med Ydmyghed og Forsagelse.

Naemi kom, og hastigt skjulte han sig bag sin Maske af Ro og Højtidelighed.

Medens han saaledes kastedes frem og tilbage mellem krampagtig, pralende Ydmyghed og dirrende Daad- og Ærgerrigheds-hunger, indfandt Nicklas Pfäffle sig uventet. Berettede, at en her-tugelig Kommission havde beslaglagt Süß' Bøger og Pengekasser for at revidere dem. Finansdirektøren var mistænkt for at have gjort sig skyldig i formidable Bedragerier baade i officielle og private Anliggender, indgaaende Husundersøgelse var forordnet.

Süß' Fjender havde benyttet hans Fraværelse til et mægtigt Fremstød. Venner, som han kunde stole paa, havde han næppe mere. Hofkansler Scheffer og Geheimeraad Pfau var aabenlyst gaaet over til det katolske Militærparti og angreb ham offentligt; Domænepræsident Lamprechts trak sine to Sønner tilbage fra Pagetjenesten hos ham — under Paaskud af, at de var for voksne. Remchingen, de to Herrer Röder, Generalen og Majoren, Obersterne Laubsky og Tornacka og Kammertjeneren Neuffer tudede stadig Hertugen Ørerne fulde med Mistænkeliggørelser mod Jøden. I Karl Alexanders Omgivelser undlod kun Bilfinger og Harpprecht at deltage i den almindelige Klapjagt. De fandt de jesuitiske Sendebud endnu mere modbydelige end Jøden.

Nu havde Dom Bartelemi Pancorbo i lang Tid nøje overvaaget Süss' Juvelhandel. Han fastslog overfor Hertugen, at Süss foretog alle Indkøb paa Juvelmarkedet i Hertugens Navn. Men her var Priserne meget variable; faldt de, saa erklærede Süss, ofte næsten et helt Aar efter, de for dyrt indkøbte Stene for Hertugens Ejendom; steg de, beholdt han dem som sin Ejendom. Jøden væltede altsaa Risikoen over paa Hertugen, lod Fyrsten bære Tabet og stak Profitten i sin egen Lomme. Men til Portugiserens store Ærgrelse gjorde disse Forestillinger ikke noget dybere Indtryk paa Karl Alexander; han mente besindig, at netop derfor var Süss jo Jøde, i øvrigt vilde han i Fremtiden være mere paa sin Post. Han var absolut ikke tilbøjelig til at drage videre Konsekvenser.

Mærkeligt nok var det en ganske indifferent Forholdsregel af Süss, der skulde tjene hans Fjender til at fælde ham. Finansdirektøren havde paa Statens Vegne ordnet Skorstensfejningen saaledes, at Myndighederne mod en vis fastsat Afgift overtog Rengøringen af Skorstenene. Denne Bestemmelse havde fremkaldt baade Latter og Harme, og Kammertjeneren Neuffer spillede Karl Alexander et Smædeskrift over den i Hænde, et uhyrligt, illustreret Flyveblad med Titlen: „Underdanig Taksigelseskompliment fra samtlige Hekse og Trolde til Hans jødiske Hekscellence Josef Süss Oppenheimer, forfattet i alles Navn og overrakt af hele det natelskende Selskabs Oldemoder, Zigeunerinden i Endor.“

Medens Hertugen læste dette Blad, kom den gamle Vision over ham. Han saa sig selv skride i den gaadefulde, bundne Dans, han hørte Magikerens knarvorne, misfornøjede Stemme, han hørte, hørte legemligt, hans Tavshed, saa det Fortiede komme krybende imod sig, mangearmet, formløst. Han vilde løsrive sig fra dette forbandede Hekseri. Hvorfor holdt han da paa Jøden? Han havde jo dog blot Spot og Plageri af ham. Rød i Hovedet, fnysende, stærkt haltende paa den ene Fod stampede han frem og tilbage. Han skulde vise ham noget andet, den Skælm og Filur med hans Bedragerier og sorte Kunster. Endnu hæs af Raseri dikterede han en Ordre, der befalede en nøjagtig Undersøgelse og Prøvelse af Finansdirektørens Regninger og Bøger.

Og Hofkansleren løb, Generalerne løb, Portugiseren løb, strakte den tørre Hals ud af Pibekraven, hakkede til med det

magre, blaarøde Hoved. Revisorerne sad ivrige, svedende, fordybede i deres Arbejde, spejdende gennem Brillerne, lod deres Penne rasle henover Papiret. Regnede, lurede, vejrede. Byggede Søjler af Tal. Væltede dem omkuld. Pillede dem atter sammen. Spejdede, snusede, svedte.

Imidlertid rasede Finansdirektøren med vildt hidsede, ved hver Station ombyttede, Heste til Stuttgart. Denne Inkquisition mod ham, dette Angreb var et Vink for ham. Lykken, Fatum, vilde gribes, vilde betvinges. Saa snart man ikke greb til med alle Sanser, saa snart man ikke uophørlig rettede hele sin Sjæl og al sin Vilje mod den, løste den sig og veg bort. Havde Pakket i Stuttgart ikke mærket hans Slaphed, saa havde de aldrig вовet det frække, plumpe Angreb.

Derfor var han stormende brudt op i den første rasende Vrede straks efter Nicklas Pfäffles Meddelelse. Han saa ikke mere Onkelens mægtige Stenansigt, skænkede det ikke en Tanke mere, om Spot eller Græmmelse traf ham fra de dystertgraa Øjne, viskede flygtig og rask Pigebarnets Sorg ud af sit Sind. Han tænkte kun paa eet, enten han red eller kørte, tænkte kun: „Hvad var der at gøre?“ Hvad skulde han nu gøre? Dumt var det jo, afsindigt, det hans Modstandere havde gjort. At tro, han var en saadan Æsel, at man af hans Papirer skulde kunne paavise blot den ringeste Uregelmæssighed! Disse Gojim var og blev dog kluntede, uden Næse, uden Sporsans. Han maatte smile: nej, til dem hørte han virkelig ikke.

Han kalkulerede. Man vil altsaa intet finde. Hvad vil man saa gøre? Tilstaa, at man har gjort ham Uret? Aldrig. Man vil hænge sig i et eller andet formelt Ingenting, tildele ham en mild Irettesættelse for en eller anden haartrukken Formfejl. At angribe ham alvorligere havde vel Karl Alexander heller aldrig haft i Sinde. Man vilde give ham en Lektion, vise ham, at han ikke skulde føle sig for sikker. Man vil altsaa lade det forblive ved en mild Dadel. For ham vilde det saa være klogest at lade den pirrelige Hertug udadtil faa Ret og stille tage imod den blide Dadel, men derpaa gribe fast om Sagerne med begge Hænder, gengælde Fjenderne og med alle Midler bore sig ind i det katolske Projekt.

Der var det allerede igen: Hvorfor ikke straks spille sin Fødsel ud imod dem?

Nej, nej, alt det vilde have passet for den tidligere Süß. Saa-
dan som han nu var, omgærdet af Ydmyghed og Verdensforagt,
maatte han handle anderledes. Ganske vist var denne, hans Fjen-
ders Indtrængen i hans Affærer og Papirer Vink og Tegn; men
han lod sig ikke narre af Skæbnen. Fejltræk! Han vil selv tvinge
Fatum til at afsløre sig, til at aabne de tætsluttede Øjenlaag.

Hans Beslutning havde allerede taget fast Form, da Hestene
jog frem med Hovedstaden i Sigte. Ethvert Skridt, han vilde tage,
ethvert Ord, han vilde sige. Han vilde hverken være klog, forret-
ningsdygtig eller politisk. Udfordre Skæbnen vil han. Gaa til Her-
tugen og forlange sin Afsked. Giver Fyrsten ham den, godt, saa
har Skæbnen talt. Saa vil han resignere, leve i Stilhed et eller an-
det Sted, synke til Bunds ligesom sin Fader. Holder Hertugen ham
tilbage, saa, ja saa — saa vil han leve som Fjenden, som *Hævneren*.
Thi saa vil han tage sig betalt for Ydmygelsen. Haanden paa Fjen-
dens Hals. Trykke till! Kvæle! Presse!

Ved Hoffet havde man ventet, at Süß vilde forsvare sig, smi-
dig, veltalende, med advokatisk Dygtighed; eller henvise til sine
Meriter, patetisk bedyre sin Uskyld, eller slaa om sig, rase. Intet
af dette skete. Rolig gik han til Hertugen. Svarede ikke med en
Stavelse paa den rasende Mands rullende, buldrende Bebrejdelser.
Bad, da Hertugen endelig standsede for at trække Vejret, i rolige,
stiltfærdige Ord om sin Afsked. For mulige Fejlbeløb indestod han
med sin samlede faste og rørlige Formue. Hertugen blev først
maalløs, skældte saa, sanseløs, lallende af Raseri. Süß gentog høf-
lig og urokkelig sin Begæring. Da Karl Alexander med løftet Arm
trængte ind paa ham, gik han, efter i bestemte Vendinger at have
udbedt sig Svar snarest paa sit velovervejede, underdanige Ønske.

Karl Alexander lod Anklagerne falde. Spurgte, med Stemmen
sammenpresset af Raseri, om de havde fundet Beviser. Hvæsende
af Vrede overøste han de stammende, undvigende, skælvende Her-
rer med hæslege, skidne, pøbelagtige Skældsord. I sin Bag havde
Jøden mere Hjerne end de alle i deres Grødsaller. Han begreb
ikke, at han havde ladet sig rive med af deres afmægtige, mis-
undelige, hjernebløde, fejge, giftige Paafund. Hvor var Jøden ham
dog uendelig mange Gange kærere end de idotiske, kristne Fæ,
som de var.

Gnaven sendte han Sagens Akter til Süß tilligemed en kæmpe-

mæssig Dusør og Gavebreve paa rige Jordejendomme. Fjenderne krøb slagne ind i deres Huler. Næsten uden Kamp genvandt Süß den tabte Position. Det katolske Projekt holdt han sig endnu lidt paa Afstand fra; men paa ethvert andet Omraade trængte han frem, greb ind, hvor man strejfede hans Interesser.

Der sad han nu i den gamle Magt, strammede Tøjlerne, og hver en i Hertugdømmet mærkede hans Haand. Hvad der var sket i Mellemtiden, blev prøvet og korrigeret. Skorstensfejerforordningen, som allerede var trukket tilbage, blev nu endog lovbe-falet; de flyvende Blade forsvandt; kun hemmeligt, paa den „Blaa Buk“s Retirade, foreviste Konditor Benz sine Fortrolige det natelskende Selskabs Takkeskrivelse til Hans jødiske Hekscellence. Domænepræsident Lamprechts sendte ogsaa sine to Sønner tilbage til Jødens Tjeneste, han havde betænkt sig, de var alligevel ikke for gamle.

Udadtil syntes Süß' Stilling i Stuttgart at være den samme som før. Han dyrkede ogsaa den brusende Selskabelighed som tidligere. Men han herskede mere, var mindre elskværdig. Han til-lod sig bidende, ondartede Vittigheder, tav heller ikke, naar man morede sig paa hans Bekostning. Da General Remchingen en Gang paa sin sædvanlige Façon groft forhaanede ham for hans Jødedom, betragtede han Generalen fra oven nedad, fra neden opad, og da Remchingens Grin stivnede under det sælsomme, gen-nemtrængende, truende Blik, lo Jøden ham pludselig ondt og uhyggeligt lige op i Ansigtet.

Marie Auguste konstaterede beklagende, at hendes Husjøde langt fra var saa tiltalende og amusant som før. Ak, der var saa meget, der ikke var saa amusant som før.

Forholdet mellem Hertugen og Süß havde ogsaa ændret sig. Karl Alexander var særdeles ofte sammen med ham og viste ham, som Undskyldning for sin Mistro, overordentlig stor Gunst og Naade. Men ofte sagde han til sig selv, at det dog vilde være bedst at være fri for Jøden. Naar han alligevel intet foretog sig i den Retning, var det, fordi han skød sig ind under, at Süß vidste for meget og for let kunde kompromittere ham; desuden vilde det jo være taabeligt at sende ham ud over Landets Grænser med alt i Behold, efter at han i den Grad havde mæsket sig paa dets Be-kostning. Han indrømmede ikke for sig selv, at det, der tiltrak

ham hos Jøden, lige saa vel som det, der frastødte ham, laa langt dybere og uhyggeligere i hans Blod.

Ogsaa nu kunde det vel forekomme, at Süß pludselig lod Hænderne falde og grublende sank hen i sig selv, rykket langt bort i gaadefuld Lammelse. Da strakte vel Dom Bartelemi Pancorbo sit sammenpressede blaarøde Hoved frem fra den Krog, han var jaget ind i, og skelede under de foldede Øjenlaag efter Solitæren paa Jødens Haand, blinkede, krummede Fingrene til Greb. Men han var blevet meget forsigtig, og nøjede sig med at se og høre.

Marie Auguste stod nogen foran Spejlet, strakte sig, betragtede sig selv. Ængstelig, nøje, Træk for Træk, Led for Led. Aandede smilende op. Nej, nej, hun havde ikke taget Skade, hun var ikke vansiret. Hun var skinnende glat og slank som før. Med de smaa, fyldige Hænder følte og klemte hun paa sin Krop. Aah, den var blød som før og dog fast. De mandelformede Øjne granskede alvorligt og skaanselsløst det lille, salamanderagtige Hoved i Spejlet. Det lange Svangerskabs Besværligheder, Fødselens vilde Kvaler havde ikke efterladt et eneste skarpt Træk. Klar og straalende og glat rundede Panden sig under det blanke, sorte Haar, ingen Fold gled fra Kinden ned mod de blodrøde Læber. Den nøgne Kvinde løftede med en halvt hieratisk, halvt obscøn Bevægelse begge Arme og foldede Hænderne over sit Hoved, saa at det sorte Krus i Armhulerne traadte frem, og hedt aandende, smilende gik hun med lette Skridt, næsten dansende, gennem Værelset. Aah, endnu gled hun som flydende Vand hen over Jorden, endnu legede hendes Lemmer i lydig, selvfølgelig Harmoni. Og hun strakte sig vellystig, og Dagen laa blaa og ubekymret foran hende.

Men allerede den følgende Nat sneg den samme Angst sig imod hende, krøb nærmere, omklamrede hende fastere, kvælende. Og den næste Dag stod hun endnu længere foran Spejlet, og granskede endnu længere sit Legeme, Kødet, Huden, hver lille Bevægelse. En sygelig, grufuld Rædsel for at ældes levede i hende. Hun formaaede ikke at gennemtænke den Tanke, at dette Haar skulde falme, denne Hud blive fuld af Rynker, dette Kød forgaa. Hun vil komme til at humpe møjsommeligt omkring, smaahoste,

spytte, Mændene vil være glade, naar de har overstaaet de ceremonielle Haandkys og Konversationen, og Kvinderne vil ikke mere misunde hende. Hendes Øjne tilsløredes, naar hun tænkte paa det; hun var forgiftet af disse Syner.

Kom hun til at tænke paa, at Barnet fremskyndede hendes Henvisnen, saa følte hun Nag mod Drengen. Han var hende fremmed, han var absolut ikke en Del af hende; det var ubegribeligt, at det dér engang var groet i hendes Legeme. Det var et stort, sundt Barn, der havde arvet Faderens kraftige Næse og den svulmende Underlæbe; trods det var det baade smukt og opvakt. Man forsikrede Marie Auguste, at Barnet klædte hende udmærket, og at hun virkede charmerende og rørende som Mor; men hun nærede ikke dybere Følelser over for det spæde Barn end for Eksempel overfor den lille, moderne Pincher, som hun vidste saa sød ud, naar den tittede frem under Sømmen paa hendes vide Kjole.

Hendes Dag var som tidligere fyldt til Randen med broget, larmende Munterhed; men hun var nu mere rastløs, mere nervøs. Hr. von Riolles begyndte at kede hende, hun forstod heller ikke rigtig hans spidsfindige Aandrigheder mere, Jøden var ikke saa morsom som før og fandt sig ikke i enhver Leg; Remchingen med sine plumpe Uanstændigheder var hende ligefrem modbydelig. Saa drog hun den Deputerede Johan Jakob Moser ind i sin Kreds og anvendte alle Midler for at blive denne statelige, patetiske, glødende selvsikre Mands Omphale.

Blandt Damerne sluttede Marie Auguste sig nu som før nærmere til en eneste, Magdalene Sibylle. Hende smigrede hun, klyngede sig til hende, gjorde sig lille, talte til hende som en dum, lille Søster til den alvidende, ældre. Aah, Magdalene Sibylle, hvor var hun alvorlig og klog og erfaren og samvittighedsfuld. I hendes, Hertugindens, lille Hoved flagrede alting broget og forvirret omkring mellem hinanden som mangefarvede Myg, og alting gled af hende som Vand, og ingenting blev siddende. Men Magdalene Sibylle gemte omhyggeligt alt, hvad der blev sagt, og hvad der skete, og betragtede det og beskæftigede sig med det og gjorde det til sit eget. Derfor var hun ogsaa saa fyldt af Oplevelser og Erfaringer, og hun, Hertuginde, var kun ganske lille og dum sammenlignet med hende, skønt hun bar en Krone og i egentligste

Forstand var Landsmoder og endogsaa var udmærket med Malteserkorset.

Magdalene Sibylle var med lidt Forbehold venlig mod hende og forsøgte, saa godt hun kunde, at forstaa dette bølgende, omskiftelige Væsen. Mange Gange gyste hun dog næsten overfor denne dansende Sorgløshed. Var denne Kvinde, som alting gled af, baade Mand, Barn og Land, som ikke var til at gribe, som kun levede for sit Legemes skønne Udseende, var hun ikke en Luftens Skabning, et Fata Morgana, noget uvirkeligt, en farverig Skygge?

Den unge Pige med de brune, ynglingeagtigt kække Kinder var blevet træt. Den dybe Glans i de blaa Øjne, der var saa uvirkelige og usandsynlige under det mørke Haar, blev blegere, den spændte Holdning blev slappere, mere kvindelig. Hun havde kæmpet sig træt, hun var udbrændt, nu var hun stille og følte ingen Trang mere til vildt og oprørt at flamme.

Hun havde levet i Brødremenighedens Ydmyghed og Henrykkelse, Skriften havde haft Mening og Klang for hende, hun havde set Gud, Apostlene havde sat sig ved hendes Seng og talt med hende. Saa havde hun set Djævelen i Skoven, hun var draget ud som en Fakkell og hellig Brand for at bekæmpe ham. Og saa var Hertugen og Jøden kommet og havde oversvømmet og ødelagt hendes Have som en Dyndflod. Alle Blomster og Frugter og Træer og alt Grønt havde ligget dræbt under Dyndet, og da Vandet igen var trukket bort, havde der ikke været andet tilbage end vaadt, ufrugtbart Mudder.

Og saa var Süß' Anstrengelser for at vinde hende kommet. Hun havde trods den første Skuffelse betragtet ham som en stor, livgivende Sol og havde villig og med bevidst, grænseløs Hengivelse aabnet alle Legemets og Sjælens Porer for ham. Men han havde været en Sol, der ikke varmede, og som bleg, uopnaelig, uden Medlidenhed vandrede sin Bane. Hun havde rettet hele sin Vilje mod det ene at forstaa ham, hun havde ladet sig rive med af ham, og hun havde ogsaa, mere end nogen anden, forstaaet hans udviklede Forhold, forstaaet hans Isolering, hans Kampe, hans Nederlag, hans lammede Tilstand, hans nylig atter erobrede Magtstilling. Men baade hendes sky og hendes aabenlyse Forsøg paa at vinde ham forblev uden Resultat; han viste hende en over-

ordentlig høflig, fortrolig Venskabelighed, men al mandlig Glød var blevet til Aske.

Men nu fortvivlede hun ikke mere; hun dømte sig selv. Gik sin graa og solløse Vej. Hun overvejede klart, fast, sagligt: hun havde passet til at være Godsejerinde; maaske havde en større Landadelsmand, der ikke trak sig tilbage fra Verden, men som dog følte sig stærkest og sikrest paa egen Grund, mellem sine Bønder, været den rette for hende. Nu havde en ond, vildledende Stjerne ført hende ind i en forkert Verden. Men hun var ikke selv uden Skyld deri, ukaldet viser Belzebub sig ikke; den, der faar ham at se, saadan som hun dengang i Skoven, har i sit inderste, allerhemmeligste Indre længtes efter ham. Men lad det være, som det var, det var vanvittigt at gruble mere over det. Nu var hun i hvert Fald banlyst til dette Hof, der forekom hende som en meningsløs Hvirvel af brogede Dyr, der svirrede imellem hinanden, og det eneste Menneske mellem alle disse, til hvem hun følte sig draget med tusind Baand, var hende ved sin høflige, fortrolige Venskabelighed ak! uendelig mange Gange fjernere end Djævelen dengang i Skoven ved Hirsau.

Hun gik igen oftere til Beata Sturmin. Den blinde Hellige var ikke længer en taabelig Gammeljomfru for hende; den Stilhed, som hun selv levede i, forekom hende i den fredfyldte, fromme, benaadede Kvindes Nærværelse mindre øde og dump, ja, mange Gange følte hun næsten legemligt denne Stilhed som en god, varm Kappe.

Hos Beata Sturmin traf hun ofte Stadsdekanen, Johann Konrad Rieger, Stuttgarts bedste Prædikant, og hans yngre Broder, Ekspeditionsraaden Immanuel Rieger. Johann Konrad, Prædikan-ten, kunde heller ikke i den Helliges rolige Stue tøjle sin flydende Veltalenhed. Han var en godmodig, retskaffen Mand, men hvorfor skulde han ikke aagre med det Pund, som Herrens Naade havde begavet ham med? Og han bredte sine smukke, dunkelt-tonende Ord som et kostbart Fløjls ud for sine Tilhørere, at de kunde fryde sig derover. Immanuel Rieger, Ekspeditionsraaden, lyttede beskeden og andægtig til, naar hans berømte Broder talte. Han var en lille, mager, uanselig Mand. For at bibringe sit drengeagtigt bly Ansigt en Smule Mandighed, bar han paa Trods af Moden et fyldigt, kort Overskæg. Den flittige og samvittigheds-

fulde Embedsmand var opfyldt af en dyb, indre Trang: At faa Lov til at ære store Mænd; det var hans Adspredelse og største Glæde, og det var ikke svært at komme til at gælde for en stor Mand i hans Øjne. Der fandtes saa mange Mennesker, som Gud havde benaadet rigt med store Gaver; han saa gerne fuld af Hengivelse og sand Beundring op til dem, han var salig over at faa Lov til at omgaas saa mange virkelig betydende Mænd og Kvinder i den blinde Helliges Kreds.

Magdalene Sibylle saa han op til i grænseløs Tilbedelse, knælede for hende i sit Hjerte. Hvilken Kvinde! Hvilken Martyrindel! Denne, den reneste og dydigste Kvinde i hele Schwaben, hvad maatte hun ikke have lidt, hvor mange Tusinde Gange havde ikke hendes Sjæl maattet lide Døden, da den kætterske Suveræn kastede sine Øjne paa hende! Kaste sine Øjne paa hende, en anden Formulering vovede han ikke selv i sine dristigste Drømme. Og hvor værdigt bar ikke denne med alle Kroppens og Sjælens Undere udstyrede Hellige sin Tornekron.

Genert vovede den lille, uanseelige Herre med Overskæget af og til at henvende et Par Ord til hende. Han talte ikke om sin uhyre Beundring, det vilde han aldrig have fordristet sig til, han talte om en fælles Bekendt, Magister Jakob Polykarp Schober i Hirsau. Magdalene Sibylle smilede et lille, dobbeltbundet Smil. Aah, Hirsau! Aah, den lidt førladne, godmodige, pluskæbede Magister! Duften af stegte Æbler og den andægtige, brægende Sang om det himmelske Jerusalem flød sammen i hendes Erindring. Imidlertid vedblev Ekspeditionsraad Rieger at tale om Magisteren, han fortalte beskedent, omstændeligt og med stor Agtelse for hans poetiske Talent om Sangen: „Næringssorger og Gudstillid“ og ogsaa om den anden: „Jesus, den bedste Regnemester“, og Magdalene Sibylle lyttede tyst og stille til Ekspeditionsraadens ærbare Ord.

Den grænseløse, andægtige Ærbødighed, der saa ganske selvfølgelig steg op til hende fra hele hans Væsen, gjorde hende godt. Selv om hun kun aflagde og modtog de nødvendigeste Visitter, lod Livet ved Hoffet hende dog se utallige Mennesker, der opførte sig meget kunstlet og krampagtigt forstilt imod hende og ikke vidste, hvorledes de skulde opfatte den særegne Stilling, hun indtog. Hun var Hertugens Maitresse, Pietist og den katolske Hertug-

indes Veninde, det rimede slet ikke, man kunde ikke blive klog paa det. Derfor slog der fra de Mennesker, hun kom sammen med, en saadan dump Blanding af Spottelyst, Forlegenhed, Ubehag, fræk Nysgerrighed og Servilitet op imod hende, at hun kun meget sjældent hørte en fri, uforfalsket Udtalelse. Saa meget mere glædede hun sig over Ekspeditionsraadens naive, selvfølgelige Beundring.

Hun længtes mere og mere efter Ro og mindre Kaar. Det tomme, forstyrrede Liv ved Hoffet, hele Magtens glansfulde, oprivende Apparat gav hun Skylden for, at Süß ikke havde noget indre Øje for hende, og denne Hoftilværelse blev hende mere og mere modbydelig. Noget af det fra Forfædrene nedarvede dumpe Had til de glimrende, brusende Herrer gærede i hende; en af hendes Moders Aner havde været Anfører under Konrad den Armes Oprør og var forsmædeligt blevet henrettet. Hun forenklede stadig sit Hus uden for Stadsporten, klædte sig stadig mere kvindeligt og borgerligt, forsmaaede, saa ofte det lod sig gøre, at bære Parryk. Karl Alexander, der kun slet forstod at tale med hende og nu egentlig kun holdt hende, fordi han troede, at dette Kærlighedsforhold klædte ham og var populært, saa forbavset til, men nøjede sig med at ryste uforstaaende paa Hovedet, især da ogsaa Hertuginde lod til at mere sig mere end hun var chokeret.

Men hvem der med dyb, magtløs og forbitret Kummer saa paa Magdalene Sibylles tiltagende Borgerlighed, var Weissensee. Han var aldrig kommet sin Datter nær, ja, det alvorlige, tungsindige Pigebarn havde endog under alle Aarene i Hirsau nærmest været lidt generende for ham. Og dog var hun hans Ønskers Opfyldelse og hemmelige Stolthed. Hun var af et finere Stof end de andre Mennesker, hun var anderledes, stod over dem. Hun havde sin egen Luft omkring sig, og selv en Skeptiker talte — omend med et Smil — uvilkaarligt mere hensynsfuldt og ærbødigt til hende. Den overordentlig kloge Mand, der besad stor Dømmekraft, vidste nøjagtigt, at han trods al Begavelse manglede den afgørende menneskelige Tyngdekraft, at han var uden Kerne; Magdalene Sibylle ejede denne Kerne, hendes Skridt, hendes Aandedræt, hendes Stemme besad denne naturlige, indre Vægt; han saa i hende sin Fuldendelse; at hun var Barn af hans Lænder syntes ham en Retfærdiggørelse af ham selv. Han vovede end ikke

hemmeligt at kritisere hende. Men lige meget med, hvad hun var, om Dame eller Helgeninde, hun var i hvert Fald fjern og uopnaelig for almindelige Mennesker, var anderledes, var en i sig selv hvilende Verdens Indhold og Øjemed. Da Hertugen kom og trampede hende ned, kunde dette ikke, hvor meget det end knuste for ham og udmarvede ham, ændre hendes Billede i hans Indre. Hun var Athene, der var steget ned til de Dødelige i en schwabisk Piges Skikkelse, eller hun var i hvert Fald en Halvgudinde. Men da hun blev mere og mere borgerlig i Klædedragt, Livsførelse og Ordvalg, brast denne hans kæreste Tanke, hans kraftigste Støtte og bedste Argument mod Selvbebrejdelse og nagende Utilfredshed. Aah nej, det saa ikke blot saadan ud, hun *var* en Borgerkvinde. Den filadelfiske Sværmske, den marmorkolde Hertugmaitresse, der ikke gav Agt paa sin Almagt, hvis Sjæl havde hjemme paa en anden Stjerne, havde været Forklædninger. Den nøgterne Borgerkvinde, syslende med Hverdagens praktiske Ting og tilfreds med dem, var den ridicule, endelige, højst ordinære, sidste Form for Virkelighed. Var hun blevet Skuespillerinde, Eventyrske, Skøge eller Helgeninde, intet kunde have røkket hans dybe Tro paa hende. Men dette var det eneste, der ikke maatte ske, hun maatte ikke skrumpe ind i de andres brave, almindelige, lave, hverdagsagtige Rækker; denne Snæverhed, denne daarlige, mugne Luft maatte ikke blive hendes.

Med fin Sporsans vejrede han, at ogsaa Jøden var Skyld i denne Magdalene Sibylles nøgterne, endelige Forandring. Men heller ikke nu overfaldt ham nogen letkøbt Hævnfølelse. Kun forstærkede Nyrgerigheden sig, den fine, gaadefulde, æggende, berørende Nysgerrighed: Hvad vil den anden gøre i det samme Tilfælde? Hvorledes vil hans Ansigt forandre sig, hans Holdning, hans Hænder?

Denne Nysgerrighed stak ham som Naalespidser, bølgede over ham, naar han sov ind, krøb og kradsede fra Lænden op ad Ryghvirvlen, fyldte ham helt og holdent.

Med Troen paa Datteren brød hans sidste Skranker sammen. Han havde maattet regne med, at hans Stilling ved Hoffet, hans Deltagelse i det katolske Projekt ikke i Længden lod sig forene med hans Mandat i det snævrere parlamentariske Udvalg. Men da man benyttede sig af hans Sygdom og — ganske vist i en særdeles

høflig Form — udelukkede ham fra Ellevemandskommissionen, græmmede det ham dog dybt og smerteligt. Han tog nu uden yderligere Hensyn stadig mere og mere aabenlyst Parti for Hertugens Regering. Klogere og med finere Fært end den plumpe Remchingen og den graadige Pancorbo havde han ikke deltaget i Klapjagten paa Süß, da han ikke troede paa Jødens tilsyneladende Lammelse og Afmagt. Saaledes var han nu den, der lettest kunde tilvejebringe Forbindelsen mellem Bærerne af det katolske Projekt og Finansdirektøren, uden hvem det nu en Gang aabenbart ikke gik. I Süß' Hus mødtes han med Kapucinerne fra Staden Weil, desuden med en italiensk Abbed, en Udsending fra Fyrst-abbeden i Einsiedeln. Naar Weissensee indfandt sig til disse Sammenkomster, saa foretrak han for Formens Skyld at benytte sig af en Bagdør i Süß' Hus; men han gjorde det ved højlys Dag og saa ostentativt, at et saadant Hemmelighedskræmmeri maatte virke som en Udfordring. De gamle Herrer Harpprecht og Bilfinger trak han sig mere og mere tilbage fra; alvorlige, bedrøvede og uden Had saa de ham uhjælpeligt hildet i det skændige Net.

Dag for Dag smøg han sig nu nærmere til Hertugen, udnyttede uden Skrupler sin mærkværdige Stilling som illegitim Svigerfader. Han opbød al sin Menneskekundskab for at underkaste sig Karl Alexanders Luner, og Hertugen, der endnu var forbitret paa sine nærmeste Raadgivere paa Grund af Intrigen mod Süß, og som overfor denne følte sig ubehageligt til Mode og uden den tidligere Fortrolighed, fandt Behag i Weissensees Smiger og Ivrighed. Mange af de smaa Tjenester, som Jøden før havde gjort ham, Betaling af personlige Forpligtelser, Tilførsel og Affærdigelse af Kvinder og andet af den Art, tog nu Kirkeeraadsdirektøren smidigt og umærkeligt paa sig. Den würzburgske Geheimeraad glædede sig over, at hans højtærede Ven nu helt og holdent var blevet en Hofmand; han saa langt hellere Weissensee, der faldt i hans Smag, som Hertugens Fortrolige og intimeste Ledsager end den tvetydige Jøde, som man dog aldrig rigtig fandt sig til Rette med. Han undte af ganske Hjerter Konsistorialdirektøren Indflydelse og Magt, og ofte, naar han, behageligt slubrende den hede Kaffe i sig, sad sammen med ham, gav han ham, dog kun forsigtigt og indirekte, nyttige Vink om, hvorledes han fremdeles kunde nære og befæste Hertugens Fortrolighed.

For yderligere at fange Karl Alexanders Interesse for sig le-
dende Weissensee ham ind paa raffinerede, kunstigt lastefulde Af-
veje. Den af Naturen sunde Mand, der egentlig slet ikke fandt Be-
hag i den Art Nydelser, og som foretrak grovere Kost, troede at
skylde sin Reputation som Fyrste og Verdensmand ogsaa at smage
disse Frugter. Prælaten skaffede ham Kvinder, som egentlig slet
ikke tiltalte ham, men som netop var paa Mode i det overmætte
Paris; han skaffede ham ogsaa forskellige Arcana og Aphrodi-
siaka, førte ham stadig dybere ind i den forgiftede Have og gjorde
sig uundværlig som Mentor. Sælsomt nok saa Hertuginde ikke
gerne, at Karl Alexander dyrkede dette Venskab. Hun var absolut
ikke snerpet, satte tværtimod Pris paa at lade sig lastefulde Ting
fortælle, hun fik da altid et anstrengt, eftertænksomt, drømmende
Ansigtstudtryk; hun holdt paa sin Maade ogsaa af Faderens An-
sigt, der var gennemfuret af utallige, vidende, lastefulde Smaa-
rynker. Men Weissensees Ansigt hørte til de meget faa, som hun
ikke kunde lide; maaske fordi hans Fordærvethed ikke var op-
rindelig, men erhvervet ad Omveje.

Karl Alexander plejede at foranstalte store, pragtfulde Jagter
og anvendte uhyre Summer til disse; i en af sine Skove lod han
anlægge en kunstig Sø til at drive Vildtet ud i. Ved en saadan Jagt
udkastede Weissensee, at man dog engang skulde forsøge blot at
være et ganske lille Selskab. En Jagt, som den, der netop fandt
Sted, var en Repræsentation, intet Divertissement. Hertugen bi-
faldt Tanken. Ved en senere Lejlighed omtalte Weissensee den
smukke vildtrige Skov ved Hirsau; det vilde maaske være en kær-
kommen Afveksling engang inkognito, kun ledsaget af en to-tre
Herrer, at blive der et Par Dage, uden Jagtslot, Komfort og stort
Tjenerskab, blot for at hvile ud, aflægge Kronen og som en Land-
adelsmand hengive sig til Jagtens Glæder. Om den Ære, det vilde
være for ham, at turde byde Hans Durchlauchtighed Velkommen
som Gæst i sit Hjem, vilde han slet ikke tale. Karl Alexander
gjorde ikke mange Omstændigheder men slog fornøjet til. Weis-
sensee havde valgt Dag og Time for sit Forslag med Behændig-
hed; desuden traf det sig saa heldigt, at Hertugen kun to Gange
havde besøgt det berømte Kloster, der laa ved Hirsau. Jagtpartiet
blev fastsat til den aller nærmeste Fremtid og, for at bevare In-
kognitoet, forberedt i største Hemmelighed.

Fra det Øjeblik udviste Weissensee en mærkelig, foretagsom Ivrigheid. Han var som forynget, hans Gang var smidigere, hurtigere, hans Øjne betragtede Mennesker og Ting med en dybere Glans. Han opsøgte med Forkærlighed Süss' Selskab; saa ofte det kunde lade sig gøre, var han sammen med ham. Med et lille, vellystigt Smil om den fine, nydelsessyge Mund lyttede han til Süss, naar han talte; det smalle, kløgtige Hoved strakte sig ivrigt ligesom vejrende frem. Naar Süss ikke mærkede det, saa han op og ned ad ham, slugte begærligt Synet af ham, og den anden, som følte en let Kuldegysen og ikke vidste hvorfor, blev tyk i Mælet og forstummede til sidst helt.

Rabbi Gabriel forlod Huset med Blomsterterrasserne og begav sig paa en af sine ensomme Rejser. Han gennemkrydsede Schwaben fra Øst til Vest, vandrede i Augsburgs statelige, gamle Gader. Drog, enfoldigt og mistroisk betragtet, ind i den bayerske Kurfyrstes farveprægtige Residensstad. Bøjede af mod Syd op i Bjergene. Ved Floden laa en broget, larmende Markedsplads muntert udbredt. Herfra blev Dalen snævrere, mere kroget, Vejen fulgte i endeløse Bugtninger den brusende, hvidgrønne Flod. Højt oppe paa en Græsgang saas en fritliggende, kurfyrstelig Jagthytte omgivet af mægtige, hvidbrune, svimlende høje Klippevægge.

Vejen delte sig. Rabbi Gabriel dukkede ind i en tyk, endeløs Skov. Han gik opad langs den stadig smallere, brusende Flod, som muntert brød sig Vej gennem den dunkle Skov. Kabbalisten passerede Grænsen, betraadte kejserligt Gebet. Tyst og meget ensom laa Egnen. Efter to Dages Vandring stødte han, der hvor Floddalen udvidede sig, paa nogle fattige Huse omkring en lille Kirke. Her overnattede han.

Nogle faa Mil længere frem spærrede en høj Fjeldmasse Floddalen, som han hidtil havde fulgt. Foran denne forgrenede Dalen sig i tre Sidedale, dannet af Fjeldstrømme, som mundede ud i Hoveddalens Flod. Han bøjede ind i den første. Den steg ganske langsomt, var venlig, alvorlig, Klippevæggene var bevokset med Skov højt op. Han bøjede ind i den anden. Den var meget kort, steg barsk og anstrengende og endte snart i en cirkusagtig Halvrunding af kæmpemæssige, uhyggeligt nøgne, hvidligbrune Klippevægge. Han bøjede ind i den tredje. Denne var længere og bredere

end de andre. Strømmen, der havde dannet den, havde ikke saa stærkt et Fald, ofte forsvandt den ganske, flød under Jorden. Rabbi Gabriel stødte paa Pilekrat, Mosebund. Længere oppe laa en lille, forladt Hytte, aabenbart den eneste i vid Omkreds.

Dagen var skyet, det var ikke varmt, men lummert. Den forladne Mand pustede tungt og vandrede møjsommeligt frem uden Vej eller Sti.

Bagved Hytten udvidede Dalen sig uventet. Et Ahorntræ stod pludselig fremmedartet foran ham. Flere. En hel Lund. De store, gamle Træer stod meget stille, ikke et Vindpust, ikke et Blad rørte sig. Kun ganske utydeligt saa man imellem Træerne de kæmpe-mæssige, hvide Klippevægge, der i en vid Bue ubønhørligt lukkede sig om Dalen, og de var saa høje, at man ikke kunde se deres Tinder gennem Træerne. Beklemmende tung var Luften. Lunden med de gamle, alvorlige, afblegede Træer var som ved et Trylleslag flyttet herhen mellem Bjergene fra et sydligt Landskab; næsten legemlig laa den dybe, trykkende Stilhed, hele den urørlige Dal var forhekset, man stod indespærret i den som ved Verdens Ende.

Rabbien satte sig under et Træ, tung, træt, let stønnende. Han tog et Brev fra Süß frem med hebraiske Bogstaver, et alvorligt Brev, sminket med en næsten krænket Fromhed. Han fordybede sig i Skrifttegnene, inddrak dem. Sænkede saa sit Hoved, tvang den Mands Ansigt frem for sig, der jagede efter sin Sjæl, den Mand, han uløseligt var knyttet til. Hjælpe ham! Hjælpe den begravede Sjæl frem til Dagen, saa at hans egen, der var knyttet til den, kunde aande lettere.

Men denne Dal var ikke det rette Sted til Selvfordybelse. Aah, dette Tryk af den ubevægelige Luft. Havde Samael, den Venstre, sendt sine mægtigste Aander herhen for at presse ham ned og drage ham bort fra hans Værk? Frels min Sjæl fra Sværdet og mit Liv fra Hundens Vold!

Uhyggelige, ubevægelige, ligagtige stod de fremmedartede, uventede Træer. Ej, Dæmoner overalt; uden Skikkelser og i Myriader af Skikkelser var de omkring Menneskene og forvirrede dem, der stræbte op mod den højere Verden. De Dødes Sjæle soner deres Synder indesluttet i Millioner af Ting, manet ind i Dyr og Planter og Stene. I den summende Bi er Sjælen af den sladder-

vorne, som misbruger Ordet, indesluttet; i den flakkende Flamme den ukyske, i den stumme Sten Spotteren og Bagtaleren. Rabbi Isak Luria, der var viis fremfor alle Mennesker, saa Sjælene, naar de forlod Kroppene; ogsaa de Levendes Sjæle, naar de paa Sabbatsaftenerne fløj op til Paradis.

Aah, om han kunde se denne Mands Sjæl! Tale til den, tale med den, hjælpe den. Sjælene, der har tilhørt de Mennesker, der jager hen over Jorden kun for at opnaa denne Verdens Goder, farer efter Døden ned i et Vand. Fredløse slynges de frem og tilbage, sønderrevet, sønderslaaet, hundredfold knust i hvert Øjeblik. Kendte Menneskene denne Pine, vilde de aldrig ophøre at græde. Menneske, rastløse, jagende, forjagede! Tænk paa det! Tænk paa det, Menneske!

Stadig dumpere, mere trykkende og kvælende snørede det sig om ham. Tvang ham til at se op. Mellem Løvet var tusinde Øjne rettet imod ham, Barnets Øjne, de gyldentbrune, dybe, ja, hans Hjerte standsede, Naemis Øjne. Og de raabte bønfoldende, indtrængende, inderligt, angstfulde, besværgende: „Hjælp!“ „Hjælp!“ raabte de, stadig mere indtrængende, forpint, bønfoldende, og de slap ham ikke. Han strøg sig over Panden, strøg Synerne bort, lænede Hovedet tilbage, saa op mod Himmelen. Der var forrevne Skyer, sælsomt ordnede, de stod urørlige. Pludselig saa han, at de dannede Bogstaver, to hebraiske Bogstaver, de sagde: „Hjælp!“ Han rev Ansigtet væk, da han saa, at Grenene i det Træ, han sad under, dannede de samme Bogstaver: „Hjælp!“ Rødderne ligesaa: „Hjælp!“ Han sprang op, tungt aandende, svedende, Ganen var tør, en Kuldegysning for over Ryggen, det krøb i hans Indvolde, Brystet snævrede sammen som med Reb. Han gik tilbage. Rødderne i Bjergvæggene, Bækkens Løb, alt sammen formede stadig de samme Bogstaver, hele den stumme Dal var en Mund, dens Vægge, Stene, Vand bønfoldt indtrængende, besvor ham, skreg i Nød og Gru: „Hjælp!“

Da hastede den korpulente Mand i de tunge Klæder ned i Dalen, stønnede, snublede, faldt, hastede videre. Naaede frem til Mennesker, drog i rasende Fart den samme Vej tilbage, som han var kommet, paa Muldyr, Heste, i Vogn. I sin Nakke følte han Barnets gyldentbrune, indtrængende, angstfulde Øjne, presset ind i Hjernen de jagende, besværgende, skrigende Bogstaver: „Hjælp!“

I Hirsau, i Weissensees stille, rummelige Værelse med de lange Gardiner sad Hertugen sammen med Husherren og den smidige Geheimeraad Schütz, med Ørnenæsen, samt den knirkende Major von Röder med de raa, næsten altid behandskede Labber. Endnu var Rummet fyldt af Magdalene Sibylles barnlige, sværmeriske Syner, endnu saa Faderen hende sidde i Lampens stille Lyskreds bøjet over sin Bog med barnligt eftertænksomt Ansigt, tavs og indesluttet. Han saa hende komme, som hun var før, med de brunlige, dunede, ynglingeagtigt kække Kinder, de stærke, blaa Øjne, der stod i sælsom Modstrid til det mørke Haar. Ak, hvor meget Lys og Haab havde han ikke drukket af dette Ansigt. Hvor trist og køligt var ikke alt, nu hvor det var slukket.

I Værelset, der endnu var fyldt af hans Forventninger, af hans Arbejde med Bibelkommentaren og af den unge Piges Drømme, drak og larmede nu den fornøjede Hertug sammen med sine Kumpaner. Karl Alexander følte sig ung, frisk og svineveltilpas. Den grønne Frakke stod vidt aaben, han luftede Vamsen og det blonde, melerede Haar. Det havde været en lynende god Idé at slaa sig ned her for Jagten. I Stuttgart og Ludwigsburg stod det fortræffeligt til med Affærerne, det katolske Projekt marcherede fremad med god Fart. Desuden var der det nye Kvindemenneske ved Operaen, Ilonka, som faldt udmærket i hans Smag; man burde jo egentlig have taget hende med. Nej, forresten, det var dog bedre, som det var. Om Dagen Blæsten i Ansigtet, om Aftenen Vin og god, kraftig Mandfolkepassiar! Ingen Kvinder! Ingen Politik! Intet Parlamentspak! Hvor var man ung! Man mærkede, *Mille tonnerres*, ikke noget til sine halvtreds. Hvor kunde man le endnu og glæde sig bare over en Smule Skov og et vellykket Skud.

Neuffer gik til og fra og skænkede Vin. I Halvmørket, udenfor Lampens Lyskreds, sad den Sortbrune stum, krøbet sammen paa Hug. Karl Alexander drak tappert, strakte Benene fra sig og lo drønende over Röders plumpe og Weissensees fine Uanstændigheder og over de overordentlig svinske Anekdoter, som Hr. von Schütz fornem og spækket med mange franske Gloser fremsnøvede. Fortalte saa selv Historier fra Feltlejren og Eventyr fra sin Venedigtid. Med en Blanding af Forbitrelse og Lystenhed lyttede Weissensee til. Egentlig, naar man ret betænkte, var det jo Jødens Skyld, at han maatte tilsmuske sine hvide Værelser med al denne

Raahed og dette taabelige Vrøvl. Nuvel, naar man vilde vide noget, naar man var nysgerrig, saa maatte man vel betale for sin Nysgerrighed. Men det vil lønne sig; det vil lønne sig!

Da Herrerne, tunge i Hovederne af Vin, gik til Sengs, sagde Weissensee til Hertugen, at han havde forberedt en Overraskelse for den følgende Eftermiddag. Han tilraadede derfor underdanigst, at man hvilede ordentlig ud næste Morgen, indtog en god Frokost, og derefter vilde han føre Hans Durchlaucht ud i Skoven og forevise sin fine Overraskelse. „Weissensee!“ lo Hertugen. „Gamle Ræv! Ekscellence! Præsident! Jeg er tilfreds med Ham. Han forstaar at finde paa noget nyt for hver Dag. Han er en særdeles brugbar Prælat!“ Han klappede ham paa Skulderen og vaklede ind i sit Soveværelse.

Næste Dag drog man af Sted, dampende af den megen Mad, dunstende af den sagkyndige Weissensees gamle Vin. Fulgte først Landevejen, veg saa ind i et Hjulspor. Lod Vognene blive tilbage her, fulgte en Fodsti og stod endelig foran en solid, meget høj Plankeindhegning. Træerne bagved spærrede for Blikket.

Der stod nu Mændene foran Plankeindhegningen. En varm Søndenvind blæste. Vinen var endnu ikke dunstet væk. De prustede, svedte, kom med Vittigheder. Naa, der bag ved havde han altså Overraskelsen; om det lønnede sig? Om Weissensee ikke vilde rykke ud med den? Denne paalagde dem ikke at sky nogen Møje og klatrede først over Plankeindhegningen. Herrerne fulgte stønnende, møjsommeligt efter. Trængte videre, nysgerrige, spændte, morende sig.

Naaede frem til Blomsterterrasserne og Husets hvide Terving. Stod stille, undrede sig. Forvirrede Billeder gik gennem Karl Alexanders Hjerne: Venedig, Belgrad. Men ingen vidste, hvad de skulde tro om den hvide, fremmedartede Ting midt i den schwabiske Skov.

„Huset tilhører Magikeren,“ sagde Weissensee, „Hr. Finansdirektørens Onkel.“ Forbløffede, maabende, dumme Ansigter. En let ubehagelig Eftersmag af Vinen steg op i Hertugen, han følte sig pludselig sværere, mærkede den halte Fod, mærkede, at Skovvejen var slet og ujævn. Med en gaadefuld Beklemthed saa han paa Huset, han havde en vag Fornemmelse af, at dystertgraa, forstenede Øjne stirrede paa ham. „Magikeren? Saa?“ sagde han med en hæs, belagt Stemme. „Ja, det var virkelig en Overraskelse.“

„Det er ikke alt,“ lo Weissensee med et bredt Smil om den tynde, nydelsessyge Mund. „Befaler Eders Durchlauchtighed, at vi træder nærmere?“

Karl Alexander rev sig løs, rømmede sig kraftigt. „Den gamle Troldmand er mig for Resten et Svar skyldig,“ larmede han. „Lad os jage Uglen ud af dens Skjul.“

Herrerne traadte nærmere; bankede paa; da ingen rørte sig, gik de ind i Huset. Den gamle, skrøbelige Tjener kom dem i Møde: hvad de søgte? — Hans Herre. — Han var ikke til Stede. Modtog i øvrigt heller ingen, tilføjede han fortrædelig. Saa vilde de se lidt nærmere paa Huset, mente Weissensee. Hvad der vel faldt dem ind, snerrede Tjeneren. De skulde blot forsvinde. Her havde ingen noget at gøre.

„Hold Mund!“ raabte den vrede Major Röder, men den Gamle gentog arrig: „Ingen har noget at gøre her. Ingen kan befale her, andre end min Herre.“

„Og Hertugen af Württemberg,“ sagde Karl Alexander. Hertugen gik forbi den stivnede Tjener ind i Værelset. Besaa sky og spottende Folianterne, Tegningerne af det kabbalistiske Træ og det himmelske Menneske, de sælsomme Indskrifter. Herrerne udvekslede ironiske Bemærkninger om alle de magiske Mærkeligheder. Men det skumle Værelse hæmmede den sædvanlige Larm og gjorde dem frygtsomme og afdæmpede.

„Død og Plagel“ raabte Karl Alexander pludselig midt i Beklemtheden, „vi er dog ikke i nogen Kirke. Vinen, Neuffer! Naar den gamle Troldmand ikke er hjemme, skal vi dog se, om vi ikke med et godt Glas Vin kan trylle hans Aander frem til vort Bord.“

„Skal vi ikke først bese de andre Værelser?“ bad Weissensee. „Maaske finder vi endnu et og andet!“ Og hans lange, fine Næse snusede, og hans kloge, rastløse Øjne fór rundt i alle Kroge.

Medens Neuffer arrangerede Vinen, besaa man de faa andre Værelser i det lille Hus. Foran en Dør stod Jantje, den tykke, plaprende Kammerjomfru, hun søgte at holde Herrerne tilbage. Men de skubbede hende til Side og traadte ind i Værelset. Der sad Pigebarnet i den inderste Krog med store, angstfulde Øjne, afværgende, opskræmt, hun var iført en orientalsk Dragt. Herrerne veg studsende tilbage for den Ynde, der laa over det mat-

hvide Ansigt, det blaasorte Haar og de store, talende Øjne. „Fanden hente mig,“ svor Hertugen halvhøjt hen for sig. „Saadan noget holder min Jøde sig! Saadan noget gemmer han for mig, den Filur! Vil have Stegen helt for sig selv.“

Der var stadig nogle Skridt mellem Herrerne og den unge Pige. Der blev ganske stille i Værelset. Naemi var sprunget op, hun stod bag ved sin Stol, helt trykket ind i Hjørnet. Herrerne, der var betaget af det fremmedartede Syn, holdt sig nede ved Døren, stirrede.

Konsistorialpræsidentens smidige Stemme brød ind i Stilheden, han sagde høfligt: „Demoiselle er en Datter af Hr. Finansdirektøren.“ Da Herrerne stod med gabende Munde af Forundring, tilføjede han elskværdigt smilende: „Ja, det var min Overraskelse.“ „Død og Plage! Død og Plage!“ sagde den knirkende Major Röder, andet kunde han ikke sige. Hertugen, der var kommet sig af sin Overraskelse, slugte hende med sine store, blaa Øjne og udbredte sig entusiastisk, flydende i begejstrede, moderne Billeder: „Pigen er jo et Mesterstykke! Et Hoved som af Ibenholt og Elfenben! Som et østerlandsk Eventyr.“

Smidig istemte Geheimeraad Schütz: Finansdirektøren var et Geni; men hans Lænders Frugt overgik dog langt alle hans Hjernefostre.

Weissensee tav. Han, den fine Kender, kunde dog bedre, Hertugen til Ære, have fundet Ord til at prise Pigebarnet, end denne selv med samt den tørre Schütz og den plumpe Röder, der ikke kunde finde nogen anden Kompliment end sit harkende „Død og Plage! Død og Plage!“ Men Weissensee var stum. Han saa kun paa Pigebarnet, saa op og ned ad hende, med et hemmelighedsfuldt Smil om sine lystne Læber. Ej, ej, min Hr. Geheimefinansraad, javist, hun var et Klenodie, var vel værd at vogte. Verdens ottende Underværk! En hebraisk Venus! Øjne har hun som fra det gamle Testamente. Og ser ikke ud, som om hun bare var elskelig at se paa. Til Magdalene Sibylle kom Apostlene og talte med hende. Til hende her kom vel Profeterne. De var snedigere end jeg, Hr. Finansdirektør; men dog ikke snedig nok. Hende skulde De have gemt endnu bedre, endnu længere bort. *Voilà*. Nu skal vi se, hvilket kuriøst Ansigt, De sætter op.

Imidlertid havde de andre fortsat deres Lovprisninger af Pige-

barnet. Selv Hr. von Röder fandt paa noget nyt og sagde: „Hvem skulde have tiltroet den gamle Ræv en saadan Unge?“ Naemi stod i sit Hjørne med hver Fiber spændt og saa sky og afværgende paa Herrerne. „Hvad hedder I da, Demoiselle?“ spurgte nu Hertugen. Og da hun ikke svarede: „Sulamit? Salomea? Skal vi lægge en eller andens Hoved for Jeres Fødder?“

Men Naemi tav og vred sig i næsten legemlige Smerter af Modvilje og Undseelse. „Det er ikke fra Faderen, hun har denne Skyhed,“ konstaterede Hr. von Schütz. Major von Röder fór grov og utaalmodig ud mod Pigebarnet: „Svar, Jødetøs, naar din Hertug taler til dig.“

„Hold Mund, Röder!“ sagde Karl Alexander. Og henvendt til den forskrækkede unge Pige, der pressede sig op i Hjørnet, sagde han venligt, som til et Barn: „Jeg gør dig ikke noget, jeg spiser dig ikke. Lille, sky Gemse! Mimose! Vær dog ikke saa sippet!“ Jantje, Kammerjomfruen, havde imidlertid skubbet sig hen ved Siden af Pigebarnet; tyk og godmodig stod hun ved Siden af hende, inderlig angst og raadvild.

„Jeg er virkelig din Landsherre,“ fortsatte Karl Alexander, let utaalmodig, „din og din Faders velbevaagne Hertug og Herre. Og sig saa endelig, hvad du hedder.“

„Demoiselle hedder Naemi,“ sagde Kammerjomfruen i hendes Sted. „Naa, nu ved vi det altsaa,“ gryntede Röder tilfreds. „Naemi, komisk Navn!“ og han spruttede af Latter. Men Hertugen befalede: „Kom herhen, Naemi! Kys Jeres Landsfader paa Haanden!“ Kammerjomfruen hviskede overtalende til hende, skød hende lempeligt frem. Med nedslagne Øjne og langsomme, modvillige Skridt kom hun nærmere. Weissensee saa begærlig til i glad Spænding.

De gik ind i Studereværelset, drak. Tvang Pigebarnet til at drikke med dem. Paa Væggene blomstrede det kabbalistiske Træ; klumpede Bogstaver og forvirrede Billedtegn kædede sig sammen, stift stirrede det himmelske Menneske. Hun nippede til Vinen. Saa var det umuligt at holde hende længere. Hun flygtede, laasede sig inde i sit Værelse, rystende, sitrende over hele Legemet, iskold.

Mellem de drikkende Herrer i Studereværelset konstaterede Hr. von Schütz, pegende paa de magiske Billeder: „Først lugtede her af Jødeskole og Kirkegaard. Nu lugter her af Paris og Par-

fume og af *mercure galant*, og hele Spøgelsesluften er væk. Mærkeligt, hvor saadan en Smule friskt Kvindekød kan ødelægge den lærde Magikers Prestige.“

Man brød op. Først Röder og Schütz, derefter Hertugen og Weissensee, til sidst Neuffer. Den tunge Hertug støttede sig fortroligt til den fine, slanke Weissensee. „Det var listigt gjort af Ham,“ sagde han tilfreds. „Det faar vi Spas af længe. Saadan en Hemmelighedskræmmer og Lurendrejer som min Jøde. Naa, vi skal drille ham, saa at han bliver baade rød og bleg.“

Men det var aldeles ikke Weissensees Hensigt. At gaa nu og siden drille Jøden lidt, hvad var der ved det? Det var ikke derfor, han havde gjort sig Besvær. Jøden er snu, Jøden ved, hvad han ejer i Barnet. Han vil sende hende ud af Landet, langt bort, i hvert Fald vil han ikke bringe hende til Hoffet, saadan som han, Weissensee. Jøden var klog af Skade; og selv om han følte sig fristet, saa havde han Magikeren, der holdt igen. Og hvis Hertugen gik nu, fik man ham ikke endnu en Gang til Hirsau. Saa fik Weissensee ikke sin store, fortærende Nysgerrighed stillet.

Kirkeraadsdirektøren saa den unge Pige for sig, presset ind i Hjørnet, med de store, forskræmte Øjne i det mathvide Ansigt fyldt af Afsky, og en øm, kærtegnende Følelse steg op i ham. Men denne Følelse blev knust til Støv af den vilde, fortærende Nysgerrighed, der fyldte ham helt og holdent, snørede sig sødt beklæmmende omkring hans Indvolde og hængte hans Aandedræt.

Han sagtnede sine Skridt, bad Hertugen om ikke at overanstrenge sig, raadede til at raste lidt. Neuffer havde stadig Vin, Weissensee betjente Hertugen. Denne drak. Weissensee førte stadig Samtalen hen paa Pigebarnet; hans høflige, smidige Stemme udbredte sig i lette Antydninger, med megen Sagkundskab om hendes store Ynde, saa ung og dog saa moden, som hun var. Netop i denne første Blomstring var disse Jødinder skønnere og sjældnere end alle andre Kvinder, køligt flammende som Sydens Vin. Men denne Blomstring varede saa kort, saa visnede de og blev afskyelige. Derfor skulde de plukkes, naar de var som Pigebarnet her, sky og hede paa een Gang, den, der kredensede dette Bæger, vilde nyde en saa sjælden Lykke, at han maatte mindes den hele sit Liv.

Saadan dryppede han sin fine Gift i Hertugen. Karl Alexander

drak, følte sit Blod svulme, stige og falde. Aftenen faldt paa, Søndenvinden sendte varme Pust, Billedet af den unge Pige svævede taageagtigt mellem Træerne; han snøftede sagte. „Saadan maa de Kvinder have set ud,“ sagde Weissensee, ligesom drømmende hen for sig; men hans Tanker gjaldt Hertugen, „de Kvinder, som Kong Salomon holdt sig. Tusind Kvinder holdt han sig. Saadan var Kongerne i det Gamle Testamente. Hr. Finansdirektørens Testamente.“ Og han lo en lille, stille Latter.

Karl Alexander rejste sig pludselig, børstede Kviste og vissent Løv fra Skovbunden af sin Frakke og sagde med hæs Stemme, at han vilde spadserere lidt alene omkring i Skoven. Weissensee skulde undskylde ham hos de andre Herrer; de skulde ikke vente paa ham, skulde blot vende hjem og sende Vognen tilbage til ham. Neuffer beholdt han her. Konsistorialpræsidenten bukkede og gik. Først, da han var blevet alene, aandede han dybt, bredte Armene ud, fortrak det levende Ansigt og udstødte sælsomme, uarticulerede, klukkende Lyde.

Karl Alexander gik imidlertid, saa rask den halte Fod tillod det, fulgt af Kammertjeneren, tilbage gennem den aftendunkle Skov. Da han naaede Huset med Terrasserne, var det allerede mørkt; sortladne, forrevne Skyer drog hastigt over Himmelen, der var ingen Maane, Vinden rev i stærke, varme Stød Aandedrættet fra ham. Det vidunderlige Eventyr! Ung var man, ung! Krøb over Indhegninger, sneg sig ved Nattetide gennem Skoven. Aah, det var herligt, det var noget andet end at strides med det lumpne Parlamentpak om Paragrafferne. Havde man nu Maske for Ansigtet, vilde man føle sig lige saa ung som i Venedig.

Gøede ikke en Hund? Maaske havde Magikeren slaaet Tryllekredse om Huset, forhekset dets Dørtærskel, saa at man ikke kunde røre sig, naar man traadte over den.

Han lod Neuffer blive tilbage og gik spejdende omkring Huset. Han havde hurtigt forstaaet dets enkle Indretning. Der var Pigebarnets Værelse, det var mørkt. Der, hvor Lyset brændte, var Værelset med de magiske Tegninger. Skulde hun være der? — Det var let at klatre op ad Espalier'et. Han vilde se efter.

Let gispende klatrede han op i Vindueskarmen. Jo, der sad hun ganske stille, med slappe Arme og sine store, ængstelige, raadvilde Øjne. „Pst!“ hviskede han smaaleende og blinkede polisk.

Hun fór forskrækket sammen, saa det røde, mægtige Ansigt, de blaa, begærligt fremtrædende Øjne. Kastede krampagtigt Overkroppen tilbage, stirrede rædselsslagen paa den stakaandede Mand. Han lo: „Har jeg forskrækket Jer? Dumme Barn! Vær dog ikke bange!“ Han svang sig helt ind i Værelset. Kom svedende, gispende hen imod hende: „Ikke sandt, der ser I, hvor godt Jeres Landsfader kan klatre.“ I sidste Øjeblik flagrede hun hen i Værelsets inderste Krog, krøb helt sammen, idet hun sagte lallede usammenhængende Bønner. Han fulgte efter hende, talte beroligende til hende, som til et lille Barn; men hans rædselsfulde Venlighed fik hende til at ryste endnu mere af Skræk. Med hvide Læber, og Øjne som frosne Søer stirrede hun paa ham, til han til sidst blev utaalmodig og brutalt rev hende ind til sig, kyssede den iskolde Skabning vildt og greb efter hendes Bryst. Hun gled væk mellem Hænderne paa ham, raabte med sin lille, tonløse Barnestemme paa Onkelen, løb til Døren, flagrede op ad en Trappe. Trappen førte til Taget.

Da hun var kommet derop, indaandede hun heftigt, hastigt den milde Natteluft. Den varme, fugtige Vind tog hende i sine Arme og drev hende frem. Lyttende bøjede hun sig tilbage, der var stille. Hun bredte Armene ud, følte sig befriet, Onkelen havde hjulpet hende, nu blæste den milde, fugtige Vind Dyrets Dunst og Aande væk fra hende. Hun gik næsten dansende hen til Randen af det flade Tag. Lød der ikke Stemmer fra Skoven? Fade-rens dybe, fløjlsbløde, kærtegnende Stemme og Onkelens knarvorne, mismodige og dog, oh, saa trøsterige Stemme. Og hun smilede ud i Natten.

Der kom noget tungt, sagte bandende, snøftende op ad Trappen. Dyret. Men nu følte hun ingen Angst mere. Der kom jo allerede, som et Vindpust fra Skoven, en Vogn forspændt med luftige Heste og holdt ved Taget. Smilende, glidende steg hun ind.

Da Karl Alexander naaede op, saa han intet. Hun var dog flagret op ad Trappen, og der var ingen anden Nedgang. Død og Helvede! Havde hun lært den Gamles Trolddomskunster og forvandlet sig til Natuglen der, gled hun nu bort som en sort Sky-stump og lo ham ud? Forbandede lille Kvindemenneske. Han stod skuffet og forbitret, Blæsten gik løs paa ham, rev Frakken til Side, fór rundt i det sveddrivende Haar. Gamle Æsel, som han var.

Havde han dog blot taget den sippede Jødetøs dernede og kastet hende paa Bordet uden at bryde sig om hendes Fagter og Snerperi. Hvad i Djævelens Navn var han Hersker for. Nu ødelagde han sin Nat, og de i Hirsau havde Ret, hvis de lo ham ordentlig ud.

Misfornøjet famlede han sig ned ad Trappen igen. Foden gjorde ondt, og han var hundetræt. Møjsommeligt krøb han ud ad Vinduet. Da hørte han Kammertjenerens ophidsede, forskrækkede, hviskende Stemme: „Hun ligger mellem Blomsterne!“ Han troede, hun havde gemt sig der, og lo: „Den Skælm!“ Snublende i den usikre, natlige Dunkelhed skyndte han sig i den Retning, Neuffer anviste.

Ja, der laa hun mellem Blomsterne. Heftigt svajede de frem og tilbage i Blæsten, rystede tusinde Arme; hun rørte sig ikke. „Din Skælm!“ raabte han lystigt, „hvordan er du kommet herud?“ Da hun ikke svarede, greb han hende let i Armen, bøjede hendes Hoved tilbage, følte hastigt, forskrækket op og ned ad hende. Mærkede, hun var død. Begreb intet.

Forrevne Skyer jog forbi. Nymaanens blodigt røde Segl lyste svagt. Tjeneren stod frygtsom et Stykke borte. Men Hertugen af Württemberg knælede ved den unge Jødindes Lig mellem Blomsterne i den lune Søndenvind, forvirret, raadløs, et stakkels, lille Menneske i Vind og Nat.

Hvad var der egentlig sket? Var hun traadt ud i det tomme Rum? Var det med Vilje? Paa en eller anden Maade hørte han sammen med den Døde, var han Skyld i hendes Død.

Aah, han havde moret sig lidt med hende. Hvem kunde vel ane, at Jomfruen var saa hysterisk? Han havde taget ganske anderledes haardt paa andre i hendes Alder, og hvilke andre? Døtre af den højeste schwabiske Adell! Saa behøvede Jødinden vel ikke at skabe sig og være saa dydsiret. Det kunde ske, at Børn druknede sig eller gjorde sig Fortræd, hvis man bare sagde eet ondt Ord til dem. Det kunde ske. Men de var jo forrykte, duede ikke til Livet. Saa var den, der maaske var Aarsagen, uden Skyld. Alligevel kunde han ikke frigøre sig for den klemmende, pressende Ubehagelighedsfølelse. Jøden havde gemt hende saa godt, saa dybt og hemmeligt, og nu laa hun alligevel der og var stiv og kold, og Jøden havde med al sin Snuhed ikke kunnet skærme hende. Det blæste paa en, hvem ved hvorfra, og man gik ud som

et Lys. Besynderligt var det og meget indviklet. Der havde hun nylig siddet i Lyset, og hendes Øjne havde flammet af Liv, og nu laa hun der i Natten, og ingen varm Luftning kunde hjælpe hende, saa at hun ikke blev iskold.

Skoven stod mørk, fjendtlig og hemmelighedsfuld. Forvirrede, haanlige Stemmer trængte ud fra den. En Kuldegysen overfaldt Mennesket, som stod der i den varme Søndenvind. Eventyr fra Barndommen smøg sig frem, Forestillinger om en Trylleskov fuld af usalige Aander, det rykkede ham i Nakken og i Haaret, lange, spøgelsesagtige Arme strakte sig ud efter ham. Og pludselig skred han igen i den stumme, skyggeagtige Dans; Magikeren foran ham holdt hans højre Haand, Süß bagved ham holdt hans venstre. Og var det ikke Pigebarnet, der dansende og nikkende var med i Kæden? Han hørte Magikerens knarvorne, misfornøjede Stemme. Hørte tydeligt Lyden og anstrengte sig for at forstaa; men han forstod intet. Det pinte ham. Og alt var saa dystert, taageagtigt, farveløst.

Med en knurrende, uhyggelig Lyd rev han sig ud af Betagelsen. Han var dødtræt; nu vilde han sove. Der laa en Død i Blæsten. Naa ja, han havde set saa mange døde. Naar han befalede et Angreb, og de døde laa rundt omkring, saa var han til syvende og sidst ogsaa den egentlige Aarsag. Det var Vanvid, det var uudholdeligt for en Hjerne at gruble længe over det. Hvorfor skulde han tænke mere paa den døde Jødinde end paa Tusinder af brave, kristne Officerer og Soldater, der var faldet rundt om ham, døde for hans Skyld? Derfor var han jo Hertugen. Det havde Gud indrettet saaledes, at der, hvor han traadte, der blomstrede Livet, eller Døden slog ned.

Nu vil han altsaa lægge sig til at sove. Og Pigebarnet? Lade hende ligge saadan? Ganske vist kan hverken Blæst eller Regn skade hende mere. Hvis han nu gaar, saa er den Historie ude, færdig, *finito*. Tjenestefolkene vil i Morgen finde Pigebarnet og underrette Süß. Han vil gruble sig fordærvet over, hvordan og hvorfor hun egentlig er død. Men formodentlig vil han ellers ikke sige et Muk. Han vil tage sig i Agt. Begrave sit Pigebarn i dybeste Stilhed og holde sin Mund. Ogsaa de, der var med ham, Weissensee og de andre. Historien vil være ude, død og stum og begravet og færdig. Forbi, forbi, forbi!

Han vil altsaa — nej, han vil ikke. Skulde han maaske rende fra det? Hoho! Det kunde jo se ud, som om han var bange for Jøden. Han vil vække Tjenestefolkene og sende ridende Bud til Süß, og vente paa ham her, sige til ham: „Nette Historier, du laver, du Filur! Her finder man dit døde Pigebarn i Blæsten. Havde du ikke gemt hende, din ondskabsfulde, jødiske Hemmelighedskræmmer, havde du bragt hende til Stuttgart, saa var det aldrig sket.“

Et tungt Slag og en grufuld Oplevelse maatte det jo alligevel være for Jøden. Det forbandede, uhyggelige, gaadefulde Pak! Først tvang han en til at være med i den latterlige og ubehagelige Esslinger Affære. Og saa paa een Gang har han dette mærkelige Barn, og naar man vil tage paa det, er det dødt. Historien vilde alligevel ikke være ude og forbi, hvis han nu ganske simpelt gik sin Vej og tog tilbage til Stuttgart og aldrig sagde et Ord til noget Menneske om den. Dette Pigebarns Ansigt var sværere at glemme end tusinde døde, fortrukne, skamferede Soldateransigter. Han kaldte Jødens Ansigt frem i sin Hukommelse, det hvide Ansigt med de røde, yppige Læber og de flyvende, hvælvede Øjne. Mathvidt var det, ligesom Pigebarnets. Som den Fyr lige fra første Øjeblik havde klæbet sig fast til ham, listet sig ind i ham med sit forbandede, slaviske, orientalske Hundeblik. Ganske vist, naar man tænkte nærmere efter, havde der ikke været meget at fortjene paa ham dengang. En sølle Prins, som ikke engang Parlamentet vilde bevilge en Smule Forskud; stor Kapital og Rente havde det ikke været muligt at beregne sig paa ham. Og selv om det til sidst var gaaet anderledes, og Süß havde taget Aagerrenter for sin Tillid, saa havde hele Affæren alligevel ikke bragt ham noget godt. Naar allerede Jøden Jecheskel var ham saa meget om at gøre, hvor meget mere maatte saa ikke det ømt beskyttede Barn ligge ham paa Hjerte? Og der laa det nu paa Jorden, en Smule Ormeføde, laa i Blæsten og var dødt.

Blive fri! Blive fri for Jøden! Han vil afskedige ham. Han skal uhindret tage hele sin Formue og Guld og Ædelstene og Forskrivninger med sig, og alt, hvad han har snydt sig til i Landet. Han skal oven i Købet faa en kæmpemæssig Dusør. Men han skal bort! Han skal gaa!

Nej, han skal alligevel ikke gaa. Det vilde jo være, som om

han havde en ubehagelig, trykkende, Følelse ved at se ham. Han vil dog ikke afskedige ham.

Men færdig nu! Det vil han senere spekulere paa. Nu vil han, Djævelen annamme sig, lægge sig til at sove. Han gik hen til Huset og bankede haardt, brutalt. Viste den gamle, vrede, søvndrukne Tjener, der lukkede op, Liget. Gik uden videre Forklaring forbi det forstenede Menneske. Den Gamle stønnede som et Dyr, Kammerjomfruen hvinede, brød opløst ud i lallende Jamren. Karl Alexander brød sig ikke om noget som helst, gik ind i Huset, svarede kun med en opbragt Grimasse paa Neuffers frygtsomme Bemærkninger; Kammertjeneren var angst for at blive i det forheksede Hus med den Døde. Saa kastede Hertugen sig fuldt paaklædt paa en Ottoman. Sank, rallende, snorkende i en dødlignende Søvn.

Da han vaagnede, straaled den klare Dag ind i Værelset. Han følte sig stivlemmet og snavset. I en Krog sad Neuffer, sammenkrøben, og sov. Karl Alexander strakte sig. Aah, han vil nu forlade det ubehagelige Hus, vende tilbage til Weissensee, bade i hans bekvemme Værelse, spise en god Frokost. Afvente Jøden, klappe ham paa Skulderen, sige ham et Par fyrstelige, naadige Ord til Trøst. Og dermed var dette Jagtparti til Ende, og det var kun Skade, at det ikke endte lige saa godt, som det begyndte. Han rejste sig saa heftigt, at Neuffer fór op af Søvn og samlede sig sammen. Gik saa, medens Kammertjeneren blev færdig, ind i Studereværelset. Der laa den Døde, Vinduerne var tildækkede, store Lys brændte, det magiske Billede af det himmelske Menneske var skjult bag Forhæng. Ved den unge Piges Hoved stod Rabbi Gabriel. De dystertgraa Øjne over den flade Næse løftede sig ikke, da Hertugen traadte ind. Rabbien spurgte ikke, forskede ikke. Med sin knirkende, misfornøjede Stemme sagde han blot: „Gaa, Hr. Hertug!“ Og Hertugen gik, forlegen. Han blev ikke vred, der rugede en dyb Beklemthed og Betagelse over ham, han forlod Huset, saa slet ikke, hvor festligt og muntert Blomsterne stod der i den lyse Dag, han talte ikke til Neuffer, der ængstelig fulgte ham, begærlig efter at høre et menneskeligt Ord, gik kun hastigt gennem Skoven, aabnede ikke sin Mund, før han kom til Hjulsopret, hvor Vognen holdt.

Allerede om Natten var Rabbi Gabriel kommet, uden at man havde underrettet ham. Han lod ikke til at være særlig overrasket;

de tykke Bryn trak sig sammen, de tre lodrette Furer skar sig endnu dybere ind i den brede, lave Pande. Han fremsagde Vel-signelsen, som skal siges ved Synet af en Død: „Lovet være du, Jahve, Gud, retfærdige Dommer.“ Saa lagde han den unge Pige paa Sengen, lagde hendes stivnede Arme i Kors over Brystet, rettede den Dødes Pegefinger, Langfinger og Ringfinger ud, saa at de dannede et Schin, Begyndelsesbogstavet til det allerhelligste Navn: Schaddai. Han trak Forhæng for Vinduerne, tændte Lys, dækkede Billedet af det himmelske Menneske. Han hældte Vand bag sig, da han betraadte Dødsværelset, gød Vand ved den Dødes Hoved og Fødder. Vandet forjager Dæmonerne, som Døden lokker til sig. Kun Samael, den Venstre, Dødens Engel, lader sig ikke fordrive. Saa blev Rabbien alene tilbage med den Døde og med Samael, den Venstre.

Han sænkede sit Hoved ned mellem sine Knæ, og ned i Jorden fremsagde han de tre Hymner om den store Helliggørelse, om Henrykkelsen til den tredje Himmel, om de Dødes Hærskarer. Da var den unge Piges Sjæl der, og den Venstre kunde ikke skjule den. Ak, Rabbi Gabriel havde vidst, at den var der endnu, at den ikke vilde svinge sig lige ind i den højere Verden; endnu ventede en Gerning af den i den lavere Verden, det var ogsaa derfor, den unge Pige havde raabt. Men han kunde ikke naa hende, og derfor var hun død, før han kom.

Den svære Mand lignede en lille tabt Bylt, som han sad der i Rummet, der var ganske opfyldt af Samael, den Venstre, og den unge Piges flagrende, forskræmte Sjæl. Og han talte til den med sin knarvorne, mislydende Stemme; men han kunde intet sige den, den var jo allerede gaaet over Tærskelen til den tredje Verden, og hvor meget den end ønskede det, kunde han ikke holde den tilbage.

Og da han mærkede, hvorledes den blev drevet videre, og hvorledes den Venstre overskyggede den, raabte han efter den bortglidende de Ord af Skriften, som hun havde elsket højest: „Hvor var du mig dyrebar, Naemi, min Datter. Du Kære! Du Elskelige! Du Lilje i Dalen! Du Sarons Rose!“

Da mærkede han en sidste flagrende Hilsen. Men Samael var stærkere end han og drev hende videre. Saa faldt han ned paa sit Ansigt, aldrig havde han været saa tung og saa jordbundet

som nu, og han laa mange Timer i grufuld Svaghed. Og Kerterne brændte, og den Døde holdt Fingrene udstrakt i Schins Tegn; men intet Tegn hjalp, ingen var i Værelset, og han blev ensom tilbage, hjælpeløs og lammet i hjerteskrærende Nød med Samael, den Venstre.

Med halve Ord antydede Hertugen overfor Weissensee, hvad der var sket. Det ridende Bud til Süß var forlængst paa Vej. Medens Karl Alexander ventede paa Jøden, udfoldede han en larvende Munterhed, spiste voldsomt, drak, sagde sjofle Vittigheder, talte ustandseligt.

Weissensee hørte kun, at Pigebarnet var død. Det lykkedes ham at bevare Høflighed og Fatning i Hertugens Nærværelse. Da han blev alene, knustes han som Glas. Jøden var hans Overmand. Igen havde Jøden sejret. Den unge Pige var død. Hun var ikke tilsmudset, besudlet, knækket, hun var blot død, svævet bort, ren, smilende elskeligt og aandeagtigt højt oppe fra. Jøden var ingen komisk, sønderknust, gemen Kobler som han, Jøden var næsten tragisk og en Martyr; hans Klenodie var ikke fordunklet og dækket af Mudder; da en anden vilde gribe efter det med en skiden Haand, opløste det sig i Guds rene Luft. Nu var der ikke mere nogen Mening i at være nysgerrig, nu pirrede det ham slet ikke mere at skulle se Jødens Ansigt. Han sad slap, udmarvet, sammenfalden i en Lænestol og lallede temmelig meningsløst om og om igen hen for sig: „Nenikekas, Judaie! Nenikekas, Judaie!“

Imidlertid jog Süß til Hirsau. Da han modtog Meddelelsen om, at Hertugen var i Hirsau, og at han straks, uden at spille et Minut, skulde indfinde sig, var hans Gane blevet kold af Skræk. Han følte sig forvisset om, at et eller andet truede Barnet. Men i Hirsau, i Weissensees Hus, sagde man ham, at Hertugen var kørt ud, sandsynligvis i Skoven, om han vilde tale med Hr. Konsistorialpræsidenten? Men Süß afventede ikke den tøvende, hjælpeløst forvirrede Weissensee. Han ilede straks videre til Skoven, Hjulsporet, Plankeindhegningen. De høje Træer. Blomsterterrasserne. Det hvide Hus. Ingen Tjener. Ingen Hertug. Ingen Rabbi. Som draget af usynlige Hænder, uden at tøve, uden at overlægge, gik han lige ind i det store Studereværelse. De tildækkede Vinduer.

De store Kerter. Den døde. Armene over Brystet, Pegefingeren, Langfingeren, Ringfingeren i Schins Tegn. Süß faldt om. Laa mange Timer uden Bevidsthed.

Rabbien stod foran ham, da han slog Øjnene op. Rabbien saa en sammensunken, ældet Mand. Den bøjelige, elastiske Ryg var krum og slap, de glatte, hvide Kinder hule og smudsige, det brune Haar hæsligt farveløst. Rabbien havde balsameret den Døde, nu gik han frem og tilbage, tændte nye Lys, stænkede dæmonfordrivende Vand.

Efter en lang, evig Tavshed spurgte Süß: „Døde hun for Hertugens Skyld?“

„Hun døde for din Skyld,“ sagde Rabbi Gabriel.

„Hvis jeg var draget bort med hende,“ spurgte Süß, „for længe siden, langt bort, til Stilhed, var hun saa ikke død?“

„Hun døde for din Skyld,“ sagde Rabbi Gabriel.

„Kan man tale med de døde?“ spurgte Süß.

Rabbi Gabriel skælvede. Saa sagde han: „Der staar i Bogen om de dødes Hærskarer: Tænk blot rigtigt paa en afdød, og han er der. I kan besværge ham i Eders Indre, og han maa komme; holde ham fast, og han maa blive. Tænk paa ham med Kærlighed eller med Had; han mærker det. Med stærkere Kærlighed, stærkere Had; han føler det stærkere. Ved hver Fest, som I ofrer den Døde, stiger han frem, om hvert Billede, som I vier hans Minde, svæver han, hører ethvert Ord, som klinger om ham.“

„Kan jeg tale med hende?“ spurgte Süß.

Da skælvede Rabbi Gabriel endnu mere. Saa sagde han: „Vær ren, saa vil hun have Fred. Hvis du strømmer ind i den tredje Verden, vil ogsaa hun glide ind i den tredje Verdens Hav med dig.“

Da tav Süß. Han spiste ikke. Han drak ikke. Natten faldt paa, Dagen gryede, han rørte sig ikke. „Hertugen vil tale med dig,“ sagde Rabbien. Süß svarede ikke. Karl Alexander traadte ind. Før tilbage. Han var lige ved ikke at kende Manden igen. Dette Menneske med de mørke, snavsede Skægstubbe om Munden og op ad Kinderne, med det stygge, farveløse Haar, de indsunkne, rødlig, stirrende, rindende Øjne: var det Süß, hans Jøde og Fiansdirektør, den elegante Kavalier, Kvindernes lystne Drøm?

Karl Alexander rømmede sig, begyndte flere Gange, og sagde

saa med ru, hæs Stemme: „Vær en Mand, Süß! Han skal ikke bore sig ned i sin Smerte. Jeg har set Pigen. Jeg ved, hvorledes hun var. Jeg forstaar godt, hvad han mister med hende. Men tænk paa, at Han har endnu meget tilbage i Livet. Han har sin Hertugs Gunst, Han har hans Kærlighed. Det maa være Ham en Trøst.“

Med en lille, enstonig, mærkelig frossen Ydmyghed svarede den medtagne, hæslige Mand: „Ja, Hr. Hertug.“

Karl Alexander blev ubehagelig til Mode ved dette stille Ja. Det havde været ham kærere, hvis Süß havde været krænket, saa at han, Hertugen, kunde have raabt lidt op og derefter været naadig. Denne munkeagtige Optræden passede ham slet ikke. Hvorledes var det, Schütz havde sagt: der lugtede af Jødeskole og Kirkegaard. En vag Erindring om Magikerens knirkende Stemme og det, som han fortav, skød op i ham. Han vil gøre rent Bord og hellere tale rent ud. Med en vis godmodig, grovkornet Ærlighed sagde han: „Det er dumt, at det skete, netop da jeg var her. Hvad der egentlig skete, ved ikke noget Menneske og vil hverken en Jøde eller en Kristen eller en Magiker kunne finde ud af. Jeg fandt hende; da laa hun mellem Blomsterne og var død. Han vil naturligvis tænke, at jeg er Skyld i det; men jeg mener, Han tager fejl.“

Da Süß tav, føjede han til: „Det gør mig ondt helt ind i Sjælen, Jøde, ærligt og sandfærdigt. Han maa ikke anse mig for en Débaucheur, der *coûte que coûte* maa have sin Vilje. Naturligvis har jeg gjort en Smule Kur til hende. Men hvis jeg havde kunnet forudse dette her, var jeg stukket af. Ikke saa meget som et Haandkys havde jeg forlangt. *Parole d'honneur!* Hvem havde ogsaa tænkt sig, at Pigebarnet forstod sig saa lidt paa Spøg?“

Med den samme, stille, frosne Ydmyghed sagde Süß: „Ja, Durchlauchtighed, hvem havde tænkt sig det.“

Karl Alexander tav forlegen. Saa, med et nyt Tilløb sagde han: „Jeg tror ikke, at jeg staar i Gæld til ham. Men er det saadan, beder jeg ham i behørig Form om Pardon. Jeg ønsker ikke, at noget som helst skal komme imellem os. Bær ikke Nag til mig! Gør mig de samme tro Tjenester som før! Ræk mig sin Haand!“

Da lagde Süß sin Haand, der var meget kold, i Hertugens store Haand. Et lille Øjeblik stod de to Mænd saadan, Hænderne

trykkede ikke hinanden, en lammende, sammensnørende Tavshed gik fra den ene til den anden. Vinduerne var tildækkede; i Ly-senes flakkende Skær rakte og strakte de magiske Figurer sig. Samael, den Venstre, var i Værelset. Saadan stod de, i Sandhed kun een Figur i den blege Kæde, de havde danset i Drøm og Taage.

Hertugen rev sig løs af den lammende Tilstand. „*Bien!*“ sagde han. „Begrav Han nu sin døde Datter! Rejs saa siden til Ludwigs-burg! Der er noget at gøre for Ham.“

Dermed gik han. Nu da det pinlige var overstaaet, indaandede han med Velbehag Dagens muntertlyse Luft. Han havde, Gud skulde vide det, opført sig som en Fyrste med Hjerte og en Verdensmand. Fornøjet og veltilfreds brækkede han en af de festlige, smukke Blomster paa Terrassen af. Vendte det hvide Hus Ryggen og stampede fløjtende gennem Skoven, glædede sig over Solpletterne, drog i bedste Humør tilbage til sin Hovedstad.

Süss sad sammenkrøben ved den Døde. Omkring de blege Læber under de hæslige Skægstubbe laa et dybt, listigt Smil. Uden Ord kaldte han paa Barnet, og Barnet hørte. Han fortalte den Døde, hvor snu han havde været, og han fortalte hende om den Hævn, han havde for. Var han ikke en Mand? Havde han ikke behersket sig og forholdt sig iskold? Ikke nok med, at han havde undladt at fare i Struben paa denne Mand; men han havde sagt ham venlige Ord, og hans Tunge var ikke stivnet. Han havde rakt ham sin Haand og havde ikke kvalt ham, han havde indaandet Dunsten af ham og var ikke selv blevet kvalt. Hvor han var forvirret, den anden. Han havde slet ikke kunnet begribe, at Barnet havde trukket sig tilbage, ganske simpelt var gaaet sin Vej, inden han kunde faa sin høje Lyst styret.

Hvad var det, han havde sagt til sidst? Der var noget at gøre i Ludwigsburg? Han vilde ved Forretninger, ved Affærer afkøbe, afsjakre ham Barnets Død. Den Nar, den syvfold forblændede Nar! Men han havde bevaret sin Ro, ydmyg og venlig havde han svaret og havde forholdt sig rolig. Han frydede sig vel, han, den anden, at han var sluppet saa billigt. Der laa nu Barnet, en Bunke dødt Kød, en stakkels, lille Bunke Anklage og Forraadnelse. Ej, ej, tænkte han vel, han, den anden, naar han ikke i Nær-værelse af denne Døde springer i Struben paa mig, saa vil han

ogsaa i Fremtiden være for miserabel til det. Skudt forbi, Hr. Hertug! Skudt forbi, alldurchlaughtigste Hr. Morder! Saa simpel og grov er Süß ikke, han er ingen Landsknægt og Bonde og Tosse, der kan nøjes med en saa plump, enfoldig Hævn. Han arrangerer sin Hævn med Raffinement. Han syder den og steger den og koger den mør paa alle Sider.

Han smilede stærkere, saa at de blege Læber skiltes, og de ellers saa hvide Tænder blottedes, de var gule og tørre som Ben.

Rabbi Gabriel gik igennem Værelset med sine lidt besværlige Skridt. „Dette er ikke Vejen, Josef,“ sagde han pludselig med sin lidt knirkende, ildelydende Stemme.

Süß saa fjendtligt op paa ham. Haa! Var han der igen! Vilde han nu igen bilde ham noget ind? Var der maaske andet tilovers for ham end Hævn? Vilde han nu stille sig imellem med sine ædle Talemaader? Stød en Mand ned i en Afgrund og sig til ham: Fald ikke! Og han saa hadefuldt paa ham med sine trætte, betændte Øjne. Men han sagde intet.

Ogsaa Rabbi Gabriel tav. Stumme sad de to Mænd ved Liget. Deres Tanker gik meget forskellige Veje. Men Samael, den Venstre, var i Værelset, og fra forskellige Veje vendte deres Tanker stadig tilbage til Samael, den Venstre.

Gennem alle det romerske Riges jødiske Menigheder fløj Efterretningen: Reb Josef Süß Oppenheimer, Minister og en fornem Herre hos Hertugen af Württemberg, Israels Hjælper i grufuld, frygtelig Nød, har mistet et Barn. Han havde en Datter, det eneste Barn. Hans Barn døde for ham. Nu vil han drage hen og begrave det i Frankfurt. Lovet være du, Jahve, Gud, retfærdige Dommer.

Saa begav Mænd fra alle Menigheder sig paa Vej, fra Øst og Vest og Syd og Nord, for at begrave Barnet, som Reb Josef Süß Oppenheimer, Israels Redningsmand i den store Nød, havde mistet. Rabbinerne fra Fürth og fra Prag og fra Worms kom, ja, fra Hamborg kom endog Vor Lærer Rabbi Jonathan Eybeschütz, den haardt bekæmpede og frygtede, hemmelig Elev og Efterfølger af den kabbalistiske Messias Sabbatai Zewi.

Til Hirsau, til det hvide Hus med Blomsterrasserne kom Rabbineren fra Frankfurt og sammen med ham Isak Landauer,

den store Finansmand. Han trykkede heftigt Süß' Haand uden et Ord. Egentlig burde han jo have glædet sig over, at den württembergske Finansdirektør nu slet ikke mere saa naragtig ud og lignede en Goj og en Kavalier; tværtimod, med det hæslige, uplejede Skæg og de uordentlige Klæder, der hang om ham, saa han meget jødisk ud og lugtede af Ghetto. Men hvor tillokkende det end var for Isak Landauer, saa undertrykte han dog enhver saadan Bemærkning, han gned de kuldske Hænder, rystede paa Hovedet, strøg gennem det rødblonde, falmede Skæg, sank noget og tav.

Saa lagde man den unge Pige i Kisten. Rabbi Gabriel hængte om hendes Hals en lille, gylden Amulet med Ordet Schaddai indsluttet i Davids Tegn. Han vinkede til Süß, og med en gullig, blodløs Haand løftede denne den Dødes Hoved, og under det smukke, sorte Haar, som endnu ikke var blevet mat, strøede han en Haandfuld Jord, fed, sort og smuldret Jord, Jord fra Palæstina, Zions Jord. Saa blev Kisten naglet til; og paa deres Skuldre bar de fire Mænd, den svære Rabbi Gabriel, den uordentlige, smudsigt skæggede Süß, den milde, visne Jakob Josva Falk, Rabbieren fra Frankfurt, og den i sin Kaftan skælvende Isak Landauer — paa deres Skuldre bar de den Døde ud af det hvide Hus, forbi de festlige, muntre Blomster, gennem Skoven, til Plankeindhegningen. Der ventede andre jødiske Mænd, som tog den lette Byrde fra dem og bar den videre paa deres Skuldre, og da de havde gaaet en halv Mil, stod igen andre og ventede, og efter en halv Mil igen andre. Saaledes bar de Josef Süß Oppenheimers Barn gennem Landet og over Grænsen og helt til Staden Frankfurt. Og den lille Kiste rørte ikke ved Jorden, kørte heller ikke i nogen Vogn; fra den ene levende Skulder til den anden levende Skulder gled den lige ind i Staden Frankfurt. Men bag efter Kisten kørte en stor Kærre. Og der stod mange Jøder paa den lille Kistes Vej, og naar det tavse, beskedne Tog kom forbi, sagde de: „Lovet være du, Jahve, Gud, retfærdige Dommer!“ Og de kastede hver en Haandfuld Jord ned i Kærren, fed, sort, smuldret Jord, Jord fra Palæstina, Zions Jord. Den var bestemt for eget Hoved og egen Kiste; men de kastede den ned i Kærren og gav den gerne. Paa det at Barnet kunde blive begravet udelukkende i Hjemlandets hellige Jord, Vor Lærer og Herre, Reb Josef Süß Oppenheimers Barn, han der havde reddet Israel fra grufuld, frygtelig Nød.

I Staden Frankfurt var Jødernes Begravelsesplads sort af Folk. De ellers saa livlige og raabende Mennesker stod tyste og ubevægelige, da Josef Süß bekendte ved Kisten: „Lovet være du, Jahve, Gud, retfærdige Dommer.“ Og de svarede i Kor: „Mangfoldig er Verden; men den er Forfængelighed og Jagen efter Vind; dog een og evig er Israels Gud, den Værende, den Uran-sagelige, Jahve.“ Saa sank den lille Kiste ned i Zions Jord, og Zions Jord dækkede den lille Kiste. Og midt imellem de Tusinder tavse Mennesker fremsagde Süß med udtørret, klangløs Stemme Bønnen til det guddommelige Navns Ære. Og de rev Græs op og kastede det bag sig. Og de sagde: „Som Græsset visner vi for Lyset.“ Og de sagde: „Vi mindes, at vi er Støv.“ Saa vaskede de deres Hænder i rindende, dæmonforjagende Vand og forlod Begravelsespladsen.

Og i tredive Dage blev i alle det romerske Riges jødiske Menigheder Bønnen til det guddommelige Navns Ære fremsagt for Jomfru Naemi, Datter af Josef Süß Oppenheimer, Vor Lærer og Herre.

Da Süß var vendt tilbage til Stuttgart, styrtede han sig med afsindigt Raseri over Arbejdet. Hensynsløs trængte han nu ind i det katolske Projekt, rev alting til sig, selvom det laa paa den yderste Grænse af hans Omraade. Befriede sig fuldkommen for sin Servilitet og Elskværdighed. Behandlede alle sine Omgivelser med et grænseløst, dystert, haanligt Hovmod, lod Ministrene springe som Lakajer. Der udstømmede fra ham en usigelig, grum Foragt for alt, hvad man almindeligvis kaldte menneskelig Værdighed, Frihed og Ansvar. Med ond, legende Lunefuldhed tvang han dem, der var afhængige af ham, til stadig nye, overflødige Ydmygelser, og naar de stod der, kun iført deres Smule pjaltede Menneskeværdighed, behandlede han dem med nøgen, stille Haan og gottede sig i sin afgrundsdybe Menneskeforagt over deres krybende Taalmodighed.

Fuldkommen aabenlyst og i den størst mulige Udstrækning plyndrede han de hertugelige Kasser. Han beregnede sig uhørte Provisioner, solgte Hertugen værdiløse Pretiosa til Kæmpepriser. Han lagde nye Byrder paa det stønnende, sammenbrydende Land, og hvad han paa den Maade pressede ud af det, gik, uden at han lagde det mindste Skjul paa det, i hans eget, ikke i Hertugens

Skatkammer. Havde han hidtil sagkyndigt og hensigtsmæssigt pint Hertugdømmet for at presse Penge ud af det, saa klemte og pressede han nu Landet i raffineret grum Fryd over Kvælertaget. Han gjorde det altsammen med dristig Aabenhed, lagde øjensynlig an paa, at Karl Alexander skulde mærke det, søgte paa enhver Maade at ophidse Hertugen ved sine Dispositioner. Men denne tav.

Jødens forandrede Udseende holdt sig. Den glidende, fjedrende Gang var blevet haardere, mere officersagtig, brutal. Kinderne havde faaet et haardere, mere beslutsomt Udtryk, og det rige, bølgende, kastanjebrune Haar, som han tidligere, saa ofte det lod sig gøre, bar frit, gemte han nu for altid under en stram Paryk. Hele Manden var blevet ældre, forhærdet. Den mørke Stemme havde mistet sin kærtegnende, overtalende Klang; nu gurglede den ofte bydende, ubehagelig og uskøn; Yiddisch, sagde Fjenderne. De hvælvede, flyvende Øjne forblev hastige og lurende, ja, som oftest endog fyldt af ivrig Ærbødighed, men pludselig kunde de blive stikkende og meget giftige og have Møje med at beherske en fjendtlig, dunkel, gullig Ild.

Hoppen Assjadah gik tungere frem under sin Rytter. Den bar ikke mere den glimrende, hadede og dog beundrede, adeligt frie Herre; den bar en Byrde, en dyster Ridefoged, der slæbte paa sig selv, Fjende med alle, og fjendtligt betragtet af alle.

Pragtfulde Fester gav han nu som før. Men disse Fester var forgiftede, var ingen Fornøjelse for Gæsterne. Han yndede ved saadanne Anledninger enten midt i Komedien eller ved et andet Tilfælde ganske aabenlyst at sige velrettede, hjertesaarende Ondskabsfuldheder, at blotte en Gæsts ægteskabelige eller politiske Elendighed; han traf med stor Dygtighed det Sted, der gjorde mest ondt, og mange, mange af hans Gæster sad i en nægende, kriblende Uro og afventede, om han skaanede dem.

Kvinderne behandlede han med et haanligt, afvisende Galanteri. Der havde levet en Kvinde; hendes Hud var mathvid, i hendes Øjne drømte Aartusinders Drømme; talte hun, var Nattergalens Toner som hæse Skrig, sammenlignet med hendes lille Stemme. Nu laa hun i Frankfurt, Jord over hende, Jord under hende. Hvad vilde saa de andre? De aandede, plaprede, lo, og hvis man talte venligt til dem, bød de sig til. Naa, ja, saadan var de; men den ene havde levet.

Weissensee var dukket op af sin dybe Forvirring og Raadvildhed og snusede omkring Süß. Her var noget i Gære. I denne vældige, uberegnelige Mand, der var anderledes end alle andre, ulmede noget, en grandios, knitrende, tusindfarvet Katastrofe. Jøden var ikke som han selv, han var ikke den Mand, der bøjede sig og forholdt sig rolig. Selve Forventningen opfyldte Konsistorialpræsidenten med Vellyst, han mærkede allerede Udbruddets Svovllugt, og kun Begærligheden efter at opleve det, holdt den udmarvede Mand oppe.

Og Süß' udfordrende Overmod voksede. Han optraadte aabenlyst som Landets Herre. Respekterede ingen Grænser.

Paa den Tid indtraf Affæren med den unge Michael Koppenhöfer. Den hængte saadan sammen:

Efter en toaarig Rejse gennem Flandern, Frankrig og England var det unge Menneske, Nevø af Professor Johann Daniel Harpprecht og beslægtet med Philipp Heinrich von Weissensee, vendt tilbage til den schwabiske Hjemstavn for som Aktuar at træde i hertugelig württembergsk Tjeneste. Meget høj, med brunlige, kække Kinder og mørkeblaa Øjne under det dunkle Haar lignede den treogtyveaarige en Broder til Magdalene Sibylle. Den unge Mand havde fra sine Rejser medbragt himmelstormende Ideer om menneskelig Frihed og menneskeligt Ansvar og et vildt Had mod enhver Form for Despoti; alle disse ungdommelige, majgrønne, rene Tanker om en ny og bedre Statsstruktur, en retfærdigere, humanere Ordning, trængtes i ham med Saft og Kraft og næsten sprængte Brystet paa den unge, glødende Fanatiker.

Han boede hos Harpprecht. Den gamle Herre, der allerede forlængst, efter faa Maaneders Ægteskab, havde mistet sin ganske unge Hustru, havde opdraget Nevøen og havde savnet ham bittert under dennes toaarige Ophold i Udlandet; han kastede nu al sin ordknappe, barske Kærlighed paa Ynglingen.

Michael Koppenhöfer havde paa sin Rejse følt sig dobbelt stolt over sit Hjemlands frie Forfatning, sammenlignet med de andre tyske Staters indrepolitiske Forhold. Ganske vist havde han altid kendt til Hertugens militære, Würzburgerens jesuitiske og Jødens økonomiske Autokrati. Men eet var at læse om det i Breve og Brochurer, et andet at staa midt i det hele, at betragte den nøgne, haanlige Undertrykkelse med egne Øjne. Den unge Mand saa paa

Handelen med Stillinger og Embeder, saa, hvorledes der sjakredes med Retfærdigheden, saa Folket blive udpresset, saa det smukke, rige, velsignede Land misbrugt og søndergnavet. Tusinder presset ind under Fanerne, Titusinder forhungrede i Pjalter, Hundredetusinder udpint paa Krop og Sjæl. Et tøjlesløst Hof, blærende sig i Fylder og Utugt, Magten frækt og hovmodigt udstaffet i brogede Uniformer, haanligt Lovtrækkeri, giftigt triumferende over den klare, ædle Forfatning. Forvaltningen korrumpet, Retsplejen prostitueret, Friheden, den kære, lovpriste Frihed, en forhaanet Klud, som Hertugen, Jesuitten og Jøden tørrede sig i Baggen med.

En hellig, fortærende Vrede greb Ynglingen, gjorde det kække, brune Ansigt endnu mandigere, fik hans Øjnes Blaa til at lyse endnu kraftigere. O, hans friske, unge Veltalenhed! O, hans adelige Vrede og Oprør! Den fortærende Græmmelse over Fædrelandets Forfald havde eftertrykkeligt udmarvet og rystet den gamle Johann Daniel Harpprecht. Nu satte den kloge, retlinede Mand hele sin Lid til den unge, og den Ensommes golde Aftener blev grønne og blomstrende ved hans friske, ranke Tilstedeværelse.

Aktuaren havde altid været Süss usympatisk. Det unge Menneskes statelige Skikkelse, hans stramme, kantede Fremtræden, der dog absolut ikke var tølperagtig eller bondsk, havde ærgret ham fra første Øjeblik. Ogsaa hans aabenlyse Ærlighed med Hensyn til politisk Overbevisning virkede forstemmende. Bag politisk Opposition stak sædvanligvis egen Fordel; i modsat Fald manglende Begavelse. At den unge Mand bekendte sig til sin berømte Onkels Demokrati, var der jo ikke noget mærkeligt i; men at den opvakte Yngling, der var udstyret med alle gode, fremskridtsbefordrende Gaver, vilde sætte sin Karriere paa Spil ved saa heftigt at bekæmpe den herskende Retning, det var et Bevis paa, at der stadig fandtes politisk Overbevisning i Landet, og som saadant forstemmende.

Nu, efter Hirsau, flammede den dunkle Ild i den forgiftede Mands Sind op ved den ubændige, frihedselskende Ynglings Kækhed. Han rettede sit mørke Blik imod ham, dukkede sig legende ondsindet til Spring. Den unge Mands Uforsigtighed gav meget hurtigt Süss Anledning til at advare ham skarpt og truende.

Den gamle Johann Daniel Harpprecht havde forlængst for-

udset saadanne Konflikter; men han kunde ikke bringe det over sit Hjerte at nedkæmpe Michaels skønne Glød. Det var Ungdommens gode Ret at være ufornuftig, at styrte sig over det krumme for at rette det ud, selv om Armen lammedes ved det. Men hans Bryst snørede sig sammen, han aandede besværligt, og Bitterheden steg op i ham, naar han tænkte paa, at han maaske igen skulde sidde træt og ensom de lange Aftener uden det hjertevarmende Syn af Drengen. Men han haabede stadig, at hans egen store Anseelse vilde hindre Süß i at anvende stærkere Midler mod Michael.

Midt i Fædrelandets Elendighed, i den udsvævende Fordærvelse rundt omkring saa Aktuaren Michael Koppenhöfer et smukt og yndigt Lys. Det var Demoiselle Elisabeth Salomea Götz. Hendes blonde, pastelfarvede Elskelighed gjorde et dybt Indtryk paa den sværmeriske, hastigt opflammende Yngling. Da han tilmed erfarede, hvorledes hun blidt, men standhaftigt vægrede sig mod Hertugens Efterstræbelser, blev hun for ham et Symbol paa den menneskelige Frihed. Billederne flød sammen for ham, han talte om den tilbudte Frihed og om den hulde Demoiselle Elisabeth Salomea Götz i samme Aandedræt.

Nu troede Süß ikke, han behøvede at tage Hensyn til Harpprecht mere. Da den unge Michael Koppenhöfer trods eftertrykkelig Advarsel stadig undlod at vise Ærefrygt mod Hertugen, og da han førte usømmelig, gudløs og bespottelig Tale om ham, blev han afskediget fra sit Embede. Af særlig Gunst og Naade undlod man at rejse Tiltale imod ham. Men han havde at forlade Landet inden fjorten Dages Forløb og blev landsforvist paa Livstid.

Dette havde altid truet i Horisonten. Nu, da det kom, var det alligevel uventet og et haardt Slag for den gamle Harpprecht. Aah, at sidde alene og forladt i de store, tomme Værelser, kun med Bøger og Pergament, og som eneste Selskab Skyggerne udenfor Lampens Lysrand.

Den haarde, gamle Herre kæmpede med sig selv, besluttede sig, stod foran Hertugen. Han havde aldrig bedt om noget, han havde hidtil kun fordret retfærdig Vurdering, han var vant til, at man kom til ham og bad. Det var en haard Pine for den ærekære Mand at staa der som Supplikant, og Ordene faldt langsomt og stammende. Dommen var retfærdig og end ikke særlig haard. Men Hertugen skulde betænke, at meget i Landet virkelig ikke

var, som det burde være, og naar det unge Menneske rent ud ytrede sin Misfornøjelse, saa var det maaske bedre, end hvis han, som andre, bryggede en hemmelig Gift. Karl Alexander hørte til i dyster Tavshed, gav den forpinte Mand et fast Haandtryk og et noget ubestemt Løfte; han vilde tænke over Sagen.

Opbragt fordrede han Besked. Süß kom selv for at aflægge Rapport. Jo, det forholdt sig altsammen saadan, som Professoren havde fremstillet Sagen. Det var blot det, at han, Süß, og Professoren var af vidt forskellig Mening om, hvad der tjente den fyrstelige Værdighed til Ære. Fortrædelig bebrejdede Hertugen Süß den ubehagelige Situation, han havde bragt ham i, saa at han nu enten maatte retirere eller afslaa den højtansete og velfortjente Mands første og eneste Bøn.

Fræk og giftig svarede Süß, at han forstod, at det vilde falde hans Durchlauchtighed sværere at afslaa et Ønske af den schwabiske Professor end af den jødiske Finansraad. Men han havde ogsaa haft andre særdeles gode Grunde til at skaffe Aktuaren af Vejen. Naar nemlig Hertugen, tilføjede han med dristig Fortrolighed, ikke rigtig avancerede hos Damerne Götz, saa var det først og fremmest det unge Menneske, der her kom hans Durchlauchtighed paa tværs, i det mindste hos Demoiselle Elisabeth Salomea. Skummel og knurrende tav Hertugen.

Da han blev alene, besluttede han, at nu skulde netop Aktuaren faa Lov til at blive i Landet. Jøden var jo lige saa splittergal som uforskammet. Haa, skulde maaske han, Karl Alexander, nære Frygt for, at den lumpne Demokrat og Rebel skulde komme ham i Forkøbet hos Demoisellen? Eller troede Jøden kanhænde, at han, Hertugen, nu efter Hirsau, var bange for enhver Jomfrulil og ikke mere turde stole paa sin Mandighed? En voldsom Brynde overfaldt ham. *Mille tonnerres!* Han hedder Karl Alexander, Hertug af Württemberg og Teck, og han skal vide at tæmme Jomfruen trods alle rebelske Labaner. I hvert Fald frygter han ikke Konkurrencen, og nu vil han annullere Dommen.

Men da han skulde diktere Ordren, besluttede han endnu en Gang at overtænke Sagen og udsatte den til Dagen efter. Den næste Dag rejste han til Ludwigsburg. Fornøjelser, Repræsentationer, andre politiske Affærer traadte i Forgrunden. Dagen op-

randt, da Dommen traadte i Kraft, og nogen Kontraordre forelaa ikke. Den unge Michael Koppenhöfer maatte altsaa gaa i Landflygtighed, og Professor Johann Daniel Harpprechts Aftener blev triste og tunge.

Nu kunde Karl Alexander ikke godt ændre noget i Sagen. Tænkte han paa Damerne Götz, saa var han egentlig meget tilfreds med det. Men dette indrømmede han ikke overfor sig selv. Han følte sig snarere grebet af et dumpt Raseri mod Jøden. Det var ham, der var Skyld i alting; han havde stillet ham Valget: Harpprecht eller ham, Jøden.

Süss vidste, at Karl Alexander egentlig aldrig havde begaaet en bevidst Skurkestreg, og temmelig sikkert vilde han heller ikke overfor sig selv indrømme den sande Grund til denne Udvisning. Derfor kribledede det i ham efter at minde Hertugen om den, saa at Dommen stadig kunde nage ham. Ved et belejligt Tilfælde henkastede han: „Nu vil Sagen med Damerne Götz faa mere Fart paa, efter at vi har skaffet den unge Koppenhöfer udenfor Synsvidde.“ Hertugen vilde fare op, men han bragte det ikke til mere end en Brummen og svarede uden særligt Eftertryk: „Vi? Vi?“ Men Süss var tilfreds, han smilede og tav.

Det kom hans Fjender for Øre, at Hertugen fandt, at Jøden var faret for rask frem mod den unge Koppenhöfer, og at Behandlingen ikke var efter hans Ønske. De begreb ikke Hertugens Langmodighed og benyttede Lejligheden til at løbe Storm mod saadant ufatteligt Taalmod. De henviste, underbygget med mange Tal, til den Kendsgerning, at Süss udpressede og udsugede Landet til Fordel for sine egne Kasser, uden at Hertugen nød godt af det, ligesom han ved enhver Handel bedrog Hertugen og aagrede paa ham. De talte i næsten to Timer, og Karl Alexander viste dem ikke tilbage; han hørte dem til Ende, lod dem endog grundigt forklare sig visse Detailler, som han ikke rigtigt havde forstaaet; fremfor alt lod han Dom Bartelemi Pancorbo udvikle, hvor skamløst Süss snød og bedrog ham med mindre værdifulde Stene. Da Herrerne var færdige, tog han høfligt Afsked med dem uden særlige Ytringer.

Den næste Dag indfandt Süss sig, uopfordret, hos Hertugen. Han hørte, sagde han, at man paany intrigerede mod ham. Han vilde spare sig selv den Beskæmmelse, at man endnu engang

snusede i hans Papirer. Han gentog derfor indtrængende sin Bøn om Afsked.

„Hør, Jøde,“ sagde Karl Alexander, „i Fjor solgte du mig en Sten for lidt over fem Tusind Dukater. Hvad er Stenen værd?“

„I Dag ikke fem Hundrede,“ svarede Jøden. Og med sine Øjne i Hertugens tilføjede han med et frækt, udfordrende Smil: „Ja, saadanne Stene har Liebhaberpriser, og deres Værdi veksler.“

„Det er godt,“ sagde Karl Alexander. Saa tav begge. Hertugen ringede; Hofkansleren Scheffer havde at indfinde sig straks, prestissimo. Men der gik tyve Minutter, inden Kansleren kom, og i disse tyve Minutter vekslede de to Mænd ikke et Ord. Der var en dyb, mærkelig, mættet Tavshed i det store, lyse, pragtfulde Rum. Billeder kom og gik fra Hertugen til Süß, fra Süß til Hertugen. Magikerens knirkende Stemme var i disse Drømme, og det døde Barn var i dem med Fingrene udstrakt i Schins Tegn.

Endelig kom Hr. von Scheffer, Han regnedes nu til Süß' Fjender og svedte, da han saa Jøden; han formodede, at Hertugen vilde stille ham Ansigt til Ansigt med Süß; det vilde blive vanskeligt at holde Stand mod den djæbleblændt snedige Mand.

Men det gik ganske anderledes. Knap var Kansleren traadt ind, før Hertugen indtog en stram Holdning og iskold, streng, militærisk, befalende sagde til den overraskede Minister: „Den nuværende Finansdirektør beklager sig over, at man bagvasker hans Forretningsførelse; han begærer sin Afsked. Med Henblik paa de Tjenester, han har ydet os til vor fulde, naadige Tilfredshed ønsker vi, at alt sættes ind paa at holde ham tilbage. Vil altsaa De, Excellence, udfærdige et Dokument, et Legitimationsdokument eller et Absolutorium, eller hvad De nu vil kalde det, en hertugelig Lovordre, der fritager Hr. Finansdirektøren for ethvert Ansvar saavel med Hensyn til hans tidligere som hans fremtidige Handlinger. Af ingen, være sig hvem det være vil, skal han kunne drages til Regnskab for sin Fremgangsmaade. Vil De straks opsætte dette Skriftstykke i behørig Form og forelægge os det til Underskrift. Vi venter.“

Karl Alexanders Stemme klang saa iskold og afmaalt, medens han sagde dette, at den forskrækkede Kansler ikke vovede at komme med Indvendinger. Hverken Hertugen eller Jøden mælede et Ord, medens Scheffer opsatte Dokumentet. Og uden et Ord

underskrev Hertugen. Befalende saa Kansleren, næsten ude af Stand til at beherske sig: „Ind i Statstidenden med Smøren.“ Dirrende retirerede Ministeren.

Süss takkede i det mest servile og underdanige Ordvalg for den uhørte, ufortjente Naade og den ekstraordinære Tillid. Men hans Øjne var ikke taknemmelige; de var dristige og fordrende og fulde af Haan.

Tavse og fjendtlige maalte de to Mænd hinanden, og Karl Alexander forstod, at han ikke havde købt sig fri.

„Gaa, Jødel“ skreg han til sidst, rasende. Og Süss gik. Dog ikke som Kansleren. Langsomt gik han, med løftet Hoved og med et dybt, magtbevidst, ondt Smil.

Men Hertugen skummede og rasede, da han var blevet alene. Rev og sled sig fordærvet paa dette usynlige, der ikke var til at slide over, dette grufulde, der bandt ham til den anden.

Den hørblonde Ekspeditionsraad Götz, der nu, i en paafaldende ung Alder, var avanceret til Kammerprokurator i Geheimekancelliet, saa med Ubehag paa Hertugens galante Bestræbelser for at vinde hans Moder, Geheimeraadinde Johanne Ulrike Götz, og hans Søster, Demoiselle Elisabeth Salomea. Han vidste ikke rigtigt, hvordan han skulde forholde sig. Paa den ene Side var det en Ære, naar Suverænen gjorde Kur til en Dame, og det var en Undersaats Pligt at tilhøre den af Gud udvalgte Hersker med Legeme og Sjæl; ogsaa for hans egen Karriere kunde en saadan Tilbøjelighed hos Suverænen kun være befordrende. Paa den anden Side førte Vejen til Hertugen og fra Hertugen altid over den fatale Jøde, ja, han havde næsten det Indtryk, at Elisabeth Salomea interesserede sig mere for Jøden end for Hertugen. Og selv om Süss gennem sin Stilling ved Hoffet var ligesom rensat og befriet for den sædvanlige Jødestank, saa var det dog en pinlig Imagination at tænke sig Moder og Søster i nærmere Forbindelse med omtalte Jøde. Ekspeditionsraaden vilde maaske ogsaa have gjort hastig Ende paa sin indre Modstand, taget sin Afsked og trukket sig tilbage med Moder og Søster til sit Gods ved Heilbronn. Men Affæren med Neapolitanerinden og Karl Alexanders Sygdom havde forvirret ham dybt, han mente at staa i en uhyre Gæld til Hertugen, og hans Samvittighed tillod ham ikke

denne Udvej. Stum og raadvild lod han Tingene gaa deres Gang.

Men de gik til at begynde med kun rykvis og ubehjælpsomt. Süß bremsede Gang paa Gang og tillod ikke Hertugen noget Fremskridt. Af og til beskæftigede Hertugen sig med Tanken om ogsaa denne Gang at plukke Frugten med Vold; men han vilde blære sig overfor Jøden med, at han kun med Galanteriets Vaaben havde tiltvunget sig Adgang til det spærrede Skød. Saa ventede han; men den lange Venten optændte mere og mere hans Begær.

Han sendte Damerne, afvekslende Moder og Datter, smukke Gaver. De blev overbragt af den Sortbrune, Mamelukken, der altid tav, saa at Folk troede, han var stum. Den smidige Mand med den blanke, dunkle Hud tiltalte Kvinderne, han saa saa fjern og melankolsk og dyrisk ud, han vandt mange Sejre, baade hos Slottets Piger og langt højere op. De søde, blonde, sarte Damer Götz virkede stærkt betagende paa ham; naar han overbragte Gaverne, slugte han stum deres pastelfarvede Elskværdighed med sine dybe, ørkenbedrøvede Øjne. Men da Demoiselle Elisabeth Salomea bemærkede hans paatrængende, usømmelige Blikke, lo hun ham blot lyst og bachfischagtig følelsesløst lige op i Ansigtet.

Süß kørte de to Damer i stramme Tøjler. De var begge vildt og grænseløst forelskede i ham, uden paa nogen Maade at være skinsyge paa hinanden. De hidsede snarere hinanden op i deres Beundring af hans mange Gaver. Medens Moderen priste hans Geni — hun havde for længe siden indset, at det var ham, der regerede i Hertugdømmet og ikke Karl Alexander — og roste ham, fordi han var saa mægtig, frygtindgydende og frygtet og dog saa elskværdig, fandt Datteren ham mandig, kraftfuld og alligevel ikke plump eller raa. Hvor var han dog ganske anderledes end den uregerlige Michael Koppenhöfer eller de larmende, brutale Officerer. Lænet til hinanden som to Søstre himlede de op om ham, nød i fulde Drag, at Landets to fornemste Mænd, Hertugen og Jøden, gjorde Kur til dem; Ekspeditionsraaden var ubehageligt tavs.

Süß kunde meget vel have ejet de to Damer før Hertugen. Men han smilede kun mørkt, naar han tænkte paa det; han lod, som om de stod altfor højt for hans Begær, bemærkede ikke deres

Imødekommenhed, nøjede sig med at lede dem, saa at Hertugen ikke naaede sit Maal.

Det skete paa denne Tid, at en hollandsk Juvelhandler falbød en ganske særlig kostbar Sten, kaldet Paradisets Øje. Den stammede fra Indien, hvorfra en engelsk Eventyrer havde bragt den med, den var vel ikke erhvervet paa helt hæderlig Façon. Men hvordan det nu end hang sammen, saa var Paradisets Øje den smukkeste og reneste Sten i sin Art i Europa. Storvesiren vilde betale en uhyre Sum for den, men inden Skatten atter forsvandt i Østerland, forespurgte Amsterdammer-Handleren de store Herrer i Kristenheden, om ingen bød mere end Hedningen.

Da nu Damerne Götz tilfældigt roste Karl Alexanders Gaver, omtalte Süß Paradisets Øje, og at den netop nu var til Salg. Den, der skænkede en Dame en saadan Gave, beviste, at han virkelig elskede hende; paa den, der bød en saadan Pris, var ingen Dames Gunst forødt.

Det gik, som Süß vilde. Let henkastet, opæggende, fortalte Elisabeth Salomea Hertugen om Paradisets Øje. Karl Alexander talte med Dom Bartelemi Pancorbo om Stenen, og hvad den vel kunde koste. Ej, ej, det var en Diamant, en sjælden Kostbarhed, sagde Portugiseren med sin plumrede Stemme og strakte begærligt den tynde Hals op af den mægtige Pibekrave. Men saa dyr den var! Og han nævnede den Pris, som Storvesiren havde budt. Fem Godser med tilhørende Landsbyer kunde man købe for den. Karl Alexander studsede, da han hørte den uhyre Sum og gav ikke Ordren.

Han anede, han vidste meget godt, hvem der havde indblæst det fordringsfulde Lune i det lille fordringsfulde Hoved. Men han var dog ingen Nar, der smed alle de Penge — hvad kunde man ikke købe af Land og Soldater for dem — ud for en Kvinde, som han til syvende og sidst kunde kaste ned i sin Seng, uden at nogen havde Grund til at sige eet ondt Ord om det, efter alt, hvad han havde ofret af Tid og Galanteri og Presenter paa de Kvinder. Der er bare det, at nu vil Jøden anse ham for en Gnier og Fedthas. Nu vil han paa sin uigennemtrængelige, aaleglatte, nederdrægtige Manér sætte Kvinderne Fluier i Hovedet, saa at de betragter ham som en Pengepuger og en Harpagon. Hans Gejlhed steg ogsaa. Gift og Galde! Kunde maaske en Kvinde med

Glæde være den til Vilje, der stod for hende som en Gniepind? Han lod Dom Bartelemi kalde og gav den henrykte Mand Ordre til at skaffe Stenen.

Men da Pancorbo hurtigst muligt, begærlig indfandt sig hos Juvelhandleren, var Paradisets Øje solgt. Til hvem? Det vidste Juvelhandleren ikke. En Mellemhandler havde uden at prutte givet et mægtigt Overbud paa Storvesirens Pris.

„Saa meget des bedre!“ lo Hertugen, fortalte Damerne Götz Sagen og beklagede, at han ikke havde kunnet gøre dem den Glæde.

To Dage efter skænkede Süß Demoiselle Elisabeth Salomea Paradisets Øje. Det var en ud over alle Grænser kostbar Present, der blev diskuteret i hele det vestlige Tyskland; den unge Ekspeditionsraad Götz vidste absolut ikke, hvad han skulde stille op.

Uopfordret indfandt Süß sig hos den dystre Hertug. Paa samme Maade, som Karl Alexander plejede at gøre det, lovpriste han frækt, omstændeligt og meget detailleret Demoiselles behagelige Egenskaber.

Med løftet Knytnæve gik den rasende Karl Alexander mægtig og truende frem mod Jøden. Süß rørte sig ikke, saa kun paa ham.

Karl Alexander holdt inde. Trak rallende Vejret. „Vi er kvit, Jødel“ sagde han endelig hæst.

Men Jøden tav. Og Hertugen vidste, at han dog ikke var befriet.

Imidlertid havde man paa Fyrstbiskoppen af Würzburgs Slot udspekuleret en ganske særlig fin og snedig Plan. Med Regeringen af de østrigske Nederlande som Forbillede skulde Württemberg inddeles i tolv militære Overfogedkredse. Hver Overfoged skulde have et Regiment Soldater tildelt, og alle Embedsmænd skulde staa umiddelbart under ham. Det betød en rent militær Forvaltning af Landet, Legaliseringen af Militærautokratiet.

For fuldkommen at lamme Parlamentet var et Dekret forbedt, ifølge hvilket ethvert af Ellevemandsudvalgets Møder skulde overværes af en af Hertugen forordnet Geheimeraad. Denne Embedsmand skulde begrunde de hertugelige Forslag, men samtidig have Opmærksomheden henvendt paa dem, der udtalte sig imod Forslagene; var deres Mening bedre, skulde man antage den; men

skete Oppositionen af pure ond Vilje og Modsigelseslyst, saa skulde man anbringe en eller flere i Arrest.

Under Nydelsen af talløse Kopper Kaffe udarbejdede den uanseelige Geheimeraad Fichtel, assisteret af Konsistorialpræsidenten, en omstændelig, djævelsk snedig Deduktion, der skulde retfærdiggøre disse vilkaarlige Forholdsregler overfor Kejser, Rigsdag og Corpus Evangelicorum. Med trohjertet Hæderlighed blev Forfatningen udlagt til det modsatte af dens Mening, med fineste Advokatkunst spillede man først og fremmest det Argument ud, at ved de tidligere mellem Hersker og Parlament oprettede Overenskomster maatte man nøje bemærke, hvilket Tidspunkt de var affattet paa; det, der havde været anvendeligt for Aar tilbage, var ikke tilstrækkeligt nu til Dags.

Tusinde Hænder samarbejdede ihærdigt. Pave og Kejser gav velvillige, opmuntrende Vink; og de gamle, lidt taagede Aftaler, som Karl Alexander ved sin Regeringstiltrædelse havde sluttet med Wiener-Raadsherrerne, og som forpligtede ham til at støtte Kejseren i Krigen mod Frankrig, mod at Kejseren støttede ham i Varetagelsen af hans Suverænitet, antog pludselig en for det württembergske Forfatningsparti meget truende Karakter. Den gamle Fyrst Thurn og Taxis rejste til de østrigske Nederlande og gav derfra Direktiver for Stuttgarter-Forvaltningsreformen. Den militære Organisation besørgedes haardhændet og groft af Remchingen, den finansielle af Süß, den diplomatiske af Fichtel, og Weissensee udhulede og bearbejdede Parlamentet.

Karl Alexander arbejdede rastløst, feberagtigt. Holdt Konferencer, skrev selv talløse Breve, inspicerede Tropperne. Han styrtede sig ind i det katolske Projekt som i et lægende Bad. Ingen Aareladning af Doktorerne Breyer og Seeger havde kunnet hjælpe ham, naar den dumpe Vrede over Jøden fik hans Blod til tykt og tungt at stige ham til Hovedet. Nu havde han en vag Følelse af, at det katolske Projekt kunde gøre ham fri og uafhængig.

Hertugen var absolut ikke gudfrygtig. Det var, Gud skal vide det, ikke den himmelske Maria, der var Skyld i, at han bekendte sig til den romerske Kirke, men Marie Auguste af Thurn og Taxis og en Sækfuld Dukater.

Nu blev hans slappe Tro alvorlig, fik Kerne. Havde tidligere hans Religionsbekendelse ikke været andet end en praktisk Be-

tingelse for at opnaa et af Kejseren og Rom understøttet schwabisk Militærautokrati eller i hvert Fald en Dekoration, saa begyndte den eftertragtede Absolutisme nu mere og mere at antage et mystisk Skær for ham.

Han saa sig selv i en stor, guddommelig Idés Tjeneste; Magten, som han kæmpede for, var noget helligt, Kampen om den en Gudstjeneste. Han blev, til Pater Kaspars, hans Skriftefaders, og de venskabeligt sindede gejstlige Fyrsters Glæde, øjensynlig frommere og strengere i Overholdelsen af de religiøse Regler.

Men Sandheden var, at han uden at tilstaa det for sig selv, i en saadan Gudstjeneste saa en Soning for sin sælsomme, hadefulde, uforgængelige Tilbøjelighed for Jøden. Med listigt Rabulisteri, som han havde afluret Jesuiterne, foregøglede han sig, at han havde Brug for Jøden af politiske Grunde, og at han derfor tolererede hans ophidsende Nærværelse. Men saa snart han havde naaet sit Maal, vilde han tage den Kujon i Nakken og sætte ham i Fængsel. Til andre Tider sagde han til sig selv, at hvis han opnaaede Kirkens Triumf i Schwaben, saa vilde Gud sikkert belønne ham og løse ham fra den kvalfulde Forbindelse med Jøden.

Karl Alexander havde, skønt Jøden var kommet ham i For købet, ikke kunnet modstaa Fristelsen til at forsøge sig hos Damerne Götz, som Jøden nu med nonchalant Haan spillede ham i Hænde. Men det forskaffede ham ikke den forventede Nydelse. Maaske ved Tanken paa Süß. Da han stadig med større og større Iver kastede sig over det katolske Projekt, forsømte han snart fuldkommen begge Damerne. Der sad nu de ydmygede Stakler; de kunde ikke skjule Kummeren i deres fine Pastelansigter; navnlig ældedes Moderen synligt.

Men de blonde, elskelige Damers Smerte græmmede dog mest den Sortbrune, Otman, Mamelukken. Han havde, som altid, ligget foran Døren den Nat, da Johanna Ulrike, og den endnu pinefuldere, da Elisabeth Salomea kom til Hertugen. Den sidste Nat havde han slet ikke sovet; sammenkrøben paa Tærskelen havde hans skarpe Øre opfattet hver eneste Lyd, og da Elisabeth Salomea forlod Slottet, forvandlede hans lukkede Ansigt sig pludseligt bag Ryggen af den larmende Hertug, der ledsagede hende, og han stirrede paa Karl Alexander med et saa vildt, dyrisk Had, at denne uvilkaarligt, ligesom afværgende, krummede Ryggen.

Den Sortbrune forstod meget vel Tingenes Sammenhæng. Han vidste, hvem Elisabeth Salomea havde faaet Paradisets Øje af, og han vidste, hvad denne Besiddelse betød. Mærkeligt nok hadede han ikke Süß af den Grund; ja, han sporede endog en sølsom Tilfredsstillelse over, at netop han og ikke en Kristen først havde haft hende. Saa meget dybere var hans fortærende Had til Karl Alexander.

Hertugen behandlede Mamelukken som en hengiven Hund. Han troede vel ogsaa, at den Sortbrune ikke forstod mere af hans Affærer end et Dyr, og havde ingen Hemmeligheder for ham. Hvor end Karl Alexander befandt sig, stod, sad eller laa Otman; om Natten laa han endogsaa i en Krog af Soveværelset eller udenfor Døren. Han kombinerede langt bedre, end Hertugen anede, havde baade Øjne og Øren aabne og kunde godt rime selv fjerntliggende Ting sammen. Paa sin indesluttede, lydløse Façon dukkede han nu af og til op hos Süß; paa sin indesluttede, stilfærdige, lidt lade Maade omtalte han snart den ene, snart den anden af Fyrstens Hemmeligheder, som Jøden ikke kunde og ikke skulde vide. Og saa mødtes de to Mænds Øjne, de flyvende, nu mindre hvælvede Øjne saa ind i den andens stille dyreagtige, og i begges Øjne laa det samme vilde, sejge Had.

Nogle stille Dage benyttede Süß til et Besøg i Hirsau. I det hvide Hus herskede nu fuldkommen Stilhed. Rabbi Gabriel talte ikke; de to Mænd hilste paa hinanden, gik ellers hver for sig. Endelig, efter Dages Forløb, tvang Rabbien sig til at sige: „Jeg ser under Kød og Knogler dit Ansigt, Josef.“

„Har jeg forandret mig?“ spurgte Süß. Og heftigere tilføjede han: „Nu ser jeg vel i Sandhed ud som en Jøde. Eller er jeg stadig min Faders Søn?“

„Lidelser afdækker Ansigtet,“ sagde Rabbi Gabriel. „Du har et Ansigt, der er præget af Lidelser. Du har et jødisk Ansigt.“ — „Din Vej er ikke rigtig, Josef,“ sagde han efter en Stund, „du vil blive tvunget til at gaa den tilbage.“ Men Süß tav og fortrak ikke en Mine, og man kunde ikke se, om han havde hørt den andens Ord. Om Barnet talte de ikke.

Süß gik mellem de festligt muntre Blomsterterrasser, som Barnet havde elsket, han stirrede paa Billederne af det kabbali-

stiske Træ og det himmelske Menneske, som hun havde mættet sine Øjne med, han stirrede paa Siderne med de store, kantede Bogstaver om Højsangen, som hun havde elsket mere end nogen anden af Bibelens Bøger; men de skønne, blide Ord aabenbarede ikke deres klingende Vellyd for ham, en hed, vild Mening hvæsedes imod ham fra dem; han kunde ikke længere udholde at betragte dem.

I Skoven traf han uventet Kirkeraadspræsidenten. Weissensee havde atter trukket sig tilbage til sin Bibelkommentar, sjokkede omkring i sine store Stuer med de hvide Forhæng, førte eftertænksomme Samtaler med Magister Schober. Nu bad han Süß om Tilsladelse til at ledsage ham. Da Jøden ikke svarede, tog han det for en Indrømmelse og sluttede sig til. Langsomt, forsigtig og ordknap gik han ved hans Side gennem den solplettede Skov, fulgte ham, da han ikke afværgede det, gennem Terrasserne ind i det hvide Hus. Sad med ham, stum, sælsomt betaget i Værelset med de magiske Figurer. Efter en Stund sluttede Rabbi Gabriel sig til dem. Der sad nu de tre Mænd, rundryggede, tungsindige, trætte. De saa, at de var gamle, de mærkede, at Livet gled ud af deres Legemer, randt bort i det forgangne med hvert Øjeblik; de mærkede det ganske tydeligt, legemligt, med en smerteblandet Vellyst, som en, der syg af Træthed strækker Lemmerne fra sig. Den ene bar den andens tunge Aag.

Den næste Dag tog Rabbi Gabriel Afsked med Süß. Det var hans Hensigt ikke at vende tilbage til Landet mere. Süß var mildere, tilgængeligere end ellers. Hvor meget han end satte sig op imod Rabbien, hvor haanligt han end tilbageviste enhver Opfordring om at gaa tilbage paa sin Vej, havde han dog gerne vidst ham i sin Nærhed. Der hvilede en Afglans af Barnet paa den tykke, grimme Mands Ansigt, Naemis Drømme levede bag den brede, lave, fremspringende Pande med de dybe Furer, der dannede et Schin. Naar Rabbien var borte, vilde Süß blive meget ensom. Men det indrømmede han ikke for sig selv; han indbildte sig selv, at han kun var fortrædelig, fordi han nu mistede et Vidne, der kunde bekræfte, at hans Vej var den rigtige, og at hans geniale Hævn var det eneste Middel til atter at forbinde ham med Barnet.

Tvivlraadig stod han foran Kabbalisten og yderst beredt til at give og modtage et mildere Ord. Men Rabbien var vranten og mis-

fornøjet som altid. Hans Bøger og hans kabbalistiske Remedier var næsten altsammen bragt bort. Med sin knarvorne Stemme gav han endnu en og anden Besked til den gamle Tjener. Saa vendte han sig mod Øst, mod Zion, og bad „Bønnen før man tiltræder en lang Rejse“. I tre Bønner, og hver Bøn gentaget tre Gange, udtalte han Fortrøstningen til Jahves Hjælp. Endnu engang saa de kolde, dystertgraa Øjne paa Süß, den knirkende, misfornøjede Stemme bød ham den sidste Hilsen: „Fred med dig.“

Saa gik han, fulgt af Jantje, den tykke, vraltende Kammerjomfru, som han vilde bringe tilbage til hendes Hjemstavn. Süß saa hans brede, tætte, lidt rundryggede Skikkelse i den gammel-frankiske Dragt forlade Blomsterterrasserne og siden forsvinde i Skoven. Ganske stille havde han ønsket, at Rabbien endnu en Gang vilde vende sig om. Men denne fortsatte med sine ligesaa tunge som uforstyrrelige Skridt, lige ud og bort.

Faa Dage senere forlod ogsaa Süß og den gamle Tjener det hvide Hus. Nu laa den lille, fremmedartede Bygning aldeles tyst i solbeskinnet Ensomhed. Værelserne stod sorgeligt tomme, de hvide Vinduer var afvisende og spøgelsesagtigt spigret til, de festligt muntre Blomster visnede, og ingen fremelskede nye i deres Sted. Man begyndte at hviske om den forladte, sælsomme, hovmodige Bygning; spandt den ind i barnlige, bloddryppende, fantastiske Fortællinger, der fandt Vej helt ind til Hovedstaden. I Værtshuset „Den blaa Buk“ sad Konditor Benz med de smaa Griseøjne vidt og betydningsfuldt opspærrede og hviskede den sidste Hemmelighed til de gruopfyldte Gæster: Den hebraiske Hexcellence havde i en Skov et skjult Værksted for sine Trolddomskunster. Han styrtede kristne Jomfruer, som han havde bundet og ladet udstaa Marterkvaler, ned fra et Tag, saa at de spiddedes paa Jernblomster paa Jorden; af Blodet kogte han saa en Djævelbryg, som for altid kunde sikre ham Hertugens Gunst. Satanas selv gik ud og ind i Hekseslottet i Skikkelse af en fed Mand med Horn og Hale og Hestefod.

Kammerjomfruen Jantje havde haft en Kat, en gammel, graasort, værdiløs Skabning. Rabbi Gabriel kunde ikke lide Katten, og Jantje vovede ikke at tage den med paa den lange Rejse. Hun spekulerede paa, hvor Katten bedst kunde anbringes, og kom til at tænke paa Jakob Polykarp Schober. Magisteren havde, saa ofte

det lod sig gøre, nærmet sig Naemi og havde talt fromme, ærbødige Ord til hende, havde ogsaa gjort nogle vage Forsøg paa at interessere hende for sin rene, dybsindige Tro; fremfor alt havde han prøvet paa at redde hende ved en inderlig Deklamation af sine Vers. Men da hun flammende oprørt tilbageviste alle saadanne Forsøg, opgav han dem og nøjede sig med i Tugt og Ære at glæde sig over det himmelske Syn af hende. Da hun saa pludselig blev revet bort, gik den pluskæbede Mand rundt i Dagevis i dybeste, smerteligste Beklemthed, graableg, med de runde Barneøjne forskræmt som en Fugls, opfyldt af indre Bebrejdelser over, at han ikke med større Iver havde ledet hende bort fra hendes Livs forgiftede Flod til det gode Hav, Gud. Han havde staaet ved Vejen med en Krans af beskedne Blomster, da den lille Kiste blev ført bort fra det hvide Hus, og han var bedrøvet helt ind i Sjælen over, at de fire dystre Mænd, der bar Kisten, og som lignede mystiske, falske Profeter, ikke havde modtaget hans Vennegave. Trist til Mode gik han hjem, tog Pen og Blæk og skrev en rimet „Dødsklage, ogsaa kaldet Nenia, for den i Døden hensovede Demoiselle Naemi Süß, Jødinde, dog ærbar“, et Poem, der begyndte med Versene:

„Nu har den haarde Død, for os at overvælde,
bortrevet ogsaa dig, hebraiske Demoiselle.“

Dette Digt reciterede han for Kammerjomfruen Jantje, hvorved tunge, bitre Taarer randt hos dem begge.

Til det godmodige, redelige Menneske betroede ogsaa Kammerjomfruen sin Kat, og han modtog den gerne og med den største Velvilje. Ved den Lejlighed saa Süß Magisteren, vinkede ham bydende nærmere og gjorde ham nogle barske, hovmodige Spørgsmaal. Jakob Polykarp Schober, der var undseelig og ubehjælpelig overfor enhver Venlighed, saa i Jødens heftige og dystre Optræden en Prøvelse og en Fristelse, hvorfor han straks jog sin medfødte Fejghed ind i de skjulteste Kroge. Den pluskæbede Mand rettede sig altsaa med bankende Hjerte, snøftende og stridslysten, og rustede sig, med Katten under Armen, til at bekæmpe Satanas, Finansdirektøren, med sin rene Tros gode, skarpe Vaaben og tvinge ham ind paa den rette Vej. Süß, der gennem Magdalene Sibylle havde hørt om Magisteren, og som ogsaa var underrettet

om hans Sammenkomster med Naemi, hørte en Stund tavs paa ham, men ikke ironisk, snarere eftertænksom, saa at den anden allerede begyndte at haabe og fordoblede sin Iver, hvorved Katten, paa Grund af de stærke Armbevægelser, undslap. Medens han, uden at afbryde sin ivrige Tale, søgte at fange Dyret igen, syntes Finansdirektøren at have taget sin Beslutning. Han standsede pludselig, men mildt, Maigsteren og talte om noget andet. Uden Besvær gjorde han den unge Mand tillidsfuld og fik ham til at tale aabenhjærtigt. Fik paa den Maade snart noget at vide om Magisterens private Forhold og Ønsker, ogsaa om den uretfærdigt afslaaede Bibliotekarstilling.

Han viste sig til Schobers Forundring aldeles ikke som den rasende Holofernes, han overalt var udskreget for at være. Taalmodig hørte han den vidtløftige Mand til Ende, viste Interesse for hans Vers og forsikrede den lykkelige, at han vilde sørge for deres Trykning, eftersom Weissensee havde udtalt sig fordelagtigt om dem. Bibliotekarstillingen, sluttede han, var jo nu definitivt bortgivet; men maaske der fandtes en Udvej og Erstatning. Allerede den næste Dag lod han Schober komme igen og foreslog ham at træde i hans Tjeneste som Sekretær; af Færdigheder behøvedes kun Redelighed og Retorik, hvilke Egenskaber Magisteren jo i høj Grad besad. Jakob Polykarp Schober saa sig selv ved Guds herlige Tilskikkelse ført ind til Hovedstaden i Søster Magdalene Sibylles Atmosfære, saa sig i Aanden i Stuttgarter-Brødremenigheden, hos den hellige Beata Sturmin, den gode, venlige Immanuel Rieger. Han saa Muligheden for at tale gudfrygtigt og indtrængende til Jøden, ja, maaske ogsaa til den forvildede Hertug; han hørte alle Himmelens Engle synge og sagde straalende ja. Ledte saa efter Katten, som han Dagen før havde glemt i sin salige Overraskelse, og bar varsomt det grimme, graasorte Dyr hjem paa sin Arm.

Men i Stuttgart, i det pragtfulde Hus i Seegasse, var der intet af den forventede Salighed, kun trykkende Forvirring. Magdalene Sibylle fandt han ganske vist fri for al Hoffærdighed; og alt, hvad man havde bagvasket og sværtet hende med, havde kun været ond Sladder; paa den anden Side var der heller ikke noget tilbage af den hellige og lyksaliggørende Hemmelighedsfuldhed, dette straalende, særegne, der før havde været over hende og løftet ham. Hans Følelse blomstrede ikke mere i hendes Nærværelse, alt var

øde, det gjorde ham forlegen og urolig. Hun var jo dog saa dadeløs, hæderlig, brav og from. At hans nøgterne Opvaagnen netop kom deraf, indrømmede han ikke overfor sig selv.

Men hans Stilling hos Süß bragte uanet Kval og Forvirring ned over ham. Han havde rigelig Fritid; foruden ham selv og Nicklas Pfäffle fandtes endnu to Sekretærer til at udføre Finansdirektørens vidtløftige Privatkorrespondance. Süß lod ham derfor sjældent kalde. Men naar det skete, dikterede han ham Skrivelser med det allerfarligste Indhold og af en saadan Beskaffenhed, at selv den troskyldigste maatte faa Øje paa alle de sorte Planer til den protestantiske og parlamentariske Friheds Fordærv. Akter, der i hver Linje svært kompromitterede Hertugen og Finansdirektøren, Dokumenter, der gav Magisteren de hemmeligste, vigtigste, mest forborgne Detailler i Hænde.

Alting hvirvlede og vendte sig i den usalige Jakob Polykarp Schobers Indre. Süß dikterede sine sorte, ryggesløse Hemmeligheder med lys, klar Stemme og Pande; han maatte nære en ubegrænset Tillid til sin Sekretær. Schober var i hans Tjeneste og skyldig at gøre sin Pligt. Skulde han nu gaa sin Vej, bryde sit Ord, forraade sin Viden og med koldt Blod svigte Jødens Tillid? Det var jo ganske vist kun en Jøde; men havde saa ikke enhver Pjalt og Stymper Ret til at kalde ham, Schober, en Skurk og en tvetunget Usling? Hvis han paa den anden Side stiltiende saa paa, at hans Lands Frihed og Tro træsk og formædeligt blev kvalt til Døde og mange Hundrede Tusinde protestantiske Sjæle nedstyrtet i Svovlpølen og Helvedes yderste Gab, var han da ikke en endnu større Skurk og forbandet Keltring?

Magisteren følte sig knebet og martret af Tvivlens gloende Tænger. Hvor havde han ikke følt sig som en af Guds udvalgte i Hirsau, da han nærede det svage Haab, at Gud vilde anbringe ham ved Skæbnens Løftestang og lægge Frelse i hans Hænder. Nu gik hans formastelige, hovmodige Ønske i Opfyldelse paa en saa grusom Maade, at han kun ved at prisgive sin egen Sjæl kunde redde hundrede Tusinde schwabiske, protestantiske Brødre. Pint af Kvaler rystede han som en klippet Hund. Han svandt ind; pludselige Hedeølger jog over ham og afløstes af iskold Sved om Dagen, og om Natten laa han søvnløs, stod saa op, snublede over den gamle, grimme Kat og løb stønnende frem og tilbage.

Han gik til Beata Sturmin og bad hende om at udpege et Skriftsted. Den Blinde Hellige satte Fingeren paa: „Og Israels Børn brød op fra Rithma og lejrede sig i Rimon Perez.“ Magisteren grundede længe, dybt eftertænkssom over den skjulte Mening og fandt pludselig ud af, at Rithma var det, som han skulde lade være med at gøre, Rimon Perez det, som han skulde gøre. Men om Rithma var Troskabsbruddet mod Jøden og Rimon Perez de protestantiske Brødres Frelse, eller om det var omvendt, var det ikke muligt for ham at komme til Klarhed over. Og han blev ved med at svede og tvivle og at være i stor Nød, og han vejede Dag og Nat hele Landets Sjælefrelse i sine tykke, uvidende, ubeslutssomme Hænder.

Kort og med slet skjult Tilfredshed trak Karl Alexander sig tilbage efter det hemmelige Møde med de Herrer, som han havde betroet Ledelsen af det katolske Projekt. Jøden holdt han med et utaalmødt Vink tilbage. „Han har slet ikke sagt noget, Jødel“ sagde han i en bydende Tone til den høfligt ventende.

„Det var ikke værd at udtale sig om,“ svarede Jøden og fejede med en let Skuldertrækning nonchalant alt det væk, der var blevet drøftet paa Mødet.

Karl Alexander næsten fnøs og slog Knoerne i Bordpladen. Død og Ulykke! Det var forbandet; Jøden havde Ret.

Denne tog atter Tankerne ud af Hjernen paa ham og formulerede dem: „Herrerne snakker og snakker,“ sagde han med sin smidige, haanlige Stemme. „Maaler Detaillen, Spindelvævstraaden, har ikke noget Blik for Helheden. Hvad har de Forstand paa?“ Og hans Tone henviste dem til Dumhedens og Uduelighedens laveste Regioner. „Som om det kom an paa med luvslidte Prokurator kneb at bortpraktisere et Komma her og en Prik over i'et der, i Reversalierne. Hvilke ynkelige, lumpne Kræmmemetoder. Et Reskript, et eneste, er jo nok: Vi, Karl Alexander, Hertug af Württemberg og Teck, tager de Rettigheder tilbage, som Gud har givet os, og som man paa en forbryderisk, lumsk og oprørsk Maade har franarret os. Vi er fra i Dag i Sandhed Landets Herre. Vi er Württemberg! Men der trækker Herrerne sig fejgt tilbage, for tunge i Bagen. Det forstaar de ikke, de ryster paa Hovedet og smækker med Tungen og har Betænkeligheder og Oh og Ak og

Men. Den Tanke er dem for enkel, for stor, for fyrstelig, for kongelig.“

Karl Alexander følte igen, trods sin dumpe Vrede mod Jøden, at kun han forstod ham, kun han vidste, hvad det kom an paa. Med en modvillig, forbitret Beundring sagde han sig selv, at han kun gennem ham, sammen med ham, kunde føre det katolske Projekt til Sejr. Hvad Süß tog i sine stærke, uhyggeligt smidige Hænder, det æltede han som ved Hekseri rundt og bøjeligt. Overfor hans fanatisk glødende Ild blev al den brave og samvittighedsfulde Møje, som de andre i kvalfuld Anstrengelse kun opnaaede halve Resultater med, blot latterlig. Hvad vidste i det hele taget de andre? For dem var det katolske Projekt en Forretning, en Opgave, maaske en livsvigtig Opgave. Men at alt i Virkeligheden var meget mere, at dette Statskup var hans, Karl Alexanders, egentlige Livsindhold og Tilværelse, det vidste dog, følte dog kun han selv og Jøden.

Saadan havde Projektet nemlig omdannet sig for ham, saadan havde det brændt sig ind i hans Blod, under Süß' æltende, ophidsende Paavirkning. Først havde det været Politik for ham, Middel til Magt, Dekoration; ellers intet; saa var det blevet Mystik, Længsel efter Befrielse, Religion. Nu havde det forvandlet sig til hans eget Liv og Blod. Han vil være Landet selv, det er Planens egentlige Mening, og Kronen paa Værket. Ikke Landets Tjener eller Fyrste, ikke en Lovgiver eller Feltherre, alt det er jo blot elendigt Makværk og Nonsens. Han vil opsluge Landet helt og holdent, vil smyge sig saadan ind om Landet, at han er Landet selv. Landet kan kun aande, naar han aander, gaa, naar han gaar; staar han stille, maa ogsaa det staa stille. Denne Forestilling saa at sige materialiserede sig for ham. Stuttgart er hans Hjerte, Neckar hans store Pulsaare, de schwabiske Bjerge hans Bryst, den schwabiske Skov hans Haar. Han er det legemliggjorte Württemberg, Württemberg er intet andet end ham.

Noget saa stort, saa sødt, saa svulmende, blodfyldt og levedygtigt kunde ikke opnaas med smaa, spidsfindige Prokuratorkneb. Var det ikke hans Tanke? Var det Jøden, der havde sagt det? I hvert Fald fortsatte denne: „Genialt og med eet Greb maa det gøres. Det maa gøres saadan, at Landet en Morgen vaagner og ganske simpelt er indesluttet i Hertugen, i sin Fyrste af Guds

Naade, ikke er andet end hans Kød og Blod og Knogler. Og ingen Smaakampe, Skærmydsler og dumt irriterende Tovtrækning først. Nej, naturligt, selvfølgelig, som en Knop, der aabner sig, naar dens Tid er, maa det ske.“

Ja, ja, ja! Jøden havde Ret. Det var umuligt og utænkeligt, at man skulde strides om det og diskutere det. Saa vilde han jo blot være en taabelig Stympet og hele hans Liv et naragtigt Fuseri, et udblæst Æg. Men det forstod de ikke, Remchingen og Fichtel og Pancorbo. De var trofaste Tjenere, gode Officerer og snu Diplomater; men den geniale, levende Fantasi, der lod dem fatte det Vidunderlige i hele sin hellige Selvfølgelighed, den havde de ikke. Den havde kun — det var forbandet og det fik Hjernen til at syde paa en, men det var nu engang saadan — den havde kun Jøden.

Der blev ikke vekslet et Ord om alt dette mellem Hertugen og Süß. Men det bølgede fra den ene til den anden, gled uden Antydning som Pulsslag mellem dem. Saadan havde det stadig været i de sidste Uger. Der var eet Liv i dem; Jøden svarede ordløs med Gerninger paa Karl Alexanders ordløse Spørgsmaal og Krav; det var, som om han udaandede den Luft, den anden indaandede; de var Dele af samme Krop, uløseligt forbundet.

Stadig heftigere havde Jøden opflammet Fyrstens dunkle, lidenskabelige Længsel efter den Dag, da Landet skulde forvandle sig til ham og intet andet være end ham, hidset ham op til hans Guddommelighed, hans cæsariske, ubeherskede Drømme, brændt hele sin ulmende, fanatiske Glød ind i hans Blod. Den forgiftede Fyrste søgte begærlig Bekræftelse, fornyet, voldsommere Opmuntring i Jødens hemmeligt dybt forstaaende Blik. Ganske vist vaagnede han undertiden for en kort Stund op af sin Feber og gav sig til at overlægge, hvor vel dette sælsomme, forheksede Kammeratskab skulde føre hen. Det var uudholdeligt, grufuldt at tænke sig, Livet igennem at have denne uhyggelige Medvider til Blodets forborgneste Hemmeligheder. Man kendte næppe selv alt det dunkle, giftige, man husede inderst i sit Hjerte; man stødte det tilbage, naar det vilde trænge sig frem, indrømmede det ikke overfor sig selv. Det var en forfærdende Tanke, at tilmed en anden, i hvem saa meget af ens egen dunkle Gaadefuldhed var groet fast, eksisterede, var til, levede midt i det klare Dagslys. Nu har han Brug for ham,

Projektet kan ikke gennemføres uden ham; Mødet i Dag har bevist det paany. Men er det først gennemført, saa vil han gøre ham stum, begrave ham i en af de dybeste Kasematter i en eller anden Fæstning, paa samme Maade som man ikke lader Dagen se den vilde, fordærvelige Kilde til alt ondt dybt i sit Hjerte.

Han saa mistroisk, hadefuld over til Jøden. Kendte han ikke allerede ogsaa disse Tanker? „Sæt Reskriptet op saadan, som Han anser det for bedst!“ befalede han ham. Süß bukkede høflig, tjenstvillig for den ophidsede, stakaandede Hertug. Men i hans Øjne ulmede dunkel, haanlig, ulveagtig, triumferende Forventning.

Landet vred sig stønnende i næsten uudholdelig Spænding og Beklemthed. Det var øjensynligt, at Katolikkerne var saa godt som færdige med deres Forberedelser og vilde slaa til i den nærmeste Fremtid. Overalt samlede sig truende Tegn, som ikke mere lod det blive ved den blotte Formodning, men som paatvang selv den sorgløseste Vished. I Nærheden af Grænserne blev alle Vegne fremmed Militær trukket sammen fra Bayern og Würzburg. Elleve-mandsudvalget havde modtaget sikker Underretning om, at alene Würzburg havde tilsagt Hertugen nitten Tusinde Mand Hjelpe-tropper. Fortroppen stod allerede i Mergentheim, Sædet for Tysk-mesterordenen, og afventede Befaling til Fremmarch. Ogsaa i selve Landet forøgedes Antallet af Soldater, som talte fremmede Dialekter, baade Bayersk og Frankisk. De marcherede om Natten i smaa Trupper. De hertugelige Slotte og Forter var revnefærdige af Soldater. Alle Fæstninger: Asperg, Neuffen, Urach, Hohentwiel og det stærke Slot Tübingen, var blevet istandsat med den mest moderne strategiske Kunst; den daarlige Vej op til Asperg blev udbedret af Hoveriarbejdere, der maatte skifte i Dag- og Nat-hold. En glimrende organiseret Efterretningstjeneste besørgede ved særlige Kurerer Forbindelsen mellem de enkelte Fæstninger. Landets Krudtmøller arbejdede Dag og Nat paa Fremstillingen af Fængkrudt. I endeløse Transporter blev Kanoner og Ammunition skaffet til Veje; Folket paastod, naar de saa de hemmelighedsfulde Vogne, at de indeholdt lutter Rosenkranse til den forestaaende Omvendelse; men de gemte andre Kugler.

En af Kurererne, en vis Bilhuber, kom i Nærheden af Nürtingen i Slagsmaal med Johannes Kraus, Søn af Stadsslagteren i

Stuttgart. Under dette tog Borgersønnen alle Kurerens Depecher fra ham, Skrivelser, der handlede om fremmede Hjælpetroppers Ankomst og fuldstændig afslørede Katolikernes statsforræderiske Planer. Hertugen vilde lade Kraus fængsle; men denne var allerede flygtet til den fri Rigsstad, Reutlingen, og fortsatte et Par Dage senere til Rigsstaden Esslingen, hvor en større Koloni af forfulgte, forfatningstro Emigranter fra det hertugelige Gebet havde forsamlet sig.

Kraus havde overgivet de kompromitterende Depecher til Borgmesteren i Stuttgart; det parlamentariske Udvalg lod dem mangfoldiggøre og udsprede blandt Folket. Dette Bevis paa umiddelbar Trusel mod Folkefriheden rev selv de sløveste op af deres Dvale. Overalt dannedes nu Konventikler og hemmelige Forbund til Religionens Bevarelse. Borgere og Bønder forsynede sig i Stilhed med Vaaben. Saa stærk var Gæringen i Landet, at Hertugen maatte forstærke sin personlige Garde og sende Arveprinsen ud af Landet til Morfaderen, Fyrst Thurn og Taxis i de kejserlige Nederlande. Selvfølgelig overvejede Karl Alexander under disse Omstændigheder med Vold at foretage en metodisk Afvæbning af hele Landet; han forberedte et Edikt, som under Paaskud af det tiltagende Krybskytteri forordnede en saadan Afvæbning. Men Retten til at bære Vaaben hørte til de borgerlige Grundrettigheder, var fastslaaet i Forfatningen; vilde man undgaa Borgerkrig, saa maatte man vente med Ediktets Offentliggørelse, til Statskuppet var gennemført.

Imidlertid hvilede en dump Spænding over hver Krog i Landet. De øverste Kirkemyndigheder forordnede en almindelig Bods- og Bedeuge. Mange gjorde Testamente. Den femte Søndag i Fasten samlede der sig saadanne Masser til Altergangen, at man maatte holde Kirkerne oplyst til langt ud paa Natten. Parlamentet organiserede en omhyggelig Efterretningstjeneste, sendte Stafetter i alle Retninger gennem hele Landet for at udspejde, om fremmede Krigsfolk var i Anmarch. Det modtog ogsaa snart Meddelelse om, at den biskoppelige Avantgarde i Mergentheim havde forladt Tyskmesterordenens Omraade i Retning mod Ellwangen; det samme meldte Depecher fra Hohenlohe.

I sin Nød og Trængsel besluttede Borgerskabet endnu en Gang at sende en Deputation til Hertugen for alvorligt, men med under-

saatlig Ydmyghed, at forsøge at indvirke paa ham. For ikke at irritere Karl Alexander sendte man ingen Medlemmer af Elleve-mandsudvalget, da bare Synet af dem gjorde ham rasende, men derimod tre stille, værdige Borgere, satte baade af Udseende og Gemyt. De rejste til Ludwigsburg, hvor Hertugen rustede sig. Inden de begav sig op paa Slottet, spiste de og nød et Glas Vin i Gæstgivergaarden. Den ene sagde: „Det er en lille Hjertestyrkning for saa tung en Gang.“ „Hvis Hertugens Humør er ligesaa trist som Vejret i Dag,“ sagde den anden, „saa kommer Solen ikke til at skinne for os.“ „Lad os lægge alt i Guds Haand!“ sagde den tredje.

Foran Døren til den Sal, hvori Karl Alexander modtog dem, sad Otman, den Sortbrune, paa Hug. Dæmpet hørte han Fyrstens hæse Stemme, der fnøs af Raseri: „Kættene, Mordere, Højfor-ræderel!“ Derpaa hastige Trin, som lidt efter hørte op. Efter faa Minutters Forløb saa han Mændene komme tilbage, først de to, og et Øjeblik efter ogsaa den tredje. Han saa meget godt, hvor forskrækkede og forstyrrede de var; han stirrede efter dem med sine store, brunlige Dyreøjne og smilede dybt og stille.

Hastigt ilede Mændene ned ad Trapperne, sprang ind i den ventende Vogn, gav sig end ikke Tid til at tage en Baret op, som en af dem tabte. De vekslede ikke et Ord under Farten, kun den ældste bad, een Gang, højt og i stor Nød: „Herre Zebaot, fra Dybet raaber vi til dig, lad Hjælpen naa os fra dine Bjerge.“ I Stuttgart ventede mange paa de Deputeredes Ankomst. Da de saa deres Ansigter, spredte de sig med sænket Hoved og hængende Skuldre.

Ganske anderledes end det hertugelige Omraade protesterede de frie Stæder mod Katolikkernes Rænker. Særlig i Esslingen blev Karl Alexander nu Dag for Dag offentlig beskæmmet og forhaanet. Her havde en større Koloni af Emigranter fra Hertugdømmet samlet sig. Undertrykte, uretfærdigt udplyndrede, fordrevne. Johannes Kraus var her, den unge Michael Koppenhöfer og mange mange andre. De var fyldt af et fortærende Had, der sled i deres Indvolde, deres Taler var giftige, glødende, flammende. Ængsteligt gemte Hertugens Par Tilhængere sig i deres Huse; nogle Katolikker, der passerede Staden, blev gennempryglet. Ekspeditionsraaden Fischer, den tidligere Kammerfiskal, Fader til

Sophie Fischer — Süß' afdankede Maitresse — opholdt sig i Staden i Forretningsøjemed; ham vilde Esslinger-Borgersønner lynche, efter at de havde opvartet ham med Kattemusik paa Gæstgivergaarden; kun med Møje kunde Stadsvagten beskytte den af sin Seng opskræmte, nødtørftigt paaklædte Mand og i største Hast blev det fede, skælvende Menneske bragt uden for Byens Omraade.

Om Søndagen i Bods- og Bedeugen kom det til Skandale og aaben Konflikt med Hertugen. Natten før havde nogle unge Knægte, ganske uantastet af Politiet, der lod som det intet saa, opstillet to Straadukker, forestillende Hertugen og hans Jøde, i Gabestokken og behængt dem med forsmædelige, gemene Paa-skrifter. Alle Stadens Indbyggere, ligefra Oldinge til Buksetrolde, valfartede Søndagen igennem til Niddingsværket og betragtede det leende, skraalende, haanende, piftende og slaaende sig paa Laarene af Begejstring. Om Aftenen blev et Baal stablet op og begge Straadukkerne højtideligt anbragt paa det; et Par af de Billeder, hvor Hertugen stormer Belgrad med sine syv Hundrede Øksemænd, blev indsmurt i Snavs og anbragt omkring dem; til sidst blev det hele antændt under parodiske Ceremonier. Dukkerne brændte i klare Luer; hvinende, jublende saa Folkemængden til, puffende, skubbende hinanden, skraalende af Begejstring.

Omkring den blinde Hellige i Beate Sturmins store, nøgterne, øde Stue sad Magdalene Sibylle, Johan Rieger, Prædikanten, hans Broder Immanuel, Ekspeditionsraaden, og Magister Schober. Magdalene Sibylle bar en sølvgraa Dragt af meget kostbart Stof, men ganske enkel i Udførelse og Snit. Hun var blevet fyldigere, de stærkt blaa Øjne mattere, de brunlige Kinder noget slappere, alle Bevægelser ladere. Hun lignede en borgerlig Husmoder, som hun sad der, lidt forladden og med et næsten tilfreds Udtryk, og lyttede til Stiftsdekanen.

Beskedent tilbagetrukket i et Hjørne sad Jakob Polykarp Schober. Det arme, plagede Menneske, der led under sin tvetydige Stilling hos Süß og pintes af Samvittighedskvaler, søgte her en Smule Fred for Uroen i sit eget Bryst. Han havde skrevet et Digt, hvori han sammenlignede sig med Johanna den Vanvittiges døde Gemal, som Fyrstinden slæbte Landet rundt i en Kiste; paa Hjertets Plads havde hun ladet indsætte et tikkende Ur og indbildte

sig, at han levede. Saadan tikkede ustandseligt hans egen Samvittighed; og kun her hos de stille, fromme Brødre og Søstre fandt han lidt Ro. Han betragtede fra sin Krog Prædikanten, der vandrede frem og tilbage, deklamerende, selvoptaget; han betragtede ogsaa den blinde Hellige, der blid, graa og farveløs krøb sammen og lyttede til, han saa fra hende til Ekspeditionsraaden Immanuel, hvis Øjne ærefrygtsfuldt hang ved den store og lærde Broders Læber. Men han saa ogsaa fra sit Hjørne, hvorledes den magre, beskedne, trods det paafaldende Overskæg saa uanseelige Mand, midt i Ærefrygten langsomt lod sine Øjne glide fra Broderen over til Magdalene Sibylle og med hundeagtig Hengivenhed hvile paa hende, som sad der, velnæret, næsten matroneagtig med de store, fyldige og dog barnlige Hænder hvilende i Skødet paa den mægtige, sølvgraa Kjole. Han saa dette ydmyge, begærende Blik, han tydede dette Blik, og langsomt saa han en Udvej til at dæmpe sine Samvittighedskvaler, nemlig ved en tung, men Gud velbehagelig Handling. Havde han ikke ifølge sin underdanige og ærbødige Tilbedelse af Demoiselle gennem de lange Hirsauer-Aar en sikker Forrettighed til hende? Men han vil trække sig tilbage; hvor tungt det end maa falde ham; han vil underkue sine Ønsker, han vil resignere og helt og holdent vige Pladsen for sin Herre og Broder Immanuel Rieger.

Imidlertid havde Stiftsdekanen endt sin Prædiken og Fortælling, og nu skete noget sælsomt. Magdalene Sibylle sagde nemlig ganske selvfølgelig, uden Spor af Generthed, at hun, opmuntret af den kære Broder Jakob Polykarp Schobers Eksempel, ogsaa havde skrevet Vers. Og nu vilde hun læse dem for Brødrene og den fromme Søster. Det, hun læste, var ubevingede, triste, banale, øde og hule Rimerier. Men Tilhørerne mærkede intet til Poemernes Mangler, de lod sig ærligt og redeligt gribe af dem, og Ekspeditionsraad Immanuel Rieger blev saa vemodigt stemt, at Taarerne løb ned i Overskæget paa ham.

Da de gik, sluttede Magisteren sig til Ekspeditionsraaden, som paa sin nøgterne, hjælpeløse Maade fortabte sig i Sværmerier om Magdalene Sibylle. Saa tog Schober sig sammen, sank de frembrydende Taarer og meddelte dybt rørt den anden sin Beslutning om at afstaa hende. Ekspeditionsraadens blege Øjne blev vaade, med sin spinkle, af Bevægelse næsten lammede Stemme spurgte

han Vennen, om han da troede, der fandtes nogen Mulighed; hvis han løfter sine Øjne op til hende, vil saa ikke denne ranke, op-højede, herlige Kvinde, forundret og i højeste Grad misbilligende, vende sig bort fra en saadan Formastelighed? Men Schober troede at turde opmuntre ham; og han var lykkelig.

Magdalene Sibylle hørte alvorligt, men ikke uvilligt paa hans fremstammede Frieri. Hun udbad sig Betænkningstid og satte sig hen for at svare ham paa Vers. At sidde saadan ved et Skrivebord, ventende paa Rim og Rytme, hørte nu til hendes bedste Stunder. Det bar, det løftede, det føjede sig. Et eller andet Sted i sin Hjerne følte hun taaget: I Begyndelsen var Ordet; Ordet var Gud. Hvor vidunderligt at lade sig bære af det flydende Ord, at dykke ned i Gud.

Saadan sad hun ogsaa i Dag for at svare Immanuel Rieger. Hendes lade Tanker gled blidt op og ned, for til sidst at samle sig i et ordrigt, omstændeligt, daarligt, alvorligt Digt til et først tøvende, derpaa stadig fastere Ja. Rimen ophobede langt og udførligt alle Argumenter for og imod, fortabte sig i Frihed og Ansvarsfølelse, priste Lov, Orden, Stilhed, fast Begrænsning.

Der kom ganske vist, medens hun nedskrev disse kloge, sagtmodige, dybe Betragtninger, et Øjeblik, hvor pludselig Rim og Rytme svigtede hende. Hendes Lemmer slappedes i usigelig bedrøvet Træthed, hun saa hvælvede, flyvende Øjne hvile brændende paa sig, følte sig overrislet af en indtrængende, indsmigrende Stemme, som af velgørende, lunkent Vand, og for Sekunder indsaa hun, hvilken fattig, øde Erstatning hendes taabelige Digtterier var. Men rask skød hun denne Erkendelse til Side, som en ond Anfægtelse, og med stadig alvorligere Beslutsomhed, med en næsten fanatisk Iver efter Nøgternhed fuldendte hun Versene.

Trods Demoiselle Weissensees paafaldende Borgerlighed virkede Beslutningen om dette Giftermaal dog meget overraskende. Hertugen ærgrede sig over, at en saa underordnet og taabelig Pedant nu for altid skulde delikatere sig med hans Dessert. Fedtet havde han imidlertid aldrig været, og han skænkede hende til Forlovelsen Godset Würtingheim, berømt for sin herlige Frugtavl. Selv Süß fór forskrækket op af sine stadig om det samme kredsende Feberdrømme. Saadan var Verden; alting viste sig at være latterligt, smaat, tomt, syrligt og jammerligt i sin Kerne,

selvom det til at begynde med, set udefra, havde haft et Skær af Sødme og Kraft. Var hun i øvrigt ikke en af dem, som Karl Alexander havde trådt ned i Dynd og Hverdagselendighed? Se blot! Det var ganske vist ikke Hensigten; men han vilde virkelig til sidst befri Jorden for et ondt og farligt Dyr, selvom han kun fulgte sin egen private Drift og Lov. Ikke med den ringeste Tanke faldt det ham ind, at han selv havde nogen Del i Magdalene Sibylles Undergang. Han lod Hoppen Assjadah sadle; i Herlighed og Glans red han til Magdalene Sibylles lille Slot; en dunkel, vild Storhed udgik fra denne Mand, der bitter og sønderrevet endnu en sidste Gang lod alt sit blændende Galanteri spille for Kvinden. Magdalene Sibylle dukkede kun langsomt, efter flere Dages Forløb, op af denne Gratulationsvisits dybe Forvirring.

Hertuginde sagde til Weissensee, og Ordene kom hastigt og let spottende fra den lille, røde, svulmende Mund: „De synes ikke at være tilfreds, kære Ekscellence, med Magdalene Sibylles Valg?“ Og idet hun vendte det lille, sirlige, salamanderagtige Ansigt, der lyste som gammelt, ædelt Marmor, indrammet af det blanke, sorte Haar, om imod ham, smilede hun gaminagtigt: „Hun skulde maa-ske til og med have giftet sig med vor Hofjøde?“

„Ja, Durchlauchtighed,“ sagde Weissensee. „Hundrede Gange hellere.“ Og det kom saa vredt og bittert og som et Nødskrig fra den fine, elskværdige Mand, at Hertuginde nysgerrig og en Smule forlegen saa op, og efter et lille, tyst Øjeblik begyndte at tale om noget andet.

I Forværelset lukkede Kammertjeneren Neuffer Døren efter Süß, der traadte ind i Hertugens Kabinet. Lige bag Finansdirektørens Ryg undergik det stive, gravitetiske Lakajansigt en saa afskrækkende Forvandling, at det blev næsten ukendeligt, det udtrykte brutalt, klodset, afmægtigt Had. Jøden! Altid Jøden! Vel havde Hertugen engang, da Neuffer klædte ham af, i et Anfald af sanseløst skummende Raseri svoret paa, at han vilde sætte Jøden i Fængsel, lade ham smede i Jern i tre Aar og derefter hænge ham. Men hvad nyttede det? Jøden var og blev Landets Regent. Hertugen skældte og smældte over hans Raad og roste de andre; men naar det kom til Stykket, gjorde han dog kun det, som Jøden pustede i ham.

I det andet Hjørne af Forværelset sad den Sortbrune paa Hug paa et Tæppe. Han havde meget vel set, hvorledes Kammertjeneren et Øjeblik kastede Masken, og inderst inde morede han sig over sin kristne Kollegas plumpe Nøgenhed. Men han sad lydløs, dyreagtig træg med tillukket Ansigt.

Imidlertid holdt Süß Foredrag for Hertugen. Om to Dage vilde de Sammensvorne slaa løs; alle Forberedelser var i Orden. Officielt skulde Hertugen begive sig paa Rejse for i sin Egenskab af Rigets Feltmarchal først at inspicere Fæstningerne Kehl og Philippsburg; derefter skulde han for sin Fodlidelse konsulere Danzigerlægen Hulderop, sin Tids største Ortopæd. For den Tid, han var borte, indsatte Karl Alexander en konstitueret Regering, hvis Præsident var Hertuginde, som tog sig selv meget højtideligt i denne Rolle, og ellers bestod af Ministrene Scheffer, Pfau, Statsraad Lanz og Generalerne Remchingen og Röder. Denne Regering skulde i hans Fraværelse gennemføre Statskuppet. Efter at have besat alle Landets strategiske Punkter skulde den ved Lov forkynde den katolske Religions Ligestilling, Borgernes Afvæbning, Annulleringen af mange Forfatningsparagraffer, Inddrivningen af Skriftepenge, tvangsmæssig Aflevering af alt Sølv til den hertugelige Mønt og meget andet.

Süß sammenfattede endnu en Gang, hvad det kom an paa: Projektets Gennemførelse uden Kamp og Strid paa en eneste Nat. Som konstitutionel Hertug forlader Karl Alexander sit Land, som absolut Souveræn vil han faa Timer efter blive kaldt tilbage. Trak det i Langdrag med Planens Gennemførelse, kom Gnidninger, Kamp, Blodsudgydelser imellem, saa var alt tabt, saa havde de tøvende og forsagte haft Ret. Thi mere end man allerede havde bøjet Forfatningen, lod den sig ikke bøje; med alle jesuitiske Kunstgreb kunde man ikke spekulere mere ud af den. Altsaa var der intet andet at gøre end at bryde den; men det kunde man ikke gøre lidt efter lidt, det kunde man kun opnaa med een eneste Kraftanstrengelse. Mislykkedes denne blot i mindste Maade, saa beviste jo selve den Kendsgerning, at man havde anvendt Vold, hvor stærkt man var sig sin Uret bevidst. Corpus Evangelicorum vil falde over en, Forfatningens Skranker vil da yderligere indsnævres og befæstes. Udbrod der først Kamp, saa havde Forfatningspartiet altfor mange og mægtige Tilhængere i Riget. Kun

den lykkeligt gennemførte Overrumpling vil man bøje sig for, nogle smiskende, andre tænderskærende. Han havde hidtil, naar de andre havde villet fare brutalt frem, været stemt for den stilfærdige, langsomme Handlemaade; men i dette Tilfælde fandtes der kun eet Middel: at gribe kraftigt til, at træffe Afgørelsen, der i sit Skød enten bar Blomstring eller Fordærv.

Med betvingende Logik, Saglighed og Videnskabelighed klarlagde Süß endnu en Gang alt dette for Hertugen. Med endnu større, glødende Veltalenhed udviklede han derefter, hvorledes Ideen, som stod højt over alle praktiske Overvejelser, den herlige Idé om Fyrstemagtens Guddommelighed, vilde lemlæstes, hvis den først blev søndernavet og flaaet fra hinanden af Stridigheder, Prokuratorkneb og smaa Skærmydsler med Borgergarden og latterlige, miserable Smaakampe. Her gjaldt det i Sandhed alt eller intet. Enten vendte Hertugdømmet ifølge Naturens Orden tilbage i sin Fyrste, eller ogsaa var dette Stof for slet til, at den store Idé kunde fuldbyrdes i det.

En dump, ulmende Vrede greb Karl Alexander. Jøden havde Ret, som altid, og han havde udtrykt sig godt. Men hvor afgrundsdybt saa han ikke ind i en! Bort maatte han, for altid ind i Mørket maatte han! Og hvad var det, han havde sagt: Det Stof var for slet til den store Idé? Hvilket Stof? Eller — vovede han det, vovede han det virkelig, Jøden? — eller han, Fyrsten? Naturligvis vovede han det! Bag hans høflige, servile Fjæs lurede haanligt, drillende den frække, skuldertrækkende, ophidsende Tvivl. Den skamløst dristige Rebel! Han var hundrede Gange værre end de haardnakket idiotiske Oprørere i Parlamentet! De var halvgale Æsler! Men denne smilende høflige Mand vidste ganske nøje, hvad han gjorde, og hans spottende, uforskammede Tvivl spredte sig som Gift i ens Indre. Væk maatte han! Fuldkommen udslettes maatte han! For evigt ind i Mørket maatte han!

„Har Eders Durchlaughtighed nu bestemt Løsenet?“ spurgte Jødens rolige, saglige Stemme.

„Ja,“ svarede Karl Alexander kort, barsk, militærisk. „Det hedder: *attempto!*“

Overrasket saa Süß op med et lille, anerkendende Smil. „*Attempto!* Jeg vover det!“ Det var en fræk, djærv, næsten genial Vits. „*Attempto!* Jeg vover det!“ havde Eberhard Langskæg sagt

og først af alle tyske Fyrster givet sit Land en Forfatning. „*Attempto!* Jeg vover det!“ var den storsindede Indskrift paa denne Fyrstes Attribut, Cederstammen, som han medbragte fra Kors-toget. Saadan hang hans Billede overalt i Hertugdømmet. Med dette tapre Valgsprog havde han givet den største Del af sin Magt fra sig og tilbage til Folket. Hver Mand i Landet, om han saa ikke kunde et Ord Latin, forstod dette „*Attempto!*“ Det var jo Forfatningens og al borgerlig Friheds Grundvold. Og dette samme „*Attempto!* Jeg vover det!“ valgte nu Karl Alexander til Løsen for at knuse netop denne af hans Stamfader grundede Forfatning, for at rive Magten til sig igen, for at sætte den nøgne Absolutisme i det mest udprægede Demokratis Sted. Død og Pine! Dertil hørte lige saa meget Mod som Aand. Denne Karl Alexander var dog en Karl!

I en opløftet, brusende Lystfølelse, der udvidede Brystet, gik Süß hjem. Han havde gjort denne Mand til det, han nu var, havde tændt Lyset i ham, havde af et hidsigt, brunstigt, brutalt Stykke Kød æltet en Fyrste. Aah, hans Vej var sikkert den rigtige. Hvor plumpt og simpelt vilde det ikke have været at springe i Struben paa ham dengang. Nu havde han fedet sit Offer, forædlet det, gjort det anseeligt og værdifuldt. Et udhungret Dyr nægtede baade Præsterne og Gud at modtage. Det Offer, hvis Blod han nu bød, vilde finde Naade. Han gik frem og tilbage i sit Arbejdskabinet, opmuntret, svulmende; alle Lys brændte, ogsaa i de tilstødende Værelser. Hvad var det, Rabbi Gabriel havde sagt? Ved hver Fest, som I ofrer den Døde, stiger han frem; om hvert Billede, som I vier hans Minde, svæver han, hører ethvert Ord, som klinger om ham. Med alle Tanker, med Blod og Nerver havde han kaldt paa den Døde; men hun var ikke kommet, kun i Dæmring og Taage havde han turdet ane hende. Nu vil han berede hende en Offerfest, til hvilken hun maa stige op. Ikke blot legemligt vil han ofre hende denne Hertug; han har ogsaa præpareret hans Sjæl saaledes, at den løser sig fra Kroppen netop i det Øjeblik, hvor den bristefærdig svulmer af Hoffærdighed. Og den Hoffærdiges Sjæl indesluttet i Ilden; i Ilden flakker den, tusindfold sønderrevet i hvert Sekund, gennem en ny Evighed. Stig op, Naemi! Stig op, Barn, mit Barn, mit bedste, mit reneste, Lilje i Dalen, stig op! Jeg rejser dig et Mindesmærke af et sønder-

slaaet Kongedømmes Skaar, en Fyrste ofrer jeg dig, en Sjæl indeslutter jeg i en evigt flakkende Flammel! Saadan raaber jeg paa dig, Naemi, mit Barn! Stig op! Du min Due i Klippespalten, i Fjeldvæggens Skjull! Lad mig skue din Skikkelse, lad mig høre din Stemme! Thi din Stemme er sød, og din Skikkelse er fuld af Ynde.

Han holdt inde, kaldte sig selv tilbage. Ja, ja, det maatte jo først ske. Han vilde ikke, under ingen Omstændigheder vilde han, at det skulde se ud, som om han forbandt sin Sag mod Karl Alexander med nogen som helst personlig Sikkerhed eller endog med personlige Fordele. Ikke overfor andre og ikke overfor sig selv turde han lade den svageste Mistanke af den Art opstaa. Høstede Landet Profit af det, saa var det underordnet, ikke noget at stræbe efter, ikke noget at undvige; for sig selv vilde han i hvert Fald paa Forhaand ødelægge enhver Gevinst. Hans Opgave var nu at maske og fede Hjertet paa denne Fyrst Karl Alexander af Würtemberg og knuse det, naar det svulmede og struttet af Fedt. For et saadant Offer og en saadan Bod var han til. Hvad siden kom, ak, hvor fjernt var det, og hvor ligegyldigt.

Han befalede Magister Schober til sig. Forskrækket, revet op af sin Søvn, indfandt Magisteren sig, angst for at Finansdirektøren skulde drive ham ud i nye Samvittighedskvaler. Ulykkelig, iført en Slaabrok, der slæbte efter ham — Süß' Befaling havde ikke levet ham Tid til Paaklædning — stod han med runde, frygt-somme Barneøjne foran sin Herre. Süß var mere munter, fornøjet og velvillig, end han havde været i lange Tider. Han spurgte efter Magisterens Digte og hvor det kunde være, at Editionen lod vente saa længe paa sig, Pengene var dog anvist Trykkeriet for en Uge tilbage. „Hvorledes har Eders Durchlaughtighed behaget at sove?“ spurgte Papegøjen Akiba. Magisteren stammede noget om, at han allerede læste Korrektur paa dem, og at de vilde foreligge smukt trykt om to eller tre Uger. Süß afbrød ham pludselig, lagde Haanden paa hans Skulder, fortrak Munden i et fiffigt lille Smil og sagde fortroligt, jovialt: „Han er en Fandens daarlig Protestant, Magister!“ Og da den skælvende Mand kun fremstammede uforstaaelige Ord, fortsatte han: „Jeg med min jødiske Regnemoral havde i Hans Sted sagt: „Naar jeg forraader Jøden, forraader jeg een eneste, som tilmed kun er Jøde; men hvis jeg

ikke forraader Jøden, saa forraader jeg en Million evangeliske Kristne.“ Og saa var jeg gaaet hen til Sturm eller Jäger eller en anden af Ellevemandsudvalget og havde fortalt Historien indtil de mindste Detailler. Jeg maa sige, Magister, Han er saa tro og diskret, at det stinker til Himmelen.“

Jakob Polykarp Schober stod skælvende midt i Vokslýsenes klare Skin, han vovede ikke at tørre den frygtelige Sved bort, der rendte ned ad hans tykke, askegraa Barneansigt, stirrede blot med runde, aandsforladte Øjne paa Jøden. „Nu anser Han mig vel for forrykt?“ spurgte denne godmodigt efter en Stund. „Nej, Magister, jeg er absolut ikke forrykt,“ sagde han tørt efter endnu en Pause. „Eller i det mindste ikke mere end enhver anden.“

Der var dødsstille i Værelset. Udenfor hørtes Nattevagtens tunge Trin. Süß havde sat sig, krøb sammen som om han frøs let, skønt Værelserne var stærkt opvarmede, han lod til at have glemst Schober, der stod ubevægelig i en mærkelig, sammensunken, ubekvem Stilling. Pludselig begyndte han igen: „Jeg vil hjælpe ham ud af hans Dilemma. Gaa hen til Herrerne fra Parlamentet og sig til dem: Tiden er Natten før Tirsdag, Løsenet: *Attempo*, og hvis Herrerne vil undgaa Blodsudgydelse og ønsker at se hele Projektet klappe sammen som en Marionetfigur, naar man har klippet Traaden over, saa skal de Mandag Aften sende en Deputation til Ludwigsburg. Mamelukken venter ved den venstre Fløjs Sideindgang og fører den til Hertugen.“

Øjnene truede med at træde ud af Hovedet paa den anstrengt opmærksomme, uforstaaende og forvirrede Schober, da Süß sagde dette ganske roligt og forretningsmæssigt. „Betingelsen er,“ fortsatte Süß med samme forretningsmæssige Kulde — „og denne Betingelse maa Han give mig sin Haand paa og sværge at opfylde, — at aldrig nogen menneskelig Sjæl erfarer, at jeg har sagt Ham det, eller oven i Købet sendt Ham.“

„Ekscellence,“ stammede endelig Schober, „jeg forstaar det ikke, jeg forstaar det absolut ikke. Jeg er jo saa usigelig lykkelig over, at Herren har opvakt Eder og over, at I vil beskytte den evangeliske Tro. Men hvis det kætterske Projekt ødelægges og man ikke ved, at I har omstyrtet det, saa vil dog, med Eders Naades Tilladelse, Stænderne først indlede Proces imod Eder. Jeg er

ikke stærk „*in politicis*“; men Hertugen vil da ikke kunne beskytte Eder.“

„Nej, Hertugen vil ikke kunne beskytte mig,“ sagde Süß tørt. „Tænk Han ikke paa det, Magister,“ tilføjede han blidt, venligt, næsten faderligt. „Affæren er for kurios. En katolsk Hertug vil gøre et protestantisk Land katolsk, og en Jøde gaar hellere den lige Vej til Galgen, end at han tillader det. Det kan Han alligevel ikke faa til at rime, selvom Han nok saa meget er Poet.“

Tumlende, svag i Knæene, med slæbende Slaabrok sneg Jakob Polykarp Schober sig efter denne Samtale gennem Husets dunkle Korridorer. Frem og tilbage vandrede han i sit Værelse, til den lyse Morgen. Han saa ikke klart, alt var hyllet i Røg og Taage. Men saa meget stod fast: Gud havde dog udset og udvalgt ham. Fredløs gik han med slæbende Skridt op og ned, Sømmen og Kvasten paa hans Slaabrok fejede over Gulvet. Den gamle, graasorte Kat vaagnede op og ledsagede ham. Det var en forkælet, gammel Kat, som vilde have, at han tog den op paa Armen eller, som saa ofte, med i Seng, og den mjavede. Men han gik og gik blot og hørte den ikke.

Jøden strakte sig, da Magisteren havde forladt ham, og blottede de stærke Tænder. Foran Hertugens Billede over Skrivebordet — Karl Alexander havde egenhændig med sin voldsomme Skrift anbragt en meget naadig Tilegnelse paa det — standsede han, sagde sagte: „Adieu, Louis Quatorze! Far hen, tyske Achilles!“ Og endnu en Gang, voldsommere: „Far hen, tyske Achilles! Adieu, Louis Quatorze!“

Han tænkte ikke mere paa Barnet. Dette var en Forretning mellem ham og Karl Alexander. Han svømmede i et dunkelt, rød-violet Hav af hjerte- og sanseberusende Had. Hvor det brustel! Hvor det duftede voldsomt og saligt bedøvende! Han hørte den til Døden skuffede Fyrstes vilde Skrig, saa det blodige Blik hos den Mand, ud af hvis Haand han slog et stærkt og stormfuldt Livs Sej, netop i det Øjeblik, da han dybt aandende vilde lukke sine Fingre om den. Herligt var det at sætte Knæet paa Fyrstens Bryst, sødt og herligt var det at sætte Tommelfingeren paa Fjendens Strube og at trykke til, naar Munden snappede efter Guds skønne Luft, fast og ganske langsomt, og at stirre haanligt, sejrstolt ind i den andens bristende Øjne. Det var at leve. For det var det værd at leve.

Pludselig gled lydløst, opskræmmende en menneskelig Skikkelse ind i Værelset og rev ham ud af hans vilde, syge Drømmetilstand. Otman, den Sortbrune. Han bøjede sig og meddelte, at Hertugen havde givet General Remchingen Ordren. — Hvilken Ordre? — Listen. — Naa, Listen over dem, der skulde fængsles, den, som Süß havde sammensat for Hertugen. Men at Karl Alexander lod ham meddele noget saa ligegyldigt midt om Natten? Usandsynligt. Den Sortbrune havde sikkert noget væsentligere, noget hemmeligt at betro ham. Opmærksom saa Süß ind i det lukkede Ansigt. Mamelukken begyndte straks at remse Navne op. Johann Georg Andreä, Johann Friedrich Bellon. Se, se, Fængslingslisten smukt alfabetisk ordnet. Men hvad skulde det betyde? Det vidste han jo, han havde jo selv opstillet Listen. Den Sortbrune læste videre: Friedrich Ludwig Stöfflen, Johann Heinrich Sturm, Josef Süß Oppenheimer. Süß rørte sig ikke. Heller ikke den Sortbrune sagde et Ord; da han havde endt Listen, bøjede han sig kun og gik.

Da Süß blev alene, smilede han næsten fornøjet og fløjtede sagte. Det var storartet at have denne Bekræftelse. Han morede sig kosteligt. Ved Gud, denne Karl Alexander var virkelig vittig. Havde han i det mindste givet Remchingen en særlig Ordre til at fængsle ham. Men saadan ganske simpelt at passe ham ind paa Listen, hans egen Liste, som han selv havde sat op, det var — souverænt vittigt var det. Han saa Hertugen og Remchingen sidde sammen, bøje sig over Listen, saa Hertugen med sin klodsede, voldsomme Skrift smøre ned: Josef Süß Oppenheimer, Finansdirektør. Saa, hvorledes Fyrsten og hans General uden Ord søgte hinandens Øjne, Hertugen ondt smilende, Remchingen bredt grinnende. Bedste Karl Alexander! Velvillige, højhjertede Fyrste! Der sidder du nu og morer dig over din dumme Jøde, som først fint og nydeligt henter Kronen ned til dig fra det Blaa, og som du til Belønning vil sætte i Fængsel. Hoho! For sent staaet op, Durchlaughtighed. Din Jøde sidder dog en Tap højere oppe, han har allerede kastet Snaren om Halsen paa dig og morer sig over, at du morer dig uden at have nogen Mistanke. Du, Fyrste! Du store Herre og Helt. Du gejle, dumme Nar og Pigeskænder og Slagter og Skurk.

Rastløs gik han frem og tilbage. Tankerne jog hinanden. Han

kom til at mindes, hvordan han engang havde drillet en Hund. Gang paa Gang havde han rykket Kødlsen fra det forsultne Dyr, indtil Køteren pludselig bed ham ondartet i Haanden. Han saa endnu det glødende Had, det røde, blodige Raseri i det opirrede og stadig narrede Dyrs Øjne. Med dig leger jeg en endnu farligere Leg, Karl Alexander. Fra dig rykker jeg en endnu kostbarere Bid. Stræk dig i Længselen efter Byttet, som et Dyr paa Spring! Skel med dine gerrige Øjne! Snap, Fyrste! Snap til, min Hr. Hertug!

To Døgn endnu, ikke engang to Døgn; kun godt femogfyrretyve Timer. Han smilede tilfreds, gik ensom gennem Salenes lysende Rad. Hvide og forstenede stod Busterne af Solon, Homer, Aristoteles, Moses og Salomon; under de smaa Pagoder spadserede Kinesere med lange Fletninger, Merkurs Triumf med sine utallige Figurer rasede hen over Loftet, kostbare Smykker straaled i Smykkeskrinene, og i sit forgylt Bur skrattede Papegøjen Aki-ba: „*Bon jour, Madame!*“ og „*Ma vie pour mon souverain!*“ Men den ensomme Mand, der fredløst vandrede gennem sine lyse Sale, hørte intet, saa intet, var fyldt til Randen af sine Tanker, Billeder og Syner.

Da Mamelukken i den samme Time kom tilbage til Slottet og strakte sig paa sin Maatte i et Hjørne af Hertugens Sovegemak, hørte han, hvorledes Karl Alexander stønnede under dystre Drømme, slog om sig, rallede.

Træt og nervøs lænede Karl Alexander sig tilbage i Vognen. Han rejste til Ludwigsburg og derfra til Udlandet for først at vende tilbage, naar Kuppet var vel overstaaet. Han havde to anstrengende Karnevals-dage bag sig, som han trods den knappe Tid havde givet til Ære for Rigsgreven Palfy. Grev Palfy var udsendt i en speciel Mission fra Hoffet i Wien; det var en stor Gunst og Opmærksomhed af Kejseren, at han gennem en særligt udsendt Gesandt hemmeligt sanktionerede det planlagte Statskup paa Forhaand. Ganske tidligt om Morgenens havde Karl Alexander taget Afsked med Hertuginde. Han havde tilbragt Natten sammen med hende, havde uforbeholdent fortalt hende om sit store Projekt, havde betroet hende, at det sikkert var den sidste Nat, hun drømte bort som en lille, tysk Fyrstinde; for Fremtiden hørte

hun til de europæiske Souveræner, og snart vilde man vel hilse hende med en anden Titel end et lumpent Durchlauchtighed. Hed og ophidset havde han hvisket sine Fantasier ned over den smukke, nøgne Kvinde; hun havde halvt spottende, men dog revet med af hans Glød, lyttet til, havde besvaret hans stormende Omfavnelser hedere, end det længe havde været Tilfældet. Træt af den indholdsrige og betydningsfulde Afsked, lidt mat, nervøs og feberhed, hvilede han, tilbagelænet i Vognen. Han havde dog ellers staaet med iskoldt Blod foran mange Afgørelser, var ikke blevet nervøs paa Slagmarken, naar hans Hest var blevet skudt under ham. Men i Dag — Død og Djævel! — kribledet det i hele Kroppen paa ham; det var, som om han havde Myrer i Aarerne. Det var da godt, at han havde ladet Grev Palffy rejse i Forvejen, saa kunde han da i det mindste være alene nu. Det rykkede og trak ogsaa i den forbandede Fod, den vilde ikke falde til Ro. Intet Under for Resten, det var et sjældent afskyeligt Vejr. Snart Solskin, snart Hagl, det regnede og sneede, til pludselig Solen igen skinnede grelt. Alting var i Oprør. Det blæste stærkt, fugtigt. Skyer jog i rasende Fart over Himmelen. Desuden var der Ildebrand forude i Eglosheim, og Brandskæret irriterede Hestene. En svag Erindring fo'r gennem Karl Alexander; i saadan stødvis Blæst havde han staaet for ikke saa længe siden; ligesom det røde Skær der forude havde en blodrød Maane krummet sig; fra en skummel, fjendtlig Skov havde lydt forvirrende, spøgelsesagtige Stemmer, og en hvid, død Pige havde ligget paa Jorden mellem Blomster i stærk Blæst. Hvilken aandssvag Erindring. Hvad angik det ham nu? Han havde ved Gud interessantere Ting at tænke paa.

Endelig i Ludwigsburg. Heller ikke der nogen Ro. Kurerer, Meldinger fra de fjernere liggende Garnisoner. Han modtog Schaffer, Remchingen, Pfau. Ærgrelse. Ophidselse. Naar i det mindste det forbandede Klimpreri vilde holde op, men han har selv befalet, at Orkestret skal spille uden for den musikalske Greves Værelser. Han blev pludselig sulten, forlangte Kødsuppe, vilde begærligt sluge den, fandt den for varm og smed Koppen mod Væggen. Og ustandseligt klemte Klokkerne paa Grund af Branden i Eglosheim. Den jagende Vind. De rygende Kaminer. Overalt i Slottet klirrende Vinduer og smældende Døre. Og saa Or-

kestret oven i Købet. Hertugen holdt det ikke ud nogen Steder. Musikerne og Komedianterne morede sig hemmeligt: han farer omkring, som om han skulde have Première. Endelig blev det Aften.

I Stuttgart var det meget stille denne Aften. Ingen Steder brændte Lys. Men i Mørket hørtes Tramp af mange Skridt, dæmpet Klirren og Knirken af Jern og Træ, Hvisken og Løben frem og tilbage. Hele Borgerskabet vidste, at disse Timer var de afgørende. Schobers Meddelelse havde gjort sin Virkning. Alle var rustede, bevæbnede, fyldte af en dump, beklemmende Spænding, ikke uden Ængstelse, men parat til at kæmpe. Ingen i Stuttgart sov denne Nat, undtagen de smaa Børn. For hundrede og syttende Gang hviskede man det samme, Eder, Ønsker; prøvede halvt ængsteligt, halvt kækt Vaabnene. Og Natten var fuld af levende Spænding.

I Ludwigsburg havde man tændt alle Lys paa Slottet. Hertugen gav, inden han rejste til Udlandet, et Hofbal for Kejserens Gesandt og Würzburger-Herrerne. Selskabet var ikke talrigt, det indskrænkede sig til dem, der var indviet i Statskupplanen. Der var mange Militærpersoner, ogsaa de to Herrer Röder, Generalen og Majoren. Grinende havde Karl Alexander indbudt den knirkende, lavpandede Major til Ludwigsburg: Stuttgarts beredne Borgergarde, som han var Kommandant for, vilde knapt faa Brug for ham netop den Nat. Uden at gaa ind paa Vittigheden — han tog nemlig sin Stilling meget alvorligt — havde Majoren, dum og stiv, med sin uformelige, behandskede Lab løftet militærisk til Honnør, modtaget den ærefulde Indbydelse. Dom Bartelemi Pancorbo med det blaarøde, magre Ansigt og Ørnenæsen over den mægtige, gammeldags Pibekrave spejdede gennem Salen. Den reducerede Weissensee holdt sig i Nærheden af Süß, han snusede omkring, det rykkede i de kloge Øjne, han vejrede Svovl, Brand, Uvejr, Undergang. Süß havde en straalende Aften, som i sin bedste Tid, hans hvælvede, flyvende Øjne var overalt, han var galant, vittig og sejrbevidst, hans sikre festlige Stemning stak meget af mod Karl Alexanders flakkende Uro. Af og til dukkede Mamelukkens brune Dyreojne ned i hans; han havde givet den stumt bukkende nogle knappe, stille Anvisninger, og nu gik triumferende Spørgsmaal og Svar fra den enes Øjne til den andens.

Under Nattens første Timer skulde Forfatningspartiets Hovedmænd fængsles i Stuttgart og de würzburgske og bayerske Hjelpe-tropper rykke ind i Hertugdømmet. Karl Alexander skulde blive mellem Gæsterne, indtil Kureren kom med Meddelelse om, at Kuppet var planmæssigt gennemført saa vidt; med den Bevidsthed vilde han gaa til Sengs. Han havde beordret den nye Sangerinde, Demoiselle Teresa, en spændstig, varmbloedet Person med hede Øjne, til sit Sovegemak. Allerede for to Aar siden havde han vænnet sig til, før Samlejet med en ny Kvinde, at indtage et Aphrodisiakum, det vilde nemlig have været uudholdeligt for ham, hvis ikke enhver ny Kvinde følte sig tvunget til at antage hans Mandighed for usædvanlig stærk; i Aften, efter Afskedsnatten med Marie Auguste, befalede han den Sortbrune at forstærke Dosis'en.

Kureren med Lykkeefterretningerne kom ikke, kom stadig ikke. Den ventende Hertugs Uro forplantede sig til alle Gæsterne, dirrede gennem hele Salen. Udenfor rasede Stormen med samme Kraft, Regn, engang ogsaa Hagl, piskede mod Ruderne; Røgen fra de slet ventilerede Kaminer var det ikke lykkedes helt at forjage. Vel brændte Myriader af Vokslys, stadig mere daarende klang Musikken, den mest udsøgte Vin af de ældste Fade blev skænket om, man var iført den pragtfuldeste Galla, havde anlagt det festligste Lune; men man naaede dog ikke udover en krampagtig, febrilsk Lystighed.

Karl Alexander holdt Cercle, rettede larmende, naadige Spørgsmaal til sine Gæster for saa pludseligt at falde i Tanker, overhøre deres Svar, afbryde dem. Mamelukken gled lydløst hen til ham og meddelte, at Demoiselle Teresa var i Privatkabinettet. Ugenert svarede Hertugen: „Fruentimmeret skal vente!“ og satte sig til Spillebordet med Süß. Mamelukken bragte ham det forlangte Aphrodisiakum i et Sølvbæger. „Har du ogsaa gjort den tilstrækkelig stærk?“ spurgte Karl Alexander. „Ja, Durchlauchtighed,“ svarede Mamelukken med sin lidt hæse, rolige Stemme.

Karl Alexander slugte Drikken. Spillede. Vandt kolossalt. Var stadig ligegyldig, fraværende. Den grønne Gallafrakke stod aaben; hans ene Haand hvilede snart paa de gule Benklæder, legede snart nervøst med den gyldne Kæde om hans Hals; han gjorde lange Ophold mellem Stik og Udspil. „At Kureren ikke kommer!“ sagde han febrilsk. „Stormen,“ beroligede Süß, „den opblødte Vej.“ Den

Sortbrune var der igen med sine stille, glidende Skridt. Meldte, at Demoiselle stadig ventede. „Lad hende klæde sig af saa længe!“ skreg Hertugen. „Jeg kan ikke hekse mine Depecher frem.“

En Kreds af ærbødige Tilskuere stod omkring de spillende og ledsagede Spillet med let søgte, krampagtige Vittigheder. Hertugen stak igen med et højt Kort, strøg atter en Bunke Dukater til sig. „I Dag maa du give mig en Del tilbage,“ lo han, „af det, du har snydt mig for, Jøde.“ „I Dag gør jeg det gerne,“ sagde Süß. Major Röders modbydelige Stemme knirkede: „Naar man kommer Jøden ind paa Livet, er det lidt besværligere for ham med Snyderiet. Saadan paa Afstand med Papirer og Tricks og uden at skulle se Modstanderen i Ansigtet gaar det bedre.“ Süß tabte ogsaa det næste Parti. Hertugen fik Øje paa Arkitekten Retti mellem Tilskuerne og raabte til ham: „Hvis mit Svineheld holder sig, saa laver vi den Ombygning af Galleriet, som Han har projekteret.“ Arkitekten lo højt og ivrigt. Dom Bartelemi Pancorbo sagde pludselig med sin dystre Gravrøst: „Stenen taber han ikke, Jøden.“ Og alle stirrede begærligt og fortabt paa Solitæren, der blinkede paa Finansdirektørens Haand, og saa, hvor forvirrende og evigt skiftende Straalebundterne skød ud fra den.

Endelig stod Mamelukken igen bag Hertugen og meldte: „Man er der.“ Med forstilt Ligeegyldighed kastede Karl Alexander Kortene og skød den anseelige Bunke af vundne Penge over til Süß: „Der, Jøde! Galleriet lader jeg bygge en anden Gang. Det forærer jeg Ham.“ Med næsten velvillig Morskab tænkte Süß: „Se, se, han lader sig intet skænke. Betaler mig, naar han tror, jeg har hjulpet ham til Maalet, og giver oven i Købet Drikkepenge. Siden spærrer han mig inde i Kasematterne og stikker baade Betalingen og Drikkepengene i Lommen igen.“ Opmærksom og indtrængende saa han paa Hertugen, og ligesom tvunget af hans Blik henkastede denne: „Du kan gaa med.“ De gik, først den Sortbrune, derefter Karl Alexander, hinkende, snøftende, rødbliset, til sidst Jøden, fjedrende, svulmende, hvid og ung.

Først gik de gennem Forsalene med de dybt bukkende Lakajer, derefter gennem stille Korridorer, hvor man kunde mærke Stormens sønderrevne Aandedræt, over til Slottets anden Fløj med Hertugens Privatgemakker: Arbejdskabinetet, et lille Mellemkabinet, Soveværelset med den ventende Kvinde. Mamelukken rev

Døren til Arbejdskabinettet op. Kureren, som Karl Alexander ventede, var der ikke, derimod fire Mænd, som han ikke kendte. To gamle, med isgraat Haar, magre og spinkle som Penneposer, de to andre undersætsige, med grove, proletariske Bevægelser. Alle fire tav og bukkede, de yngre besværligt og klodset, de ældre hastigt og gentagne Gange, medens Voksløysene, der flakkede i Trækken fra den aabne Dør, dannede fantastiske Lys- og Skyge-virkninger hen over dem.

Den skummende, i sin Forventning skuffede Hertug raabte til Mamelukken, og hans Stemme klykkede af Raseri: „Er du blevet gal? Lukker du Pak ind til mig om Natten, i Nat?“ Han slyngede ham med et Spark hen i en Krog. „Kureren!“ brølede han. „Hvor er Kureren?“

„Vi er ikke Pak,“ fik en af Mændene dystert og fjendsk fremført. „Vi hører til Stænderforsamlingen.“ Karl Alexander fo'r løs paa ham, greb fat i den undersætsige, grove Fyr og rystede ham: „Vil I overfalde mig? Snigmyrde mig? Kættere! Morderel!“ Han fraadede af Raseri og skreg saadan, at Sangerinden, der ventede nøgen i Værelset ved Siden af, forskrækket krøb ned under Tæpperne og slog Kors for sig. „Men det er ude med jer!“ brølede Hertugen tøjlesløs. „Jeg skal lade jer raadne op i levende Live, Rak! Komplottstiftere! Kættere! Hundel! Sammen med jeres fine elleve Brødre skal jeg smide jer ned i mine dybeste Kasematter.“

„Det bliver der intet af, Hr. Hertug,“ sagde en af de gamle Mænd med en spinkel, høflig Stemme, „det bliver der absolut intet af.“ Og han bukkede gentagne Gange. „Det er nemlig saadan, med Eders Durchlauchtigheds allernaadigste Tilladelse, at ingen bliver fængslet i Stuttgart i Nat. Der vil heller ikke rykke mange bayerske og würzburgske Tropper ind, og hvad der hidtil er ankommet under Løsenet „*Attempto!*“ det er, med Eders Durchlauchtigheds allernaadigste Tilladelse, for Halvdelens Vedkommende protestantiske Brødre. Og selv om Hr. Kommandant Röder er her, saa staar Stadsrytterkorpset ikke desto mindre parat og vil under alle Omstændigheder holde Staden.“

Süss selv kunde ikke sagligere, skarpere, med færre Ord have afsløret, hvor grundigt Kuppet var forraadt og ødelagt, end den lille, mågre Mand, der meget høflig og med mange Skrabud

og Anmodninger om Tilladelse fortalte endnu flere Detailler. Men han fik ikke fuldendt sin Tale og paavist Hensigten med den; thi Hertugen havde kun hørt de første Sætninger, saa skete der en skrækkelig Forandring med ham. Haanden, der stadig holdt fast i den undersætsige, proletarisk udseende Deputerede, løsnede langsomt sit Greb, Ansigtet blev blaarødt, en sælsom, smertefuld, dyrisk Rallen steg op fra hans Bryst, Munden snappede hjælpeløst efter Luft, og pludselig laa den svære Mand paa Gulvet med Ansigtet frygteligt fordrejet i Krampetrækninger. Da de fire Borgere saa det, frygtede de, at man vilde give dem Skylden; Slottet var fuldt af Fjender; af Mamelukken var de paa en hemmelighedsfuld, fordægtig Maade, uanmeldt, blevet ført ind gennem en Bagdør, de frygtede for at blive mishandlet; maaske endog slaaet ihjel. Skyndsomst forsvandt de og var glade, da de i Storm og Regn fandt deres Vogn, der holdt noget afsides, og rystende af Kulde og Ophidselse igen var paa Vej til Stuttgart.

Karl Alexander laa imidlertid paa Gulvet, alene med Süß og den Sortbrune. Over det mægtige, behaarede Bryst havde han flaaet Klæderne og Skjorten op. Rædselsslagen krøb det nøgne Pigebarn i Værelset ved Siden af sammen og lyttede til den frygtelige, dyriske Rallen, han udstødte. Med uendeligt Besvær drejede han sine bristende Øjne, der var fyldt af et vildt, grænseløst hadefuldt Spørgsmaal, op mod de to Mænd. Süß kom ham i Møde, sagde: „Ja, Hr. Hertug.“

Jøden vidste ikke, om det var dette, han havde ønsket, eller hvorledes han i det hele taget havde ønsket, at Hertugen skulde modtage Meddelelsen om Kuppets Forræderi og Tilintetgørelse. Han spurgte heller ikke sig selv, om det var Anstrengelsen ved Karnevallet eller det nyde Aphrodisiakum, der var Skyld i dette Sammenbrud, eller om det var ham alene, der forsætligt havde hidført det. Som drevet af en indre Tilskyndelse havde han ordnet alt saaledes, som det var kommet, havde føjet det saadan, at den ophidsede Hertug i Stedet for det ventede Lykkebud fandt den natlige Ulykkesdeputation. At han maatte træffe sin Modstander i Hjertet, at han for altid maatte lamme og sønderknuse hans Vilje og Væsen, stod fast. Kom nu dertil ogsaa det ydre Sammenbrud, saa var det ikke tilsigtet, men heller ikke uvelkomment.

Med Opbydelse af al sin Kraft løftede han det tunge Legeme

op i en Lænestol og henkastede til den Sortbrune: „Det er bedst, du henter Pater Kaspar.“ Kun tøvende fjernede Otman sig og lod Jøden blive alene tilbage med den døende.

Forstenet af Rædsel hørte Sangerinden i Sideværelset, hvorledes en sagte, af en voldsom indre Følelse bristefærdig, hvidglødende Stemme talte til Hertugen, som nu var stum. Hun forstod ikke de enkelte Ord; men hun stivnede af Gru over den frygtelige, hadefulde Triumf i denne hede, hviskende Stemme.

Jøden sagde: „Hertug! Raa, enfoldige Hertug! Dumme, tyrekloadsede Karl Alexander! Nu vilde du gerne lukke Ørerne, hvad? Nu vilde du gerne gaa og ikke høre mere paa mig? Du vilde gerne bede og lade din Skriftefader dryppe Lindring og oljet Velsignelse ned i din Sjæl, ikke sandt? Men det under jeg dig ikke. Jeg lader dig ikke dø, førend du har hørt paa mig. Fordrej kun Øjnene, ral, saa meget dine Lunger formaar; du er nødt til at høre paa mig. Jeg taler ganske sagte, jeg hæver ikke Stemmen, men den fylder dog dine Ører og dit frække, forbryderiske Hjerte. Og du maa ligge ganske stille og faar ikke Lov til at dø og maa høre paa mig.

Ja, Barnet døde paa en anden Maade. Du var efter hende med lystne Skraal: din forbandede, stinkende Aande var over hende; men hun fik Lov til at smile og være let til Mode, og tusind gode Engle strakte Armene ud imod hende. Og du stod foran den døde med dit raadvilde, dumme Slagteransigt, og da jeg ikke spyttede midt i det, troede du, at nu var alting godt, og at der slet ingen Ting havde været. Ser du, Karl Alexander, ser du, din dumme, tølperagtige Hertug, jeg sprang ikke løs paa dit gejle Ansigt dengang, saa enfoldig var jeg ikke, jeg behandlede dig først, jeg præparerede dig, saa du kom til at se ud som et Menneske, ja, som en Fyrste. Strammer du dig nu op? Pruster du? Ja, der ligger du, et bedrøveligt, latterligt Stykke Kød, meget trist for dig selv og for de andre. For ser du, du arme Nar, alle dine store Tanker om, at du skulde naa til at blive den schwabiske Louis Quatorze, dine Cæsardrømme, dem drømte jeg jo ind i dig. Du har alle dine Dage ikke været andet end en lille, forbryderisk Marionethertug, og jeg lod dig danse.

Se paa mig med dine store Øjne. Jeg trykker dem ikke til endnu, jeg er ikke færdig endnu. Ser du, netop det sletteste hos mig har jeg dryppet ind i dig, min usleste Sæd. Jeg havde kunnet

opnaa, at du omfavnede mig i hele Verdens Paasyn og kaldte mig Broder; jeg havde kun behøvet at vise dig Papirer paa, at jeg er Søn af Heydersdorff, ja, den kristne Baron og Marchal. Men det ansaa jeg for den sletteste Del af mig, det har jeg gydt ind i dig altsammen, jeg har ladet dig danse, jeg har fedet dig, til du blev moden.“

Han lod den døende være, grublede; saa begyndte han igen, forandret, mildere: „Ja, jeg har følt mig draget til dig, jeg kunde være blevet din Ven. Men naar du mærkede noget af den Art, vægrede du dig og knurrede, og kun det sletteste af mig tog du imod og lod det blomstre med saftige Skud. Du store Herre og Helt, du tyske Louis Quatorze! Du stakkels, galende Nar!“

Ude i Korridoren hørtes hastige, ophidsede Stemmer. Doktor Wendelin Breyer kom, og Kammertjeneren Neuffer; derefter ogsaa Pater Kaspar, Skriftefaderen; ham havde det ikke været saa let at finde, han havde siddet i Konditoriet sammen med den uanseelige Würzburger med det kløgtige Ansigt, Geheimeraad Fichtel, som ikke havde ladet sig smitte af den almindelige Uro, men nød denne Nats Triumf ved at tømme adskillige Kopper af sin gode Kaffe. Nu kom de alle styrtende, beskæftigede sig hastigt, forvirret, meningsløst med den døende, grufuldt ukendelige Mand, rettede forstyrrede Spørgsmaal til Süß, der gav ligegyldige, flygtige Svar og snart trak sig tilbage fra al Uroen i Dødsværelset. I Sidegemakket klædte Sangerinden sig paa. Den sagte brændende, hadefulde, ætsende, triumferende Stemme blev hængende i hendes Øre og fik hende til at gyse; askegraa, dirrende, med Øjnene vidt opspærret af Rædsel kastede hun Klæderne uordentligt om sig og løb, som forfulgt af den uhyggelige Stemme, duknakket gennem Korridorerne, aandede først befriet op, da hun stod udenfor Slotsporten i den rykkende Blæst.

Doktor Wendelin Breyer vilde aarelade Hertugen. Men han kom ikke saa vidt. Mamelukken, der var kommet tilbage med de øvrige, var ganske stille traadt helt hen til Manden i Lænestolen; med spændt, grum Saglighed saa han paa de krampagtigt knyttede Hænder, det opsvulmede, blaasorte Ansigt, Tungen, der hang ud af Munden, de vidt opspærrede, fremvældende Øjne. Med sin dunkle, ejendommelige, ru Stemme sagde han, saa pludseligt, at alle for sammen — de fleste havde overhovedet aldrig hørt ham

tale —: „Han er død.“ Doktor Wendelin Breyer kunde intet andet udrette end at konstatere det samme. Medens Lægen med sin hule, dybe Stemme stammede nogle vage Kommentarer: „Hef-tigt Udbrud af *Spasmus diaphragmatis*, Lungeødem, *stagnativ sanguinis plenaria*“ — stille og haanligt stirrede den Sortbrune paa den forvirrede Mand, der havde uhyre travlt og udfoldede megen Vigtighed — løb det hviskende gennem Gangene, fløj det gennem Forværelset, raabte Ceremonimesteren det ind i Balsalen: „Her-tugen er død.“ Musikken brød af. Uhyggelig, larmende Rædsel, ligblege, fortrukne Ansigter overalt. Raadvild Stimlen sammen, Løben hid og did, Kryben sammen i Krogene. De kejserlige, bay-erske og würzburgske Herrer Gæster var forlegne og lod, som om de ikke havde hørt det. Officererne stod rundt omkring som store, dumme, onskabsfulde Rovdyr, bag hvilke en Falddør plud-selig smækker i. Et saa forbandet Tilfælde netop i dette Moment kunde koste hver eneste een af dem ikke blot Stilling og Gods, men ogsaa Livet. Selv den lille Geheimeraad Fichtel mistede Be-sindelsen; i en Snes Aar havde han behersket sig baade overfor sig selv og overfor Verden; nu fik han pludselig et haardt, sammen-knebet, trættekært Bondeansigt og bandede sagte og uhumsk frem for sig. Først efter ti Minutters Forløb var han saa meget bero-liget, at han kunde tænke koldt og klart. Han overlagde Sagen: Testamentet, som han havde aftvunget den Døde, var egentlig ikke til nogen Nytte nu; der var ikke andet at gøre end at standse hele Maskineriet, udslette alle Spor af Würzburg saa godt som muligt og trække sig ud af Affæren med Anstand uden at kom-promittere sig.

Süss stod imidlertid alene i et lille, afsidesliggende Sidekabi-net. Han bekymrede sig ikke om noget som helst, Uroen og den oprørte Stemning naaede ikke herind. Stormen var stilnet lidt af. Jøden saa intet, hørte intet, gav ikke Agt paa noget, alting om-kring ham sank ned. Han ventede. Nu, nu straks vil Barnet være der, vil være omkring ham som den yndigste Luft, vil strømme elskeligt ind i ham, gøre ham let og svævende. Han sad stille, med et slapt, næsten taabeligt Smil og ventede.

Hun kom ikke. Intet kom. Han følte sig med hvert svindende Øjeblik koldere, tommere, tungere. Og pludselig vidste han, at hun aldrig vilde komme. Han saa Hertugen for sig, det sortblaa,

fortrukne Ansigt, Tungen, der hang ud, Øjnene, der traadte frem af deres Huler. Et kvalmende Ildebefindende overfaldt ham. Han fo'r forskrækket sammen. Begreb ikke mere, at alt dette havde kunnet fylde ham, bære ham. Hvad i Guds Navn havde det med Barnet at gøre? Barnet var hvidt, dulmende, maanestille. Og hans Strid med Hertugen! Det rødviolette Hav! Dets Brusen, dets berusende Duft! Jamen, havde han da været forrykt, siden han troede, at han kunde naa Barnet paa den Maade? I beklæmmende Angst søgte han Sammenhæng, forstod ikke mere sig selv. Og nu var han trist, sørgmodig, fuld af Væmmelse og længere væk fra Barnet end nogen Sinde.

Det blæste fugtigkoldt i hans Nakke. Han rettede Ryggen, ligesom afværgende, en Kuldegysen gennemfor ham. Et Ansigt saa over hans Skulder. Det var hans eget Ansigt.

Han rystede sig og rejste sig op. Stormen havde igen taget fat; han lukkede Vinduerne bedre i. Da var der en Stemme i Blæsten, i hans Øre, i Værelset, en ildelydende, bedrøvet Stemme, Onkelens Stemme. Den var ikke høj, men den fyldte Værelset helt, fyldte Slottet; hele Verden var fyldt af denne Stemme. Da fik han Visshed: han var gaaet vild. Alt, hvad han havde tænkt og virket og tragtet efter, hans Strid med Hertugen, hele hans kunstige, triumferende Taarn var galt, han havde været paa Vildspor.

Sælsomt nok blev han hverken skuffet eller oprørt over denne Erkendelse. Nej, det var godt saadan. Han saa igen sig selv skride i den stumme, skyggeagtige Kvadrille; Rabbi Gabriel holdt hans højre og Hertugen hans venstre Haand. De gled ud og ind, gjorde deres Pas, bukkede. Men i Dag var der ingen Kval forbundet med det taageagtige, farveløse Billede. Thi nu slap Hænderne deres Tag, de dansende saa paa hverandre, stille, alvorligt, uden Fjendskab, nikkede endnu en sidste Gang til hverandre og gik bort, hver sin Vej.

En usigelig Mathed overfaldt ham. Aldrig i sit Liv havde han følt sig saa udmarvet af legemlig Svaghed og Træthed. Saadan maatte det være at sidde i et lunkent Bad med aabne Pulsaarer og ganske langsomt lade Livet strømme bort. Det smeltede, blev mygt, styrtede sammen i hans Indre. Denne søde, dragende, vellystige, alle Lemmer kærtegnende, befriende Smerte. Hvor dejligt at give efter, synke ned, lade sig bære. Ikke at ville noget,

for første Gang at lade sig drive, denne salige, viljeløse, glidende, svindende Fornemmelse. Det var, som strømmede alt Blodet stille ud af hans Aarer og dermed hver en Trang, hver en Længsel; han sank hen i lyksalig, smertelig, grænseløs Slaphed.

Saadan blev han fundet noget efter af den gamle, skrøbelige Lysepasser, der kom for at slukke i Kabinettet. Da han genkendte den blege, sammensunkne Mand, tabte han forskrækket Stangen og raabte: „Jesus, Hr. Finansdirektøren!“ Süß rettede sig mat op og sagde, han skulde bringe ham noget at spise, hvad som helst, han følte sig svag af Sult. Den Gamle korsede sig forbavset, skyndte sig ud og bragte det forlangte. Medens Süß glubsk spiste, sagde han til den Gamle, at han ikke skulde lade sig forstyrre i sit Forehavende. Den Gamle stammede noget om, at det gik dog ikke an, han kunde da ikke lade Hr. Finansdirektøren sidde saadan i Mørke. — Men Süß afbrød ham: „Sluk han kun sine Lys, Han skal ikke bekymre sig om mig.“ Forstyrret fortsatte den Gamle sit Arbejde. Stormen havde hylende taget fat med fornyet Kraft. Süß spiste, tyggede, slugte. Den Gamle skyndte sig, krøb op paa Stigen, slukkede, kigede stjaalent paa Finansdirektøren. Han spiste stadig, ilsomt, forslugen, smaskende; til sidst sagde han med en mærkværdig lystig Stemme: „Fæst Han ikke sit Hjerte ved Mennesker! Det staar jo i det Nye Testamente, ikke sandt?“ „Jeg forstaar ikke Eders Ekscellence,“ sagde den Gamle ængstelig. „Lad Han kun det være godt,“ sagde Süß, tyggende de sidste Bidder, „og lys nu for mig!“ Kabinettet blev liggende i Mørke; ført af den Gamles lille Lygte gik Süß gennem Suiten af dunkle Sale til Slottets Hovedbygning.

Her sad, i et Sideværelse, Lederne af det katolske Projekt, Generaler, Ministre. Det var lutter Württembergere. De würzburgske og bayerske Herrer, den apostoliske Majestæts Gesandter havde alle, ak, hvor hastigt! trods Storm og Uvejr skyndt sig at tage bort. Der sad nu de schwabiske Herrer, blege, svedende, i haabløs, anstrengt Raadvildhed. De aandede op, da Süß kom, stirrede spændt og forhaabningsfuldt paa ham som paa en Redningsmand.

Jøden lod mildt og roligt, næsten smilende, sine brune Øjne glide hen over den hjælpeløse Forsamling. Sagde saa til den mægtige Major Röder, der stirrede endnu dummere frem for sig end

de andre: „De ser ikke rigtig klart, Hr. Major, hvad der er at gøre i denne sælsomme Situation?“ Han traadte ganske tæt hen til den træge, ganske uforstaaende Mand og sagde, meget elskværdigt: „Arrester mig! Hvem der saa end beholder Overmagten: De er i alle Tilfælde reddet.“ Han sagde det ganske let, høfligt, næsten konverserende.

Forbløffet stirrede Herrerne paa hinanden. Men saa steg pludselig haarde, onde Glimt op i deres Øjne. Det laa ikke ganske klart, hvor Jøden vilde hen; dog, saa meget var sikkert, hvis man greb ham, hvis man fængslede ham, saa var der en, der kunde staa helt forrest, en, Raseriet først kunde styrte sig over, en man kunde læsse alt det værste paa. Et langt Minut var der dødsstille i Værelset. Alle tænkte de samme Tanker, næsten med de samme Ord, næsten i den samme Rækkefølge. Og alle mandede ud i Beslutningen: Ja! Grib Jøden! Det er Redningen. Jøden maa hænges!

Og paa den Maade var dog noget opnaaet. Paa den Maade sad man ikke længere i den trykkende, fjollede, beskæmmende Angst. Død og Djævel! Man var paa sin Post: hvad var det dog for en dum, skiden, hundeagtig, modbydelig Følelse, man havde ladet sig kujonere af, og som paa en saa infam Maade krøb hen over Hjerte og Mave. Storartet var det paa denne fortræffelige Maade at slippe ud af den svinske Tilstand. Om et Minut vilde man have overstaaet og glemt hele denne afskyelige, jammerlige, lamenterende Depression. Der rejste Major Röder sig allerede. Han var helt og holdent, baade overfor sig selv og overfor de andre, Patriot, Kristen, Soldat. Mægtig, karakterfast, fuldstændig overbevist om sin gode Ret og Hæderlighed traadte han hen til Süß, lagde den uformelige, behandskede Lab paa hans slanke, elegante Skulder, aabnede langsomt den haarde Mund: „I Hertugindens og Forfatningens Navn: Jeg arresterer Ham, Jøde.“

Paa eet eneste Øjeblik havde den beklemmende Stilhed opløst sig i rasende, sejrriege, dyriske Skraal. Jøden smilede stille, ensom, fjern. Med skidne Skældsord, puffende og trædende ham, anstrengte Herrerne sig for ikke at lade Billedet af dette Smil trænge ind i deres Indre.

FEMTE BOG

DEN ANDEN

HVOR Østerland og Vesterland gaar over i hinanden, ligger, lille og ubetydeligt, Kanaans Land. Og Landet mod Syd, det ældgamle Mizraim, strækker sin Tunge frem og slikker Bindeleddet mellem de to Lande. Hvor Vestens Veje mødes med Østens, ligger Staden Jerusalem, Zions Borg. Og naar Jøderne ved Solopgang og ved Solnedgang bekender sig til Israels Gud, den ene, uransagelige, staar de med samlede Fødder og ser mod Staden Jerusalem, mod Zions Borg. Vestens Jøder ser mod Øst, og Østens Jøder ser mod Vest, alle i den samme Time og alle mod Staden Jerusalem.

Fra Vesten slaar en brusende, evig Bølge mod Kanaans Land: Tørst efter Liv, efter Personlighed, Vilje til Handling, til Lyst, til Magt. Skrabe til sig, bemægtige sig Kundskab, Lyst, Gods, mere Lyst, mere Gods, leve, kæmpe, handle. Saadan klinger det fra Vesten. Men mod Syd, under spidse Bjerge, ligger døde Konger i Guld og Krydderier og unddrager bydende deres Legemer Tilintetgørelsen. I kolossale Alleer, rejst i Ørkenen, haaner deres Billeder Døden. Og en brusende, evig Bølge slaar fra Landet i Syd mod Kanaans Land: ørkenhed Fastklamren sig til en bestandig Tilværelse, glødende Begær efter ikke at miste Form og Udseende, ikke at miste Legemet, ikke at forgaa. Men fra Østen klinger den blide Visdom: at sove er bedre end at vaage, at være død er bedre end at være levende. Ikke staa imod, strømme hen i et Intet, ikke handle, forsage. Og den milde, evige Bølge stilner af paa Vejen fra Østerland til Kanaan.

Evigt skyller de tre Bølger hen over det lille Land og glider ind i hverandre; den klingende, brusende, om Vilje og Handling; den hede, glødende, om Trods mod Døden; den milde, dunkle,

om Henstrømmen og Forsagelse. Stille og lyttende ligger det lille, ubetydelige Kanaans Land og lader Bølgerne skylle hen over sig og flyde ind i hverandre.

I dette lille Land sad Israels Folk, klarøjet, lydhørt. Spejdede mod Øst, lyttede mod Vest, stirrede mod Syden. Det er et saa lille Folk, og det sidder mellem Kolosser: Babel-Assur, Mizraim, Syrien-Rom. Det maa passe nøje paa, at det ikke pludselig knuses og forgaar mellem Kæmperne. Og det vil ikke forgaa, det vil være til, det er et lille, klogt, tappert Folk, det har aldeles ikke i Sinde at lade sig knuse. De tre Bølger vender atter og atter tilbage i evig Ligevægt. Men det lille Folk holder Stand. Folket er ikke dumt, det vægrer sig ikke mod det uundgaelige; det dukker sig, naar en altfor stor Bølge kommer rullende, og lader den roligt gaa hen over sit Hoved. Men saa dukker det op igen og ryster sig og er atter til. Det er sejt, men det er ikke taabelig egensindigt. Det giver sig hen i alle Bølger, men ikke helt i en enkelt. Tager af de tre Strømninger det, der forekommer det brugbart, tilpasser det for sig.

Den stadige Fare tvinger det lille Folk til ikke at overse en eneste af dets gigantiske Naboers Bevægelser, til altid forsigtigt at granske, vejle, undersøge, fortolke. Granskning, Indordning, Verdenskundskab bliver dets Natur. Det nærer en stor Kærlighed til saadan Verdenskundskabs Middel, til Ordet. Ifølge en Religionslov banlyser det Analfabeterne; Kendskab til Skriften bliver et guddommeligt Bud. Det optegner, hvad de tre Bølger fører med til det. Forvandler i egne, selvskabte Ord den lyse, smældende Lære om Handling, den dumpe, glødende om trodsig Udødelighed, den blide, rislende om Saligheden ved intet at ville, intet at ønske. Og det lille Folk skriver de to Bøger, der fremfor alle andre mest forandrede Verdens Ansigt, den store Bog om Handling, det Gamle Testamente, og den store Bog om Forsagelse, det Nye Testamente. Men den trodsige Udødelighedsvilje er og bliver Grundtonen i deres Liv og Ord.

Og det lille Folks Sønner gaar ud i Verden og lever efter Vestens Lære. Virker, kæmper, skraber til sig. Men trods alt føler de sig ikke rigtigt hjemme i Handlingen; deres Hjemstavn er paa Broen mellem Handling og Forsagelse. Og stadig vender de sig om, skuer tilbage mod Zion. Og ofte, midt i Sejrens Opfyl-

delse, i Nederlagets Erkendelse, i det mest rasende Løb, sker det vel, at de gysende standser, hører blandt Tusinder af Lyde en ganske sagte, rislende Stemme: intet at ville, intet at tilkæmpe sig, Forsagelse af Jeg'et.

Og mange af dem gaar Vejen helt til Ende: fra Handlingens stormende Hvirvel, Magt, Lyst, Besiddelse, over Trodsen mod Tilintetgørelsen til den stille Hensynken i Viljeløshed og Forsagelse.

Gennem Nat, Skyer, Storm jog Kurererne til Stuttgart. Til Herrerne i Parlamentet, til Remchingen, til Hertuginde. De indhentede Vognen med de Deputerede, der havde været hos Hertugen. Efterretningen om Karl Alexanders Død passerede Byporten før de Deputerede, flakkede forskræmt gennem den dunkle, stille Stad, hvor der dog var Hvisken og Tisken og Feberspænding overalt. Borgerne ilede ud paa Gaderne, til Naboerne. Er det sandt? Guds Straf, Herren den Almægtiges Finger. En saa ubegribelig stor og usandsynlig Frelse. Men er det ogsaa sandt? Er det ikke en Fælde? Ængstelige, tøvende begyndte man at tænde Lys i Husene. Den stille Hvisken gik over til de første, undertrykte Fryderaab. Pludselig dukkede et nyt Rygte op, der traadte alting sønder og sammen: det var kun et Anfald, Hertugen er kaldt tilbage til Livet. Hvor de duknakkede sneg sig tilbage til deres Huse igen, slukkede Lysene. Indtil endelig, endelig, Visheden kom. Fra Raadhuset forkyndtes: Hertugen er død. Nu slog den længe tøjlede Jubel sig løs. Omfavnelser. Bønner. Alle Ansigter glædestraalende, som om man nylig var reddet fra Livsfare. Lys overalt og Helligdagsstemning.

Marie Auguste sad i sit Kabinet, aldeles forvirret, ude af Stand til at fatte sig. Omkring hende sad Hofkansleren Scheffer, General Remchingen og hendes Skriftefader, Kapucinerpateren Florian. Hun var iført et henrivende Negligé, der først samme Morgen var ankommet fra Paris med Ekstrakurér, og hun maatte hele Tiden tænke paa, hvor trist det var, at Negligéet ikke var kommet en Dag tidligere. Saa havde hun kunnet baaret det den Afskedsnat med Karl Alexander, og saa havde han dog faaet det at se. Nu var han saa skrækkelig død og kunde aldrig mere glæde sig, hverken over et Negligé eller over en Kvinde. Hun følte det som en god Gerning, at hun i det mindste den sidste

Nat havde været saa imødekommende overfor Karl Alexander.

Udefra drønedes Jubelen over Hertugens Død.

Den mægtige Remchingen, der trods al Angst og Bestyrtelse uvilkaarligt og tankeløst slugte Marie Augustes nøgne Arme med Øjnene, knurrede, revnefærdig af afmægtigt Raseri: Hugge ind! Hugge ind! Trods alt gennemføre Projektet. Man havde jo Soldaterne. Han garanterede for dem. Maaske vilde et Par Regimenter gøre Mytteri. Dem vilde han lade fusillere. Man skulde ganske simpelt aflægge Troskabsed til Hertuginde. Semiramis. Elisabeth. Katharina. Hugge ind! Hugge ind! Ængstelig beroligede den skælvende Hofkansler: For Guds Skyld, blot ingen Blodsudgydelser nu. Kuppet var afsløret og færdigt. Nu gjaldt det om at handle betænksomt og kun at anvende legitime Midler. Testamentet anviste Holdepunkter. I samme Retning gik Pater Florians Argumenter; men han udtrykte sig bestemttere og mindre frygtsoomt. Kapucinerens raske Fantasi arbejdede paa en luftig Kæde. Han, den statskloge Mand, Skriftefader for den regerende Hertuginde, befandt sig paa den maaske vigtigste, mest vidtskuende, Plads i Riget. Han saa sig allerede i Tankerne, medens han med Omhu og Forsigtighed valgte sine Ord, som en tysk Richelieu eller Mazarin. Men medens Marie Augustes lille, pastelagtige Salamanderhoved saa ud til at lytte ivrigt, var hun ganske fraværende; hun tænkte paa Karl Alexander, paa Negligéet, paa Enkesløret, hun skulde bestille — man kunde arrangere det særdeles klædeligt og interessant — og efter at Herrerne havde fremsat højst positive Forslag, sagde hun pludselig med en lille, vigtig Stemme: „*Que faire, Messieurs? Que faire?*“

Parlamentets snævrere Udvalg traadte sammen allerede samme Nat, og man kunde jo ikke hindre andre Parlamentsmedlemmer i ogsaa at deltage i Mødet. Denne selvglade, vigtige Jubel, denne magtsikre Sejrsfølelse. Herrerne optraadte, som om Hertugens Død var deres personlige Fortjeneste, som om de, forudseende og statskloge, havde hidført denne simple Løsning paa Krisen. De svulmede, lagde Planer. Glæden over Redningen var allerede fortrængt af omfattende Havesyge, Magt- og Hævnfølelser. Ho, ho! Nu var man ovenpaa! Nu skulde de faa det betalt, Jøden, Kætterne, alle dem, man havde været nødt til at dukke sig for.

Det var klart, at Hertug Rudolf af Neuenstadt skulde være den lille Hertug-Efterfølgers Overformynder, hvorledes saa end Karl Alexanders Testamente lød. Ham kunde man forlade sig paa. Han var en god Protestant og tilhørte deres Parti. Allerede i Morgen vilde man sende en Deputation til ham. Og i Nat, allerede i Nat, vil man spille op til Dans for Kætterne og Landfordærverne og hele Jødeslænget. Militæret vovede man ikke at røre ved; men alle civile, der tilhørte Süß' Parti i Stuttgart — ikke i Ludwigsburg — blev allerede samme Nat grebet. Det var ganske som ved de Grävenizske Tilhængeres Fald efter Eberhard Ludwigs Død. Politibetjente og Retsbetjente gik omkring og arresterede og slæbte de styrtede Mænd, der skelede efter Hjælp, bandede og lamenterede vildt, skældte giftigt eller tiggede foragteligt, gennem den maabende, haanende, jublende Folkemængde til Vagten. I Arrest med Bühler, Mez, Hallwachs, i Arrest med de unge Lamprechts, Knab, ja endog Hofkansleren Scheffer.

Remchingen skar Tænder af Raseri, medens han saa til. Udrykkelige Ordre fra Hertuginde forbød ham at gribe ind. Aah, de skulde blot vove at røre ved Militæret! Slaa deres stinkende Pøbelfingre i een eneste af hans Officerer! Saa lader han sig ikke længere holde tilbage, saa hugger han ind! Men Parlamentets Udsendinge gik i en stor Bue uden om Militæret.

Mærkeligt nok var der een, man saa godt som ikke talte om i Stuttgart, eller i hvert Fald kun flygtigt, strejfede ham uden at nævne Navn. Og dog var denne ene Baggrund for alle deres Tanker, Hertuginde og Militærets hemmelige Haab, Parlamentets og Borgernes hemmelige Frygt. Hvad gjorde Süß? Hvor slog han ned? Vilde han angribe? Eller hvorledes vilde han, den aaleglatte, djævelsmidige, forsvare sig? Han var i Ludwigsburg, man havde ikke modtaget saa meget som et Bogstav fra ham, ingen Depeche, intet. Det første Dagskær gryede, en varm, regnfuld Marts morgen. Man var dødtræt og mørbanket efter den vilde Nat med dens Haab og Frygt, man strakte sig paa Lejet. Og stadig ingen Depeche fra Jøden. Det var lumskt, hensynsløst, gement. Ind i alles Drømme, lige fra Hertuginde og Omgivelser, der bed Tænderne sammen af Raseri, til de triumferende Parlamentsmedlemmer og de mange styrtede og fængslede, gled et forhaabningsfuldt eller frygtsomt Spørgsmaal: Hvad gjorde Süß?

I Ludwigsburg dikterede Doktor Wendelin Breyer Resultatet af Lægernes Undersøgelse. Sammen med Kollegerne Georg Burkhard Seeger og Ludwig Friedrich Bilfinger og i Overværelse af Regeringspræsidenten von Bulwiz og Hofmarchallen von Scheuk-Kastell havde han foretaget Obduktionen. Alle tre Livlæger havde haft den samme Tanke, medens de snittede i Liget: „Se saa, nu ligger du pænt stille, uddeler ingen Spark, kaster ingen Medicin-flasker i Hovedet paa mig.“ Men deres Ansigter udtrykte dyb Sorg og gravitetisk Alvor, som det sømmede sig disse pedantiske Videnskabsmænd. Og nu dikterede Doktor Wendelin Breyer med sin hule Stemme og med store, flagrende Bevægelser det omstændelige og videnskabelige *Judicium medico-chirurgicum*, Lægernes Udtalelser. „Af dette *Viso reperto*,“ dikterede han, „fremgaar tydeligt, at Hans højfyrstelige Durchlaughtighed ikke aflagd som Følge af et Slagtilfælde, ikke af en Inflammation eller *Gangraena*, ikke af en Blodstyrtning, ej heller af en *Polypo* etc.; men at Aarsagen var Lungeødem, der medførte Kvælning i Blodet. Til denne saa hastige Forandring har uden Tvivl bidraget paa den ene Side den ofte tidligere kurerede, men nylig altfor heftig udbrudte *Spasmus diaphragmatis* etc. og den store paa Mellemgulvet trykkende, af megen Luft oppustede Mave, paa den anden Side de *ad stagnationem sanguinis plenariam ob atoniam et debilitatem connatam* (eftersom de sørgelige Erfaringer kun altfor tydeligt viser, at de fleste durchlaughtige Fyrster af Huset Württemberg falder bort som Følge af Brystlidelser) iøvrigt disponerede *Pulmones*.“

I Stuttgart blev imidlertid allerede Dagen efter Karl Alexanders Død hans Testamente aabnet.

Det indsatte i sin oprindelige Form Hertugininden sammen med Karl Rudolf af Neuenstadt til Formyndere. Men en senere af Geheimeraaderne Fichtel og Raab foranlediget Kodiciel udpegede Ærkebiskoppen af Würzburg til Medformynder; en endnu senere Tilføjelse, underskrevet kort før Karl Alexanders Død, tillagde Biskoppen overordentlig stor Myndighed.

Straks drog en Deputation af Ellevemandsudvalget til det stille Neuenstadt til Hertug Karl Rudolf for underdanigst at bede ham overtage Regeringen øjeblikkelig. Karl Rudolf var en ordknap, højtbetraget Herre. Han havde studeret i Tübingen, havde været i Schweiz, Frankrig, England og Nederlandene. Prins Eugen og

Marlborough satte meget stor Pris paa ham, hans Navn glimrede mellem Europas Hærførere. Da pludselig ved Broderens Død de württembergske og neuenstädske Apanagegodser tilfaldt ham, nedlagde den halvthundredaarige Mand alle krigerske Hverv og trak sig tilbage til den lille Stad, levede som Bonde, som streng, samvittighedsfuld Husfader for sit lille Folk.

Han havde ikke haft nogen Forbindelse med Karl Alexander. Den elegante Fyrste med det pragtfulde Hof og den frække, slyn-gelagtige Jøde var ham i Bund og Grund imod. Selv var han en strengt paaholdende Herre og nu over halvfjerds Aar. Han elskede sin lille, idylliske, drømmende By. Talte man om Marie Auguste, Kættersken, den frivole Kvinde, der satte Pris paa Pynt og Komedianter, saa fortrak hans haarde Læber sig, og Ansigtet fik et surt, modvilligt Udtryk. Han var lille, tør, lidt skæv og udtrykte sig med militærisk Knaphed, hans Paaklædning var beskeden, proper, hans Hofstat nøje reguleret, yderst sparsommelig. Han sagde: Pligt! Han sagde: Retfærdighed! Han sagde: Autoritet! Var trods sin Alder særdeles arbejdsdygtig.

Tavs hørte han paa Herrerne fra Stuttgart, lod dem tale ud og gentage deres omstændelige Sætninger; tav stadig. Han var meget gammel, han vilde helst have tilbragt det korte Spand af Tid, han havde tilbage, i sin lille idylliske By, vilde som en gammel Bonde have inspiceret sine Marker og Vinbjerger og interesseret sig for, hvorledes hver enkelt af hans Undersaatter opdrog sine Børn og passede sit Kvæg. Nu lagde Gud dette tunge Arbejde paa ham, gamle Mand, at rense ud i det forsømte Land, før sin Død at slaas med Kejser og Rige, at ærgre sig syg over den snu, fede Jesuit fra Würzburg. Gud kommanderede; han var Soldat og kendte Lydighed, holdt paa Disciplin, bøjede sig. Han sagde til Stuttgarterne, at han paatog sig Formynderskabet, men kun paa den Betingelse, at han ingen Medformynder fik, ikke den katolske Hertuginde og under ingen Omstændigheder Jesuitten fra Würzburg. Han vilde allerede næste Dag indfinde sig i Residensen.

Glade og tilfredse drog Stuttgarterne tilbage. Det var den Mand, de havde Brug for. Han skulde nok forstaa at sætte sin Vilje igennem baade hos Remchingen og hos Jøden, fra hvem man, mærkeligt nok, stadig intet hørte.

Remchingen slog straks vildt om sig. Han nærede et gammelt Had til den tørre Neuenstädter, havde ofte spottet over hans gnieragtige Smaalighed. Nu paaberaabte han sig Testamentskodici, Fyrstbiskoppen af Würzburgs Fuldmagt, Tropperne, der var ham hengivne. Han nægtede at afgive Troskabsløfte til Hertug-Formynderen og at modtage Ordre fra ham, forbød ogsaa sine Undergivne begge Dele, lod dem sværge til Karl Alexanders Testamente. Han forstærkede uden Hertug-Formynderens Vidende og mod hans Vilje Garnisonen i Stuttgart og paalagde Kommandanterne af Landets Fæstninger og Garnisoner ikke at efterkomme andre Ordre end dem, han selv eller Hertuginde udstedte. For at ophidse Armeen mod Karl Rudolf lod han udsprede det Rygte, at den nye Hersker i Samraad med Parlamentet vilde indskrænke Hæren, og at Masseafskedigelser var forestaaende.

Under disse Omstændigheder drog Karl Rudolf stilfærdigt ind i Stuttgart og slog sig ned i en af Slottets Sidefløje. Han vilde gøre Enkehertuginde sin Opvartning, hun modtog ham ikke. Det var ham ligegyldigt; allerede næste Morgen Klokken seks sad den Enoghalvfjerdsaarige, som det var hans Vane, ved sit Arbejde. Han gjorde til at begynde med grundigt og hensynsløst rent Bord i Hovedstaden; alle upaalidelige Embedsmænd blev afskediget og deres Papirer beslaglagt, mange blev fængslet. Fler-tallet af det katolske Projekts Førere havde allerede bragt sig i Sikkerhed.

Blandt Folket forhaanede man overalt højlydt den døde Hertug, der endnu ikke var i Jorden, og den forbitrede, vankelmødige, magtesløse Enkehertuginde. Hertug-Formynderen udstedte strenge Ordre, der forbød saadanne Ytringer. Han sagde: Pligt! Retfærdighed! Autoritet!

Sammen med Remchingen modarbejdede Marie Auguste heftigt, men planløst, Karl Rudolf og Parlamentet. Det smigrede hende at lade sig beundre som fremstaaende Kvinde, og havde hun ikke baade Kejseren, Kurbayern, sin Far, ja selv Frankrig bag sig? Skulde hun, den kloge, mondæne Kvinde ikke kunne tage Kampen op med denne gamle, bondske Krakiler og snuskede Idiot og rystende Olding, den frække Usurpator Karl Rudolf? Sammen med Remchingen, sin Skriftefader Pater Florian og sin

Bibliotekar Hophan, som hun ansaa for en stor Politiker, spandt hun utallige, smaa, barnlige Intriger og surmulede, naar noget ikke straks lykkedes. Tusinder af Depecher løb til Wien, til Würzburg, til Bryssel til hendes Fader. Hun optraadte som sørgende Enke overfor Hoffet og Landet og saa yndig ud med det lille, blege Ansigt og de mandelformede Øjne, indrammet i den sorte Pragt. Hun lod sin lille Søn, Hertugen, komme tilbage fra Bryssel og fremviste det faderløse Fyrstebarn med de store, straalende Øjne for det rørte Folk.

Men Karl Rudolf, den gamle Soldat, lod sig ikke gaa paa. Han offentliggjorde en Erklæring om, at han absolut ikke paatænkte at indskrænke Armeen, og han foranledigede Parlamentet til at udstede en lignende Kundgørelse. Dagen efter stillede han Tropperne under General Gaisbergs Overbefaling, dikterede den skummende Remchingen Husarrest og stillede Vagtposter foran hans Dør. Det var dristigt handlet, det kunde føre til Blodsudgydelse, Krig, væbnet Modstand baade indefra og udefra; det kunde ødelægge alt eller redde alt. Det ødelagde intet. Tropperne, og med dem Folket, bøjede sig og hyldede Hertug-Formynderen.

Kejseren tøvede med at bekræfte denne lidt hastige Regulering. Hertugindens Jesuitter krævede indtrængende, at Wienerhoffet skulde erklære Karl Alexanders sidste Testamente for retsgyldigt og sanktionere Fyrstbiskoppen og Hertuginde som Formyndere, Fyrstbiskoppen selv protesterede i egenhændige Breve til Kejseren; men praktiske Følger udeblev. Karl Rudolf var, efter at have skaffet sig af med Remchingen, i absolut Besiddelse af Magten og kunde ikke fjernes uden Krig, hvad ingen ønskede.

Den kloge Würzburger havde vel heller ikke ventet andet. Han lod sit Maskineri arbejde uden Overbevisning, blot for at bevare Skinnet. Han lyttede til sin djævelsk snedige, uanseelige Geheimeraad Fichtels Bedømmelse af Situationen og var fuldkommen enig med ham. Med Magt kunde man for Øjeblikket intet udrette. Men Kirken havde Tid, den arbejdede paa langt Sigt. Nu maatte man regne med den unge Hertug, opdrage ham strengt i den katolske Tro; ganske vist skulde han selv, Biskoppen, ikke opnaa at se denne Frugt modnes. I øvrigt, stakkels Karl Alexander! Gode, trofaste, tilforladelige Ven! *Requiescas in pace*. Han vil selv læse Messer for ham. For Øjeblikket maatte man se til

saa lempeligt som muligt at trække sig ud af den württembergske Affære, ukompromitteret.

Imidlertid havde den gamle Regent ved sin soldatermæssige Optræden faaet Armeen ganske i sin Haand, han skærpede nu Generalens Arrest; lod ham sammen med hans Adjutant, Kaptajn Gerhard, føre til Asperg.

Denne Behandling af hendes kæreste, vigtigste Hjælper rev Marie Auguste ud af hendes stolte Reservation mod Hertug-Formynderen. Hun bekvemmede sig til at anmode Karl Rudolf om en Samtale. Den gamle Herre indfandt sig uden nogen som helst Ceremonier, stod der, lidt luvslidt, skødesløst klædt, landsbyagtig og skæv foran den stærkt pyntede, med alle kosmetiske Midler behandlede, yndigt duftende Dame. Han var alene; hun havde sin Pater Florian hos sig og sin Bibliotekar, Franz Josef Hophan, Politikeren, en ung, kattevenlig, litterær, meget moderne klædt Mand; efter Remchingens Fald var han, sammen med Kapucinenen, hendes fortroligste Raadgiver. Karl Rudolf betragtede koldt og forsigtigt det usympatiske, trebladede Ukrudt, som desværre bredte sig over hele den smukke Have, Württemberg. Marie Auguste paa sin Side kigede lidt hovmodig, indvendig morende sig, paa den luvslidte, tarveligt klædte, lille Soldat, der sikkert ikke forstod at vurdere hendes raffinerede Sørgedragt. Stiltiende hørte Karl Rudolf paa hendes mange Beklagelser. Hans Tavshed irriterede hende, hun blev heftigere, fremførte ved Siden af vigtige Spørgsmaal de rene Latterligheder, løb sur; hendes to Sekundanter maatte atter hjælpe hende paa Gled. Med dyb Modvilje og Foragt hørte Karl Rudolf hende umaadelig vigtig anvende juridiske Fagudtryk, som oftest paa galt Sted. Hellige Begreber som Reversalier, borgerlig Frihed, forekom ham profanerede i hendes lille, taabelige, skøgeagtige Mund. Han gav korte, beherskede, grove Svar, imødegik behændigt de Dumheder, hun havde sagt; Kapucinenen og den fine Bibliotekars Indvendinger og Rettelser overhørte han med kold Foragt, han, Fyrsten, havde kun med Fyrstinden at gøre. Han irettesatte Marie Auguste, sagde, hun havde faaet slette Raad, og at det kun ilde anstod sig hendes Værdighed at forsvare Remchingen, den slette Landsforræder. I alle de smaa Etikettespørgsmaal, hun fremstillede som uhyre vigtige, lovede han øjeblikkelig at bøje sig, til Gengæld holdt han

stædigt fast ved alt, hvad der havde virkelig politisk Værdi. Kapucineren og Bibliotekaren vred Hænderne af Fortvivelse, da Hertuginde triumferende konstaterede disse smaa Indrømmelser og for dem prisgav alt af Vigtighed til den snu, grove Usurpator. Til sidst kom man ogsaa ind paa finansielle Spørgsmaal. Dem forstod Marie Auguste intet som helst af; hun stammede fra et af de rigeste europæiske Huse og kastede om sig med Godser som andre med Smaapenge, hun fandt det plebejisk blot at *tale* om Pengesager. Karl Rudolf var ganske vist uhyre nøjeregnende, naar det gjaldt Landets Interesser, men for sig selv stillede han ingen som helst Krav, han var en gammel Mand, og Børn havde han ikke, det vilde sikkert slaa rigeligt til for hans Vedkommende. Det faldt dem begge let at vise sig noble, paa dette Omraade kom de nemt til Forstaaelse og skiltes i nogenlunde gensidig Enighed. Forundret og tilfreds var Hertugen kommet til den Overbevisning, at Marie Auguste aldeles ikke var et stort Babel, men slet og ret en Gaas. Og Hertuginde havde forundret og tilfreds konstateret, at Karl Rudolf egentlig slet ikke var nogen stivnakket, bondeagtigt stædige Usurpator, men ganske simpelt et Fæ. Paa Grundlag af disse Erfaringer skiltes de med en vis, foragtelig, gensidig Velvilje.

Naturligvis kom det senere til utallige Smaastridigheder. Men Hertug-Formynderen var ved det ene Møde med Marie Auguste blevet fuldkommen klar over den Metode, han burde anvende. Vilde han opnaa hendes Samtykke i vigtige Forvaltningsspørgsmaal, saa krænkede han hende med Hensyn til Etiketten. Protesterende hun, forlangte han Indrømmelser i politiske Spørgsmaal og fik dem.

Til alvorlig Strid kom det først ved Forberedelserne til Karl Alexanders Begravelse. Marie Auguste havde i to Maanedes glædet sig til ved denne Lejlighed at vise sig for hele Europas Øjne som den skønneste og mest mondæne Enke i Riget, den meget omstridte store Fyrstinde, til hvem Rom og hele den katolske Verden satte sit Haab. Men Hertug-Administratoren forbød Anvendelse af katolsk Ritual ved Begravelsen, da han mente, det vilde virke udfordrende; de katolske Fyrster og Herrer truede saa med at ville udeblive fra Højtideligheden, og Marie Auguste ærgrede sig syg og gammel af Raseri. Kejseren maatte ved en per-

sonlig Haandskrivelse formaa Karl Rudolf til at give efter. Sørgefesten fejredes da ogsaa med uhyre Pomp og Pragt.

Det var i øvrigt en tom Pragtkiste, over hvilken Klokkerne ringede, Talerne lød, Salmerne højtideligt steg og Skuddene bragede. Den døde Karl Alexander var under sin Enkes Strid med Hertug-Formynderen trods sine Lægers Balsameringskunst gaaet i en saa stinkende Opløsning, at man længe før den officielle Sørgefest havde maattet bisætte ham i den nye Gravhvelving i Ludwigsburg.

De Diplomater og Militærpersoner, der i Ludwigsburg var blevet overrasket af Karl Alexanders Død, forholdt sig til at begynde med meget stille og afventende. I den fængslede Süß' Person havde de jo for alle Tilfælde et Bevis for deres statstro Sindelag. Men allerede efter faa Dages Forløb stod det ogsaa disse langsomt tænkende klart, at Forfatningspartiet selvfølgelig maatte sejre, og at man maatte opgive enhver Tanke om Militærrevolte og Gennemførelsen af det katolske Projekt. Kun nogle ganske faa, der var fuldstændig fanatiske, og som anførtes af en Prins Waldeck, nægtede at tage Hensyn til Kendsgerningerne. De andre havde aldrig tænkt paa nogen voldsom Omvæltning, alle deres Forholdsregler havde naturligvis altid været planlagt i Forfatningens Navn og under Forudsætning af Parlamentets Godkendelse. Der fandtes een eneste Forbryder og Voldsmand, Ophavsmanden til alt Ondt og alle Ulykker, den daarlige Raadgiver, der havde forledt den gode Fyrste og forvandlet alle hans ædle Planer til det modsatte, den landsfordærlige Slynge og Skurk, een eneste, Jøden. Og hvor ren og statstro en Samvittighed man havde, fremgik jo tydeligt deraf, at man ikke havde ladet bemeldte Jøde undslippe, men at man straks havde grebet ham.

Nu havde jo egentlig Süß' Arrestation været saare enkel og lidet heltemæssig og ikke netop befordrende for Herrernes Prestige. Man maatte altsaa pynte lidt paa hans Tilfangetagelse i Ludwigsburg, udstaffere den med lidt Noblesse og Romantik. Et Rygte løb hviskende rundt i Stuttgart, snart blev det højlydt Visshed: Süß var straks efter Hertugens Død flygtet fra Ludwigsburg, havde sneget sig ind i sit Hus i Hovedstaden, havde holdt sig skjult der og havde til sidst forsøgt at flygte til Udlandet, med-

tagende Pretiosa og kompromitterende Papirer. Men de tapre Officerer, og først og fremmest den prægtige Major Röder, Hædersmanden, den gamle Protestant, som var elsket og æret af hele Staden, havde heldigvis rettidigt opdaget Kujonens Opholdssted og Flugt. Man fortalte nøjagtige Enkeltheder. Süß havde sneget sig over Vinbjergene og var allerede kommet et godt Stykke ud ad den bagved liggende Kriegsbergvej. Men saa havde Major Röder taget sine fem bedste Ryttere og var sat efter ham i fuldt Firspring. Paa Kornwestheimer Højen havde de indhentet Flygtningen, og med Fingeren paa Pistolens Aftrækker havde den prægtige Röder tiltordnet ham sit Holdt! Alle Jødens Uforskammetheder, Skrig og Trusler havde ikke hjulpet ham. De tapre Stadsryttere havde vendt hans Vogn, og nu, straks, om et Øjeblik, kommer de over Galgebakken ind gennem Ludwigsburgerporten med ham.

En oplivet, skraalende Menneskemængde ventede paa Vognen med den Arresterede. Drøje Vittigheder, glad Ophidselse, Gadedrenge højt til Vejrs i Træerne og paa Portens Fremspring. Da endelig Vognen med Süß under Mængdens gjaldende Skraal passerede Porten, eskorteret af Röder og hans Ryttere, styrtede nogle løs paa Vognen, rev Fangen ud, skubbede ham frem og tilbage, slog ham, rev og sled i ham. En ung, velhavende Bondesøn, Langefass, udbragte imidlertid et Hurra for Major Röder, der smilende tømte et Glas, medens Folket pryglede Jøden. Süß opførte sig i øvrigt hverken ængstelig eller ydmyg, men slog kraftigt igen; en lille Knægt, der bed ham i Læggen, gav han en Ørefigen, saa han rullede ind mellem Benene paa den, der trængte sig frem; han besvarede ogsaa kraftigt sine Angriberes Eder og Skældsord. Det var ikke noget fanatisk, men et ordentligt, saftigt Slagsmaal. Til sidst vilde man dog bare for Morskabs Skyld have slaat Jøden ihjel, skønt hele Historien i Grunden var Folket ligegyldig, hvis ikke Stadsgrenadererne var kommet til og med Stadsrytternes Hjælp havde revet Jøden fra Folket. Udmattet og halvkvalt krøb han sammen i Vognen, forrevet og mørbanket, blodig og snavset. Den unge Langefass, der var en Spasmager og derfor beundret af Kvinderne, havde meget vittigt taget Jødens Paryk op, der var faldet af i Slagsmaalet, og gik nu tiljublet af alle i Spidsen, bæ-

rende Parykken paa en lille Stok. Saaledes kørte Süß under Lat-ter og Skraal til Herrehuset paa Torvet.

En rask Poet skrev et iørefaldende Digt om Süß' Fængsling. Det spredtes hurtigt over Staden og Landet; navnlig blev to af Verslinjerne citeret overalt og prægede sig for Livet i Unges og Gamles Hukommelse:

Da sprach der Herr von Röder:
Halt! oder stirb entweder!

I det hele taget havde den fremsynede Maade, hvorpaa Major Röder havde forhindret den træske, gudløse, hebraiske Landsfordærvers Flugt, om muligt yderligere højnet hans Popularitet, og overalt, hvor han dukkede op med sin haarde Mund, sin lave Pande og knirkende Stemme, var han Genstand for begejstrede Borgeres Ovationer.

Samme Dag, som Süß blev ført til Stuttgart, forsøgte man ogsaa at storme hans Palæ i Seegasse. Ledersken af dette Forehavende var Sophie Fischer, Ekspeditionsraadens Datter, Süß' tidligere Elskerinde. Den lade, smukke, yppige Person havde forandret sig sælsomt. Hun skreg og blussede af Ophidselse og fór omkring, det tykke, blonde Haar tjavsede vildt om det sveddryppende Ansigt. Men Süß' Hus var beskyttet af en svær Militærkommando, hvad Nicklas Pfäffle rettidig havde draget Omsorg for. Der var een til, hvis kraftige Omsorg for at beskytte Süß' Hus var lykkedes: Dom Bartelemi Pancorbo. Som Rege-ringskommissær mødte han op med Politi og Militær og beslaglagde Rub og Stub. Ført af Nicklas Pfäffle slentrede han lang-somt gennem de store, pragtfulde, velordnede Værelser; hans Øjne i det magre, blaarøde Ansigt undersøgte omhyggeligt hver Krog. Foragteligt gik han forbi ægte Tæpper, Møbler, Billeder, Nips. Men netop de kostbare Stene, som hans Hjerte og Fingre hungrede efter, var sporløst forsvundet. Forsigtig og mistroisk udforskede han Nicklas Pfäffle; dog det blege, fede Menneske gav kun flegmatiske, uinteresserede Svar. Portugiseren begyndte at true, men hans dystre Røst prellede virkningsløst af paa Sekretærens Ligevægt. Til sidst arresterede man Nicklas Pfäffle og underkastede ham pinligt Forhør, gennemsnusede ogsaa hans Korre-

spondance. Man fandt dog intet og maatte kort efter løslade den træge, ordknappe, uforstyrrelige Fyr.

Süss blev først ført til Fæstningen Hohenneuffen, hvor han blev ret godt behandlet. Han fik rigelig Forplejning efter egen Smag, paa egen Bekostning, maatte modtage Besøg og maatte efter Behag lade Garderobe og Husgeraad hente; dog benyttede han sig ikke særlig stærkt af disse Friheder. Han var ofte og gerne alene. Saa gik han frem og tilbage, fornøjet, næsten smilende, og brummede med falsk Stemme, medens han eftertænksom og listig vuggede med Hovedet ligesom en gammel Kaftanjøde.

Ej, hvor var det rart og godt at være i Fred og Ro og bare se til. Rundt omkring ham sprællede man og anstrengte sig. Nogle anstrengte sig for at hale ham ned og dukke ham saa dybt som muligt; han selv anstrengte sig for at undslippe dem, for atter at faa Luft. Hoho! Lad dem kun klemme til. Lad dem kun fange ham! De Narre! De vidste jo ikke, at den, der anstrengte sig for at slippe bort fra dem, slet ikke var den, de vilde gribe. At det var den gamle Süss, den taabelige, uvidende Süss, som endnu ikke havde lært og forstaaet tilstrækkeligt. Den virkelige Süss, den nye Süss, ho, ho! — han lo i vild, haanlig Tilfredsstillelse — han var paa den anden Side af alle Livets Anstrengelser, ham fangede hverken Hertug eller Kejser eller Domstole.

Derfor havde den konstituerede Kommission, der skulde undersøge alle de mange underfundige, gudløse, landsskadelige Voldshandlinger og Skurkestreger, som Josef Süss Oppenheimer, Jøde og forhenværende Finansraad, havde begaaet sammen med sine Fæller, ikke netop nogen let Opgave. Det var en meget indflydelsesrig Kommission. I Spidsen for den stod Geheimeraad von Gaisberg, Generalens Broder, et i Grunden trægt Menneske, der søgte at nærme sig Tingenes Kerne med en vis jovial Barskhed. Bisidderne var Geheimeraad von Pflug, en mager, bitter, hovmodig Herre, fyldt af Had og Ækelhed mod Jøderne, Professorerne Harpprecht og Schöpf, Regeringsraaderne Faber, Dann, Renz og Jäger, alle stræbsomme, karriereivrige, midaldrende Embedsmænd. Assessor Bardili og Aktuaren Gabler var Sekretærer. Kommissionen var ikke et Øjeblik i Tvivl om, at Süss havde begaaet en hel Række Forbrydelser, der burde straffes med Døden; men det viste sig snart, at man strengt juridisk taget havde svært

ved at komme ham til Livs. Den største Hindring for at dømme ham efter Loven laa i, at han ikke var edssvoren Embedsmand, ja, end ikke Statsundersaat. Han havde kun under Titlen af Geheimefinansraad og som fuldkommen Privatperson været Hertugens Raadgiver. Hvis de edssvorne Ministre og Raadsherrer gennemførte deres fordærlige Planer, saa var de Højforrædere, ikke han. Saadan opløste Undersøgelsen sig i tusinde Enkeltheder, der maatte prøves, for derved at finde Mulighed for at konstruere en Dom. Den trak ud og trak ud i en Uendelighed. Hvorfor skulde Dommerne ogsaa have Hastværk? Man havde en saa behagelig Følelse af egen Vigtighed i denne Undersøgelseskommission. Alle Bekendte spurgte en: „Naa, hvad Nyt har I nu faaet ud af Jøden?“ Hele Schwabens Blik var saa at sige fæstet paa en. Desuden var Deltagelsen i Kommissionen forbundet med meget høje Ekstrafortjenester, som naturligvis blev udredet af den Anklagedes beslaglagte Formue. Især kom disse Ekstrafortjenester meget belejligt for de stræbsomme, midaldrende Embedsmænd.

Herrerne forhørte Süß, snart enkeltvis, snart i Fællesskab. Man undersøgte Mulighederne for Møntfalskneri, Majestætsforbrydelse, Højforræderi. Den hæderlige, strengt retfærdige Professor Harpprecht, der følte sig overbevist om, at Süß var en Skurk, om end ikke skyldig efter Loven, var ubehageligt berørt af, at man vilde gøre Jøden ansvarlig for Forbrydelser, det rettelig tilkom andre at bære Ansvaret for, og trak sig derfor snart tilbage, indskrænkede sig til at afgive Skøn over Akterne; hans Kollega, Professor Schöpf, fulgte hans Eksempel. Præsidenten for Kommissionen, Geheimeraad Gaisberg, indfandt sig alene hos Süß, slog ham paa Skulderen og sagde paa sin barske, joviale Manér: „Hvorfor gør Han Livet saa surt baade for sig selv og for os, Jøde? At Han skal køre til Helvede paa Rakkerkærren, er baade sikkert og vist. Slæb ikke for megen Bagage med sig. Aflæg Han hellere en anstændig Tilstaaelse.“ Süß lo og gik ind paa Spasen, men mente dog til sidst, at højere end Galgen var, kunde de dog ikke hænge ham. Han legede med den plumpe, gemytlige Grobrian, henkastede forskellige Ytringer, der fik den anden til at tro, at han kunde gribe til, trak sig saa atter høfligt smilende tilbage og lod den anden staa med en underlig flov Smag i Munden.

Ogsaa de andre Herrer prøvede hver især Lykken hos den smidige Synder. De besøgte ham Gang paa Gang, prøvede paa at overliste ham, talte venligt til ham, truede ham. I sin urokkelige Følelse af at være paa den sikre Side betragtede Süß det næsten som en Sport at lege med dem, i mildt spottende, hovedrystende Overlegenhed.

Alle disse Mænd var kun middelmaadigt begavede. Middelmaadigt begavet fra Fødselen var ogsaa Geheimeraad Johann Christoph Pflug, den egentlige Drivkraft i Undersøgelseskommisjonen. Men Jødehadet skærpede hans Forstand, gjorde ham opfindsom. Havde det været den tidligere Süß, der sad i Cellen, vilde det have naget ham helt ind i Sjælen at se, hvor mange Nuancer den magre, skarpe, bitre Herre anvendte for at vise ham sin Modvilje og Afsky. Hr. von Pflug kunde kun med den største Overvindelse indaande samme Luft som Jøden, han følte en saa stærk legemlig Modvilje, at han fik Kvalme, naar han traadte ind i Cellen. Men han ansaa det for sin Pligt Gang paa Gang at ydmyge dette fordærvede, sletteste Eksemplar blandt Mennesker, at søndertræde hans Menneskeværdighed, at stikke og prikke i denne Halunks Skam og Skændsel. At det ikke lykkedes ham, gjorde ham fortvivlet; udmattet forlod han Cellen og vendte dog stadig tilbage. Süß betragtede ham med Haan og Medynk. Hvis den adelsstolte Herre havde erfaret, at den foragtede, lumpne Jøde var en Søn af Heydersdorf, Feltmarchallen og Baronen, vilde hele hans Verden være styrtet sammen.

Ingen Advokat paatog sig frivilligt at føre Jødens Sag. Hans Domfældelse stod fast. Man risikerede i et saadant Tilfælde i allerhøjeste Grad at sætte sin Fremtid paa Spil. Altsaa maatte Retten udpege en Forsvarer for den Anklagede. Kommissionen beregnede en meget stor Sum for dette Hverv, naturligvis stadig af Finansdirektørens konfiskerede Formue og betroede det til en Mand, der tilhørte en af de politisk fremtrædende Familier, Hofretsadvokaten, Licentiaten Michael Andreas Mögling. Han maatte altsaa slaa sig ned i Stuttgart og forfatte et Forsvarsskrift, for hvilket han oppebar usædvanlig høje Diæter. Man paalagde ham ikke at anstrenge sig, hele Verden vidste jo, at denne Forsvarsaktion kun var en tom Gestus. Men Licentiaten Mögling, et trohjertet, blondt Menneske med et rosenrødt, rundt, venligt,

fyldigt Drengensigt, var en redelig Sjæl, der ikke vilde have noget forærende, han tog Sagen forbandet alvorligt, løb, svedte, skrev. Herrerne i Undersøgelsesretten smilede, naar de saa ham, selv Jøden smilede. Man besværliggjorde i høj Grad det gode Menne-ske Arbejdet. Vigtige Aktstykker tilbageholdt man, Protokollerne over de enkelte Forhør nægtede man rent ud at udlevere ham. Medens man ellers ikke hindrede Süß i uforstyrret at modtage Besøg, blev den arme Licentiat chikaneret paa alle Maader, naar han mundtligt eller skriftligt vilde sætte sig i Forbindelse med sin Klient.

Han lod sig dog ikke anfægte, men gjorde redelig, ivrig og uden Talent sin Pligt som Advokat.

Süß befandt sig stadig paa Hohenneuffen i taaleligt Vel-gaaende. Rundt omkring ham var Herrerne fra Undersøgelses-kommissionen, de mæskede Krop og Sjæl og Pengepung paa ham. Men han, stille og tilfreds i en sælsom, vaagen Hvile, han sad som i Vat, man kunde ikke komme ham ind paa Livet.

Dette pinte først og fremmest den magre, bitre Hr. von Pflug. Man kom ikke ud af Pletten, Undersøgelsen stod stille, denne Jøde, dette Udskud havde en til Bedste. Han bad Hr. von Gais-berg om at indkalde til et Plenarmøde, han vilde stille et For-slag. De ti Medlemmer af Kommissionen forsamlede sig og stir-rede forventningsfuldt paa Hr. von Pflug, som stod der, knoglet og tynd med Ørnenæse og smalle Læber og haarde, griske Øjne. Han sagde, at han hidtil kun havde undersøgt Mulighederne for Majestætsforbrydelse, Højforræderi og Møntfalskneri; det var nu paa Tide, at man undersøgte de Forbrydelser, som Jøden havde begaaet paa et andet Gebet, og for hvilke Straffen var Døden. Rigets Strafferet fastsatte Dødsdom for en Jøde, der havde haft kødelig Omgang med en kristen Kvinde. Nu var det jo alminde-ligt bekendt, hvorledes Jøden paa en svinsk Maade havde forført kristne Jomfruer og havde nydt fornemme Damers saavel som ringere Kvinders Gunst. Det var paa høje Tid, at Undersøgelsen ogsaa udstrakte sig til dette Punkt.

Ubehageligt berørt tav Herrerne. Det var et kildent Spørgs-maal. Begyndte man først at røre ved det, hvor endte man saa? Hvem kunde man ikke kompromittere, hvis man skar Hul paa den Byld? Det var naturligvis fristende at lette lidt paa For-

hæng og Lagener, at forlyste sig med at undersøge Naar og Hvor og Hvorledes og For og Bag; der afspejlede sig allerede paa enkelte af Herrernes Ansigter en let genert Lystenhed. Men at lade hele det romerske Rige kige ned i denne Sump, det maatte man alligevel tænke over, om man havde Mod til. Hvem kunde ogsaa vide, hvor mange Familier der var indblandet i Sagen, og hvem man kunde risikere at faa til Fjende i Løbet af en saadan Undersøgelse. Det var et kildent, et meget kildent Spørgsmaal.

Meget fjern fra den Slags Overvejelser svarede endelig Johann Daniel Harpprecht, at efter hans Mening var den høje Kommission ikke tvunget til at stikke sin Næse i dette Snavs og Svineri. Ganske vist var det sørgeligt, at saa mange kristne Jomfruer og Fruer havde prostitueret sig med Jøden. Men kun for at bedømme den forhenværende Finansdirektørs kødelige Synder havde ganske sikkert hverken Hertug-Administratoren eller Kabinettet eller Parlamentet nedsat en særlig Domstol. Disse Forseelser havde ikke rummet nogen Fare, hverken for Fyrsten eller for Landet. Desuden, den Lovparagraf, der fastsatte Døden for legemlig Omgang mellem Jøder og Kristne, var ganske vist ikke formaliter ophævet; men den havde ikke været praktiseret i over to Hundrede Aar og var dermed ikke længere Skik og Brug. I øvrigt maatte man betænke, at efter en saadan Lov maatte ikke alene Jøden, men sandsynligvis ogsaa de kristne Kvinder brændes. Man burde altsaa overveje Konsekvenserne meget nøje, inden man ledede Processen ind paa dette Spor.

Med kold Fanatisme svarede Geheimeraad Pflug, at han ikke behøvede at fortælle den kloge og strenge Herre, at de ikke var sammenkaldt for at drive Politik, men for at fremme den strenge Retfærdighed. Her gjaldt det ikke om at være statsklog, men om, uden Personsanseelse, at øve Retfærdighed.

De andre havde imidlertid tænkt frem og tilbage over Forslaget; udstrakte man Undersøgelsen til ogsaa at omfatte Jødens erotiske Synder, hvor mange Kvinders, hvor mange Familiers Rygte og Skæbne vilde man da ikke faa Fingre i? Man kendte Navne; det var store, vidtforgrene Familier. Man kunde jo indskrænke sig til at anstille Undersøgelser og overlade den videre Procedure til Hertug-Administratoren og Kabinettet. Man behøvede jo heller ikke at undersøge alt; man havde jo udstrakt Fuld-

magt, kunde efter Forgodtbefindende drage nogen ind i Nettet og lade andre løbe. I hvert Fald betød dette en uhyre Tilvækst i Magt, Betydelighed og Indflydelse. Man svævede som en Tordensky over Landet; man var mægtig og uhyggelig som en spansk Inkvisitionsdomstol, som Republikken Venedigs hemmelige Raad. Det fristede, lokkede. Og hvor mange pikante Detaillier vilde man ikke erfare; dem kunde man senere fornøje en Ven, en Broder, en Hustru eller en Elskerinde med og faa en fortrolig Kreds om Stambordet til at briste i skraldende Latter over. Et lille Smil fløj hastigt hen over Geheimeraad Gaisbergs grove, joviale Ansigt; de yngre Herrer prøvede paa at se ligegyldige ud, sænkede Øjenlaagene, blinkede. Man stemte for Hr. von Pflugs Forslag.

Süss blev først forhørt om dette Punkt i en Plenarforsamling. Professorerne Schöpf og Harpprecht var udeblevet. Süss var blevet sværere, mindre rank, lidt rundrygget. Hans Ansigt virkede bredere, hans brune Øjne var mindre hvælvede, roligere, mildere. I Panden begyndte der at danne sig Furer over Næseroden. Hans Bevægelser var langsommere, der laa en stille, listig Ro over ham.

Da man spurgte ham, om han havde haft legemlig Omgang med kristne Kvinder, saa han først forbavset paa Dommerne. Den Lovparagraf, der straffede et saadant Forhold med Døden, faldt ham slet ikke ind, saa fuldkommen ude af Brug var den. Han holdt Spørgsmaalet for haanlig Nysgerrighed, ene og alene gaaende ud paa at ydmyge ham, vidste ikke, hvor man vilde hen; tav. Geheimeraad von Gaisberg trængte heftig ind paa ham; han skulde blot ikke komme med Fiksfakserier, men ufortøvet regne de Kvindemennesker op, som han havde været til Sengs med. Jøden saa opmærksomt paa Herrerne, hans Blik gled prøvende fra den ene til den anden; til sidst sagde han rolig, saglig, uden Haan, at det absolut ikke var ham muligt at indse, hvad det havde med Højforræderi og Møntfalskneri at gøre. Hr. von Pflug meddelte ham skarpt, at det var deres, Dommernes, Sag; han skulde styre sin jødiske Frækhed.

Süss stod og vuggede med Hovedet; spekulerede. Saa kom han pludselig til at tænke paa den Paragraf i Rigskriminalloven, som man ikke havde taget alvorligt i flere Hundrede Aar, der var vist en, som tilfældigt havde citeret den for ham i Spøg. Hvadbehager?

Med det gamle, rustne Karnevalsvaaben havde man tænkt at ombringe ham; skulde han dø paa en saa naragtig Maade? Pludselig var han igen den gamle, elegante Süß. Han rettede sig, sendte hastige overlegne Blikke hen over Dommerne, sagde yderst haanligt: „At jeg har haft Omgang med kristne Kvinder nægter jeg ikke. Hvis de Herrer af den Grund vil dømme mig til Døden, maa de gøre det. Hele det romerske Rige vil le. Ikke af mig.“ Medens de oprørte Herrer fór op imod ham, raabende og skrigende i Munden paa hverandre over hans Frækhed, stod Süß kold og urørlig. Han saa sine Dommere. Det dyriske, triumferende Had, Lystenheden, Grusomheden, den opblæste Forfængelighed. Det frække, kyniske Udpresningsspil, der skulde drives med Kvinderne. Han saa de menneskelige Masker falde, saa de nøgne Fjæs under dem, Ulve og Svin. Men inden hans indestængte Vrede brød ud, havde han allerede overvundet den. Han følte Medlidenhed med de ondskabsfulde Stakler der foran ham. Med det gamle, listige Smil om Læberne sagde han: „Navne nævner jeg ikke. Herrerne maa selv have Besvær med at finde Damerne.“

Alle Dommerne ærgrede sig, fyldtes af Forbitrelse mod Süß. Den Tanke, at Jøden ikke vilde nævne Navne af Hensyn til Kvinderne, lod de slet ikke opstaa hos sig. Det var jo nemlig aldeles udelukket, at de selv, de stormægtige Herrer, skulde være mindre kavalragtige end Jøden, at Jøden maaske skulde være noblere end en württembergske Geheimeraad. Nej, det var pure Ondskab og Forstokkethed af den Halunk, at han ikke vilde dele sine Sovekammerglæder med dem, der havde en dokumentarisk Ret til at kende dem, at han vilde hemmeligholde Navnene. Men man skulde nok faa Bugt med den Kujon, man skulde nok lære den Skiden-jøde Respekt for en schwabisk Domstol.

Man behandlede ham haardere. Han blev bragt bort fra den velvillige Kommandant paa Hohenneuffen og overført til langt strengere Fængsel paa Asperg. Her herskede Major Glaser, en pedantisk Mand, hvis hele Tilværelse var Disciplin. Süß blev indespærret i et snævert, fugtigt Hul. Dagen var her ikke stort anderledes end Natten, Klæderne stank i den vaade, mugne Luft, raadnede paa Kroppen af ham. Der var ingen Seng, Gulvet var bart, koldt, ujævnt, vaadt. Han blev sat paa Vand og Brød, fik Lemmerne bundet over Kors mange Timer ad Gangen. Tykke, mod-

bydelige Rotter spadserede hen over hans forvredne Krop, og han kunde ikke værgе sig imod dem.

Hans kastanjebrune Haar falmеde, hans bløde, smidige Hud blev askegraa og rynket, og graa, hæsliгe Skægstubbe dækkede de før saa glatte, faste Kinder. Ofte fór han ud imod sine Vogtere med mange onde Ord, Eder og Forbandelser, satte sig ogsaa kraftigt til Modværge, naar man vilde krumslutte ham. Men naar han sad alene med martrede, forvredne Lemmer og hostede, frøs og sultede, såå Fangevogterne, der kigede gennem Dørspalten, ofte, hvordan han mærkeligt tilfreds vuggede med Hovedet; de hørte ham ogsaa tale med sig selv og nynne hen for sig med en hæsliг Stemme. Mange Gange saa det ogsaa ud, som om han talte med en anden, han nikkede til nogen, afventede Svar, kom med Indvendinger. Og dog var der ingen andre end Fangen og Rotterne i Cellen. Vogterne puffede til hinanden, fnisede, grinede og begyndte at anse ham for sindssyg.

Men han var aldeles ikke sindssyg. Han oplevede blot Timer saa fulde af Ro og Fred, at han hverken følte Sult eller Kulde eller mærkede de rykkende, ulidelige Smerter i den frygteligt forvredne Krop. Da forvandlede selv Rotternes Støj sig til en lille, elskelig Stemme, og han spurgte og fik Svar og kunde smile.

En sejt Kamp udspandt sig mellem ham og Major Glaser. Man havde sagt til Majoren, at det først og fremmest kom an paa at faa Jøden til at bekende, hvilke Kvinder han havde haft Omgang med; saa kunde man henrette ham paa anstændig Vis, knuse denne Væggelus for alles Øjne. Majoren forhørte altsaa daglig Jøden mellem ni og ti. Süss tilstod at have nydt saavel højtstaaende som andre Damers Gunst. Majoren sagde, det var ikke nok; han maatte have Navne. Süss: som Officer maatte han dog kunne forstaa, at han aldrig nogen Sinde vilde udlevere Navne. Majoren: hvad der anstod sig en kristen Officer, passede sig ikke for en stinkende Jøde; og han behandlede den Forstokkede endnu strengere.

Süss anstrengte sig aldeles ikke for at synes heroisk. Efter Perioder af smilende Resignation fik han Anfald af Raseri og Haabløshed. Han fik en saadan Afsky for sine ildelugtende, mugne Klæder, at han rev dem af sig og gik nøgen omkring; Kommandanten tvang ham saa med Magt til at tage dem paa igen. Majoren referede pedantisk nøjagtigt enhver af Fangens Bevægelser til Hr.

von Pflug. Han indberettede, hvorledes Hebræeren, det Bæst, da han ikke kunde faa Gift af Fangevogteren, Hofmann, havde bidt sine Negle af og slugt dem, fordi han troede, de var giftige. De havde alle let hjerteligt over den Dumrian. Eller: i fire Dage havde nu Hebræeren, det Bæst, saa godt som intet nydt, saa at man havde været ængstelig for, at han ganske simpelt skulde krepere. I Dag spiste han igen, saa man nu haabede at kunne sende ham levende til Galgen.

Svag og medtaget spurgte Süß da ogsaa, om man ikke havde nok i hans Formue, om man oven i Købet vilde ombringe ham paa en saa skammelig Maade. En anden Gang sagde han, at man jo i Virkeligheden slet ikke kunde gøre ham noget, det hele var en stupid Farce, han væddede halvtredsindstyve Tusind paa, at han snart vilde blive løsladt. Engang, medens Vogterne jublende slog sig paa Laarene over Spasen, befalede han, truende, rasende, at man straks skulde frigive ham, det var hans gode Ret; han maatte til Stuttgart for at se til sit Hus. Kommandanten bekymrede sig aldeles ikke om alt dette, indberettede blot hvert et Ord til Hr. von Pflug, forhørte Delinkventen daglig mellem ni og ti, spurgte efter Kvindernes Navne, hvorved stadig de samme Spørgsmaal og Svar gentog sig, konstaterede denne Skurk og Statsforbryders Haardnakkethed.

Saa kom der atter Uger, hvor Süß var stille og tilfreds og i sin ensomme Celle talte til de fugtige Vægge og den mugne Luft. Han saa sin Fader aldeles livagtig. Han stod i Cellen i Kapucinerkuttan; den slanke, elegante Skikkelse var blevet fed og slap, men hans Øjne var rolige og fredfyldte. Og Süß talte med ham, de var ganske enige, og de gik frem og tilbage med hinanden under Armen, den styrtede Marchal og den styrtede Minister, Tiggermunken og den martrede Fange i sine stinkende Pjalter, og de smilede til hinanden og vandrede i bedste Forstaaelse frem og tilbage i det snævre, firkantede Rum, og Rotterne løb hen over deres Fødder.

Herrerne i Kommissionen fortsatte imidlertid deres Under søgelser, vedholdende og usigelig langsomt, og de oppebar uhyre Diæter.

Enkehertuginde, Marie Auguste, havde fundet saa stort Behag i politiske Kabaler, at hun endog lod dem gaa forud for sine

Toilettespørgsmaal. Ledet af sin Skriftefader, Pater Florian, og af Bibliotekaren, Franz Josef Hophan, sad hun smuk og koket, som Ate for utallige Komplikationer, Rænker og Intriger, enten paa Slottet i Stuttgart eller paa sit smukke Enkesæde Teinach, og beredte Karl Rudolf Besværligheder. Den unge, kattevenlige, lille-rære, moderne klædte Bibliotekar udkastede ved sit Skrivebord fantastiske Projekter, som den sejge Pater Florian forsøgte at gennemføre, og Marie Auguste greb forstyrrende ind overalt med blind, elskværdig Ivrighed. Den fine, polerede, snørklede Bibliotekar fortabte sig i salig, ordrig Beundring for Hertuginde, han sammenlignede hende i utallige, yderst moderne Digte med alt skønt mellem Himmel og Jord, skrev ogsaa en uhyre omfangsrig Roman, hvori hun som Semiramis skred hen over Jorden, ligesaa statsklog og heltmodig som dydig og vidunderlig at skue. Hun badede sig med Velbehag i hans elegante, veltalende Tilbedelse, ja, hun antog endog lidt efter lidt mange af hans Udtryk og Måner.

Det irriterede den knappe, saglige, soldatermæssige Hertug-Administrator, at han Gang paa Gang maatte ofre Tid paa at tilintetgøre hendes taabelige Indfald. Han besluttede een Gang for alle at skille sig af med denne besværlige Intrigemagerske. Pludselig dukkede overalt i Riget det Rygte op, at Enkehertuginde nu alligevel med Magt vilde gennemføre sin afdøde Gemals Planer, hun havde allerede gjort Anstalter til at lade Kirken i Teinach indrette til katolsk Gudstjeneste. Det perfide laa i, at hun ganske vist havde deltaget i Tusinder andre Intriger, men at der netop i denne Sag ikke fandtes eet sandt Ord. Det var blodig Ironi at styrte hende af den Grund. Folket troede imidlertid paa Rygterne. Ophidsende Taler, Flyveblade, Tavshed paa Gaderne, naar hun kørte forbi, Mennesker, der frækt undlod at hilse hende. Da Politiet skred ind mod nogle, der ikke havde hilst, og arresterede dem, blev Gaderne ligesom fejte tomme, naar Hertuginde Vogn viste sig; hastigt forsvandt alle i Husene eller i Sidegaderne for ikke at behøve at hilse. Marie Auguste kunde ikke bære det. Pater Florian og den fine Bibliotekar strøede store Summer ud for at kranse hendes Vej med Hyldestraab. Men hun mærkede, at Hyldesten var købt, og led dobbelt. Pater Florian maatte skrive til Hertug-Formynderen og navnlig oprørt fremhæve Marie Augustes hvide

Uskyld i Teinach-Affæren samt i skarpe Ord brændemærke den ophidsede Befolknings frække Opførsel, og heftig og hovmodig forlange, at der blev raadet Bod paa dette. Karl Rudolf svarede ikke. Marie Auguste opsøgte ham, skummende af Vrede. Han sagde, han havde ikke Tid til at svare paa Munkebreve. Pater Florian havde ifølge sin Ordens Skik undertegnet Brevet: uværdig Kapuciner. „Skal jeg svare et Menneske,“ raabte Karl Rudolf grov og plump, „der ikke engang er værdig til at være Kapuciner?“ I øvrigt, sluttede han, kunde han godt befale Undersaatterne ikke at vise sig opsætsige mod Hertuginde, men han kunde ikke tvinge dem til at vise Kærlighed og Glæde. Han vilde give Hendes Durchlauchtighed det kollegiale Raad at opføre sig lige som han selv, saa vilde Undersaatterne nok hilse paa hende uden Ordre og sikkert ogsaa uden Betaling yde hende tilbørlig Hyldest.

Efter denne Ydmygelse besluttede Marie Auguste at forlade det dumme, utaknemmelige Schwaben for at holde Hof i Bryssel, Regensburg og Wien og krænket vente paa, at man kaldte hende tilbage.

Hun tog Afsked med Magdalene Sibylle. Ekspeditionsraadinden Magdalene Sibylle Rieger sad alvorlig og smaaaborgerlig foran den elegante, livligt passiarende Hertuginde, der følte sig herligt ung og var i sit mest skælmske Humør ved Tanken om den forestaaende Afrejse. Magdalene Sibylle sad der, stor og svær, hun ventede et Barn, en lille Rieger. Hun havde medbragt et pedantisk, træet, ærligt ment Afskedsdigt. Marie Auguste hørte paa det med tilbørlig Rørelse og Taknemmelighed. Men glad over, at det højtidelige var overstaaet, begyndte hun at gøre sig lystig over de tølperagtige, klodsede Schwabere, som hun nu, gudske lov, snart skulde forlade. Hun beklagede kun det ene, at hun maatte lade den trofaste, gode, kraftige Remchingen sidde fængslet paa Asperg. Og ak, ogsaa hendes nette, morsomme, galante Husjøde. Ham pinte og krumsluttede de, og hun, Marie Auguste, kunde slet ingen Ting gøre for ham. For det — og hun satte en uhyre vigtig Mine op — det vilde have gjort hende upopulær, og det havde hendes kære Bibliotekar af politiske Grunde aldrig tilladt. Nu havde Jøden jo sandsynligvis baade slagtet Børn og begaaet Himmelen maatte vide hvilke sorte Kunster. Men han var en galant, velskabt Mand og uden Tvivl den morsomste i dette kedsommelige Stutt-

gart, og det var i hvert Fald Jammerskade, at disse grove Bæster torterede og ødelagde ham. „*Hélas, hélas!*“ og hun spidsede Munden, saadan som hendes fine Bibliotekar plejede at gøre.

Et halvt Minut var der fuldkommen Tavshed mellem de to Kvinder. Begge tænkte paa Süß. Marie Auguste saa hans hede, flyvende Øjne, den indtrængende Hengivenhed i hans Minespil, hans Holdning, hans dristige, æggende Galanteri. Hun strakte sig let og smilede, en behagelig Rislen gennemfor hende. Magdalene Sibylle sad ganske stille med de store, smukke, kvindelige Hænder foldede i Skødet. I Skoven ved Hirsau havde hun mødt ham, da var han Djævelen; siden, i Stuttgart, havde han ikke taget hende, men smidt hende i Gabet paa Dyret, Hertugen; saa havde han daaret hende med Drømmen om Magt og Rus og taget hende, og saa var han blevet fremmed og anderledes, indesluttet og høflig imod hende. Og nu sad han paa Asperg, og de pinte ham og vred Lemmerne af Led paa ham. Selv bar hun et Barn; det vil nok blive et godt Barn, det stammer fra en Mand, der beundrer hende grænseløst. Det vil vokse op i de store, behagelige Værelser paa Würtigheim; paa Enge med velplejet Kvæg og blandt Blomster og Frugttræer. Det vil aldrig komme til at sidde paa Asperg, og Djævelen vil det heller aldrig møde. Men maaske vil det i Stedet for skrive Vers, ærlige, redelige Vers, som falder i alles Smag og skænker mange Trøst. Men Djævelen vil det vel aldrig møde.

Marie Auguste brød den indholdsrige Tavshed. At hun dog blot ikke glemte det, sagde hun med et lille, forslagent Smil, hun havde jo en Afskedsgave til sin kære Magdalene Sibylle, sin gode, fortrolige Veninde, en, som hun haabede, godt valgt og aparte Afskedsgave. „*Cara mia!*“ sagde hun, „*cara mia Maddolena Sibilla!*“ Det var noget for hendes vanskelige Time, hviskede hun hemmelighedsfuldt, rykkede helt hen til hende og kært tegnede den svære Kvinde. Hende selv havde det hjulpet. At det var gaaet saa let for hende, og at hun havde holdt sig saa ung og ikke faaet noget Mén paa sit Legeme, det skyldtes kun det, som hun nu vilde forære sin kære Veninde. Og skønt hun selv ikke netop havde til Hensigt at gaa i Kloster, saa fik hun næppe oftere Brug for det. Med en sød, skælmsk, hemmelighedsfuld Bevægelse tog hun Etuiet frem med Amuletten, som hun havde faaet af Jøden, der nu sad krumsluttet i en fugtig, stinkende Celle. Pergamentstrimmelen

med de røde, klodsede, hebraiske Bogstaver, med Navnene paa de tre Engle Senoi, Sansenoi og Semangelof, med de ængstende, urolige Figurer imellem og de latterlige eller truende, primitive Fugle. Muntert fortalte hun, hvorledes hun havde faaet Etuiet af Süß og den lille, uanstændige Historie om Lilith. Magdalene Sibylle strakte sin Haand ud efter Amuletten, lod den atter synke, tog dog til sidst Etuiet, usikker, med en let Gysen.

Saa forlod Marie Auguste Stuttgart. Hun rejste med stort Følge og havde imellem sine nærmeste Omgivelser Pater Florian og den blide Bibliotekar, der bar en meget moderne Rejsehabit. Hendes Kæmpegarderobe var sendt i Forvejen i uendelig mange Vogne. Overalt stod Folk og gloede paa hende. Nu, da Hertuginen drog bort, var man velvilligt stemt, kom med godmodige Vittigheder. Hendes Kassemester og Almisseeudeler havde ikke sparet paa Dussørerne, Hurraraabene lød ligefrem hjerteligt.

Da hendes Karosse skulde til at køre, dukkede den lille, skæve, luvslidte Hertug-Administrator op ved Vogndøren for at tage Afsked. „Jeg havde tænkt mig,“ lo han smørret indvendig, „at jeg skulde uddrive en Djævel, i Stedet for er det en Gaas, der snadrer af Sted.“ Og Marie Auguste tænkte spotsk, overlegen: „Det, der nu er tilbage, passer for hinanden: Krage søger Mage.“

Det fine, sarte Ansigt under den kæmpemæssige, sorte Hat nikkede elskværdigt, lidt spottende, til den gamle Soldat, der lukkede Vogndøren, hilste militærisk og smaalo usædvanlig høflig.

Undersøgelseskommissionen fik trods al Tortur ikke andet ud af Süß end en almindelig Tilstaaelse: ja, han havde haft kønslig Omgang med kristne Kvinder. Saa stævnedes man Lakajer og Kammerjomfruer, udspurgte dem pinligt om selv de mindste Detailler. Nogle havde kiget gennem Nøglehuller, andre havde hørt Skrig, Jamren, vellystig Stønnen. Altsammen, hvornaar, hvor, hvorlænge, blev vejjet, diskuteret, gennemtygget, omhyggeligt optaget i Akterne. Man snusede til Lagener, Skjorter, Kammerpottes og udtalte sig om Resultatet i Protokollerne. Paa den Maade fik man efterhaanden samlet en lang Liste over de forskelligste Kvinder, høje og lave, gifte og ugifte. Alle blev omstændeligt, uden Skaansel udspurgt af de glubske Dommere om, hvornaar, hvor ofte, hvor længe, paa hvilken Maade Jøden havde haft Omgang med

dem. Dette blev saa optegnet, sort paa hvidt, i tre Eksemplarer og indlemmet i Arkivet som Statsdokumenter.

Retten besluttede ogsaa at forhøre Damerne Götz. Endnu en Gang befandt den unge Geheimeraad Götz sig i den dybeste Forlegenhed. Han havde anset det for rigtigst for en Tid at lade Moder og Søster tage Ophold paa sit Gods ved Heilbronn. De havde ganske simpelt kunnet slaa sig ned i Rigsstaden Heilbronn, saa havde de været unddraget den hertugelige Justits; men saa havde han ogsaa været nødsaget til at træde tilbage fra sine Embeder. De kunde ogsaa indfinde sig i Retten; saa gjaldt det blot om, inden nogen vovede at se skævt til dem, at betragte Vedkommende saa dristigt og truende, at han glemte at spotte. Det var anstrengende, oprivende, for man kom til at betragte mange, for ikke at sige alle, paa den Maade. Men han var tapper og besluttede sig til det sidste.

En straalende Sommerdag indfandt Damerne sig hos Damerne, som grundigt nød det Pikanteri først at forhøre Moderen og derefter Datteren. Den pastelagtige Ynde i Elisabeth Salomeas blonde Ansigt med de nervøse, graablaa Øjne forhøjedes af den enkle, sorte Dragt, hun bar. Forstyrret og skælvende stod hun der. Mærkeligt nok bar hun Ringen med Paradisets Øje og ellers ingen andre Smykker; det var imod hendes Broders udtrykkelige Forbud, og Herrerne kunde ikke løsrive deres Øjne fra Ringen. Hun vred sig under den ubønhørlige Saglighed, hvormed disse Mænd fremsatte deres gemene, nysgerrige Spørgsmaal; Synet af den værdifulde Sten lod dem føle sig dobbelt retfærdige. Skælvende af Kulde trods den straalende Sommersol krøb hun forpint sammen under disse Spørgsmaals brutale Tydelighed; mange af dem forstod hun dog slet ikke, hun dukkede sig, vendte og drejede Hovedet for at undgaa de skamløse Blikke, knyttede og strakte krampagtigt de slanke, magre Hænder. Hendes Svar kom ganske sagte fra den sammensnørede Strube, mange af dem var uhørlige; man gav sig ikke tilfreds, hun maatte gentage dem; den tunghøre Regeringsraad Jäger raabte: „Hvilket? Hvilket?“ og forlangte ofte, at hun gentog det samme tre Gange. Lige saa indgaaende blev hendes Forhold til Hertugen debatteret. Især var Geheimeraad Pflug ivrig; han vilde konstruere en Majestætsforbrydelse af den Kendsgerning, at Jøden var kommet Hertugen i

Forkøbet. Saadan vred hun sig, ung, blond, elskelig, bundet til den usynlige Skampæl, og ingen skaanede hende, alle trængte ind paa hende. Først og fremmest den magre, hovmodige Hr. von Pflug, der hadefuld og med et Udtryk, som om han lugtede til noget modbydeligt, Gang paa Gang spurgte, om hun ikke havde følt sig frastødt af den Omskaarnes Lugt. Præsidenten, Geheimeraad Gaisberg, larmede og raabte til hende, at hun skulde blot ikke skabe sig og være snerpet, nu havde hun jo været med til Spasen, saa skulde hun ikke opføre sig som en tolvaars Jomfru, men i Djævelens Navn aabne Munden; hun havde jo ogsaa kunnet aabne andre Ting. Med sitrende Lemmer og bankende Tindinger laa hun til sidst halvdød af Skam og Udmattelse i et halvmørkt Værelse i sit Hus; hendes Broder gik bittært deklamerende frem og tilbage, hans Stemme pinte hende, men hun forstod ikke Meningen i hans Ord.

Naturligvis hørte ogsaa den unge Michael Koppenhöfer om den Skam, der var overgaaet Demoiselle Elisabeth Salomea Götz. De ændrede Forhold havde ført det unge Menneske tilbage til Stuttgart. Han var blevet mandigere i Landflygtigheden, havde lidt for sin Overbevisning, man betragtede ham som Martyr, og for mange af de Unge var han Fører og Ideal. Maaske kendte en og anden af hans Kammerater hans Følelser overfor Demoiselle Götz, men de anvendte ikke af den Grund mindre stærke, haanlige og foragtelige Ord om den unge Pige; de pønsede paa et eller andet kraftigt Symbol, hvormed de for altid kunde straffe hende med deres Forbitrelse og Spot. Ingen holdt det for muligt, at Michael Koppenhöfers, den unge, ranke, dydige Demokrats, Følelser kunde overleve en saadan Afsløring. Han ytrede heller ikke et eneste Ord til hendes Forsvar. Men han smædede hende heller ikke, hvad de andre havde ventet. Han tav. Han led. Han var absolut ikke tilbøjelig til blødhjertet at give efter. Men han saa det rene, lyse Ansgt og det blonde Haar for sig og led. Saa bad han sin Onkel, Harpprecht, om Akterne. For denne var en ny og bedre Tid begyndt med den unge Mands Tilbagekomst. Bøger, Ret, Demokrati, Fædreland, alt det, som han havde levet for, fik nu Liv, sad og aandede foran ham i Skikkelse af det unge Menneske med de brunlige, kække Kinder og de dybblaa Øjne. Da nu Sagen mod Demoiselle Götz langsomt trængte ud i Staden, iagttog den gamle

Herre bekymret den Unges Optræden; han vidste, at han tog sig alting meget nær, og at hans Tilbøjelighed for Elisabeth Salomea ikke svandt fra den ene Dag til den anden. Han saa paa den Unges spændte, anstrengt ligegyldige Ansigt, tænkte sig om, gav ham Akterne. Michael begyndte at læse, men kom ikke ret langt, før han kogte af Raseri over Hertugen, over Jøden, over Dommerne, aah! disse Mænd. Det fremgik med al ønskelig Tydelighed af Protokollen, at Süß ikke netop havde behøvet at anvende Vold. Men Michael vilde se den unge Pige misbrugt, han saa hende misbrugt. Han saa hende, lys, sart, elskelig, foran de raa, brutale Dommere. Maaske var det sentimentalt, men hans Hjerte dunkede i hans Bryst, naar han tænkte paa hende, han kunde ikke rive hende ud af sit Sind og gaa videre med faste, mandige Skridt. Han kæmpede med sig selv; naar den gamle Harpprecht prøvede at stille milde, antydende Spørgsmaal, undveg han. Alt, hvad han havde hørt af dristigt, frisindet om Kyskhedens Ligegyldighed, forsøgte han at mindes, at samle, men det var og blev Teori for ham, hele hans Følelse rejste sig imod det. Til sidst fik han Bugt med sig selv. Han vilde give Afkald paa al praktisk Politik, og selv om man gjorde sig nok saa lystig over ham, Skøgens Mand, vilde han dog løfte Elisabeth Salomea op til sig, gøre hende til sin Hustru, genrejse hende, leve som en stille Videnskabsmand, baaret af hendes Anger og Taknemmelighed, fjernt fra Verden, paa Landet, kun sammen med hende og Bøgerne.

Uden at tale med den gamle Harpprecht om Sagen rejste han til det Götzske Familiegods i Nærheden af Heilbronn, hvortil Damerne havde trukket sig tilbage efter Forhøret. Man lod ham først vente længe. Saa fandt han Elisabeth Salomea midt i hastige Forberedelser til Afrejse. Han fik ikke Lejlighed til at fremføre sit ædelmodige Forslag. Der var sket en uhyggelig Forandring med Demoiselle. Hun fór og fløj frem og tilbage mellem Stabler af Toiletgenstande, Nips, Bøger og Linned, lagde i Bunke, snørede, pakkede, førte med bitter, haanlig Lystighed en frivol Konversation. Ytrede afskrækkende Principper. Moral var noget absolut relativt. I Stuttgart havde det for et Aarstid siden været god Tone at være høflig og galant; nu var det akkurat omvendt. Efter hendes Mening var Jøden den bedste Mand og eneste Kavalier i Schwaben. I øvrigt tog hun nu til Udlandet, først til Dresden og

Warschau, siden til Neapel og Paris. Og dermed Gud befalet. Hun vinkede til ham; paa hendes Haand blinkede Paradisets Øje i forvirrende Straaleglans.

Oprevet, med sammenpressede Læber, vendte Michael Koppenhöfer tilbage. Senere hørte han, at Elisabeth Salomea med Held førte en mondæn Eventyrerskes Liv rundt omkring ved de europæiske Hoffer. I hendes Følge befandt sig som hendes Livjæger og Fortrolige Otman, den Sortbrune.

Magister Jakob Polykarp Schober traadte ind i Süß' Celle. Der var mørkt og fugtigt i den snævre Firkant, der stank af Mug og Svamp. Süß sad sammenkrøbet, trak Vejret med Besvær; han var blevet fed og slap, Ansigtet var overgroet af Skægstubbe. Magisteren blev rædselsslagen, da han, først tvivlende, i dette Vrag genkendte sin en Gang saa mægtige og fornemme Herre. Det gik heller ikke ham godt. Han led under, at han havde bragt Finansdirektøren i denne Tilstand, for det var jo egentlig ham, der havde reddet den protestantiske Tro i Hertugdømmet. Det trykkede Magisteren til Jorden, at han havde svoret Jøden at tie, han vilde tale, han vilde aabenbare denne forfulgte Mands Uskyld, vilde befri ham. Hovedrystende hørte Süß paa hans ubehjælpssomme, forvirrede Klager, Bønner, Forsikringer og sagde til sidst: „Han er et godt Menneske, Magister. Dem findes der ikke mange af.“ Og efter en Stund tilføjede han med et tvetydigt Smil: „Naar Han absolut vil tale, kan Han godt gøre det nu.“ Magisteren kyssede hans Haand og gik lykkelig bort.

Han skyndte sig til de Herrer af Parlamentet, som han dengang, bemyndiget af Süß, havde forraadt det katolske Projekt til. Han forklarede, udviklede, bedyrede. Forbavset og uforstaaende hørte man paa ham. Troede, han nu bagefter vilde have en Belønning, fordi han dengang medvirkede til at afsløre Planen. Temmelig reserveret lovede man ham at interessere sig for ham, lod et Par Ord falde om Ansættelse i Statstjeneste. Da han ivrigt rettede Misforstaaelsen, forklarede, gentog, at det var med Süß' Vidende, ja efter hans Ønske, at han havde aabenbaret de kætterske Planer, blev man utaalmodig, bad ham om ikke at komme med Vittigheder, troede, det var Pengeafpresningsforsøg, en eller anden Manøvre af Jøden. Især vejrede Geheimeraad Pflug en ganske for-

rykt Forsvarsplan fra Süß' Side, og han udvirkede, at man fængslede Magisteren, som ikke lod sig berolige, men stadig besværede Dommerne med sine Skrøner. Da Süß imidlertid ikke anførte noget til sit Forsvar, som havde Forbindelse med de Schoberske Ideer, endte man med at anse Magisteren for lidt sindssyg, en uskadelig Daare, hvis Aandssvaghed stammede fra hans Religiositet og Fanatisme; man lod ham løbe med en skarp Advarsel. Tilintetgjort af Sorg over alt det, han saa sig hildet i, og over Verdens Blindhed trak Magisteren sig tilbage til Hirsau og levede for Dyden, den gamle Kat og Poesien.

Til Hirsau fulgte han snart af Philipp Heinrich Weissensee. Weissensee havde maattet give Afkald paa sin Stilling som Konsistorialpræsident. Maaske havde den tidligere Weissensee formaaet at staa sig; Geheimeraad Heinrich Andreas Schütz for Eksempel var i Grunden langt alvorligere indviklet i den katolske Plan, og dog havde den smidige Mand forstaaet at begaa sig lige saa godt under Hertug-Administratoren som under enhver tidligere Regering, og Weissensee var mindst lige saa smidig som han. Men han var træt og slap, han lod sig falde, mere end han blev styrtet. For Magdalene Sibylle var Faderen blevet meget fremmed. Nu, da Forholdene forandrede sig, fik hun pludselig fornyet Interesse for ham, søgte at nærme sig ham, hun syntes, der var begaaet Uret imod ham, skrev Vers, hvori hun fremstillede ham som et Offer, ikke for egen Brøde, men for Lykkens lunefulde Spil og Menneskers Had. Men den gamle Weissensee tillod hende ikke at komme sig nær, han lukkede sig til for hende, hun var ham dybt imod i hendes Borgerlighed, og hendes Svangerskab irriterede ham, saa han næsten følte Modbydelighed for hende. Hvad havde han vel tilfælles med denne tykke Kvinde? Han følte intet for hende, der var ingen Forbindelse mellem ham og hende. Hvor skulde han kunne glæde sig over et Barn af hende og Immanuel Rieger, det magre, uanseelige, brave, pedantiske Menneske med Overskæg som Pryd i det tomme Ansigt! Nej, nej! Det angik ikke ham, bevægede ikke hans Hjerte. Han skammede sig ogsaa over Datterens tarvelige Rimerier. En medicinsk og poetisk Ven, Doktor Daniel Wilhelm Triller, havde nu ladet hendes Digte trykke, og det pietistiske Samfund i Göttingen havde udvirket, at det derværende Universitets Prorektor, Professor Seldner, i sin Egen-

skab af kejserlig Pfalzgreve, kronede Magdalene Sibylle som Digterinde. Stakkels Kurfyrste af Hannover, stakkels Konge af England, som havde Ansvar for et saadant Universitet og en saadan Æstetik. Nu gik det løs til alle Sider med nøgterne, taabelige, rimede Gratulationer og Takkedigte, og den Kvinde, som skrev dette, medens hun bar et Barn, denne ynkelige *Poeta laureata*, var hans Datter! Den gamle, fine Herre, hvis hele Liv havde været Takt, Verdensmands-Optræden og udsøgt Diplomati, skammede sig. Det var ham modbydeligt; fattig og ensom trak han sig tilbage til Hirsau til sin Bibelkommentar.

Imidlertid blomstrede Landet op. Aandede ud, strakte sig, befriet for det kvælende Tag. Priserne gik ned, helt ned under det Niveau, de havde i Karl Alexanders første, lykkelige Regeringsaar. Seks Pund Brød kostede ni Kreuzer, et Pund Oksekød eller Flæsk fem Kreuzer, et Krus Øl to Kreuzer, en Favn Bøgebrænde ti Gylden, Fyrretræ fem. Og skønt de indrepolitiske Forhold ikke var de allerbedste — Pligt! sagde Karl Rudolf, Retfærdighed! Autoritet! og han afstod ikke saa meget som en Tøddel af sine fyrstelige Rettigheder til Parlamentet, — saa indkaldte han paa den anden Side den kloge, faste, retlinede, agtpaagivne Bilfinger til Kabinettet, og denne Garanti for de religiøse og borgerlige Rettigheder var sammen med Landets forbedrede Økonomi Grund nok til almindelig Tilfredshed. Man søgte gamle Billeder frem, paa hvilke Karl Rudolf sloges i Spidsen for Tropper med længst glemte Uniformer mod Tyrker med vide Bukser og Saracener med Krum-sabler, og overalt, hvor den lille, skæve, luvslidte Soldat dukkede op, raabte man Hurra.

Saaledes var et Foraar draget forbi med Skyer og Blæst; en straalende Forsommer, en tordensvanger Sommer; et smukt Efteraar gik nu paa Hæld, den første Frost satte ind, og Süß sad stadig i sin snævre, fugtige Celle. Han var nu nedtrykt og bedrøvet. Det var ikke svært at udholde Tortur, det var formodentlig heller ikke svært at dø; men det blev med hver Dag en tungere Byrde at indaande Fængslets stinkende Luft, at nedsvælge det modbydelige Brød, man bød ham. Hans Ryg var krum, hans Lemmer forvredne, hans Ankler og Haanded søndergnavede af Lænkerne. Udenfor var Luft, udenfor var Sol og Blæst, udenfor var

Træer og Marker, Huse og glade Stemmer, Mænd færdedes hastigt i vigtige Ærinder, Børn løb omkring, unge Piger vuggede i Hofterne, saa Kjolerne svajede. Aah, atter en Gang at indaande frisk Luft, at faa Lov til at gaa syv Skridt i Stedet for Cellens fem og et halvt. Han skrev. Skrev til Hertug-Administratoren. Han var jo en bedaget Herre; maaske bønørte han ham. Han skrev ærbødigt, sagligt, ikke servilt. Paaviste sagligt, uden Forbitrelse, at han efter Hertugdømmets Love ikke var skyldig. Og desuden, selv om han paa et og andet Punkt havde forset sig imod Landets Love, saa stod han under Beskyttelse af det Absolutorium, som Hertug Karl Alexander havde tilstillet ham, og ifølge hvilket han ikke kunde drages til Ansvar. Alligevel var han rede til at erstatte den Skade, han maatte have tilføjet nogen under sin Virksomhed. Hidtil havde han tilbragt fireogtredive Uger i Arrest, en Del af Tiden krumsluttet. Han var i Fængslet blevet en gammel Mand. Han haabede derfor, at Hertug-Administratoren, for hvis Fødder han kastede sig, vilde udvise Naade imod ham.

I en Spænding, som han ikke længe havde oplevet, ventede han paa Svar. Det blev Morgen og Aften og en ny Dag, og atter en Dag, og en Uge og atter en Uge. Endelig, i det daglige Forhør mellem ni og ti, efter at Major Glaser igen triumferende havde nævnt et Par nye Kvindenavne, som Kommissionen havde opsnuset, spurgte han rent ud, om der ikke var indløbet noget Svar fra Hertug-Administratoren. Majoren svarede med haanligt at spørge, om han virkelig for Alvor troede, at man forulempede Regenten med hans jødiske Frækheder; selvfølgelig havde man ikke overgivet hans Udgydelser, der stammede fra en forstokket Slynge og Jøde, til Hertugen, men til Dommerne. I sit daglige Referat til Geheimeraad Pflug meddelte han, at Hebræeren, det Bæst, havde følt sig grundigt dukket ved denne Besked.

Men Süß havde atter mobiliseret hele sin gamle Sejghed og Handlekraft. Han vilde aande, han vilde ud i Lyset. Lige siden Magister Schobers ulykkelige Forsøg paa at hjælpe ham, var Besøg ham forbudt, selv hans Forsvarer, den brave Licentiat Mögling, fik ikke mere Adgang til ham. Men i den syge, sammenbrudte Mand var den gamle Snuhed vaagnet paany. Han anmodede stilfærdigt om at maatte tale med en Præst. Det kunde man vel ikke nægte ham. Han havde til Hensigt at benytte Præsten

som Mellemmand for at naa frem til den gamle Regent. Men hans Haab brast snart; man sendte ham Stadsvikaren Hoffmann, som han vidste var en gammel Tilhænger af Forfatningspartiet og hans erklærede Modstander. Vikaren troede naturligvis, at Süß under de nuværende Forhold var let at omvende, og begyndte haanlig og salvesfuld at tale til hans Samvittighed. Jøden saa med en Skuldertrækning sit sidste Haab svinde bort ved dette ulyksalige Valg, svarede, at han aldeles ikke tænkte paa at blive Kristen, tilstod rent ud, at han kun havde ladet ham kalde for ved hans Hjælp at opnaa Audiens hos Hertug-Formynderen. Præsten fnøs af Vrede og erklærede, at det ikke hørte til hans Embede; Süß svarede tørt, at han takkede for Besøget.

De andre Fængslede, Scheffer, Hallwachs, Bühler, Mez, blev behandlet med langt større Lemfældighed. De var beslægtet med Parlamentsmedlemmernes Familier; deres Processer blev ført med Skaansomhed, man pyntede, omskrev, neddyssede. Deres, de edsvorne Embedsmænds, Gerninger, som ifølge Loven var Majestætsforbrydelser og Højforræderi, indskrænkede sig efterhaanden til mindre væsentlige Forseelser; Undersøgelsen blev til en ren Formsag. Først blev Hofkansler von Scheffer frikendt, han idømtes kun Betalingen af Omkostningerne ved Undersøgelsen; med sin Geheimeraadstitel og sin fulde Pension i Behold slog han sig ned i Tübingen. Derefter blev Bühler og Mez frigivet og til sidst Hallwachs. De blev landsforvist. For alle Tilfældes Skyld havde de sendt Størsteparten af de store Summer, som de havde tjent paa Süß' Foretagender, til Udlandet. Men det havde ikke været nødvendigt; man forgreb sig ikke paa deres Besiddelser i Hertugdømmet. De drog nu, sammen med andre af Süß' Medarbejdere, halvanden Mil bort til den frie Rigsstad Esslingen og levede fredeligt i den venlige, behagelige By af deres store Formuer, modtog daglig Besøg fra Stuttgart og fulgte paa behagelig Afstand med velvillig Interesse Processen mod Süß. I Ro og Mag afventede de her, at et Regeringsskifte maaske skulde kalde dem tilbage; den unge Hertug forblev jo ikke umyndig i al Evighed, og Karl Rudolf var en gammel Herre.

Süß' Formue, for saavidt den var tilgængelig i Hertugdømmet, først og fremmest hans Palæ, blev foreløbig beslaglagt. Likvideringen af Finansdirektørens vidtforgrænedte, uoverskuelige

Forretninger voldte uhyre Besvær. Dom Bartelemi Pancorbo maatte tænderskærende spørge Nicklas Pfäffle til Raads. Det blege, fede Menneske var ogsaa villig; men paa sin ligevægtige Maade stillede han Betingelser. Fremfor alt tillod han ingen fremmed Haand at forgrube sig paa Ting, som hans Herre havde haft legemlig Berøring med. Saasnart Portugiseren vovede et Forsøg i den Retning, blev Nicklas Pfäffle straks genstridig, bragte Urede i de svære Finanssagers Traade, udøvede passiv Modstand, og Dom Bartelemi maatte atter tage sine indtørrede Fingre bort fra de Ting, som den stilfærdige Sekretær ikke tillod ham at røre ved.

Hoppen Assjadah tabte sig trods den gode Pleje, da den ikke mere mærkede sin Herres Haand. Major Röder vilde have den, og Portugiseren lovede ham den; men Nicklas Pfäffle forhindrede det. Majorens Tilbud blev pludselig overbudt, og før han fik Tid til at ytre sig, var det ædle Dyr udleveret til den fremmede, ubekendte Køber. Den smukke Østerlandske dukkede senere op hos Demoiselle Elisabeth Salomea Götz, hvor den Sortbrune ventede den. Senere, da Demoiselle befandt sig i stor Pengetrang, maatte hun skille sig af med den. Hun solgte den til en rig Muselmand, og Hoppen Assjadah forsvandt igen til Østen, hvorfra den var kommet.

Ogsaa Papegøjen Akiba, der raabte: „*Ma vie pour mon Souverain*“ og „Hvorledes har Eders Durchlaughtighed behaget at sove?“ unddrog Nicklas Pfäffle den begærlige Sejrherres Hænder. Han bragte selv Buret med Fuglen til Frankfurt til Isak Landauer, der havde fundet en Køber, som var Nicklas Pfäffle sympatisk.

Den store Finansmand modtog Sekretæren i det dystre, slet udluftede Privatkontor i sit hæslige, vinde og skæve Ghettohus. I en uskøn, ubekvem Stilling sad han i sin fedtede Kaftan foran den tykke, blege Sekretær, stirrede arrig paa den skrigende Fugl og sagde tilsidst: „Jeg sagde det til ham i rette Tid: Hvad skal en Jøde med en Papegøje?“ Han lod hastigt de magre Fingre glide gennem det rødblonde, falmede Gedebukkeskæg og sendte misfornøjede Øjekast til alle Sider. Nicklas Pfäffle tav. Men bagefter sad de to Mænd alligevel sammen i flere Timer og talte om mange forskellige Ting; den ene med besindige Enstavelsesord, den anden hastigt, jamrende, truende, anklagende og indtrængende.

Som Følge af denne Samtale foretog baade Isak Landauer og

Nicklas Pfäffle nogle Rejser. Lige fra Begyndelsen havde Jøderne søgt at virke til Gunst for den styrtede Finansdirektør. Nu blev disse Bestræbelser organiseret. Hos Ministrene og de store Herrer rundt omkring ved de forskellige europæiske Hoffer sad jødiske Bankierer og diskuterede den württembergske Proces. De lagde ikke særlig Vægt paa Süss' Person, heller ikke paa den slette Behandling, han maatte udstaa. Men de paapegede ustandseligt, hvor vilkaarligt og ganske imod romersk og tysk Retspleje saavel som mod Landets Love denne Proces blev ført. De edsvorne Embedsmænd lod man løbe, men Privatmanden, som ikke var Under-saat, beskyldte man for Forræderi mod Forfatningen. Der fandtes et hertugeligt Reskript, som beskyttede ham mod alle Retsforfølgelser. Man satte sig ud over denne, den højeste og helligste Underskrift og procederede om Majestætsforbrydelse. Var det Justits? Havde man Retssikkerhed og Garantier i en saadan Stat? Kunde man forhandle med en saadan Regering? Afslutte Forretninger med den? Imod een eneste Lovparagraf havde Süss forbrudt sig. Han havde — og hvilken Kriminalforbrydelse! — haft Omgang med kristne Kvinder. Derfor konfiskerede man hans Formue. Kaldte man det Retfærdighed? Kaldte man det Justits? Kunde man give en saadan Stat Kredit?

Saadan lød det ved alle Hoffer. Man drillede de württemberg-ske Gesandter, morede sig især over den rentable Statsmoral, der udnyttede en Privatmands Hyrdetimer til Dækning af Statsunderskuddet. At Dommerne blot trak Processen i Langdrag for at mæske sig med de høje Diæter, konstaterede man ogsaa overalt. Det hed sig, at ved hvert eneste af Jødens Samlejer snusede Herrerne saa længe rundt, indtil de hver især havde tjent deres tusinde Daler.

Johann Daniel Harpprecht indfandt sig hos Hertug-Administratoren for at aflægge Rapport om Undersøgelsernes Forløb. Han talte rent ud. Hvis det skulde fortsætte paa den Maade, mistede den schwabiske Justits fuldkommen sin Prestige. Man havde allerede blameret sig tilstrækkeligt. Han behøvede ikke at betone, at han regnede Jøden for en modbydelig Væggelus; men det gik ikke an i en moderne Retsstat, at man fysisk pinte et Menneske paa den Maade. Man maatte nu samle Argumenterne og skride til Afslutning og Dom. Det var en Skandale, at man havde ladet de

andre, endnu større Slyngler løbe. Han forstod den politiske Nødvendighed af dette Forhold; men saa skulde man heller ikke kompromittere sig yderligere ved en overflødig barbarisk Behandling af Jøden. I Særdeleshed var Undersøgelsen angaaende Kvinderne, saadan som Kommissionen foretog den, et landsskadeligt Svineri. Den gamle Jurist talte sig rød og varm og brugte stærke Ord. Man maatte jo, hvis man rettede sig efter Lovens nøgne og forældede Paabud, ogsaa brænde Kvinderne; og det var der dog ingen, der tænkte paa. Hvad i Djævelens Navn vilde man saa opnaa med hele den Historie? Hver eneste Nat blev over hundrede Tusinde Kvinder besøvet i Hertugdømmet. At en Jøde eller en Kætter favnede en Kvinde i en Seng, truede hverken Statens, Religionens eller Forfatningens Sikkerhed. Det vilde kun have været heldigt, hvis Jøden ikke havde foretaget sig andet hele sin Levetid. I øvrigt fandt han, at Jøden, der ikke havde ladet sig afpresse Navne, opførte sig noblere end hans ivrige Dommere. Man burde nu endelig holde sine Fingre og Næser væk fra dette Svineri.

Dyster hørte den gamle Regent paa ham. Harpprecht dundrede nu klart og kraftigt ud med, hvad han selv havde haft en uklar Fornemmelse af. Pligt! Retfærdighed! Han gav Ordre til at indstille Undersøgelsen mod Kvinderne. Nogle lod han kagstryge og slæbe den sædvanlige Børfuld Møg gennem Gaderne.

Han befalede angaaende Süß, at man skulde behandle ham ikke blødagtigt, men som et Menneske. Med pedantisk Nøjagtighed fulgte Major Glaser Instruksen. Ikke blødagtigt: Jødens Celle maalte nu som før fem og et halvt Skridt, hveranden Dag blev han krumsluttet, fik kun Kød om Søndagen, maatte kun bære de simpleste Klæder. Som et Menneske: Forhøret mellem ni og ti blev indstillet, hveranden Dag fik han Vaskevand, hans Celle havde nu Trægulv og en Briks til at sove paa.

Regentens Ordre virkede ogsaa paa Herrerne i Parlamentet. Trods deres store Ord begyndte de dog at føle sig ubehageligt til Mode ved den stadig mere højroastede, klogt oppustede Misbilligelse fra Udlandet. Det var virkelig slet ikke saa let at formulere og begrunde en uangribelig Dom. At Harpprecht og Schöpf ikke vilde samstemme med dem, var afgjort; men ogsaa andre, især de yngre Herrer begyndte at blive usikre og angst for at blamere sig. Licentiaten Mögling, den ærlige Advokat, klarede op.

Han var i den Tro, at den blidere Behandling af Süß og den ændrede Stemning hos enkelte af Dommerne var hans Værk. Ganske vist havde han stadig Besvær med at faa Adgang til sin Klient, og Protokollerne over Vidneafhøringerne blev stadig rent ud nægtet ham, saa at hans Defensorat egentlig ikke skred fremad indadtil; men Formen filede og glattede han ustandselig paa, fandt stadig nye og bedre Udtryk, saa at han beroliget kunde sige til sig selv, at han ærligt og redeligt tjente sit Vederlag i sit Ansigts Sved.

Fuld af Angst og Forbitrelse saa Geheimeraad Pflug, at Dommen og Tilintetgørelsen af Süß var alvorligt truet, maaske slet ikke kunde gennemføres paa Grund af jødisk Rænkespil. Hans tørre Fanatisme oprørte ham, søndersled ham, lod ham ingen Ro. Maalet havde været ham for nær; gled det nu fra ham, vilde han ikke kunne overleve det. Mager, bitter, besat af sin Idé, utilgængelig for andre Argumenter, sad han hos de Parlamentsmedlemmer, som han vidste var Süß' bitreste Fjender. Holdt utrættelig Raadslagning med Dom Bartelemi Pancorbo. Sparede hverken Penge eller Anstrengelser. Flyveskrifter mod Jøden spredtes overalt; Folkets Forbitrelse over, at Mez, Bühler og Hallwachs var sluppet saa lempeligt, blev spidsfindigt drejet imod Süß. Der blev udspreidt Rygter om, at han nu ogsaa snart skulde frigives. De Dommere, som man antog, vilde udtale sig for en mild Dom, og saa den højtansete Harpprecht, blev bearbejdet paa alle tænkelige Maader, til sidst endog chikaneret paa Gæstgiverier. Det kom til Folkeopløb og Demonstrationer. „Jøden maa hænges!“ erklærede Hr. von Pflug og Dom Bartelemi. „Jøden maa hænges!“ ivrede man i Parlamentet og fra Prædikestolene. „Jøden maa hænges!“ brølede Folket, skraalede Gadedrengene paa en iørefaldende Melodi, konstaterede Bønderne omstændeligt og dybt overbeviste, selv paa de mest afsidesliggende Gaarde.

Ved dette Tryk opnaaede Hr. von Pflug, at enkelte af Dommerne traadte ud af Kommissionen. I deres Sted indtraadte personlige Fjender af Süß, hvis Votum han var sikker paa vilde være overensstemmende med hans egne Ønsker. De tidligere Ministre Forstner og Negendank, som Süß havde styrtet, den under Karl Alexander overalt af Süß hæmmede, kolde, glatte, ærgerrige Andreas Heinrich von Schütz, ja, Hr. von Pflug fik det endog ma-

get saaledes, at den unge Geheimeraad von Götz blev indkaldt i Kommissionen for her at faa Luft for sit Raseri mod den, der havde forbrudt sig imod hans Moder og Søster.

Alle disse skulde nu være Süß' Dommere. I dem brændte Hadet langt stærkere end Pengebegæret. Folket raabte paa snarlig Dom, og de var alle beredt til at efterkomme Ønsket. De fremskyndede Undersøgelsen. Regeringsraad Philipp Heinrich Jägers Anklageskrift gav Süß Skylden for saa at sige alt Ondt, der var sket under Karl Alexanders Regering, ogsaa for Ting, som han umuligt kunde have haft Kendskab til. De gjorde ham alene ansvarlig for samtlige Statsemedsmænds Embedshandlinger, ligefra Medlemmerne af Kabinettet og ned til den ringeste Underordnede. Den brave Licentiat Möglings smukke Forsvarsskrift blev knapt læst. Blinde af Had satte Dommerne sig ud over klare Kendsgerninger, strejfede i deres Motivering af Dommen knapt nok de talløse Indvendinger, der hævdede sig mod deres Kompetence og udelukkede en lovmæssig Domfældelse af Süß.

De kendte Jøden skyldig i talløse Forbrydelser: for det første mod Hertugen, for det andet mod dennes trofaste Raadsherrer, Ministre og den hele Nation, som han havde bagtalt hos Fyrsten og udsat for dennes Unaade og Mistro, for det tredje, hvad der var Hovedsagen, mod Parlamentet og Forfatningen og for det fjerde mod Kommuner og de enkelte Undersaatter. De betegnede ham som en Majestætsforbryder, Statsforbryder, Møntfalskner, Højforræder og Landsfordærver.

Af disse Grunde dømte den til Undersøgelse af hans Forbrydelser indsatte Særdomstol Jøden Josef Süß Oppenheimer, tidligere Finansdirektør, til Døden ved Hængning. Denne Henrettingsmaade blev tilkendt den Anklagede, dels fordi det var den sædvanlige Straf for forskellige af de Forbrydelser, der var lagt den Anklagede til Last, dels og især, fordi den laa midt imellem den sædvanlige Straf for Majestætsforbrydelse: Firedelingen, Straffen for Falskmøntneri: Brænding i levende Live, og den ærefuldere Straf: Henrettelse ved Sværdet.

Herrerne gik svulmende omkring. De havde ikklædt Dommen en nogenlunde passabel Form, og selv om pedantiske Jurister kunde finde noget at udsætte paa den, saa vidste de, at Folket og dets sunde Instinkter var paa deres Side.

Ubehageligt tilpas, med Uro i alle Lemmer sad Darmstädter Finansraaden og Kabinetsfaktoren Baron Tauffenberger i sin med Akter og Dokumenter overfyldte Salon. Lige overfor ham sad hans smukke Moder, Michaela Süss, raadvild og hjælpeløs. I syv Aar, lige fra den Dag, da han ikke mere hed Nathan Süss Oppenheimer, men lod sig døbe til Baron Ludwig Philipp Tauffenberger, havde hun ikke besøgt ham. Hvis hendes yngste Søn Josef havde omvendt sig til sin Faders Tro, vilde hun have forstaaet det, havde maaske endog gerne set det; hun spejdede med øm Skyldbevidsthed efter Faderens Træk hos ham. Men at Nathan, Søn af Kantor Isaschar Süsskind, gik over til Kristendommen, forekom hende at være en stor Misgerning, som sikkert engang maatte hævn sig. Sky betragtede hun hans Lykke og Magtstilling. At nu Josef, den fromme, ædle Josef, der havde frelst Jecheskel Seligmann Freudenthal, og som trods uhørte Fristelser var forblevet Jøde, at han nu saa grusomt skulde styrtes, medens den døbte Misdæder svulmede af Magt, forvirrede fuldstændig hendes Begreber.

Michaela Süss havde paa en vis Maade elsket sin Mand, Kantor Isaschar. Han havde været en tiltalende, omgængelig Mand, en stor Sanger og Komediant og fremfor alt en blid og bekvem Mand, der var meget paa Rejse og ikke lyttede til de slemme Ting, man fortalte ham om hans Kone, men altid var lige øm og fuld af taknemmelig Beundring over hendes store Skønhed. Hun havde dog elsket mange andre Mænd i sit lange, rige, letsindige Liv; men de Maaneder med den straalende Georg Eberhard Heydersdorff var dog hendes skønneste Oplevelse. Da han forsmædeligt styrtes i Elendighed, gennemgik hun den ægteste, bitreste, Smerte, hun nogen Sinde havde følt. Hun havde saa i sin Søn Josef genoplevet hans Fader; i aandeløs Spænding og grænseløs Beundring havde hun fulgt hans lysende Bane; hun elskede al Ungdom og Dristighed, al berusende Glans i ham, hun stirrede salig op til ham i grænseløs Tilbedelse, troede blindt paa hans Geni, hans Stjerne, hans Herlighed. Og nu gentog Faderens Fald sig paa en endnu grusommere Maade i ham.

Hun havde først troet, at Sønnens Fængsling var en List, en snedig Plan, af hvilken han snart skulde dukke saa meget mere lysende op. Men nu maatte hun erkende, at det var bitter Alvor.

Dommen var ganske vist endnu ikke bekendtgjort, men stadig mere truende og bestemt forlød det i Hertugdømmet, at Württembergerne i den allernærmeste Fremtid vilde hænge deres forhenværende Finansraad. Sangen „Jøden maa hænges!“ blev ikke alene fløjet og sunget ved Neckar, men ogsaa op og ned ad hele Rhinen. Hun kunde ikke mere faa den grusomme Gadeviser ud af sit Øre, blev stadig mere og mere raadvild og forvirret, gjorde kejtede Forsøg paa at hjælpe Sønnen, sendte taabelige Bønnebreve til alle Verdens Kanter. Naar dog blot Rabbi Gabriel vilde lade høre fra sig! Hun skrev det ene raadvilde, indtrængende Brev efter det andet til ham; men hun vidste ikke, om de naaede ham, hun formodede kun, havde ikke Vished for, at han var i Holland. Hun skrev til sin gifte Datter i Wien, skrev med sin flygtige, holdningsløse Skrift en hel Række Breve til Wiener-Oppenheimerne, besluttede sig endelig til dette yderste at opsøge sin ældste Søn, den Døbte. Der sad hun nu med halvaaben Mund, ængstelig, forventningsfuld, saa paa ham med forskræmte, taabelige Øjne. „Hvad skal man gøre? Hvad skal man gøre?“ jamrede hun.

Baron Tauffenberger flyttede sig ubehageligt berørt i sin Stol, rodede nervøst og mekanisk i sine Papirer, trippede omkring. Han var en lille, noget for korpulent Herre med en lys og velplejet Hud; de flakkende Øjne traadte lidt for langt frem, Fingrene krummede sig, tykke, hvide, spillende; han virkede uelegant, trods sin kostbare, omhyggelige Paaklædning. Hans Kristendom generede ham, skønt han pralede med Aandsfrihed. Han yndede at gøre sig lystig over jødisk Skik og jødisk Væsen, talte ogsaa i sin Omgangskreds Helmstädter-Professoren Karl Anton og den tidligere Provst i Denkendorf Johann Friedrich Paulus, der nu var Præst i Stuttgart; disse to, der begge havde været Jøder, var Konvertitter og nu fanatiske Forkyndere af den kristne Frelselære. Men han misundte af sin inderste Sjæl den yngre Broder, der havde formaaet at bringe det lige saa vidt som han selv og dog var forblevet Jøde. Desuden havde Broderen ganske aabenlyst haanet og spottet ham, fordi han havde ladet sig døbe, og en Gang, da de traf hinanden ved det kurpfalziske Hof, udtrykte Josef sin Foragt for ham ved koldt at vende ham Ryggen. Blev de tilfældigt Modstandere i et Forretningsspørgsmaal, indledede de øjeblikkelig, uden mindste Forsøg paa Forlig, Proces mod hin-

anden, og det krænkede den Døbte blodigt, at Broderen nærede en saadan Afsky og Modvilje for ham, at han til og med i betydelige Affærer forsmåede en personlig Forhandling og hellere, uden at bekymre sig om Tab, lod det ordne gennem Agenter. Broderens Fald og Skændsel ramte ham haardt. Man haanede og spottede ogsaa ham af den Grund; alligevel kunde han ikke undertrykke en svag, triumferende Følelse, da han saa den raadville Moder sidde der og tigge om Hjælp til den langt mere elskede og beundrede Søn. „Der har I det, der har I det!“ gentog han Gang paa Gang med sin høje, lyse Stemme. „Det gaar ikke, at nogen stiger saa højt og bliver ved med at være Jøde. Det passer sig heller ikke,“ ivrede han, heftigt gestikulerende, „det bør ikke være saadan, det er imod guddommelig Orden og menneskelig Ret.“

Michael gik ikke nærmere ind paa hans Ord. „Hvad skal man gøre? Hvad skal man gøre?“ jamrede hun, stadig i samme Tone.

Den svære Mand rejste sig og gik nervøst omkring, flyttede en stor Stabel Akter fra den ene Side af Bordet til den anden. „Der findes kun eet Middel,“ sagde han endelig. Da Michael spændt og haabefuldt stirrede paa ham, tog han Tilløb og henkastede ligegyldigt og selvfølgelig: „Han maa lade sig døbe.“

Michael overvejede. Saa sagde hun modløs: „Det gør han aldrig.“ Og efter en Stund: „Rabbi Gabriel tillader det ikke.“

Sønnen gentog haanlig: „Tillader det ikke! Mig tillod han det heller ikke. Havde jeg fulgt hans Raad, gik det mig maaske nu paa samme Maade. Tillader det ikke! Tillader det ikke!“ skændte han ærgerlig med sin lyse Stemme, ivrigt gestikulerende. „Noget bedre Raad ved jeg ikke,“ sagde han pludselig og blev staaende med et Ryk. Og da han saa Moderen sidde der, modløs og sammensunken, føjede han til: „Jeg skal gerne gøre, hvad jeg kan, for at redde det af hans Formue, der kan reddes. Selvom han ikke har fortjent det af mig. Hvad man kan redde for ham i Heidelberg, Frankfurt og Mannheim skal jeg tage Vare paa. Jeg skal heller ikke spare paa Penge, men forsøge at indvirke i Stuttgart, baade hos Regeringen, hos Dommerne og i Fængslet. Men hvis han ikke lader sig døbe,“ sluttede han med et Skuldertræk, „tror jeg ikke, Sagen forløber saa glat.“ Michael gik bort med tungere Skridt, end da hun kom.

I Stuttgart arbejdede imidlertid Nicklas Pfäffle støt og lige-

vægtig for sin Herre. Store Pengesummer blev tilstillet Regering og Domstole. Da Hertug-Administratoren havde beordret nøjagtig Undersøgelse af, hvad der var Jødens utvivlsomme, retmæssigt erhvervede Ejendom, og udstedt Forbud mod, at denne rørttes, havde Sekretæren rigelige Midler at disponere over. Kostbare Vaser, Tæpper og Stene fra Süß' Hus blev som Erindring overgivet til indflydelsesrige Parlamentsmedlemmer, Hof- og Statsembetsmænd, som officielt ikke havde noget med Sagen at gøre; men som indirekte kunde udrette saa meget mere.

Men gennem alle Jødeforsamlinger løb det, hviskede det, steg det: „Han reddede Reb Jecheskel Seligmann Freudenthal, han udstrakte sin Haand og beskyttede Jøderne ved Neckar og Rhinen. Nu har Edom og alle Niddinger sammensvoret sig, de er faldet over ham. Han var dem for stor, han kastede for megen Glans over Jøderne. De har kastet sig over ham som Niddingen Haman, de vil dræbe ham. Hjælp ham, red Reb Josef Süß Oppenheimer, som har været en god Jøde, og som midt i sin Herlighed har holdt sin Haand beskyttende over alle Jøder.“ Da blev der bedt og fastet i Synagogerne, der blev virket i Kancellierne og Kabinetterne, da blev der indsamlet Penge, mange Penge, stadig flere Penge, uhyre mange Penge, der alle blev overgivet i Reb Isak Landauers Hænder, Hoffaktoren, den gode Jøde, som var opfordret af Rabbinerne og Menighederne til med al Kraft og Klogskab og Magt at støtte den faldne Reb Josef Süß Oppenheimer, Israels Hjælper i stor Nød. Og Isak Landauer havde lagt en Plan, ingen særlig snu Plan, men dristig og ligetil for det Tilfælde, at de virkelig skulde vove at dømme Süß. Til denne Plan behøvede han Penge, eventyrligt mange Penge. Og eventyrligt mange Penge strømmede ind i hans Kasser, blankt Guld, Veksler, Forskrivninger, den Fattige gav lidt, den Rige gav meget, fra alle Lande, fra alle Menigheder, fra Jøder rundt om i hele Verden.

Johann Daniel Harpprecht sad i sit Bibliotek og arbejdede. Hertug-Administratoren havde ikke bekræftet Kommissionens Udtalelse, men havde befaleet, at den foreløbig skulde hemmeligholdes, og at Dommen med samt det kæmpemæssige tilhørende Materiale skulde tilsendes Harpprecht, saa at han kunde afgive sit Skøn om den.

Forbitret sad den gamle Herre der. Det var nu den fjerde Vinter, siden han havde maattet udtale sig om Tilfældet Jecheskel Seligmann og mod sin Vilje redde den stinkende Jøde. De gnave Orme havde nu ophørt at gnave og var krøbet i Skjul; af dem, der vred sig øverst oppe, Hertugen og Jøden, var den ene død, den anden laa nu magtesløs for hans Fod, og det stod ham frit for at træde til. Ak, de havde gnavet godt siden da. Selv havde han været en stærk og kraftig Mand, ved dem var han blevet en Olding, og Land og Skov og Agre og Menneskeliv og Menneskesjæle var søndergnavet af dem. Drengen Michael havde de gnavet paa, og den blide, elskelige Elisabeth Salomea Götz havde de gjort til en Skøge. Og selv om det Kryb nu er skræmt og krøbet i Skjul, saa vil det dog komme tilbage, saadan som det altid er kommet tilbage, og den gamle Bygning vil fuldstændig styrte i Grus. Og nu sad han altsaa og skulde afgive sin juridiske Kendelse om, hvorvidt det var retfærdigt at søndertræde denne gnave, skadelige Orm.

Bilfinger kom. Han var nu den egentlige Regent i Landet, en tro, retscaffen Regent, uden Forfængelighed, der sled som en Hest og havde Held med sig. Arbejdet bekom ham godt; den svære, blodrige Mand saa ti Aar yngre ud end Harpprecht, skønt de var lige gamle.

„Hvorledes gaar det, Hr. Broder?“ spurgte han med et Blik paa de utallige Skriftstykker. „Er det atter saadan,“ fortsatte han langsomt, med en Følelse af Ubehag, „som den Gang med Jøden Jecheskel?“

Ude faldt Sneen blødt og tæt. Der var meget stille i Værelset. Fra det tilstødende Værelse hørte man den unge Michael Koppenhöfers Skridt. „Ja, Hr. Broder,“ sagde Harpprecht. „Det er det samme. Formelt, efter Lovens Bogstav, er han ikke tilstrækkelig overbevist.“

Bilfinger tog nogle af Aktstykkerne, bladede i dem, lagde dem atter sammen. „Kan det ikke komme i Betragtning, Hr. Broder,“ sagde han efter en Pause, „at Jøden i Forfatningsstaten Würtemberg har tilladt sig saa mange Undtagelser fra det forfatningsmæssige, at han nu maa finde sig i, at man gør en Undtagelse med ham fra Retsformen?“

„Det kan komme i Betragtning,“ svarede Harpprecht. „Men ikke fra min Side. Fra Hertugens.“

Imidlertid var ogsaa Processen mod General Remchingen ført til Ende. Friherren, Jesuitten, den østrigske Oberst blev ikke saa skaansomt behandlet som Landets egne Børn, Hallwachs, Mez, Bühler, Lamprechts og Scheffer; han havde ingen Familie siddende i Kancelliet. Han havde behandlet alle Civile som Penneslikkere, alle Borgerlige, især Parlamentet, som Kanaljer, Urostiftere, Pøbel, og han var almindelig forhadet. Man førte derfor Undersøgelsen med megen Strengthed og samlede Materiale sammen, der var tilstrækkeligt om ikke til Dødsstraf saa dog livsvarigt Fængsel.

Men netop paa denne Tid var Overenskomsten mellem Karl Rudolf og Enkehertuginde angaaende Formynderskabet blevet ordnet i alle Enkeltheder paa en for Regenten meget gunstig Maade og var sammen med Regeringsreglementet for Administrations-tiden indgaaet til det kejserlige Kancelli for at opnaa dettes Prøvelse og Bekræftelse. I dette Øjeblik at irritere Wiener-Hoffet ved at straffe Katolikken og Østrigeren haardt, vilde være højst ubejlignet. Man besluttede derfor at udskyde Domskendelsen og satte foreløbig Generalen paa fri Fod mod Æresord. Remchingen brød, som ventet, øjeblikkelig sit Æresord, flygtede ud af Landet og traadte i venetiansk Tjeneste.

Folket var oprørt over Remchingens Flugt. Nu var alle Blodhundene sluppet ustraffet bort. Nu havde man kun Jøden tilbage. Men han i det mindste skulde ogsaa faa Lov til at bøde. Atter var Geheimeraad von Pflug og Pancorbo paa Færde, pustede til Ilden, betalte for Demonstrationer. Vildere, heftigere, mere truende og indtrængende lød det over hele Landet: „Jøden maa hænges!“

Saaledes var Forholdene, da Harpprecht afgav sin Kendelse til Hertug-Administratoren. Den redelige, sandhedskærlige Mand lod sig ikke paavirke i sin Dom, hverken af Hadet til Jøden, af det rasende Folk, der højlydt og som med een Stemme skreg paa Død over Jøden eller af Parlamentets og Kabinetets Gunst eller Misbilligelse. Retslæren skønnede: Mod de Raadsherrer og Ministre, der havde aflagt Ed paa Embede og Forfatning, og som havde underskrevet de lovstridige Befalinger og Forordninger,

maatte man indlede Undersøgelse, ikke mod Udlændingen, som ikke havde aflagt Ed og ikke beklædte noget Statsembede. De første var efter romersk og tysk Ret skyldige til Døden, den sidste ikke; med Undtagelse af eet eneste Punkt: den legemlige Omgang med kristne Kvinder. Og dette Punkt kunde af mange forskellige Grunde ikke komme i alvorlig Betragtning; heller ikke havde Kommissionen givet det en særlig fremskudt Plads i sin Domsbegrundelse. Han kom til den Slutning, at Anklagede ikke kunde dømmes til Døden ifølge de bestaaende Love i det romerske Rige og Hertugdømmet; man burde fratage ham hans Rov, saavidt dette kunde paavises, og banlyse ham af Landet.

Lille, lurvet, skæv, sad den isgraa, forvirrede Hertug og hørte opmærksomt paa den tunge, trohjertede, saglige Mand. „Han mener altsaa,“ sagde han endelig, „at Kommissionen mere har dømt Jøden end Slynglen?“ „Ja,“ sagde Harpprecht. Udenfor fløjtede en Gadevisen: „Jøden maa hænges!“ Den gamle Regent klemte Læberne haardt sammen. „Jeg vilde ønske, jeg kunde følge hans Raad,“ sagde han til sidst. Dermed lod han Juristen gaa.

Den næste Dag underskrev han Dødsdommen. „Bedre at Jøden blev uretfærdigt henrettet,“ sagde han, „end at han retfærdigt lever, og Gæringen i Landet fortsætter.“ Han sagde ogsaa: „Det er et sjældent Tilfælde, at en Jøde faar Lov til at betale Gildet for kristne Slyngler.“

Gennem Fæstningen Hohenaspergs øde, nøgne Gange, ad krogede Trapper, ført af en brummende Korporal med et uhaandterligt Nøgleknippe, flagrede Michael Süss. Den gamle, forkælede Dames Hjerter slog forskrækket. Mure overalt og grove Vaaben, et stort, beklemmende, truende Apparat. Korporalen trampede i Forvejen med raske Skridt, hun havde Møje med at følge ham og fik Aandenød; men hun vovede ikke at sige noget. Endelig gik en lav, hæsleg Dør op, knirkende og raslende. Hun kigede, snusede, traadte ind i et øde, firkantet Rum. Der sad paa en Briks en gammel, krumrygget Mand, slap og modbydelig fed, med et snavsethvidt, uplejet Skæg, sad og døsede og nynnede hen for sig med et fraværende, fjollet Smil. Ængstelig sagde hun til Korporalen: „Ikke til ham, min gode Mand; jeg vil til Josef Süss.“ Og gnaven svarede Korporalen: „Det er Jøden, Frue.“

Fyldt af en dyb, isnende Rædsel stirrede Michael Süss paa den indespærrede Mand, der nu langsomt vendte sit Ansigt med de brune, glippende, noget betændte Øjne om imod hende. Var det hendes Søn! Den hæslige, uplejede Mand, der var ældre end hun selv, var det hendes straalende Søn? Oh, der var intet, ikke det fjerneste Spor af Heydersdorff tilbage i ham, han lignede snarere, hun mærkede det med Gru og Nysgerrighed, trods Skægget lignede han snarere Rabbi Gabriel. Angst og gysende stirrede hun paa ham; hun følte intet af den tidligere smertelige, fortærende Medlidenhed, mærkede kun, hvorledes han gled fra hende, hvorledes hun blev tom. Det var et fremmed, snavset, uappetitligt Menneske, som man, naturligvis, maatte beklage, han var jo indespærret, og han havde det ikke godt; tilmed var han Jøde. Men hun havde allerede forkapslet sig, og hendes Indre var som omsluttet af et Panser. Hun stod der, en fremmed, elegant Dame og genere sig for den utiltalende, snavsede Mand.

Da de siden talte sammen, var det hende ikke muligt at finde eet eneste ærligt Ord. Han talte mildt til hende med en let overlegen, næsten skæmtende Godhed og kærtegnede hendes meget hvide Hænder. Hun græd en Smule. Men ingen af hans Ord trængte ind til hende. Hun tænkte blot: „Er den gamle Mand min Søn?“ og var som indesluttet i et Panser. Hun var egentlig glad, da den Tid, hun maatte være hos ham, var omme, og den gnavne Korporal hentede hende igen. I Døren saa hun sig endnu engang sky tilbage og betragtede med Gru den gamle Mand, der var hendes Søn.

Da Süss var blevet alene, smilede han, vuggede med Hovedet. Tænkte paa Michael. Den kære, taabelige Sjæl. Han følte sig svag, træt, behagelig træt. Som en Syg, der hviler godt i Sengen og sporer Bedring. Saadan sad han døsende paa sin Briks. Med eet, ganske uventet, kom Barnet til ham, talte med ham. Det var blevet meget yngre og meget mindre, det var ikke større end en Dukke, og det satte sig, mærkeligt nok, paa hans ene Skulder, rykkede ham kærligt i Skægget og sagde: „Dumme Papa! Dumme Papa!“ Hun blev næsten en halv Time hos ham, talte ogsaa, men kun om smaa, ubetydelige Ting. Hun talte med et Barns Alvor og Optagethed om Tulipanerne, om Fortolkningen af et Sted i Højsangen, om Foret i hans nye Frakke. Da hun var borte, aan-

dede Süß let som en, der sover, med halvaaben Mund, lykkelig. Han havde raabt og kaldt paa hende, og hun var ikke kommet; med vilde, stormende, taabelige Gerninger havde han kaldt paa hende; tændt et grelt, uhyggeligt Dødsoffer for hende, og hun var ikke kommet. Nar, som han havde været! Hun var jo saa lille; et ganske lille, blidt, tilfreds Menneske var hun. Hvad skulde hun dog med hans store, grelle, voldsomme Gerninger og Ofre? Men nu, nu, da han var ganske stille og slet ikke mere havde ventet at se hende, nu kom hun pludselig, og det var en stor, vidunderlig Gave til ham. Han gik frem og tilbage i sin Celle, sine fem og et halvt Skridt, og Cellen var smuk og rummelig og hele Verden, og han strakte sine Arme ud og lo højt, ungt og lykkeligt, saa at Vogteren ude paa Gangen forskrækket fór sammen og mistroisk kigede ind til ham.

Major Glaser meddelte Süß, at han skulde forberede sig til næste Morgen tidligt at rejse til Stuttgart. Majoren vidste, at Süß skulde til Stuttgart for at høre sin Dødsdom; men han havde ikke Ordre til at sige ham det og ansaa det ikke for nødvendigt. Süß, der endnu mærkede Naemis Ord som en mild Rus, troede, at han vendte tilbage til sit Hus og til Friheden. Det faldt ham ikke med en Tanke ind, at man mod Lovens klare Bogstav kunde tage hans Liv. Godmodig og ubekymret skæmtede han og sagde, han glædede sig over det gode Vejr til Turen, og spurgte Kommandanten, der gerne snuste, om han maatte sende ham en Snusdaase til Erindring. Majoren afslog det kort, dog tillod han, skønt han næppe kunde skjule Grinet paa sit haarde Ansigt, at Süß iførte sig en Gallafrakke til Rejsen. Ogsaa overfor Vogteren udbredte Süß sig i lette, fornøjede Ord om sin Tilbagevenden til Frihed og gav den forbavsede Mand, der ikke vidste, hvad han skulde tro, en Anvisning paa en anseelig Sum i Drikkepenge.

Da han om Aftenen lagde sig paa sin Briks, følte han sig fuldkommen befriet og lykkelig. Nu vilde han slaa sig ned et eller andet Sted i Udlandet ved en Sø eller ved Havet i en ganske lille, ubetydelig By og leve stilfærdigt og fredeligt for sig selv; med nogle faa Bøger, eller maaske slet ingen. Og snart skal han sagne og blidt svinde bort, og mellem Menneskene vil der kun være en dum, brutal Genklang af hans Liv og dets Indhold, og det vil

baade i Godt og Ondt blive fremstillet helt anderledes end det var, helt forvrænget. Men snart vil heller ikke hans Navn betyde noget mere, det vil kun være en Samling Bogstaver uden Mening; til sidst vil ogsaa de svinde bort, og der vil kun være en stor, ren Stilhed og en Svæven, et blegt Lysskær i den højere Verden.

Næste Morgen, en frostklar, hvid Solskinsdag, drog Süß af Sted i god Tid. I aaben Vogn trods Kulden. Mat og glad sad han med en Vogter ved Siden af sig og en anden paa Sædet ligeoverfor. Der var stærk Vagt paa begge Sider af Vognen, foran og bagved. Han vilde først tale med sine Vogtere, men de havde strenge Ordre til ikke at svare. Det græmmede ham ikke. Han lænede sig tilbage, aandede ud, nød, svælgede, saa, følte efter de mange kvælende Maaneder Guds rene, frie, lyksaliggørende Luft. Ikke at stirre paa en Mur, hvor vidunderligt! Træer med ren, hvid, kostelig Sne paa Grenene. Store, hvide Marker, der sart og blødt gled sammen med Himmelen. Uendelige Verden, fine, skønne, rene, hvide Verden! Luft! Kære, dejlige Luft! Den angreb ham, den Fangne, der saa længe havde maattet undvære den; han lænede sig slap og svag og udmattet tilbage; men han var lykkelig. Han havde slaaet den røde, guldbroderede Silkefrakke med det lodne Fløjlsfoer helt op, selv den grønne Jakke med Guldborterne havde han aabnet for Luften. Benene i de brune Benklæder dirrede og var meget trætte. Fløjlsbaretten og Parykken, der sad daarligt paa det uplejede Haar, havde han taget af; han lod glad Luftdraget af den raske Fart stryge gennem det hvide Haar.

Men ved Stadsporten til Stuttgart havde en mægtig Pøbelskare samlet sig. De skreg og vrælede, da Vognen kom, kastede med Sten og Snavs. De styrtede sig over Jøden, rev ham ud af Vognen, skubbede ham hid og did, trak ham i det hvide Skæg. Løftede Børnene i Vejret: „Se der! Der er han, den Blodsuger, Judas, Morder, Skidenjøde!“ De spyttede og sparkede ham. Flaaede den fine, røde Frakke, traadte den smukke Fløjlsbaret ned i Skidtet. Kun med Møje lykkedes det Eskorten at befri Jøden. Han sad igen i Vognen. Brystet hævede og sænkede sig krampagtigt, det graa Ansigt var forkradset og forrevet, Spytt og Blod drev langsomt ned over det, ned i det tildels afrevne Skæg. Rundt om ham truede Soldaterne Mængden med dragne Sabler.

Larmen og Skraalene trængte ogsaa ind i det store Værelse,

hvor Magdalene Sibylle laa for at føde Immanuel Riegers Barn. Ekspeditionsraaden havde gerne set, at hun havde bragt Barnet til Verden ude paa Landet, ude paa sit skønne Gods Würtigheim; men da hun af uforklarlige Grunde absolut vilde blive i Staden, føjede han hende. Der laa hun nu i Veer; en sladrende, ivrig Jor-demoder vimsede travlt omkring. Ekspeditionsraaden gik bleg, tjenstvillig, ydmyg og svedende frem og tilbage. Skønt hun tilsyneladende var bred og fødedygtig, gik Fødselen dog ikke saa let, som man havde haabet. Hun skreg, stemmede imod, preskede paa, stønnede. Nu var der kommet et Øjebliks Lettelse; sammensunken, graableg, vaad af Sved dirrede hun og gennemrystedes Gang paa Gang af Kuldegysninger. Folkemassens vilde Skraal trængte herind i Stilheden, ganske tydeligt hørte man Gadevisen: „Jøden maa hænges!“ Ekspeditionsraaden gned sine Hænder. „Et godt Varsel,“ sagde han, „at Barnet bliver født i Retfærdighedens Tegn.“ Magdalene Sibylle stirrede hadefuldt paa den magre, uanseelige Mand og bad stille for sig selv, uden Rim og uden Forsiringer, indtrængende og stærkt: „Herre Gud i Himmelen! Lad det ikke blive som han der! Herre, min Gud i Himmelen! Du har handlet saa ilde med mig. Opfyld min Bøn, opfyld min eneste Bøn, lad ikke mit Barn blive som han der.“

Süss var imidlertid bragt op paa Raadhuset. Den store Sal var propfuld af Tilskuere, alle Dommerne var til Stede i sorte, højtidelige Kapper. Jøden saa Gaisbergs joviale, brede, brutale Ansigt, Schütz' fine, haanlige Ansigt med Ørnenæsen, Pflugs haarde, grusomme, magre, og selv Götz' Ansigt, der ellers var tomt, rosenrødt, dumt, syntes oplivet af Had, Hævn og Triumf. Saa forstod han, at han ikke var bestemt til Frihed, men til Død. Og nu begyndte ogsaa Præsidenten, Geheimeraad Gaisberg, med sin haarde, larmende, enstonige Stemme og med stærk, schwabisk Accent at oplæse Dommen. Süss hørte i monoton Rækkefølge Ordene: Landsskade, Udplyndring, Højforræderi, Majestætsforbrydelse, Statsforbrydelse og til Slut, at han skulde lide Døden ved Hængning. Han saa i den overophedede Sal hele den tætpakkede Menneskemængde, alle de store Herrer, Ministrene, Parlamentsmedlemmerne, Generalerne, de svedte og dunstede af Stolthed. Han saa de smaa, modbydelige Dyr falde over det store, som i frivillig Værgeløshed har strakt sig paa Jorden, bide sig fast, iv-

rigt masende sig frem i Mylderet, for at hver eneste af dem kan naa at faa Tænderne hugget i den skælvende, døende Krop.

Da vaagnede pludselig den forrige Süß i ham. Han oprørtes, begyndte at tale; den gamle, sammenbrudte Mand, der var bedækket med Blod og Snavs fra Mishandlingen, rettede sig og svarede sine Dommere. Kradsede med iskold Saglighed, skærende haanlig, hele Dommens patetiske Kolorering af. I Tavshed hørte man paa hans første Sætninger. Men saa styrtede alle de fornemme Herrer sig over ham, ildrøde af Arrigskab over en saadan Frækhed, opførte sig ikke anderledes end Pøbelen, brølede, slog ham med den flade Kaarde, og ganske som før havde Eskorten Møje med at slide Delinkventen ud af deres Hænder. Da han blev ført ned igennem den oprørte Sal, slog Geheimeraad Pflugs haarde, haanlige Ord som en Klo ned i hans Nakke: „Han har sagt, Jøde, at vi ikke kunde hænge ham højere, end Galgen er. Det skal vi vise ham, at vi kan.“

Med Ekstrapost fra Hamburg var Rabbi Gabriel Oppenheimer van Straaten og Rabbi Jonathan Eybeschütz under Vejs. De to Mænd vekslede kun de allernødvendigste Ord paa den lange Rejse. De saa paa Hestenes Flanker, som hurtigt skiftede, brune, sorte, hvide; de saa paa Landet, der gled forbi, flade Marker, Bjerge, Skove, Floder, vinbevoksede Høje. Men kun deres Øjne gled hen over det, ikke deres Tanker. Milesten efter Milesten dukkede op og forsvandt. De saa kun det Ansigt, som de var paa Vej til, som de stræbte efter at naa frem til, inden det slukkedes. Skønt de slet ikke havde talt om det, sporede de to Mænd den sælsomme Blanding af Frivillighed og Tvang i dette Endeligt. Overensstemmelsen, det hemmelige Baand, Floden fra ham til dem havde nu ogsaa grebet Rabbi Jonathan, hævdede ham, sænkede ham. Han levede i ham, de var paa Vej til; en af hans stærkeste Rødder døde med ham. Saadan rejste de to Mænd, med Blikket rettet lige ud, til Josef Süß' Død; dystert rugede Erkendelsen af Bindeleddet imellem dem i deres Tanker.

Men ogsaa ad andre Veje var man paa Vej til Stuttgart, til Süß, for Süß. Med stærk Vagt og Bevogtning ankom Hoffaktoren Isak Simon Landauer; han havde, skønt han plejede at rejse yderst beskedent, tre jødiske Kasserere med sig foruden den lej-

ede Politivagt og et Par meget kraftige, paalidelige Karle. Den lille, visne Jakob Josua Falk, Rabbineren fra Frankfurt, kom, og den tykke, hidsige Rabbiner fra Fürth. De tre Mænd traf sammen i Nærheden af Stuttgart, de havde udbedt sig Audiens hos Hertugformynderen, og der var sørget for, at de ikke blev forulempet, naar de kørte ind i Staden.

Karl Rudolf modtog dem i Overværelse af Bilfinger og Pan-corbo. Først talte Rabbineren fra Fürth: „Eders Durchlaughtighed er vidt berømt i hele Verden for Eders Retfærdighed. Er det retfærdigt, at Røverne sidder rundt omkring i Reutlingen, i Esslingen og ler og lever af deres Rov, og at Jøden, der er mindre skyldig for Loven end de, maa betale hele Gildet? Eders Durchlaughtighed er retfærdig mod Høje og Rige, mod Schwabere og Østrigere, mod Katolikker og Protestanter. Vær ogsaa retfærdig mod Eders Jøder!“

Rabbineren fra Frankfurt sagde: „Reb Josef Süß har staaet forrest blandt alle Jøder, han tilhører en anset, gammel, jødisk Familie. Hvad han har gjort, vil man lægge hele Jødefolket til Last. Hvis man hænger ham og lader de Kristne, hans Medskyldige, gaa frit omkring, saa vil man sige, at Jøderne er Skyld i det altsammen, og der vil opstaa nye, hadefulde Forfølgelser og Grusomheder mod Jødefolket. Eders Durchlaughtighed er en naadig Herre og Fyrste, Eders Durchlaughtighed ved, at Jøden hverken har større eller ringere Skyld end hans kristne Medskyldige. Der kommer Ondskab over Verden og nye Hjem søgelser over de Undertrykte og Forkuede, hvis han bliver anderledes behandlet end de andre. Vi beder Eders Durchlaughtighed af vore forpinte og ydmyge Hjerters Dyb om Naade for den ene og for hele Jødommen.“

Isak Landauer sagde: „Reb Josef Süß Oppenheimers Gerninger har bevirket, at baade den ene og den anden og Landet Württemberg har lidt Skade paa Gods og Guld. Hvad der er forbrudt ved Penge, kan sones med Penge. Vi har sluttet os sammen, alle vi Jøder, og har skudt Penge sammen, mange Penge, uhyre mange Penge. Og nu er vi kommet for at bede Eders Durchlaughtighed: Frigiv Josef Süß Oppenheimer. Vi vil godtgøre det, som han har forbrudt, vi vil godtgøre det atter og atter, saa at Württemberg kan trives og blomstre op igen. Vi byder Eder, hvis I frigiver Jø-

den Josef Süß Oppenheimer, en frivillig Bøde paa fem Gange hundredetusinde Dobbeldukater.“

Tavse havde Hertug-Administratoren og de to Ministre hørt paa Jøderne. Ved Isak Landauers Tilbud rettede de sig med et Ryk. Tilbudet var en Frækhed. Men Summen var saa uhyre stor, saa meget større end det højeste Beløb, der nogen Sinde havde staaet paa Hertugdømmets Budget, at man ikke godt kunde af-færdige Tilbudet med Ord som Uforskammethed og Arrogance. Fem Gange hundredetusinde Gulddukater! At ville løskøbe Josef Süß var en Frækhed og en Dumhed. At ville løskøbe Josef Süß med en saa uhyre Sum var et dristigt, genialt Projekt, som forbløffede i sin naive Storslaaethed. Det havde ogsaa Isak Landauer regnet med, derpaa byggede han sin Plan. Han havde fra Begyndelsen været overbevist om, at med List og Argumenter, med Pukken paa Retfærdighed, med Bønner om Naade, var her intet at udrette. Maaske virkede en saa plump og naiv Ligefremhed. For Penge kunde man købe alting i Verden: Jord og Kvæg, Bjerger, Floder og Skove, Kejser og Pave, Kabinet og Parlament. Hvorfor skulde man saa ikke kunne afkøbe disse schwabiske Gojim deres Hævn-gerrighed og deres dumme Snak om Justits. Denne Hertug ansaa sin dumme, skæve Retfærdighed for noget uhyre værdifuldt. Godt, saa betalte man den med uhyre Værdier. Fem Gange hundredetusinde Gulddukater. For dem kunde man til Nød købe et lille Hertugdømme; det var en god Betaling for en Smule saakaldt Retfærdighed.

Inden Herrerne kunde komme sig af deres Overraskelse, fortsatte Isak Landauer: „Vi betaler ikke med Veksler eller Forskrivninger. Vi betaler med Guld, blankt Guld. Runde, ubeskaarne Gulddukater.“ Han sjokkede hen til Døren, gav et Vink til sine Folk med et hovedrystende, overlegent, mærkeligt Smil. I stum, fortryllet Spænding stirrede Regenten og hans Ministre paa de indtrædende Karle. De bar Sække, smaa, meget tunge Sække, som de tømte paa et Vink af den snuskede Mand. Ud flød Gullet, møntet Guld fra alle Verdens Hjørner, rødt Guld, spansk, afrikansk, tyrkisk Guld, Guld fra alle Zoner. Det hobede sig op, taarnede sig, vilde ikke høre op, voksede til en mandshøj Dynge, bredte sig som en gammel Egestamme, et Bjerg af Guld.

Stumme saa den lille, skæve, lurvede Hertug og den mægtige Bilfinger til. Dom Bartelemi Pancorbo rakte og strakte det mag-

re, blaarøde Hoved over den mægtige Pibekrave, hans tørre Fingre krummede sig, kunde ikke modstaa Fristelsen, kærtegnede Gullet, det kære Guld, badede i den endeløse Flod. Isak Landauer stod ved Siden af Dyngen i sin fedtede Kaftan, med filtrede Proptrækkerkrøller, i en uskøn, unaturlig Stilling og med et ubehageligt Smil; han holdt sin ene Overarm fast trykket ind til Kroppen, med Haanden opadvendt, drejet lidt til Siden, den anden Haand strøg gennem det rødblonde, falmende Gedebukkeskæg.

Isak Landauers Tilbud blev afslaaet. Men de gamle Mænds Ord klang længe efter i Hertugens Sind. Han var uretfærdig! Han var blevet tvunget til at være uretfærdig, før han døde. Ikke alene mod Süß, ogsaa mod de andre Jøder. Gods og Guld betød ikke noget for ham. Men disse Mennesker hang ved det. Guld, Guld! Det var deres hele Liv og Tilværelsens Indhold. Og alligevel havde de frivilligt samlet og givet saa uhyre Renter for at afværge hans Uretfærdighed. Hans Pligt var klar: han maatte først og fremmest være retfærdig mod sine Schwabere, altsaa uretfærdig mod Jøden. Men dette Bjerg af Guld trykkede ham, knugede ham til Jorden.

I et indtrængende Brev anmodede han Hertug Karl Friedrich af Württemberg-Oels om at besøge sig. Det var hans Agt at afstaa Formynderskabet og Regentskabet til ham. Han havde gjort sit Bedste for at trække Landet op af det værste Snavs, og det havde han vel nu opnaaet. Retfærdighed! havde han sagt, Pligt! Autoritet! Men det var ikke muligt i det lange Løb at styre Landet efter saadanne Principper. Han havde maattet se paa, hvorledes man lod Skurkene, der fortjente Dødsstraf, løbe; nu maatte han se paa, at man hængte Jøden, skønt det var uretfærdigt. Han var enoghalvfjerdsindstyve Aar gammel og var træt. Han følte sine Legems- og Aandskræfter mærkbart svinde bort. Det var ham for besværligt, skrev han til Kejseren, forklarede han Geheimeraaderne, at overvaage alle Detailler i en saa indviklet og vigtig Regering, saadan som det var hans Ønske. Den skæve, lurvede, ærlige Soldat længtes efter landlig Fred og Ro i sit lille, idylliske Neuenstadt — efter en stille Død.

Da Süß havde vist sig saa fræk og genstridig ved Dommens Forkyndelse, blev han krumsluttet i Herrehuset, hvor han skulde

forblive til Dommens Fuldbyrkelse, og Dagen igennem uden Mad og Drikke indespærret i et øde, fuldkommen tomt Rum. Efter Udbruddet mod Dommerne var han straks igen blevet stille; hovedrystende, smilende betragtede han Blodet og Snavset, som han var bedækket med. Med de forvredne Lemmer spændt ind i Lænkerne sad han sammenkrøbet ved Væggen i det nøgne, men ikke mørke Rum. Haman, Ahasverus' Minister, besøgte ham; han havde Hr. von Pflugs Ørnenæse og hans haarde, hovmodige Stemme. Goliat kom og slog ham smerteligt kraftigt paa Skulderen, ligesom Hr. von Gaisberg plump og jovial. Der kom ogsaa andre venligtsindede, som konverserede halvt schwabisk, halvt hebraisk. Den tro Elieser-Pfäffle var der; Abraham tvistede i Skikkelse af Johann Daniel Harpprecht med Herren om Retfærdighed. Og de Mennesker, der var kommet til Naemi, kom ogsaa til ham, Jesaias, Profeten, brummede og talte blidt med Onkelens ildeldyende Stemme. Og Absalon hang i Grenene i sit rige Haar; men Haaret var hvidt, og Ansigtet var hans eget.

Et andet, uventet, Besøg kom. En fin, ældre Herre med Myndehoved, vejrende, ganske diskret og meget fornemt klædt. Enkehertugindens Fader, den gamle Fyrst Thurn og Taxis. Han havde ikke haft Ro paa sig, havde skyndt sig hertil fra Nederlandene. Det gik dog ikke an, paa den Maade kunde man dog ikke lade Süß dø. En Mand, som hans Datter havde besøgt, som han selv havde vekslet Haandtryk med. En Mand, af hvem den katolske Kirke — ganske vist ikke officielt, men dog saadan at alle Hoffer vidste det — havde modtaget Tjenester. Nej, nej, det kunde ikke forenes med hans Anskuelser om Høflighed, han havde faaet en altfor god Opdragelse til at lade det ske. En Mand, som man havde staaet saa nær, var en Herre. Takt, Anstand, Belevenhed paabød, at man ikke lod ham komme i Berøring med Galgen. Den gamle Fyrste rejste selv, inkognito, som en Baron Neuhoff, til Stuttgart. Han havde aldrig kunnet lide Jøden og havde aldrig tilgivet ham, at hans gule Salon i Monbijou og hans Tjenerskabs vinrøde Livreer havde ødelagt Virkningen af hans egen Paaklædning. Men det vilde være smagløst nu at glæde sig over den andens triste Omstændigheder, og i alle Tilfælde behøvede han nu ikke at ængste sig for, at Jødens Milieu skulde overskygge hans egen repræsentative Fremtoning.

Han kom med en bestemt Plan. Han vilde hjælpe Süß til Flugt, ligesom han havde ladet Remchingen flygte. Det vil ikke gaa saa let i Jødens Tilfælde; men han var fast besluttet paa ikke at spare Penge og Anstrengelser. Maaske vil det til syvende og sidst være højst behageligt for den gamle, usympatiske bondeagtige Regent og Tølper at blive Jøden kvit paa den Manér. I hvert Fald: Det skal lykkes. Han vil kun stille een Betingelse. At gøre saa mange Ophævelser for en Jøde, det passede sig ikke. Der maatte altsaa ikke mere være nogen Jøde. Jøden maatte naturligvis — og i hans Situation gjorde han nok ikke mange Indvendinger — maatte naturligvis omvende sig. Det vilde være en Gevinst og en Triumf for den katolske Kirke at optage denne snu Finansmand og kloge Politiker — der i øvrigt var langt mere Kavalier end de fleste schwabiske saakaldte Herrer — i sit Skød.

Ubehageligt berørt traadte den elegante Fyrste forskrækket et Skridt tilbage, da han smilende, glædende sig til Overraskelsen vilde træde ind i Cellen. Hvad var dog det? Der sad jo en gammel, krumbøjet Mimrejøde. Var det Finansdirektøren? Var det den store Céladon? Modbydelighed krøb ned over ham, som om han selv var snavset. Süß betragtede sin Gæsts Ansigt: „Ja,“ sagde han med et ganske lille Smil, „ja, Durchlauchtighed, det er mig.“

Man havde nu stillet en Briks, en Stol og et Bord ind i det nøgne Rum. Fyrsten satte sig forsigtigt, ubehageligt til Mode. Han kunde absolut ikke faa nogen Sammenhæng mellem det Menneske, der sad der foran ham, og den elegante Herre, han erindrede. Vilde Jøden endnu engang overraske Verden? Skulde det hele blot være et Trick? Han havde den samme ubehagelige Følelse, som dengang i den gule Salon og med de vinrøde Livreer. Havde Jøden gjort det umulige muligt og slaaet ham og-saa under disse Omstændigheder, i denne Celle? Men, selv om alle andre lod sig narre, han gjorde det ikke. Det faldt ham ikke ind at krybe paa Jødens Limpind. Han, den verdenskloge, erfarne, skeptiske Herre og Fyrste, han lader sig ikke narre.

„Overfor mig behøver De ikke at simulere, Excellence,“ prøvede han sig frem, let og høfligt, som om de sad i en Salon. „De kan umuligt tro, at jeg gaar ind paa denne Komédie. Det er et

Trick. Under Galgen vil De pludselig tage det utiltalende Skæg af og være den samme kløgtige, mondæne, behændige Kavalier som før. Det er en Manøvre," sagde han sejrstolt. „Naturligvis er det en Manøvre. Men, min forhenværende Finansraad, et saadant Teateroptrin lykkes maaske med Herrerne i Parlamentet. Ikke med mig. Mig kan De ikke bilde noget ind." Süß tav. „De har sandsynligvis stadig Trumfer paa Haanden," forsøgte Fyrsten igen, „som De vil spille ud i sidste Øjeblik. De spiller formodentlig nu lidende Martyr for at faa en saa meget mere straalende Genoprejsning. Vær forsigtig! Stemningen er farlig her. Maaske tillader man Dem slet ikke at komme saa vidt. Maaske vil man — ja, undskyld mig — hænge Dem med samt Deres Trumfer paa Haanden."

Da Süß stadig tav, blev han utaalmodig. „Ekscellence! Mand! Menneske! Forstaa mig dog! Tal dog! Jeg mener det godt med Dem. Det er sikkert ikke blevet sunget ved Deres Vugge, at en tysk Rigsfyrste skulde gøre sig saa meget Besvær for Deres Skyld. Hører De ikke? Tal dog!" Han skyndte sig, enerveret af den andens Holdning, uden Begejstring, at klarlægge sin Plan og sine Betingelser. Da han var færdig, gjorde Süß ikke en Bevægelse, sagde ikke et eneste Ord. Endnu dybere end før følte den fine Fyrste sig overvundet. Her havde han nu gjort denne Rejse, og nu sad Jøden der, forkastede ikke engang patetisk hans Forslag, tav bare ganske simpelt stille. Fyrsten følte sig pludselig saa mat og gammel. Han kunde ikke udholde denne Tavshed mere og sagde med hyklet Spot: „De har glemt Deres gode Manérer i Fængslet. Naar man gør sig saa store Anstrengelser for Deres Skyld, kunde De i det mindste sige *Mille merci*."

„*Mille merci*," sagde Jøden.

Fyrsten rejste sig. At denne Jøde ikke vilde lade sig redde af ham, men hellere lade sig klynge op i Galgen, tog han som en personlig Fornærmelse.

„De er en Nar in Folio, min Kære," sagde han, og hans forbindtlige Stemme havde en overraskende skarp Klang. „Deres Stoicisme er absolut forældet. Man dør ikke mere for at faa en bedre Omtale i Skoledrengenes Historiebøger. Bedre at være en levende Hund end en død Løve, som Kong Salomon meget rigtigt bemærkede." Han slog Støvet af Frakken og sagde til sidst,

i Døren: „Lad Dem i det mindste grundigt barbære og klæd Dem anstændigt paa, hvis De absolut“ — han rynkede paa Næsen — „vil lade Dem klynge op. Det kan man dog forlange af et Menne-ske, som man saa venligt har optaget i sin Kreds. De har et tal-rikt og udsøgt Publikum. Hele Deres Liv har De gjort en god Figur. Ødelæg nu ikke Deres Ry som Kavalier, naar De forlader dette Verdensteater.“ Dermed gik han.

Galgen, som Süß skulde hænges i, var blevet bygget et Hun-drede og fyrretyve Aar tidligere. Det var en meget kostbar Galge. Den havde selv da, i de billige Tider, kostet tre Tusinde ober-landske Gylden. Den var absolut enestaaende og ganske ander-ledes end de sædvanlige Trægalger. For det første var den saa høj som et Taarn, femogtredive Fod. Saa var den helt og holdent bygget af Jern, af de seksogtredive Centner og atten Pund Jern, som Alkymisten Georg Honauer havde udsøgt sig for at lave Guld til Hertug Friedrich, ved hvilken Lejlighed han bedrog Fyr-sten for to Tønder Guld. For denne Georg Honauers Skyld var Galgen blevet rejst; man havde malet den smukt rød, ogsaa pyn-tet den med Guldforsiringer og til sidst hængt Honauer i den.

Flere andre Alkymister, som Hertug Friedrich havde ladet sig bedrage af, var hurtigt efter hinanden gaaet samme Vej. Saa blev Galgen ikke benyttet i lange Tider. Indtil en Smed fra Grev-skabet Oettingen kom paa den Tanke lidt efter lidt at rive Gal-gen ned og stjæle den. Han havde allerede ved Nattetid løsnet tre Stænger og tilvendt sig over syv Centner Jern, da han blev grebet og hængt op i Genstanden for sin Forbrydelse.

Siden havde Jerngalgen staaet tom i mere end hundrede Aar. Nu bestemte Hr. von Pflug, som havde paataget sig Arrangemen-tet af Eksekutionen, at Jøden som Nummer seks skulde lide Dø-den paa denne særlige Maade.

Siden Processens Begyndelse havde den magre, haarde Mand tragtet efter at forberede denne Fest for sit Had. Nu vilde han fejre Festen saadan, at Europa ikke saa let glemte den.

Med alle tænkelige forsmædelige Raffinementer forberedte han Henrettelsen. Jødens Gejlhed, hans erotiske Synder, den omskaar-ne Hunds Skænden af tyske Kvinder havde jo desværre, meget imod hans Vilje, ikke fundet Optagelse i Domsbegrundelsen. Nu

ved Eksekutionen havde han frie Hænder. Nu skal Jøden faa Lov til at undgælde for sin Vellyst og sin frække Liderlighed. Han vil ikke lade ham hænge i selve Galgen, nej, han vil haane Jødens liderlige Nætter og deres Udskejelser med et populært Ordspil og hænge ham i et Fuglebur. Galgenfugl.

Undersøgelseskommisionen sparede ingen Udgifter, for at Dommens Fuldbyrkelse kunde ske paa en saa festlig Maade som muligt. Paa Henrettelsespladsen, Tunzenhoferbakken, ogsaa kaldet Galgebakken, der laa paa Vejen til Prag, blev bygget komfortable Loger for Kavalererne og Damerne. Militæret, der skulde eskortere Delinkventen og foretage Afspærringen, indøvede deres Manøvrer. Jærgalgen blev omhyggeligt repareret, Rakkerkærren fik højere Hjul, den lille Døds klokke fik en ny Snor, og Rakkerknægtene fik nye Uniformer. Der blev lagt den allerstørste Vægt paa Udførelsen af Hr. von Pflugs humoristiske Planer. Jøden havde spottende sagt, at højere, end Galgen var, kunde man dog ikke hænge ham. Man skulde vise ham, hvad man kunde. Man hejsede ganske simpelt Jernfugleburet op over Galgen.

Burets Udførelse og det omstændelige Apparat, der hørte til det, blev betroet til Mestrene Johann Christoph Faust og Veit Ludwig Rigler. Selve Buret kunde deles i to Dele, otte Fod høje, fire Fod brede. Det havde fjorten Ringe paa tværs og sytten Stænger paa langs. Et sindrigt Maskineri muliggjorde, at man kunde trække det op over Galgen. Det var overordentligt kostbart at fremstille. Seks Heste slæbte to Dage før Henrettelsen Uhyret op ad den stejle Tunzenhoferbakke. Byens Skoleungdom løb med. Hele Stuttgart var paa Galgebakken i disse Dage. I hastigt sammen-tømrede Boder udskænkedes Vin og Øl, Handlende falbød Flyveblade med Jødens Billede og Spotteviser. I det friske, kolde Vejr drev man larmende rundt paa Henrettelsespladsen, kigede interesseret paa Optøringen af Logerne, beundrede den nypolerede Galge og det mærkelige Bur.

Den Virkning, Fugleburet havde paa Folket, overtraf endog alle Hr. von Pflugs Forventninger. Man vrinskede af Grin i hele Byen, ja, i hele Landet. Talløse Fuglerim dukkede op, Børnene sang dem paa Gaderne. Men man vilde ikke tro, at det var Hr. von Pflug, der var Fader til denne straalende Vittighed, Folket tilskrev langt hellere dets Yndling, den almindeligt beundrede Ma-

jor Röder, den geniale Idé. I Tilslutning til Fugleviserne sang man nu sædvanligvis Visen med Rimene:

Da sprach der Herr von Röder:
Halt! oder stirb entweder!

I Süß' Celle sad Rabbi Gabriel og Rabbi Jonathan Eybeschütz. Generalstaternes store Pas havde uden videre aabnet Fængslet for Mynheer Gabriel Oppenheimer van Straaten. Nu sad de tre Mænd og holdt Maaltid. Rabbi Gabriel havde medbragt Frugter, Dadler, Figner, Appelsiner, ogsaa Bagværk og stærk, sydlandsk Vin. Süß bar den skarlagenrøde Frakke og en Baret paa det hvide Haar; i hans Pande, over Næsen, saas tre Furer, ligesom hos de to Rabbinere; de dannede et Schin, Begyndelsesbogstavet til Gudsnavnet Schaddai. Han dyppede Figner i Vinen. Dette var hans sidste Maaltid. Rabbi Gabriel delte med sine Fingre en Appelsin. De tre Mænd sad tavse, dybt alvorlige og fortærede deres Frugter; men deres Tanker flød som tunge Bølger fra den ene til den anden. Rabbi Gabriel og Süß var eet, og Rabbi Gabriel følte for første Gang dette dunkle Bindeled, ikke som en Tvang, en ouden Skæbne, men som en Gave.

I Raadhusets Indgangshal, medens man oppe paa Raadhuset endnu engang forkyndte Dommen for Süß og brød Staven over ham, ventede den milde, visne Rabbiner fra Frankfurt, den korpulente, sangvinske Rabbiner fra Fürth og den frysende, oprevne Isak Landauer paa Süß. Sneen faldt i store, løse Fnug; en bleg Sol, som atter og atter forsvandt, brød gennem den taagede, triste Luft. Udenfor Porten trængtes en nysgerrig, uoverskuelig Menneskemængde. Hr. von Röder holdt paa sin gamle Fuks foran den stærke Eskorte, Rakkerkærren ragede op paa sine høje Hjul omgivet af Bøddelen og hans Hjælpere i grelle Uniformer.

Endelig blev Süß ført ned ad Trappen. Det var blevet Jøderne tilladt endnu en Gang at tale med ham her. Han bøjede sit Hoved. Den lille Rabbi Jakob Josua Falk lagde de milde, gamle Hænder paa hans Hoved og sagde: „Herren velsigne dig og bevare dig. Herren lade sit Aasyn lyse over dig og være dig naadig, Herren vende sit Aasyn imod dig og give dig Fred.“ „Amen, Sela,“ sagde de to andre.

Omstændeligt blev Jøden anbragt i Rakkerkærren og bundet. Trods Kulde og Væde var det store Torv sort af Mennesker. Alle Vinduer i Raadhuset, Herrehuset, Apoteket og i Værtshuset „Sol-le“ var hvide af Ansigter. Gadedrenge var klatret op overalt. Folket gloede stumt. Hr. von Röder gav med sin knirkende Stem-me en Kommando til sine Ryttere. Eskorten satte sig i Bevægelse, Stadsrytterne forrest, to Trommeslagere, et Kompagni Grenaderer til Fods. En Rakkerknægt svang sig op paa Hesten foran Kærren, smækkede med Tungen, Hesten satte sig i Gang. Den lille Rabbi Jakob Josua Falk gentog med blege Læber: „Og give dig Fred.“ Men den vrede Rabbiner fra Fürth kunde ikke beherske sig; bag Kærren mumlede han heftige Forbandelser mod EDOM og Ama-lek, Fjenderne, Niddingerne. Isak Landauer derimod brød ud i en skingrende, forstyrret, dyrisk Jamren. Det var sælsomt at se den store Finansmand hamre Hovedet mod Raadhusets Portstolpe og høre ham hyle ustandseligt. Nu begyndte ogsaa Døds klokken at ringe. Tynd, høj, skærende blandede dens Klang sig med Jødens Hyl og trængte igennem den tykke, snetunge Luft, gik gennem Marv og Ben. Skar sig ogsaa ind i Magdalene Sibylles Værelse. Hun havde overstaaet Fødselen, men maatte endnu ligge til Sengs. Hun saa paa Barnet, et normalt Barn, hverken stort eller lille, hverken smukt eller grimt. Hun hørte Klokkernes skarpe Klang og krummede sig nervøst sammen, saa paa sit og Immanuel Riegers Barn og følte ingen Kærlighed til det.

Klokken skar sig ogsaa ind i Slottet, hvor den gamle Regent sad sammen med Bilfinger og Harpprecht. De tre Mænd tav. Saa sagde endelig Harpprecht: „Den Klang lyder ikke godt i mit Øre.“ Karl Rudolf sagde: „Jeg maatte gøre det. Jeg skammer mig, mine Herrr.“

Imedens blev Süß ført igennem Staden mod Galgebakken. Han ragede op over Rakkerkærren som et Afgudsbillede i sin skarlagensrøde Frakke. Solitæren straaledede paa hans Haand. Hertug-Administratoren havde ikke tilladt, at man berøvede ham Ringen. Gaderne var fyldt af Mennesker, det sneede, Processio-nen skred mærkelig lydløst frem. Menneskemængden saa mærke-lig lydløst til. Da Delinkventen var ført forbi, fulgte Skarerne i Titusindvis til Hest, til Fods, til Vogns, ved Siden af og bag ved Troppeeskorten. I den graa, taagede Luft med de store, løse Sne-

fnug, der smeltede og blev til Sjap, var alting dobbelt tungt og stille. Man valgte ikke den nærmeste Vej, men førte Jøden langsomt og omstændeligt i en stor Bue. Mange Tilskuere var kommet langvejs fra, hele Landet vilde med; mange var kommet fra den anden Side Grænsen, og man vilde lade alle nyde godt af Optøget. Süß tronede højt paa Rakkerkærren, bundet, stiv, urørlig. Sneen faldt paa hans Klæder og i hans hvide Skæg.

Blandt Tilskuerne stod Licentiaten Mögling. Han var nedtrykt og bedrøvet over, at hans Forsvarsskrift ikke havde gavnet det allermindste. Ganske vist kunde han forsikre sig selv, at han havde gjort sit Bedste, og at *vox populi* hævdede sig enstemmig og mægtig mod den Dømte. Men det var dog baade bittert og beklemmende, at denne Anklagede, der var betroet ham, blev henrettet uden tilstrækkelig juridisk Grund. Han følte sig meget ilde til Mode, stod og sitrede af Kulde. Det lykkedes ham at overtale en Rakkerknægt til at række Süß et Krus Vin. Jøden tog det ganske vist ikke, takkede ikke engang for det, han sad fuldkommen urørlig; men Licentiaten følte sig alligevel varmere, bedre tilpas.

Kort før Toget naaede sit Maal, passerede det Nicklas Pfäffle, den blege, ligevægtige Sekretær, der havde stillet sig op her. Da hans Herre nu for sidste Gang kørte forbi ham, hilste han dybt. Süß saa ham og nikkede to Gange. Nicklas Pfäffle fulgte ikke med til Rakkerstedet, han gik bort. Hulkede.

Da Toget naaede Retterstedet, havde Taagen lettet, og Snefoget var ophørt. Vinbjergene tegnede sig ganske klart mod den lyse, hvidgraa Himmel. Oppe paa en af Vinstokterrasserne saa Jøden det lille Vagthus, nedenfor saa han Vandtaarnet, Andreashuset, Badehuset. Han drejede sig om og betragtede Stuttgart. Domkirken, Sct. Leonhardt, det gamle Slot og det nye, som han havde skaffet Pengene til. Til venstre for ham ragede den høje, tomme Trægale op; men den tog sig ganske uanseelig ud, sammenlignet med det eventyrlige, kunstfærdige, kæmpemæssige Jernapparat, der var bestemt for ham. En Dobbeltstige med talløse Trin og mange Støttebjælker steg taarnhøjt i Vejret, Hjulværk, Kæder og Taljer til at hejse Buret op med slyngede sig i forvirrende Mængde. I en mægtig Omkreds havde Menneskemængden samlet sig. Alle Fremspring, Gærder og Træer var erobret af spændte og forventningsfulde Tilskuere. De, der var

længst borte, havde forsynet sig med store, klumpede Kikkerter. Paa Süß' Frakke var Sneen frosset; i det klare Frostvejr glimrede de smaa Krystaller paa hans Baret og i hans hvide Skæg.

Paa tre store Tribuner, der hver rummede seks Hundrede Mennesker, sad Damer og Kavalerer, Hoffets Herrer, højere Embedsmænd og Militærpersoner, de fremmede Gesandter, Herrerne fra Domstolene og Parlamentet. Geheimeraad Pflug sad forrest. Han havde lige til det sidste frygtet for, at Jøden, det Bæst, skulde undslippe ved et eller andet ganske særlig udspekuleret, jødisk Kneb. Men nu lykkedes det, nu var hans Livs Maal naaet. Om lidt, meget snart, skal den Forhadte svæve højt oppe, kvalt. Geheimeraadens haarde Øjne søgte grisk under Frakkekraven efter Jødens Hals, hvor Strikken skulde ligge. Hvor herligt at se sin Fjende dø, et Vederkvælgelsens Bad for Øjnene, hvor behagelig og tiltalende lød ikke Dødstrommen og den lille Dødsklokke. Mellem Damerne var der mange, der kendte Süß, endog særdeles godt, men som alligevel af en eller anden Grund var sluppet fri for Undersøgelsen. Nu stirrede de fremmed, gysende paa den Mand, som de havde staaet saa nær. Han havde opført sig som en ung Mand, havde, ved Gud, ogsaa bevist, at han besad Ynglings Kraft; han kunde heller ikke være mere end en fyrretyve Aar, og nu havde han hvidt Haar og saa ud som en gammel Rabbiner. Egentlig maatte man skamme sig for sig selv over, at man havde været i Seng med ham. Men mærkeligt nok skammede man sig ikke. Betaget stirrede de paa den sælsomme Mand. Nu vil han snart være død, nu vil han snart være stum for altid, og al Fare vil være forbi, og deres Forbindelse med ham vil pludselig være løst paa en voldsom og grufuld Maade. Paa dette ventede de, lystne, bævende, længtes efter det, frygtede for det. De fleste af dem havde hellere levet hele Resten af deres Liv i Rædsel for Opdagelse, hvis han blot havde faaet Lov til at leve.

Den gamle, nedbrudte, svage, tynde Weissensee sad ogsaa paa Tribunen. Neniekas, Judaie! Neniekas, Judaie! Ak ja, nu havde Jøden igen besejret ham. Svælget i alle Herligheder havde han, nydt alle denne Verdens fineste Lækkerier med Øjnene, Sanserne, Hjernen, kendte hver Sejrr, hvert Nederlag. Havde han ikke ladet sig fylde til Randen af Barnets tragiske Død, planlagt og fuldført den farvemættede, overforfinede, barbarisk vilde, helvedes-

osende Hævn, og nu led han denne Død med hele Verdens Blik rettet paa sig, denne eventyrlige, og sandsynligvis frivillige Død, langt mere heroisk maaske end Døden for Fjendens Haand. Lunde Had steg op om ham, ombølget af Kærlighed stod han, fantastisk, stor. Hvad vilde der blive tilbage af ham, Weissensee? Et Par elendige Vers af hans sølle, smaaborgerlige Datter. Men han, den anden, vilde leve videre. Stadig vil nye Slægter tage hans Skæbne i deres Hænder og eftertænksomt betragte, gennemleve hans Liv, hans Gerninger og hans Tanker, gennemføle, gennemlide hans Død.

Süss var blevet løst fra Rakkerkærren. Med stive Lemmer stod han og blinkede med Øjnene. Han saa de mange Mennesker i Logerne, Parykkerne, Kvindernes sminkede Ansigter. Han saa Soldaterne, der holdt Pladsen afspærret. Ej, ej, man havde gjort sig mægtige Anstrengelser, alene omkring Galgen stod mindst fem Kompagnier. Naturligvis havde Hr. von Röder forrest, synlig for alle, den militære Overkommando. Ja, ja, der behøvedes megen Strategi for at skaffe ham, Süß, fuldstændig ud af Verden. Han saa de Titusinder af Ansigter, nysgerrige Kvinder med Munden parat til Skænderi og Splid, Mænd, parat til at snakke tilfreds og give ondt af sig, pluskæbede Barneansigter med store, forundrede Øjne, bestemt til at blive lige saa tomme og ondsksfulde som Forældrenes Fjæs. Han saa ganske tydeligt Menneskemængdens Aande som en hvid Damp i den klare Luft, de griske Øjne, de fremstrakte Halse, der før bøjede sig saa ydmygt for ham. Han saa ogsaa Fugleburet, det nedværdigende, omstændelige Apparat til at dræbe ham i. Og medens han saa paa dette, trængte en brægende, utaalelig Stemme sig ind i hans Øre. Det var Stadsvikaren Hoffmann, der ventede ham her ved Galgen for at tale indtrængende til ham om Himmel og Jord, om Menneskers og Guds Tilgivelse, om Soning og Tro. Süß hørte roligt paa Stadsvikaren, lod saa Blikket langsomt glide op og ned ad ham, vendte sig om og spyttede. Menneskemængden spærrede Øjnene op, en sagte, oprørt, hastig forstumende Mumlen løb igennem dens Rækker.

Nu traadte Rakkerknægtene i deres nye, grelle Uniformer hen til ham og aabnede hans Frakke. Han mærkede deres raa, klodsede Hænder. Ækelhed og Afsky steg op i ham, han rettede sig,

al Stivhed var forsvundet, han slog om sig, satte sig fortvivlet til Modværge. Alle Halse rakte og strakte sig. Det var for kuriøst at se Manden med det hvide Skæg og Galladragten og den blinkende Ædelsten paa Fingeren slaas med Bøddelknægtene og tumle omkring. Børnene lo, jublede og klappede i Hænderne; paa en af Tribunerne begyndte en sminket Kvinde at skribe skingrende og vedholdende; man maatte til sidst bringe hende bort. Jødens Baret faldt ned paa den vaade Jord og blev trampet ned i Snavset. Rakkerknægtene tog brutalt fat i ham, rev Frakken af ham, spærrede ham inde i Buret og lagde Løkken om Halsen paa ham.

Der stod han. Hørte en sagte Vind, Menneskemængdens Aandedræt, Hestehovenes Skraben i Jorden, den Gejstliges skældende Stemme. Var det det sidste, som han skulde høre her paa Jorden? Han tørstede efter noget andet, spærrede Hjerter og Ører paa vid Gab, han vilde høre noget andet. Men han hørte kun dette og desuden sit eget Aandedræt og sit eget Blods Brusen. Buret svævede allerede, begyndte at hæve sig. Men da trænger en anden Tone gennem den ligegyldige, grusomme Støj, skarpe, gurglende Stemmer skriger: „Een kun og evig er Israels Gud, den Værende, den Uransagelige, Jahve, Adonai!“ Det er Jøderne, den lille Jakob Josua Falk, den tykke Rabbiner fra Fürth, den snuskede Isak Landauer. De staar der, indhyllt i deres Bedekaaber, sammen med syv andre, ti i det hele, som Skriften byder, bekymrer sig ikke om Menneskemængden, der vender sig bort fra Galgen og stirrer paa dem. Heftigt vuggende med Kroppen staar de der og skriger skarpt og gurglende Dødsbønnerne ud over den uhyre Plads: „Hør, Israel, een kun og evig er Jahve, Adonai.“ Hvidlige Skyer bærer i den stærke Frost Ordene fra deres Læber op til Manden i Buret, og Marchal Heydersdorffs Søn aabner Munden og skriger tilbage: „Een og evig er Jahve, Adonai!“

Gesvindt myldrer, klatrer de brogede Bøddelknægte op ad Dobbeltstigen. Buret hæver sig, Løkken trækker sig sammen. Nedenfor sender Stadsvikaren Forbandelser efter den Døende: „Far til Helvede, forstokkede Slynge og Jødel!“ Jødernes grelle Adonai fylder Luften og alles Ører. Fra Buret lyder det tilbage, indtil Løkken kvæler Stemmen.

Længst fremme paa Tribunen har Geheimeraad Dom Bartelemy Pancorbo rejst sig, han støtter de indtørrede, knoglede Hæn-

der paa Gitteret, strækker det magre, blaarøde Hoved frem over den mægtige Pibekrave. Under sine rynkede Øjelaag sender han begærlige Blikke efter Buret, der svæver højt oppe med Manden i den skarlagensrøde Frakke; paa Mandens Finger blinker Solitæren, spiller i tusindfarvede Straaler, der brydes i den klare Vinterluft.

Efter at Troppekordonen var opløst, tog Mængden Galgen nærmere i Øjesyn; et Par Knægte krøb halvvejs op ad Dobbeltstigen; oppe paa Burets Stænger sad store Skarer af sorte Fugle.

Langsomt drog Mængden tilbage til Byen. Man højtideligholdt Dagen, spiste godt, drak godt, berusede sig, dansede og sloges i Krostuerne. Den unge Langefass havde fundet Jødens Baret i Snavset; han var en lystig Fyr, en vittig Hund, han smækkede Baretten paa sit eget Hoved, smækkede den ogsaa paa Hovedet af Jomfruer og Piger, som skreg af Rædsel over den hængte Jødes Baret. Alligevel vilde den rigtige Lystighed ikke indfinde sig. Man vidste ikke rigtig hvorledes; men man havde tænkt sig Dagen anderledes, mere befriende, lystigere. Man sang: „Jøden maa hænges,“ man sang:

Da sprach der Herr von Röder:
Halt! oder stirb entweder!

Men det var ikke muligt at faa Jødens Adonai ud af Øret. Børnene legede Hængning, og det gik saadan til, at een stod højt oppe og raabte Adonai, og de andre stod nede og skreg, raabte, vrælede af deres Lungers fulde Kraft: Adonai.

Natten efter Henrettelsen, henimod Klokken tre, vandrede en høj, mager Herre op ad Tunzenhoferbakken paa Vej til Jerngalgen. Vejen var en ubehagelig Blanding af Snavs og Tøsjap og meget besværlig. Den magre Herre, der frøs og skuttede sig, slog den vide, gammeldags Kappe endnu tættere om sig. Han havde to Fyre med sig, forsumpede Borgersønner, der var kendt i hele Stuttgart for deres Forvovenhed, og fordi de var parate til hvad som helst, naar de bare fik Penge for det. De to Fyre klatrede ufortøvet op ad Dobbeltstigen til Galgen. Det var meget besværligt, Trinene var glatte af Frost, de bandede sagte. Rundt omkring dem flagrede Fugle, der Dag og Nat i tætte Skarer holdt til paa Galgen. Da de endelig var naaet helt op, blev de der urimeligt

længe. Den magre Herre, der ventede nedenfor, skød utaalmødig Skuldrene i Vejret, hvilede snart paa den ene Fod, snart paa den anden, mumlede stille og arrig hen for sig.

„Har I den?“ spurgte han sagte og bydende, da de endelig var naaet ned igen.

„Han er der ikke!“ stammede de rædselsslagne Fyre.

„I har stjaalet den, I har stjaalet Stenen!“ rasede Portugiseren med hæst Stemme, som han havde Møje med at beherske. „Jeg skal anlægge Proces mod jer, jeg skal lade jer radbrække!“

Men de to forfærdede Karle forsikrede: „Hele Jøden er væk. Der hænger en helt anden i Buret. Djævelen har hentet ham.“

Dom Bartelemi Pancorbo, der længe ikke vilde tro dem, lod til sidst paa Embeds Vegne samme Nat Buret undersøge af Livhusarer. Ja, Liget var stjaalet, ombyttet med et andet.

Allerede tidligt om Morgenen indfandt den forbitrede, narrede Mand sig hos Hertug-Administratoren. Det havde Hans Durchlauchtighed for sin Godhed. Nu havde Jøderne stjaalet Solitæren. Solitæren? Karl Rudolf tænkte paa hele det Bjerg af Guld og troede det ikke. Liget, ja, det var jo muligt, at de havde stjaalet det. Han spekulerede, klarede op, smilede næsten. Egentlig var de jo nogle Helvedes Karle, de Jøder. Der stjal de ganske simpelt Liget ud af Galgen; Kristne og Soldater kunde ikke have gjort det bedre. Han undte dem gerne Solitæren som Belønning, lod dem ikke forfølge. Blaarød af indestængt Raseri, spyende de frygteligste Forbandelser om sig med sin Gravrøst, traskede Portugiseren af i sin forældede Hofdragt.

Imidlertid var Liget, der i største Hast var blevet indsvøbt i nogle Klude og gemt i en Kærre under en stor Stabel Varer og Markedskram, paa Vej til Fürth. Bissekræmmerjøder kørte det, løste hinanden af for hvert nyt Sted, de kom frem til. Solitæren sad paa den Dødes Finger; ingen af Kræmmerne frygtede for, at hans Efterfølger skulde stjæle den.

I Fürth blev Liget vasket, svøbt i det lange, hvide Dødslagen og lagt i Kiste. Pegefinger, Langfinger og Ringfinger blev strakt ud som et Schin, Begyndelsesbogstavet til det guddommelige Navn Schaddai; en lille Bunke Jord blev lagt under Hovedet, sort, smuldret Jord, Zions Jord. Til Myndighederne havde man anmeldt, at en ubekendt Jøde fra Frankfurt var død paa Lande-

vejen og skulde begraves. Menighedens Medlemmer fik heller ikke andet at vide; men det løb hviskende fra Mund til Mund.

Der laa den Ubekendte med det blaasorte Ansigt sælsomt indrammet af det smudsighvide Skæg. Øjnene havde det ikke været muligt at lukke, de stod frem, dunkle og brune; men imellem dem, lige over Næsen, stod tre dybe Furer, Schins Tegn. Paa det hvide, simple Lagen lyste den straalende, kæmpemæssige Solitær. Vinduerne var dækket af Forhæng. Ti af de mest ansete Mænd i Menigheden sad mellem store Lys og holdt Dødsvagt.

En Fremmed traadte ind til dem. Korpulent, med et mægtigt, skægløst Ansigt og triste, graa Stenøjne, i gammelfrankisk Dragt. Han hældte Vand bag sig, da han traadte ind i Dødsværelset, hældte Vand ved Hovedenden og ved Fodenden af den Døde. Mændene genkendte Kabbalisten, hviskede, gav Plads for ham.

Rabbi Gabriel traadte hen til Liget og fremsagde med sin ilde-lydende, knirkende Stemme Velsignelsen: „Lovet være du, Jahve, Gud, retfærdige Dommer.“ Med de tykke Fingre berørte han var- somt den Dødes Øjenlaag; da lukkede de sig. Saa satte han sig ned paa Gulvet og bøjede Hovedet ned mellem Knæene. De ti Mænd havde trukket sig helt tilbage til Væggen. Meget ensom, trods deres Nærværelse, sad Rabbi Gabriel som en lille, tabt Bylt paa Hug hos den Døde.

Alle Fürths Jøder var til Stede paa Begravelsespladsen, da den Ubekendte blev stedet til Hvile. De sænkede Kisten ned i Jor- den. Solitæren sad paa den Dødes Finger, under hans Hoved laa den lille Bunke Jord af Zions Jord. I Kor svarede de Forbederen: „Mangfoldig er Verden; men den er Forfængelighed og Jagen efter Vind; dog een og evig er Israels Gud, den Værende, den Uransagelige, Jahve.“ Saa rev de Græs op og kastede det bag sig. Og de sagde: „Som Græsset visner vi for Lyset.“ Og de sagde: „Vi mindes, at vi er Støv.“ Derefter vaskede de Hænderne i rin- dende, dæmonforjagende Vand og forlod Begravelsespladsen.

